MENSCHENWEE

ROMAN VAN HET LAND

DOOR

IS. QUERIDO

NEDERL: BIBLIOTHEEK

PH. PRAAG.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK

ONDER LEIDING VAN L. SIMONS

BOEKEN ZIJN DE UNIVERSITEIT ONZER DAGEN.

UITGEGEVEN DOOR DE MIJ. VOOR GOEDE EN GOEDKOOPE LECTUUR
AMSTERDAM

MENSCHENWEE

MENSCHENWEE

ROMAN VAN HET LAND

DOOR

IS. QUERIDO

DERDE OMGEWERKTE DRUK

1919

WILM KLIJN.

GEDRUKT TER DRUKKERIJ „DE DEGEL" - AMSTERDAM

839.3
N28
v. 379

VOORWOORD BIJ DEN DERDEN DRUK

„Menschenwee”, Epos van het land, heb ik omgewerkt, zonder echter den stijl te veranderen. De omwerking geldt hoofdzakelijk schifting. Ik schreef „Menschenwee” zeventien jaar geleden. Ik wilde nu de stijl-eenheid van dit boek uit dit tijdperk bewaren. Het was vooral een werk van beschrijving, en eerst tien jaar later heb ik het vermogen gekregen, het synthetisch-geziene ook synthetisch weer te geven. Ook nu nog vind ik het beeldende, het z.g. schilderende, een groote verrukking. Doch toén wilde ik geen enkel détail verwaarloozen. Ik heb in dit boek zeer groote hoeveelheden détail-beschrijvingen uitgeschakeld, naar ik hoop niet ten koste van het zinsgeheel en het rhythme. Ook in de Engelsche en Amerikaansche vertaling van „Menschenwee”, is indertijd een groote schifting toegepast. En ondanks deze „dunning” is mijn werk door den grooten Amerikaanschen dichter Edwin Markham in een van de groote New-Yorksche bladen op zijn vleiendst besproken geworden. Ik heb echter een geheel andere schifting toegepast dan mijn vertalers, geheel naar eigen inzichten en zonder mij te raadplegen, noodig hebben gevonden. Indien de lust er toe bestaat, vergelijke men.

Amsterdam, Januari 1919.

IS. QUERIDO

EERSTE BOEK

WINTER

443018

EERSTE HOOFDSTUK

DIEP, in een zandkuil van uitgespitte hei, weggeslobberd met zijn beenen in blauw-zwarte glimmige klei, schoot hij rhythmisch-breed over, zwaar ademend, grauwe zandbonken van zijn stompkorte graaf ópwerpend in krachtzwaai, ál meer roestige brokken en plakken naar den omgespitten grond, die dichtgegooid lag boven hem. Violetgrijze december-donkering dreigde. Gierfelle wind, met er doorheen dwars gerafel van regen, bolde en loeide wijd-wild over het verre middagland, dat vaal aan de kim vernevelde in toonloos grauw van droefdoodsche akkers, grimmig verdoffend tegen verschimd-bleeke bosschages en hagen van ver-affe tuinderijen en bollenland. En zwaar-eindeloos, laag, stond boven het akkerbrons gestolpt de lucht-donkering, aanhollend wolkengrauw met al duisterder tintvegen. Flauwe silhouetten van grondwerkers en spitters schimden tegen den woest-kalen omtrek van het grondbrok dat Dirk bewerkte.

Zijn vuile slijkklompen klodderden in het sappige klei-blauw, en ál zwaarder, werkkoortsig-heftig, in onberusten maatgang, kerfde en hakte zijn graaf door modder en zandgrond, in wilder opwerping van ál zwarter gestikte brokken en roest, omwoelde en groef hij uit den spitkuil, al breeder en dieper, tot het zwartvette water uit den grond borrelend ópschuimde rond zijn beenen en broek. Dan ging er een wellust-tinteling door zijn werklijf, door zijn blaasbalgende borst, want dát moest hij zien van zijn land, doorwatering, vettig en modderig.

De oude Gerrit Hassel, bijgenaamd de Blommepot, Dirk's vader, was achter zijn erf uit, de akkers opgeloopen, stond nu bibberend verkleumd voor de spithei op Dirk neer te kijken. Zijn lang, lichtelijk bij de schouders gekromd lijf, stramde ingebogen tegen den stoeiwind en zijn rond gezicht vertrok, blauwig-koud, in wreveltrekken, voor zoover het kon wrevelen op zijn boersch-poppig gezicht, bolrond, omzilverd van grijs-prachtige lokken, flapkrullend en wind-stoeiend nu onder zijn vuil groen petje uit, met zijn zwaren, sprookjes-mooien zilveren baard, eerwaardig-bisschoppelijk vreemd omhuivend zijn kindergezicht. Op zijn bruin-kalig verschoten jekker, spatte de regen korrelig en zijn blauwe kiel wapperde een eindje er onder uit, flapperig lawaaiend.
Toch had hij schik, de Ouë Gerrit, want telkens berekende hij met een stil-trotsch genot de zandvracht van elken schep, dien Dirk in kracht-zwaai, breed gebarend ópwierp uit den kuil, boven hem uit; voelde hij zich overmoedig op dat vijfsteekdiep-spitten van zijn jongen, den eenige van wien hij een beetje hield, om zijn sullerige spraaklooze werkbeulerij, zonder klacht of krimp. En nu had hij schik in zichzelf, dat hij daar weer stond, zijn Dirk, in gierende windguurte, die door de kleeren heenrilde op het naakte lijf.
Een halven akker van Dirk stond Piet te spitten, een gemakkelijker grondbrok bewerkend, omdat hij niet had de stille, wriklooze stierenkracht van Dirk. Vreemd klonk, ver, heel ver, opgejaagd door windrukken, zijn in deunmaat uitgezeurd lied, dichtbij raar-vroolijk vergalmend bij elken zandworp, onder de grauwe luchtzwaarte.
Vlak bij Ouë Gerrit klankte nu door het winterveld, zwak stemgezang in de bewogene lucht: — Toe... en... sprèk sai van betooàle... moar 'k hàd

geen sint...Sai vloekte en skolde...main f'r leelikke fint...

— Hoho... ho!... ho!... die hep puur skik, ... grinnikte de Ouë, afwerend met grimmige gezichtskreukels, aangutsend regengespat, dat uit een zware wolkdreiging over het land rafel-grauw heenvaalde weer. Dirk hoorde niet in zijn spithei; spraakloos baggerde hij door in zijn zandkuil, opwerpend rhythmisch, couleurige kluiten; blauwige zwarte kleibonken, forsch-geweldig, in breede plakken wegsnijdend onder zijn voeten.

Met zware dubbele hypotheek belast, was het bunder land van den ouden Gerrit, waarop zijn zoons nu werkten. Maar voor hem gelukkig, lag het in het hartje van het tuinderstedeke Wiereland. Zijn anderen grond had hij gepacht, lag meer aan den kant van gemeente Duinkijk, die komvormig om Wiereland liep en in één weg zich uitstrekte rechtdoor naar zee, vormend daar één gemeente met Zeekijk, een armelijk zeegehucht, dat alleen zomers door couleurige vreugde van badgasten wat ópleefde. Zijn bunder werd nu het laatst bewerkt. Achter zijn huisje en erf liep hij uit, omsloten rechts door groezelige armelijke huisachterbuurtjes uit de arbeiders- en tuinderswijk, links openliggend, met aanschakeling van tuinders- en bollenakkers, ver, heel ver. Doode tijd was het alom voor de tuinders in het stedeke; luiertijd en tijd van ellende voor de meesten, pijnigende zorg-armoe en grauw gebrek voor de Wierelandsche getrouwde daggelders, los volk, dat met het sterven van den zomer werkeloos rondscharrelde; hier een trap, daar een snauw, een paar dagen zwaar spittend, dan weer niets, geradbraakt, en omhongerend elken winterdag, in gierig licht en schriele zonnestraalte. De Ouë Gerrit had zijn twee pootige zoons, die hem te eten gaven, nu hij het jaren hun had gedaan. Want nu, op zijn

ouden dag, voelde hij zich na zijn zware ziekte van verleden jaar te stram en te beroerd om in guurte en regen te spitten. Als hij zijn kinderen niet had, zou hij nu nog op zijn achtenzestigste jaar moéten, want loon kon hij niet betalen.
Lekker warmde het in hem, dat hij maar met zijn handen in de zakken daar te staan had, alleen maar kijken naar hun werk en hij... sain aige nie druk hoefde te moake... Wà 'n kerel was sain Dirk toch!... hoho...! Wà 'n skofte... wà 'n moakelai... wà 'n poote en arreme!... Jesis!... wà stong ie doar stoer in s'n kiel... huhu!... hu... dà skept moar, ... skiet moar òfer. En s'n Piet gunters... ook 'n pootige knoest... kaik... doàr song ie weer... wà 'n hassebas... dà se'm toch soo gemeen konne f'r-bluffe... kaik die Dirk... dà segt t'met g'n woord... stil... doàr gong ie puur... bònk!... poef... bònk!... poef!! wà 'n vracht... daa's werk... ieder keer t'met vaiftig pond... boofe se macht... main kris-tis... Dà ken puur nie eene van de ploas!...
Ouë Gerrit huiverkleumde van kou. De wind rumoer-baste en kermloeide bolderig-wild over de vlakte, pal in zijn pimpelpaarse gezichtskleum... Jesis... dà natte gespikkel... soo effe sommetaids... hai mos moar instappe...
Dirk, in zijn spithei had een laatsten kleiworp be-vracht met heel zijn lijfzwaarte. Nu stond hij even uit te hijgen, heet zweet van zijn brons gezwollen hoofd te luwen met zijn zakdoek. En suffig, als een timide waanzinnige, stomp, staarde hij op het omwoelde grondbrok boven hem. Met de dikke, vuil-groenige moddervingers van zijn geweldige melaat-sche hand, gutste hij telkens het zweet van zijn kop in den spitkuil, en telkens weer woei er nattig-splinterend, regen tegenaan. Dát was werken, bees-tig zwaar, maar wat gaf het te donderjagen... het mos toch doàn. — Nu voelde hij zijn ruggestreng

steken en pieken, en stram stroefde, lammig, een heete pijn in zijn polsen. Maar hij moest ook nog wennen aan dien spit-bukstand, uitputtend in zoo een diepte. Zoo dikwijls spitte hij ook niet vijfsteek. Als hij nu maar niet begon te beven in zijn dondrement, want dan was het zaniken, dan kon hij niet meer voort. Net als verleden jaar... toen ie doorgong... heere... wà beroerd was ie toen nie weust. Donders nou voeld'-ie de rege weer, nattig geplak op s'n heet-dampend zweetlaif... vast-plakkerig... Dan moar weer oan de skep...

— Paás op Dirk! Je hoalt natte beene... paás op,... waarschuwde de Ouë, die modderige opborreling van doorzuigend water zag schuimen uit den grond, rond Dirk's klompen. Op het geschreeuw van den Ouë, schrikvlug, lichtte Dirk één vet-bekleid been, met het andere even dieper vastzuigend in poelig zwart. Toen veerkrachtig toch, sprong hij in een andere hei-kuilholte op een droge plek. Spraakloos bleef hij zijn gezicht bevegen, kalm door de krommige beenen van zijn vader heenziend over de akkers.

— Huhu!... hu... je laik puur warm, wà jou Dirk... huhu!... huhu!... lachte de Ouë zuur, verlegen een beetje met eigen nietsdoen en luierstand. Geen woord zei Dirk terug; alleen in zachte uithijging kermde gesmoord zijn borst en stoomde adem. Even zou hij omdraaien tegen den wind in.

Lager stond hij nu in den heikuil en vóór hem winterden en dorden de uitgestorven akkers. Van de verschrompelde erfjes en rottige tuinbrokjes achter de huisjes uit Rozen- en Bikkerstraat die rechts Hassel's land begrensden, klapperde heftig geflapper van opgespannen waschgoed, boven smerige schuttinkjes uit. Triestig en kniezerig brokkeldakten de huisjes in de winter-sombering, met de oneffen geveltjes die in lijnschokken hotsten

tegen de laag-zware luchtgrauwing. Van Dirk's hei af was te hooren het zeeruischend wild geslier en geloei van kaal-gewaaide iepen uit de achteraf-straatjes, die takkennaakt met forsch-donkre stam-heffing, zwiepend in hoog overdonderend geweld, als reuzige wezens, bóven de laag-knielende huisjes hun winter-worsteling bevochten. De somberste hoek lag te huiveren vlak bij een greppelrand en een afwaterend slootje, waar de achtergevel van een katholieke kerk grijs-vaal, smartelijk vergaan in muurvocht hoog uitstak, met zijn weenende stigma's en kringen van verweerd kleurleed, rimpels van angst, gekrast in gevelsteen.

Juist wou Dirk zijn graaf weer in den grond steken, toen hij ouden Bolk van het Wierelandsche achter-eind, het droefste, meest afgekniesde ellendehoekje van de streek, naar hen toe zag dobberen.

— F'rjenne, doàr hep je Jan Platneus, wà stapt dié hier staif op an,... zei hij zacht, glurend tusschen vaders beenen door, die zich nog niet had omge-keerd om te kijken.

Een klein, gedrongen mannetje strompelde wagge-lend-moeilijk op groote klompen tusschen de enge greppels van de bollenakkers. Van ver riep hij al, met doffe neusklankstem... gedaág, naar de Has-sel's. Hijgend in de handen slaand, kwam hij klein-krom naast Ouë Gerrit staan. Zijn afge-knaagd smerig vest stak boven zijn pilow, clownig-gelapte, zakkerige broek uit, met drie knoopen-open-naar-voren, en de groenige rotskale jekker bobbelde losjes over de lange blauwe kiel. Het smoezelig vuil-geel gezichtsvel, stond over den heelen vergrysden kop tot diep in den halskuil ge-barsten van scherpe groefjes en zwartige rimpels. En de groezelige stoppelbaard haardotte verwaar-loosd over het heele gelaat als was het ingewreven met turfmolm. Als bij een gekerfde lijnden nijdig

de barsten en ruitrimpels over het velgeel van de kaken, en knevel-zware brauwen gromden donker-dreigend boven kleine flauw-grijze oogjes.

— Gemiddag... lekker hee?... de rege hep doàn hee?... sputterde Bolk.

Zwaar baste de stem uit zijn neusgaten óp met een nasalen nadreun.

— Langedaik... de Mosterdbroek he'k net vàt, hai sait... gong hier heen... Hep je wà veur me?... spitte of overskiete?

Hassel uit zijn hooge rug-krommige lengte keek bar op den sjofelen daglooner neer, die zoo plots zich kwam opdringen. Zonder antwoord van Hassel af te wachten, nasaalde de stem dreunend weer uit den platten polypenneus:

— F'rduuf'ld aa's 'k wà anskiete ken... f'rduuf'ld ...'t is hard... nou loop 'k puur de heele waik af... en de polder af... moar vast niks... vast niks!...

Te bibber-blauwen van de kou stond hij, kabouterig ingekrompen, en onder het spreken stampte hij zijn klompvoeten tegen den heirand. De oude Bolk was een van de stumperige daggelders uit Wiereland, een verschrompelde grijsaard van zeventig jaar die niet weten wou, dat hij zoo grijs al was, zijn hoofdhaar van voren altijd kaal liet knippen uit angst dat ze hem te oud zouden vinden om te werken, en die nu nog heviger te beulen en te jakkeren had voor brood, dan in zijn jeugd. Stram, krom was hij van het staan in alle weer, rheumatiekerig van beestigen arbeid, onmenschelijk lang en wreed-rauw; krom van het rooien, spitten, wieden, plukken en kruipen, in het guurste herfstweer en in vlijmend windgesnij, in slagregen of zonnebranding op het vlakke veld, dat hij verdroogde van martelende hitte en wel het zweet van zijn lijf wou inzuigen uit drang naar keel-verkoeling, naar iets nattigs. 's Winters was

het meeste werk gedaan; hadden bijna alle baastuinders voor eigen arbeid hun zoons, kon hij den bedel op naar arbeid, tegen November al, als in Wiereland markt en verdien-werk finaal stilstonden. Zoo, tot Maart of April, bleef hij lanterfanten, leeg, grimmig, wel voelend dat hij met zijn stramme karkas en afgebeuld lijf toch nooit in den omtrek van Wiereland en Duinkijk, waar ook tuinderij en bollenland lag, werk kon vinden. En nooit zag hij tegen de zwaarste ploetering op. Bij elke nieuwe kans wreef hij zich over het stramme korpus, zei hij met een schijn-luchtig lachje aan zijn vrouw,... dà 't nog wel gong;... spoog hij zijn kees in de geteisterde handen, de geweldige vermartelde handen, die altijd in werkstuip, in krampige vinger-buiging haakten; wroette hij in den grond, sjouwde of deed boodschappen met karren, vervoer naar de haven, ploeterde in ruige leefdrift, dolbang — maar diep verbergend dien angst in zichzelf — dat ze hem te oud zouden vinden, woedend en smartelijk geslagen als elk jaar jongere krachten hem gingen verdringen. Ja, ze hadden zoo op het oog wel meelij met hem, de menschen, maar dat gaf niemendal in zijn zak, gaf geen eten, heel dien honger-dorren winter door. Hij woonde al zoo goedkoop mooglijk voor negentig cent op-het-weekje in een krot, één kamer-achter met een erf op het Wierelandsche achterend, in het mors-deel van de armoewijk, een krot waar net even geademd kon worden, met plaats voor twee stoelen, een kastje, een tafeltje, meer niet. Daar woonde hij al vijfen-twintig jaar, tevreê als hij kon werken, ploeteren; daar was hij opgedroogd met de vrouw van acht-en-zestig; al jaren samengeklonterd met het vuilste schorem, afval van de streek dat zich daar ophoopte, klierde in onreinheid van stoofhuisjes, hondenhokkig laag onder de wijde hemelstolp.

Daar schurkerde hij met zijn vrouw, kinderloos. Van de diakonie had hij dit jaar krieltjes gehad, maar ze waren voor de varkens te slecht, rottig, kuilerig, en het brandhout van de armen-bedeeling was een nóg schunniger beetje. Zoo was het alle dagen blauwige krieltjes met olie, wat gebedelde groenten soms of droog brood, ... zoo alle dagen, alle dagen... tót het liep tegen April, als het stedeke uit zijn winterslaap begon te ontkillen. Als er beweeg, leven en rij-rumoer kwam in lente-opbloeying; als zacht voorjaarslicht het droef akkerbrons en de doode hagenboschjes ging beflonkeren en beketsen met zonnevuur, de tuinders al druk zaaiden en drentelden in hun groentebedden; als hij zelf, midden in de geuren en gloei-couleuren van zwaar-wasemende bollenakkers, duizelig nog van werkblijdschap, al vroeg de lenteluwte inzoog, koesterend zijn oude gebroken karkas, en heel zijn stramme binnenste van fijne, zoet-warme grondlucht doorwaaien liet. Tegen dien tijd voelde hij dat hij nog noodig was, ook zíjn afgebeuld lijf, omdat hij beter dan de jonkjes wist, wat hij te doen had. Dan voelde hij weer stoere kracht in zijn rug en joeg naijver hem óp, zoodat hij met de anderen al om drie uur in den klaren ochtend op het groote land stond, tot 's avonds negen, soms tot tien uur; in het drukst van den aardbei- en pluktijd mee ging naar het haventje tot elf, dan eindelijk hijgend in de bedstee naast zijn vrouw, geschroeid en verzuurd van zweet, neergesmakt lag als een beest, doorsnurkend een haastige paar uurtjes tot den volgenden ochtend. Dan weer aan het plukken, laaien, lossen, karrevrachten verduwen zonder eind. —

Op het laatst van zoo een zomersche week, voelde hij zich gekraakt en trillend ging hij gloeien en beven in handen en polsen, snakte hij naar den

Zondag, één lang nietsdoen, één stil rusten, ingeklompt zitten en slobberen koffie en smakkeren pruimpjes. Dan de nieuwe week toch maar met een soort inschikkelijkheid begonnen, want zóó, in zomerschen werkroes, haalde hij nog wel negen pop, lei er zuinigjes wat van over als hij het eerbiediglijk in de knokige spierhand van zijn vrouw zag opgeborgen, oversparend voor de eerste zwaarste wintermaand, om niet heelemaal inéén daar naakt te staan. Zoo ploeterde hij mee, tot het leefrumoer van den zomer en de brandende zonnezoenen het stedeke met zijn tuinen en bollen, zijn groenten en vruchten, tot een wondre, schoone bloeistreek hadden gecouleurd; als overal in het naarstige stadje een werkroes droesemde en het haventje knellend vol en rumoer-donderend in enge ruimte was ópgepropt van tuinders, boeren, paarden, honden en karren, met het gaan en komen van booten en vrachten; het leven er gloeiend opging in stage wemeling van drukte en werkhaast. Zoo ging hij mee, zorgzaam, zag hij weer afnemen den zomergloed en de werkkoorts. Langzamerhand hóórde hij niet meer het geratel van groentekarren en vruchtwagens; zág hij niet meer de frisch-couleurige groentebakken, klonk niet meer naar zijn akker dóór, het vroolijke belgeklingel van de zeetram, volgepropt met badgasten, kinderen en jolende vacantie-benden, die anders luidruchtig in hun ongebondenheid, het stedeke bespatten en beschuimden met joedeling en leefdrift; doolden er weemoediger, drukkender wolkenbonken in de wijde luchthal en kwamen droeviger regenvlagen door het ál stillere herfstloover heentikkeren, beglimmerend het groen, het overal uitpralende, woeste prachtgroen van Wiereland. Dan hóórde hij onbewust op zijn akker, in de stillere grondgeluiden, zág hij in den lageren zonnelichtdag, het

woelende, gloeiende zomersche, het roesleven van het stedeke vergaan, uitruischen in den herfst; drong er vaalte op het veld, vreemde vaalte en een laat schijnsel op de paadjes tusschen de hagen en tuinderijen; couleuren die hem vervreemdden van het leven, die hij aanvoelde niet meer fel, als zomermooi. Dan doordrong hem dat alles weer aan het zinken was, de groote zomerkoorts van werk en ploetering, maar toch omgeurd van aardbei-zoete aroma's en verschen groenten-reuk. Dan voelde hij angstig om zich heen en in zichzelf aansluipen den barren doodsslaap van den winter, die honger, nare kregelig stemmende kilheid en luiering bracht. Stiller kwam hij al thuis, schoof hij zijn kopje leut langzamer naar zich toe, lachte hij met zijn vermummied wijfje niet meer gemoedelijk, pruttelde en gromde hij strak voor zich uit, zijn mijmerzorgen. De blompotjes stonden dan uitgegrauwd, verdord voor zijn klein krotraampje en geen couleurtje was achter noch in zijn armoegrimmig, donker straatje te zien. Nu was alles dood; de tuinderij dood, de bollen dood, de boomen dood, hij ook dood en triestig, naar en vervelend. Nu tergde er saaiheid, werd alles een ramp om hem heen. Nu was hij afgekaald en uitgeput als zijn blommepotjes op het vensterplankje voor zijn raam. Zwaar begon te dreigen de dood-triestige donkere herfstlucht in het krotje, de late grijze duizeling en druiling; híj al bijna werkeloos. Dan de winter, de sarrende zwarte winter, zwart voor hém, al blonk er ijs en zon; de winter dien hij vervloekte, de gierende dolle waai-winter, die de streek lam sloeg en vereenzaamde tot een woestenij. Nergens, nergens wat voor hem te verdienen: dood zijn krotje, dood zijn raampje, suf zijn wijf, zijn kat in huis, in de stoof; dood zijn blommetjes, dood hijzélf en zijn pijpje. Dan moest zijn vrouw

gaan bedelen bij den rijkdom van het stedeke, huis aan huis. Dat bedelen huis aan huis van zijn wijf, deed hem krimpen van schaamte en van drift soms, omdat hij was een mannetje van eergevoel, eén van ouden stempel, omdat hij wou werken en niet kon verdragen dat de menschen dachten, dat hij niét wou. Maar toch, één ding was er voor hem gebleven in al zijn ellende,... vertrouwen op God, stompzalig vertrouwen op het Opperwezen. Toch in die naarheid, dien armen tijd, Zondags naar kerk, luisterend en gierig-gretig indrinkend in zijn doezelig zwaar hoofd wat hij maar bij dwaze brokjes voelde van die zoete woordjes, van het leven hiernamaals, hopend, altijd maar hopend, tot de barre grauwte weer gauw om was; geduldig maar, tot God te zijner tijd kwam... En dan, in de hemel erges voor hém 'n ploàsie... lekker rustig op s'n gemak, sonder huurskuld, sonder sorg, altaid pruimpies en lekker werk... Voelde hij soms dat er nog wel werk was, maar dat ze hem niet meer konden gebruiken om zijn stramheid; ging er dan een week voorbij van erbarmelijke kou en narigheid, dat zijn wijf... 't stookie op stroat mos snorre... dan kreeg hij wel zenuwproppen in zijn keel, maar dan keek hij weer naar zijn droge stille vrouw, die ook niet morde, rustig bleef. Dan kwam weer de hoop, het hopen op Zondag in de kerk, en het lekker stil soezelen... dat-ie nou loater sou ankomme... erges in de hemel... lekker-rustig en op s'n gemak... pruimpies en g'n sorg...

Nu ook bij Ouë Gerrit niets! Alleen kon hij nog vragen of hij iemand wist, die hem wat aardbeimandjes wou laten vlechten. Maar lieve heer... wà kon ie uitvoere mi s'n bevende hande... Vroeger sestig, sevetig op 'n dag, nou geen tien... wà kon ie hoàle... vaif sint... En boompies moàke... nee dà

gong heelegoar nie... dà bukke... dà bukke... ure achter malkoàr... de tieme rondvlechte... en stoan mi s'n poote op de boompies, gebukt... nee, dan was ie soo roar in s'n ouwe dop... of d'r al moar bloed noar s'n hangende kop droaide... Verleje joar had ie 't prebeerd... Moar bòns, was ie teuge de muur gesmakt, duiselig en tollerig en s'n stuut voeld'-ie gebroke... Wà hadde se 'n pret had, 't jonge goed... nee, nee dà gong nie... sou ie moar nie eens mee ankomme... dà gong nie... En dan... se woue 'm nie eens hewwe... dà jonge goed was 'm de boas, dà speelsche tuig.

Wà nou, wà nou,... joeg het, jammerde en knaagde het in hem... Was 't moar t'met somer... moar lieve Heer!... December... begin December... goeie God... woàr mos dà noa-toe?... van wà nou frete...

— Paás op Dirk, paás op!... schreeuwde Ouë Gerrit weer naar beneden... bom! d'r hep je 'n klodder!... op s'n natte beene... huhu... huhù!...

Piet was ook even van zijn hei naar hen toegestapt, nieuwsgierig wat Bolk wou; er was nu in den middag toch geen haast bij het werk.

— 'n Pruimpie voader?... soo?... niks van doen Platneus... geen spitwerk?

In zijn hooge modderlaarzen, met een touw onder zijn knieën om de broek gesnoerd, stond hij lenig, reuzig-hoog naast den gekromden Bolk, uitdagend-jolig in zijn jeugdkracht en schonkige stoerheid van polderkerel, zijn breed jong lijf in los lawaai, onkenbaar bespat en beklodderd in zijn pilow plunje en bronzige kiel. Dirk stapte een eind achteruit, nieuwe hei afstekend met zijn graaf, een lijn trekkend in den grond, gooide weer dicht den voorkuil die ónder hem lag. Leniger werkte hij bij elken heitop, tot alles weer werk boven zijn macht werd en het uitgegraven hol hem langzaam deed inzinken.

Piet stond nog te lachen naast den stroef-verslagen Bolk, niets meevoelend voor zijn smart, ontzetting en angstige honger-benauwing. Wreed plaagde hij door:

— Heé, Jaán, seg es, hoe goà ’t je kooters, noà opstendighaid wel?...

Nooit had Bolk kinderen gehad; geen jongen, geen meid; zijn grootste, stille smart... En sóó moar grienbalke kon ie as se d’r van begonne... nou weer die lamme kerel... had ie se moar...

— Koot’rs... koot’rs,... gromde hij vlak naar den spitkuil,... hà’k se moar... hà’k se moar... donderejenne!... hà’k se moar... ééne poar hannekemoaiers... lee ’k t’met g’n honger... Bevend kneep zijn traanstem door de ingedrukte neusgaten.

— Debies!... de fent is doàs,... sarde Piet... hai hongerlaie... hep ie de smoor in... hai hongerlaie! ...ken ie begraipe... drie beeste op stàl... fier beere mest!... main lieffie... wà-mo-je-nog-meer!... zong Piet sarrend hoog in declameertoon, met een hoonbuiging naar Bolk.

— Bars jai,... gromde Bolk met tranen van windkou in de oogen,... godskristis... koebeeste,... hà’k moar koot’rs...

Weer kwam er schrei-droefnis in zijn stem, die stil voor hém alleen uitweende zijn smart.

— Dubbel debies! hoe hè’k nou?... schamperde Piet,... geen kooters?... enn... enne al die je... die je ampart speult hep bai Jans... in ’t pertiekie... seg?... ’n ouë bok lus vast nog ’n groen bloàtje... wà jou ouë?...

Bolk draaide zich nijdig om met zijn rug naar Piet. Dirk zwoegde door, spraakloos. Rondom was grauwer de late middag-somberte over de velden aan het droeven.

— Hep je bai Neelis de Borstel niks... niks te hakke?... informeerde schuintjes nog eens de Ouë,

onverschillig toch voor het antwoord, kijkend met gretigheid naar Dirk, die zwaai-zwellend in kracht door panderige aardplaten heen moest bonken.

— Wà hakke?... die raize, dà's louw, die hakke se omm'rs selfers.

— Hoho!... hoho! veur 'n skeet en acht knikkers wille sullie wel...

— Goe-je... mùrrege... goe-je... mùrrege,... neusklankte hooger Bolk, onthutst... se hewwe main neudig, al wi'k veur 'n sint p'r uur, puur nog nie... dà mo je gloowe hoor!...

En weer opgehitst door angst en honger-besef, vroeg hij klagend voort met zangerige, Wierelandsche stemstijgingen:

— Nou geen gaintjes Piet... moar... wee jai nou niks?

— Wie mò je hebbe... màin... of m'jassie?... gekte Piet terug.

— Wà jonge kop... de heule taid m'r gaintjes... neegtien joar t'met...

— Dà lieg-ie... neegtien en drie moandjes.

— In de eeuwighaid gaintjes... goff'rdeeë!

— Nou, mag nie?... wà ken main jou mikmak skeele... mo 'k nou al griene, wà jou Dirk?

— Daa's net, daa's net,... bibberde de oude Bolk, zwakkelijk neus-brommend voor zich uit strak de spithei inkijkend, met oogen vol tranen van gure windscherpte.

Zijn kop was paarsig bestriemd van kou, en nattig klefte zijn wild verwaarloosd achterhoofdhaar, grijs-kroezend zijn nekdoek in.

— Hee Jaán, d'r is puur 'n herberg in anbouw.

— Wà nou?

— 'n Herberg, rejoal in anbouw,... dolde Piet met een slag van pret op zijn been,... d'r hang 'n droppel an je kokkert!...

— Bars jai,... snauwde Bolk verlegen een beetje,

haastig met de vlakke hand zijn stompe neuspunt vegend... Nou was alles doàn, dood. —
Droomerig-droef zei hij goedag en sukkelde ingekrompener dan hij aangesjokt was, weer weg, strompelend door de natte moddergreppels het land over bij een buurman van Hassel, die met wat mannetjes verderop te spitten stond.
Piet was weer zingend naar zijn hei gestapt.
...Die sait t'met niks van de kou... jong bloed... Gerrit bibberde en blauwde... Heere... as nou s'n waif moar nie soo suf was as lest; was t'met 'n meroakel... Wà s'al niet f'rgete kon... Wà keek ouwe Bolk suur, oud k'nijn... hu...hu!... wà stong ie jammerlijk te sukkele en te klietere... brr!... nou sou ie moar s'n tukkie doene... lekker... kachel... buik nog vol...
Langzaam sjokte hij een greppel door, dobberde over een braak brok grond naar zijn huisje. Om drie uur stapten Dirk en Piet op, lebberend hun kopje leut.
Maar daarna, voort, voort, met het warme spoelsel nog in hun maag, stil in de leeggegrauwde oneindigheid, tot vier. Rondom de stille werkers kwam het avondland aandonkeren. Heel de lage lucht hing vol paarsig-grauw geschemer, lag vaal te nevelen, droef duisterend op wijden akker. Een stille suizeling woei aan uit alle schemerhoeken. De erfjes en achteruit-krotjes schimden als van de lucht áfgebonsde wolkgedrochten, zwevend neergeduisterd op vreemd, droef aardeland. En duisterder nog tegen de lucht, en verder, soberden silhouetten van eenzame, gebogen zwoegkerels, ál sterker overgrauwd van den doorstilden avondval. In laatste werkkoorts worstelden ze daar met het gezonkene late licht, dat króóp over de velden, slóóp over de donkere gestalten, die bangelijk vergrootten tegen het aandreigend hemelduister in. En wijd-rondomme de

eindelooze avond-weedom van het land zonk uit, dempend weg-stervende geruchten in de donkerende verstilling van het leven.

TWEEDE HOOFDSTUK

I

ER was drukke doenigheid in het stedeke Wiereland; Sinterklaas was op handen. Dienstmeisjes liepen door de, in de vroegte al rumoerende straatjes, met pakjes, kistjes en doozen. Kerels met hondenkarren holden in hortende ratelvaart langs den weg. Overal uit zijstraatjes, klonk door het dorps-stadje het vreemd klossend geklakker, op dit uur, van beklompte schoolkinderen die vrijaf hadden en glunderig loerden voor de winkeltjes, duffe koomenijtjes, opgedirkt met grof suikerwerk in fletse couleur, melancholiek-gedwongen pronkend achter de ruitjes. De lucht was blauw-licht en overal gouden zonneglansjes, bleek winterstrak, maar vroolijk toch, en het naakte armelijke boomgetak in de zijstraatjes en tuintjes, stond nu lichtelijk te duizelen in blij Sinterklaasweer.

Ouë Gerrit rammelde op zijn klompen het deftige buurtje door naar de achterwijk. Hij had vijfmaal uitgestelde belasting betaald en de ontvanger was heel vriendelijk geweest. Nu liep hij naar zijn huis, tusschen kronkelwegjes van Wiereland. Bij het Bikkerspleintje, dat wijd-donker en nacht-zwaar beboomd wegschool, met een rij lage, grimmige huisjes aan-elkaar in geheime schaduw-stilte, druilig geel licht uit de ruitjeskleine ramen afkaatsend, liep Gerrit raak op zijn woning aan, het Hielandsche pad, dat uitkeek op weiland en tuinderij. Daar was het deftiger, met krenterige nette huisjes, nieuw. Stil op het grof-bekeide weggetje,

stond in een zonnehoek een omroeper te schreeuwen met dreun-zangrige slagen op een koperen bekken. Na iedere roffeling rochelde hij úit zijn lesje... dà t'r fenoàfint gesmakt sou worde krek ses uur in de Groote Hoorn, om poaling. — Dan sloeg hij áf, dat zijn koperen bekken vlammend sidderde en vonken ketste in de zon, begon hij weer eentonig voor een concurrent te ratelen... die smakke sou veur Sinterkloas op bloedbeuling, kenijne... varkesboutjes èn-soo-foort.

In de woonkamer, aan den weg, zat vrouw Hassel met haar rug naar de kachel, dof omgonsd in haar ooren, vol van de dreunslagen van het bekken, versuft toch, als sliep ze met open oogen. Achter haar stoeltje rookte het benauwd, lichtelijk in brandlucht. Bij het kamer-instappen zag Ouë Gerrit dadelijk dat haar schort aan het branden was, over de kachel te drogen gehangen.

— Ho!... hoho!... waif... wà si-je nou te suffe... je skort ...kaik toch minsmeroakel!... stoan te smeule... reuk je dan nies?...

Met een schrikgezicht draaide vrouw Hassel om, wild grijpend naar haar schort. Ze had ook even wel iets vreemds geroken, iets smeulerigs, maar het was haar weer door het hoofd gegaan, omdat ze niet begreep wat het kon zijn, heelemaal niet meer wetend dat ze haar schort voor de kachel had gehangen.

— Wà fergat se leste taid tug alles en alles... Hoe was 't gods-in-d'r leve mogelik. Nou had se d'r aigje nog soo gesait...Nou dénk je d'r an... en nou, noa 'n poar menuute allegoar rejoal f'rgete... f'rgete... Tranen kreeg ze in haar oogen. Het maakte haar zoo bang, zoo huilerig en zenuwachtig. Ze voelde wel onrustig dat er al een poos lang wat mals met haar gebeurde, in haar kop vooral, maar ze kon niet vatten wàt, wàt.

Ouë Gerrit was op zijn kousen door den stal heengesjokt, had even naar zijn beesten gekeken en was moe-huiverig op zijn kalen biezen gemakstoel bij de kachel geschoven. Zijn jekker had hij aangehouden en met ingezakt bovenlijf zat hij zich behaaglijk zwaar te schurken, zoekend naar meer broeiing en warmte. Toch voelde hij zich brommerig op zijn wijf dat al een jaar temet alles vergat. En dàn dat huilen van haar, dat nare drenzerige grienen, met halve smart-zinnetjes er tusschen gekermd, waarvan hij niets begreep, dàt, dàt maakte hem helsch... F'r wà griende dà waif tug?... Wier se soo fél gesloage?... godskristis, wà 'n g'luk dà Guurtje d'r was, se maid van twintig, sain eenige maid goddank. Versoakrementeele, aa's die d'r nie was, krege temet de jonges nie eens d'r buik vol. Dan f'rgat se te koke... snôf'rjenne... wà malle f'rduufeling tug...
Nijdiger gromde het in hem, omdat hij kwaadaardig-vreemd stond tegenover het vergeten van zijn wijf. Want altijd maar dacht hij, net als nu... dà se d'r aige van huiswerk af wou moake op d'r ouwe dag... Wà wou dà mormel tug, die leeleke trien?... Wà sat se nou weer?... van de skrik te griene?... joa verdomd!... op 't achterend weer... Stram opstaand gooide hij zijn vies groen petje van het hoofd in een kamerhoek en pookte, omdat de kachel niet genoeg trok naar zijn zin. Rumoerig bonkte hij met den pook onder den rooster, dat de vonken er uitspatten op zijn rood-bebaand karpetje. Met zijn nog blauwige, doorkerfde handen grabbelde hij de vonken op, bang voor vuur-in-zijnboel, vlug in pijn ze afwerpend in den aschbak. Wrevelig smakte hij weer terug in zijn dun-biezigen gemakstoel, beklemd tusschen de afgeknaagde armleun-stompjes, schurkte weer verlangend naar hitte, zooals daarnet toen er zoo een lekkere slape-

rige loomheid over zijn oogen was geduizeld. Maar nu kwam het niet gauw. Van morgen had hij weer eens wat gestolen. Een wilde stille jubel was het in hem gebleven, tót hij zijn vrouw weer zoo mal had aangetroffen en hij er nijdig van was geworden. Een rare vent was hij toch... Nou 'n heele poos weer winter, nies doen, en al moar weer in 'm, die roare, bange lust om dinge te gannefe, die van sain nie woare... Heereverjenne!... hai was d'r self ook wel es dood van, moar 't sterkst kwam 't tug in 'm op aa's d'r heelemoal niks omhande was. Nee, dà swoare tuine... was ie 's winters nie meer teuge opgewasse... Moar s'n liefebrij had ie angehouwe uit aige senieighaid, dochtte se allegoar... Villa Duinzicht van de familie Bekkema, moest hij opknappen 's zomers, en dan had hij er zelf wat mee om handen. Tuinieren, dát was eigenlijk zijn vak. Als de familie Bekkema, die soms tot October hokte op haar buiten, weer naar de stad ging, bleef de heele tuinboel voor hem, voor zijn zorg. Dit jaar had hij er juist nieuwe menschen in gekregen, omdat de weduwe Bekkema het vorige jaar gestorven was... Wà lief waif dà weuse kon... Ze had hem zóó vertrouwd dat híj den heelen boel voor haar afsloot, alle kamers en kasten, en alles het voor- en najaar onder zijn toezicht liet schoonmaken. Van dié dame had hij den sleutel gekregen en was hij baas in den tuin. De nieuwe lui, erfgenamen, wilden hem wel houden, oude brave kerel als hij was, met zijn vriendelijk-grijzen kop, altijd klaar met zijn onderdanig lachje. Ze hadden hem wel leuk gevonden. Maar van hen kreeg hij alleen den sleutel van het tuinhek en van de winterkassen. In het stedeke konkelden de menschen dat Ouë Gerrit het eigenlijk niet noodig had te doen voor zijn brood; wisten ze niet dat hij tot zijn strot in de schulden zat; dachten ze dat hij, van een zware ziekte weer

opgescharreld, op het land toch niets meer bijna kon uitvoeren en nu maar wat aan de hand wou hebben. Zoo zeiden ze allemaal en zichzelf had hij ook ingepraat dat hij zich het prettigst nog bezighield met wat blommen verzorgen, potjes opknappen, perkjes beknutselen, snoeien en knippen, en dan op zijn eigen akkers bijhoudend een heel licht werkje voor het voorjaar, zaaien, bedjes maken. Zoo wou hij, al was hij zwakkelijk in zijn rug en al had de dokter gezeid dat hij geen zeventig zou halen, één en al doenigheid, doenigheid. Anders voelde hij zich benauwd, doodgaan, raar in zijn kop, klopperig en beverig, zenuwachtig van het stilzitten, nietsdoen. Nu had hij toch werk in den tuin van de Bekkema's, zijn knutselen hieraan, daaraan; was hij geruster. Maar iéts, van zijn vroeger leven al, liet hem nooit los. Een diepe, diepe drift, een hartstocht, had hem martelend vastgeklauwd. Wat van hem niet was, moest hij somwijlen inéén hebben; wat los stond en waar hij van af moest blijven. Juist een paar maanden geleden had hij het „plaatsje" opgeruimd, den tuin van de Bekkema's, had hij de groote bakplanten weggekruid, den bladmest omgeharkt, langzaam, elken dag wát, op zijn dooie gemak. Toen had hij stiekem een paar kruiwagens bladmest meegepiept, zoo maar, alléén om te hebben, om er niets mee te doen, dan hébben, hébben. — Eerst nog zoo heelemaal niét van hem, daarna, toen hij ze had, zoo heelemaal wél van hem. Met zijn handen in zijn zakken had hij eerst zoo een beetje oudemannetjesachtig achter de villa omgekuierd, woedend toch dat dit jaar, in ál die veertig jaren, voor het eerst de boel voor hem gesloten was, dat hij nergens in kon, alles dichtgemetseld stond met nare blauwvale luiken.

Alles had er kaal-vreemd gestaan; kaal-vreemd het

pás nog van zomergroen gloeiende loover, waarachter de villa diep verdoken in wingerd- en klimoplommering was gaan uitkijken; toen, áchter een tooverroes van herfstkleurbrand. Maar hij had niets anders gevoeld dan wrok, onrustig en nijdig in zichzelf al maar heen en weer loopend, scheldend op den nieuwen „rijkdom” die hem nu zoo buiten had gesloten, hém, die het grootste genot had als hij mocht snuffelen en scharrelen in een andermans boel. Zoo was hij wrokkig blijven turen in de prachtige achterhoeken van den tuin, die toen lag te wonderen in zijn couleur-legenden van den herfst, tusschen wingerd-bloedglanzen en goud-groenen boomentooi. En de voorbijgangers van het stedeke hadden hem benijd in zijn lui werkje, maar hij had wel kunnen razen en vloeken van kwaadaardigheid. Dien ochtend juist was zijn vrouw voor het eerst zoo gaan grienen omdat ze vergeten had voor de jongens eten klaar te maken. De kerels hadden gescholden en op de tafel gebonkt met hun zwarte, gebarsten knuisten... dà se frete moste... dà se doás leek... En er was thuis een lawaai geweest van wat-ben-je-me. Toen had hij haar in zijn grimmigheid een opstopper pal tegen haar snoet gemept, dat ze te duizelen stond; en niets zei ze, bleef hem alleen maar aanzien met oogen die besefloos wijd staarden, vragend staarden naar wat hij noú gedaan had. Plots was ze heviger in grienen uitgebarsten en had ze zwaarder snikken uit haar borst gescheurd. Daar kon hij dien ochtend met zijn gedachten maar niet van af. Hij was een ongeluksvogel. Nou dat hij wel dacht een beetje rust te krijgen, werd zijn wijf mal, stapel. Een jongen die hem zag staan, stil met zijn hark, had toen midden in zijn woedend gemopper geschreeuwd:

— Haèi! Hassel... Blommepot!... mò je nie

strak-en-an noa huis . . . je waif stong op wacht . . . t'met al 'n uur !...
En teruggeschreeuwd had hij : — „vast niet, loa moar stoan" . . . lacherig-gemaakt, valsch, want de buurlui en het heele stedeke wisten al dat zijn vrouw zoo raar deed. Telkens dien ochtend weer was de angst in hem teruggedraaid, dat ze zich zoo maar hield, die feeks, die lintwurm, dat sluwe kreng. Want in den laatsten tijd had hij voor háár veel minder zijn steeldrift verborgen, had hij al een beetje gerekend op haar vergeetkop. Zichzelf inpratend dat hij zich toch vergiste, dat ze werkelijk zwak van kop was, had hij gauw afgeharkt om te kunnen snuffelen in de winterkasten of daar temet nog wat lag dat hij hebben wou. Bij zijn rondgaan langs den tuin-achterkant, had hij een trap tegen de deurluiken gegeven, omdat alles zoo stom-gesloten en potdicht, sarrend hem beloerde. Vroeger elke plek besnuffeld!... wà had ie al nie meegepikt, toen de weduwe nog leefde... Doamesskoentjes, mit gespeltjes... brokkies van dà faine goed mit kante skulpies . . . En linte ! . . . en grafbloar-kranse . . . en silvere suikerlepeltjes . . . En ploate en kemieke poppetjes . . . Elk joar wàt . . . En armbande... gevonde in de tuin noa 't krokkete ...En doamespetoffels... van sai... soo glad as 'n mol om d'r over te straike. . . En maiderokkies . . . onderrokkies. . . gekleurd. . . En doamesrokkies, allemoal geel mit sai... prêchtig ! En twee perresols . . . rooie. . . he !. . . hè !. . . dà was mooie woar. . . En wà lai dà nou allemoal kloar voor sain !. . . precies hoe en wanneer ie die dingies gekoapt had. . . Dat nou allemaal had hij gevoeld dien ochtend in dien tuin. . . En de heele boel soo moar f'rstop, nauweliks f'rstop àchterof, in 'n vuile hoek, bai 't vat gepekeld vleesch, achteran, in de donkerste kuil, doar, in 'n groot swart hok woar niemand

kwam dan hai-self, sachies an met stukkies en beetjes afgeschut... Doar lai 't f'rknoagd en beskimmeld 'n beetje. Moar doar lái 't. — 't Was toch wel lollig weust dà s'n waif soo'n vuilpoes hiete, soo klieterde en stonk t'met van 't smeer... Dà se nooit-nie keek noa d'r kelder, en dà hai, alleenig, bai skoonmoak 't eerst rondrommelde... En.... dà Guurt d'r de koning te raik mee was dà sai d'r niks mee van doen had ... ook soo'n skoone! ... Wel fain toch dà hai nou joar an joar veur skoonmoak sorgde doar... in al die hoeke... dà t'r leê, s'n spulle... bestig...

Soms kreeg hij zoo een vreeselijk verlangen er naar te kijken, dat hij het niet uithouden kón. Dan moest hij zien, 's nachts, als allen snurkten en ronkten. Want na zijn zware ziekte sliep hij weinig, lag hij soms halve nachten wakker en dan was het maar... prakkeseere... mit ope ooge, teuge 't donker beskot van de bedstee... Joa, dà had hai doar nou allemoal stoan... Nou kon 't verrotte voor sain part, as ie moar wist dat ie 't had, dà 't van hém was... Soo voor s'n aige óoge en hánde... dat ie 't kon graipe en sien wanneer ie wou.

Maar het zalige ook was, dat geen sterveling wist dat hij gapte... hai de fesoenlikste tuinder van de ploàs. En as ie nagong... al liep ie in Amsterdam... dà s'n spulle dóár laie... in sain kelderhoek... Godskristis!... dat ontroerde zoo hevig, gaf hem zooveel geluk, dat hij er bevingen van kreeg in zijn armen en beenen en handen, en dat zijn hart ging hameren. En helsch-lekker was het, dat niet één uit de plaats, niet één bij hem thuis wist waar het lag, zelfs zijn vrouw niet ... Elke dag effetjes sag-ie s'r bai dwoale, dàn Piet, dan Dirk, dàn se maid Guurtje... moar vast niks... nooit niks merke....

En in spanning zag hij ze, nu jaren en jaren ach-

ter een, wegduiken in den rotten kelder en weer ópduiken en... nooit niks, nooit nooit niks!...
Dát gaf hem nog ereis gloeiende vreugd, maar stil, stil in zichzelf gesmoord.

Met zijn stoel strompelde Ouë Gerrit nog dichter bij de kachel, onbewust, het zelf niet merkend, in brandende opwinding, blij iets te bewegen. Zijn vrouw zag hij sjokkeren van den stal naar de keuken, met een peinzerig gezicht en roode huiloogen, een paar kopjes wegdragend van het koffieblad.
... Vandoag had ie puur trek om er-is te kaike noa s'n spulle... Moar hai dorst nie... Guurt, s'n dochter mos sóó komme... aa's tie 't moar weer es sag... Wà kon ie lache, láche, soo in 't donkere hok, tussche s'n gestole rommel in... Wà genot! om te stikke!... Wà had ie 't netjes an raitjes legd lest... Die f'rvloekte muize... allegoar goatjes d'r in... Hai kon se de kop afbaite... Nee, vandoag sou die 'r geen poot ansette, as ie 't moar sàg, soo moar sàg,... kon ie al sterve van heetige pret... Wà spulle! Wà kon ie 'r mee doen?... Nee, toch niks doen d'r mee... alleen moar hebbe, wéte, al moar wéte en beseffe, dà 't van sain was... dat ie 't koapt had van andere... andere... Kristis... wà jool, wà soalig... Soo moar had ie 't geganneft van 'n aêre en nou was 't van sain, van hém, van hem, van sáin! Wà soet, wa soalig soet dà tug was, dà néme! Hoho!... ho... ho... Van g'n waif, van g'n waive hield ie sooveul... Dà gappe... puf!... noar je toe... En soo verborge wegduufele in je aige kelder... En dan, aa's de mensche je vroage en segge: Hep je al hoort?... dà's stole of dit is stole, dan verboasd meekaike en lache, en dan soo seker, soo seker wete dà se hem, hém, mit s'n grijze kop, s'n faine noam net soo min f'rdenke, as de bestolene self... En dan pret, brandend vroolik van binne,

dà niemand je sien hep . . . niemand, nooit niks!. . . En dan àl maar lachen, al maar meer lachen om een grapje ertusschen en schudden met de zilveren haren en dan, daardoor heen, maar genieten bij het spreken erover. En wrijven door den baard, en zalig, zoet van binnen weten . . . jonge, kerel, dà hep jài nou, . . . dà lait nou stikempies op s'n rug, bai joú . . . Niemand hep sien . . .

En dan het genieten ervan, de eerste week, nachten als hij niet slapen kon, in het kelderhok, met het lampje, en soms, als hij het niet kon houden, als hij van binnen opbrandde van zien-dorst, dan op den dag ook nog even. Als het moest, en het kwam dol-heet-begeerend, dan omkeeren van een boodschap en dan loeren op een vrij gelegenheidje. En dan den tweeden nacht, als het verlangen om te zien zoo hevig was, dat hij lag te beven . . . om s'n spulle te pakke . . . Als door hem heengierde het onrustig gehijg van kijkdrift en voeldrift. Als hij zich dan al lekker-angstig eindelijk voelde, óver zijn wijf heenstapte, bang-vol en blij dat ze hem wilden snappen, en eindelijk met wild licht-gejuich in zijn oogen, in en uit zijn kelder kwam, zonder dat hij gesnapt was. Dan in bed weer zien, rustiger en verzadigd, hoe alles gelegen had, kijkend met de oogen dicht. Herinnerend de helle schittering van knopjes, de blinking van lepeltjes, en na-tastend in zijn verbeelden de couleuren en het zachte goedje. — Dan den volgenden nacht weer, kijken en tasten, slaaploos met een zweet-hoofd van angstig-zwaar genot.

Na een week begon de lust te luwen, bleef hij er maanden zonder, dacht hij er nog alleen maar aan in zijn bedstee, stil starend tegen de beschot-donkerte... dà 't doar lai, effe onder 'm... dàt ie 't kon sien, kon hebbe aa's ie wou... dinge al van veertig joar . . . nooit niks van f'rkocht . . . nooit

niks... gegapt voor sain... soalig soodje... Nou vàn sain, van sáin alleen... En geen sterveling die wist van zijn zalig genot, geen die iets wist van zijn sluipen 's nachts, zijn waken, zijn woest-geheime passie, zijn heethevig begeeren.

Van heel klein al had hij een diep jubelend genot gekend voor stil stelen, juist op de gevaarlijkste plekken. Nu nam hij alleen wat hem beviel, maar toen, nog jong, nam hij elk onbeheerd ding mee. Telkens werd het hem toen afgenomen, kreeg hij ransel en straf, omdat hij het nog niet goed wist te verbergen of handig genoeg weg te kapen. Op later leeftijd was hij zich gluiperiger gaan toeleggen op stil stelen, op dat loerend geheim-zoete stelen, met uren geduld van een poes, onbeweeglijk, rumoerloos dan toespringend als de kansen schoon stonden en dan alles vergetend, om te hébben, te hébben. Eerst had hij, als eenmaal de dingen van hem waren, er niets meer voor gevoeld. Later tikte hij de zaakjes op hun kop, maar bewaarde ze meteen; dat werd zoo een nieuwe prikkelende hartstocht dien hij eerst niet gekend had. En nooit nog had hij goed beseft, hoe hij eigenlijk aan die steeldrift kwam. Zóó zag hij iets, zóó gréép hij, zonder dat zijn hartstocht hem de kleinste nadenkruimte liet. Een vrouw pákken en stelen, maar stelen nog liever. Verder was zijn heele leven niets voor hem geweest. Zijn land ging al jaren bar slecht; zijn zoons bestalen hem, zijn pacht en schulden ál hooger, de opbrengst al minder. Maar het ging zijn triest gangetje nog. Toch was er niets geen pienterigheid meer in zijn werk; zijn steellust was alles, ging nog ver bóven lijfbegeeren uit... ontzettend van genot, van stil genot.
Eens had hij, zoo in een angstbui die hem in zijn jonge jaren maar heel zelden bekroop, aan dominee

in het geheim verteld dat hij zoo graag dingen wegnam die van hem niet waren, zoo alleen maar om ze te hebben, en om te doen, te doén vooral. Maar die man had hem uitgescholden, had hem de deur gewezen in woede, zeggend dat hij niet verkoos voor den gek gehouden te worden. En hij in zijn boerige stommiteit en blooheid, had niets verder kunnen zeggen. Toen had hij dominee in de kerk nog eens hooren dreigen met de hel, dat dieven monsters waren. En hij had dol-angstig gegriend, bang, bang, de hel, de hel!... En de oude, vrome, streng-bijbelsche dominee had hém onder de preek aangekeken. Een tijdje was het stil in hem gebleven. Maar zijn begeerte vrat dieper in. Geen rust had hij waar hij was. Het verlangen, heet schroeiend, kwam in hem opblakeren als hij iets zag, van verre al; hartkloppingen beukten zijn slapen en zijn binnenste stond in brand. Dan de gréép... En als het gedaan was, voelde hij zich opgelucht, vroolijk, lekker, tót hij later weer moest en de hitte-greep weer kwam. Door dominee's gedreig had hij nooit iemand meer iets durven zeggen, wat hij toen wel gewild had. Want het werd hem soms zoo zwaar, zoo bang,... maar dan weer vond hij het zoo zalig, zoo zoet. Zoo was het geweldiger in hem doorgevreten, met de jaren erger, kon hij er niet meer zonder. En om zich heen zag hij niemand die wist wat in hem omging, hoe wreedrauwelijk hij genoot, en hoe hij leed als hij wroeging, angst voelde. Want elke week precies toch ging hij naar de kerk, soms als een zelfmarteling, om te hooren wat hem te wachten stond. En elk woord paste hij dan toe op zichzelf, elken zin, elken uitleg. En soms midden door zijn donkeren, hoogdonkeren angst, schoot dan berouw, een klagelijk deemoedig voornemen dat hij nooit meer iets van een ander zou wegnemen. Twee dagen daarna, als

de woorden van dominee afgekoeld waren, zat het alweer in hem te hijgen als hij maar iets zag dat alleen stond, dat hij hebben moést. Dan bleef hij in een zoete streel-stemming van zijn eigen begeerte, tot ze onstuimiger, brandender óplaaide, niet meer te houden, en duizelde hij van nieuw genot dat te wachten stond. Dan kwam er al dagen vooruit, een licht of doezelig geduizel in zijn hoofd, vreemde ontroeringen en toonde hij gevoelige toeschietelijkheid thuis, in alles; zelfs zijn stem begon te vleien, lichtelijk. En dan had je het, volop een groote, blij-ontroerende angst voor wat hij doen ging en voor wat nu weer in hem woelen en snoeren kwam. Zoo wáchtte hij op zichzelf, dook er een grillige benauwing ònder zijn hartstocht uit. Soms klaar-fel in één, heel kort, zag hij zichzelf, begreep hij, hoe hij Onzen Lieven Heer bedroog, den dominee, de menschen, de waereld. Dat kwam dan meestal 's nachts, als hij wakker lag, niet slapen kon en er een klare kijklust juist in zijn oogen kittelde; in die lange, donker-dreigende nachten, als hij verschuil-angst voelde, angst dat hij slecht was, dat hij toch eens gesnapt zou worden, dat ze hem in den kelder zouden pakken en opsluiten, of dat ze hem eerst midden op den weg zouden sleuren, zóó, midden op de straat jagen, en dat iedereen hem dan kon zien met zijn grijzen kop, zijn lange haren, dat ze hem zouden uitjouwen, uitgieren en met steenen gooien. Dan werd hij week, begreep hij hoe hardvochtig hij was voor zijn wijf en kinderen. In dié angstnachten voelde hij zich aan alle kanten bedreigd, zág hij klaarder dan op den dag, hóórde hij beter de vreemdste tikjes, kraak-lichte geluidjes, strak-zuiver in de nachtstilte. En hij, hij die nooit niets gevoeld had, — wel duizend keer in het holst van winternachten dwars door het Duinkijker bosch, van het zeedorp Zeekijk naar Wiereland was

geloopen — híj huiverde dàn en kreeg kippenvel van angst; hij lag daar te stumperen, te beven en benauwend te zweeten naast zijn wijf, beschutting zoekend àchter haar doode snorkende lijf, toch blij dat zíj er tenminste was, een mensch net als hij, die hij hoorde ronken ... die híj kende ... die hém kende... En als hij dan, loerend stil het pik-donkere vunzige ruimtetje van het hollig bedstee'tje uit, een groenig vuur op hem zag aangrijpen, handen met kromme, scherpe worgnagels, vreeselijke knokige, graaiende handen, beenderige geraamte-handen, vaal en grauw, en hij lag te steunen, zoetjes in zweetangst te kermen, zich inkrimpend en kleinmakend áchter het half-wezenlooze lijf van zijn vrouw — dan begon hij stil tegen haar lichaam te praten, óp te biechten, luid, met beverige stem tegen haar rug... dan stamelde hij uit, dat hij het háár wel zeggen wou, zijn slechtigheden... aa's se 't moar nie f'rklikte... dà se'm steenige souwe... En dà alles, alles in de kelder lai...
In den stillen nacht hoorend zijn eigen, holle beef-stem, weenend van wanhoop, keek hij even óp achter het ronkend lichaam van zijn vrouw of het groenige vuur nog liktongde, van het donker beschot naar hem toe. Maar als hij dan geen beenige grauwige geraamte-hand meer zag, zweeg hij gauw, verroerde hij zich niet meer, een kwartier, een half uur, al spijtig, gejaagd dat hij te veel had gezegd, dat hij zich had laten bangmaken. Bleef het weg, het groenige vuur, dan begon zijn zweet-benauwing wat te luwen, gingen er knellingen los van zijn kop, zijn beenen, begon hij weer een beetje ruimer te ademen, in zichzelf gerustgesteld dat hij toch iémand opgebiecht had wat hij deed. En als ze wakker was zou hij het weer zeggen. Stilletjes wel, dacht hij erbij, dat ze toch alles weer vergat, maar dat kon hem niet schelen, had

hij niets mee van noode. Háár zou hij het zeggen, dan wist hij het tenminste niet meer alleen. Als hij dan eindelijk achter het deurtje van het donkere bedholletje durfde kijken, in de scheemrige schijnseltjes, naar de stille schaduw-schimmen van de roerlooze kamer, en hij zag op de ruit aan den straatweg het nachtlichtje blompotjes-schaduw en tak-vormpjes grillig-dwars en puntig op het vaalgeel gordijntje lijnen, dan kreeg hij weer moed, zei hij zichzelf dat hij een lintworm was, drong hij zich óp dat hij nog nooit-of-te-nimmer kwaad had gedaan. ...Dief? ...dief...? nee, dà was tie nie, heelegoar nie... En snappe?... nooit!... nooit!... Wou ie stele om geld?... bah! kon 'm gain zier skele... 't Was lekker, 't was puur soalig... Hai mos gappe... hij mòs of ie wou of nie... Soms wou ie sélf nie,... en toch most ie... en dan had ie al branding en wilde jeuking in s'n hande ...Nee pakke deeë se'm nooit van d'r leve... want sluw, sluw was-ie, aa's de beste... En wie had d'r ooit erg in sain? Hai mit s'n grijze kop, hai dioake weust?... Hai die nooit dronk, hai die mit joare beule en ploetere, aindelik 'n stukkie grond had gekocht, mit veul hypetheek?... se saie allemoal wà van s'n sachtsinnighaid, en hoe goeiig ie omgong mit s'n ongelukkig suf waif... Maar als hij alleen was met haar, kon hij zijn geduld niet houden. Dan griende ze, was ze vergeten waar ze woonden, wist ze niet meer den naam van haar kinderen; dan griende ze maar, griende. En hij er tegenin, haar meppend met wat hij maar in handen kon krijgen. Dan griende ze erger, mepte hij harder, uit drift, uit dolle drift dàt ze blerde. En toch vergat ze waaróm ze griende, wist ze na een paar minuten niet meer, dat heur man haar geranseld had, sjokte ze weer

stil-droevig voort, alleen brandende pijnplekken voelend op haar heele lichaam en handen.
Eergisteren nog had hij een paar mooie ronde bollemanden gekaapt, een stel witgeschuurde klompen en een nieuwen overschieter. Donders, van een armen kerel, dat had hem even heel erg gespeten, maar het stond er zoo zalig voor. Niet lang was de bedenking. Door zijn barsch boerenverstand, wrokkig, eigenzinnig en steenhard achterlijk, was de gedachte gegaan dat die maar een zuiplap was, er toch niets aan had. Listig en bijgeloovig, dat was hij, bang en brutaal. En gisteren had hij alles aangedurfd. Zoo, in de zon had hij staan blinken, de overschieter, en de mandjes een eind verder, en bij een ander de witte klompjes. Het was plots in hem gaan kriebelen, hij had zich voelen bleek worden, gejaagd, kreeg kloppingen op zijn borst, in zijn strot, hooger op naar zijn kop. En opgejaagd in zichzelf gromde het... dà mo je hewwe Ouë, dà mo je hewwe... Er was licht in zijn oogen geloenscht, raar valsch licht, als uit de oogappelspleet van een kat die een vogeltje met stil lijf en zachte kopwending alleen beloert. Zijn handen waren gaan woelen in zijn broekzakken en voor hij zelf wist of het kon, of niemand hem zag, had hij het beet, beet, béét, schuurde hij met zijn stille juichstem langs brandende hebzucht, die nou te blakeren lag wild in zijn strot, had hij het ding in knelkramp vast, schroefvast en daverde zijn hart in gewelds-bonzen, dat zijn ooren dicht suisden van woest genot. Zoo was hij weggehold, keek hij strak voor zich uit, zwaar, lang genietend, om te voelen hoe het afloopen zou... met het heete steelgevoel in hem, zoo zálig zoet-spreidend over zijn harsens, dierlijk genietend van zijn eigen benauwing. En dwars door vagen angst-van-pakken, jool dat niemand

hem in den weg was getreden, dat hij dadelijk kwam waar hij wezen wou, dat het dadelijk kon geduwd in zijn kelder en daar begulzigd met zijn oogen. Toen, alleen zijn wijf thuis, kon hij het raak-zeker wegstoppen waar hij wou. Eén huilgenot was uit hem gevloeid. En gisterennacht had hij het weer gezien. Tranen van ontroering had hij zitten schreien in zijn kelder.
Over zijn spullen gebogen, ze beaaiend met zijn kijk, had hij er bij gezeten in zijn roode wollen onderbroek, met zijn wilden zilveren haarkop, te schreien in zijn kelderhok, door zijn klein lampje rossig-geel bewalmd in een vunshoek; genoot hij van zijn doorgestane spanning, duizendmaal, zacht-snikkend in stembeving zichzelf zeggend, dat het nu van hem was, van hém... Dat hem dat geen sterveling kon afnemen.

Nee, niks kon 'm meer skele... s'n kinders, s'n waif, s'n pacht, s'n skulde, s'n hypetheek... Alleen die lamme netoaris, die 'm 'r in had mit vaifhonderd gulde losgeld en al de rente, ses pirsint, sat 'm dwars... En de dokter... die s'n rekening hewwe wou... en veurskot van grondbelasting... Snotverjenne, dà was nou ruim dertig joar puur, dà netoaris 'm losse duite leent had ... En nou, nou Dirk en Piet bai andere wà wouë knoeie mit grond, nou eischte ie op, in één s'n geld, mit dertig joar rente... godskristis... Dà was puur 'n slag... miskien 'n klaine twee duusend gulde mit de rente van ál 't deze! En nou weer 'n poar termaine hypetheek achter en pacht en nog drie joare raize achter... Nou dan most s'n brokkie moar an de poal... Hai verrekke... sullie ook verrekke... Hai had tug se genot... Moar dwars, dwars sat 't 'm; nóg twee koebeeste veurskot was ie ook achter! Nee, dwars sat 't

sain!... 'n suinige boel!... Aa's s'n heule rommel achtduusend beskoûde, was tie d'r... Moar dà had ie t'met an volle skuld!... Tug, 't brok stong nog onder sain klompe!

II

Guurt, de mooie blonde dochter van Gerrit Hassel, kwam op haar fameuze dij met een groote witte schaal grauwe erwten aansjokken, en een pan uien met aardappelenbrei, die vettig smeulde en geurde in wasem. Guurt was de mooiste blonde van Wiereland, met zwaar-korpulent, hoog boerinnenlijf, rompig-rond en heupmollig, dat droeg een droomerig fijn klein hoofdje met wonderblauw starende oogen, een fijn poppig gezichtje, potsierlijk-lievig, teer en damesachtig in het zware zonneblond van den haardos, kontrasteerend pronkend op den vetten schommelenden vleesch-groei van flank en boezem.
Vrouw Hassel zat stil ontdaan, met haar huilerig gezicht vlak voor het raampje op den weg te kijken naar de kale tuinderijen en de goor-gele hooiklampen. Haar versmoezelde trekmuts zat scheef achterover, en de eindkrullen ervan hingen slapvuil langs haar slapen. Even blies een geraas door het vertrekje en hoog-plechtig sopraande de staartklok het twaalfuurtje uit, na elken slag meetrillend een zangerig geluid als van een tooneelklok, die vreemd-bekorend-sonoor, een nachtelijk spannings-uur aanluidt in een melodrama.
Achter in den stal rumoerden de jongens binnen, zich in haast ruw neerschuifelend met de stoelen aan tafel, beslijkt van het grondwerk, overal langs schurend met hun modderplunje, gulzig laag bukkend in dierlijken vreetstand voor hun borden.
Ouë Gerrit zat in den gemakstoel, tegenover zijn

vrouw. Plots zakte stom zijn kop op de borst; kruisten zich zijn handen, de vingers krampachtig gebogen onder het bidden. De jongens en vrouw Hassel brabbelden wat meê, gejaagd. Gulzig-spraakloos begon er geëet, klikklakten de lepels op de borden en in de schaal, die naar alle richtingen getrokken werd. Piet had zich vol opgeschept, ruw-weg bijlepelend, dat het donker klonterde op zijn borst, erwten met vet en kleine, ertusschen gesnipperde vleeschbonkjes. Dirk kauwde, kauwde langzaam, zwaarder, met bijzij-duwing van de kaken, en schoof na iederen hap zijn vuilen lepel in de schaal, langzaam, langzaam, zoekend naar plekjes met vleeschbonkjes. En Piet er haastiger tegenin, opstapelend nieuwe lepelingen, telkens met zijn slijkbruine vingers, zijn reuzigen grauwen klauw, erwte-klusjes druipend bedoopend met vet. Telkens had hij wàt te zeggen, met barstend-vollen, spuug-spattenden mond. Ouë Gerrit smakte zuinigjes zijn bord erwten op. Alleen vrouw Hassel at niets, bleef suffig-beteuterd kijken naar één plek buiten het raam, met oogen flauw-besluierd van tranen.

Jammerlijk druilde de stilte op haar grauw verflenst gezicht dat sufte onder het vuil-grijze haar, bijzij de flodderige steekmuts los uitkrullend. Guurt kwam pas zitten met geschuifel van een stoel en wegduwing van Piet's arm, vluggelijk biddend.

— Mo'k nie sitte?... jai loà nou nooit niks veur 'n ander, ... mokte ze bits.

— Jonges, ... zei Hassel plots bezorgd, ... morge is 't houtvailing bai jonker van Ouwenoar... wie goat t'r heen?... Sel ik 't moar sain?... hoho!

— Nou, ... gromde Dirk, zijn lepel uit zijn mond zuigend en gravend in de weer vol geplompte schaal,... daa's net, wà hep je meer?...

De Ouë wist wel dat hij moest, al vond hij het lam werk. Maar als Dirk en Piet zeiden dat het gebeuren zou, durfde hij niet neen zeggen, bang dat ze er den heelen boel op een goeden dag bij neersmeten.

— Aa's t'r t'met wàt is . . . vier en vaif . . . enne nie genog! . . .

— Mit staive stàp d'r moar op an Ouë . . . sal wel wà sain... seurderai... bromde Dirk met vollen mond, in zijn altijd klanklooze, kortsnauwende, bitse zinnetjes.

De Ouë zei al niets meer, keek sip voor zich, verschuchterd, zat star op zijn met zware duimvegen uitgelikt bord te kijken.

— Godverjenne moeder! . . . barstte Piet los, zwaar boerend voor zich uit, in zangerige stijging van zijn Wierelandsch spreekgeluid, . . . godverjenne, wà is t'r t'met mi je veur... ik sien je kwoalik 's murregens!

— Wà?... wà?... wà sait ie?... wà sait ie?... schrikte vrouw Hassel óp uit haar suf gekijk over het kale land.

Piet brokkelde weer onverstaanbaar iets verder, met uitgebuilden mond, stampvol van uien en aardappelenbrei, die zijn lippen overdrongen. Vrouw Hassel zat te wachten, maar hoorde niets meer. Eindelijk na een zware ademhaling, kraste er een stemgeluid op, had Piet alles doorgeslikt. Guurt, naast hem, zat te giechelen om zijn gulzig geslobber, achter haar dikke handen.

— Nou moeder, wà kaik je aa's 'n skoap . . . f'rjenne!... je sou main broek lápt hewwe... d'r sit 'n gat in... dà k'r t'met deurvalle sel... hep je dà nou weer f'rgete;... bin je dan t'met f'rgete dà 'k 'n broek droag?... geep... dwarrel!... wà skeel je...?

— Sai f'rgeet puur d'r kop van d'r romp, . . . zei woedend de Ouë.

— En... ne... de bloedworst, hep je'm kloar moeder?... vroeg Dirk er loom middenin.
Vrouw Hassel zat met inspanning naar het stemgekruis te luisteren, vol angst-trekken om haar ingevallen mageren neus en mond, vooruit al voelend dat ze wat leelijks te hooren kreeg. Maar herinneren van bloedworst en broek deed ze zich niets meer. Al wat zij haar voorhielden was een nieuwtje, hoorde ze nu pas voor het eerst, meende ze.
— Joa, joa,... stamelde ze in verwarring terug, ...ik wee nie wà main skeelt... ik bin d'r puur f'rskote van kinders!... En zwaar te huilen begon ze.
— Seg waif, bler nie... valt rege sat... snauwde hard de Ouë en allen nu snauwden mee, van lamme komedie, gezanik van dit-en-van-dat, scholden haar uit voor luiwammes, die gluipertjes wou maken. En stil snikte ze door, zonder dat ze zich met een woord meer verdedigen kon. Uitgesuft zat ze weer. Niemand die voelde wat ze leed. O! leed?... leed? ...Neen, pijn had ze niet. Alleen zoo raar, zoo doovig, zulke rare banden kruiselings over haar hoofd gespannen!... en zoo knellend, zoo stevig. En niets, niets meer kon ze onthouden. Ze huilde weer harder. Guurt keek haar aan, met heur glimlacherige blauwe oogen, of ze zeggen wou:... Hou je je aige moar stiekem van de domme, je bin immers soo sterk aa's 'n poard...
Dirk grabbelde een pijp vol, met den kop in de tabaksdoos geduwd en Piet diepte mee in. Een paar minuten bleef er stilte-gepaf van alle lijven. Alleen Gerrit en de vrouwen vouwden de handen, prevelden plechtig-mechanisch een dankgebed.
— Seg Ouë... kristis! wà he'k 'n pain in main polse... kristis!... main klauwe!... saa'k f'rbrande aa's 'k weet hoe 'k sitte mot... jesis wà pain... main stuit...

Afbrekend zijn eigen zin bleef Dirk op zijn doorbarsten spithanden staren.
— Nou Ouë, murge goan't beertje d'r an.
Met een schonkigen draai van zijn zwaar lijf keerde hij zich naar Gerrit, hem drie maal zwaar boerend vlak in het gezicht. Vader Hassel keek bedrukt.
— Tjonge, daa's te vroeg, f'rdomd, daa's te vroe-èg,... zeurde zangerig zijn stem.
— Nou moar, hai goant, daa's main werk... ikke hep 'r lol in... Ikke hou van dà werkie... Aa's 't poar weke verduufle gong he'k g'n fait meer... nee... nou mot ie... jesis! me sai laikt of 'k spersiebedjes moak hep... dà f'rekte diep-spitte...
Dirk was rood van stille woede dat de Ouë tegensprak, woede die aan kwam stuiven in bloedvlekken op zijn woest-kakigen, wreeden kop. Zijn vlassige brauwen gramden in dreiging naar elkaar en zijn kaken beefden. Dàt was zijn grootste hartstocht, sláchten; zelf het mes in het plooiige nek-vette van het varken vlijmen, het bij zijn strot smakken, dat het spartelde, dan het zien rochelen en hooren gillen, met het bloed op zijn handen, warm-lauw, stankig en rood. Dan genoot hij met een bedaarde pret. Als hij het niet zelf kon doen, vrat hij het niet; moest het vleesch verkocht. Al de kippen die niet meer legden, draaide hij even gemoedereerd den kop om. Guurt joeg ze op, greep ze en hij alleen wrong ze den hals af. En Guurt zàg het ook dolgraag, al griende ze er soms bij van rillerigheid. Zij, zij met haar meidehanden deed het altemet eerder dan Kees, de erge strooper, voor wien ieder in de plaats bang was; Kees de Strooper, de oudste zoon van Hassel.
Piet had zich languit met zijn modderlaarzen en slijkgoed op den grond neergesmakt, vlak bij de rookerige kachel, om wat te tukken. Dirk zat

te smoken, slaperig weggedoezeld in blauwe rookkrullen, stomp naar den straatweg kijkend. Ouë Gerrit voelde slaaploomte en rilling. Een paar uur maar had hij vannacht geslapen. Alleen Guurt lachte luid en brutaal, joligde tegen Dirk, die stom aanhoorde zonder zich te verroeren, wat ze snapte van Annie en Geert Slooter, dochters van een tuinder bij hen in de buurt.

— Nou Dirk... enne... nou mò je wete... nou sait Annie... se binne veur sain in 'n f'rseekering... aa's sain... sie je... d'r foader... aa's sain nou wà beurt... dan... danne kraige sai 'n prais... 'n prais sa'k moar segge... van 't Nuuwsblad... En nou sait Geert... hohà!... nou sait Geert... gom... ikke wou moar dà die ouwe suiplap soo dood bleef aa's 'n pier... in se werk... he?... dan hewwe wai vaifhonderd poppies... Is dà nou woar Dirk?... kraige sullie dan sooveul?... puur vaifhonderd... tog jokkes hee?

— Nou seker,... bromde Dirk, wrevelig dat hij spreken moest,... aa's t'r stoat, sal 't wel uitkomme t'met...

— Nou, en nou sait Annie, sait se main... f'r wà sai nooit niks meer van je sien, s'oàvens?...

— Loa se stikke... mestvarke... hep máin noodig... dwarrel!... kabbeloebeloap!...

— Nou, hait se nie g'laik... saa 'k stikke aa's se 'n sint los kraigt van de ouwe... nou is tie weewnoar... en hokke mit Jan en alleman dat ie doet... 'n wijd skandoal... Nou lest, mi Sint Jan mosse Annie en Geert... mosse se 'n poar nuwe loarse... hai geeft g'n sint... strak-en-an komp ie thuis... stroal!... En hai an 't danse... de guldes rolde sain broek uit... sóó, langs se paipe op de vloer... Doàr woare sullie bai aa's kippe hee?... Se hewwe grabbeld en vochte... Hai was smoor... en niks het ie sien... ha! ha!... ha! ha! ha!... Wà 'n beeste, wà 'n

maide... nou binne sullie skoene goan koope... Hoje-wi! wà 'n pinkebul!
Gieren deed Guurt, met een bord in haar hand, wild op haar dijen patsend, dat ze schommelde.
— Hep jai Kees nie sien maid?... vroeg dwarsvreemd en stroef Dirk er tegenin.
— Kees? Kees?... sien 'k t'met nooit.
— Wà? en Grint dan, sain buurman? Kom j'r nie meer? Skarrel je doar nie?... en se seun?... is dà doan? f'rdomme... die jonge was puur mal op je...
— Wà? die staive hark? die... kikker... àn main blouse seg!... gierde Guurtje, wild naar achter stormend, met vinger-getrommel op de borden.
— Houw doar smoele... kan g'n tuk pakke,... schorde Piet slaperig-stemlui van den grond, zich wild in protest met lijf-lawaai omdraaiend.
— F'rek, kom bai je,... goedigde Dirk, zich aan den anderen kant van de kachel neersmakkend.
— Guurt, denk 'r an, één uur!
— Joa,... sel d'r sain!
Om één uur moesten ze weer op, spitten, spitten tot de oneindige troosteloosheid van de winterdonkering over de avondvelden kwam droeven. En Guurt bleef met ingehouden, geluid-dempende bewegingen vaatwerk-rommel beploeteren. Haar princessekopje roezemoesde. Zij was de mooiste meid van Wiereland. Iedereen had het gezeid en ze wist het zelf ook wel. Ze had wel nooit wat geleerd, maar de jongens keken haar aan, of ze haar temet allegaar tegelijk wilden. Maar mooie Guurt wist wat ze waard was. Een menéér wou ze hebben, een meneer... mit mooie mesjette, in nette kleere, en ringe om se hande... 'n faine hoed... en faine jas... En dan niks g'n konkelfoesies om de menéér, moar blai om de stand, om 't hoogeróp komme... Dat was de brandendste eerzucht in haar... En aa's tie onfesoenlik wou veur d'r trouwe,

sou se'm meppe... O! se hield er wel van soms, moar soo as die maide van Wiereland, soo dol,... nee, doàr had se nooit niks soo erg noa f'rlangd... Die gooie sich te grabbel... die moste wel, die hadde niks anders... Moar sai, de mooiste maid van Wiereland!... De apetheker hoalde d'r stiekem àn... dacht moar... stom boerinnetje... En de dokter wou er soene... t'met de heule ploas... Lest mit d'r seere vinger wou die fent d'r nie helpe... of eerst 'n lekkere soen... soo'n vuilpoes!... dà hep 'n waif... acht kooters! En dà kreeg se en dî kreeg se; allegoar van meneere... En mee ging se... mit kennissies en skarreloars, die wà groag de meneere van de ploas ànhoakte... Nou, dà had se t'met puur sien... moar bai hoar, niks geen kansies... Sai wou nooit, nooit gemeen sain... Alleen moar dolle en lache... en pronke... en t'met alle kemedies sien. En dan moar al die manne opwinde, en net doen of se wou... of se soo moar te neme was... En aa's se dan woue toehappe... pats!... dan d'r van langs, mit d'r stevige knuiste, dan saie se niks meer... dan was 't glad f'rbai.

Zoo was de mooie twintigjarige Guurt, met haar dameshoofdje, haar prachtig goud haar, haar lichten lach, haar fijne trekjes en blauwe-oogenvreugd, met haar hoog-zwaar, frisch boerinnenlijf, de begeerlijkste meid van het dorps-stadje; en geen tuinder, geen meneer kon zich er op beroemen dat hij haar gepakt had.
Maar allen had ze dol gemaakt en opgejaagd van hartstocht. Midden in het parings-gedrang van de beest-menschjes, koketteerde zij grof en stoeide met allen zoo goed en zoo kwaad als haar sluwe meisjesnatuur met berekening dat klaar kon spelen. Zij, vrij koud voor lijfgenot, zocht naar zwakkelingen met geld, die op haar verkikkerd werden,

ambtenaartjes eerste klas. — Op één had ze al lang het oog, een heel piek-fijn heertje, een rijk, wellustig, slap-blond mannetje, maar chic, ruikend naar odeur, met lokkende snor en streelend baardje, en zooveel geld als hij maar wou. Dien moest ze aanhaken, hebben, al kwam de onderste steen boven, hem, met zijn duiten, zijn chic, zijn geurtjes en odeurtjes. En hij wou haar ook, maar haar lijf alleen. Alles sloeg ze áf, en toch maakte ze hem vuriger door haar verleidelijke, gekunstelde boerinnen-onschuld. Maar hij durfde maar niet. En zij, door-koketteerend, met andere jongens van de plaats en van Duinkijk en van de sekretarie, dat hij dol werd van heetige jaloerschheid. En de anderen gebruikte zij om hem op te winden, metéén te laten zien, dat ze maling aan hem had en dat de kerels als boomen om haar heendrongen, naar een gunstje bedelden. Zoo, als een plompe, maar stompsluwe dorps-Carmen had ze Jan Grint, den tuinderszoon, dien ze al van haar schooljaren kende, mal gemaakt, maar toen hij met liefde en vuiligheid kwam, had ze hem de deur uitgesmeten. Ze kreeg smeekbrieven van hem; dat hij haar vroegste minnaar was en dat hij zich zijn handen van den romp zou afsnijden,... aa's sai 't puur hebbe wou... Maar ze dácht niet aan hem. Ze wou met hem lachen en uitgaan of dubbelzinnig kijken, als híj, de rijke, in de buurt was, maar Grint moest van haar afblijven met zijn lompe pooten. En niet, omdat ze Grint geen heel-knappen jongen vond, pik-zwart haar, met oogen!... glimmend... puur roet!... maar omdat ze nou eenmaal in haar boerenhoofd de idee had vastgespijkerd, dat zij een dame moest worden... En dan raik! raik! Main kristis!... Nu zou ze met ruwe hebzucht wegduwen wat haar in den weg stond. Om haar familie gaf ze geen zier. Gehechtheid had er nooit ingezeten, bij niet één. —

DERDE HOOFDSTUK

I

OM tien uur 's morgens stond Ouë Gerrit voor het hek van jonkheer van Ouwenaar's buitenplaats. Op het jachtterrein en in het bosch was houtveiling voor de tuinders van Wiereland en omstreken. Door de lanen van het bosch, even voorbij het groote, kasteelig-leelijke woongebouw der adellijke familie, liepen alleen of bij troepjes de sjofele tuinders, leuk-ironisch elkaar begekkend dat ze zóó maar, vrijelijk op de binnenplaats, in den tuin van het groote buiten mochten kuieren, heen en weer, waar ze wilden, als vrienden van den hooghartigen jonkheer. Een paar bejammerden het, in luid naar-elkaar-toegeschreeuw, dat de jonker ze op zoo een guren winterdag „genooid" had. Ironie van kerels, die even hun ellende voelden,... dat ze nu als kóópers, de slijkige winterpaden nog vuiler mochten bemorsen met hun beklodderde klompen, maar 's zomers, als in datzélfde bosch, in die lanen alles wasemde van gouddamp, dréé́f in zonnegloed, zij te eerbiedigen hadden de stugge bordjes met strafwetsartikel zooveel; dán die zondampende heerlijkheid verboden toegang bleef.

Hassel liep met Taffer, een armen tuinder die niet koopen mocht, omdat hij éénmaal op het grondgebied van den jachtheer gesnapt was als strooper; nooit meer hout voor zijn bedrijf krijgen kon. Naast hem strompelde manke Karner, vroeger een speciaal-teelder van erwten en boonen, maar die nog veertig gulden houtschuld had van twee jaar

en niets meer bijkrijgen kon. En nu strompelde en morde Karner rond, hopend iemand te ontmoeten die borg voor hem wou zijn. Eerst dacht hij aan Hassel, maar die had hem kort en nijdig geweigerd. Met zwaren mank-tred stapte hij plots áán op Wipper, een grooten tuinder-pachter, roomsch, met vrome handen den kleinen het brood uit den mond pikkend. Maar het moest er nu maar uit, vond Karner. Ademloos-óp van het harde hinken, smeekte hij hem voor een paar gulden hout borg te staan, dit jaar alleen. Maar Wipper hield zich verontwaardigd, juichend innerlijk dat zoo een krenterige ketter bij hem kwam bedelen.

— Wà, f'rsalderemente... mô je main?... zong zijn Wierelandsch geluid in haastige stemstijging,... Wà bin ik van je?... wà hep ikke... Waai borg f'r karnemelk!... sel mooie klus sain... f'r wà vroag je sain nie, an Geldorp... die hep de loodpot.

Onrustig door het kreupelhout keek Karner naar den notaris, of hij al begon, maar nergens zag hij hem meer. Hij hoorde wel aan den toon van Wipper, dat hij er niet om dacht hem te helpen, die uitzuiger, die dief; die had nu zijn brood voor vier. Weer loerde hij naar voorbij drentelende tuinders, of er één tusschen zat. Daar zag hij Kees Hassel, den Strooper... verdomme, dat was een vent, als die maar had; maar dié was zélf luis-arm van beroep.

Te vroeg waren ze, de tuinders. Nog wat gescharrel was er óm den eersten koop. Barend Swart had met zijn beklompten voet een stekelvarken uit een kuilerig bladnestje gerold.

— Kaik lui... daa's krek 'n prikkeboas... riep hij naar een troepje dat zijn richting uitdrentelde. Staan bleef het bij Barend. Een ouden tuinder, Koo Bergert, hinderde het dat ze het beestje kwaad wilden doen.

— F'rek, loà sitte dà beesie... loà sitte... binne tuikige muise-snoepers... toeë!... loà sitte dà beesie... se hewwe 't t'r wàrm...

— Verroest,... hai... wil puur nie loope... jai luiwammes,... lachte Barend... ik sel f'rbrande aa's 'k s'n snuit sien... wacht!... kaik!... 'n duwetje op s'n test... kaik, net de poap uit de Pieterstroat... wà 'n smoel!...

Overal, van kreupelhout en zijpaden uit, klonk stemgerucht van tuinderslui in de gure dag-donkering. Van uit een duister dichtgegroeid, opkronkelend hobbelig dwarspad, kwam Ouë Gerrit op het kringetje aan met den radeloozen Karner, die nog geen borg had, overal was opgebonkt tegen spottende of tartende kwaadwilligheid en help-jezelf-maar-egoisme.

— Kaik! daa's Boarend,... schreeuwde verbaasd een tuinder, achter het kreupel uitloerend... wà hebbe wai nou an de hand? 'n bunsem?...

— Nee frind,... spotte Barend,... 't poapie van 't Pieterstroatje... kaik... f'rsalderemente... kaik se snuut... twee druppele woater 't poapie uit 't Pietertje... kaik van angst moakt ie 'n kruissie... op s'n aige...

— Is 't weràchtig?... gierde de tuinder in het kreupelhout, en metéen stapte hij den gulzigen kijkkring in... Ik wou d'r al puur segge... stonk ie van dàt soo'n uur in de wind.

— 't Is hier niks op hede,... zuchtte hij naar Karner en Hassel toe, die opgedrongen stonden achter de ruggen van de kijkers en knorrige kerels, die zwaar stampten van de kou, en duivelsch nijdig elkaar vroegen of meneer de notaris nog niet inzetten liet.

— 't Is hier niks op hede,... hoestte Reldering weer uit... koal... koal... aa's de pest... t'met allegoar elst... elst... wà hep je d'r an?... g'n saitak

d'r an... alles te dik... of alles te dun... koal... f'r-vloekt koal...

— Hoho... ho... ho... kuchte Hassel, fijntjes lachend, ...se kenne je 't nog wel an brenge heé?...

— 't Wort tog veur je gehakt,... spotte Barend.

— Dank se de duufel,... gromde Reldering,... vaif pesent... kost ons duite, en wai... arme donders... wai betoàle de netoaris, nog tien pesent d'rboofe-diene!

— Was ommers altait soo,... zei plechtig-onder-danig een klein tuindertje uit den kring,... en aa's jonk'r d'r is betoalt... bieje jullie ommers hóóger op... en hai, meneer de netoaris... hai mô ommers s'n tweehalf pesent an 't Raik puur kwait... dà hep ie nie in ééne...

— Hoor de gluipert, de stiekemert veur hoarlie preeke... Wà 'n bunsem... aa's jonker je sien, smait ie je krek 't hek uit... dan si-je in je stinker... hee?

— Dà sit nog... dà sit nog... dolde nijdig-rood de kleine terug,... main sinte hewwe eenderlai moake-lai... aa's joúwe... vierkànt woar...

— Ho!... pfoe!... ho-pfoe! wà 'n kroakende woar ...minachtte met lipgeblaas Barend den roomschen tuinder toe.

— Wà geklieter,... barstte één lachend uit,... 't sit um nie in de breete, 't sit um nie in de lengte... moar 't sit um in de ronte... doar!...

— Hard-stikke midde in,... joolde Barend terug, voelend dat het gehak ze begon te vervelen.

— Nou, d'r wort moar heul wà beskouë... mit sukke vailinge... daa's main weut!... bracht deftig Ouë Gerrit ertusschen, zoo maar om ook wat kwijt te wezen.

— F'rsaldrefinke,... vloekte Barend gemaakt,... si-je in de knaip?... wou jài beure veur jonker?... Hep jullie Lieshout van Bunkeweg f'rsaldrefinke... stong t'met te spitte, gain voet mest op se land...

Die is sóó luisig noakent... dàt ie t'met g'n vreete hep... Je mag main an rieme snaie... aa's ie 'n poar klodders mest dokke ken... Op de reutel is niks meer veur sain... g'n halve sint... sà'k f'rbrande!... Nou spit ie se aige dood, mi-sonder mest... Op s'n bakkis kraigt ie niks... vaiftien aggels mi-sonder 'n voet mest...

— Dà sel main groentetje worre,... ironiseerde Kwaker,... wi je hem's oogst ankommend joar buurmaán?... veur 'n kwartje de roe?... *ikke*, veur g'n sint... duure mest... ge'koope groente... wà jou!...

— Aige skult,... zei gelaten Koo Bergert met een pruimspog op den grond en de oogen neer... Aige skult... de half van sain ontvangs versuupt ie puur...

— Wà roomsche ras!... barstte nijdig Barend uit,... aige skult?... gekruist tuig! hep de netoaris sain nie in hande, mi losse veurskietertjes? Hep dokter Troost sain nie t'met drie joar mi 'n rekening achter se gat sete?... en hep ie kenne dokke?... Hep ie nie 'n hiepeteek op sain stukkie grond gànnift... dat ie nou... noú nog sit te bloeje?... daa's 'n skoft die dokter... 'n fampier suigt se hier allegoar 't bloed de noagels uit!... die hep se allegoar onder 't duimpie!... hai... en de netoaris. — ...Aige skult... nou suipt ie van beloorighaït...

Barend was in schreeuw-woede uitgebarsten. Het wrokte hem al zoo lang, en niets, niets durfde hij zeggen, maar nu tegen dien roomschen gluipert moést het er uit.

— Aige skult,... drensde sarrend de roode Koo door,... aige skult... versuipt s'n meststuit...

— F'rsalderemoote,...riep driftig met vuurrood opwindingsgezicht Barend weer terug,... doch jai dà se bai jullie nie soope... De meeste onder ons saine tog van jullie ras... hiet dà liege!... hiet dà liege!...

nou dà 't 'n noakende griffirmeerde is,... nou is 't aige skult... d'r binne d'r genog bai jullie die d'r land niet beskaite kenne... en suipe aa's 'n spons... wà jou... Reldering, wà jou?...
— Loà die dwarrel klietere... die geep... sullie magge suipe... aa's se moar hullie petje veur de kerk wippe... vàn de kerk, in de kroeg...
Barend, wat kalmer, lawaaiend in stugge gebaren met zijn dikke armen door de lucht, in zijn handen nog bladvuil, bukte weer over het stekelvarkentje en gaf het een gedachteloos-woedenden duw, dat zijn aapig zwartgevlekt tronietje even hevig uit zijn priemlijf wiebelde. Met zijn voet morrelde hij het toen weer terug in het bladernest, zachtjes, met ingehouden trapjes; streek nog meer bladrommel over het diertje, het warmer inbakerend boven zijn stekels. Achter het grauwe kreupel kwam plots het gerucht van de zware, aristocratisch-accentueerende notarisstem. Zijn zilver hoofdhaar schemerde al achter de boschjes uit.
— Huhu... huhu!... jaagde Hassel, uit den kring springend,... t'met begint ie, kaik, jonker van Ouwenoar hep ie bai sain...
— F'rjenne wà koud,... kermde er éen, zijn armen koetsierig om zijn borst slaand.
— Bar, bin soo koud aa's m'n paip,... mokte 'n ander.
— Kruip in 'n stuk hout... wà klieterkouse jullie benne.
Een troepje kerels, bibberend van guurte, strompelde voorbij op het struikloos padje, de armen over elkaar slaand in woedende, doffe patsen.
— Set bloed àn...hep je de skrik van jonker opsoge Tellepan?
— Guur aa's de pest... nattig... ging éen voorbij, aanstampend met zwaren loop op den bulterigen grond. Hoesterig en stem-zwaar was de grijze nota-

ris met jonker van Ouwenaar de stoeten achterop geloopen. De bode met een klerkje achter hem, kwam met luide stem áán. De notaris achterop, bleef deftig praten met den jonkheer. Als een stoet dringende, waggelende, donkere ganzen, strompelden en bonsden over den oneffen grond, vol stronken en stompen, de tuinders op het bode-geluid bijéén. De notaris had wat te zeggen.

— Jonges,... zei hij voornaam-joviaal,... nou weet jullie 't... Augustus volgend jaar betále... vijf procent voor den hakker... tien procent voor ons.

— Betoale ook,... lachte éen uit den kring,... daa's weer nuufe f'rreglemeteering... was vroeger niks van sait...

De notaris lachte goedig, den bode een wenk gevende, die begreep. Met zijn wreed-stuggen kop, listig-gluiperige oogen, licht als schichtjes, wachtte die kruiperig af den blik van zijn patroon. Als bij een geranselden hond zat er gehoorzaamheid in zijn gezicht en een kwispelend-onderdanig vreugde-beweeg in zijn nerveuze handen. Met zwarte teerletters op een plankje, was koop I aangeduid. Ze wisten allemaal wat vóor waar het was.

Met een handdraai van den bode, hobbelden de stoeten in beweging, in waggelgang op den bultgrond, elkaar verdringend en bestriemend achter boschjes en kreupel om het eerst bij koop I, dicht naast den omroeper-bode te staan. Plots stond stil de donkre stoet, wachtend tot de bode zou inzetten. Pruikhaar stond naast woest-verwaarloosd groeisel, bruine en grijze stoppels op woestige, grimmige en leuke koppen. Tronies, fanatiek-verstard en valsch, van sluwe boertjes, met ingepriemde smuiger-oogjes, licht en ondoorgrondelijk-speelsch loerend naar elke beweging van jonker, notaris en bode. Eén kring van koppen en koppen, de eerste

rij lijven voorop alleen in hun rotplunje te zien; wellust-koppen met hangende, smullende lippen en vuilbepruimde mondhoeken, naast strak-geschoren gladhuiden, komedianterig droog van trekken. Machinaal-onverschillig met hoogdeunig Wierelandsch stemgeklank en snelle verslikking van halve zinnen, zette de bode in.

— Kom f'rrinde, hoev'l geld!... twoàlf, twoàlf geboje... dertien... feertien...feertien geboje... vaiftien... sestien... sestien geboje... sefetien... àgtien ...àgtien geboje... àgtien... niemand meer?... éénmoal... àndermoal... voor-de-derde-moal...

En uitstijgend, zong zijn stem de cijfers, terwijl hij naar elken kant glunderig keek of hij niet vergat geheime bodwenkjes op te vangen van de achterste rij koppen, of van bijzij-staanden op het pad. Tuinder Van Oever had „geprijsd", stapte parmantig uit het kringgedrang op den bode aan, om sluiks-zeker zijn kwartje „plok-geld" naar zich toe te graaien. Maar de koop was er nog niet mee gedaan. Uit zichzelf wetend dat de heeren het laatste er uit moesten hebben, sloeg de bode óp, boven den prijsmaker nog tien gulden. Weer zong zijn zwaar stemgeluid:

— Nog twintig kwart doar-en-boofe... en toen langzaam zakkend, de haat-loeringen van de tuinders onderling strak-cynisch negeerend, als suggereerend aanwijzend, elken keer dat het cijfer láger werd, zoekend met zijn dreigstem een koopslachtoffer tusschen den stoet, stootte hij uit, afgebeten, rauw van kreet:

— N e g e n-tien, a g g-tien,... sefe-tien... sès-tien... vaif-tien... veertien... dértien ...twoalf... ellef!... dan lager dalend, met spannender stilterust in de cijfer-zakking:... tien!... nege!... àggt!

— Main!... klonk een heesche kreet van een tuinder-venter plots wild achter uit den stoet.

— G'luk d'rmee veur IJzerman,... riep schor de bode, die achter zijn rug het heesche geluid van dien tuinder herkend had.
De notaris, luchtig lachend redeneerend, even noteerend prijs en naam, de handen lekker warm geborgen in dik gemsleer, sjouwde joviaal-op-een-afstand, achter den wiemelenden sjofelen tuindersstoet, die dwars en krom-wringend door de kreupelboschjes den bode vóór-waggelde naar koop II.
Uren bleef zoo het geloop van koop naar koop in de grauwe December-guurte, het heele bosch door, bijeendringend in een cirkel om den bode. Sterk-rauw bleef zijn stem doorklinken. En één hand in den zak rammelend en grabbelend, in vooruit afgetelde kwartjes, reikte hij met gratie het strijkgeld uit aan den sluiks op hem aanstappenden prijsmaker. Zijn gekleede jas, afgevreten kaal-zwart, stramde hem op de borst en telkens gaf hij zich een bons tegen zijn strot, scherper afstootend zijn:... éénmoal... àndermoal!... veur de derde moal!... En overal galmde bij den inzet, zijn kraaiig-schorre stem door het bosch.
— Kùm f'rinde hoev'l geld...
Kleiner was de ringmuur van luisterende tuinderskoppen geworden. Maar overal om en achter hem hield áán het schreeuw-rumoer van jenever-koekverkoopers, door den notaris en den jonker oogluikend toegelaten; waggelden wég uit den kring, dorstige kerels het struikenpad op, begeerig naar een borrel. Somberder ging de donkere tuindersstoet als een arbeids-processie, slaverig en loom voort, met doffe klompbonzen en klosserig-dof gemep van hout op hout, als de loopplankjes overgesjokt werden bij de slootjes.
Deftig, achter den verguurden stoet, blauw-geteisterd van kou en kleer-dunte, stapten bedaard áan, de jonkheer en de notaris in zacht gesprek.

Plots giftte nijdig één uit den stoet, onder den wegkronkelenden loop tusschen zwaar kreupel naar een anderen koop:.

— Wà suinige piàs die jonker hier tug... niks niemedal te bikke...

— Of ie,... gromde een ander,... bai Roomeloa in 't bosch, doar hà-je nog brood mi koffie... hai denkt... geef jullie tuinders te freete... ik-èn dank ie!

— F'r wà koop jai je hout dan nie gunter, saa'k moar segge?... grapte een ander.

— Doar he'k ook kocht, moar nie alles was-en-skikt...

— Nou kaik, nètoaris kraigt ook niks... Wai loope... hái loope...

— Nou seg gortsak! die kraigt se buikie vol... petraisies en 'n langoortje...

— Dà kâ je denke... Die jonker hier is soo'n liefert ...wai... wai... wee je nog vroegerst... krege wai altoos... koffie mi brood... bai sain hier ook... enn... dan mog hai happe in brood mi gehak... bai tuinboas... watte?... doch-ie dat ie soo moar bai jonker in huis mog komme?... an me blouse! Aa's wai... aa's wai in de loods sitte te freete... mag hai... mag hai bai tuinboas... En nou dî joar in eens g'n snars meer...

Het gesprek verbrokkelde in den grimmigen haastdrang van den bode om af te maken. Nog dertig nummers, fort... fort... bromde hij, achter den waggelstoet.

Ouë Hassel liep op het bonkig ruw terrein, vlak achter notaris Breemsma, die hem nu en dan vriendelijk aansprak en grapjes maakte op zijn doorregend, groenig slap-vilten hoedje, dat met den rand plat afgeslagen, om zijn zilver-harigen kop heenrondde en zijn lokken in een zilveren kluwen tegen zijn nek opdrukte.

Plots zag Gerrit het fijn-ranke gouden schuifpotloodje van den notaris vallen. Uit de onbeholpen handschoenhanden was het weggegleden, onder de vraag-beantwoording van den jonkheer. Hassel, die al een paar uur op het prachtige potloodje loerde, geen oog meer voor den koop overhad, heelemaal vergetend waarvoor hij gekomen was, zag het vallen, precies op een zandplek tusschen nattige struiken en bladeren. Maar net deed hij of hij mee zocht, intusschen beverig van hartstocht en verrukking, zijn zwaren klompvoet op de plek drukkend waar hij wist dat het potloodje liggen moest. In schijn van zoek-ernst, drukte hij het éven hevig in den bladergrond, zonder dat de notaris iets merkte, met zijn rug juist naar hem toegebukt. De smal-hooge jonkheer was doorgeloopen en bleef staan op een kruispaadje, met zijn stok tikkend tegen een paar struiken, uit speelsche leegheid. Maar verbaasd-wrevelig keek hij om naar notaris Breemsma, niet begrijpend, wat hij op één plek daar uitdraaide.
Angstig-blij had Ouë Gerrit, nog ál doend alsof hij ingespannen meezocht, plots een wilden greep gedaan onder zijn voet in het modderige zand, en zoo maar wild in zijn jekkerzak afgeduwd, voelend met zijn slijkklauw in de voering, of hij iets stijfs tusschen het grondvuil gegrepen had. En snel-tastend merkte hij dat het er zat, stijf, glad er tusschen.
— Daa's doàn, daa's doàn!... juichte het woestdol in hem van binnen. En strak ingehouden, met hevige beving in zijn stem vroeg hij den notaris liefjes, of hij het al had, naarstig bukkend naast Breemsma en wegduwend met zijn smerigen graaienden klauw, struiken en modder voor den notaris, die met zijn handen niet grabbelen wou in het vuil. Zoo vriendelijk en lief vond hem de nota-

ris, dat hij, onder scherp rondgeloer op den grond overal heen, maar mompelde... dank je wél Hassel, dank je wel...

— Drommels, ik dacht dat ik 't maar zoo voor 't oprape had,... zei de notaris bedremmeld, nog even den achter zich loerenden bode een sein gevend om iets zijn gang te vertragen.

— Huhu! huhu! dà kê je puur soo hewwe,... perste in zwaren bukstand en harkig gegrabbel onder het knoestig gestruik, de Ouë er uit, de zwarte aardkluiten aan brei drukkend voor de oogen van den notaris. Stil, met een zwaar ernst-gezicht doorzoekend voelde Gerrit hartbonkende verrukking, dat hij zoo vlak bij den notaris stond, dat ding zóó maar in zijn zak had en dat hij zoo nétjes kon liegen, netjes komedie spelen, en zóó gejaagd en rustig tegelijk bleef. Hij zou het wel kunnen uitgieren van pret,... moar stil, soek en kaik aa's 'n dooie soo strak, hou je goed... Jesis wà soàlig... Niets kwam te zien. De notaris had in wanhoop ook gegrabbeld in het zand-nat en zijn vuile vingers streek hij met een viezig gezicht áf langs boomstammetjes.

Erger voelde de notaris den wrevelblik van den jonkheer. Ouwenaar wilde niet langer wachten, en voor hem hoorde de notaris al den bode ópjagen, die naar huis wou en schor nu van het schreeuwen, door krijschte:

— Dertien, dertien mi je dertiene, veertien... veertien mi je veertiene... nog twintig kwart doarenboofe!

Woedend voelde Breemsma zich, woedend op den grond, de struiken, het potloodje, de natte vuile modder. Maar vooral voelde hij vernedering in het brutale minachtende gekijk van den jonker. Wat een branie, wat een vent om hem zoo zijn minderheid te laten voelen, nog wel tegenover die lamme kerels.

Ja, hij moest wel mee, anders zou hij van Van Ouwenaar wel weer een uitbrander krijgen, zooals laatst toen hij op een veiling een half uurtje te laat was gekomen. Wat had hij toen niet ruwe beleedigingen over zich heen gesmeten gekregen, en een afstraffing, zoo maar, waar al die leelijke kerels bij waren. Ze hadden gegrinnikt.

Verdraaid, wat lám nou... dat potlood... een goud ding. Kijk hem nijdig zijn... ook geen vent om mee te spotten... Maar kalm houden... doen alsof hij niets merkte, weer vrindelijk lachen en anekdoten oprakelen; anders was hij verdomd zijn klant kwijt. Wel tien notarissen voor hem, die er op loerden... Maar lánger kon hij niet zoeken.

Hassel zag het en zwaar-lekker, met zoete inzuiging van zijn eigen valsche woorden, zei hij langzaam:

— Aa's je van de plek goat... hep ie 't puur kwait.

De notaris grinnikte, sjokte met een vuurrood hoofd van het bukken voort, achter den tuindersstoet óp, vriendelijk-glimlacherig weer naast den stuurschen jonkheer.

II

Toen Hassel zag, dat er voor hem toch geen koop meer was, dreef hij met een paar andere tuinders af, langs een zijpad, modderend nog een half uur door zand en struiken, moe en hijgend, maar met een oplaaiend hevig genot in hem, van zijn diefstal. Aan het Wierelandsche haventje kwam hij uit.

Stil, in troostelooze kleurvaalte lag het breede havenplein, met zijn droef-kaal boomgerij, dat droomend-vaag in het vuilbruine, donkere water spiegelde. De spoordijk, die dwars ophoogde voor het ontzaglijk-wijde Wierelandsche polderland, lag scherp, in afsnijding van de luchtruimte, alleen te zien als men hoog op de huizenstoep van het haven-

tje stond, zwaar overstolpt door den winter-grauwen wolkenhemel.
Ouë Gerrit was een van de havenkroegjes binnen geloopen, had snel een brandewijn-met-suiker in één slok ingeborreld, met niemand sprekend, hólde naar huis, vol van hevig genot. Duizelig, met zijn modderhand tastend in zijn zak naar het potloodje, dat hij nog niet eruit had durven halen, liep hij over den weg in zoete, zalige, stille opwinding.
Guurtje had zijn eten in bed gestopt, onder de dekens en toen hij, toch grimmig van een leeg-wee maaggeprikkel instapte, vroeg hij gauw zijn kliek. Bij het suffe gezicht van zijn vrouw was hij al weer uit zijn humeur. Zij zat maar zonder hem aan te zien te suffen voor het raampje, met haar ellebogen op tafel te staren op het doodsche keipadje naar een vuil kind dat voorbijkloste, naar een berooid-kale kip, die aan het drentelen was op het leege weggetje, naar een venter, en al maar voor haar, de leeggevreten tuinderij, de afgeknaagde singels met hun nattige vuil-gele hooiklampen, stil en dreigend, en de omgespitte grondbrokken. Bijna uit zijn humeur was Gerrit, toen hij haar lammen snuit zag. Alleen het gladde zalige wrijven over het potloodje, hield hem stil-ingespannen. Tot vier uur bleef hij zitten smakken, blijerig denken, alleen in zijn vreugde; stopte hij pijp na pijp.
Piet en Dirk waren van het avondland huiverend-kil thuisgerumoerd en bleven op het achterend, vlak bij de keuken-warmte zitten schemeren, turend door een klein raampje, dat uitkeek op de smederij van Willemse in de Bikkerstraat. Moeder Hassel en Guurtje zaten daar al van bij vieren. Dat was gewoonte bij de Wierelanders in de wintervroege donkerte, om licht te sparen, tot het broodje van half zes. In het donkere, warme achterend-hok, gloeiden alleen, nu en dan, de schijnsel-roode ge-

zichten óp van vrouw Hassel en Guurt, die vlak tegen het raampje opgedrukt tuurden, als de smidse aan den overkant van het nauwe straatje aan het hijgen ging, en van uit de open werkplaats een vlammenlicht bevend over de oud-behuifde geveltjes heenijlen liet, dat de brokkelige lage krotjes te branden stonden in een rosse gloeiing, zwevend en wisselend, soms oplaaiend in dampend rood, dan verflauwend plots, met ópdoeming van schaduwschimmen wonderwild en fantomig uit het schemerstraatje. Telkens als een smidsjongen den blaasbalg trok, ijlde een metaalgloed als brandende oker over de huisjes-krommingen, heet rood-goud neerschroeiend op een vuil-kronkelig gangpoortje. En telkens stapten menschen, nu donkere straatfiguren, uit zijweggetjes in den lichtgloed, als magisch éven beschenen, met felle opglanzing van roode koppen, lachend en satanisch, onbewust van hun rossige couleur-huivering, die wonder-diep en visioenig gezichten en handen vergroeien liet in vreemd avondgoud. Het verweerde poortje stond even dan in gloed, als een burcht-ingang, geheimzinnig vergroot, met achter zich spitsen en tinnen in duistere glimsels.
Vrouw Hassel zag niets, zat met haar donker hoofd maar te staren in het schemerstraatje, tot plots de vlammengloed van den overkant haar kwam bebloeden en wilden angst gaf aan haar suffe hoofd, met de magere hand tegen den mond gekneld. Zwaar tikte achter het houten beschot, door de stilte de staartklok, langzaam, als wou ze telkens blijven staan.
Moeder Hassel was vandaag nog stiller dan anders, en toch kon ze helderder iets afdenken. Nu juist voelde ze haar vreeselijk leed, zwaar alléén-leed, dat niemand van haar begreep. Ze was altijd een gezonde vrouw geweest en, hoewel nooit heel slim,

toch een zuinige huismoeder. Tot ze, voor twee jaar, inéén zoo een rare knellende verdoffing in het hoofd had gevoeld, alsof er kruisbanden om haar schedel gingen striemen en telkens gloeiingen er tusschen door, heete opstijgingen van iets naar haar hoofd. Zoo, inéén, was ze zenuwachtig bang en huilerig geworden. En dan álles vergeten, vergeten. Soms had ze de grootste moeite om te weten wat er in haar eigen huishouden omging. En niemand geloofde of begreep hoeveel smart ze had, hoeveel pijniging en marteling. Meestal kon ze niets denken, was het haar dik en zwaar in het hoofd, watterig en benauwd. Zoo zat ze nu weer te mijmeren... Nou... woàr mos se nou puur an denke?... doàr hà je 't... kwait!... kwait... Wà kwait?... Nou, kwam 't er niks opàn... Se kon nie... nie... Wà nie?... Main kristis... Skande!... skande!... gut... joa... wacht nou hà s'm... Dà se t'met niks onthouwe ken... wacht, se mos sich nou moar puur inproate dà't van selvers beter gong...
Zoo te mijmeren zat ze, met een heete knelling in haar doffe hersens, te grienen in het donkere kamerke; voelde ze weer drukkende neveligheid in het hoofd, vergat ze weer wat ze zoo voor een paar tellen nog bedacht, kwam er licht gesnik in haar keel, maar dàt hield ze in, uit angst, instinktief al, voor geschreeuw, wetend dat ze haar uitscholden en snauwden als het gemerkt werd. Toch zat ze altijd in angst. Ze wachtte altijd achter, naast haar, een roep, een krijsch, een stoot of woede-slag. Die wachtte ze nu uit het donker op haar suffen kop, zoo pál op haar af, dat ze schrok als er heelemaal niets was en ze uit haar dof gestaar tot herinnering kwam, éven heel kort. Maar dan kwam de indommeling weer, leek ze bewusteloos en toch hoorend, als even vóór den slaap. In die suizelige dommeling bleef ze voelen de knaag-

smart van iets dat ze niet begreep van haar zelf, vooruit wetend dat ze toch alles weer vergeten ging, dat alles er door verkeerd zou gaan, maar zij het niet verhelpen kon.

Al een paar jaar leefde ze in zoo een martelende angst-spanning, zich erger, benauwder voelend, van maand tot maand, duizeliger en doezeliger achter in het hoofd, al sterker vergetend, stommer smart uitsnikkend om dingen die ze niet wist te zeggen. De dokter was er bij geroepen, had hooge rekeningen gestuurd, drankjes, drankjes uit eigen apotheek, zonder eind; ook de jonge arts werd er bij gehaald en in potjeslatijn hadden ze uitgemaakt dat ze er beiden niets van snapten. Alleen de jongste mompelde iets van... dementie... hersenverweeking... In dien tijd had zij alle moeite gedaan om er van af te komen zonder drankjes. Want eerst dacht ze ook dat het aan haar zelf lag. Toen woú ze, wóú ze onthouden, iets dat er eenmaal inzat. Ze groef het in haar hoofd, metselde het in haar geheugen, met drift. Dan begon ze te zweeten, te zwellen in onrust, in benauwing en lag ze in stille worsteling met de dingen die ze hoorde en wist... Ja... ja, nu had ze het nog... het bleef... het bleef... nog... nóg!... Maar dan, heel zachtjes, kwam er verslapping, was ze vreemd-ver afgedwaald van wat ze moest, wilde weten, ging haar de heele boel ontglippen. Dan wist ze plots niet waarvoor ze zich toch zoo inspande. Er begon een raar, wezenloos gedoezel in haar hoofd te broeien, een gedruk en iets heet-suizends kwam in haar opstijgen. Eindelijk dofte alles uit, ontspande zich en dommelde tegelijk wég haar wil; begon weer dat stille smartgeknaag, zonder dat ze wist waarom. Sterker drong bij tijden de angst op haar aan wát ze beginnen moest, als dat zoo door ging. Onder den hoon van man en kinderen bleef ze radeloos, bleek voor zich

uitstaren als een levenlooze, omdat ze niet zeggen kón, met geen woord, tegen die woedende gezichten, wát er in haar gebeurde.

Vandaag was alles weer beter gegaan. Ze had veel meer onthouden, voelde zich ook vrijer in het hoofd, ruimer, en stiekem had ze zich voorgenomen af te zien van een nieuw doktersbezoek, omdat van zelf de boel wel zou beteren. Heel even blij zat ze in het donker, dat ze nu wat minder gespan om haar schedel voelde, dat ze weer veel gemakkelijker op de namen van de menschen kon komen, beter op het eten had gelet, weer veel van haar huishouding zag.

Een adem-zware stemmings-stilte suisde door het warme achterend, paffig-warm en pik-duister. De smidse stond stil aan den overkant. Dirk en Piet ronkten lichtelijk tegen het muur-duister aan. Guurt zat roerloos, denkende aan een stoeipartij met een paar heertjes van de sekretarie, kale ventjes, die in hun heerige poenigheid een diepen indruk op haar maakten.

Ouë Gerrit was uit den dorsch naar den stal gesjokkerd.

— Heé Guurt, 't lampie!... schreeuwde hij zwaar en hol uit den grooten stal het achterend in, waar zijn stem geweldig in het duister kamerke stortte, tusschen de schemer-menschen in de pafrust. Gauw had Guurtje een lampje op den schouwrand boven den stalhaard geschoven, haastig weer in het donker terugwijkend. Ze zat zoo lekker, zoo lekker haar kansen te berekenen. De Ouë sukkelde en bonkte nog wat aan den haard, die vlak bij den stal rookte, op een steen-middenwegje naar het achterend. Duister-ruim schemerde de stal, en ronde ruitjes staarden als wilde oogen-sperring hoog in den bleek-vuilen muur, nog doorlatend den schemeravond van buiten.

Ouë Gerrit moest melken, de eenige vaste arbeid 's avonds aan hem overgelaten. Uit den duisteren hoogen dorsch, waar het koude vocht van de hooge dak-welving afvloeide, waar donker en griezelig-vreemd middenin een hooiberg-gevaarte opsteeg, had hij lukraak uit den hoek een arm vol hooi gegrepen, op den tast, en het in de stal-voorgang onder de donkere koekoppen gesmeten. Ellendig vond hij het in den dorsch. Daar was hij altijd onrustig, in die zwarte kille ruimte. Dan was het lekkerder in den broei-warmen stal.
Dirk kwam loom uit het achterend den stal in, gapen uitstootend die hol weergalmden in de halve duistering.
— Hâ-je nog wà vangst op vailing Ouë?... vroeg Dirk.
— Hoho!... ho...ho... niks te meer... smeer'ge boel... allegoar els... saa'k moar segge... els... vier en vaif en nie g'nog... skorumsootje...
— Soo,... bromde Dirk, zich uitrekkend onder heviger gaap-uitstootingen. Toen, kijkend naar de beesten, leunde hij tegen den muur in het geel-schemerig stallicht weggedoezeld, bij een van de oog-starende raampjes.
Guurt scharrelde rond bij de pomp op het steenen middenwegje, naast den haard, klompklotsend. Ring... ring... ring... ring,... stompte het uit den donkeren hoek daar, met knarsingen van den overhalenden slinger tusschen de geweld-klettering van den waterstroom in een emmer. Even lichtte rossig óp soms een hand, een brok gezicht, een rokpunt, als ze overbukte dicht bij den haard. In den hoek, vóór de groep, schemerde het zwak-geel lampschijnsel op koe-kruisen en schonken, die heuvelig afschaduwden tegen het beschot áán en op den dwarsmuur als drommedarisbulten, vaalzwart. In de stank-uitwasemende groep lag koevuil te

dampen, om den kruiwagen, die nog vol mest beklonterd achter de beesten op de achtergang stond. De Ouë had eindelijk, lijzig, het melkblok op de stalstoep gelegd. Zacht op de koebil patsend, schoof hij het blok tusschen de warm-wasemende snoffelende dierlijven. In een licht vreugde-geloei dat zacht-bazuinig en weemoedig-zangerig huilde in den stalschemer, draaide één koe haar kop naar hem toe, zich loswringend van het touw dat vastgesnoerd zat aan de groen- en blauw-beverfde rempalen. Met haar snoet duwde de andere koe, de loeiende terug. Wolkerig woelde óp het hooi, dat de beesten uit de vóórgang van den een naar den anderen kant trokken en scherp sneed door de stilte hun raspend grazen en kauwen, hield soms plóts even op, druischte dan weer áán, als vloeide het zeis-geruisch van een maaier door het donker heen.
Lijzig weer bond de Ouë het spantouw om de achterpooten van het dier, voor hij melken ging, en nóg lijziger ging hij zitten op een melkblok, als een stratenmaker op een éénpootig krukje, met den melkketel tusschen zijn knieën gekneld, éven ópgelicht van zich af.
— Wà bliksems mooie moakelai hep ie tug, heé Ouë,... klonk zingend Piet's stem.
— Oftie... huhu... huhu!... dofte beklemd de stem van Gerrit tusschen de flanken-inknelling van de beesten uit. Onrustig bewoog de wachtende koe haar achterpooten, drong nauwer óp tegen den Ouë, zacht zwiepend met den staart, die opgebonden kronkelde aan het bindtouw. Wemelende reuzen-gestalten schaduwden door elkaar, toen de Ouë strammig opstond van zijn melkblok, zijn vette vuile vingers beschuimd afdoopte in de ketels, Dirk en Piet vlak voor het lampje elkaar over de groep heen de achtergang speelschwoest introkken.

— Jullie laikt kinders,... zei driftig middenin de Ouë... neem jai mestskep en kuil wat àn... 't loopt er t'met over... eenmoal... andermoal.
In de voorgang stond Piet te gichelen tegen Guurtje, die zenuwachtig haastig doende was in de keuken en op het achterend.
— F'rslik j'r nie an, Dirk... de Ouë sòanikt... hep puur tait tut murge... nou... mi stróói-oàfend!... Vlak op den kruiwagen liep hij aan, zijn adem als gouden stoom, fel beschenen door een lamplichtstraaltje, tegen de achterlijven van de koeien opblazend. Zijn gladde komieke kop rimpelde wreed en zijn mond, donker open, boorde duistere schaterlachen snorkend door den stal.
— Hep tait tut murrege,... schaterde Piet weer, krullend met zijn lippen als een nijdige aap.
— Daa's nèt,... deunde met luie stem Dirk terug.
— Daa's nèt,... bauwde Piet na... je suster...
Guurt was juist weer met den pompstraal ringkinkend, ingedreund. En weer holde Piet speelsch op Dirk aan, vlak bij het lampje springend, dat zijn kop scherp-zwart weer troniede op den lichtschemer-muur. Plots gaf Dirk onder jolig geschater van Piet en Guurt, zijn broer een fellen tik tegen de schoften, waarop die woest achteruit sprong, met zijn gezicht naar de stal-raampjes, zoodat zijn hoofd-silhouet weg-reuzigde als een angstige goliath-kop. Maar méé trok Dirk, die lui zich sleideren liet met zijn beenen in het mestvuil, naar het hoekje van Guurt toe, waar ze zingend en lachschaterend, bek-af, met geweld neerstommelden.
Als ze niet werkten de kerels, zoo in den wintermiddag al, wisten ze met hun leege handen geen raad. Dan stonden ze uren achtereen te gapen, te rekken, te smoken, de lange winteravonden omzeurend; avonden, die als ze niet kaartten of dronken, slakkerig-langzaam over hen heenkropen. Maar de

stoeipret kwam meestal los in den broeiend warmen stal, met dien prikkelenden ammoniakgeur, het zoetige hooigeurige onder den heeten, diepen stank van de uitwasemende dieren.
Het was onbewust alsof hun eigen natuurdrift losgromde in geilen vechtlust, als vóor hen, de opene natuurlijkheid der koeien in vreten en ontladen, zich schaamteloos uitleefde.
— Seg, skarreloarster, hep je t'met je fraier op sterk woater set, k'hep ie sien... f'rdomd... met die bleeke stadsmuil van 't stadhuìjs.
— Daa's jokkes,... gilde Guurt uit de hoek-donkerte den stal in, onder zwaar geboen, uit het duister te hooren, op rinkelende emmers.
— F'rdomd...
— Daa's jokkes, ikke doen niks... niks doen 'k...
— Nou stuif nie soo... jai hep 'r t'met an ieder vinger éen...
— Tog hep ie main nie sien... jài nie... en niement nie!... schreeuwde Guurt, die nu met den boender in haar hand en met losfladderende haren van het bukken, naast Piet in de schemering kwam staan, één arm in de heup-zwaarte gedrukt. En zacht hijgend naar adem, woedde ze uit:
— Neenet Pietje, dà hep je mis... glad en al mis... main sien niement... je sel Annie sien hewwe... daa's puur 'n lekkere... daa's 'n kreng... daa's 'n kwinkkwanker... mò je hoore... nou binne se in 'n f'raasderantie... sel 'k moar segge... en nou sait sain... nou dàt de Ouwe... die leeleke suipert...
— Dà kenne wai... onderbrak Piet grimmig. Maar Guurt vertelde door, afgevend op haar vriendin Annie. Piet keek telkens schuin naar den Ouë en Dirk stond roerloos, vadsig tegen den muur geleund. Guurt praatte lachend, opjagend de kerels, telkens haar ademstoom even beschenen, van het donker hoekje uit naar het schemerings-licht waar-

in Piet stond. Hol brokkelde haar hooge vrouwenstem af in de wijde, klankende stalruimte, de gelende schemerdiepte, waar de woordplonsjes instortten uit den niet-zichtbaren menschenmond.
Ouë Gerrit was heelemaal klaar met melken; het viel hem nog mee... Niks meer noodig, veur se aige 'n poar kan, en de rest veur de venter. Nou g'n sorg meer an s'n kop... 't potloodje sàt 'r... stilletjes... Twee koebeeste was genog, teuge Moart moste se tug weer weg...
Guurt kwam de melktesten aansjouwen, die in hun licht glazuur, steenbruin glansden in het scheemrig lamplichtje. Sieperend zeefde ze de melk uit den ketel in de testen. Poesje, was zacht aangeslopen en geestig-fijn tast-sluipend met zijn kopje in de test, bleef het in drink-buiging, zacht ingehouden, met zijn bedonsde pootjes op den testrand staan, schuchter, terugkrimpend in zijn blank poesdons bij elk stalgeluid, bàng dat ze hem snappen zouden in zijn snoep. En fijner nu, herhaalde het zijn snoepbeweging, vlak bij het lampje dat op den steenen kleurgrond lichtte. Fijner schaduwden zijn kopjes-rond, snorlijntjes en puntoortjes tegen het beschot, en in schuchteren snoepstand boog méé, scherp, het zwart silhouetje, gracielijk met den staart en de sluippootjes.

III

Het half-zesje stond klaar in de woonkamer. Vrouw Hassel en Guurt hadden hompen brood met kaas en roggebrood, zoo maar op de kale tafel klaar gesneden. De koffie stond te bakken op het petroleumlichtje dat knepperde en stonk. Zwaar stoelgestommel rumoerde vóór allen rustig zaten en gebeden hadden. Met de handpalmen verkreukten en trokken ze hun brood af. Moeder Has-

sel schonk koffie; koffie was haar eenige troost. De dokter had gezegd, dat ze die niet moest drinken, maar ze vergat het. Vroeger al had haar hevige drinkhartstocht elk bezwaar overrompeld. Ze moést drinken. Den heelen dag dronk ze, dronk ze, spoelde ze iets weg in haar, door dien heetzoetigen smaak. Wel dertig kommetjes sloeg ze in. Dat was het eenige wat haar staande hield en haar verdriet verdoofde. Daarom stond het witsteenen koffiepotje, koud en bruin-besopt aan alle kanten, roetig ingebrand bij den bodem, den heelen dag op het stinkende petroleumpitje. Bakken moést ze. Water bij het eerste treksel, water bij het tweede treksel; al slapper, valer, viezer sop, klonteriger en grondiger; daarop weer nieuw gedrop. Zoo klieterde heel Wiereland bij de koffie. Overal in de tuinders- en werkmanskrotjes stonden de bemorste petroleumstelletjes, duffig en roetig-vies; stond vaalbruin het blad met de grauw-steenen kopjes, uitgeschulpt en bepuist, naast een nikkel komfoortje, vuil verbrand of prachtig blinkend.

— Skenk main nog wà leut,... snorkte Piet tegen Guurt, met een bons zijn kopje op de tafel dreunend.

— Nou,... lachte Guurt,... jai hep t'met 'n dam lait... se kenne d'r puur 'n spaiker op je moag g'laikkloppe... wà 'n pens!

— Kaik die, wà 'n hekkepunter... wà 'n bemoeial, sou je d'r nie 'n druil om d'r toet ketse?...

Vlug, lacherig nog om Piet's vraatzucht, schonk Guurt in. Stil gesmak zoog door het kamerke, dat sufte in zijn dof-geel lampschijnsel, waarin de staartklok alléén, met haar koper slagwerk, zacht ópglimmerde in lichte, schichtige glans-veegjes. Telkens nog bonkten ringrukken van de koeien uit den stal, of het snikken even van een herkauwende, zuchtte tegen de halfopene kamerdeur.

Vrouw Hassel zat jammerlijk stil en verlaten te kijksuffen onder het scheefhangende lampje, met zijn geelrood vuil vlammetje en naargeestig schijnsel. Half ingezakt op haar stoel, hing ze in haar vettig-bruinige huisjapon, die bochelde op haar rug. Haar afgeleefd rimpelgezicht leek grauwzwart. Tranen pinkelden plots in haar brandende oogen die gloeiden, alsof er kalk ingewaaid was. Om haar breed-dunnen kwijlmond, waarop afzakte het pappig wangvleesch, dat als een los vel zwabberde op haar kakement, in teistering doorgroefd, doolden trekken van verlammenden angst, van spanning om te willen volgen wat er om haar heen gebeurde, vast te houden wat ze dof hoorde.
Paffe rust loomde er weer in het kamerke, waarin de dingen boersch-knus glinsterden. Klein-stijf schemerde in een dwarshoek, schuintjes, een pronkschoorsteentje, een zelf-getimmerd plankje, omspannen met een vaalrood lapje, koper-bepend. Om de lakzwarte glimkachel lag morsvuil, ingetrapt kolengruis, en het plaatje dofte blikkig. Glanzend van politoer-lichtvleksel, in rood-bruine gladheid, stond er tegenover een mahoniehout linnenkastje, parmantig-stijf op klein, breed pootwerk, aan de hoeken vercierd met poppetjes-spul, fel-couleurig steen, en tegen het blom-grof, geel behang hingen los-opgehaarspelde gore haakwerkjes en couleurstervende chromo's, koningen met reizen en Zwitsersch meer-blauwsel. Alles bakte en loomde er vergeten in boeren-knusheid. De grof-roode stoelen met hevig geel bies-streepsel stonden te drenzen in den doffen lampschijn. Alleen de kwikzilverige vaasjes, buikig-rustig, op het mahonie-kastje, vroolijkten met breedmondige lichtstreepjes. Naast de kachel, achter den vuilen kolenbak, pronkte rijkongedeerd een koperen standaard met schep, koperen tang en pook, cierlijk gebogen en zacht-

beflonkerd, smetteloos voornaam lachend tegen den vuil-roetigen pook die ernaast op een stoel lag. In een anderen hoek van het laag-balkend kamerke wemelde het van portretten, op een klein tafeltje met een goor, stijf-krullig haakwerk belooperd. En vlak achter vrouw Hassel donkerde een korf met een tortelduifje, dat uit zijn beduisterd kamerhoekje klagelijk koekeroede.

Tusschen het stemgepraat en eetgesmak, bij stiltepoozen, weemoedigde het duifje, uit het licht geschoven, in zijn korfje op een voetstuk van een gebroken bloemstandaardje, dat sidderde als het diertje sprong.

Teêr klagelijk koekeroede zijn zwel-kropje, een geluidje als van een kindje dat ergens ver zacht te schreien en te snikken lag.

Ouë Gerrit had Guurt wat gevraagd, die lijmerend onverstaanbaar antwoordde met vollen mond.

— Nou joa... sel 'k moar segge... fan koniggin Fillemientje... hep je nog wà lese kenne... eenmoal ...andermoal...

Een klank van groote onderdanigheid was er in zijn stem gaan beven, en met vreemd-rilligen eerbied sprak hij den naam van Wilhelmina uit. Dirk schoof stil Guurt zijn kopje toe. Kijkend naar haar vader, schonk ze gedachteloos in, gansch bevangen door het denken aan de rijke almachtige koningin.

— Heé doedelsak,... lachte Piet, haar tegen den arm stootend,... genog, je skenkt 'r snoff'rjenne noast!

— Aa's se nouw t'met trouwe goat Ouë,... babbelde Guurt alsof ze niets gehoord had, door,... aa's sai nouw trouwe goat de koniggin... hep sai dan d'r femilje... en magge die d'r noa kaike?...

Ouë Gerrit schaamde zich altijd een beetje voor de groote kerels en zijn meid dat hij er niets van

wist, en dat hij niet lezen kon. Brutaal, lukraak stootte hij er maar uit:

— Wel joa... sel d'r ommirs puur niks... skele kenne... dà moak niks, loa se kaike!... je hep 'r ven dit... en ven dàt... op soo'n dag... hoho... ho ...se komme uit de hooge!... sel 'k moar segge... en mit hoarlie pakkies àn... afain... viere en vaife en nie genog... enne...

— Nou joa,... hield Guurt vol, die nog niets wijzer was.

— Toe maid,... gromde Dirk, die nauwelijks wist dat er een koningin bestond,... skenk in, je skenkt 'r noast...

— Nee, jokkes,... verdedigde Guurt, maar nog niet loslatend haar vader:

— Moar... enne... nou... aa's d'r puur hooge...

— Kaik tug veur je... doedelsak, je skenkt op main poote, helhoak...

— Main kristis, wà jokkes...

— Nou,... grinnikte Piet,... skeelt t'met gain koe ...skeelt t'met gain koe!

— Jesses wà kerels... wà hep jai smoor in... en jullie... jullie... wete d'r ook geen snars van... weet jai 't moeder?...

Ze schrok óp, vrouw Hassel. Niemand vroeg haar ooit wat over zulk soort dingen.

— Gut... schokte ze stemhaperend... dà wee'k nie... al t'met...

Plots sprong Dirk woest op, bonkte zijn stoel tegen den muur dat het duifkorfje trilde en vrouw Hassel opschokte van haar zitje. Met rumoer ging hij den stal in, achteruit op straat. Guurt was gretig in het Wierelandsch krantje gaan koekeloeren of ze ook iets van de koningin lezen kon, van wie ze boven haar slaapstoel twintig beeltenissen had hangen, in al andere standen en leeftijden. In haar egoistische voorstellingen, waan-

zeker en achterhoeksch-bedompt, wemelde het van licht, goud en juweel, als ze aan de koningin dacht. En hoog op haar verheven stoel zag ze Willemientje zitten. — Vroolijk snaterde Guurt weer op:
— Hep jullie hoort van die raike vent van Duinkaik... die hep s'n aige veur s'n kop skote...
— F'rdomd!... riep in verbazing Ouë Gerrit uit, onder het zuigend aantrekken van zijn pijp.
— Of tie!... de kommenai is d'r vol van... en de sloager sait 't ook... en welk gast je d'r spreekt ...de heule ploas weut 't... s'n aige doodskote...
— En ikke hep hoort dat ie valle is,... zei Piet, leuk ontgoochelend het nieuwtje van Guurt.
— Main kristis! wà jokkes,... sloeg Guurt de handen met een klets in mekaar.
— F'rhange,... zei plots kort-stug Dirk,... f'rhange, dà hewwe se main sait...
— Wie sait dà nou...?
— Kees...!
— Kees, Kees,... bromde de Ouë,... dà beest... die hep s'n skoenlappertjesmoandag weer... sal dronke weust sain... t'met nooit nuchter, hoho!...
— Dà lieg je Ouë... dà lieg je,... schreeuwde driftig Dirk met een slag op de tafel.
Stil bleef de Ouë doordampen in snelle zenuwtrekjes aan zijn pijp, omwaasd in rook. Maar verjenne, wat keek die Dirk leelijk. Waarom moest hij dat ook zeggen. Hij wist toch dat Dirk geen kwaad op Kees kon hooren. Hij bleef zwijgen, zuigend reutelende haaltjes uit zijn pijp. Guurt wou geen ruzie, ze had er genoeg van. Nog volgepropt zat ze met nieuws.
— Nou die soon van die kwinkkwank in de Bikkerstroat... die sosioàl?... die hep mit se moeder motte f'rhuise... hai hep skult bai de sloager en skult bai de bakker en skult bai de kruienier... en se motte d'r af... en 't heule spul mot f'rkocht... murrege...

— Daa's puur klets maid,... sarde Piet weer leuk, ...hai hep skarrelt mit Mie van de metseloar... en dà sit nou mit jonk... en nou hep ie van d'r broer op s'n ribbekast had... en nou durft ie nie meer op de stroat komme...
— Niks van woar... sloeg Guurt weer haar handen de lucht in met een klets tegen elkander... Mie sit nie mit jonk... en se dient in Amsterdam...
— Nou,... bitste Piet... seg... is m'ook 'n happie! ...wà sou dat?... hep se doar g'n dam legge kenne ...kom sussie?... kaik m'rais in main fieselemie... seg, kaik nou nie soo onnoosel...
— Seg Piet,... vleide plots met zachte stem Guurt, ...fan-oàvent is d'r in de Son soo'n prèchtege kemedie... toe, neem màin nou d'r is mee?
— Jai hep main noodig, debies, neenet snurkert, dà lap je main nie!
— Main kristis, ik hep nooit niks... nooit!... driftte Guurt gemaakt;... heé Piet... toe... wees d'r nou erais 'n oardige knoap!... ik hep aêrs soo'n dooie Sinterkloàs... se speule van moorde... soo vreeselik ...je weut wel dà'k 'r dol op bin...
— Nee Guurt, daa's niks veur jou... dan grien je...
— Nou ik sel niet-en-griene... toe Piet... feremp'l ...ikke sel niet-en-griene... ik bin d'r soo sot op... op die moorde, aa's sullie vechte en d'r binne allegoar ongelukke... nou, dan hou 'k joú vrai... sullie vechte d'r mit messe... Geert Grint hep 't veléje joar self sien... toe Piet... sel je nie beroue... kaik ...soo hiet 't... woar is 't krantje?... hé moeder! geef hier!... kaik... Lesoare de Veehoeder... kaik, vaif tefreele... de moord in de herberg... en... wachters van 't pelais woakt...
Te dansen begon Guurt, te stem-vleien. Ze hield dol van vreeselijke dingen. Bij elk vechtpartijtje in Wiereland was ze te zien, vóóraan, en toch vond ze het vreeselijk naar en griezelig. Als ze bloed

zag vloeien met vechtpartijen, dan krampte er iets in haar van heerlijke naarheid. Van moorden, spoken en ongelukken wou ze alles haarfijn weten, en hoe bloederiger, hoe naarder, hoe griezeliger ze genoot. Maar Piet was niet te vermurwen. Van avond, strooiavond, nee, dan moest hij de plaats op, dollen met de meiden en drinkers.
— Wà geep!... nijdigde Guurt... nou, dan goan 'k alleenig!...

IV

Tegen acht uur stapten de jongens op.
In Wiereland joolden door de donkere straatjes, strooiavond-gangers. St. Nicolaas was in wit gewaad neergedaald in het stedeke. Tegen den avond, uit de grauw-grijze lucht, dwarrelde wemelend een stil geschitter en gevlok, windloos neersuizend, geruischloos, blank, héél stil betooverend de daken en boomen. Het stille dorpsstadje was als dichtgeweven met blank schuim in enkele uren, en overal schimden wit-hoekige geveltjes.
Naar de groote handelsstraat ging gekrioel op van schreeuwende kinderen en luid-pratende menschen. De Baanwijk schitterde in het winkellicht; aan weerskanten en overal achter de gloedglazen, spatte blinkering en fonkeling van couleurige voorwerpen. Woest, in heete feest-stemming braakten kerels hun jool uit, tierend en stoeiend. Zwaarder joeg het rumoer door de anders doodstille winterstraatjes, als een allure van groote-stads-woeling. Lachend, gedempt, deftig, trokken de notabelen van de plaats voorbij opgedirkte winkeltjes, minachtend de stedeke-praal. Staan bleven ze alleen om de kindertjes te plezieren; kindertjes juichend bij de poppen die te star-oogen lagen tegen het koude winkellicht, in couleurige kleertjes en met

strakke waskopjes; oogengulzigend naar fornuisjes en kookstellen die kopervonkten in etalage-extaze; naar groote paardekoppen, omstrooid met zilveren en gouden snippers. Tegen half negen zuiverde de straat zich van het heerige volk, bleef alleen het woelige, arme, zuipende en stoeiende Wiereland, de tuinders-jongens en meiden, de armen, het schorem, lawaaiend in de witte sneeuwhal. Van uit het Kloosterpad, een smal kronkelwegje, uitloopend op de groote Baanwijk, kwam opzetten een zangkoor van jongens- en meisjesstemmen, een donker kinderstoetje, achter elkaar áángerijd. Voorop praalde een snuitertje, bemombakkest, met zilveren haardotten aan het masker onder de kin, bisschoppelijk beplakt met een zilveren papieren mantel en hoog besteekt, omrand van sterretjes-rood en ritselige goudloovertjes. Naast hem ging een roetig besmeerde kleuter, kannibaalsch wild, in witte oogappel-woestheid, gooiend met sneeuwballen naar ieder die voorbijkwam.

Dàn gedragen, dàn gesleurd en geduwd werd Sinterklaas. In zijn hand hield hij een schommelende lampion, een overgebleven ciersel van Drie-Koningen, in kwijnend rood en groen licht afschijnend op zijn beschilderd mombakkes, dat schaduwde zwaar en bang. Om de lampion, in zwak rood schijnsel, droomerig en diep, draaide een wiel van zilveren sterretjes, door een ander, met een touw naast hem in gang gewenteld, dat het wemelde, glans-zilverig als waterkringen van een fontein, om de half-belichte kinderhoofdjes. En zoo, kronkelend achter elkaar, donker-stoetig, grillig-rood bewasemd in den lampiondamp en de groenige dooreenschommeling van vale lichttintjes, slangde het troepje de bleek-besneeuwde Baanwijk over, tusschen de boomrijen, door dansende schaduwen achterhaald op den sneeuwgrond, de stoeikerels en

wijven tegemoet, onder jongensgekrijsch en meisjesgegil:

Drie koninge drie koninge
Geef main 'n nuute hoed
Main ouë is f'rslete
Main foàder maa'gt nie wete
Main moeder hep geen geld
Achter de rooseboom is 't teld....

Aan het eind van de Baanwijk waren de achterwinkels opgepropt met troepen hurriënde meiden en jongens. Te smakken stonden ze, met vettig glimmende feestgezichten, beglunderd en opgedirkt in een couleurenschetter, voor een geïmproviseerde toonbank, opgeslagen in een leeggeruimde kamer. Blikjes gingen van hand tot hand als een smak over was.

— Wie hepp sàin... leste blikkie?... tien sent!... krijschte een armelijk schorre kerel achter de toonbank, een venter die op den dag met afvalgroenten door de plaats ging en nu, tot laat in den nacht, met schreeuwen en smak-opgejaag voor de winkeliers, nog een extraatje verdienen wilde. Achter hem stond deftig de banketbakker-eigenaar met witte baret, blufferig in het wit, vettig grinnikend bij het stormgeloop van de menschen, lacherig-kontroleerend, met zijn handen frommelend onder zijn blank schort.

— Nou, is nou doàn, loa moar beginne!... riep een ongeduldig bochelig kereltje.

— Nog één blikkie,... nog één!... schorde de venter met een armelijken zangdeun in zijn stem, om fut in den dobbel te houden. Achter het kereltje, grabbelde een hand naar het blikje.

Nu kon gesmakt worden. Rateldof bonkten de dobbelsteenen in den smallen houten smakbak. Jans Brielle gooide negentien.

— Neeg'tien gooit, neeg'tien,... schorde pijnlijk de

heesche venter, en duwde een anderen grijparm, die opdrong met zijn blikje, in ruil de dobbelsteenen in de hand. Dof rolden ze den bak in.
— Sestien gooit... neeg'tien blaift winne... deunde de venter... de hoogste hep sain twee pond poaling of ses pond speek'loas...
— Twoalf gooit... neegtien blaift... Jans je stoat prechtig maid...
En telkens bonkte een andere worp den smakbak in, onder heet gedrang om te zien, uitbarstende hoera's, gevloek, geraas en gedol van lage en hooge gooiers.
— Seg Jans... jai hep sain vast... hoor... t'met ses pond vraiers... wà mo je mit soo'n vracht... puur ses pond...
Piet Hassel zangdeunde achter Jansje, komiekerig afwerend onder het spelen, de aanvallen van stoeiende gichelmeiden, die hem telkens op zijn neus wilden tikken met den kop van een Sinterklaasvrijer.
— Nou,... lachte Jans terug, een mooie hoogstevige boerinnemeid met een dikken wellustkop en glimmig opgepoetst wangrood,... bin je jeloersch?...
— Wà'n geep... moar ken 'n mensch nou misonder fesoen... ses vraiers àn?...
— Sevetien gooit,... schreeuwde rauw er doorheen de grauwe venter, met zijn zenuwknuisten op de oude toonbank trommelend,... sevetien... neegtien blaif winne... Maar Jansje zag haar geluk niet in haar woede.
— Geep, geep, daa's je suster maàn... bi je beduufeld... en in een kwaadaardigen duw aan haar kuifblond, wrong ze overbodig een haarspeld dieper in haar kapsel, met een zenuwgebaar.
— Dwarrel, stoppelkat,... joolde half gebelgd Piet terug,... kabbeloebeloap... wà 'n fiselemie... wà 'n muurvarke... wà 'n binnebeer...

Het keilde scheldnamen, met zwaar gelach van de omstanders bij elk nieuw grapwoord dat zijn mond uitflapte. De smak was om. Jans, die negentien gegooid had, won.
— Neegtien hep wonne... wà mot sain... twee pond poaling of ses pond speekeloas?
Dolgraag had Jans de vrijers gekozen. Maar nu haar Hassel zoo gesmeerd had, durfde ze niet voor de omstanders. In heeten wrevel nam ze de paling, zich zelf in stilte verwenschend dat ze de vrijers liet liggen.
Rammelend gingen de blikjes in den schortzak van den venter. Zijn schorklankige stem, rauw, rochelde weer:
— Wie mot... wie blief 'n pond poaling of drie pond speekeloas?...
Plots dromde een woeste groep van zestien kerels den winkel in. In gillende, krijschende herrie kaapten ze duwend den groenteman, vóór dat een ander nemen kon, de blikjes uit de schort, dat hij waggelde achter zijn toonbank. Eén uit de groep, een kerel met een roodbehaarden kop, een ottergezicht, met snee-geulen om zijn mond en korst-roode haakkrabben dwars over den neus, stak hoog boven hun hoofden een gonjen zak, schreeuwend:
— Hier kailt de mikmak in!...
In een oogenblik waren de blikjes afgekocht, verdrongen ze andere smakkers die gromden en vloekten. Zware rookwolken dampten ze tusschen de menschen, rossig opkronkelend boven de gelige koppen-donkerte. Hun petkleppen glimmerden onder het lamplicht, als mesflikkeringen, bij hun wilde hoofdbewegingen.

VIERDE HOOFDSTUK

I

KEES HASSEL, of Kees de Strooper, zooals de oudste zoon van Gerrit overal genoemd werd, bij het Wierelandsch en Duinkijksch volk, klomp-klapperde over het deftig stille Beekstraatje van het stedeke. Het nauwe stille straatje, waar vierkantjes en netjes de knussige huisjes van de fatsoenlijke burgerij nestelden, lag nog in slaperige ochtend-stilte. Een paar werklooze tuindersjongens kwamen plots een zijwegje uithollen, schreeuwend het straatje vol met stemlawaai, staan blijvend voor een drogisterij. Ze gierden bij het plan, den Gaper, die suf zijn tong uitstak, mal lachend onder zijn couleurigen tulband, den mond dicht te kwakken met sneeuwballen. Zijn roode holtemond kwijlde de ballen uit. Het was of zijn keel vol borrelde met schuim en zijn oogen, goliath-groot, angstiger sperden van benauwing.

— F'rsjue Jaàn, hai hep t'met nog honger!... schaterde één, met twee zwarte, ingekneusde sneeuwballen klaar om te gooien, springend van pret, alsof hij op gloeiende platen te dansen stond.

Weer bonkte het raak tegen den rooden kokkert van den Gaper, en wezenloos, zijn stomme lachmond breed als een scheur in rauw vleesch, met schuim op de bloedroode lippen druipend, bleven staren zijn angstoogen; plakten sneeuwbrokken op de neuskromming, dwaas en clownig. Ze gierden, de straatjongens, al doller grimassend vóór den roerloozen lachkop. Kees klapperde voorbij, zijn hoekige,

reuzige lijf in groen-schimmeligen jekker, loom opkijkend naar het jongenslawaai, los-onverschillig van gang, zijn armen afbengelend langs de zwaar gelapte broek. Zijn geestige scherpe kop stond strak-onverschillig. Zijn lippen knepen fijn op elkaar gedrukt; lippen als van een visch, dunne snoekige mondlijnen, strak, wreed. Klos... klos, klapperde hij door het fatsoenlijke wijkje, waar elk gezin voor Kees de Strooper bang was. Van de heele plaats tot Kerkervaart toe, ging er een roep uit van Kees... Kees durfde álles! Ook een moord te doen. Eenigen zeiden dat hij al twee vrouwen vermoord en tien jaar gezeten had. Bange katholieken maakten een kruisje als ze hem zagen aankomen. Weer anderen vertelden, dat hij bij de Ruïne van Bredero, 's nachts twee koddebeyers die hem op de hielen zaten bij het stroopen, den hals afgesneden en de bloed-koppen in zijn zak meegenomen had. Politie en oppassers tartte hij, bespotte hij, omdat hij sterker nog was dan Rink van den polder. Niet één uit de plaats durfde met hem vechten, of om prijzen te buksschieten. Geen strooper, die tegen hem kon vangen. Bijna altijd stroopte hij alleen, zonder lichtbak in het stikdonker, soms zelfs met helder maanlicht, want alles tartte hij. En als geen sterveling er uit durfde, de dolste wind door de bosschen gierde, en Satan schaterde, als de heksen op den misthoorn bliezen in sidderend geloei, dat het bijgeloovige Wiereland in zijn slaapsteeën te beven lag in angstige luistering naar het kokend kraak-gebulder, dat zóó-van-zee óver het stedeke uitraasde, dichter, al dichter bij de plaats, — dan kwam hij uit het holst van den nacht met een beste vangst, bevend van kou, druipend van den regen, maar stil en morloos. Ieder hield hem voor een gevaarlijken rakker, met den duivel in de ziel. Nooit sprak hij bijna, maar

als hij wat zei, was het raak, hevig, oproerig. Zoo was er over Kees' doen en leven door het dorpsstadje Wiereland, een legende geweven waaraan iedereen wat bijcierde. In de kleine havenkroegjes dobbelden en vochten ze er om of hij wél of niét gesnapt was. En als hij soms heel onverwachts daar verscheen, werd het stil, zakte het rumoer en praatten ze vriendelijk-bangelijk met hem. Nooit nog had eén hem dronken gezien. Ze zeiden dat hij stil zoop, want geen sterveling kon er ooit meer dan één borrel bij hem inkrijgen. De Wierelandsche notabelen en de nette burgerij, braaf en verstandig, lachten goedigjes, in soos en hoofd-café, aan de kletstafel, om het dwaas gezwets en gefantaseer van het plebs. Ze vergoorden dáár de onbewuste poëzie van het klein-levend volksmassa'tje met hoon, hoogwijze knikjes en lachjes. Maar ook zij toch hadden respect voor den reuzigen, eenzelvigen strooper. Als ze hem zagen, keken ze den vent na. En nooit dronken ontmoetten ze hem, nooit sprekend, nooit werkend, in één stilvoor-zich-uitturen met zijn grijze, fel-guitige oogen, ernstig en wreed-strak.

Toch, het achterhoeksch volkje bleef hem omweven in een legende-sfeer. Een strooper vertelde, met zwaar-klinkenden ernst, dat hij hem gezien had 's nachts bij de Ruïne, in woest hondenweer, met zijn geweer geschouderd, de hand aan den trekker, loerend op den duivel. De armelijke verbeelding van katholieke en protestantsche jochies, maakte zich van den strooper gedrochts-voorstellingen. Vooral in den winter, 's avonds en 's nachts. Vast waar was het, dat het spookte om de hut bij Kees, daar tegen het woeste duin van Duinkijk, ver achter den straatweg naar Zeekijk, waar hij al jaren woonde. Daar, achteruit-geduwd met zijn krot, zijn vrouw en kin-

deren, in het woeste duinhart, waar geen sterveling in het donker den weg wist, gebeurden spokige, beangstigende dingen. Vaders vertelden het ná voor hun kinderen en vooral in katholieke kringen gingen schriklijke verhalen over moord en geesten, van kind tot kind, elke week wat nieuws, dat de zieltjes er van beefden. En als ze hem, na zoo een verhaal, in den avond soms ontmoetten, was het hun of zijn lichaam een bloedige schaduw vooruitwierp op de straatjes, te zien nog éven, achter het rossige gaslichtschijnsel.

Kees wist wel dat er duizend malle praatjes over hem gingen, dat de katholieken vooral hem meden, schuw, als een ziekte. Maar zijn onverwoestelijke koelheid en strakheid voor het geleuter van ménschen, en zijn reuzige, schonkige natuur, maakten hem zelfbewust zeker en onverstoorbaar gewoon, onverschillig, stiller tegen het gepraat in. Zijn eenzaamheids-lust was hem ingeboren. Met de stilte was hij opgegroeid. Ook zijn zwijgen was in hém gewoon; doodgewoon. Hij kende geen woorden, hij wist ze niet te plaatsen. Woordloos dacht, voelde hij de dingen beter. Er viel ook niets voor hem te zeggen. Hij keek veel liever. Alles lag stil in zijn binnenste, en van zijn wrokkige verbittering op zijn wijf zou hij geen sterveling spreken. Niemand had er mee noodig. Ook niet met zijn armoe-lijden. Haastiger, in woede, klapperde hij het besneeuwdkromme straatje af. In zijn denken nu, dat boerschdwars, ruw-onbeholpen was, maar eerlijk en wreedoprecht, lag zwaar het bewustzijn dat ze hem nergens bijna wilden hebben, om zijn stroopen, omdat híj het was. Hij voelde in hun weigering, angst, bijgeloof. In zijn hevig, dier-driftig karakter, zijn onbewuste opstand-natuur, brandde verzet tegen alles wat hij kende aan menschen in Wiere-

land. Nooit had hij wat gelezen van socialisme. Van dat geleuter moest hij niets, niemendal hebben. Alles in hem was van een woeste vrijheid, een onbelemmerde ademhaling, ruim in de lucht, in het duin. Meer wist hij niets van het leven. Nu, al vier weken, liep hij hongerig bij den weg, en het driftte in hem rauw-geweldig, dat hij voor zijn nest van negen kinderen niets te vreten had. Dan nog de zieke lummel, die hem zoo gretig kon bekijken als hij thuis kwam met leege handen, al was er voor hém altijd iets.

Nu was hij half lam, zijn eenige jongen, van wien hij hield, de eenige die hem thuis deed komen. Ingebukt van zorg-gedachten, wáár wat vreten te krijgen, bleef hij staan, voelend zijn lijfkracht als iets dat hem hinderde, iets te véél, waar hij in ruil voor brood, wel van af wou. En duizelig van weeïge leegte en knagend gejeuk in zijn maag, vloekte hij in stille hevigheid, dat hij geen geld had voor kogels, dat hij nu samen er op uit moest om te stroopen, met lui, lui die hij verwenschte; het stroopen dat hij haatte, schrikkelijk diep, waarvan hij een walg, een afkeer had, gloeiend en onzeggelijk diep, al dachten ze allemaal dat het zijn grootste genot was. Hij vloekte de uitgelaten stroopers, Wierelanders of Duinkijkers, die stroopten vooral uit vraatzucht, bluffend en snorkend, zonder haat en worsteling tegen ergsten honger, en tegen lui, die hém beletten te vreten.

Huiverig en koud keek hij uit, overal waar hij het sneeuwstraatje langs ging. Zijn nest kinderen, zijn vloekwijf... weer niets!... niets!... wat kon hij het helpen.

Voor een koek- en broodwinkel bleef hij staan, met groote gulzige oogen. Als hij ereis gapte, bom! weg was het!

Nee, verrék,... dà kon-ie nie van s'n aige f'rkraige.

...Jesis... alles doen! moar dà nie. Aa's se sain grepe... en dwonge dà brood terug te geve,... en aa's se sain in s'n nek pakte en meesleurde... Nee, kristis nee, dà kon ie nie hewwe, hij sou se f'rmoorde, d'r strot dichtknaipe... dàn was ie d'r bai veur eeuwig en s'n jonge, s'n lamme kerel... die doar nou thuis lag, alleen, bai s'n f'rvloekte moeder... Nee, doorloope!... doorloope!... en nie kaike, nie kaike... allegoar kende s'm hier... iedereen had 'm nou in de gate... nerges noar bakkerai kaike... Je nie f'rnedere, dà se je pakke en uitskelde veur dief... Godf'rjenne, dan liever de boel lámrinkele...
Even staan bleef hij weer, met zijn oogen doelloos de grijze lucht instarend. Grauw drukte laag-zwaar de lucht op de tuintjes en huisjes, een droef gewolk. In een wittige donzing weggevlokt blankten de dakjes en gevels. Ingewarmd in de sneeuw, lag stil-vochtig, veilig, het bourgeoisstraatje nu voor hem, met de knussige bepoetste huisjes. De tuintjes er voor, wit besproeid; cierdennetjes en heesters, wit-stil, het groen verborgen, krom-gekronkeld met een blinkend-stekende sneeuwvracht. En overal, in zij-wijkjes en de Beekstraat langs, het besneeuwd gepui van kleine huisjes, de witte daken met zwarte en roodige pannen-uitpunting, een droef-mooi winterstraatje, scherp-blank in de grauwe lucht, vreemd uitblijend in den sneeuwpronk van een winterigen treurdag.
Uit den Leekerweg kwam Westerling op hem aan, met een stapel hout op een slee.
— Suinig weertje heé,... lamenteerde die goedig, onprettig zich voelend met Kees' ontmoeting, maar toch even staan blijvend.
— Debies!... zei kort-strak Kees met diepe basstem, vol en trillend, die naklonk het zijstraatje in.
— Niks om hande?... vroeg Westerling, wel wetend dat Kees niets had.

Geen antwoord gaf Kees, wel voelend het leutervraagje van den kerel.

— He'k je bai Teunders lest week nie sien?...

— Twee doage spit... vaif steek... wàs doan... meskien mo'k morge raize loa'je... in 't bosch...

— Nou, k'ep ook nies,... spuwde Westerling uit, een tabakstraal sputterend op zijn slee...

— Soo,... zei Kees,... 'k loop mee...

Wit en ver lag de arbeiderswijk, in blinkend licht, paarsig-sneeuwblank. In rommelige buurtjes, volgestort van hondengeblaf, dof en hoog klinkend uit de erfhokken, stonden verschrompelde kerels en vrouwen aan de deuren hier en daar te praten, hooglijvend tegen de krotjes-laagte, de dakrand rakend bijna hun koppen. Verderop lag recht uit, ál recht uit, het Roederspad, nauw boompoortig. En tusschen krot-ingeulingen, steegjes en kronkelige vuile paadjes, in een sfeer van teringende ellende, waaruit ópwasemden de stanken van rotgroenten en karvuil, kwam plots een inkijk op vergoorde erfjes bloot, waar stapels hout rotten, omhuifd en begraven door de blanke sneeuw, stil-onkenbaar rommelgrauw van erfjes-ellende. Soms zwartten en slagschaduwden paarsig op schitterwit, de bodembrokken van vaatjes, donkere mandpunten, oude stoelpooten, boomstronken, verbruikte rijzen, en treurden oude lappen en zeilbrokken, triestig en kniezig in het blank.

Van de ellende begreep Kees niets. Hij voelde zich er stikwoedend bij, maar er in opgegroeid was hij, van jongs af. Zijn vader had hem om zijn streken uit huis gejaagd. Op zichzelf had hij rondgeschooierd, en om een beter leven, een rustiger bestaan dacht hij nooit. Zijn hongerleven joeg hem óp, liet hem geen tijd te denken. Kwam hij in Wiereland al een enkelen keer eens een „rooie" tegen, dan luisterde hij wel éven, ziedde het wel

in hem; begon er drift in hem te razen, maar kort, heel kort. Den volgenden dag was hij den poespas weer vergeten. Om anderen gaf hij geen zier; ze moesten zich maar zelf redden. Hij moest vreten hebben voor zijn kinders, zijn zieken jongen. Wat hij alleen dierlijk-hevig voelde, was een alles-neerbeukende verzetdrift tegen lui die hem wilden pakken als hij stroopte. Dan kookte in hem een vuur-kraterende drift. In de Wierelandsche winter-ellende, als er geen vuile broodkorst meer thuis lag voor zijn heele nest, zou hij kunnen moorden uit wanhoop en drift wanneer ze hem afjakkerden, opjoegen onder het stroopen. Want hij zelf had er een gruwel van, vond het een lam, ellendig werk. Zaten ze hem dan toch achter zijn hielen, dan kwam een roode moorddrift in hem ópschroeien, kwam er een bloed-zware wrok, een felle, gierende, stil-hevige haat hamerend zijn hart in, maar dien hij bedwingen wou, temperen, verjagen, onderdrukken. Dat lukte soms, maar dikwijls stond hij niet meer in voor zichzelf, was de drift zoo fel en ontzettend, dat hij niet meer zien kon; stonden zijn oogen in een nevel van woede. Dan joeg het in hem, brandde, bonsde het... die lui die alles hadden! Zóóveel land, goed, bosch, weg, en die hem de paar beestjes niet gunden die hij schoot, om niet te verrekken van honger met zijn nest. Dat kon, kón hij niet snappen. Redeneeren dàn was hem onmogelijk. Als hij zich dan door koddebeiers zag opgejaagd ging er een siddering van moordhitte door zijn handen, voelde hij zich zwellen, hoorde hij, zag hij zichzelf niet meer. En toch vermeed hij een ontmoeting, uit angst voor hún leven; bleef hij soms een paar uur geluidloos in een sloot of greppel verborgen, kromgebukt, soms tot de borst in het water, dat ze hem niet zágen. Maar loerden ze in het donker op het padje, naderden ze, zoodat hij

vanuit het bosch wel hen op den weg, maar zíj, van het paadje uit, in het bosch hem niét zien konden; hoorde hij hun stille ademhaling, dàn brandde de hitte door zijn handen om de lakeiïge bloedhonden neer te schieten, kwam er een stemlooze dondering in zijn strot om uit te gillen dat hij haarlie en hun baas den strot zou afsnijden als ze hem niet met rust lieten. Dan kwam er bloed in zijn oogen, een roode nevel en mikte hij. Maar hoorde hij ze weer afdwalen, verder van zijn plek, zag hij ze even sluipen van den weg, dan gingen er naardere rillingen door zijn lijf in de natte sloot. Dan voelde hij inééns klààr dat hij een moord, een moord zou kunnen doen, kalm en vast; dat hij gauw zijn drift intoomen moest of zeker zou hij een moord doen... doén! En zijn lamme jongen dan?... zijn zieke kerel, zijn eenige zoon... als die hém niet had? Wat moest die zonder hem? Dan zei hij maar niets meer, kwam thuis met nog ziedende drift-oplaaiing, lag hij doorzogen van water, in bed een paar uur te klappertanden en te beenbeven voor hij sliep, dat zijn vrouw hem snauwde... of ie soms de koors had in s'n pens... Na dagen eindelijk was die dolle drift gesmoord, afgebroken op de ellende en verweekt door het angstige oogstaren van zijn lammen jongen uit zijn bedje. Dan kraterde een ándere op, even hevig en bloedrood, die taaier leven bleef... de woede tegen kerkgangers en geloofshandelaars... Tegen hen kon hij wel eens uitluchten als ze hem hinderden. Een uitbarstende toorn, dat zijn oogen weer in bloednevelen driftten, zijn gezicht grauw-bleek stond van woede en zijn reuze-handen in zenuw-beweeg krampten. Dan sidderden ze voor hem, als hij zoo op iemand afkwam.

Nu weer, in zijn loop naar huis, langs al die winkeltjes met heiligenbeeldjes... Neen, hij kon er niet om lachen zooals anderen deden, hoonspottend en

gluiperig toch tegen de katholieken. Eén woedestroom kwam er door zijn reuzeknuisten gloeien, in brandenden lust om den boel rinkelend tot gruizel te hameren met zijn marmeren haatvuist, om al dat laffe spul tot pulver te hakken en te blazen als stuivende kalk in de oogen van paapsche bedotters. Wat hij was voor zichzelf wist hij niet, kon hem geen zier schelen. Niets braaf, niets goed was er aan hem. Maar huichelen en liegen deed hij nooit. Hij leefde om te ploeteren en te vreten. Met zijn mirakelsch wijf was hij nu eenmaal getrouwd. Daar zat hij nu met zijn nest van negen. Nu, nú eerst begreep hij, in woeste helderheid, waarom zijn vrouw, die eerst toch als meisje van hem gehouden had, hem nu verafschuwde en altijd toch maar lief gebleven was. Nu zag hij het; de pastoors, de biechtvader, dié werkten er achter; die hadden haar opgestookt! Kinderen! kinderen! Alle vrouwen moesten er hebben, zooveel als het maar kon, dàn weer meer zieltjes voor de kerk. Zoo was hij met zijn stommen kop erin geloopen! Maar nu, nu was het vást uit. Geen poot wou hij haar in haar leven meer aanraken! Geen poot! Daar zat hij met negen kooters en een vervloekt behekst wijf... geen cent, geen werk! Wat een stommeling hij was! Daar had ze hem in een goede luim nog gesmeekt haar vader en moeder in huis te nemen; dat oude wijf Rams dat altijd schold op Ouë Gerrit en zijn suffe moeder. Wat een stomme kop, dat hij zooiets had goed gevonden. Er uit moest hij ze trappen!... háár het eerst, dat oude kreng... dat heulde en stookte met den pastoor, en venijnde tégen hem met den biechtvader van Wimpie. Waarom niet ging ze bij haar andere dochter hokken in den polder? Die had toch te vreten? Maar die wou dien ouden boerehommel van haar man niet, hee? Nu zag hij, met zijn stommen beroerden kop, dat

hij zich had laten nemen! Dat monster, dat oud konijn, dat in haar kippige ellende ieder in zijn gebeente vervloekte, die niet van haar geloof gediend was. Dát was heelegaar een helhaak, een heks, die hij om haar afgrijselijke streken den schedel met plezier kon splijten, in één mep. Wat een boeven in huis, die half lamme, zieke beroerling van een dooie vent Rams met zijn rochelhoest en dat half-blinde wijf. En zoo moest híj, hij toelaten, dat zijn kinderen knielden voor malle beeldjes, dat ze gebeden blerden, dat alles daar inroestte, katholiek-gemeen, haatdragend en van venijn barstend tegen ander geloof, tegen zijn geloof, waar hij toch ook geen duit voor gaf. Dat had ze hem bij hun trouwen nog wel gezeid. Wat had ze dan toch in haar snoet gehad, dat ze hem zoo had weten te beheksen? Ja, een knap wijf was ze geweest... Dondersjuw, wat een heete!... Wat had ze hem aangehaald. Maar bij het trouwen moesten àl de kindertjes katholiek. Wat een botterik hij toch geweest was. Zoo had hij maar toegestemd, blij dat hij haar hebben mocht. En nou een heele keet vol, met het hatelijkst gezeur dat er voor hem te hooren was. Hij voelde zijn kinderzootje als een vreemde bent, een troepje wezentjes dat van hem vergroeide, vervreemdde, volgepropt met „onze-vaders" en „wees-gegroets". Soms, in zijn rauwe borst, — waar alleen zware en hevige instincten brandden, terwijl ruwe jaag-gedachten door zijn hersens bonkerden, hotsten achter elkaar; waar dierdriften in gramschap als krankzinnige, onkenbaar makende vlagen naar zijn hoofd stegen, die in een zwaar rood van hartstocht verbloedden, — soms snikte er iets in hem, dat smart leek, een gevoel dat hij niet wist thuis te brengen.

Eén zoontje had hij, naast acht meiden die hem weinig konden schelen. Maar van het jongetje hield

hij ràzend. Daar kon hij niet af. Daar dacht hij altijd aan. Dat was iets in hem van warm geluk, van brandend verlangen, zonder dat hij het zelf goed wist. Eén wild-hevig begeeren voor dat kindje, om het te zien, te verzorgen, te koesteren. Toch, in zijn rauw, stil hongerleven, weggegroeid van alle teederheid, wist hij het bestaan van die woorden niet, had hij geen naam om die drang-gevoelens te zeggen, gingen ze dóór hem als een stroom van snikkende pijnsmart, soms méé in de bloed-rauwe hitte, het geweld en de leef-stompheid van al zijn andere driften, van al zijn andere instincten, die zijn bestaan wègvraten. Hij wist niet wát koesteren, verlangen, liefhebben was. Nooit had hij die woorden gehoord en als hij ze gehoord had, waren ze hem voorbijgeklankt, onbegrepen, als zoovéél gepraat. Maar wáár hij was, dát gevoel voor zijn ziek kereltje, kwam in hem droeven en knagen als iets heel smartelijks, zóó dat hij, de zwijgende arme schooier, onverschillig en beroerd, voor geen duivel of dood wijkend, dat híj huilen kon van binnen om de ellende van het kereltje, het mannetje dat hij wel kon zoenen, pakken. En overal, als hij alleen zwierf 's winters onder de grijze, leeggegrauwde oneindigheid van het duinland, als hij dood-alleen zijn sprenkels schuw uitzette, droefde het in hem om dit kind, zag hij het, áldoor. Dáár juist, in die droeve winteruren, in de donkere eenzaamheid, als er honger en nood dreigden, scheurde die snik er uit, rauw en zwaar; ging er een huilkreet door zijn stomp bestaan, scherp en angstig-hevig, vlijmend als een bijl door een strot. Dan voelde hij wat daar broeide thuis, hoe die jongen van bijna tien, met zijn zware heupziekte te stumperen lag, al drie jaar in bed. Dan begreep hij dat hij den boel niet wegjoeg of neerhamerde om hém; dat kind dat hem zacht maakte, week als een lam soms, als het hem

aankeek uit zijn bedhoekje, met zijn vroolijke oogen. Voor hém smoorde hij alles thuis, zwoegde hij; want zeker voelde hij, zeker, dat zijn jongen het eenige wezentje op de waereld was dat écht van hem hield. Buiten zijn Wimpie was er niemand, al wist hij dat Guurt en Dirk hem wel konden lijden. Zijn vader, Ouë Gerrit, was bang voor hem. Ieder vermeed hem als een schurftige, om zijn stille, sombere natuur, zijn woede, zijn uitbarstenden toorn, zijn kracht, dat de boel te dreunen stond rondom en grauwe drift op zijn gezicht kwam, die ze deed hollen van angst. Zijn grootste smart was het nog, dat die jongen ook van zijn wijf hield. Dat zag hij, voelde hij vlijmscherp aan zijn kijken, zijn geduldig liggen, zijn zingen. Dat zag hij aan allegaar kleinigheden, die hij niet zeggen kon. En dan nog, dat het ventje katholiek was, een heel ander bonk leven dan hij; dat het daar ziek lag, omdrongen door zijn wijf, zijn schoonmoeder, den biechtvader, verwend door buurvrouwen die hem vertroetelen en beklagen kwamen. Het martelde in hem dat hij dien jongen niet meer naar zích kon trekken, uit dien femelrommel en dat vervloekte bidden. Maar te vér was het al, te diep zat het er in. Hij kon hem doodmaken van verdriet... zou dát niet beter zijn voor het wurm?... Dood?... dood?... nee, nee, dat gaf hem toch gruwbaren angst... Neen, dan zoo maar...

Gejaagd liep Kees den achterweg af, tusschen dorre hagen en kale tuinderij. Een valsche zonneschijn was doorgeschuimd achter roet-blauwe wolkbouwselen. Een warme blankheid kwam er kaatsen uit den sneeuwgrond. Wrongig-kaal harpten de takkronkels van ingekromde lage vruchtboompjes op de akkers, sneeuw-bevracht bij plekken, warmblank in de oksels en holletjes. Als grimmige spot-

ters, symbolen van wroegende ellende, stonden de knotwilgen afgehakt, met knuisterige knoesten te dreigen langs de Kloosterlaan, in het valsch-lichtende schittergrijs van roetwolken onder laag zonnestuifsel. Ingekerfd in schors en bultschonken, dreigden ze in korte, ingekrompen naaktheid tegen de grauwe hemelzwaarte, als armen met vuisten, woest ópgegroeid uit de aarde. En anderen weer als schreeuwbekken van krokodillen, dwars vertrokken, als vergramde cyclopen, als spotreuzen tot dwergen vervloekt, in de angst-kronkels van hun afgeknotte stompen en polyp-armen, met een gebaar van helsche wilde woede en een hellen schater uit hun gekerfde strotten. Weer anderen kromden als koppen, rompbrokken, handen, beenen, grimmige donkere spotherkulen, verwrongen in stuipgroei, niet af kunnend van hun plaats als verdoemden, vastgeworteld aan den grond, het stille grauwe Kloosterpad, waaromheen de sneeuw-tuinderij blonk; de woedende boomgedrochten schreeuwend om verlossing, in woesten vloek, in hevige gramschap als voorbijging een menschleven, zonder hulpe. Dan dreigden hun knuisten, hun stille afgebroken knotsarmen, hun bekken die sperden en razernij spuwden in de winter-stilte. En verderop, rondom de vruchtboompjes, kleiner, in liervormige groeiselen van takkenleed, dúldend in een verstommend stil gebaar, droevend in het rondomme sneeuw-blank van kale akkers.

Kees klepperde grimmiger in stillen hongerwrok voort, dood voor den barren winter-weemoed rondom. Het rammelde leeger weer in hem. Er zou toch nog wel wat te vreten zijn thuis, er was nog wat op den reutel te bikken... dat moest... dat moést... Weggeduwd op een vuil rullig ingereden pad van kleimodder en glimmerende kluitaarde, alsof de wielslag van ploegen er doorheen gevorend had,

achter woeste pijnboschjes tegen den voet van een geweldigen duinbult, stond zijn geel hutje, éénramig, met een klein pastel-teer groen zolderluikje erboven. De heimwee-bergende gevel van zijn krot en overal rondom de muren, waren uitgevocht in toover-fijne beschimmeling van vergane couleuren. Doorbrand gele en doorweekte verfkalk van de wanden, ompoeierde met een zacht waas dauwig het hutje, in groenig goud en paarsigen weerschijn. Het zwaar bemoste pannendak, droef geteisterd en verweerd, drukte laag, breed, ver óver de muren heen, als een fijn-couleurige kap van donzig groen, waar violette hiëroglyphen kronkelden tusschen een wemeling van schuchtere mosglanzen. Vóór, op den okerigen gevel, hadden de winden en vochten kleurkrinkels gemerkt rond den goudigen muur. Langs het breede hooge celraam, tintte een nieuw couleurenspel rond de bronzen kozijnen, verweerd in hun voegen, oud en teeder, broos-schoon van ingeroesten gloed. En van de voorste dakpunt slingerde in fijne golving een wilde wingerd schuin langs het breed-hooge raam, in dorre naaktheid verhaard.

Ant, Kees' vrouw, stond voor den deuringang van het achterend, een fel lichtende gestalte tegen de donkere krotholte, wat vodde-kleeren de lucht in uitkloppend, dat het stof haar mond inwoei. Toen zij Kees achterdoor het erf zag opkomen, was ze de woonkamer ingeloopen, vloekend en morrend in zichzelf. Het twee-meter-hoekig achterend en het laag-donker woonhok, was alles wat ze hadden. Het was nooit zoo bar geweest. Een vunzige benauwing van stank en zoetige valeriaanlucht zoog door het duistere hok. Kleine kinders kropen met halfnaakte lijfjes door en over elkaar als een wriemelkluit, met vuil-snotterige gezichtjes, vol vastgebakken smeer. Een blond-krullig meisje zat te drensgrienen in een

hoekje, inwrijvend met vuil haar armoe-goor, leelijk gezichtje. In den duistersten hoek, het verst van het kale, cel-hoog ingemetselde raam, tegen den steenvochtigen muur lag in een hout ledikantje, bruin beschilderd, Wimpie, al drie jaar. Even boven zijn hoofd duisterde een plank, waarop oud, verschrompeld, breukvol speelgoed neergebrokkeld uitstalde tusschen heiligenprentjes en beeldjes. Wimpie lag te vroolijken in zijn bed, fijn-luidruchtig en tingelde met zijn beenig-magere vingertjes tegen een doosje op, met couleurig papier beplakt. Even nog grauwde in den verzwakten lichtschemer van den raamhoek, zijn bleek kaakbeenig doodskopje óp, met vale lichtveegjes op de smalle ingezonken koonen. En lachen maar deed zijn breede mond als een donkere spleet, en neuriën zijn stemmetje, en zijn groote groenblauwe oogen staarden rond, kálm, overal heen, terwijl het beenig hoofdje strakmachteloos liggen bleef. Dat was Kees' Wimpie, tot ruim zes jaar als een mol zoo dik geweest, in een korten tijd door zijn hevige heupziekte ram-mager uitgeteerd. Wat hadden ze een schik in hem gehad, vroeger. Net een bonk spek, zoo lekker vet als hij was. Toen flap! inééns een heupziekte die hem uitmergelde, zijn voeten en armpjes tot stokjes vrat, zijn heele rechter-dijtje wegschrompelde, vergroeien liet. Als een vingertop er maar tegen raakte, gilde hij. Zoo, al drie jaar lag hij in zijn donkeren vunzen krothoek te groeien, maar te vergaan meteen, werd het manke bedje te klein voor zijn lijf, duizelde om hem kinderlawaai en gekrijsch. En eens had de kapelaan gezegd tot zijn moeder, zóó waar hij bij was: het ware te wenschen, dat de Heere hem tot zich nam, in mededoogen...

Dat had hij gehoord, bevende ervan eerst in zijn bedje. Toen was het in zijn brein vastgehaakt en

telkens begon hij er om te zingen, dat hij gauw bij den Lieven-Heer zou zijn. Alleen 's nachts niet; als hij dán wakker lag was hij er bang voor, wou hij niet weg van zijn vader en moeder.
Als ze hem niet raakten aan zijn rechterdij, bij het helpen zitten, dan lag hij den heelen dag door te zingen, wist hij van geen ellende, geen jammer, geen ziekte; zag je niet schimmen zijn lijkenkopje, daarin zijn vreemd onnatuurlijk groote oogenfonkeling vanuit het donkere bedhoekje, wist hij niet dat zijn lichaampje lag te verteren, tegen den groei in. Alleen zweette hij van bangheid, als hij de ál heviger ruzie tusschen zijn moeder, vader en grootmoeder hoorde. Dan kwam er doodsnood op zijn kopje, sjokkerde hij met de ellebogen in het kussen om alleen overeind te komen, snikte en gilde de angst zijn keel uit, zijn borst. En als vrouw Rams zijn moeder aan het opstoken was, liederlijkheden vertelde die Kees zou gedaan hebben, verbitterend vrouw Hassel, dan snikte hij eerst stil, wurmde zich dan óp uit zijn bedje, onderdrukkend de dijpijn en gilde hij amechtig, rauw naar het achterend:
— Dà lieg-ie Omoe... dà lieg-ie... dà doen foader nie... lieg-ie... dà lieg-ie!
Snikkend, van ophou-inspanning verbleekt, schokte hij dan weer terug in bed met een bons op de vunzig-vuile peluw, bleef hij, úren er na staar-oogen op den muur in het donker, vlak voor zijn gezichtje. Dan, na een middag zwijgen begon hij gebedjes te prevelen, prentjes te bekijken, één voor één de couleurtjes te tellen — die opzichtelijk gloeiden in het duister bedhoekje — met zijn bevende afgevreten vingertjes, kwam er weer een zachte neuriïng in zijn keeltje, zong hij al luider, alles dooréén met een mooi week kinderstemmetje, straatdeuntjes en geestelijke liedjes en heel aan het eind,

als hij zich moe voelde worden, greep hij zijn rozenkrans, zong hij iets heel innigs en vrooms, wat litanies aan de heilige Maagd, den heiligen Jozef, Weesgegroets en Onze-Vaders, het oogenblik waarop hem inviel altijd, dat hij gauw bij Onze-Lieve-Heer zou zijn.

Kees had op het erf rondgedrenteld, lang, heel lang eer hij binnen durfde gaan. Eindelijk had hij zich in reuzige schonkigheid zwaar over het bedje gebogen, een zoen op Wim's kopje gedrukt, was toen stil in ontroering, zonder zelf goed te weten wat hem scheelde, aan het raam gaan zitten. Wat mager vond hij hem, een spierinkje... maar toch, wat lachte hij... Er was nog hoop. —

Leeg-lam en neerslachtig bleef Kees zitten, lang, voor den naakten raamhoek, zonder hongergevoel meer, al maar neerziend in triestigheid op sparren en barre wilgen en den verren, somberen modderweg, die aanliep naar Zeekijk.

De steenroode vloer damde in gebarsten ruitvlakken kil onder zijn voeten, bemorst met kindervuil, nat geplas, glibberige plekken, en zoeter zoog de valeriaan-stank door het vertrek.

Een rimpel-dor mannetje, de oude Rams, de vader van vrouw Hassel, zat vlak aan de lage, roetigbeslagen schouw, als geschoven tusschen de doorrookte betegelde muurtjes, in donkering, met bloote zwarte voeten op een beugel, waaraan de stomp bengelende, roetige oude konkelpot. Uit de tuit sisten fluiterige zang-geluidjes van stoomwater, woelige gammaatjes van hoog naar laag. In het verkort zat hij, het bovenlijf ingekrompen, zijn beenen uitgestrekt, starend wezenloos naar een crucifix op het schoorsteenrandje, in koe-achtig kinbeweeg kauwend als hij telkens zijn pruim van mondhoek tot mondhoek lei. Een vaal vuil-groen, kleploos petje schurftte scheef op het voorhoofd in rafels,

en een roode stropdas bobbelde zwaar om zijn hals boven het vette pilow-vest. Telkens rochelde een zware hoest scheur-slijmerig uit zijn borst óp, kromp zijn lijf overend, vouwde het lichaam, zoo dat éven zijn grauw gezicht uit den duisterenden schouwhoek in het schemerlicht viel; een gele tronie, waarop de benauwing teisterde van den hoest, die hem schokte door het heele corpus. Dan lag Wimpie stil te loeren uit den anderen hoek, hield óp zijn neurieliedje, tot grootvâ weer uitgekermd had; zocht hij bangelijk naar het profiel van de gerimpelde oude-mannetjes-tronie in het dieplage kamerdonker, dat stom staarde op het donkerend crucifix.

Een grauw-morsig geitje stond, met een touw aan een tafelpoot gebonden, blerrig-week te blaten. Kinders met aschblondige en vuur-lokkige krulkopjes, in vodkleeren, kropen blootvoets rond het beestje over den steenen vloer. Een kindje van zes maanden zat nog te huilen, scheef-gezakt, ál heviger grienend met een traan-snotterig gezichtje, angstig voor het gestoei en gekruip van de zusjes rondom, die vochten met het geitje. De schamele, laag-balkende, donkere kamer sloeg haar stank rondom en telkens bevuilden een paar kleinen den gebroken vloer, in dommelige dierlijkheid, er zelf in wroetend en plassend met hun half-naakte lijfjes en handjes. Tusschen een paar krukjes en matlooze stoelen waarop wat ruwe planken gespijkerd, schoot plots een bemodderd mager kipje uit het erf-achterend, onder de waschtobbe ronddrentelend, het vertrek in, komiekte er weer fier-pedant uit. Soms stapten statig alle drie de kippen van het erf de breede kamer in, pikkend in den vuilen rommel van de kinders en de geit, als het kleine achterdeurtje open stond en achter den erfrommel, door het lichte deurgat, de sneeuw-bevrachte duinbrokken in ver-

starden golfslag opzwelden, geweldig, wijd alom rond het lage, eenkamerige krot. Soms schoot vrouw Hassel in een vaart het vertrek binnen uit het achterend, als ze de kinders zag vuil doen; mepte ze nijdig op hun vuile billetjes, rammelde ze dooreen, krijschend waarom ze niet riepen, duwde hen op een tinnen pot bij de bedstee, tegenover Wimpie. De Ouë kramphoestte weer; in doodsbenauwing bleekte zijn gezicht, even bijzij beschemerd, in het schuwe raamlicht óp. Rochelend en scheurend schokte de hoestkramp door zijn lijf, dat hij als stikte in slijm. Een paar minuten hield áán het rochelgeweld, zakte dan weer, kreunde het lijf ná, mummelde de mond, slikte de strot...

— Spuug tog uit foader... slik de vuilighait tog nie in... noast je he'k 'n spuugbak... je kraigt soo t'met nooit-nie lucht...

Maar de oude Rams verdomde het. Hij wou zijn longen niet eruit braken. Want dat was allegaar long. Inslikken deed hij het alles weer; dat moest hij, anders ging hij dood. Zijn dochter gaf hij geen antwoord. Schuw bleef zijn mond mummelen, zijn strot slikken, donkerde zijn hoofd weer weg in den schouwhoek achter het raam, strekten zijn beenen zich, zat hij weer in het verkort gekrompen, na elke hoestbui een nieuwe pruim van mondhoek naar mondhoek zuigend. Tusschen het rumoer van de kinderen en den ouden Rams lag Wimpie machteloos rustig te spelen, droevig dat zijn vader zoo stil bij den raamhoek zat, zonder een woord te zeggen tegen hem.

Ant mokte al een paar dagen. Ze had drie meiden op de zusterschool gestopt, falikant tegen den zin van Kees, die gevloekt en gedonderd had dat ze naar die nesten niet heen mochten. Dan liever op de groote school, als ze toch school moesten. Maar

zij had treiterig na zijn uitbarsten telkens er kalmgerekt tusschen gesard:
— Sullie benne katteliek... van máin g'loof, jai hep d'r niks in te brenge...
Woest-nijdig was hij in stembuldering op straat gehold, voelend zwaar zijn onmacht, zichzelf vervloekend dat hij zich ééns door haar mooie tronie had laten beetnemen. Had hij het maar nooit toegegeven. Dat verdomde wijf was hem nou de baas. De eenige met wien hij wel eens een woordje sprak, die zich ook niet te schuw voelde om zich éven te laten aanhouden door een schooier als hij, was de dorpssekretaris van Duinkijk. Die had hem ook gezegd, dat er niets aan te doen viel; nu hij eenmaal zoo met haar getrouwd was, moest hij maar toegeven.
Maar nooit was zijn haat tegen het katholiek geloof zóó hevig in hem opgestaan, als juist van het eerste oogenblik dat hij zijn kinders in dát gebed en geloof zag opgroeien. Hij had eerst gedacht er geen zier om te geven, en nu, nu hij ze heel anders zag worden in hun doen, als hij, nu gloeide hij van afschuw en wrevel.
Hun helste ruzie barstte los om Ant's geloof.
Lusteloos in zijn hoek, gaapte hij tegen de grauwe lucht die zwaar hing in gewelds-wolken. Van het hooge, gordijnlooze, van boven alleen met een vuilen lap bespijkerde raam, zag hij neer op de kniezende wilgen, naakt en triestig in hun wintergebaar. Het begon weer in zijn maag te hongerweeën.
— Seg,... gromde plots dof de stem van zijn vrouw uit het achterend,... seg, weê je dà d'r t'met geen sint in huis is? Hailige Moagd! woar... woàr... mo'k van freete?... aa's jai 't moar sait... aa's jai 't moar sait... Ikke wee niks meer... niks meer... Hep je nou weer niks kenne

finde... Main kristis! hoe sel dà rooie... dà rooie...
Met ingezonken loom lijf bleef Kees het raam uitkijken, steunend op zijn elleboog, zijn groote hand in den mond, nagels knabbelend van stille drift, zonder een woord.

— F'rek! bin 'k geen oasem woart? hep je geen senie in spreke... Nou, máin ook 'n sorg... sien je nou moar wà d'r te freete is t'met. Enne dà skiet t'met iédere nacht hoase!... main Kristis... 't stoat je gemeen! geméén de boel te f'rsuipe... loà main mit de kinders krepeere... Vrouw Liese van 't pad sait 't... en buurfrouw Smit sait 't... En Teunis weut 't... puur de heule wairelt... alleen ikke mag toekaike... ikke en de hufters... sou je je aige nie f'rmorsele... Sou je de skoàpe nie lieferst f'rhange!...

In huilsnikken barstte ze los, met haar vuile schort tegen de oogen gedrukt. In de kamer stond ze nu. Kees had woest willen opvliegen bij de lage beschuldigingen van zijn wijf. Al vier weken had hij geen schot gedaan. Niet eens centen voor hulzen en een pond hagel. Hij had haar willen neerbonken in één slag, maar met een draai onbewust, naar Wimpie, had hij diens groote schrikoogen uit het hoekdonker zien staren, angstig, en zag hij even het gesidder van zijn bleeke kaakjes... Néé, inhouden, smoren maar, smoren maar, perste het in hem, harder bijten op zijn nagels, en stil bedrukt kwam er uit:

— Aa's je je aiges soo loeders druk moak, kraig je g'n oasem.

— Moar,... huilde Ant in scheurender snikken... d'r is puur nie één die d'r boft... se f'rfloeke 't... 't is doan... doàn... doàn!! Sullie sture main allegoar weg... jou maàn hep hullie achter s'n mouwe... buurfrouw... dà segge hullie... kom mi sinte... dan stoat 't kloar... En Sanse van 't pad sait... dà

hai de heule ploas nie ken freete geefe van sain woar... en Kloas f'rduufelt 't ook... Hai kraigt se nooit nie binne, sait ie... hoe sel dà rooie...
Ant was dichter op haar man aangedrongen en snikkend zwoegde haar borst. Telkens duwde ze haar blondgoud krulhaar nijdig uit de natte oogen, die rood zwollen in haar blank smal gezicht. Het geitje blerde pieperig, met weeke stem, en de kinders, die eerst verschrikt bij het bedje van Wimpie in den kamerschemer samengepropt dooreen wriemelden, schrei-angstig, speelden weer, na den eersten uitval, al gewend aan hun huilmoeder. Alleen de tegen den muur geplakte kleine van zes maanden, scheef ingezakt, met de armpjes onder het lijf gezwikt, was stil geworden, lag nu met een dik-suffen slaapkop te knikkebollen half tegen de vloersteenen op.

Met groote tranen, zwart-biggelend langs haar wang, stond Ant boven Kees' hoofd uit te staren op den droeven winterweg. En lichtend glansden haar waasgrijze oogen in het vergriende hoofd. Mager uitgeknokeld en schonkig lang donkerde haar lijf; gestriemd in zorgelijke kwaadaardigheid strakte haar gezicht en nijdig in hoek-groeven stramden de fijnsluwe lippen. En toch, zóó, in haar huiltronie, zaten nóg aanhalige trekjes, rond haar mooien hals, haar wellust-weeken mond; waasde er méélij en smart-stilte in de mooie, grijs-lichtende oogen. Stil blokte ze voor Kees, die zenuwachtig opstond, voelend haar dreigen, niets zei. Uit een mandje onder zijn stoel, gooide hij op den vloer de hongerige geit wat aardappelschillen toe. Gretig rukte het beestje met dwaas-kleine vreugdesprongetjes naast zichzelf, aan het touw dat door de kinders om den stoelpoot van grootvâ was heengedraaid. Driftig sleurden ze het diertje naar zich toe, dat het touw sneed in

zijn mager halsje; zijn bedrukt jodengezichtje benauwde in zenuwachtige trilling van de neushoeken; zijn pootjes zich schrapzetten, glibberend over de ruit-steenen en zijn stem weeker blerde. Twee kippen drentelden weer door de afgerotte erfdeur het vertrek in, pikkend in de schillen van de geit, rondkoekeloerend, komisch-verfomfaaïd op hun gemak. Dadelijk lichtten drie meisjes de diertjes op en probeerden ze lachend bij den staart vast te houden, zoodat er twéé schichtig wild over de tafel vlogen in angst en achter de schouw opdrongen. De grootste kip, een zwart-schubbig beest met fluweelen broek aan, Urkig-wijd om zijn dijen slobberend, kukkelde nijdig, vloog met de van schrik zware kleppervleugels op de tafel, tusschen een bak met broodmeel en wit-vuile, gebroken pannen en kopjes, waar hij statig om heen liep.
Ouë Rams zei niets, bromde soms iets, rochelend even in zijn mummelmond, zat stil-suffig in zijn broeierig donker haardhoekje, nu de hoest wat bedaard was, met zijn gezicht naar het licht gedraaid, dat vaal nog terugsloeg en omduisterde zijn mummiekop. Soms bromde hij, opslobberend zijn woorden in nattig lippengebeef:... swaineboel... swaineboel,... spoog dan telkens sputterend-raak, een bruin tabaks-straaltje tegen den gloei-donkeren konkelpot, dat het siste in de kamer-duistering. Ant kookte van woede, dat Kees zoo kalm bleef. Ze had veel liever dat hij uitraasde, dan zoo als nu, zoo treiterig en tóch haar sarrend met zijn doffe stem en vreeselijk roode oogen, zijn afgemeten gepraat. Ze wist wel, al had hij haar het nooit gezegd, dat hij dát om Wimpie deed. En ze wist ook wel, dat hij dol was met Wimpie, al wou hij het voor niets ter waereld weten en al voelde hij geen zier voor de anderen. Dát juist was nog een macht, een

houvast voor haar om hem te krenken, om te zeggen dat hij, híj het kind vermoordde; niemand anders dan hij. Om hem te zeggen, al wist ze dat hij er dol van werd, dat hij om het schaap niets gaf. Maar dat durfde ze nog niet er uit te braken, omdat ze sidderde voor zijn schrikkelijke woestheid, zijn reuzige gestalte. Toch, ze brandden en tonglekten in haar, de haat, de wreede, heete lust om dát er nog eens uit te smijten, uit te spuwen, pal in zijn gezicht. Om hem te nekken, te knauwen, hem, dien kerel, die haar moeder behandelde als een vod, raasde op haar geloof, op den Heere... God-in-den-hemel, hoe had ze zich toch eenmaal aan dien vent laten koppelen; nou zat ze aan hem vast, kon ze, mocht ze niet van hem af.
Mokkend bedrijvigde ze weer door het achterend en de kamer, triest in haar vaal-rood, van gaten doorvreten jak en vuil-zwarten onderrok. De kleine, die voorover op den steenen vloer in slaap was gevallen, had ze in een stikduister kribje, een nauw bakje dwars boven het bedsteetje, te slapen gelegd met de deuren potdicht.
Langzaam, onder het voorbijdonkeren van zijn vrouw uit het achterend, met de erfdeur dicht en open, dan in het licht dán in het duister, begon Kees wat los te laten:
— Morge meskien wâ raize op te moake... diepspitte is doán... d'r is niks t'met... hun sloàpe t'met 't waisertje rond... se benne skuw van màin... Juistement omdà 'k stroop... kraig ik niks g'n werk... veur f'nacht he'k spuit leent... aa's sekretoaris main... aa's hai main moar hollepe wil... poar gulde... he'k biggie... nou rooit noa niks... je mò je 'r moar weer deurgooie... aa's 'k 'n goed nachie hoal.
— Deurgooie... deurgooie... huilde Ant weer in drift uitsnikkend,... daa's krek eenderlai proatje,

ieder dag... nou sit ik self mit jonk... Godskristis... nie éen die d'r wà geef!
— Nou, de hokkeboas he'k sproke... hai geef nog wel... vaif kop steenkole.
— Freet jai steenkole?... nijdigde Ant uit het achterend.
— En aêrs kan 'k stompies opskarrele... ik hè nog... 'n halfe sak lait op erf... en d'aêre week mo'k blokke soage veur Teunis, dan vroag 'k t'met veurskot...
— Vul jai je moag mi blokke... dà geseur... d'r mot nou sain, nou! noú!
Kees kookte weer; wat moest hij doen? Er was niets, niets. En áls er iets was, stootten ze hém nog uit. Hij liep zijn beenen lam. Nergens was er wat, nergens. Wat kon hij meer doen!
— Aa's je nou es dokter Troost vroag,... zei bedeesd Ant,... die hep soo veul te segge hier...
— Dokter Troost?!... stoof Kees op, hevig, dat de oude Rams schrikte op zijn stoel en een hoestbui lichtelijk rochelend scheurde in zijn toch dichtgepersten mond, waaruit twee zware pruimstralen door een lippengeultje sisten, achteréén tegen den konkelpot spattend,... dokter Troost?!... hou je bek waif, loâ main die kerel nie vroage... ik sloan sain liever se harses in mekoar, die beul, die se hier allegoar keldert!
Een zware drift zwol hem naar zijn hoofd, en zijn oogen, in een woede-nevel, hoonden van afschuw, brandden alsof er rossige lichtvonkjes uitsprankelden. Vreemdwoest stond zijn kop nu, met de strakke mondlijnen, moordenaarsachtig hevig verwrongen in wreeden lust naar vechten.
— Je laikt puur doas,... mopperde Ant, afgebluft. Ze wist nu eenmaal dat hij gruwelijk het land had aan dokter Troost, die al veertig jaar in Wiere-

land, Duinkijk en Zeekijk practiseerde, en zooals hij ieder zei, met raad en daad de tuinders óphielp... En raik aa's tie was... dà had se nog pas hoord van buurman,... raik!... raik!... om van te duusele!... Ze beefde voor hem van ontzag. Maar nu was er toch niets tegen in te brengen. Giftiger voelde ze zich worden op zijn lammen haat tegen dokter Troost. Toch moest hij hier in huis, ging hij over Wimpie en bij verlossingen mocht hij alleen aan haar lijf komen, hij alléén, al maakte ze er Kees tot barstens toe nijdig mee.

Wimpie lag stil te kijken van angst, met zijn gezicht tegen den donkeren muur. De kruipende en stoeiende kinders waren om het beschemerde ledikantje gekropen, stil en ontdaan nu, in onbewust voelen, dat vader vreeselijk kwaad was op moeder. Ant was naar het achterend geloopen en ouë Rams sputterde giftiger en sneller bruine straaltjes achtereen tegen de sisbuik van den konkelpot aan. Kees zat te mijmeren voor het lichtschuwe raam, starend naar het kniezend winterpad. Vanavond kon hij niet stroopen, de maan was er weer. Te licht overal, te licht. Driemaal dit jaar had hij het uit nood gedaan, en het scheelde temet niets of ze hadden hem. Wat een jacht dat geweest was! En wat een jool, toen ze hem de volgende week gesnapt hadden voor een bijpad met een spuit in zijn klauwen. Dertig dagen hadden ze hem de doos ingestopt, want boete kon hij niet betalen. Maar dat zitten in zoo'n hok, neen, nooit meer. Met zijn àllen loerden ze op hem, op hem. Andere stroopers konden hun niet veel schelen... Aa's se sàin moar pakte, dà was d'r eer, betoalde extra...

Loom was hij opgestaan om een stapel blokken en knubbelige stronken van het erf te halen en achter de schouw te smakken. Op het achterpadje naar hun huisje zag hij vrouw Peters aansjokken,

met een zwenk door het modderdeurtje naar het achterend, op Ant af.

— Seg buurfrouw, hep j'ook 'n droppel petreléem... Kloas is t'r nie... doar si 'k nou... main kind mo'n beetje wêrme melk, de fles kan 'k nie wêrme... is dà nood f'r 'n mins...

— Geen droppel buurfrouw, geen droppel!...

— Nou houw d'r 'n mins se fesoen,... jammerde ze, in angst overal rondziend, met een steek onder water voor de andere buurvrouw uit Duinkijk, die zich met haar twee dochters aan heel Wiereland voor geld verkocht... nou houw d'r 'n mins se fesoen... wà mo je beginne... en suipe dà die f'rekkeling van main doen... nou buurfrouw, jai hep 't ook suinegies wà?... is je maàn d'r nie...?

Schel kraste haar stem, jammerend toch. Uit haar vuile jak-plunje, loshangend, wasemde bleekpoederlucht. Ant wees met een ontzag-gebaar naar binnen waar Kees zat. Vrouw Peters verbleekte. Voor dien duivel was ze bang, van dien moest ze niets hebben.

— Nou buurfrouw, jai hep 't ook nie-en-ruim hee?... en haastig dobberde ze weer het padje af.

Ant was weer het vertrek ingesloft, naar Kees toe, die zich te vergrienen zat, voor het droeve winterraam op het doodsche pad uitstarend, zijn hoofd nét even boven het venster.

De wind hijgde door de sponningen en overal uit vloer en muurgaten tochtte het in het schemerdiep vertrek.

— Kaik nog erais, Hassel, meskien hep je nog 'n poar sinte...

Woedend, met dolle, bloeddoorloopen oogen haar aanziend, dreigde Kees reuzig onder de balkenlaagte, van zijn stoel óp.

Zijn vrouw zwabberde achteruit, haar angstmond vertrekkend, in oogenschrik, vaal-bleek.

— Seg lamstroalig waif... sou je t'met denke dà'k main kinders f'r pelsier loà hongere?... hep je dan geen ooge in je smoel, sien je dan nie wà'k prakkeseer... Leeleke stoppelkat... wou je màin dondere... sorg lieverst dà je kindere nie stinke aa's de pest... en goan noà je klaphoedjesfebriek aa's se skoon benne...
Ant was geraakt in het hart.
— Dà binne je soàke nie...lammeling... doar hep je niks van noodig... let op je foar en je moer!...
— Hoor die d'r is!... slobberde Kees, niet wetend waar hij zijn drift kon insmoren langer, om Wimpie niet te pijnigen. Schreeuwerig gehuil barstte uit het donkere ledikantje. Wimpie hikte en snikte. Ant voelde dat Kees bang was voor Wim, dat ze dus nog wat kon doorschelden, uitluchten. Ze haatte den kerel tienmaal heviger, als hij met haar geloof begon. En driftig, in gillende stemaanloopjes, ál hooger en wilder, doorfuried van zenuwwoede die opgepropt zat in haar keel, begon ze weer:
— Jai en je heule femilje benne veur de hel gebore... allegoar gefloekte godskimpers, dà seg ik... allegoar goane jullie de hel in, f'rmetele sondoàrs!... allegoar uitspoegsel!...
Kees kromp in voor het raam van drift. Zijn reuzig lijf stond hevig dreigend onder het laag-balkende kamerduister. Ingesmoord, bevend woedde zijn stem:
— Waif!... hou je smoel... hou je smoel!...
— Ik wil nie... ik wil nie!... gilde ze, als een razende zich naar Kees toedringend en in wilden zenuwgreep met haar vinger-kromme haakhanden vóór zijn gezicht gekrampt, tartte ze hem. Wimpie scheurde huilkreten uit. Het geitje, dat achter ouë Rams' stoel zat, had Ant zonder te zien getrapt, en blerrend-beverig rukte het aan

het tafeltouw, rechts en links de kamer inloopend om los te komen. De kinders hurkten bij Wim's bed saamgeklonterd, in doodsnood spraakloos. Dientje van negen en Jansje van acht, die boodschappen gedaan hadden, zoo uit school, stonden op het achterend te sidderen, zonder dat ze binnen durfden gaan. Ze hadden niets los weten te krijgen van den kruidenier. Alleen de hokkebaas borgde voor zes cent. Maar de bakker had gedreigd, dat hij voor het laatst brood bakte... aa's se nie behoorlik d'r drie sente meebrochte... Hij gaf geen stroopersjong te vreten, had hij er grinnekend bij gezegd tot een meid van een rijken meneer uit de plaats. En niets durfden ze nu zeggen, als ze moeder en vader zoo driftig zagen tegen elkaar. Nog eens dreigde Kees bulderzwaar ná:

— Hou je moel waif...

— Neenet... neenet!... gilde haar helleveegstem en sterker scheurde het huilen van Wimpie uit den duisteren hoek. Kees, als radeloos, in grauwe drift die hij telkens terugdrong, zag alleen naar de weenende angstoogen van Wimpie. Maar inéén merkend den woedelust, wreed om Ant's mond, begreep hij, dat ze voelde dat hij uit angst voor Wimpie zweeg en haar daarom niet in stukken sloeg.

Plots was Jans, het blondkoppige kindje van acht, uit het achterend naar haar moeder toegesprongen, en achter het meisje aan, als door ingeving, kladderde heel het vunzige kinderstoetje uit de hoekjes samen, jammerlijk-goor in hun gaterige plunje en stank-vodjes. In hoogen angst klemden ze zich vast aan Ant's rokken, van achter, op zij, van voren. Maar van zich af schudde ze de wurmstekige lijfjes, dat hun prachtige angstoogen in de bevuilde krulkopjes, dan naar haar, dan naar Kees gericht, sperden van verbazing en ontdaan-

heid. Als jonge katjes had Ant ze in haar furiënden, gekrenkten geloofs-waanzin, van zich weggesliert, zonder hun smeeksnuitjes te zien, in felgloeienden haat ópgedreven, angstig voor het hongerig ellende-gevoel. Opgezweept en gebroken toch, gilde ze rauw:

— Main arremoe!... main poere!... daa's geen skande!... Onse Liefe Heer hep 't sien... aa's sondoar bi'k bore... moar dà 'k main van jou vuilik,... jou hep afgegeefe... doàr bin 'k ferdoemd van... veur eeuwig... dà mist nie... doar sel'k veur brande in 't voagevuur!... Main kind... main kind... bid om g'noade...

Met een ontzettenden lichaamszwaai vanuit het schemerraam naar het hoekduister, was ze óver het geitje door den kinderstapel heengewrongen en had ze zich voor het bedje van Wimpie op haar knieën gesmakt. In starre wilde opwinding beefde dof haar stem, extatisch:

— Main kind... main kind... bid veur main sonde... Main Voader f'rgeef main skulde...

In een schrei-vloed was haar stem uitgesnikt, gebroken. Er klonk berusting door haar nagehuil, deernis, en snikkend wrong ze haar hoofd op de dekens van Wim, aan het voeteneind. Wim was in stumperigen angstnood opgesjokkerd in de peluw, en jammerde mee, in ál prangender gekerm en droge huilsmart. En Kees, in schriklijke ontroering en toorn, die kraterde in zijn borst, stond stil tegen het raam met zijn rug naar het licht als een donkere reus in de lage balkkamer. Sterker stroomde de woede-siddering door zijn schonken. In een tijdloos bukken had hij plots een zware houtknots van den blokkenstapel gegrepen bij de schouw, en in één sprong, woest-hevig, — dat de kinderen gilden, de ouë Rams achtereen snel pruimstraaltjes uitspoog tegen den dikbuikigen pot, ang-

stig schommelend op zijn stoel, zonder óp te durven, — dreigde de knots boven Ant's hoofd.

— Waif... goan weg... wèg van main kind... wèg... wèg!

Rauwe razernij schoot uit zijn stem, die scheurde en gilde tegelijk... Wou se nou sáin Wim, loate bidde, loate bidde tège sáin... dà God t'r g'noàdig mos sain dà se sain trouwd had?... Dà kind bidde... dà s'n voader 'n vuilik was, 'n skoelje... 'n patser! ...Neenet, dà kon nie langer... — Het was in hem opgespoten, opgegild — ...Hai sou d'r neer sloàn... sloàn,... dà vreeselik waif...

Maar Ant was kalm blijven snikken, met haar hoofd in de dekens, alsof daar niet boven haar stond die donkere dreigvent met gekke oogen, ontzettend in woede, als een wraakmonster uit een sprookjesboek. Ant zag bijna niet op, het kon haar niet schelen wat hij deed. Maar weer hield hij den slag in, want uit het halfdonker zag hij op zich turen, hevig smeekend van schrik de stille groote oogen van Wim, zijn Wim. En even door het stille gesnik, beverig-innig, fluisterde zijn stemmetje zwak:

— Voàder is main voader... ikke... bid... veur voàder!

Een sidderende ontroering en iets van wild-rauwe vreugde ging er plots door Kees. Hij had zich willen neersmakken op zijn kind, om het kakebeenig doodskopje tegen zich te knellen, te zoenen, en stil, beschroomd den knuppel ergens achter zich wegmoffelend, begon hij stem-haperend wat te zèggen, met wegsmoring van zijn tranen, als om zich te verantwoorden voor hem, dat kereltje.

— Wim... jonge... je voader suip nie... hep geen geld... hai hep niks... hai wil werreke, d'r is geen proat ván... moar sullie wille nie... sullie wille nie... hai mò f'rekke...

En Wimpie, met een beefstemmetje in bibberend huilen:

— Neenet foader, nie f'rekke... ikke sel bidde... bidde.

Snikkend nog, viel hij half flauw van inspanning terug in zijn peluwtje. De kindertjes begonnen weer uit hun schrik-hoekje te praten, zacht, in schuwe fluister-klankjes. Ant, die de woordstameling van haar Wimpie had gehoord, — niet wist, dat Wimpie's smeekend gekijk haar behoed had voor een driftslag op haar hoofd, zooals Wimpie niet wist, dat hij met zijn blik zijn moeder redde en Kees nauw begreep, dat hij het liet uit besef voor Wim's oogenangst, — Ant was weer in furie gevlamd. Ze voelde, dat Kees een daemonische macht had op Wimpie, die o zooveel hield van zijn ruwen vader; dat hij haar schat, haar kind behekste. En tóch, al het goedaardige, innig-zachte in Wimpie voelde ze aan, als ingegrift in zijn zieltje, zag ze, als sprak zijn mond omdat hij moést spreken, door Satan bewogen. In haar klein-dwazen, maar fel-blinden geloofshaat, ópgehitst door den biechtvader en haar moeder, was uitgemaakt, vást, dat Wimpie behekst werd door Kees. Daar bovenuit nog zag zíj, dat Wimpie worstelde tegen die beheksing. Zoo leed ze dubbel. Wat echt-innig leefde in Wimpie, voelde zij áán als vreeselijk gemartel. Trok hij Kees voor, dan zei ze in zichzelf: ...arme stumper, nou sit de duufel weer op se laifie, nou is ie behekst... Nou mot ie dinge segge, die ie heelegoar nie wil segge... wà 'n gemartel. — En zoenend zei ze hem dan: ...stil moar jonge, ikke weê wel dà je 't mot segge... dà de duufel je weer te pakke hep... Dan huilde Wimpie verschrikkelijk, hartverscheurend en stamelde, dat het niet waar was,... dat ie van voader soo veul hield... En weer zoende Ant hem er dwars tegenin, zei ze, opge-

warmd nog door haar moeder:... joa jonge, dà weê 'k wel... seg moar dà je 't meent... je mó't segge... ik weut wel... main jongelief... main skat... Onse Heer sel je t'met wel f'rlosse fan die duufel...

Vol van ingelepelde gebeden, vroom en kinderlijk, soms wèg in godsdienstige zielsverrukking, viel Wimpie half in zwijm, begreep hij zijn moeder niet meer, bleef hij stil zitten zonder woord. Zoo was het helsch bij elkaar komen van Kees en Ant door Wimpie onmogelijk geworden, omdat zij wel voelde dat Kéés van Wim hield, maar vast wist, Wím niet van zijn vader, dien vuilen ketter en godschimper; vast wist dat hij behekst praatte. Zoo was ze ook nú weer naar het achterend gehold, nog vol haat en woede, en toch met bang meelij voor Wimpie, die nu weer niet goed begreep wat ze wou, zijn moeder.

Dientje en Jansje zaten in het achterend op een rot toonbankje. Met een gilstem krijschte Ant naar ze toe:

— Paa's op f'r je foar... hai hep main en-wille f'rmoorde!... hai hep main en-wille f'rmoorde!... t'met snait ie jullie allegoar an rieme...die skoafuit ...die godskimper... die ketter!...

Op het erf hollend schold ze door nog, naar binnen, tegen de kinders die van de bank gesprongen waren.

Kees zat naast Wimpie zijn vuile reuzehand over het doodskopje te strijken, zoo zacht, dat hij het hoofdje bijna niet raakte, niets zeggend. En Wimpie lag stil, met smart-groeven om zijn breeden mond, waarom iets lachen wilde maar niet kon. En óver-wijs, als van een bijna dood kind, staarden zijn oogen groot in den schemerhoek.

De ouë Rams had zich niet verroerd. Sneller alleen

sisten door de stilte, pruimstraaltjes tegen den gloeienden konkelpot op en gromzwaar strompelde van zijn lippen:
— Swaineboel... swaineboel.
Vroeger had hij veel kranten ingekeken, maar, oproerige kerel als Rams geweest was, hadden de geestelijken hem verboden te lezen. Nu, op zijn ouden dag versuft, mocht hij alleen nog doorzien het roomsch advertentie-blaadje uit de streek. Ouë Rams had gehoorzaamd, eerst grimmig, later al toeschietelijker, gromde alleen nog maar, zonder nader te zeggen wie en wat hij bedoelde: swaineboel... swaineboel.

II

Om twaalf uur luidde in vromen galm, Engel des Heeren.
Wim sloeg een kruisje. Met een beverig schrikstemmetje nog, zette hij plots in, toch plechtig zijn toon:
— De Engel des Heere hep an minse geboodskapt ...en sai hep ontvange van de hailige geest...
Ant was strak naar zijn bed geloopen en met een wenk aan de kinders zette ze mee in, zangerig-plechtig, een Weesgegroet, in extatische bidhouding.
Even een stem-stilte en zacht uit het half donkere hoekje, vibreerde Wimpie weer:
— Sien de dienstmoagde des Heere, main geskiede noar u woord...
— Wees gegroet,... dreunde het weer in,... Marioà vol g'noàde... de Heer is mit u...
Zacht even weer een bid-stilte en Wimpie weer vooruitschietend:
— En 't woord is fleesch geworde... en 't hep onder ons gewoond...
— Wees gegroet,... plechtigden weer in psalmdeun

de kinderstemmetjes, met Ant er boven uit, schel:
— Bid f'r ons hailige Moeder Gods, op dà wai de belofte van Kristis woardig worde.
Allen sloegen, in oogen-dichte strakheid een kruis, murmelden zacht iets ná. Met roode huiloogen nog, den mond stijf-nijdig dicht weer, begon Ant op het kleine vuile, vierkante tafeltje, naar het raam geschoven, een paar borden, dof-bonsend van barsten, neer te rammelen. Geen woord had ze meer gezegd ná de kijfpartij. Onrustig stommelde het steenen geluid door de gezonken ruziestilte. Door Dien en Jans was nog wat eigen-gemaakt brood, — groenige schimmelkorstjes en vuile bonkjes deeg, — bijeengesnord en tusschen smerige plasjes op de tafel uitgegooid. De ijzeren pot met gebedelde en gekregen krieltjes was aangesjouwd van de schouw, met een vuil pannetje nattige rijst. Ouë Rams sjokkerde zijn stoel, zonder uit zijn zitstand te buigen, langzaam naar het tafeltje, met zijn rug de haard-hitte onderscheppend. De kinders hielpen elkaar één-voor-één op een oud brok waschstelling. Dien en Jans wiebelden wippig op een plank, over een paar onttakelde stoelen gelegd. En het naaktbeenig, morsig stelletje van twee, drie en vier jaar, krullebollen, aschblondig en rood-sproetig, met hun gore snuitjes naast elkaar in gulzige eetloering. Ant, op een laag krukje verzakt tegen den tafelrand, keek dreigend naar de kinders, die gretig wachtten, opgedrongen in een eng ruimtetje. Dien van negen, paste op Jans van acht; Jans op Annie van zeven. Maar Grietje van zes wilde niet, dat Anna van zeven op haar paste. Die voelde zich te slim. Met Dien van negen moest zíj de kinderzorg deelen. De kleintjes kregen een bonk deeg en een beschimmelde korst ieder, in een hoopje op de naakte tafel vóór zich, met wat groen-glazige krieltjes, die Ant uit den pot naar hen toerolde. Dien aan het

hoekje, stilde de stemmen-ruzie tusschen de drie kleintjes, deelde moederlijk den broodhomp, met inspanning van de magere handjes hem afbrokkelend, wat krieltjes en gekookte aardappelschillen, gedoopt in ranzige olie. En allen oogen-gulzigden met vertrokken mondjes, zonder aan het maaltje te raken. Voor Wimpie alleen was er altijd wat extra. Voor hém werd uitgezuinigd door Ant, maar hij at het minst. Dokter Troost had gezegd, dat hij vleesch, heel veel vleesch, melk en eieren moest hebben. Anders zou hij kraken. Maar koemelk kon Wim niet doorkrijgen. Toen had Kees ergens een klein geitje weten los te krijgen voor een paar centen. Dát had hij opgefokt. Nu had Wimpie tenminste altijd wát. Van afval en wandelingen op buurerfjes vraten de kippen; van schillen, gras en groentebrokken gulzigde het geitje... Dà gong... dà gong... vredigde Kees. En als het erg benauwd was, toch nog altijd wat reuzel en een kaantje spek voor Wimpie.
Ouë Rams begon kromgebukt met zijn handen in de natte rijst en krieltjes te grijpen, slangde een dik straaltje olie uit een oorloos grove, steenpuisterige ronde kom, er overheen. Kees schudde uit den pot zijn bord vol, perste met het handenplat de aardappels fijn door de bewaterde, half rauwe rijstkorrels, bezaaide de groenige krieltjespap zwart met gemeene peper... Want soo... neenet... dà gong nie... dà kan nie bokkeme!... dà soetige flauwe goedje... Nu brándde er nog wat op zijn tong. Met zijn handen grabbelde hij in het bord, zich haastig den mond volproppend. Ant was een paar maal weer opgestaan. Plots baste haar huilerige stem uit naar het hongerige, gedresseerde kinderstoetje:
— Nie te veul d'r afbreke Dién... d'r mò f'r f'noàfend blaive...

De kinders schokten van schrik. Als er nu maar gebeden kon worden!
Plots gaf moeder, na plechtig een kruisje geslagen te hebben, dat de kinders extatisch-strak in licht lipgemurmel op hun lijfjes natrokken, áchteruit naar het bedje van Wimpie met een stroef gezicht een vroom-stillen wenk, en heilig-rustig klankte zangerig óp uit het schemerhoekje zijn kinderstemmetje:
— Onse foader die in de hemele sait... g'hailigt sai uufe noam... loat toekomme U raik... U wil geskiede op oarde aa's in de hemel... — waar schel in stemgedrang op inviel het hongerend stoetje met het krasgeluid van Ant er bovenuit: :
— Geef ons hede ons doàgelijksch brood... en f'rgeef ons onse skulde... g'laik wai f'rgeefe an onse skuldenoare... Laid ons nie in bekoring... moar f'rlos ons van de kwoade... O-àme...
— Oàme,... dreunden de kinders, vrouw Hassel en ouë Rams, en stilgevouwen in sober gebaar hun handen tegen de borst, de oogen dicht, met vroomstrakke gezichten, zaten allen in het schamele krotlicht, tot de kleinste van twee, die gedresseerd staarde in een plechtig bidhoudinkje. En zacht, innig-bedeesd, met een vibratie van rust en diepe gemeendheid, klankte uit het hoekje weer op:
— Wees gegroet Merioà... vol van g'noàde... de Heer is mit u... Gesegend sait gai boofe alle andere frouwe... En gesegend is de frucht uufs lichoams... Jesis. —
Weer vielen de schelle stemmetjes in, woord-duikelend snel, in toom gehouden toch en achtervolgd door de langzaam-rekkende stem van Ant, die geen haast had:
— Hailige Merioà... Moeder Gods... bid f'r ons sondoare... nou en in 't uur van onse dood... Oàme!
— Oàme,... plechtigden de stemmen na. Nog

eens ging een stil gemurmel door het groepje; dàn openden zich de oogjes van de jongsten, die sluwig ópgluurden maar gauw ze weer dichtknepen, toen ze vrouw Hassel's mager-fijn gezicht nog gebogen zagen in bidstillen ernst, met het schuwe donkere licht van het celhoog raam op haar extatisch-verzèngde trekken. Kees had slokkerend in rochelende afsnijding van luchthaaltjes, zijn peper-zwarte krieltjes verorberd. Te gloeien en beenschudden zat hij van ergernis. Elken keer als het stemmetje van Wimpie ópklankte, vergrauwde en vertrok er iets zenuw-wilds in zijn gezicht.
De kinders konden beginnen, gulzigden in met oogen en handen. Ouë Rams zat te smakkauwen met diepe inrimpeling van zijn oud-geel gezicht, dat vellig-slap meetrok bij iedere kauwbeweging. Zijn blauwdiepe oogwallen hobbelden zakkerig boven zijn kauwkaken. Kees had nog een restje aardappels uit den pot geschud. Van het bidden zei hij maar niets meer. Elken dag had hij er om gevochten en geschreeuwd, maar het gaf geen zier. Wimpie deed het uit zichzelf. Het was ze ingelepeld. Hoe meer hij vloekte, hoe fijner Ant werd. Wimpie moest vóórbidden, wat vroeger nooit gebeurde. Ze had gezien, hoe het hem hinderde; dat deed haar goed. Ant at bijna niet. Loom pikte ze nu en dan een kriel uit den pot, met haar handen telkens een duw afstootend op haar buik, als had ze het benauwd daar. De kinderen, die korrels napikten en tafelreten uitplukten met heur nageltjes, keken hunkerend naar vader, die nog krieltjes slikte, tusschen een broodbonk door. Kees voelde het éven.
— Wie mò nog oàrepel?
— Je sel niks geefe,... bitste Ant... wà 'r blaift is f'r morge... se freete mi-sonder end...
— Hè moe?... eentje moar,... bedelde Grietje.
Kees, woedend weer op zijn woest-nijdig wijf,

rolde naar den eindkant van de tafel een paar gaterige aardappeltjes. De smerige kinderhandjes grepen en wrongen tusschen den pot en de nattige plasjes, en ze schreeuwden door elkaar:

— Van main!... ikke!... van...

— Blaif d'r af!

— O! gemeen... moeder se knaipt!... se bait!

Ant sloeg woest met haar vuist op de tafel.

— Hou je bekke skorum!... je moakt puur de klaine wakker... Griet! set jai de fles d'r is in de konkel... moar suig d'r nie an 't paipie, ongeluk!...

Griet luisterde niet. Wild stoof Ant op, kletste een draai om haar ooren, rukte Annie die met haar vuil bovenlijfje en bebreide knuistjes over de tafel kroop, terug naar haar zitplaats, dat de anderen waggelden op hun waschstelling en gilden van schrik. Aan haar vingertjes had Griet een paar fijngeknepen krieltjes kledderen, en gulzig, ongevoelig voor snauwen, likte en zoog ze haar handjes af, onder wimper-getril toch van angst voor ransel. Weer kletsten er draaien en bonkten er boffen tegen ruggetjes en hoofdjes, grienden een paar in stikkend-stil, stuipig gehuil, dat langzaam uitbarstte in schreiend gebler. Rustiger na de rammeling was het geworden. Nu moest Wim nog wat slikkerbikken. Weekzacht sprak Ant haar lieveling, haar jongen aan, een beetje als een klein kindje:

— Wil Wimpie nou s'n aitje? Kom, loa'k sàin nou effe op main skoot neme... hee?

— Hee joa!... moe... effe moar... lachte Wim vroolijk nu hij den kring inkwam. Zeer voorzichtig, overal door Wimpie gewaarschuwd waar ze hem niet mocht aanraken, schoof ze de banden van zijn beentjes. Het touw, door een ledikant-gat heengeboord, waaraan zware zandzakken als een vracht schommelden tégen de vergroeiing, knoopte ze los. Zacht beurde ze hem op, bij de voeten en het in-

geslonken ziekte-nekje, dat mager boven zijn hemdje uitspalkte.
Ingebukt liep ze voetje voor voetje met hem naar de tafel, hem schokloos op haar schoot zettend. Kees, die onverschillig gekeken en nog geen stom woord tot Ant na de ruzie gezegd had, kwam nu bij zijn vrouw staan, gluiperig bijdraaiend. En terwijl de kinders om kruimels morden, muschjesachtig-pikkerig en nijdig elkaar bevochten, de schillen van het geitje elkaar uit de handen trekkend en kijvend om het bord van grootvader, die gemorst had, staaroogden Kees en Ant naar de zieke Wimpie, als leefde alléén hij. Jammerlijk vaalgroen bleekte zijn kopje in het schuwe vallicht. Uitgemergeld, als een ademend geraamtetje, wrakte broos zijn beenig, puntig zwaar hoofdje op het slappe nekje, als zou het afbreken bij de lichtste wending. De steenwitte ooren bleekten angstig-groot, ooren van een doodzieke, mager, uitgedroogd, stil-alleen sprekend voor heel het geteisterde kopje. Om zijn puntigen neus holden diepe oogwallen, paarsig, lijkig bleek-groen, het gezichtje akelig versmallend nog. Zijn vuile hansop liet zijn beentjes uitspaken, gelijk platte latjes, rechtuit.
Om moeders schoot was als een kring getrokken waarbinnen de kinders niet genaakten. Wim's voetjes dwarsten verkromd en ingeduwd van liggewoonte en het bleeke vel zwabberde geel-plooiig om de slappe spieren.
Uit de schouw sloeg een roetdampige rook neer van de takkenbossen, die nattig knetterden in het walm-mistige vuur. Niemand klaagde van stank, rook, valeriaan en ziektebenauwing in het donkere hok. Ant liet den rommel vervuilen uit woede en uit geaardheid. Het kon haar niets schelen of in haar ellende de boel verrotte. Niemand zei wat. Ze

was afgetobd mét haar kroost. Stank moest maar stank blijven.

Kees had, vóórdat Ant het Dientje kon zeggen, het eitje verzorgd en klaargemaakt voor Wimpie. Hij had het voor hem in kleine stukjes gehapt en weer brokje aan brokje voorzichtig uit zijn mond op een boterham geduwd. Hij was blij, dat er nog meer voor Wimpie stond, in het achterend. Menschen uit Wiereland, die meelij met Wimpie hadden, brachten wel ereis wat voor hem mee. En als Kees zelf iets voor hem klaarmaakte, had hij hoop, dat Wim nog beteren kon, al trok de dokter met den dag zuurder gezicht. Met kleine hapjes duwde Ant telkens stukjes ei in Wim's mond, die hij traag kauwde. Heel hoog op een teststoof steunden haar beenen tot een schoot, wijduit, en met inspanning nog zocht ze hem goed tegen haar aan te houden dat hij nergens pijn zou hebben. Soms klonk éven een pijnkreetje op. Angstig van schrik zei ze dan iets, niet wetend waar ze hem geraakt had. Vandaag vond Kees hem er al vreeselijk zwak uitzien. Er kwam lamte in zijn hart en benauwing, want de twijfel spande weer in hem, of hij wel ooit beter kon worden, zijn jongen, zijn eenige jongen! Wimpie was klaar met eten. De kinders klonterden weer bijeen. Heel zacht droeg Ant Wim in zijn bed, rommelde weer bangelijk-tastend langs zijn lijfje, de bandjes van den zandzak over zijn voetjes schuivend.

Plots knielden, op een sein van Ant, allen weer voor de tafel die in het midden geschoven was neer, en met de oogen dicht, de handjes ineengeprangd, de gezichten naar het duisterend kruisbeeld op de schouw, begonnen ze zwaar van allen kant tegelijk het gebed te ratelen, de rauwe kuchstem van den ouden Rams, hoestscheurend soms, en het schelle, wilde extaze-geluid van Ant er doorheen. In

het scheemrig donker knielde het bidgroepje, midden in de duisterende kamer, aan alle zij omwalmd van rook die zwartdampig uit de schouw trok. Wimpie alleen bad in zijn bedje, met het rozenkransje schuifelend door zijn magere handjes, een extra tientje, en de twaalf artikelen des geloofs, en zacht dreunden de Onze-Vaders en Wees-gegroets, en zijn plechtig stemmetje:

— Ik g'loof in God... d'almachtige voàder... skepper van hemel en oarde... en in Jesis Kristis... s'n eenige soon...

Kees kende die dolle vertooning, zooals hij schold, was machteloos het erf opgehold. Voor Wimpie wou hij niet heelemaal laten zien hoe gloeiend het land hij had, hoe vreemd en miserabel mal hij zich in zijn eigen gezin voelde.

Eens, toen Wim nog gezond leek, had hij hem woest, in drift gezegd dat het uit moest zijn, maar toen had het kind zóó gesnikt, dat het in drie uren niet tot bedaren te brengen was; had het liggen zoenen het kruisje, dat om zijn halsje op zijn bloote lijfje hing. Nu zei Kees niets meer, ook niet tegen de anderen. Daar stond hij nou, op het erfje in de kou, zich suf te staren naar den modderig-besneeuwden rommel, naar de ingesneeuwde assen en wielen van een brok geradbraakte handkar. In verlegenheid schopte hij een bezem tegen den put, sloeg hij de deur van het pleehok nijdig dicht. Toen hij, huiverig van guurte, een kwartier op het erf rondgescharreld had, wel dacht dat het bidden nu gedaan zou zijn, kwam hij weer in. Dadelijk bitste zijn vrouw hem toe, dat ze morgen de wasch had bij Henkels in Wiereland.

— Dan he'k de wasch op de ploas... aa's jai nou moar hier-en-blaif bai sain...

Driftig-stram draaide de hoestende ouë Rams zich

plots weer naar de schouw, de geit in touwkronkels om zijn stoelpoot meesleurend. Met zijn stompige, afgesleten voeten zocht hij de buik van den konkelpot. Zijn pruimpje ging van mondhoek tot mondhoek en zijn sisstraaltjes spatten weer door de stilte heen. Kees had wat gegromd.

— Murge mo'k meskien noa bosch... raize loàje... d'r is gister een van de ponder donderd... half dood... nou mo'k feur sain...

— Meskien!... meskien!... huildrensde Ant's stem, en plots in een schreeuw opspringend greep ze het roodsproetige Mietje van twee, die op den grond zat vuil te doen, bij den arm. Het kind spartelde in haar hand en zwaar ranselde ze het meisje in driftrammeling.

— Jou varke... mò je nou hier skaite... kà je nie vroage... beesteboel... woar sit je... Dien!?... f'r wà holp je dà meroakel nie op de pot... hier pak an!... furt jai! ...... — En toen weer ineen tot Kees... Nou, ikke mò main wasch bereddere...

— En je moeder dan, ken die nie blaife, meskien is d'r feur main wà...

— Koue loarie, dà seg ikke... hep je t'met 'n afsproakie mit 'n lel?...

Kees smoorde weer. Het taai dóórtartende kijfheete van zijn vrouw kende hij. De kinders zaten weer te spelen, met hun bloote lijfjes en flodderige rokjes op den steen-killen vloer. Plots, toen ze hoorden, éven, dat vader en moeder tegelijk weg wilden, kregen ze het doodelijk benauwd. Want dan moest grootmoe Rams op ze passen, een heks voor ieder, die hen sloeg, die gromde in haar halve blindheid. Vandaag was het feest voor hen, nu grootmoe er uit was, naar den polder bij haar oudere dochter. En nu kwam dát, midden in. Wel wisten ze, dat moeder op Donderdag een wasch had in den polder, maar dan bleef Dientje van school en vader altijd

thuis. Nu Woensdag ook. Wimpie was geschrokken. Als vrouw Rams haar dochter ópjoeg en vuiligheidjes vertelde van Kees, schreeuwde Wimpie dat ze loog. Daarop wreekte ze zich als ze alleen in huis regeerde. Als er lui bij waren kon ze vrindelijk zijn, poezig-lief tegen Wim. Maar dat was hevig gehuichel, dat voelde hij zelf heel diep. Ze had een gloeienden hekel aan hem, omdat hij van zijn vader hield. Toch vertelde Wimpie nooit wat van haar geniepigheid als zij alleen thuis de baas was. In zijn ziekelijk lijfje zat een vroom, innig-simpel zieltje en diep onwetend was hij van al die vroomheid en innigheid. Soms vertelden de kinders Ant wel eens, dat Wimpie zoo gegild en gehuild had. Dan in onrust, niet begrijpend, vroeg Ant hem, maar Wim schudde zijn bleek kopje, voelde zich héél sterk, wou vergeven nu hij toch gehoord had van den kapelaan, dat hij gauw bij den Heere zou zijn. Vreemd lachte in droeve, zalige trekjes zijn mond breeder, rimpelde zijn doodskopje, leek hij ouder in zijn kijken dan het groote mensch dat hem ondervroeg, liefhad. Maar toch had hij angst voor zoo een dag met grootmoe alleen, om de pijn en het gesar. Ant had doorgekeven op Kees' vraag:
— Main moeder?... gun je 'r nie dà s'n poar uur te freete hep in de polder?...
— Gunne?... f'r main blaift s'r veur de eefighait!...
— Joa, jai ken d'r oasem nie ruike... moar soo meroàkel...
— Hou je nou moar koest... ik blaif bij kinders... je moer sel 'k nie roepe...
Ant was blij, maar wou niets laten merken. Driftig riep ze Dien en Jans van het erf, die juist met touwtjes hun doorbeten modderzwarte mansschoenen aan het kalefateren waren, uit vuilnisbakken opgediept, voor en achter verbaggerd in gaten,

roodig van kleur, wijdmannig slobberend om hun teer-kleine meisjesvoetjes.

— Hei skorum!... kom jullie... goan jai stookie soeke... furt... d'r is vast niks meer... murge... furt!... kwak de vullesbakke òm-end... moar paa's op in de Waik dà de pelisie je nie sien... en jai Jans... àn de bel... loa je nie wègsture... pak an wà t'er te kraige kompt.

De twee kinders luisterden met koppige drift in heur gezichtjes van verzet. Maar ze durfden niets zeggen. Dien was nu al twee ochtenden achtereen den heelen polderweg afgeslenterd, doodop, en had gegrabbeld op de stinkaschbelt naar uitgebrande cokes, naar rotte beentjes, houtstompjes; had paardevuil langs het pad bijeengeschoffeld op een klein, gebrekkig wagentje. Maar niets naar den zin van Ant. Het kind had gegriend, dat ze naar school wou, maar Ant had haar woedend gemept, en haar gevraagd waar ze dan van vreten moesten en gesnauwd dat ze toch geen klompen aan haar voeten vond. En Jansje zocht al de heele week hout in het bosch, onder de sneeuwmodder uit, loerde ook op stookjes. Met haar gebarsten blauw-kleumrige winterhandjes knakte ze in jachtige onrust takken van de padstruiken, bang voor tuinders en veldwachters, die schik hadden in het snappen van bedelvolk. En alles in een grooten zak stoppend, sjouwde ze op haar mager kinderruggetje zware houtvrachten, in regen en windguurte, die onder haar vodrokjes op haar bloote lijf striemden. Dien droeg tenminste nog een jongensbroekje onder haar stinkend vaalrood rokje; maar Jans had nog niets. Nu moesten ze er weer op uit in die nattigheid. Ze vloekten, harde vloekjes van haat en wrevel, tegen elkaar, die ze gehoord hadden, nauw verstonden, maar die opluchtten toch hun verkropte woede. Want ze haatten, met hun afgetobde hongerlijfjes, de zwerftoch-

ten in den winter, hoe lekker ze die 's zomers ook vonden, dán rondstoeiend op zonneplekken en in het gras, onder den bedel door.

VIJFDE HOOFDSTUK

I

Ouë Gerrit had vier houtkoopen gedaan. Vroeg in het wintergrauw van land en lucht waren Piet en Dirk erop uitgestapt. De sneeuw in Wiereland was half weggemodderd en overal in Duinkijk, waar geen bestrating lag, poelde de slijkgrond, doorploegd met sporen van boerenwagens. Ze liepen naast elkaar. Dirk op klompen en Piet met zijn hooge kappen, woest heenbrijend door de slijkpoelen. Zwaargrauw hing de ochtenddamp nog boven de akkers en woeliger werd de weg naar Beekerbosch, twee uur achter Wiereland, met zijn wilden boomgroei en struiken omwaasd van ochtendmist. Polderkleiig diep zakte de modderweg af naar het bosch, dwars door smalle paadjes met woesten struikgroei; paadjes, wild doorkronkeld en doorwoeld in halven wielslag van wagens. Soms inéén, uit boompoortig-nauwe laantjes, opende de weg, lagen groen-vale weibrokken en brons-zware teenenvelden tusschen stronkige struik-glooiingen en duinwoeste bergjes, áchter een schering afgelijst. De jongens wisten, waar de koop lag. Nummer dertien moesten ze hebben. Piet vond het een ongelukskoop,... dertien,... hij wou er eerst niet aan. Tegen negen uur, toen de ochtenddamp wat weggeneveld was, stonden ze stil voor hun werk, een groote plek jong hout, dat omgehakt stronkte. Twee uur hadden ze net van huis gestapt in den slijkgrond. Even keken ze stárend de bosch-eenzaamheid in. Overal rondom lag gehakt hout, en de

stompjes van esschen, oranjig-rood, waar het leefsap nog uitvochtte, besprenkelden roestig en wild als met spatten, de doode ontzetting van de takkengrauwheid en de stronkige knubbeling der jonge boomen, in stuipige groeikramp neergeveld. Piet had al een hap gedaan uit zijn stukkenzak vóór hij begon, want nu was het voor de kerels ook te ver om eten te halen.

Van alle kanten klonk dof gehak achter de dichte struiken van nog niet omgehaalde plekken; gerucht van tuinders die al begonnen waren. In klaar-scherpe guurte joeg de wind door het kreupel en lager droefde het hemelgrauw op den bronzen grond, waar mager-lange boompjes van hun stam neergehakt stuipten, door elkaar; stammetjes, in takwarring bijeengekronkeld als in stommen doodstrijd.

Hun jekkers gooiden ze uit, de kerels. Dirk, geweldig werkbeest, stond weer stram in zwijging, flitsend met zijn smal, ijl-scherp hakmes de lucht in. Als hij uit afgevlijmde knoesten, voor hem liggend, in moeilijk bukken een stam had losgewerkt onder in-elkaar gehaakte takkronkels, en met één hand, onbewust gracielijk, in stil-machtig gebaar den stam in de hoogte hief, dan, met een mijmerblik mat hij éven de lucht in, loerend, hoe uit den wilden stronk in drie hevige kappen, de stevigste rijs te hakken viel. Telkens zoo greep hij nieuwe stammen en stammetjes, cyclopig ze boven zijn hoofd wentelend, als knotsen. Eerst van elken boom, hoog boven hem uitgeheven, sloeg hij af het dik onderend, met een paar geweldige hakhouwen, dat er een siddering door zijn armen en bovenlijf ging, en dan kets!... flits... kets... flits!,... slag op slag keilden weg de dor-doode zijtakken. Vlug, in éven mijmerende oogen-berekening weer tegen de zware lucht oploerend, kwam het stil spel van overleg en

gewoonte, fladderden takjes in kringen als splintervogels om zijn kop rond, de ruimte in. Met een stroef zwikkenden hakslag slingerde hij op zij, wat diende voor een takkenbos, te klein was voor rijzengoed. Soms, bij een té zwaren boomstronk, drukte hij het onderdeel van den stam tegen zijn knie, hakte het hevig, met vier, vijf slagen van den rijsvorm af, dat het zweet van zijn kop gutste, zijn oogen in zijn hoofd trilden. De zware onderhelft, onbruikbaar voor rijzen, smeet hij in een lichte slingering bij de opstapeling van wiels, en dan vlug-zeker, roefde en flitste zijn hakmes weer tegen het bovenste stam-end, dat snel den rijs-vorm kreeg, onder zijn cirkelend weggezwaai en zwikloos, geoefend weggekap van de doode takken. Zoo bleef Dirk, als een stille reus in eenzaamheid, werkhitte uitwasemend, uren op uren zijn stammen de lucht inheffen, alle gehakte rijzen neerslingeren op de groenige leerteenen die voor elken rijzenbos al klaarlagen in een knoop. Piet bond juist een stapel in, op den grond, luchtig wippend op de takkerige stammetjes, met één knie inpersend de rijzen; met de groenige teenen in een lus getrokken, snoerend den rommel tot zware bossen bijeen. Telkens als een bundel klaar was, sjouwde Piet of Dirk hem naar den weg, tot het rijzenhok. Langs het pad schokkerden boerekarren, be-ponderd met een rijzenvracht, hooiwagenhoog, in waggelkadans diep doorploegend den wielslag van andere tuinderskarren die al beladen werden.

In grijs-neveligen mist en wind-guurte waarde de middag áán door het bosch, waar overal doffer nu, het hakgerucht echode, ver en vereenzamend. Aan den overkant van het pad, waar Dirk en Piet rijzen hakten, laadde Limmer. Twee paarden stonden er triest te lijfdampen voor de donker-ver-

groende boerenkar, omwasemend stil, in suffen staar, hun droef-lange koppen. Hun slijmerige, schuim-kwijlende bekken, kieuwig week, besabbelden knabbelend de kille gebitten. Beender-knokelig rekten hun platte ruggen, ingedeukt van afbeuling en trekken, en hun schoften-skeletten, in droeve vergrauwing van hun bevlekt vuil-wit vel, stonden omtriest van winterlucht en bronzig struikgewas alom. Langs het zijpad, dreven lanen in licht-zilveren mist, verdiept beboomd in dampig ijl-grijs en fijn ademend achter noenlicht-sluiers, maar droef, droef van stommen weemoed. Als een klagelijk fluitgeluidje in een éven zwevend triool door de lucht gestreept, zangden soms óp de winterstemmetjes van vogeltjes. En, rauw er doorheen, onder zwarte onheilspellende opfladdering, kraste kraaien-wanhoop door de stille lage lucht.
Ouë Gerrit was komen kijken en stond weer, handen in de zakken, vreemd-zwijgend naar Dirk te loeren. Tusschen het wild gehak en rond-splinterend houtgevlieg, was leuk-kalm een roodborstje gesprongen en achter dit dierke nóg één. Onschuw en rustig-vrij, met hun oranjig dons borstje, huppelden ze pootjes-fijn tusschen den vuilen houtrommel in, tjilpten ze elkaar wat toe, bleef één koelwijs rondgluren op een stomppunt van een stronk, de andere, lichtelijk als een veertje neergezweefd op den takknoest van een klaarliggende rijs, zacht pieperen. En schuwloos oogden ze rond, niet bang voor Dirk, die een zwaren jongen boom weer had geheven de lucht in, met geweldige houwen rondom splinterde het dood getak. Als couleur-sobere kolibrietjes, duim-klein, tjilpten en huppelden ze dóór aan de voeten van den hakkenden werkreus, rustig ademend achter hun donsrood borstje, kleintjeslief, zwellend in hun knus leventje, mollig van hun hollandsch-grauw veervrachtje omkoesterd.

Dirk werkte weer met stijgende heftigheid, al voelde hij zijn handen en polsen zwaar pijnvol en gebroken zijn armen van het hoog-heffen en de-lucht-inhakken. Maar zijn werkklauwen, zwart-groen bemorst en bemodderd van het hout, bleven grijpen in de stapels, stil-zeker elken stam, één na één, uit den takkenwar rukkend, dat het knapte, afschudde sneeuw en zandmodder. Dan snel, suizelde en flitste weer in het mistige noenlicht, zijn blinkend hakmes dof tusschen de takken-sparteling. Overal om de beenen van de zwoegers, om de klauwen der beesten en rond karwielen kwam opwasemen, sterker uit den grond, een grijzig mistwaas, en als schemerige hallen stonden de diepe zwijglanen rondom de akkers, volgerookt van zilveren damp, suizend, zwevend licht. En verder af, bleeker takkenviolet, samengedruild onder het angstgrauw van de boschlucht. Schuchter daarin, vager de geruchtval van doffe hakken, het gescheur en geknap van de taksplintering.

Ouë Gerrit kon niet langer kijken,... die Dirk, die t'met geen stom woord sai, al stong je de heule dàg bai sain. —

— Hep jullie t'met al hoord dà Swart s'n aige ophange hep?

— Wà Swart... van de Tonne of s'n broer van 't Slangetje? ...vroeg Piet verbaasd, vlak bij Dirk hakkend.

— F'rek,... zei Dirk, met ontstelden oogenkijk even.

— Nee, nie s'n broer! Boàrend, hoho! de lollige Boàrend,... zei bedaard de Ouë.

— Daa's main 'n bakkie,... lachte Piet zenuwachtig, zijn zweet-gezicht met een stuk van zijn kiel afplakkend.

Dirk had even zijn hakmes in den stronk neergeflitst van een esch-stomp, waar het vast-trillend

bleef staan in het roodige vleesch. Stil en ontsteld uit te kijken stonden de kerels en onder hun modderklauwen, zwartig, kwam opgrauwen de grondmist, hun beenen verdonkerend in een grijs waas. Er lag stugge stilte tusschen de mannen; ieder giste de ramp wel een beetje.

— Dà hep ie soo lapt in éene,... zei Dirk, triestig-droog.

Swart was toch jaren en jaren een makker van hem geweest en nu kwam er iets van ontroering, een wild gevoel in hem opproppen naar de keel, al kon het hem niet veel schelen.

— Wee jai Ouë f'r wàt ie 'm smeert hep?... vroeg Piet weer.

— Ho...ho... se saie t'met van dì en van dà'... viere en vaive en nie genog... moar... moar... het faine kom je nie an de weut... De heule ploas is 'r vol-en-van... f'rduufeld, 't was 'n bestige kerel, saa'k moar segge...

— Nou, moar wà saie se dàn?...

— Nou, saa'k moar segge,... schuchterde Gerrit, een beetje stem-angstig,... de dokter het weut... se saie dàt ie 'n hàndje los geld had hep... van netoàris... en skulde... t'met twee honderd golde an dokter... die hep sain nie in bus hewwe wille... en hai, hai hep nie betoale kenne.., nou hep dokter hiepeteekie lait... bai die fent van de feurskotbank... enne... had Swart lamme grond, lamme oogst, veul bedurrefe, nou had ie puur niks meer... en dokter hep draigt, dàt aa's ie nie betoale kwamme... se boeltje op stroat stong... nou en soo is t'um noar sain kop sloage...

Op het pad donkerden kerels in het mistvage voorbij, ruggebukt onder vrachten van hout en gereedschap.

— Hai Platneus, seg!... hep jai wà hoort van Swart ...hep s'n aige van murrege ophange hee?

— Ophange?... nasaalde de dwergelijke Bolk, staan blijvend achter het donkere groepje werkers, dat geheim-vaag voor hem uitging in den mistdamp en stil wegdonkerde weer,... ophange? joa... moar daa's nie lukt, s'n frou hep touw afsneeë... nou is t'ie gek, puur doas... hai 's noar gekkehuis transperteerd... Ieder hep ie wille steeke mit messe; die had d'r 'n mooie Kerst!... Nou roep ie moar... jou boef, hep jai main ongelukkig moakt... main en main kinders... Hep je m'n stukkie land onder m'n poote wegstole... En dan skreeuwt ie van hiepeteekie, hiepeteekie!... en wild dat ie is... mit geen vaif kerels te houë t'met.

Bolk stond donker-vergrauwd, omslopen van noenmist, zwaar schoudergekromd, met dikke wiels op zijn rug, zakmessen en spaden tegen zijn linkerzij gedrukt. Koel-dof nasaalden zijn woorden van het pad naar de werkers, die luisterden in spanning. Bolk, spraakzaam, blij dat hij wat takkebosjes te maken had, ging door.

— Ik hep sain best konne, bestige kerel, nou is t'ie gek van betoalinge... Seg maànne, hep jullie effe 'n slok, ik stik t'met van dorst,... bedelde Bolk.

Zóó, vijf dagen, bleven sneeuw en mist, zilvergrauwen en verdoffen het middag-bosch, en dóór hakten zwijgend daarin de werkers, elken dag één arbeid, zelf gróót, geweldig in hun eenzaamheid. Dirk en Piet hadden nog maar weinig te hakken. Aan den overkant van het pad was Limmer een week vroeger dan zij al aan het opladen. Krelis Limmer stond met zijn zwaar-ingedrongen lichaam, uit het rijzenhok de achterste stapels naar den weg te sjouwen. Er was wat bleek zonlicht door het zilvergrauwe noenlicht geglansd. Nu en dan stonden de groote boschlanen in een zachte, gloedlooze branding. Winterstrak en diep violet-blauwig vloei-

de de sneeuw-schaduwing over den boschgrond. De voerman van Limmer stond in zijn boerenkar, Krelis op het pad. Het achterkrat had voerman Heelis van den wagen weggeschoven, klaar om de rijzen op te vangen. Woest greep Limmer rijzenbos na rijzenbos óp en smeet ze met geweld in de karbuik, overlangs, vlak voor den voerman, die ze schikte en paste onder zijn voeten en bij elken wilden inworp van Krelis hooger op de stapels kwam te staan. Limmer, roodkoppig gezwollen, sjouwde telkens zware bossen van het rijshout naar de kar, de geweldige vrachten in zangerige hupla's opheffend bóven zijn macht, naar Heelis, die gauw pakte en ordelijker dichtgooide de karbuik.
— De duufel ken hullie t'met nie tille,... zuchtte voerman Heelis, een magere geel-bleeke vent... — wà swoare rakkers... t'met vaiftig kilo's de bos... wel... wà saa'k stikke aa's 'k se sóó swoar in main poote had hep.
Limmer, een ingedrongen herkuul, lachte... Aa's hai s'n raise bond, kwamme d'r looie bosse van. Dà wist ie heul goed... Had ie pret van .
Heelis stond te sputteren en te glibberen op het vochtig-natte rijzenhout, bij elken bos dien Limmer op het achterkrat nu hooger opwierp. In zwaren arm-houw, zijn twee handen bij het onderste van de rijzen, hief Krelis telkens de vrachten op, tegen het achterkrat aangeleund en wat tellen er mee staand blijvend, tot langzaam Heelis ze van boven pakte, vanuit zijn glibberige hoogte ópsleepte, moeilijk ze dwarsdraaide, hijgend, met pufwarm gezicht, ze dan met een smak op het hout liet vallen, al hooger ze opstapelend. Bij elken nieuwen aansjouw van Limmer, ál dikker bossen, klaagde en zwoegde in zweetbenauwing en zuchten de voerman op de kar, die, veel zwakker dan Limmer,

vloekte dat Krelis ze zoo dik gebonden had. Sterk ze omknellend, kwam Krelis nieuwe vrachten aansjokken, lachend negeerend het zweetend zich afbeulen van den voerman, in één armruk zwaaiend den bundel boven zijn kop, hem dof neerbonzend tegen de hoog-dwarse rijzenstapeling. Heelis, zonder houvast, waggelend en uitglibberend op de rijzen, al verder van Limmer af, kón niet meer ophijschen bijna. Loomer schuurden de takken op, langs de kar, bij kleine optrekjes. Donker bloed steeg naar zijn kop, als Limmer beneden voelend, dat Heelis beet had, zorgloos de rijzen losliet van onder, zoodat hij alleen de vracht te tillen kreeg.
— Saa'k f'rbrande aa's 'k wee wà'k er mee beginne mot,... perste hij uit, de vracht afhangend-zwaar beet in angstgreep zonder macht ze óp te sleepen.
— Toe Krelis geef sain 'n mep!
— Kaik,... lachte Limmer, een barsche kerel, sarrend den voerman,... hai kraigt 'n lekker kleurtje... snof'rjenne, je sien d'r skeel van.
Even nog liet hij hem martelen, in rood-koppige zwelling, radeloos, en toen langzaam, kwam Krelis met de hooivork, boorde krachtig in een uitgezocht plekje, dwars door het hout, stootte óp de vracht, in één ruk, tót de geladen hoogte, dat Heelis die nog angstig beet had, achterover glibberde op zijn rug, bijna van de wagenhooge stapeling afwaggelde, in een duizel op den grond.
— Bàrs jai... soo he'k nie vroagt,... stotterde hij angstig opkrabbelend weer.
— Duisend vloeke is d'r moar één op 'n dag,... zei droog-onverschillig Limmer, die naar Heelis' tuimel nauw had omgekeken en alweer aan het bossen versjouwen was. Al hooger tegen de lucht in, meer vergrauwd, stond Heelis nu te zweeten, wachtend op nieuw werk. Nog tien vrachten moesten er op. Met zijn hoofd stond hij al even boven enkele

boomkruinen aan den padkant. De kar, in boerenstijl met zijn gebogen cierlijnen, zijn stil-wasemende paarden onder hun fijn couleurtonig, dofgroen en donker oranjeroodig dek, gingen verduisteren al in het latere licht. Lekker even uitblazen kon Heelis, hoog van zijn geweldige lading uitkijkend.

— Wacht, doar kwam weer werk.

Limmer had met een rukzwaai een geweldigen bos boven zijn macht geheschen, dat zijn lijf te zwellen stond, zijn keel kuchte, zijn plunje strak uitritste en zijn roodbaaien onderbroek onder zijn hardgroen morsig vest uitdotte in zware plooien, vastgehaakt in de takkenwarreling.

— F'rrek, trek nie!... riep hij dreigend-angstig Heelis toe, die op zijn knieën neerbukte naar Krelis om te zien, wat er was. Met de tong uit den dampenden mond, zag hij Limmer ingekrompen staan, hijgend zijn kleeren los morrelend van de rijzen, die Heelis al bij den kop gegrepen had.

— F'rdikkeme,... vloekte Krelis... goan nie los,... die mò main hebbe.

— Loà hange... sarde Heelis, vreemd van stem uit de hoogte, nu op zijn beurt.

— Hou jai je stroatje moar, boschluis... hep jou neudig!

En in zware rukken nu, brak Limmer rondom zijn ingehaakte onderkleeren het uitpuntend getak weg, schuin steunend op zijn borst-breedte de vracht, die Heelis alleen niet houden kon; stond hij met de beenen ingekromd, zijn gebukt bovenlijf als een rumoerig-hijgende caryatide. Toen, met zijn knokkels rammeide hij woest door het hout, dat hij eindelijk loskwam en vrij zich weer bewegen kon. Met een hevigen ruk-hijsch sleurde Heelis den bundel naar zich óp, in twee schuringen langs het hout, tot hij de vracht met heel zijn lijf eindelijk bóven

beprooid had. In zwaar gesteun droeg hij de stapels dwars, zoekend waar het best het hout neergesmakt kon worden. Hooger donkerde zijn lijf tegen de langzaam zwaarder uitgrauwende lucht. Onzekerder waggelden en glibberden zijn stappen op het nattige geknoest en breeder uit, al massaler, stond de kar bevracht in haar donker-bronzen, heupige forschheid.

— Temet binne d'r sestig op, Krelis... meer vast nie!... schreeuwde Heelis naar beneden, bangelijk stappend op de takkronkels, die knapten onder zijn beenen en zwikken deden zijn voeten. Limmer sjouwde áán, zwijgend, zijn looden vrachten.

Heelis, stil, stond even weer uit te blazen op zijn berg.

— Neenet!... schreeuwde hij angstig, toen hij zag, dat Krelis doorsjouwen bleef,... ikke verdom je lekker, ik wil d'r nie afduyke, aa's lest Humert!

— Skreeuw moar nie, nog drie bossies hoor,... lachte Krelis,... dan is 't doàn,... en weer rukte hij óp een rijzenbos, zijn lijf bij den laatsten til naar achter gekromd, met zijn hevige armbalken stuttend de vracht, tot Heelis boven „beet" riep, maar toch haar hangen liet uit onmacht.

— Hep j'sain dan nie?... riep Krelis.

— Joa, vast is ie, moar geef jai sain effe 'n peukie, 'n wàtjekoù... hee?... saa'k f'rbrande hee, de duufel te swoar... je laikt puur gek... ik doen 't nie.

Krelis kwam aanzetten weer met zijn vork terwijl Heelis met een bloedrood zweethoofd heel zijn armkracht uitperste om te houden den stapel.

— Wà 'n karwei, ikke stik t'met... moak furt, Krelis, of f'rdomd 'k loat sakke.

Krelis, zoekend naar een open plek in het hout, boorde de tanden met een ruk er in weg.

— Seg, donder main nie omver, nou kallempies

an,... riep angstig Heelis, die glibberiger en onrustiger stond op het hout, dat in zijn geweldige zwelling op een in brand gestoken reuzigen hoowagen ging lijken. Krelis berekende nu, zette den rijzenstapel op, met een zachten zwaai van de vork. Boven waggelde Heelis mee, in gretigen greep. Zijn magere zweetkop parelde, zijn borst stond te blaasbalgen.

— Daa's,... daa's t'met de swoarste van de heule keet, hée?... perste hij uit, stemhaperend achter zijn adem... de swoarste và'... van... de heule keet! Eindelijk had hij den mans-hoogen bos bemachtigd, dwars neergekwakt en ingeduwd, stapte hij waggelend voort op den reuzigen stapel, met zijn armen wijd-uit angstig balanceerend. Krelis beneden, rustte even hijgend, veegde met een uitstekende punt van zijn rooden borstrok, woest zijn gezicht en zweetnek af.

— Ikke sterf t'met van dorst... geen druppel in de kruik... Hééé hallo!... hep jullie nog wà kejak doar?... schreeuwde hij naar den overkant Dirk en Piet toe.

Van de luchthoogte af, lachte Heelis;... dà mos woar weuse, kejak,... hitte het in hem.

— Nog krek 'n poar druppels!... schreeuwde Piet terug, de kruik naar Limmer opslingerend... Hep jullie doàn doar?

— Doàn?... ik stoan t'met mit main harses in de hel,... galgenhumorde Heelis.

— Doar hoor je juistig!... letste rit?... schreeuwde Piet.

— Nog éen keer... aa's 't nog licht genogt is... al vaif sain d'r lait f'doag... die duufel doar op de kar het de tering... hai knakt aa's 'n boonerank... nou lait ie al puur veur de werelt.

Krelis krijschte uit. Er zat een wilde werk-woestheid in zijn oogen en zwaar bemorst van afgeslibd

moddervuil, kluitte het zand op zijn hals en wangen. Heelis stond te zweeten en te kuchen op de kar, schikte en duwde nog wat gelijk met zijn voet, beukte en trapte in de veerende houtvracht.

— Hangt de klos vrai Krelis?... vroeg hij, angstig afloerend naar het houtblok bij het achterkrat, waar de ponder aan vastgesjord moest worden,... gooi d'r es effe 't houtje óp!

Limmer greep den zwaren ponderboom met een zwaai boven zijn kop.

— Oppasse nou!... riep angstig van zijn waggelend-veerende hoogte Heelis weer, bang dat Limmer een lolletje maken wou om hem te zien vallen. Den ponder had hij beet en opgeheschen, maar dwars onder zijn voeten sprongen zijtakken wég, waar de balk tegen afstuitte.

— Gooi d'r es effe je mes àn Krelis!... Is achterbent vrai?

In luiigen zakgrabbel haalde Limmer een vuil mes uit zijn modderbroek, het raak opslingerend naar Heelis.

— Knap,... lachte die, vlug wegsnoeiend wat takkenrommel rondom den ponder.

II

Sjokkend-traag klepperklompte Piet alleen terug langs de mistige teenenvelden in het donkerder uur, miezerig een beetje dat hij zijn hooge laarzen niet had aangetrokken vandaag. Sluiperig, in rag nevelgrijs, was er damp opgezweefd uit den vochtigen grond. Overal rondom hem weefde boschneveling, toongrauw, met een late droeve lucht, omsluipend en verwazend struiken en boomen. Overal droefnis in het teedere mistenweefsel, vergrijzend tegen de luchtverte, als land vóór een dampige zee. Overal teenenvelden, triest-een-

zelvig, met kruislanen, nu en dan gothisch geopend, in zilvering volgerookt. En langs den grond vóór Piet, opstammend de boomen met een droef-smeekend gebaar, even verschuchterd te zien in de fijn-grijze rust. Bij hun wortels groeide violet gewasem, opzwevend langs de zachte mosreuzen, die tuurden en droomden in de stilte van hun schors-tinten, in den starren weedom van hun eenzaam boschgesuizel.
Na drie kwartier stond Piet weer te hakken naast Dirk en Ouë Gerrit, die vandaag weer eens was komen kijken, omdat hij zijn jongens niet altijd vertrouwde, al kon het hem soms niets meer schelen of ze den rommel verwaarloosden of niet. Geweldiger hakte Piet een zwaren stronk tegen zijn knie, driftiger op zijn vader, die elken middag met leege handen rond hen drentelde en toekeek maar. Scherper hieuw hij om zich heen, hakte en vlijmde hij in de houtwonden, toen plóts zijn zwaar kort-stelig hakmes hem uit de hand schoot, afrinkelde van den stronk en met de ijl-scherpe kantpunt bijzij zijn scheenbeen inkerfde. Met een vloekgil en een scheurend huilgeluid sloeg hij óver zijn stronk heen tegen den grond. Dirk keek verbaasd-koel om en de Ouë stapte snel op hem aan.
— F'rrek,... kreunde Piet zacht, smartelijk huilend van pijn,... godskristis... godskristis... wà pain!... wà hak!
Eén hand drukte hij krampig-bevend op zijn voet; bloed klodderde door de vuile vingers, hoogrood door zijn modderbroek heenstroomend. Langzaam had Dirk zijn hakmes in een esch-stomp getrild en koel-verbaasd loomde hij naar Piet toe.
— Wà nou, goan je d'r bai lègge?... beet hij kort af.
Piet kon niets zeggen; zijn bleeke kop schudde zacht en met één elleboog in het grondvuil tusschen

stompen en splinters lag hij in pijnkramp achterover, met zijn hand tegen het been dat doorbloedde, zwaar, in roode plasjes onder zijn vingers, langs zijn broek. Nu eerst voelde hij, dat hij bloedde, en een wilde angst voor den dood joeg in hem óp.

— Godskristis, kaik dà bloeie... dà bloeie... hou teuge... hou teuge!...

Zijn slapen zwollen en zijn oogen, wild rumoerend van angst, zenuwden dol-groot in zijn grauw-wit hoofd. Dirk was achter hem gaan staan, steunde hem in den rug, terwijl de Ouë het bebloede hakmes wegkeilde, Piet's broek en kous openscheurde van het been, om te zien waar hij geraakt was.

Bijzij de schenen was het hakmes ingegleufd, en had een diepe, scheurkromme bloedwond tot op het been, als een breeden vleeschhaak er uit gewipt. Bij het broek-openscheuren, onder het zacht beverig gekerm, de angstig huilende stem van Piet in het rondom-droevende mist-dampige dat de zwoegers grauwer omzwachtelen ging, schreeuwde op goed geluk af Dirk het pad op, niet wetend of Limmer al weer met zijn kar terug was:

— Hahoo heehoóó!... is d'r niemànd!... hahoo!... 'n ongeluk!

Dirk's roep zong door de lucht-wijdte, in zwakken galm verbleekend, en oneindig droef, bleef de stilte nahangen en grauwen rondom zijn stem, met een bangen echo-galm om het woord: ongeluk.

— F'rrek, sullie benne nog nie w'rom... seg... foàder geef jai de kruik is an en loà me je saddoek om sain voet binde.

Ouë Gerrit, geschrikt een beetje, maar grimmig dat hij nu juist hier moest zijn als dat karweitje gebeurde, sukkelde naar de kruik. Dirk had Piet opgelicht, veer-licht alsof hij nog niets gedaan had den ganschen dag. Zacht lei hij hem op zijn linkerzij met het wondbeen boven. De Ouë kwam

met de kruik naast Dirk knielen op één been, lei hardvochtig den vleeschhaak bloot met zijn smerige handen, die zwaar in bloed sopten. Twee zakdoeken begoot hij met water en Dirk wiesch zacht het bloedvuil weg. Toen hij zag, dat er geen doek meer was om den bloedstroom te stelpen, scheurde hij kalm los zijn stropdas, onder zijn vuile werkkiel uit.

— Nou stil Piet,... bitste hij met groote levendigheid in zijn koeienoogen. Ouë Gerrit zat nog kniestram te rafelen aan Piet's bloederige plunje. Die beet zich de lippen stuk, paars-grauw van pijn, zonder te gillen, want hij wou, woú niet kleinzeerig zijn. Bij al te ruwe wondkoeling trok hij rompkrommend zijn been even in, wat den Ouë deed vloeken, die meedempte met natte vodjes, geen raad wetend waar het naar toe moest. Guur en naargeestig huiverde het mist-gezwachtel áán, zwaarder door het droefgrauw gestruik en overal in de lucht, tusschen boomen en onder struiken vaalde schemer, de kerels angstiglijk omprangend, in onrust geknield daar op den dooden grond, rond den kermenden gewonde. Het bloed bleef vloeien, zwaarder, donkerder. Met zijn zakmes had Dirk een stuk van Piet's hemd afgeritst, bond hij snelzeker, onder kreun-week, angstig stemgehuil uit den donkeren struikenhoek, het vuile linnen om zijn voet, dat nog maar enkele droppels bloed doorsieperden. Nu zou hij hem even probeeren op de been te krijgen. Onder zijn oksels lichtte hij hem op, maar Piet, grauw-bleeker, met koortsig angst-gezicht bleef hangend staan.

— F'rdomd, kerel,... kreunde zijn stem smartelijk ingehouden,... 't goan nie... 't goan nie. Slap zakte zijn karkas in. Meewarig en angstig vochtigden zijn oogen om meelij en steun.

— Wà nou?... wà nou?... bromde Dirk... Aa's de

Ouë nou es effe 't bosch ingong... Hai mos eers nog eris skreeuwe...

— Héé... hahoo!... is d'r niemànd?

Droef-zangerig vereenzaamde zijn stemgalm weer in het avondlijke mistgrauw. Piet, ingezakt, bleek, lag weer sidderend op zijn rug, korte benauwde ademhalinkjes uitstootend, met zijn bange oogen het scheemrende luchtgewelf boven hem instarend. Koorts-vuur schroeide rillingen door zijn lijf, en daarover kilde de mistguurte. Plots van het pad, donkerden tuinders voorbij, gebukt-simpel, met vorken, hakmessen en zen-boomen op de ruggen, droef-sjokkerig ingaand tegen het late licht.

— Hee!... schreeuwde Dirk,... is Limmer doar mi sain kar?

Mannen duisterden van zijpaden, uit den zwakken mist naar hem toe.

— F'rek, wie lait doar?

— Piet... hep s'n aige in been hakt... hakmes is s'n poote uitvalle.

Bolk stond naast ze, krom-klein ingezakt onder de gereedschapszwaarte, nasalend dat hij de kar gezien had.

— Saa'k d'r effe heen roepe... wacht kaik!... doar hep ie sain t'met... Limmer...! Heé Krelis!

De leege kar kwam traag aankreunen van het kronkelpad, met de loome paarden in donkering ervóór. Krelis schaduwde uit het mistgrauw óp. Langs hem trokken tuinders van alle kanten door het bosch naar huis, zwijgend in het schemergrauw. Doffe groeten klonken zwak tegen elkaar in uit de verstilde werkkoppen, suf van uitputting. Tusschen het takkengrauw was schemer gezeefd en vreemd klonk soms het stemgerucht van afgedwaalde roepende jongens, die nog niet overal den weg wisten in het bosch. Telkens weer donkerden andere kerels voorbij in het zinkende licht, als een onder-

broken processie, nu en dan samenstappend in de stille mistende donkering van hun pad.
Krelis was naast Piet komen staan. Andere vluchtige kijkers waren doorgeloopen, met een meelijgebaar even de hoofden schuddend, onmachtig toch zich wetend. Naast Limmer stonden in het grauwe geschemer, Bolk en Heelis de voerman. Weer hadden ze Piet op de been geholpen, maar nu schreide hij als een kind zonder schaamte, van woeste brandpijn. Dirk had met Krelis afgesproken, dat Piet maar op de kar vervoerd moest worden, naast hem, op het voorkrat, en zij met hun drietjes in de buik; of ze dat goed vonden? Zwijgend stemden Heelis en Limmer in. Het bloed was weer door het verband gezogen, en Ouë Gerrit trok er een nieuwe lap om, van de kerels. Piet, met angstiger pijntronie, weende. Zijn voeten voelde hij als geroosterd en zijn nu duistere oogen brandden van nog ingetoomde smart. Soms werd hij inéén duizelig in zijn kop, voelde hij weeheid om het hart, sloot hij zijn oogen.
Met de donkerder mistgrauwing, was scherper guurte door het bosch getrokken en spraakloos hielpen de mannen, niet meer voelende de zwoegpijn van eigen beulerij. Piet moest op het krat getild naast Dirk, die hem steunen zou. En plots, door den stoet, in schemermist vergrauwd, onder de jagende avondwilde lucht, ging een vage weemoed, ging een gevoel rond, een diep besef van hun ellende-bestaan, kort maar hévig als een snik. In die bosch-eenzaamheid kroop een groot menschenleed bijeen, lag er even heilig meelij en stil-diepe ontroering op de schim-vage gezichten. De stille zekerheid van hun gebaren sprak van smart, ontzaglijk gevoel. Ieder wist wat hij deed en allen beseften éven in die donkere uren, wat een angst en smart er sidderden door hun ramp-zware ploe-

tering. Een besef, even, éven, maar diep in die donkere oogen, in die door avonddonker verschimde gezichten, een woordloos stilte-besef van hun ellende, straks weer weggedoezeld door ruigen leefstrijd.

Als een jochie had Dirk Piet op het voorkrat gezet met zijn gewond been voorzichtig tegen den dissel. Krelis, Bolk en Heelis slobberden in de vuile karbuik, waar ze neerhurkten, opeengedrongen in modder en nog wat rijzenbossen. Licht en zeker was Dirk op het krat geklauterd naast Piet, die sprakeloos, van koorts gloeide en huiverde. Gebogen even vooruit starend in den schemer, met de leidsels in zijn groote handen, zette Dirk aan de paarden, voorttrampelend in halven gang de mistdonkering in. Droef-stil door de doodsche rust van het avondbosch stofte het karstoetje óp, snijdend de hoofdlanen, om langs den grooten straatweg gauwer thuis te zijn. Bonk-bonk dreunde de kar daar, in strompelend geratel en gehos, en zacht kermde Piet, tegen de linkerdij van Dirk aangeleund met zijn hoofd op diens schouder, gloeiend en huiverend, meehotsend over kuilen, zonder schreien, zonder klacht. Zacht-sterk steunde Dirk zijn broer en spraakloos keken elkaar áán de donkere gezichten in de karbuik. Ouë Gerrit alleen, benauwd opgedrukt tegen Bolk en Heelis, bromde zwaar in zichzelf. In het hotsende bonk-bonk van de kar klotsten zijn gedachten mee, somber... Was hai d'r nou moar in de ploats van Piet... want hai sat ook tug an netoaris en dokter vast... hai kon ook tug nie betoale en nou weer 'n dokter bai Piet... f'r wà dà f'rvloekte spul nou weer op sain dak komme mos?... die dokter Troost, die sain s'n duite had afstole bai s'n waif en se aige... en nou weer bai Piet... dà rooit noà niks... dà rooit noà niks...

En gejaagder klotsten mee, op den zwaar-dreunenden hobbelgang, de gedachten van Ouë Gerrit; óm hem, de stille zwoegers in den donkeren mistavond.

ZESDE HOOFDSTUK

HET sloeg één uur, een trillend zangerige klankgalm door de nacht-stilte. Ouë Gerrit lag oogen-wijd wakker, in zijn donker slaapholletje, opgedrukt met zijn gezicht naar den muur, dat zijn warme adem terugwaasde op oogen en mond. Zijn vrouw hoorde hij doffig snorken, met kermende geluidjes uit haar keel, en puffend geblaas van haar lippen, zóó erg, dat het hem soms benauwde. Daar lag hij nu, in het donker, stikdonker, met groenigen schemer in de verte. Boe!... wà stonk 't waif nog, wà benauwing! Moar fe'nacht, fe'nacht most 'et beure!

Doodstil lag hij; toch, een hartebons hamerde raak door zijn lijf. Zijn kop en handen gloeiden en binnen-in zanikte weer een lekker angstig gevoel rond, dat hij altijd had als hij bang was betrapt te worden... Moar fe'nacht most et... Sachies an moar Ouë... soo aa's je sain dà altaid lapt... sekuur an... fain werk...

Zacht had hij zich overeind gewurmd. Plots rammelden uit den stal stooten van koe-ringen tegen het rem, dof-bonzend. En klagelijk in stemmediepte loeide koe-geschrei óp, akelig in de starende nachtstilte. Ouë Gerrit schrok, wurmde weer even onhandig terug en keek in het donker of hij zijn vrouw's oogen kon zien... Dà f'rvloekte beest!... daa's nou puur de heule week, dat ie skreeuwt 's nachs... aa's tie hullie wakker moakt goan 't weer nie... gòan 't wèer nie...

Maar vrouw Hassel bleef snurken, met een stilstand telkens in haar ademhaling en sterker lippen-

gepuf dat hem benauwde. Net was het of ze hem wat zeggen wou, maar niet kón. Nou voelde hij een klamte op zijn kop trekken...

— Fain werk... fain werk,... bromde hij, zonder naar zichzelf te luisteren, angstig wég al met zijn gedachten in den kelder. Met zijn gezicht kwam hij weer even áánloeren op den duisteren kop van zijn vrouw. Nog meer bukte hij in... Nu rook hij haar warmen adem; niets zag hij van haar, alleen hoorde hij haar snurk-gekerm, dat zijn mond indrong en vreemd als uit haar neus opschraapte... Neenet,... neenet, ze snurkte... allegoar loarie, 't kon sain ook niks meer skele... hai mos, mòs s'n boel sien... Godskristis, s'n spulle...

Winterige nachtkilte huiverde door zijn lijf, in zoete narilling achterhaald door een wild genot dat al te tintelen begon in zijn beenen, zacht schroeide zijn lijf; een ontembaar genot, dat ópkroop naar zijn buik, al maar opkroop, tot hij zacht duizelde in een heerlijk heet plezier... Wà kon 'm nou sain pacht skele?... gain duut hàd ie... nou, nou,... dan moar geen duut... pachtgrond... wà? watte?... neenet... nou sebiet s'n goed sien ho-ho!... dà was je woare ...godskristis sou ie 't kenne uithouë?... Sou ie nie gille aa's tie 't sag, aa's tie d'r was in sain kelder?... Sou Guurt het lampie op toafel set hewwe... nie feur 't bed...

Zacht nu woelde hij op, óver zijn vrouw heen. Boe! wà stank... wà donker... dondersjin, 't skol nie veul of ie trapte 't waif op d'r beene... soo... kràk!... Nu zat Ouë Gerrit heelemaal losgewoeld van de dekens, overeind op zijn peluw. Telkens schrok hij even, als er koeiengeloei weer uit den stal opschreide, bang en lang aangehouden als de klacht van een gemartelde. Maar gauw suste het in hem dat ze toch niet wakker zouden worden. Langzaam uit zijn zit sloop hij óp, deed bukkend en zwaar

bevend een grooten stap over zijn wijf heen, tot hij op het bedrandje stond, schuivend nog met zijn nagels langs de deurtjes, die hij langzaam openduwde. Een trilling van geluk overhuiverde hem toen hij zag dat het lampje vóór Guurt's bed stond. Nou kon zijn wijf niet wakker schrikken van het licht. Dat had hij netjes berekend... Donderemint, doar glipte ie...
Rits, krak-kràk, gingen de deurtjes. Even bleef hij in hangstand stil... stil... Zijn hart bonkte en wilder gloeiden zijn oogen in zijn grijzen glanskop. Het lichtje schemerde wat goudig waas op zijn gezicht vol schaduw, en zijn ingekrompen, stramme lijf, in rood ondergoed, bloedde donker in den zwakken kamerschijn. Guurt sliep door, alleen vrouw Hassel had zich even na het gekraak achter hem opgericht. Hij voelde het, voelde het, zónder te kijken. Maar in één stand bleef hij staan, met zijn stillen rug haar bezwerend, dat ze hem niet zien zou. En snel doorflitste hem de gedachte... „Noa de plee mò je segge... noa de plee mò je segge aa's se vroagt"... Even zanikte de zwakke stem van vrouw Hassel achter hem op, idioterige slaapklanken murmelend, verward het donkere bedholletje uit. Toen plots stilte... ze lag weer. Nou voort! IJl-drang zat hem in zijn beenen, maar daar gaf hij niet aan toe, verzette hij zichzelf tegen... langsoàm àn... langsoàm àn... zei hij zichzelf, in maatgang. Het lampje had hij in zijn hand genomen en zacht afgedraaid, dat het vlam-spetterde, de doodstrijd van het pitje. Even spiesten bleeke lichtpijltjes op het slaapgezicht van Guurt, dat zwaklijk oplichtte en weer wegdoezelde in de duisternis. Het lampje eerst uit, dat wou hij nou eenmaal, zoodat hij niemand zien kon. Dan voelde hij zich ook zekerder... Nou had hij het... nou zacht... zacht het achterend in schuifelen, precies in stil tasten

wetend hoe hij langs het beschot te gaan had. Daar een drempeltje, daar een stoel... dan een inham, nou de dorsch, daar achter langs... sachies an, mooi... dà gong, dà gong. Er begon weer wilde jubeling en ijl-drang door zijn lijf te gloeien, maar hij dwong zich kalm te zijn, kalm. Nou stond hij voor het luik... Doar had ie f'noavend al 'n blokkie hout onder set... 't kroakte aêrs aa's ie 't ophieuw! Soo... soo... heere! wà donker... stikke, stikkedonker... Wacht!... gong doàr nies?... hoorde ie doar nies in de bedstee?... neenet... hoho! de jonges ronkte aa's varkes, konne 't huis omhakke, hoorde sullie nog nies... Tjonge, tjonge woar dà blokkie tug sit?... o joà hardstikke midde-in... Ouë paàs op, Ouë! paàs op... 't lampie... f'r wà had ie self tùg nie 'n lampie kocht?... bài s'n rommel... nee gong nie... gong nie... rooit noà niks... most ie fulle en weer fulle en dan ruike sullie... neenet dà gong nie.
Zacht had hij het luik opgetild en vastgehaakt, geluidloos. Sluip-licht ging hij het keldertrapje af, waar een kou-stroom plots om zijn naakte voeten zoog en dompige lucht vunzig ópwoei... Nou luik sachies toe... boofe se test... tredje veur tredje... oppasse... wà genot... stil... wacht... joa, dà gong... hai was t'r t'met... mi-sonder hurrie... stil... eerst lampie weer an...
Nu, in de stikduistere kelder-laagte, nu hij er stond en niemand hem meer hooren kon, begon het al in hem te jubelen, een hevig-zalig zwoel gevoel, dat hij er was, bij zijn spullen, bij al den rommel van hem, van hém. Lucifers had hij van de bedplank afgegrabbeld en in zijn onderbroek gestopt, onder zijn buikband. Met een snelle lichtstreep vlamde hij het lucifertje aan en met handen bevend van genot, lichtte hij het glaasje van het lampje. Zoo, nu kon hij zien. Schuw keek hij even naar het lage kelder-

raampje of het luikje er wel voor stond. Maar alles was dicht, potdicht. Nou wou hij zich inéén op zijn rommel smakken,... d'rop, d'r op, woest d'r op! Maar eerst hooger het lampje... en dan langsoam-an...làngsoàm an... rekke... rekke,... ging het weer in hem... E e n twee, e e n twee, in maatgang. Een wilde rocheling van woest-gierend verlangen brandde zijn strot, joeg wild tegen zijn kalmte óp. Zijn zien-begeeren krijschte tegen zijn e e n twee, e e n twee-maatgang in, dat de benauwing zwol om zijn kop en om zijn maag. Daar was hij nou bij al zijn rijkdom, en niemand die het wist, hij... hij... alléén... van hem... van hem... Hooger draaide hij het lampje óp. Ingekneld stond hij tusschen duister-stillen kelder-rommel, groote vaten, die scherpe pekellucht uitzuurden. Boven zijn hoofd in een hoek, reuzeworsten als kabellussen, door elkaar gehaakt; daartusschen hij, ingebukt, schuifelend met vage stappen door het opgeschrikt kelderduister. Het lampje had hij op den bodem van een omgekeerden karner bevend neergezet en versuft van hevige aandoening, met een zwaar verlammingsgevoel in zijn voeten was hij op een brok handkar, dat schuin tegen vaten opstond, gaan zitten, het wiel scheef onder zijn beenen gekneld. Het lampje koolde, maar de oude maniak, waanzinnig bevangen door zijn duizelenden hartstocht, zág niet. Hij keek maar in de vlam, met gekke, diepe oogen, hevig in brand staand van hartstocht, wijd-open en strak, en zijn zilveren haarlokken kluwden over zijn nek op zijn roode borstrok-hemd, dat beulig-verlicht bloedde in het fel-kleine schijnsel. Zoo bleef hij staren, zijn kindergezicht pal in het licht, zijn zilveren baard glanzend boven het helle, angstige rood van zijn afgebeuld lijf. En tégen zijn ingekrompen gestalte, de kille kelder-duistering, zwaar dreigend óm hem, met haar verschrikten nachtrom-

mel goud-schichtig verlicht, in het grillige van den lampjes-schijn. Roerloos zoo, bleef hij zacht hijgen, den adem als gouden damp uit zijn mond stoomend. Langzaam kwam de zwijmel bij, viel de kou om hem, al voelde hij er nog niets van. Nu alleen onderging hij bewuster, in roerloos genot, dat daar, iets verder, in den vuilen spinraghoek waar nooit een sterveling kwam, dat dáár, achter dat beschot zijn spullen lagen. En altijd vóór hij er was, doorrilde hem die zwijmel, die ontroering, angst, dat ze er niet meer waren, dat ze hem hadden bestolen, beloerd, gevolgd, en zachtjesaan zijn rommel weggeganneft. Rauw joeg de drift om te zien, dadelijk, dádelijk, en toch ging hij niet... teruggehouden door den angst, dat het er niet meer wás zooals hij het bewaard had. H ij... álles... Godskristis, dan sou ie gek worde, moorde... skreeuwe, sloan!... Nou moar kaike... Langerst was 't nie uit te houwe... hai most, móst durrefe...
Sidderende ontroering doorrilde hem... Nou, nou... nou sou ie 't sien!... Was 't d'r? Was 't d'r?... allegoar?...
Even het lampje op den grond. Wild nu joeg het licht om zijn eerst donkere beenen over den killen vloer. In een somberen val zwenkte het van de wanden op den groezelgrond en de lage rommel-stapels; dreigende schaduws tuimelden, trillende lichtkringen boorden de zoldering in. En angstig, de dingen stonden in nieuwen lichtglans weer.
Telkens zag hij wát blootkomen... de schoentjes, gespjes, ...parasolknoppen... lepeltjes... de groote armband... alles. In waanzin greep hij, huilde, viel er op, lachte, huilde... wou hij schreeuwen, gillen, onderdrukt; moest hij in snikkende ontroering er geknield voor blijven staren. Gek zou hij er van worden!... Puur doàs, nou ie 't doar allegoar legge sag...

Zijn borstrokhemd trok hij los van boven, uit benauwing, snakkend naar lucht, dat zijn gebronsde halsvel, ongewasschen, bloot kwam. Dichter schoof hij het lampje naar zich toe, dat zijn spullen in glansen tegen hem óplachten. En overal rondom, met weggeschuif van het licht den engen keldernacht in, stáárden schrik-stilte en schaduw-angst. Op een turfstapel, achter zijn hok, een eind van zijn rommel af, had hij zich eindelijk neergezet. Zware tranen van woest genot zwollen zijn oogen in. Zichzelf zei hij,... dat ie niks nou denke mocht... Kaike... kaike... nies aa's kaike en effe voele moar!... en nou beseffe dà 't allegoar van sain was... Dat ie dà ganneft had, toen ouë vrouw Bekkemoa juist uit de koamer gonge was... enne dit... van d'r nichie, die d'r f'rlesjeerd had... en... en.... Neenet... neenet... nie denke... nie denke... kaike... alleenig kaike moar!... doar... doalik weer... En niemand-nie die 't wist... soo tussche de sakke en muiserommel... en mit de skoomoak hài d'r bai... effetjes... om se boel swerfe ...in die diepe stikdonkere hoek, woar s'n smerig waif en Guurt nooit-nie 'n hand an doàn hadde... Soo ópe de rommel en tug nooit nie sien... soo... tussche spinrag en molmvuil.
Weer greep hij bevend naar zijn lampje, zette het neer op den vloer, lichtte bij, pal op den rommel, dat hij àlles, alles zien kon... Kaik de àrmband skaine!... puur goud... sóó legge moar... nie ankomme... soàlig!... kaik die knoppies poarlmoer... niks doen!... soo legge,... godskristis... van sàin!... geen sterf'ling die wist!
Waanzinnig in genot, stormden blijheid en angstgeluk naar zijn keel, dat hij schreide, schreide van spanning, lang, heel lang. Zitten ging hij met de lamp aan zijn voeten, dán weer sprong hij óp, plots met het licht op zijn spullen, dat er telkens woeste

schaduws rond hem instortten, in donkeren tuimel, zonder geluid, stomme schaduw-moorden, stil in den keldernacht. Zoo bleef hij staren naar zijn waar, het licht aan zijn morsige voeten, zijn ingebukt lijf; zijn stil-dreigend verkneusd silhouet reuzig er achter, op muur en rommel, meedoend elk waanzin-gebaar van den grijsaard-maniak met zijn zilveren glanshoofd en kindergezicht; zijn baard, zwaar van levenskracht, geweldig beborstelend zijn roode borst. Zoo staarde hij, zijn vurige adem verdwijnend in het licht, satanisch rillend op den turfstapel als een krankzinnig roofdier, opgesloten en gesard, dat nu en dan uit zijn hol opsloop, stil-vergramd ronddreigend in de keldergengte, wild zoekend naar lucht, ruimte, licht...
— Neenet ...neenet... bang was ie heulegoar nie... niks niemedal... moar... nou... aa's-tie 'r nou moar eerst uit was.
Stil graaide zijn hand weer molm en vuil over de spullen.
— F'rjenne... wà was ie nou moei... dood op... en roar in s'n kop... moar nou t'rug... godskristis Ouë!... f'rsichtig.
Zacht draaide hij het lampje af, heel laag, dat het blauwig spetterde in doodendans en gretig nu, uit den lichtval, diepte de kelder terug in het stikkedonker, als had hij Gerrit opgeslokt met zijn zwarten muil.
Bij het trapje stond hij even. Plots viel hem in dat de muizen weer leelijk aan zijn rommel geknaagd hadden en dat... t'r veul beskimmeld was... Moar stil... nou nie an denke... nou eerst d'r uut... Het lampje zette hij op het treedje. Zachtjes duwde hij het luik óp, meenemend het lichtje. Geraasloos kroop hij óp in het donker achterend, even angstig luisterend of de koeien nog huilden. Maar geen zuchtje was er te hooren uit den stal. Weer

een eindje beurde hij knielend het lampje verder. Angst klauterde tegen zijn keel, zakte weg in zijn knieën, in een licht-makende duizeling, en zwaarbang genoot hij weer dat hij nu door het gevaar moest, langs de slapenden. Blij was hij dat hij zijn kousen in bed uitgemorreld had... dà was lucht... lucht... Klaar spitsten zijn zinnen zich op ieder licht geluidje. Even bonkten weer uit den stal donkere ringstooten. Nu stil... Met de pit iets hooger, stond hij op het vloersteenen achterend. Zijn voeten klompten als ijs. Nu voelde hij het... Nu zag hij alles... nu, het licht even voor hem uit! — Op het drempeltje van de kamerdeur, waar ze sliepen, keek hij op de klok... Bai viere... Was ie d'r drie uur weg weust!
Zwaar geronk gromde uit de bedstee van Dirk en Piet. Nu was hij er... Niemand had sain meer kenne pakke... 't Gevoar was ie vlak te bofe... Versmoord-wild gejubel brandde in hem op... Nooit,... nooit soue s'm snappe... nooit... D'r was t'met nie één soo sluw aa's hai.
Zacht schoof hij de kamer in, vóór Guurtjes bed. Even gleed het licht over zijn slaapholletje... Nou sou ie 't lampie neersette op 't vochtkringetje, woar 't stoàn had... op vloer... En nou d'r in... d'r in... aa's 'n aisklomp sain bast... en nou effe nog denke... an... alles... alles...
Plots schrok hij óp! Nu zag hij eerst dat hij de deurtjes van zijn bedstee had laten openstaan... Godskristis... doàr hàd je 't!...
Angst sidderde door hem heen dat zijn wijf hem gezien had. Gauw recht op het bed aan liep hij, zag pal op het grauw-strakke idioten-hoofd van zijn vrouw, die hem stom aanstaarde. Ze had allang wakker gelegen, maar niets had ze gezien of gevoeld. Niet eens dat haar man weg was, of dat de deurtjes van de bedstee openstonden. Gesuft

had ze, ontwaakt uit een angstdroom, in het donker. Plots was het lampjeslicht de kamer ingekringd, haar duistere oogen voorbij geflitst en had ze het roode lijf van Ouë Gerrit gezien, zonder te beseffen wie het zijn kon. Een stomme ontzetting was haar in de leden gehamerd. Inéén had ze Hassel op haar zien aankomen, vergroot in zijn rood ondergoed, en met een sidderschok door haar lijf gilde ze schor-mal:

— De duufel!... de duufel! hai komp main hoàle!... Rauwe angstklanken galmden kermend-gerekt door de nachtstilte. Overeind zat ze, vrouw Hassel, met de handen vooruitgestrekt, krombeening ingehurkt, schreeuw-gillend tegen Ouë Gerrit, die niet meer wist wat hij doen, wat hij zeggen zou. Toch wou hij haar verdringen, in bed springen, maar plots bonkte ze met hevige krachtstooten en rukken, in zenuwangst zijn beenen van het plankje. Op zijn knieën strompelde hij neer, scheurend zijn schenen langs het bed, zijn handen nog glibberig-onzeker vast aan het randje. En heviger furiede vrouw Hassel óp. Zwaar, met verkronkeld lijf en bleek-grauw, wild gezicht over de beddeplank gebukt, wrong zich haar angstkop uit het donker òp, stáárden haar krankzinnige oogen dol en vermetel. Haar slaapmuts was haar van het hoofd gezakt en losjes fladderden wat bleeke haren over haar angstgezicht, onkenbaar vermummied. Als van een waanzinnige, hysterische heks rochelde haar stem, krijschte haar duivel-angst door het kermen héén. Ouë Gerrit kroop over den vloer, telkens probeerend in een woesten sprong haar tegen de peluw neer te smakken en plat te drukken, met zijn hand beverig naar haar spuw-mond tastend, om het gil-kermen te smoren. Maar sterker, wilder sloeg ze zijn beènen weg van het bedrandje, dat hij schuurde zijn kinnebak, neer-

bonsde tegen de plank, vloekend van pijn en benauwing. Guurt was in halven slaap-duizel van schrik in haar hemd opgesprongen naar het bed toe, zonder te weten wat er gebeurde, achter haar vader áán.

— De duufel!... de duufèll!... móó-óórd!... gilde vrouw Hassel, trampelend nu met haar magere beenen tegen de beddeplank, dwars achteruit in het donker, haar hoofd op de peluw afduwend, dan ineén overeind, in woest-stil geloer, afwerend de aanvallen van Gerrit, die weer op zijn beenen stond, telkens bukte met zijn kop en handen het duisterende slaapgat in.

— Waif!... waif... hou je smoel... hoho!... je bin dòàs... puur stoàpel... ikke bin 't... hou je bek... — Voort bulderde de Oueë, die niet begreep waarom ze hém den duivel schold en vannacht tienmaal sterker was dan hij.

Guurt, een beetje bij van den eersten schrik, wist nog niet wat er gebeurde, hoe haar vader uit bed kwam en waarom haar moeder zoo krijschte en kermde. Door het gebulder van Ouë Gerrit, en het schreiend gegil, waren de jongens dommelig wakker geworden. In zware, woedende slagen bonsden ze hun bedsteedeurtjes open, stonden ze in hun ondergoed achter het worstelende lijf van Ouë Gerrit, die zonder verklaring maar doorbulderde:

— Hou je bek waif!... waif!... of ik snai je de strot af!...

Maar vrouw Hassel rochelde en gilde dóór, kromde zich woester overeind, sloeg razend in het donkere holletje om haar heen, schuimig speeksel tegen het gezicht van Gerrit spuwend, dat hij besmet stond van valsch mondvuil.

Plots had ze haar man herkend, en wilder nu rochelde ze door met rauw-schreeuwerig stemgeluid:

— Moord!... moord!... hai wil main joàpe... moord!... moord!...
Dirk was woest vooruitgesprongen, had zijn vader een trap in de zij gegeven, dat hij waggelde, greep de tang-sterke armen beet van zijn moeder, smeet haar in een ruwen ruk achteruit met haar gezicht half op de peluw en smoorde, in dekenkronkels zwaar óver haar vergrauwden haarkop gepropt, haar angstgehuil.
— S'is puur doas,... rilde Piet, en Guurt stond paarsbleek te bibberen van angst en kou.
— Stoàpel... puur... stoà...pel,... stamelde ze rillend na, met haar slaapoogen op het achterlijf van den in bed gehurkten Dirk starend, schuddend haar gouddos op de koude, bloote schouders.
— Komp hier Ouë... beval rauw Dirk, met zijn grooten, wreeden kop de bedstee uitgedraaid naar Gerrit toe,... sai begin weer strak-en-àn!... pak jai d'r poote... goan d'r op legge... ik hep nou d'r kop... stevig-àn hoor!...
Rood donkerden de zeerende wimpers van Dirk door den slaap gezwollen, in den lichtschijn van het lampje, dat Guurt nu midden op tafel had gezet. Snel weer zijn kop hevig draaiend, staarde hij ontsteld in hurkhouding op den bobbel onder hem neer, dien hij indrukte. Zacht gekerm en verdoofd gekrijsch kreunde uit de dekens. Dirk, in al zijn krachtzwaarte telkens opgewipt door het ingesnoerde zenuwlijf onder hem, kroop verder in bed, drukte zwaarder met zijn knieën op de plek waar vrouw Hassel's nek zat, plette maar, zelf radeloos in angst, niet beseffend wàt anders te doen. Moeder was plots gek geworden. Dat voelden de kinderen. En niemand viel het in, den Ouë te vragen hoe hij eigenlijk uit bed kwam. Op haar beenen lag hij nu, Gerrit, neergekrampt in het donkere bed-endje. Maar telkens even, rukte vrouw

Hassel in angst-krampen en stuiping van haar voeten, Ouë Gerrit óp, dat hij waggelde, in den hoek beukte met zijn kop; dan weer trapte ze hem tusschen de liezen, dat hij een wilden, jagenden pijnkreet uitstootte en vloekte. Onderhands bedacht hij, wat hij zeggen moest als ze hem vragen zouden waar hij geweest was, wat hij er uit te doen had... Niks... niks, heulegoar geen uitproatje had ie... Dà moakte 'm stikke van angst.

Zachter, al zachter kreunde en kermde vrouw Hassel. Toen als in een schok, begrepen Piet en Guurt inéén, dat ze stikken ging zóó.

— Houw op Dirk!... houw op!... gilde Guurt ontzet,... je smoort d'r... se hep geen lucht!...

— F'rdomd,... gromde Piet,... se stikt t'met... dà holp nie... loà d'r nou los...

Dirk, zelf geschrikt, plots voelend dat hij haar vermoord kon hebben, was angstig van haar lijf opgesprongen, Gerrit uit zijn hoek meesleurend, nu vrouw Hassel haar beenen al wat minuten beweegloos gehouden had. Met zijn zware schonken, dachten ze, dat Dirk haar doodgekneusd had, moeder gestikt onder de lakens zou blauwen. Guurt en Piet rukten de dekens in plooiwarreling van haar hoofd. Stil lag ze, roerloos verwrongen met grauw gezicht en de vuil-grijze flodderharen voor de dichte oogluiken gekroesd. Zacht kwam er hijging in haar lijf, openden de kijkers weer, na een poosje, glurend door de warharen op Hassel, die in benauwde streken over zijn baard wreef, ingekrompen naast de kinderen voor het bed stond. Plots in een gansch onvoorzienen ruk, sprong vrouw Hassel weer overeind, aap-lenig op Hassel af, spoog ze hem witte klodders in zijn gezicht, schudde zijn langen haarkop, en gilde rochelend:

— Moordenoar,... je hep main wille joàpe... ik hep 't sien...

Nu was haar geheugen sterk éven, in dien krisis. Machteloos, met de lendenen achteruitgedrukt, viel Gerrit op zijn knieën, in dollen angst dat ze hem gevolgd, gezien had in den kelder. In zijn benauwing daarover, voelde hij bijna de bonken niet die zijn vrouw hem in waanzin op zijn grijzen kop en nek hamerde, met krampige vuistkracht. Guurt, angstiger nu, gilde mee en schreeuwde huilend dat ze de buren verderop roepen zou.
— Hou je bek,... snauwde Dirk,... soo wait heen... is nog nie... sel d'r wel mores leere... Hier Piet... graip jai d'r poote... den Ouë leg tog veur meroakel ...Dirk wilde eerst den Ouë losrukken uit de kramphanden van zijn moeder, die in woeste dierdrift doorstompte en mokerde. Gerrit vloekte, al benauwder dat ze hem gezien had, dat ze het daar zoo ineén zou uitschreeuwen; mepte zwakjes terug in het donkere ruimtetje, tegen de magere rochelborst van zijn wijf, soms een woester bof, dat het kraakte op haar karkas. Eindelijk had Dirk hem losgeworsteld, en in waggelende strompeling opzij geduwd.
— Sit jai hier Ouë... op die deele is 't waif sterker aa's wai.
Toen loerend, greep hij weer plots de handen van zijn moeder, sloeg haar er mee in het gezicht, boog ze achter de schouders half om, beukte ze dan weer naar haar mond, dien hij dichtdrukte, plat als een varkenssnuit. Een wilde vechtlust driftte in hem los, om het dolle wijf te temmen. Te hijgen stond hij, en Guurt, bijlichtend, krijschte gesmoord, doodsbleek het fijne hoofd in den lichtschijn. Piet had haar beenen nu vastgemoerd in zijn schroefhanden en gekneld onder zijn zware schonken, die zacht, ademzacht bewogen. Langzaam begon de angst-krisis van vrouw Hassel te zakken. Haar gezicht, los omwoeld van vuil-grijs haar, waaronder de naakte schedel doorschemerde, lag grauw-paars

te kaaksidderen, nat van angstzweet. Om haar breed-dunnen mond schokten zenuwtrekjes, snel achteréén. En het lossige zwabbervel van den rimpelwang vlamde nu doorspikkeld van doffe vlekken. Uit haar opengescheurden borstrok bruinde haar smoezelig bloot lijf. Bij elken ópschok, knakte Dirk haar met zwellende kracht terug in de peluw, haar magere polsen geschroefd in zijn spitklauwen kruislings over haar borst, die hijgde zwaarder van benauwing nog. Zacht likte ze het schuim uit haar mondhoeken weg. Plots begon ze uit te snikken, doofde het angstig gestaar in haar oogen, gebroken van een flauw licht, keek ze weer rond, gewoonsuf als altijd, wist niet, wat er met haar gebeurde. De krisis was afgezakt. Het angstmom van straks leek uit haar gezicht weggerimpeld. Zwak, in uitputting nog, keek ze naar Dirk óp, vroeg huilschokkend:

— Wà is d'r... wà hou je main vast... is 't al loat hee?...

— Hou je bek... snauwde Dirk,... je bèn d'r doàs, ...niet beseffend dat die grien-uitbarsting de eindkrisis had gebracht.

Zacht weende ze door, de handen kruislings-stil op de borst gedrukt, snikkend als altijd, niet wetend waarom ze huilde. —

ZEVENDE HOOFDSTUK

I

AAN allen kant lag Wiereland ingesneeuwd. De vorst steeg en mopperend vloekten de kweekers, dat hun gewas uit den grond was komen kijken en nu temet doodvroor. Den avond daarop daalde de vorst, modderden de wijkjes weer in drassige brij, grauwden de jammerdagen onder laag grijze luchten druilerig door het vuile stedeke, tot wéér inviel sneeuw, al maar sneeuw, aanwittend en bedonzend de wijkjes en huisjes, zonder dat er ijs kwam in de slooten.

Kees stond te trampelen van voetenkou. Nu zou hij met een vent die misschien iets voor hem had, een hoekkroeg ingeloopen zijn, als hij even bleef passen op diens karretje. Maar de kerel kwam niet terug. Verrek, dan zou hij hem smeren. Op zijn erf bleef hij rommelen, uit het pleehok wat gier opscharrelend. Een paar dagen had hij helpen opladen en wat kwartjes verdiend met nieuwe mandbodempjes maken. Nu was het weer gedaan. Morgen zou hij, puur uit verveling, zijn rot brok schuur sloopen en er blokken van zagen. Kon hij maar mee met de tuindersboot op Amsterdam,... wà wild en k'naine smokkele... doàr satte nou al die f'rdommelinge bai mekoar... en nooit kon ie mee... Moar f'noavend sou 't 'r nou erais van komme... stroope... Hij had afgesproken met drie lui, de beruchtste wildstroopers van Wiereland, omdat hij zelf geen kogel en geen achterlader, geen sprenkels, niets, niets meer had. Zijn laatsten lader hadden ze hem afgekaapt

op het bijpad, de koddebeiers. Piet Hassel, zijn broer wou ook mee, voor het eerst. Kon hem niets schelen, als hij maar geen grooten bek sloeg.
Tot het donker bleef hij nog rommelen op zijn erfje, nijdig en stil-wrokkend dat er weer niets te vreten was. Donderement, nou wierd het hem te guur. Huiverend schokkerde hij de kamer in, smakte zich neer, plat op den grond, rillend voor het laag vuurtje waarin takken vlam-knetterden, als in een winterpret-verhaal met de doorbrande schouw en den donkeren konkelpot. Ouë Rams zat er weer met zijn beenen in het verkort, in een hoekje opgedrongen, pruimstraaltjes sissend in het geknapper. Even verwarmd stond Kees weer op, grommend. Het stonk er als de pest en de zoete valeriaan kon hij niet luchten; die maakte hem misselijk... Dan nog moar effe noar Grint... tjonge die maid... die Geert... die droait sain puur veur s'n test... wà 'n lief ding...
— Waif!... aa's t'met de kerels komme, loà hullie wachte... aa's hullie d'r om àcht uur nie benne, goan wai f'nàcht...
Ant bromde iets terug uit het achterend, door het lawaai van wat schreeuw-kinderen heen. Tegen half acht dook zij op uit het donker, om het lampje aan te steken in de kamer. Wimpie's stemmetje zangde neuriënd uit zijn stikduister hoekje en ouë Rams zat even flauw-rossig bewalmd in de zachte knettervlammetjes van de schouw. De zuigeling lag in het bed van vader en moeder, naast Ant, voor het gemak 's nachts als het kindeke de borst moest lebberen. Dientje, het moedertje, met haar zenuw-zwak kopje, holle waloogen en uitgebleekte wangetjes, moest rondgaan.
— Bidde!... helhoake... schreeuwde vrouw Hassel,... nog twai Akte van Hoop enne... Akte van Berouw... kaik rond Dien... geef hullie d'r 'n mep

...dà kenalje... loà hullie nie klesseneere...... aa's se nie wille... d'r op moar!...
Bij het knielend zusje Aafje ging Dientje staan om te hooren, in te vallen, te verbeteren. Toen Aafje klaar was hielp ze haar in de bedstee, voorzichtig tusschen de andere kinderkluit. Van het schoorsteenrandje, uit een hoekje, peuterde ze een fleschje open, nam zelf met rillingen een lepel valeriaan. Voor haar zenuwen, had moeder gezegd, omdat ze 's nachts zoo schrikkelijk droomde, zoo wild deed, zeiden ze, op ging zitten en bange gekkigheid zei. De kleine naast haar moest ook een slok, krijschte Ant weer even uit het achterend naar Dien.
— En sai... sai mò nog bidde... Dien... kaik... f'rdomd se lait al... Stommeling!... kwam dreigend aanstuiven Ant... sien je nou nie dà'k brood an 't moake bin?...
— Nou... en... ik bin soo moe... zuchtte bleekangstig Dien, haar bruin stinkend rokje van haar beentjes schuddend.
Met een smak had Ant een lang-ijzeren broodvorm en een groote steenen pan op het tafeltje neergekwakt, dat de kinders verschrikten in de bedjes. Wimpie, die droomerig neuriënd naar een Moeder-Maria-plaatje te turen lag, schrok óp, hevig. Nooit kon hij slapen of moeder moest ook liggen, al werd het elf uur. Plots kwam grootmoeder Rams aansjokken uit het achterend, vaag-tastend in schuifel-pasjes overal heen, met haar handen en armen krommig vooruit, alles werend waartegen ze op kon loopen. Haar zwaar korpulent oudvrouwen-lijf, heupig uitgezwollen, schommelde als van een tiendubbel berokte vischvrouw. Op den vetten romp stond ingekwabd nekloos, een klein hoofd, vossig-spits, met erin leelijk-groene, schichtige flikker-oogjes, weggediept in slappe, bruin-

gele wangen. Een versleten paars jak met zwarte streepjes over den loggen borsten-hang, was in korte smerige franje afgerafeld bij de tonnige dijen, en overal kromden haar groote handen met de worstige week-dikke vingers, en de stompe vette armpjes — gespannen in het nauw lijfje als kinderdijen — vooruit, waar ze liep. Bij het bedje van Wimpie stond ze stil. Slechts schaduwen kon ze nog maar zien. Op den dag liep ze wel alléén, omdat ze woú, maar telkens werd ze door goedhartige lui thuis gebracht, die haar zagen zwerven en tasten. Als ze met haar befloerste oogen, waar het licht al bijna uitgekringd was, in dof staren der appels strak tegen iemand of iets aanliep, stotterde ze van kwaadheid, gaf ze dadelijk de schuld aan ding of mensch, waartegen zij opbonsde. Nooit goed wist vrouw Rams wie wél, wie niet in de kamer was. Maar sluw vroeg ze het ongemerkt de kleintjes of Wimpie, denkend dat ze dan niet wisten, hoé weinig ze nog maar zien kon.

— Mò je, mò je nie wà drinke... jonge...? vroeg ze Wimpie al tweemaal, die driftig nee had geschud, zonder dat ze het zag.

In haar stem, schril en scherp, lag een bijtende klank van nijdigheid.

— Seg jonge... hoor je nie?...

— Nee... nee... neenet!... 'k mò nie!... riep driftig Wimpie, met zijn hoofd moeilijk draaiend in de peluw.

Over het bedje heen van Wimpie boog ze haar vossenkop, om hem beter te zien, maar het mannetje begon te huilen.

— Wà wi-je tog?... wi-je tog?... angstigde zijn stemmetje... 'k mò niks... 'k hè niks vroagt.

Ant, met haar handen vol meelklonten staand voor het tafeltje, keek naar den hoek, barstte nijdig uit tegen vrouw Rams.

— Wà mò je tog moeder... loà sain se gangetje... wà seur je... je moak sain in de loorem...
Stil-nijdig schoffel-paste ze weer weg van Wimpie's ledikantje, langs de bedsteeën van de meisjes, die nu met een groezelig-geel schijnsel op de stille slaapmaskertjes te snurken lagen, eng de lijfjes in elkaar gewurmd. Even keek ze in, vrouw Rams, zag niets dan donker, sjokte verder met de armen krommig-stomp vooruit, tot ze pal den hoek inliep, tegen den lichtbak van Kees op.
— Daa's jouw...joúw...skuld... jouw skuld...beet ze af, stem-nijdig, zacht achteruit schuifelend. Maar niets hoorde vrouw Rams terug zeggen; ze begreep dat ze ergens tegen aangeloopen was. Bij den haard bleef ze weer staan, in een lichtelijke uithijging van haar zwaren borst-hang. Daar zag ze in het schuwe licht den beschaduwden romp van ouë Rams, het silhouet van zijn bloote morsige voeten in het verkort saamgekrompen; haar man, dien ze haatte, met wien ze al dertien jaar niet sprak, die haar ook nooit wat zei. Ze haatte hem ook omdat hij Ant met Kees had laten trouwen, omdat hij Kees niet de ribben stuk sloeg en omdat hij nooit op hem meeschold. En hij, in zijn grimmigen, eenzelvigen leefangst, oud, afgedaan en verzwakt, wist niets meer van dien trouwrommel af, wou alleen geen gezeur, haatte heftig zijn vrouw terug, zoo maar, uit afschuw voor haar schimperige valschheid, al bleef zijn haat niet meer zoo fel in zijn kop nagloeien als vroeger. Maar bespuwen kon hij haar, verafschuwen deed hij haar, zonder het ooit iemand te zeggen. Ingedrukt in een bedsteetje op een duf achtergangetje, sliepen ze al dertien jaar naast elkaar, zonder een letter gesprek. En niets geen gezeur, van niemand, wou ouë Rams. Alleen maar stilte, nu hij geen werk meer kon doen, en eten. Als er dat niet was, pruimpjes

en hitte. Zoo bleef hij zitten op zijn stoel bij de schouw, zomer en winter, verlangend geen lucht, geen zon, geen straat te zien. Alleen mompelde hij... swaineboel... swaineboel... als Ant geen tabak voor hem gebedeld had, of als hij zijn vrouw zag sluipen rond hem heen, zonder woord, al maar sloffend en tastend.

Ant stond nog aan het schuddende tafeltje, onder het schijnsel van het armoelampje, te grijpen in den vuilen, geel-glazuren pot, kledderde telkens nat deeg van haar smoezelige vingers in den plaat-ijzeren vorm, met haar bemeelde handen, grof be-kluit, persend en plettend. In het lage kamerdeurke bleekte plóts het hoofd óp van vrouw Reeker van het pad. Guurte bracht ze mee van de straat. Achter haar lang, rood-omdoekt lijf, kwakte ze de donkere hokdeur dicht, sjokte in een zucht van uitputting op een krukje neer, bij de schouw.

— Main kristis, is dà skrikke...

— Gommenikki... jai buurvrouw?... riep Ant, verbaasd omziend.

Nooit kreeg ze bezoek van vrouw Reeker, omdat die zich altijd, als vrouw van een zuinigen, braven kleinpachter, wat te voornáám voelde om met het Hassel's-schorem om te gaan. Want Kees... nie woar, wà was Kees nou veur 'n snaiboon... nog g'neens 'n los werkman... Maar nou was ze zoo geschrikt op den weg, dat ze buiten haar fatsoen ging.

— Buurvrouw... hijgde ze nog met ademlooze stem... je mò... je mò main effe... effe an 't bedoàre loate komme... geef main... 'n... 'n... bakkie woater... is dà skrikke... dà 'n mins doen ken... is dà skrikke... liefedeugd!

Ant wreef bedaard het handen-plat over het deeg, gladduwend en indrukkend bultjes en geultjes. Zacht was ze naar Wimpie geloopen die nog wak-

ker lag, om hem haar vingers, rauw-bedeegd van witte kluitjes, te laten aflikken. Dat vond hij zoo lekker altijd. Met één hand in Wimpie's breeden mond, de andere ruig afstrijkend aan haar schort vroeg ze half naar vrouw Reeker toegekeerd, met iets bits in haar stem:

— Moar main goeie mins... wà hep je... je laikt puur f'rstuur... hier hep je 'n bakkie... doar in d'emmer...

Grootmoeder Rams was om vrouw Reeker heen gescharreld, had vlak op haar donkeren rug geloerd en eindelijk aan de stem gehoord wie het was.

— Wà hep je?... vroeg ze schel, tusschen Ant en vrouw Reeker inschuifelend,... hep je weer belet in je hoofd... mi je spoke?...

Ze lachte scherpe schraap-geluidjes uit en in tastrichting nijdigde ze haar woorden naar vrouw Reeker, die vóór ouë Rams zat.

— Nou... nou ik sweer d'r op da'k se puur sien hep... twee... twee... eéne van langest... 't pad...

— Nou mins, de boose geest sit in je... scherpte nijdiger vrouw Rams, met sarrende mondtrekjes in haar spitsig gezicht... De duufel hep je beet... daa's nou main weut... die hep je puur beet...

Ant moest nog er uit, het brooddeeg naar den bakker brengen in Wiereland. Al een kwartier wachtte ze op vrouw Zeilmaker en vrouw Zeune, die altijd meegingen tegen dien tijd.

— Je ken hier blaive, soo lank je wil buurvrouw, moar ikke mò effe main booskap...

— Neenet... neenet... dan goàn ik mee... dan goan ik mit vrouw Zeilmoaker t'rug,... zei angstig vrouw Reeker, driftig opstaand... Ik durf... durf nie moedersiel alleenig 't pad af... twee... twee... hep 'k d'r nou sien... ik sit d'r puur van te trille...

— Twee... twee... bitste vrouw Rams hoonendstreng... mins ik seg moar... paàs op je sieldre-

ment!... je bin an de duufel f'rkocht... paàs d'r op!...
Plots met deurgebonk en gestoot rumoerden vrouw Zeune en Zeilmaker de lage, groezelig duisterende kamer in.
— Kloàr buurtje?... schorde met heesche, mannige ventersstem vrouw Zeune.
— T'met buurvrouw, nou hè'k de eer van vrouw Reeker d'r besoek... s'is d'r puur tureluurs van, se hep weer spoke sien op 't pad.
— Spoke, spoke?... gier-lachte grof-hevig vrouw Zeune met haar bassende mannestem... 't regent t'met aa's de see... stikke donker... en 'n wind van foàlderoa!!... neenet vrouwe! die komme d'r nou nie uit... die blaive bai hullie perremetoàsie... die... Bleek-bevend was vrouw Reeker weer voor ouë Rams op het krukje neergezakt. Achter haar schonkig lijf sisten in het groen-duister grootvaders pruimstraaltjes, sneller, sisscherp tegen de konkelpotbuik aan. Vrouw Rams was weer tusschen de visite ingeschoven, de armen krommig vooruit, in rad tastend geschuif. Ze wist precies nu aan den stemmenklank wie er waren; Kees hoorde ze niet. Die was weg, wég... want met al haar haat, was ze bang voor dien kerel, voor zijn razende drift.
— Ik seg moar,... scherpte ze weer uit,... dà se d'r van bekold is... behekst... se mos puur belese worde ...daa's nou main weut... ik belees hullie allegoar... Wimpie hep puur behekst weust... deur hoar sloerie!... die suiplap... die maidejoàger...
— Moeder, loà Kees se gangetje,... zei kregelig Ant, bang voor Wimpie's drift, en ook omdat ze het niet zetten kon nou, waar die branie van een vrouw Reeker bij was, dat haar man zoo uitgemaakt werd.
— Wà?... se gangetje?... jai weut niks!... niks, jai onskuld!... jai weut nie wà se segge... op de ploats ... enne op de polder!... Moar nou... hep ie... hep

ie de burg'meester weer wille deùrsteke... puur woàr... en nou hep ie weer àlderlei meissies ongelukkig moakt... puur... en nou hep ie drie doàge se aige dood-soope in de kroeg... bai 't Veertje...

— Daa's jokkes, hai hep hier weust... de heule week,... brak Ant nijdig af.

— Dà lieg jai!... hou je bek jai onskuld!... hai beliegt je... beliegt je!... soo'n skoamteloose vuilik! ...hai legt 't àn mi iedere maid van fleesch en beene!... en... enne iedere nacht hep ie stroopt die dief... die ongeluk in je huis!... allegoar bloedsinte ...aa's tie d'rais wà afgeeft... je most sain!... sullie moste sain fille!... an rieme snaie... soo'n gedrocht! ...soo'n ketter!...

Ze stond te gebaren in het vrouwenkringetje, woest-blij van binnen dat ze op Kees schelden kon, dat ze haar heete kregeligheid kon luchten, nou bij vreemden, nu hij toch weg was. De armen hoog boven haar vossenkop, gebaarde ze met haar twee handen bij elk scheldwoord, en onder vingerkrampige trekkingen liep ze, in opwinding voortschimpend tegen het lijf van vrouw Zeune, die haar met een stoot kwaadaardig achteruit bofte. Ant gaf haar moeder gelijk, altijd als ze alléén waren. Maar nu, nu vond ze het toch te bar.

— Moar moeder, wà hep je nou soo ineens op je heupe... loà sain se gangetje seg ik... loà sain... je klest puur de honderd uit...

Wimpie was begonnen te snikken en te schreeuwen.

— Dà lieg-ie Omoe... dà lieg-ie!... Foader hep nies doan... foader hep nies doan!...

Met een rood woedehoofd, doordrift van nijdtrekken, draaide vrouw Rams zich naar Wimpie's hoek, in een schamperenden spotlach.

— Hehie... hehie... nou... dà manneke sel t'met beterder weute... Aa's 'k je moeder was, had je al 'n veeg beet... jou snurkert... jou hufter...

— Kom, kom, wà'n geklieter... lachte met basstem vrouw Zeune,... je klest puur de honderd uit vrouw!... kaik 'rais... die skoape doar... droaje d'r aige van om... je kraist se puur wakker vrouw Rams... en kaik d'ris mins Reeker beefe... nog 'n kommetje woater... hee?...

Ant was naar Wimpie toegeloopen om hem te sussen, zoende zijn handjes die krampig de lucht ingrepen boven zijn hoofdje, in machtelooze, driftwoeste gebaartjes, probeerend zijn grootmoeder wat plaatjes en blokjes van zijn plankje naar het lijf te gooien.

— Toe moar... toe moar,... scherpte die valsch,... gooi je groo-moe moar... oartje noar s'n voartje... wà 'n driftbulletje... je sou sain t'met molle-mi-de klomp... toe moar...

— Groote gerechte!... daa's sarre an 't skoap, dà stoan je nie net vrouw Rams,... barstte vrouw Zeune uit met haar zwaar mannengeluid,... f'r wà moak je proatjes, woar de duufel mi s'n moer nie an g'looft... daa's puur houwe en bouwe...

Rauw snikte Wimpie door, beentjes-bevend, dat het ledikantje sidderde. Zijn stemmetje scheurde driftklankjes uit zijn keel, onverstaanbaar wègrochelend in zijn gehuil. Suffer door de herrie zat vrouw Reeker op haar bankje, met het kommetje water in de hand, waaruit telkens beef-plasjes op haar schoot plonsten. Vrouw Zeune had een walg voor het mensch Rams.

— Moar wà is d'r... hebbe ze je dan hailig doàs moakt,... baste haar goedige mannenstem weer.

— Dà rooit noa niks,... teemde vrouw Reeker,... ik hep 't self sien! en... enne... vrouw Grint... van 't pad... t'met ook... mit d'r aige ooge... d'r benne puur geeste... nou!... nou!... groote genoade! aa's k'ran denk!... kraig 'k koors van angst!... Nou was 'k lest bai m'n suster op de ploats... en die...

die... sien jullie... die hep d'r puur kenne woarsegge.
— Soo veul aa's 'n tooferkol,... stemde schel vrouw Rams, nijdig sarrend weer in.
— Neenet!... puur nie... puur woarsegge... echt werk... sien jullie... en d'r man... d'r man ken van alderlei geneese... soo sebiet geneese, saa'k moar segge... nou... die is d'r ook... ook... van et spirre--ïsme... sien jullie... en nou he'k self sien... aa's dà main aige toàfel danst hep...
— Och buurvrouw, daa's gekkighaid,... lachte vrouw Zeune goedig-grof, vroolijk-ongeloovig, met meelij in haar stem voor de strak-angstig kijkende stakker, die zoo bijgeloovig was,... aa's d'r g'n mins ankomt... ken de toàfel ommirs nie dànse... àldegoar goochelderai... vast hoor buurvrouw... vàst...
— Neenet! neenet... hield zwaarwichtig vol vrouw Reeker... 'k hep self sien... wà main ooge tog sien mò'k g'loove...Groote genoade!!...'k ben soo doodsbang in huis, hee?... aa's de dood... Woar 'k sit t'met, denk 'k dà 'k geeste sien... enn... enne 's nachs durref ik nie rond-en-kaike... Enn... aa's... aa's 'n mins op de plee mò mi pirmissie... neem 'k 't lampie mee... in donker... en... en... joa... lache jullie moar... je weut nie woar 'n mins toe komme ken... nou... dan... eenmoal andermoal... set 'k 't lampie puur op 't grondje... veur main... pàl veur main... ikke bin aa's de dood... de dood... en aa's 'k ies hoor... s'oàfes... spring 'k óp... gil 'k op... want ...vroag moar an vrouw Grint... óf'ral sitte hullie... óf'ral... óf'ral...
— Buurvrouw, sullie hebbe je doàs moàkt... en je maàn?... je maàn... wà sait die?... hai mos je 'n rammeling geefe! Jai hep sain vroeger t'met ieder dag op s'n siel en soalighaid mept... nou most ie jou veur 't bekkie sloan... sain jullie glaik...

— Main maàn?... nou, die lacht moar... net aa's Kloas Grint... moar... moar 's nachs leg-ie te bibbere van de nood...

— Gommenikkie buurvrouw, niks dan gochelderai ...dà seg ik... daa's rommelpottrai... Enne Driekoninge is pas doàn!... drink moar!... en stap op ...de wind stoan op 't pad...

— Jesis... dà nooit... moedersiel alleen op 't pad... doar hoor je nou niks aa's... klos-klos... klos-klos van klompe...enn...aa's je mi 'n lichie komp... is t'r g'n noàkende siel... sien je niés en puur bai je oor is d'r nies aa's... klos-klos... klos-klos... komp soo puur op je af... dà je stik van angst...

— Nou seg... aa's je main noú!... lachte vrouw Zeune.

— Neenet! neenet!... angstigde vrouw Reeker ontzet, met bleeker gezicht en verschrikte staaroogen,... ik goan vast nie terug alleen... vast nie.

— Moeder!... kermde Wimpie, zenuwachtig-opgewonden door het verhaal van vrouw Reeker... Dientje en Jaànsie... enne... hebbe sait... dà... dà snachs 'n woagetje mi sonder poardjes...hier...hier langest rait... sóó... deur... deur de ploas... Enne... enne soo langest 't pad... soo... hier vlak-en-langest!... vlak-en-langest 't roam... Enn... dà t'r... dà t'r...'n doodskop...op sit... op de bok...die kaikt ...kaìkt... almoar kaikt...

Zijn stemmetje had zacht geklonken in gesmoorde ontdaanheid door de plechtige luistering van de vrouwen, die mee-angstigden met het kind, in benauwde gezichts-vertrekkingen. Vuil groezelde de lampjesschijn over het schemerhoekje op Wimpie's bedje, en bleek grauwde zijn doodshoofdje in het vale, schuwe licht, met de angstoogen groot en wild-smeekend naar zijn moeder.

Stil stonden de bemutste vrouwenhoofden, donkerend naar Wimpie toe, in angstigen luister, en even

in plotse stilte loeide een windvlaag áán in een klaaglijk gesidder van buiten om het duistere raam, naar het nachtpad toe.
— 't Is sonde jonge... je moak main puur oàkelig... zei rillend vrouw Zeilmaker.
— Niks main jonge... niks hoor,... suste Ant, haar eigen bijgeloof-angst in haar hart smorend,... aa's 'k weerkeer...
— Neenet moeder!... neenet! moeder mag nie weg! ...nie weg!... gilde in dollen angst Wimpie, opsjokkerend zijn lijfje in kracht, met den elleboogstut achteruit in de peluw, dat zijn zandzakken aan het voeteneind rumoerig bonkten, zadderend tegen het bed op... Moeder mò hier blaive... 'k bin soo bang, 'k hep doodskop sellefers... sien... sellefers sien en kaike...al moar kaike...dà sullie doen...enne...enne ...mi s'n neus op 't roampie...soo...soo...en kaìke!... Heller raakte het geel schijnsel zijn doodshoofdje, nu in een angst-gebaar vrouw Zeilmaker van zijn bedje wegdonkerde het licht uit. In den groezelen lampschemer van de kamer staarde het, in stillen schrik. Angstzweet glom om zijn breeden mond en neus, en spakig-uitgekniesd, vleesch-vervreten, gebaarden zijn armpjes zenuwbenauwd boven zijn hoofdje.
Vrouw Reeker rilde, bezoog haar kommetje water met kakement-beving tegen het steen en vrouw Zeilmaker sloeg bang, in oogen-angst, een kruis.
— Hè jai main ooit?!... stem-driftte ze zacht uit.
— Daa's droome main jonge... droome,... suste Ant weer, koesterend zijn magere wangetjes en het zweethoofdje,... daa's nàchtmerrie. Murrege komp kappeloàn... kê je biechte main jonge... enn... aa's je kommuneseerd hep is 't doàn... tog ieder moand sóó... nie?... Enne... hep Omoe dan nie je kouse kruist veur 't bedje lait, ieder nacht?

— 't Is sonde,... lachte nu plots weer mannerig-zwaar vrouw Zeune,... je mot t'met op alderlei figgeleere... kouse in 'n kruissie veur 't bed... jullie laikt hier t'met allegoar doàs...
Vrouw Hassel bleef sussend en streelend Wimpie's angstgrauw gezichtje aaien. Naar buurvrouw Zeilmaker had ze stiekem gefluisterd nog even te wachten.
— Aa's tie wà bedoard is, goan 'k mee.
Vrouw Zeune was op het gehavende waschstel over vrouw Reeker gaan zitten, kijkend dán op den neergeblokten stommen ouë Rams, die sneller pruimstraaltjes siste, dan op het beteuterde gezicht van vrouw Reeker, die kleine slokjes klappertandend uit haar kommetje opzoog.
— Seg buurvrouw,... barstte vrouw Zeune ineen weer uit tot Ant,... woar is tog jullie gait bleefe... is 't beesie dood?...
Een ontstelden wenk gebaarde Ant uit het half-duister hoekje, naar vrouw Zeune toe. Het beestje had ze moeten verkoopen, voor de huur. Kees had geraasd. Wimpie was dol op het diertje geweest. Ruim een week had hij er om gegriend. Maar nu net dacht hij er een dag niet aan,... nou gong dà waif 't weer ophoale... Vrouw Zeune begreep half, maar zwijgend zitten kon ze toch niet. Ze was gewend aan venten, schreeuwen, drukte, en wat haar man, een klein tuindersbaasje niet kon, lapte zij met haar joligen mond op de markt en in Amsterdam.
— Seg buurvrouw... is dà snuit van ouë lappe al hier weust?... de huur ophoale saa'k moar segge?... Is ie al hier weust?... wà 'n dwarrel hee?... Wà 'n geep...
— Swaig buurvrouw... bin aa's de dood... aa's 'k sain sien buurvrouw... jammerde vrouw Zeilmaker ...Nou kraigt ie van main puur ellef weeke... nou

sien ie, dà Joap nies omhande hep... main Kees nies... main Willem nies... Nou sien ie dà wai droog brood vrete... nou draigt ie rond... dà je de skrik om 't hart sloat... Main kristis... hai trapt ons op stroat...

In woede trok vrouw Zeilmaker haar kort rood shawltje dichter om de schouders, prikkend onzeker een speld in de wolstof.

— Hoe's gosminsemogelik,... jammerde vrouw Zeune schuddend met haar hoofd dat de zwarte balletjes van haar wollen kaper juichten... dà kreng... in de ploas bai main suster... beefe se t'met aa's se sàin sien. Enne hai sait moar... hai sait... de groote heere motte van main geld hewwe... ik stoan d'r veur... aa's hai nie betoalt... is ie s'n boantje puur kwait... nou betoale se van somer dubbel huur sien jullie... dubbel saa'k moar segge... om aa's dan in winter is...nie d'r uit set worre...Moar hai mot sélf betoale sait ie.

— Dà liegt ie... hai sait sellefers teuge màin swoager... die bouwboer uit de polder... hep ie sellefers sait... hep ie sait dàt ie ons dondere sel tò wai nie meer kenne... dàt ie ons achter ons duufelemint sel sitte...

— Hier-òp-an! Gommenikkie, aa's tie morge komp,... baste woedend vrouw Zeune,... ken ie 'n lik onder s'n koakebeene kraige... wà'n skar... wà'n kwinkkwank... Wai hebbe nie genogt in ons kop... 'n mins valt t'r bai dood... aa's je nie je lol d'rin houwt... sou je t'met j'aige f'rsuipe...

— Dà rooit noa niks vrouw Zeune,... snerpte schel vrouw Rams ertusschen,... hai 's 'n fesoenlijk mins... hai suip nie... hai loop nie noà de maide... enn... en ikke seg moar... 'n mins sonder gòsdiens ...is... is minder aa's 'n beest... daa's main weut... Hai... hai is suinig, hai is fesoenlik en... en 'n

mins sonder gòsdiens is... is minder... aa's 'n beest...
De stem van vrouw Rams beefde van nijdigheid. Haar lippen trokken hatelijk op, één mondhoek bleef natrillen, haar oogappels stáárden, stáárden...
— Nou, vrouw Rams, daa's jou weut... maar ikk... ikke, sien je?... ikke f'rtrouw de vint nog nie mi 'n leeg flenelletje... saa'k stikke... Jai... jai kèn nie sien... moar ikke wel... Enne... enne... vroag nou alle vrouwe van de ploas... wà die sloerie, die vuilpoes van hoàrlie hebbe wil... aa's se nie betoale kenne... Enne... enne... mì de jonge waife gooit ie 't dubbel groag op 'n ékoortje... En hai... hài nie suipe?... hài nie suipe? Nou ikke wou... dà 'k sain loodpot op dà teràin h i e r had... enne fesoenlik?... Hep ie nie mì main Trien geen hoarlemmerdaikies wille moake? en hep ie nie... Geert... van vrouw Grint ongelukkig wille moake?...
— Daa's puur f'nain... f'nain,... schold met schelle stem grootmoeder Rams,...hai is altaid in de kerrek ...enne niemand is t'r soo bestig in sain gloof aa's hai... want sonder gòsdiens... is 'n mins... minder aa's 'n beest... snappie... vrouw Zeune... snappie?!...
— Daa's net,... zei kalm vrouw Zeilmaker,... gedrukt woar... aa's 'n boek...
— Nou dat ie katteliek is... nou is tie broaf veur vrouw Rams,... baste gromzwaar vrouw Zeune,... moar ik seg moar... die faine... die faine!... daa's houwe en bouwe... kletse de honderd uit!... moar die hebbe se hier!... achter hoarlie elleboog!... enne ...ikk...íkke seg de gek... veur main pirsoon... ikke leen hoarlie lieverst main kerkboekie... aa's main skoatse... saa'k moar segge.
Ant stond nog in het schemer-vaal hoekje, aan het bedje van Wimpie, die half onder het stemgeraas insluimerde. Met haar paarsig-magere, doorpeesde hand streek ze zacht-koesterend over zijn bleek-

beenig kopje, dat alleen even opschokte als het stemme-gekijf oprauwde en vrouw Rams' geluid, nijdig-schel boven dat der anderen uitdrong.
— Vrouw Zeune… 't is sonde,… schamperde zachter ineens vrouw Rams,… jai bin gevoarlik… daa's nou main weut… jai goan… vast… in de f'rdoemenis… jai kraigt nooit de genoade… jai belait je skuld nie… jai hep geen ootmoed…
— Bi-jai-'t-Hain! pfoe!…pfoe!… blies minachtend vrouw Zeune terug,… aa's je nie puur veul ouwer was aa's ikke… sou 'k je roake… je mos je skoame …minss… jài mot noodig klesseneere van ootmoed …die flapt d'r m'r alles uit wà se leest hep in d'r kàttegismus… dà kè'k ook… van elk skoap op de waireld spreekt se kwoad… jai bin main 'n dàs… hieróp-an!
— Jai bin f'roordeeld,… douwde klemmender vrouw Rams door, haar starre oogappels in de stemme-richting van vrouw Zeune beangstigend in geloofs-extase, met stijgende stemmeplechtigheid,… jai goan de doodsonde in!… jai blaif… brande… in 't onuitbluschboar voaágevuur… jai kraigt gewetensknoaging! —
Zelotische waanzin galmde door haar stem en haar handgebaren, vaag de richting in van vrouw Zeune, strekten zich en krompen terug, in en uit het groezelige kamerduister. Een starre grijns van dwepen stramde in haar spichtig bruin-geel gezicht en rillend onder angstigen invloed, stond vrouw Zeilmaker haar te bestaren.
Ook vrouw Zeune, in een ander geloof, wist in het eerst niet wat ze zeggen zou, overbluft door de plechtige dreig-strakheid van vrouw Ram's woorden in het stille krot, omloeid van windgeklaag.
— Bi-jai-'t-Hain!… dolde ze plots ruwig terug, na even een stemme-stilte tusschen allen,… daa's fàine kemedie mi-sonder betoale… mooie f'rtooning

...allemáchtig wà'n waif... kom Ant, is 't doàn?... 'k mot soo fort.
Uit het donker bedsteetje waar Dien met haar drie zusjes lag rommelde plots rumoer óp en angstig gehuil. Dientje was recht overeind gesprongen. Een paar vuile lappen als dekking over de kinderlijfjes heengepuild, had ze van zich afgetrapt, dat de karkasjes, ingekronkeld asemend in doffe slaapstilte, naakt wurmden in het armelijke groezellicht. Te gillen zat ze overeind, met haar mager, verzenuwd borstje bloot, haar groenige, mager-beenige knietjes onder de kin, staar-oogend tegen het donkere bedmuurtje, met haar handjes krampig in het kort afgesneden blonde haar woelend.
Ant joeg naar het bed, woedend. Van niemand anders kon ze wat velen dan van Wimpie.
— Hou je bek maid... hou je... hep je weer je malle kuure?...
Maar Dientje zag haar niet, bleef staren, krabde met één handje op haar naakte dij onder het smoezelig-goor vodhemdje en met een bange siddering in de stem, heeschte ze toonloos, zacht-gerekt uit, als in ijlkoorts:
— Hier... hier... hier hep... pie main beet!... Help ...help!... nou wil ie main steke... Stil!... kaik hier ...stil!...
„Help" had ze zacht uitgeheescht, en het „stil", toonloozer nog doordringend, angstig-broos.
— Hou je bek mormel, d'r is niks, goan legge!... d'r is niks!...
De buurvrouwen waren in kliek naar het bedje gedrongen, met de koppen bijeen het duister holletje ingebogen. Maar Ant drong ze terug en fluisterend vroeg ze aan vrouw Zeune of ze haar even het fleschje uit den hoek van het schoorsteentje wou geven. Dientje, in bed met haar voetjes opgetrokken op den gonjen zak, kromp in, stamelde zacht

klankjes, lief-schreiend, die volgden haar vingertje dat strak-zeker iets aanwees op het donker muurtje van de bedstee. En zacht afgebroken, toonloos, heeschte ze weer, plots met een gil ertusschen:
— Doà-komp ie... moe...oè... moe...oè...der!! Nou hep ie 'n mes... enn... enne 'k wor soo dik... soo dik!... Main hoof wor soo... dik... kaik... kaik... nou graipt ie... enn... o... moe...moe...oè...der!! nou steekt ie... ayj...ayj!... ayj!!... moéderr... hai steekt... moederrr!... moederrr!...
Twee kleintjes naast haar werden wakker, wreven hun slaperige lijfjes in de plotse guurte, huilden zacht in stillen schrik. In het ander bedje bleef nog stil alles. De halfopen slaapmondjes zuurden adem uit in het enge ruimtetje. Opgedrongen bijéén in de nauwe holletjes met de armpjes op elkaars borst en gezichtjes gedrukt, grauwden de kopjes onder het groezelig-zwakke licht, stil en wezenloos. Er stonk een scherpe urinelucht.
Vrouw Rams was van den haard, in tastend geschuif, den arm gekromd vooruit, door het vertrek naar het bedsteetje geschoffeld, en scherpte weer nijdig:
— Daa's de sonde van je sloerie!... die suiplap! ...die maide-f'rkrachter... daa's de vloek van Onse Heere!
— Hou je bek moeder... seg dà nie... je moakt main roàsend!... roàsend!!... 'k sou sain f'rmoorde kenne aa's tie thuis komp... stootte Ant uit, in woeste vervoering en snikdrift van uitputting.
— Dà lieg-ie... dà lieg-ie Omoe!... kermde Wimpie er doorheen, die al lang wakker was en stil-ontdaan te luisteren lag naar het zacht-ontroerde ijl-stemmetje van Dien.
— Moar buurvrouw... wà skeelt dà kind?... baste driftig vrouw Zeune.
— Aldegoar senuwe... senuwe sait dokter...

— Nouw daa's net,... stemde verbouwereerd vrouw Zeune in, angstig kijkend naar Dientje,... daa's eenderlai maine!... moar sóó erg toch nie buurvrouw...
Ant was weer naar Wimpie toegehold, had hem geaaid en gesust, dat hij weer rustig werd.
— Nou buurvrouw, ik seg fierkant... dà kind doene te veul... dà is 't!... Se hep main d'r nood al kloagt. Soo'n hufter... soo'n neutedop!... Nou kaik... 's morges de polder in!... enne... kaik! om nege uur weer 't gangetje skrobbe bai vrouw Leming... soo'n skoap... tut hallef ellef... nie?... nie?...enne...dan...dan...mòt se doalik noa de ploas kèrante ombrenge... veur Teunisse... tut... tut... drie? dà skoap!... en dan hep se nog niks in 'r laifie... en 's middags jou hellepe... en 's oàfes mot se fente aa's t'r is, mi poone... dà skoap!... se loop d'r aige dood... enne op de kooters passe!
— Wà gesoanik, buurvrouw,... nijdigde Ant,... is 't main skuld?... se hep niks meer om hande... van skool kenne wai nie frete!
Nijdig slofte ze weer naar het bedsteetje toe, naar Dien die zacht-toonloos doorijlde, met dwalend stemmetje; greep het kind met één hand bij de polsen, brak haar tanden met een scherp afgekartelde tinnen lepel van elkaar, een sloot valeriaan het ijlend kindermondje ingietend.
— Niks aa's senuwe... dokter sait 't ook... se hep 't nie veul... soo eens in 't weekie... joa buurvrouw ...daa's nou màin lééfe... Soo mò je nou in d'r eeuwighaid an 't hannekemoaje!... nege kooters... één an de borst... sonder frete!... die main 's nachs nog leegsuigt... drie moal... dà'k geen oog toe doen! Bestig leefetje soo heé? geen wonder dà'k kaik aa's 'n geroamte hee?
Ant snikte. Met het fleschje in haar hand was ze neergestrompeld bij het tafeltje, gingen er schrei-

schokken door haar schouders. De buurvrouwen om haar, stonden stil, met bedroefde gezichten. Vrouw Reeker was heelemaal haar eigen angst vergeten en stilletjes aangedaan van de narigheid bij Ant. Nooit zou ze zoo trotsch meer wezen, nam ze zich stilletjes voor en ereis wat sturen, als ze wat over had. Beschaamd om haar grienen was Ant weer opgestaan, droogde met forsch schort-gewrijf haar oogen uit; keek neer, strak op Dientje, die zacht nog steunde en wartaal uitangstigde, maar toch weer toegedekt lag onder de stank-verwasemende, half-rottende boekweitzakken, met haar bleek, zenuw-doorschokt, starend hoofdje onder de luizige lappen uit.

— 't Skoap is afgevrete aa's 'n talhout... zei vrouw Zeune, meewarig,... sullie doen te veul, te veul... dà goan hoarlie noa d'rlui senuwe... Buurvrouw wà ...wà vodde die kooters tug an d'r laifie hebbe, hullie rille kompleet van kou... dà geeft geen sloap soo!

— Daa's main skuld nie... Kees hep vast niks... Nou droagt sai... onderbroekies van Kees s'n broek ...en... dà mo'k bewoare... en sai... van hem's rokkie... en de klaine... voering van 'n lellig broekie... ikke lap en stop main aige 'n beroerte!...

Plots schoot Dientje weer overeind met woeste schrikoogen en een angstgebaar in de wijzende, kromme vingertjes.

— Moe-oè... de veldwàchter moe!... doàr is ie!... hier!...hie...er!

Haar hoofd wrong ze wild weg tegen den buik van Ant, die zelf geen raad meer wist en doodop was.

— Buurvrouw, toe geef t'r nog es effe 't flessie... wà mo'k beginne... daa's puur iedre week soo!...

Door vrouw Zeune geholpen, drukte ze het kronke-

lend angstlijfje neer en sieperde tusschen de dichtgezenuwde tandjes het kind weer een slok valeriaan in.

Ouë Rams, bij de schouw in het trieste vertrek, droef-vaal en leeg grauwend in het zwakke licht, siste achtereen zijn straaltjes tegen de ketelbuik, verschoof zijn stoel dan rechts, dan links. Wimpie staroogde luisterend uit zijn donkerend bedje, naar zijn zusje. Twee kleintjes, in het hokje naast Dientje, lagen nog zacht te snikken, wetend dat ze afgerost werden in vermoeienis-drift, als ze meeschreeuwden.

Het kwijnend lampje groezelde nog even vuil licht over het vrouwen-groepje vóór het bedsteetje, waar sterker nu, tusschen de walglucht van de zoetzurige valeriaan, de vochtige voddenstank uitrotte van de zakken en smoezele onderkleertjes, in hoopjes bij de bedsteeën opgestapeld. Langzaam bedaarde Dientje, plooide haar gezichtje weer rustiger, dommelde ze in, naast de anderen. De kopjes van de voorste kinderen, even grauwig zwak-geel beschenen, verduisterden vaal in de jammerlijkarmelijke kamerdiepte. De lijfjes ingepast en vlak op elkaar gedrongen, lagen nog losgewoeld en naakt.

Een zacht slaapgehijg zuchtte door de bedsteetjes, droever vergroezelend in het weenende geelgrauw. Doodmoe was Ant op een kruk naast Wimpie neergesmakt.

— Nou buurvrouw, nou goan 'k nie meer! ik bin d'r kepot van!

— Dan neme wai je brood mee,... goeiigde vrouw Zeilmaker... 't is ons f'rtrouwd héé? tjonge... tjonge!!... hoor rais de wind opsteke!... 't regent t'met aa's de see... hoe kom je d'r deur!... mi sukke goate in de skoene!...

— Asseblief buurvrouw... hier is drie sint... dan-

kie wel!... hai kraigt nog acht-en-twintig sint....en aa's tie... aa's tie... nie wil... seg dà Kees wà om hande kraig, miskien al...
— Wà? hep je bai sain nog skuld van brood?... nee buurvrouw... dan neem ik niks mee... riep angstig vrouw Zeilmaker,... dan bakt-ie vast nie... vast nie!... lest f'r main ook...
— Groote genoade wà nou?... jammerde Ant met een diepen snik-hik, de handen, uitgepeesd-mager, krampig op haar gezicht drukkend.
Wimpie, woest, probeerde zich op te sjokkeren uit zijn bedje en ontroerd beefde zijn stemmetje, zwak:
— Aa's moeder huilt, goan Wimpie doalik dood... doàlik!
Strak en besloten klonk zijn stemmetje plots en scherp gloeiden zijn oogen in zijn vervreten-bleek hoofdje.
Ant, uit haar hoofdbuk, keek hem aan, veegde de tranen met haar schort weg.
— Meroàkelsche jonge... hou je bek!... nijdigde ze, kwaad van vermoeienis,... d'r mot toch vrete weuse!...
— Nou buurvrouw, aa's vrouw Seilmoaker je brood nie pakt, neem ikke 't... Sien je... de broafe vrouw Reeker, die ons alle drie wel koste ken... die houdt t'r mond... die hep se hier... en vrouw Seilmoàker is d'r nou d'rais... 'n faine... van jullie gloof!... En ikke... ikke bin prottestant... moar 't sit d'r dunnetjes óp... moar ikke seg moar... van de faine mò je 't hewwe... die hebbe se doàr, achter hoarlie elleboog... achter hoarlie mouw... En bakke sèl ie!... ikke hep de heule winter op de reutel... en somers betoale... altaid 'n joar achter... en soo frete wai allegoar... ikke... sai... hai... Piet, de heule dot tuinders.
— Joa,... onthutst een beetje verantwoordde zich

vrouw Zeilmaker,... moar jai hep omhande somers ...main Kees nie somers... nie?...
— Netuurlik,... spotte vrouw Zeune,... wai hebbe kerels die d'r nog werreke... wai kraige de heule winter op reutel... hai hep nooit niks... Och waif... dà wee je nou ommirs nie?... je mò wà óf'r hebbe veur je médeminse... enne... nou kaik dà skoap rais an!... hep je 't nie durrefe woage?... die poar sinte?... nou is main man 'n prêchtig mèrk van s'n aige... en nou vent ikke d'r self bai... op Amsterdam... en nou f'rdien hoarlie fent d'r t'met drie keere soo veul aa's hullie... 't is skande!... dà gong noàr kerrik!... nou... je sou se molle-mi-de-klomp!... nou... dàg hoor! dag... Wimpie!... skoap!...
Zwaar gromde haar mannenstem. Ze was de deur uitgehold en schoorvoetend, bedremmeld, drentelden vrouw Reeker en Zeilmaker na.
Grootmoe Rams schuifelde weer door de kamer, haar zware heuplijf zacht in schommeling, spichtig haar vossenkop, loerend uit de staarappels, de armen krommig vooruit in den tast der dikke vingers, mummelend wat heilige catechismus-zinnetjes. En ouë Rams als een romp-blok in het verkort neergekwakt, siste langzaam, door de kamerstilte zijn pruimstraaltjes tegen de buik van den konkelpot, met zachte onderdrukking van zijn hoest, die 's avonds érger oprochelen kwam. —

II

Om tien uur klos-klompte Kees thuis. Wimpie lag nog wakker. De ouë Rams stommelde in de gangetjes-bedstee naast het achterend. Ant frommelde haar plunje los, zwaar gapend met zenuwgeluid. Windgeraas en regenstrieming kletterden loeiend tegen het hoogcellige raam van het stille duinkrot.

Met groote verdonkerde oogen lag Wimpie te luisteren, bang-roerloos in de stilte, naar het weer dat dol gierde het pad rond.
— Goan je nie sloape, foàder?... klonk aarzelend-zacht zijn stemmetje.
— Neenet jonge... foader mot 'r op uit f'nacht... doe jai je ooge nou toe, hee?
— Blaif je... je... dan de heule nacht weg?... gaapte in een zwaren zenuwkreet Ant weer uit.
— Wee 'k niks van... aa's vangst goed is nie! Hebbe sullie m'n spuit brocht?...
— Joa... he'k an d'muur hange...
— Nou, goan jai d'r moar in... breek je kop nie van main... we hebbe 't weertje dà we hebbe mòtte...
Kees had den achterlader die dwars tegen den muur hing, uit den hoek gehaald. Den lichtbak veegde hij van binnen met zijn mouw, in ruwe smeren schoon; het glas langs zijn vuile, zwaar belapte broek, waarover hij met moeite zijn hooge, afgeloopen strooplaarzen had getrokken. Zacht rammelde hij de lamp van den lichtbak aan zijn oor... of er genoeg brandsel in was. Nog even moest hij den boel opmonteren en den spiegel-reflektor uitpoetsen. Zenuwachtig gejaagd kromden zijn groote handen door de ál donkerder kamer. In snel beweeg trok hij den achterlader uit elkaar en rommelde de spullen met den lichtbak in een grauwen zak.
— Nou sloape, jonge,... zei hij goedig met een volzware stem, den rommelzak over zijn schouder slingerend, de punt-einden als een knoop stevig in zijn hand geknoest.
— Is nie erreg swoar weer foàder?... vroeg zwak-angstig Wimpie weer.
— Daa's net jonge... dà hep foader juustement noodig... aêrs vangt ie niks... hoe meer wind... en

rege... hoe meer skooje jonge... daa's 't echte Joaneoàrie-weertje! Moar nou mò je sain pakke hoor!... nou van niks meer prakkeseere hoor!
Zwaar donkerde zijn reuzig lijf in den beschimmelden jekker door de lage duisterende kamer, in ál zuiniger lampschijn. Het uitgemergeld doodskopje van Wimpie lag nu vaal bleek-groen, groezelig beschenen, te staren naar de stille bewegingen van Kees. Ant draaide het lampje laag, dat het bliksem-blauwig uitspetterde, knielde in huiverende devotie voor een crucifix en bad stil-snikkende woorden.
Zonder zijn vrouw te groeten, even in het donker op Wimpie aanstappend, een zoen op zijn kopje drukkend, stapte Kees de kamer uit, zacht, op zijn teenen. —

Zware windbuldering van zee aandonderend, stormde het nachtpad rond en in kolkend gesplinter kogelde de hagelslag tegen het raam van zijn krot, dat als een donker peinzend oog onder een vuile lap uit, den nacht inkeek. In stikdonkere dreiging lag het pad naar den zeeweg voor Kees dichtgestormd met helzwarte duisternis. Het windgebulder rumoerde boven zijn hoofd in duister geweld; dol-woest en orkaan-kermend boomgedruisch. Kees rilde. Het wrokte hevig, gloei-hevig in hem dat hij er uit moest. Wel echt weertje voor de jacht, maar toch gromden er woede en drift in hem dat hij den duinnacht in moést, omdat hij er het land aan had. Dan nog liever met sprenkels, maar dat ging niet meer, nou hij niets bezat. Nog tien had hij er toegedekt verleden week en nou... alles was hem afgeganneft, alles, door de speurders.
Geen duimbreed voor oogen kon hij zien. Het pad lag weggezwachteld in diep-duisteren nacht; de lucht leek nog zwarter. Regen splinterde woest

windkolkerig zijn naakt gezicht in, met vlagen scherp prikkelend en guur door zijn dunne kleeren heen-huiverend.
Even bij wind-ligging, floot hij rap een dubbeltonig licht signaal, ijl door den week-huilerigen nawind verslingerd in de duisternis. Niets hoorde hij terug-signalen. Donderend takkengeraas rondom, in fellen rhythmischen zwiep en sneeuwige regen, plots zijn mond en oogen inwaaiend als vlokjes smeltend nat. Wrevelig, met stikwoede in het lijf, bleef hij marcheeren langs het pad, poogde hij in te duwen tégen de windhoozen op den duisteren zeeweg, die ver, ver voor hem lag, toch vlak op hem dreigde aan alle kanten, zwart dichtgegooid met donker orkaan-geweld en wilgen-gezwiep.
Plots hoorde Kees, kort van den wegkant naar Wiereland, een zwak doorwaaid fluitsignaal... Doar hà je de kerels!... Rillend, ellendig doorkild van kou, slobberde hij door de modderbrij van het pad af, den weg op naar de stroopers. Met hun vijven waren ze ópgegroept. Jan Breugel, Klaas Koome, Delker, Piet Hassel en een nieuweling, Plomp. Piet had nog nooit gestroopt... Nou f'noàvend sou ie 't erais sien, wà se deeë, de kerels.
— Ikke sien geen pitje... snof'rjenne... wà sitte se hier in donker... woar sitte jullie!... vloekte met driftstem de nieuweling Plomp, die zich onzeker voelde in den nacht, en telkens dacht ergens tegenop te loopen. Piet slifferde achter hem áán, ook onrustig voor zich uittastend en morrend in stilte, dat hij geen hand voor oogen door de rumoerende duisternis kon zien. Kees sprak geen woord bij de donkere, beenschuifelende ontmoeting. Stil liep hij naast Jan Breugel, die den lichtbak dragen zou. Klaas Koome, de „hazewind" en Delker de uitkijker, sjokten achter Piet aan, spottend met den nieuweling, een berooiden bloemkweekersknecht,

die zich erg benauwd en zenuwachtig voelde en barre spijt had dat hij meegegaan was. Met Kees, dien Plomp donker-reuzig vlak voor zich zag schaduwen, al kon hij geen stip van zijn kop zien, durfde hij geen woord spreken. Dat was een duivelsmaat, leek hem de gevaarlijkste van allen.
In den heuveligsten hoek van Duinkijk, achter woestlage glooiingen, tusschen weibrokken ging de tocht en overal joeg het windtumult van den zwarten nacht vol bang gekerm en zong ná, zwaar uit het duinduister, de droeven zeezang van vèr.
Piet voelde zich niets op zijn gemak, en bang starde angst in hem, als plots het windrumoer was uitgeraasd voor een oogenblik en de duistering om hem nóg stiller staarde in den nacht. Dan nog had hij liever het windgeloei. Maar niets wou hij laten merken voor den blufferigen Klaas Koome.
— Hei Piet... dolde die, niets voelend voor den angstzang van den nacht-orkaan,... op dà teràin kenne me soame hée... jai piept se in je stroatje... nou... en ikke... ikke konsteteer... van dà Kees nooit mis skiet... want hai... mi s'n skooj-beweging...
— Hou je bek!... dreigde Kees uit het duister achter zich omsprekend,... is 't nou weer om de honderd uit te klesse!...
Uit den padhoek, bij een dichte boomengroep, waar éven een luchtbrok wild-droefgrijs boven joeg in een zwammige veeg, kwam langzaam een loeiing aanzwellen. En dampig stond, diep achter een woeste haag, een hutje aan den padkant, het raam in goudig kozijnlicht gelijst, als een rossig nisje zachtheilig uit den nachtkrocht opdiepend in warrigen brandschijn.
— Nou stil Kloas,... fluisterde Breugel,... doar hep je Piet Smeuling... de koddebaier.
Breugel's stem was gaan fluisteren. Op de teenen,

knarsloos, in zachten stap, sloop het stoetje het lichthuisje langs, dat éven een fijnen goudschijn uit het raam misten liet, zacht en warm de duisternis in, het pad zwak beschemerend.
— Binne wai d'r nog nie?... goan dà wel goed?... fluisterde angstig Plomp.
— Debies... die sit nou al in de knaip... op dà teràin mò je Kees hebbe,... blufte Koome,... se selle je nie gannefe moat... ikke konsteteer van dà se je aa's de drommel noar huis sture... noa 'n uur... op dà teràin is 't 'n jachtbeweging... die je nie snapt.
— Hou je bek toch,... snauwde Breugel, die naast Kees nog liep.
— F'rwà, main manneke!... we benne d'r ommers nog nie?... Seg Piet... doar hà je bai motte weuse... f'rleje week... twintig làngoore... in twintig skòòje... en sestig woar-ik-'m-weutjes... in sestig skòòje... hep Kees lapt!... dà was d'r 'n mooie beweging... hai stong de paás te merkeere op Bekkerbosch... op dà teràin hep Kees de medallie... Nou ik konsteteer van dà nie éène uit Egmond, uit Hoafedrecht of Seekaik sain lait.
Onverwacht bleven Kees en Breugel staan. Piet zag geen hand breed voor oogen, sjokte maar recht uit, met vagen angst in zijn hart en Plomp gromde,... dà se veur sain part net soo goed noar de hel konne loope, geloofde ie 't nog. — Kees en Breugel, geoefender, zagen al beter in de duisternis. Ze stonden voor een wegkronkel bij een dwarspad, dat het diepere duin indonkerde, vol zwarte heuveling. Zacht schuifelden ze voort, tot ze bij een breede sloot voor een weiland, op een prikkeldraad-schering stuitten. Met een lichten sprong was Kees over de sloot heengewipt als een reuzige dansende schaduw en vlug het stekeldraad overgebeend. Breugel en Delker klauterden na en Kees, achteruit,

fluisterde dat er nou geen woord meer gezegd mocht worden. Klaas Koome, de praatzieke, nog staand voor den slootkant, fluisterde Piet en Plomp toch in, dat hier het weiland lag en de strooptocht beginnen moest. Koome was over de sloot gesprongen, hield zich geklemd aan het prikkeldraad en grabbelde in het donker naar Piet en Plomp, die hem angstiger naklauterden. Er zakte een barre vrees in Plomp dat hij gegrepen zou worden, maar nu moest hij mee... D'r was t'met geen freete thuis... en allegoar hadde se sain ophitst... hai los werkman... hai mos t'r soo wà bai f'rdiene... ken se kossie bestig hoale...beter aa's mi poere in 't winterland... Moar schik had ie 'r nie in... aa's Koome... die 't veur de pret dee... en Delker...

— Wel snof'rjenne Plomp... sien ik je snuit-beweging hoast... Piet is t'r al lang,... barstte Klaas Koome uit.

Van het zwaar besneeuwd gestruik glibberde Plomp's been af, telkens in het sloot-donkere nat, toen hij plotseling zich hoog voelde óptrekken en overlichten.

— Bi je bekranst,... gekte Koome, een krachtkerel, ...paàs nou op, dòndereminte!... dà je op dà teràin je achterwerk nie an de prikkels sitte loat!... sou t'met 'n kemieke beweging sain...

Een zacht, zweeflicht fluitgeluidje siste op een kleinen afstand van Klaas, twee, driemaal achtereen, met den klagelijken windzang mee, teêr trillend.

— Nou stoan je 'r Plomp... hoor... de wind lait!... Kees fluit... op dà teràin mot ie main hebbe... merkeer de paás... nou... hierhain!...

Met angstig-bonzend hart en klopping in zijn hoofd, was Plomp op den donkeren weigrond gezakt. Nog niets kon hij zien. Vóór hem loeiden weer geraas en stormbuldering in de overal pikzwarte diepte,

waar hij dacht in te tuimelen, verder wijkend bij elken stap en toch weer dichter op hem áándreigend ...Was dà nou de angst van in 't donker loope?... Was tie nou heulegoar g'n kerel?... Maar vloeken kon hij; telkens vertrok hij zijn gezicht, bang pal tegen hekwerk op te loopen, vaag, onzeker, niets ziend, niets tastend en toch al maar vooruit! Nou klauterde de angst tegen zijn keel... want hadde sullie nie sait, dà hier 'n skot vandoan de koddebaiers loerde?... kaik... die motte nou loere uit de donkere hoekies en sain vastgraipe... netuurlik... Sjokkerig verder tastend, voelde hij zich bij het in het duister fluisterend stoetje aangeland, dat hurkte laag bij den grond.
Kees, ongenaakbaar, stil, met krachtwil, de speurfijne zinnen zenuwloos gehard en gericht op zijn doel, zonder een schijntje angst, beheerschte de drukke onbezonnenheid en de tartende klets van Koome, die overal waar hij was ophakte met woeste geestdrift van zijn stroopersbedrijf. Kees verafschuwde den vent, omdat hij geen ernst had, en omdat hij niet óók het stroopen verfoeide, daar Koome toch best te eten had van een goed zaakje als zaadhandelaar. Voorzichtig had Kees een achterlader uit den zak gemorreld, de stukken in elkaar gehaakt, zacht uit gewoonte, zonder besef dat het windgehuil het knarsgeluid overraasde.
— Koome,... zei heesch fluisterend Breugel,... je weut 't... kaik nog moar rais... noar Delker!... 't is hier heet... jai houdt de sak... Delker hep se tieme kloar,... geef Piet die... en Plomp d'r ook een... wà d'r komp,... sloan toe... Loà je nie bang moake Plomp!... splait se d'r smoel van mekoar!... nou stil!... 't is hier heet, heet!
— Watte?... beefde ontsteld de bange Plomp,... watte sait-ie?... wà mo'k mi die tieme?
— Stil, we sitte hier tussche vier koddebaiers,...

fluisterde klankloos Delker,... aa's die f'rrekkelinge ons in 't stroatje pakke... kenne wai de krentetuin in!... Nou Piet, Plomp, uitkaike!!... aa's t'r g'foar is... roep je wachtwoord: Hoarelim... aa's 't goed goan... Aimuide... kenne sullie deurgoan... En aa's de wind lait... leg-ie op s'n buik... jullie ook... kè je bestiger hoore ankomme!...

— Mò'k jou achteróp?... vroeg Piet.

— Stil, doàr goane hullie, heeschte met zachter stem Delker,... sloan d'r bakkesse in mekoar aa's se je pikke... aa's hullie mi Kees an de stok kraige... steek ie hullie rejoal deur d'r donder!...

Breugel zat op zijn knieën, voorover in de duistering, met den lichtbak aan een touw om zijn hals. Kees hurkte naast hem, zijn geweer ladend en zacht bemorrelend. Even schimde het rossige kerelstoetje óp in het waskaarsvlammetje van Breugel, die diep in den bak gebukt, beschut door jassen en lijven, de lamp aanstak. Na wat gepeuter en geknars aan het schuifglas, dat hij op en neer trok, was hij klaar. Plots schoot een flikkerende lichtstraal als een goud zoeklicht, bliksemend over den duisteren weigrond, die sneeuwbevracht lag. Maar snel had Breugel een gonjen zak over den bak geslagen.

— Hailige moagd,... schreeuwde Plomp verschrikt, —t'met sien se ons... aa's die bak...

— Hou je bek!... fluisterde woedend Kees, die nu klaar met het geweer aan den schouder in de donkering wachtte op Breugel.

— Alles kloar... wachtwoord... kloar?... Kloas?... Piet?... Delker kloar?...

— Joa,... presint... merkeer de paás...

— Merkeer de paás,... dofte stem-gesmoord Klaas terug,... ikke konsteteer van 'n prêchtig weertje... die rege en windbeweging is prêchtig,... babbelde hij, springend van joligheid.

Plomp begreep niets van den kerel. Hij rilde van angst, en nattigheid droop hem van zijn pet en haren den nek in. De wind joeg als een razende, ongrijpbare reuzenstoet van dol-kermenden langs zijn kop en in zijn kleeren, dat hij rilde tot op het gebeente. Huilen kon hij, grienen van woede en angst, onbestemden angst, dat hij mee was gegaan, daar nu zoo maar stond in het stikkeduister, of ze hem geblinddoekt hadden en dwongen met stooten en boffen voort te gaan. Piet en Delker stonden een eind van elkaar af. Delker zweepte luchtigjes zijn teenen door de lucht, in suisgeraas tegen den weer zachteren wind in.
— Doar ken je hullie 'n sneebeweging van geefe... op dà terain!... lachte Klaas gesmoord, alweer vergeten dat er niet gebabbeld mocht worden. Een bof van Kees in zijn rug deed hem met schrik stil zijn. Breugel stond nog even te morrelen aan het schuifglas van zijn lichtbak en aan zijn nektouw. Een eindje van hem af lag Delker al op zijn buik, met zijn oor op den grond gedrukt te luisteren, nu de wind klagelijk zacht en ver schreien bleef uit het bosch-duin.
Inéén liet Breugel de zakpunt van het lichtbakglas afsullen. Een felle stroom goudlicht schoot het donkere weiland over, tot aan de heuvelige duinglooiing, ver, heel ver. Kees stond soms hoog in den gloed als achter vlammen, doorsmoord van donkeren rook, waar éven rosse tongen uitlekten, in zwartbronzen brandschijn naast Breugel, die in snelle kring-zwenkingen den bak voor zijn buik open neer-bewoog en het licht schommel-cirkelde over de wei, in al breeder baan. Dat had Kees noodig; overal moest hij zien. Ingebukt, het hoofd scheef, stond hij met zijn hand aan den trekker, soms wild, grillig verlicht even, dán plots in het duister, dán even beglansd weer op dij en rug. Vlak achter hen,

in diep-zwarte schaduwen stappend, donkerde Koome. Snel ging Kees' stap en statiger in het roodgoud gekring, slingerwijd kaatste een felle brand, door de fonkelende reflektors uitgeschoten, over den schichtig-óplichtenden sneeuwgrond. En in een drom, helsch-geheimzinnig, sloop de stroopersstoet in felle schaduw, breed goud omrand, als ingebeiteld met een lichtenden kontoer, beweeglijk over den sneeuwigen weigrond, spraakloos in spanning tegen de windbuldering in, die weer orkanen kwam.

Langs Plomp donkerden Delker en Piet.

— Kaik uit Plomp! 't is hier heet... puur heet!... hullie loere van alle kante t'glaik...

Met een woeste lichtslingering, die als een zoeklicht vlammend over den beenenstoet rossigde, was Breugel plots gekeerd langs een duinglooiing bij den slootkant, laag den lichtbak tegen één plek grond richtend. Verdonkerd nu, zwartten hun rompen in snelleren schaduw-gang, met évene beenbeschijning in fel rosgoud. Langs prikkeldraad silhouette het stoetje het donker in, als een schichtigbevlamde spoken-opstand. Klaas Koome dwarrelde achter en om den lichtbak, in hazewind-sprongen soms dwars over de lichtbaan heen, in zijn ophitsend, zacht gegrom wetend, dat als hij nu zou spreken, Kees hem het geweer pardoes op zijn hersens zou stukslaan. Plots klonk bang-kort, als een angstkreet... Hoarlem!...

De lichtbak doofde; straffe duisternis staarde op het weiland. Visioen-bang was de rossige lichtstoet verzonken in den nacht. Van het nabijë kanaal dreunde óp de ontzettende pijpzang in het winterweer van een reuzige boot, een klaagbas, diep en geweldig aanzwellend, als een jammerende mammouthstem in een oernacht. De orkaan gierde en loeide zangerig na, diep uit het duister. Plomp had

in doodelijken angst doorloopend, zich plotseling omkneld gevoeld om zijn beenen. Niet beseffend wát er gebeurde had hij een noodkreet uitgestooten, in een angst-reflex om iets maar te doen. Nu, ingekrompen, gebukt in den zwarten nacht, zag hij, voelde hij niets op zich aandreigen, niets dat hem knellender vastgreep. Snel, in goochel-routine had Breugel den lichtbak gedoofd en van zijn hals gelicht. Met de anderen was hij, zeker in zijn sprong, de sloot ingestapt. Kees stond met zijn stukgevreten modderlaarzen en doorrotte zolen in het nat, tot zijn knieën. Ril-kou sloeg om zijn beenen, ijzigend voelde hij het water op zijn naakte karkas inzuigen. Giftig stoof in hem óp een wilde dierlust om ze neer te hakken, zich in speelschen schijn even te laten pakken. Maar de kou verkoelde zijn gift, beet op hem in, nuchter, verkillend. Heel zijn toestand zag hij weer klaar, met stroopers-routine. Maar wat donder, waar bleef Delker?... en Koome?... gromde het in hem. Die waren een eind verder neergehurkt in het donker, roerloos voor de sloot. Ze wisten allemaal wel, dat ze met den lichtbak tusschen de koddebeiers doorgemanoeuvreerd hadden, dat het er heet was, maar nu kwam er niets, hoorden ze niets... Want dà was ook wel hoarlie stiekeme pakmenier... blaif sitte jonges, sitte,... bromde Klaas zacht voor zich uit. Piet lag zwaaringehouden ademend te loeren in het duister nachtgat voor hem, te luisteren of hij stappen hoorde, maar de wind gierde áán. Eindelijk stond Klaas zacht overeind, keek het diep-duizelige donker in. Nergens hoorde hij geloop of aandreigend geschreeuw.

Kees floot licht. Dat kon hij niet langer verdragen. Zacht seinde Breugel hem terug, wachtend op een windstoot-rust. Koome en Delker hurkten vlak bij elkaar, zonder dat ze het wisten. Delker, hoorend

het vaag signaal, sloop óp, stootend tegen Koome. Alleen Piet en Plomp durfden zich niet roeren van hun plaats. Want zeker had hij het gevoeld, Plomp, dat ze hem aan zijn beenen getrokken hadden.
Kees, woedend en doorbibberd van kou, was uit de sloot gesprongen, zong met zachte stem: hoe... éét... hoe...ééét!... Op het geluid áf nu, naderden de donkere kerels elkaar.
— F'rrek Delker, wà hep je roepe... d'r is g'n vlieg op 't pad...
— Ikke hep g'n bek ope doan... ik doch dà Piet roept...
— Ikke?... ikke?... hep niks sait... Plomp was 't!
— F'rrek, was 't die snaiboon?... woedde Klaas Koome... heul goed snurkert, we motte je weer meehebbe foàdertje... op dà teraìn poàtertje... die skreeuwbeweging is nie kwoad f'rdocht... ikke konsteteer van dà'j mi moedwil doàn hep... op dà terain bin ik deùrpokt en deùrmoaseld... nou legge de k'naintjes f'rdomd achter de poàp!
Even klonk stemmegedreig van Delker en Breugel in het duister, tegen Plomp. Uit de nachtelijk omfloerste koppen gromden zware vloeken. Koome kon niet ophouden.
Nijdig hakte Kees in gefluister de ruzie door, met korte beveelwoorden, tegen den gierwind in. Rondom den duisteren kerelsstoet, zwol áán uit alle duinhoeken, het helsch storm-orchest, saamgeschald in nachtspraak. Bange, sidderlange fluitgeluiden stegen hoog in woest-gillende vervoering, boorden dóór de schaterende krakingen van dooreen-gewaaide orgelklanken, met den warrenden jammer van violen, wild en ijlend. En ver... vér... bóven het laag toongestorm en gedreig, georgel en gezang, — als plots stóm bleef het fluitgeluid — droefde klagelijk de weemoed van een

diepen hobotoon, die moduleerde, ál moduleerde, als de stem van een zingende waanzinnige in eenzaamheid, meestijgend en dalend met het duistere lied van de nachtzee.
— Aa's sullie tog van achtere komme... geef je hullie tog 'n poar strieme... dà se veur meroakel legge... dà tuig... op dà terain... barstte Klaas uit.
— Joa, moar... haperde stem-angstig Plomp, die niet wist hoe zich te verdedigen nu er geen koddebeiers op hem gesprongen waren, zich doodschaamde voor de kerels... se hadde main tog fideel beet van ondere!
— Wà beet?...beet,...bosluis,...se moste je mostere ...was netuurlik 'n struikbeweging woar je mi je pootjes in vasthoakt bin... stoan doar ommers de paás te merkeere... sloerie... Is je spuit in orde Kees? heé Breugel!... geef main effe de brom... ik hep stikkedorst... 'n urretje ken ik best likke nou... warrempies hier... wà jou?... tussche drie loermeroàkels!...
Koome kon niet stil zijn. Plomp beefde als een aar. Nou zag hij nog niets... aa's tie nou moar van 't pad weg snappe kon...
Kees en Breugel stapten spraakloos naast elkaar.
— Hier Breugel... hier Kees! jai ook 'n slok?... sî heete suuker in... f'rvloekt lekker!...
Kees gaf geen antwoord, dronk nooit onder het stroopen. En voort ging het stoetje in de weenende eenzaamheid van den loeinacht en het verstervend stormgerucht, op de kronkelpaden overal omdreigd van de stom-zwijgende zeewachters, ingekneld tusschen den mensch-stierigen opstand der duinen, aandrommend in rosgouden damp van den lichtbak. Voort stapten de stroopers, nu levend in één geloer, één adem, niets beseffend van nachtangst, vastgemoerd in den hartstocht van de vangst. Snel en zeker, zonder struikeling, gingen Kees en Breu-

gel voorop, in lichtdonkeren beenengang. Maar nergens nog schichtigde wild.
Breugel vloekte van nijd. Sneller wentelde hij zijn bak, dat de cirkels in een golfstroom over de titanische duinwezens den nacht inrilden, als goudschel weerlicht. Plots stónd Kees, knalde een schot, nog éen... Koome vloog achterop in wilden dans, greep toe, stopte met een dol gebaar van hartstocht alles den grooten zak in. Even bukte zijn schooiermager lijf, met belichting van den rooden halsdoek, bloederig in den fellen lichtslag van den reflektor, en zwaar beefden zijn lippen van jachtpassie. Telkens éven schoot hij tusschen Kees en Breugel dóór, soms vlak ónder den, een windvlaag verschreienden geweermond, waaruit een noodlotsstem klaagde; sprong hij terug, plat op den grond, of bukte in den rossigen lichtbak-brand, dat zijn vurige tronie vlamde, zijn beeflippen zwollen in den gloeistroom. Woest schroeide zijn tronie, met bloedvlekjes om zijn mond gespat, trilden nog wittige haartjes op zijn beeflippen, van den woesten nekbeet aan elk konijntje dat vóór den greep nog krampte en hinkend klagelijk piepte, een smartgeluidje op den sneeuwgrond.
Tien passen van Kees af, zat een konijn recht op, met trillenden schrikstand van de lange stijve ooren, de oogjes beduizeld van licht, zijn gelig-wit bedonsd haarborstje bevend, een pootje over zijn angstig-bewegelijk neusje te wrijven.
— Mò je nog 'n booskap?... dolde Koome... doen 't met... aêrs geen taid...
Een schot brandde dof uit; vuurvonken en blauwige lichtjes kronkelden vlamgrillig om Kees' loop. Achter hem áán sprong Klaas, zijn schaduw woester meeslingerend in den grondbrand. Even sleurde zijn zak langs de sneeuw, wou hij wat dollen, toen Kees fluisterend hem roerloos hield.

— Blaif doar!... sitte nog twee!...
— Woar snof'rjenne?... ik sien puur niks!...
Weer knalde een schot, echoënd als een daverende slag van onweer en met het geelwit borstje sprong hoog in een duizelkramptrek, een ander in de lichtbaan, voor Kees' voeten; een kermend klein lijfje, donker bebloed. Koome, gretig, snoof den bloedgeur, greep toe, beet het konijntje den kop in, vlug en tandscheurend-raak in het weeke beenderenstel, het dierke neerkwakkend op den zakbodem.
— F'rrek!... juichte zijn stem,... wà 'n lampies die vint hep... f'rvloekt aa's ik nie doch dà't 'n molshoopie was... wà 'n lampies!...
— Hou je bek!... zei driftig Kees, die één loer was, elk grasje zag trillen, elk plekje bewegen op het lichtbrok dat voor hem uitcirkelde.
— Kristis!... juichte gesmoord Klaas,... nou he'k sain ook in de lampies, twee langoore!...
— Bek dicht,... heeschte Kees, en langzaam even mikte hij, in een lichte kromming van den romp, dat het noodlots-geschrei van den zachten wind vóór het zuiggat van den geweerloop angstiger klonk in de stilte, alsof de naakte Duivel zélf in zijn knokige pezigheid ingehurkt zat te blazen op een helschen misthoorn.
Knal-donderend spatte een schot uit, en zonder te weten of het raak was, zeker van Kees, holde Klaas in de baan vooruit, vlak achter het davergeluid dat verwaaid nog natrilde tusschen de duinruggen in. Piet keek telkens verbaasd naar Klaas' sprongen, vergetend dat hij zelf uitkijker was. Alleen Delker loerde in den nacht, op verren afstand het goud-zwart-rossig stoetje volgend. Plomp holde weer mee, dan hier, dan daar, in zweetangst, van den vetten Breugel naar Kees, vóór Klaas, die hem wegduwde en stompte, als hij hem voor de beenen liep. Dan voelde Plomp zich be-

nauwd, benauwd, dat Kees per ongeluk hém raken zou in den lichtbak-zwenk. Bij elk schot rilde een huivering door zijn lijf, tot zijn teenen, zag hij uit het duister de koddebeiers klaar in hun sprong. En telkens had hij lust den bak uit te blazen, omdat die ze zoo brutaal aanwees wáár ze stroopten. Maar niets gebeurde, niets om hem. Nog een uur sjouwden de kerels, zonder dat er geschoten werd. Kees was met Breugel een anderen kant van het duin ingeslagen, bij het landgoed van Van Ouwenaar, vlak bij het bosch.

— Hoe loat is 't?... vroeg Breugel, doodop, de zaklap voor den lichtbak éven wegtillend om Koome te kunnen laten zien op zijn horloge.

— Vaif uur, t'met Piet,... aarzelde Klaas uit, bukkend in de gloei-flakkering van den reflektor... Van Ouwenoar lait op s'n ruggetje,... spotte hij voort naar Hassel, die achter zijn hielen aanliep.

— Nou ik stop!... gromde Kees,... ik goan terug!

— Nou... ikke ook,... zei Breugel,... ik sterf van de kou en natte...

— Trug vraier?... wai hebbe nog niks t'met,... zei Klaas, ontsteld.

— Kè nie dondere... me vingers stoan aa's hoakies —ken geen poot meer an de trekker sette... en d'r komp tog g'n luis... hoeveul?...

— Twintig k'naine... drie langoore... gommenikki... verleje week hà je'r veertig... en vaif hoase!...

— Kè nie bokkeme... ikke set stop!

— Nou, en ik bin saik tut op main botte,... klaagde Delker.

Bij elkaar dromde het stoetje. Snel had Breugel zijn lichtbak gedoofd. Als in stemme-betasting naderden ze elkaar door het dikke duister.

— Nou Van Ouwenoar,... dolde Klaas weer,... nou mòs je wete dà wai hier stoane!... op dà terain kè

je de paás nie merkeere poatertje!... zeg Breugel, jai nog 'n slok?...
— Nou ikke ook wà, héé?... verweet Delker, die gulzig inzoog het jenevervocht uit de kruik, en deze in het donker op den tast weer Klaas terug gaf.
— Loà stikke... die kerel,... verslikte hij zich hoesterig.
Kees was over een scheerdraad heengesprongen met de kerels achteraan. Plomp, langzaam, moest geholpen worden door Piet, die hem er half oversleurde, dat zijn broek haken bleef in de pennen.
— F'rrek! nou kost 't main nog 'n broek!...
— Allo!... kaik!... woar sit je... kom!... ik sien hoarlie nie meer... skàr,... riep nijdig Piet, die geen weg wist en niet van den stoet af wou dwalen. Breugel giftte nog tegen Klaas.
— Se frete main heule tuin op... die meroakels van k'naine, f'rleje joar hebbe se main heule oogst f'rwoest... die krenge... om hullie he'k nie betoale kenne... die stinkpoone!
— Nou,... hitte Klaas,... aa's 'k half dood ben, goan 'k sê nog achter skot...
— Jai!... jai!... dà doen jai veur je pelsier... moar wai noakende rotte... wai hebbe 'r van te laie... de groote heere hebbe d'r skik van... moar wai niks aa's ongeluk en f'rdriet... 't is puur onhail!...
— Hou tog je snoàters!... snauwde Kees,... wie f'rkoopt?...
— Wà!?... je ken nou sooveul babbele aa's je lust... geweer en bakkie in 't sakkie... nou is t'r nie eens meer 'n baipad te moake!... op dà teràin...
Plomp dobberde weer mee in het duister, achter den zak van Breugel's lichtbak. Hij gromde in zichzelf, dat hij het nooit zou leeren... Nooit had ie docht, dà 't soo gevoarlik was. Nou, aa's tie doar nou wà mee mos baif'rdiene, kon ie se aige wel ophange...

Zijn angst verzonk toen hij hoorde, dat ze waren op den publieken weg bijna, en nu vast wist dat de lichtbak uitgedoofd in den zak bleef.

— Seg Kees,... begon Klaas Koome weer, loopend en sprekend het duister in,... wee je... nog f'rleje week? Seg Breugel!... doàr hà je bai motte weuse... ses hoane hep ie skooje!... soo... poeff! in 't donker... uit de boom!... Piep... sait t'r één, bai 't bossie... piep! sait d'aêr op 't Hoàneprejeeltje... piep-piep! sait derdes en vierdes in 't Kruisgrotje, ...se snertte d'r soo t'met uit de takke... dà was d'r 'n piepbeweging op dà teràin... Ik konsteteer van dàt ie 'r ses soo hep neersmete!... allegoar in 't donker... op 'n aêre plek... hep ie hoarlie paás loate merkeere... enne toe gong hai moar verder!... Enne... op de terugtocht hep hullie in vaif menute al die meroakels vonde... Dà noem 'k werk hée? dà hewwe hoarlie de paás loate merkeere... Op dà teràin is t'r nie ééne!... seg moar hoe ie 't lapt... soo al die plekke in s'n test!... hee? —

— Wà hep je weer te klesseneere,... snauwde Kees ...wie f'rkoopt?...

Maar Klaas hoorde niet. Woest voelde hij nog in zich het genot van de vorige week...

— Nou, aa's se sain... op de hiele hadde sete, hè Piet, ...wà jai? se hebbe mit d'r achte op 'm loert... en nie eens 'n baipad... ha! ha! ha!... wà 'n kuikes... f'rleje moand hep ie nog sprenkels had, al s'n strikke hebbe sullie ganneft... op dà teràin!

— Hep ie wà vange nog?

— Of ie!... één hoas, mit s'n veurpoot d'r afdroaid ...jemi! kroemi!... wà dà kreng skreeuwde... hai hep se rejoal d'r afknepe... de sprenkel!... je had sain 'n smoel motte sien trekke... toen 'k sain de borst indrukt hep!... Moar de strikke hebbe sullie pakt... sullie lagge op de loer... en van Delker hebbe sullie de strikke pakt... en s'n spoor!... dà kuike

hep 'n nieuweling meebrocht die in 't sand loope hep!... doalik hadde se s'n spoor!... hai hep achttien doage had!... wà 'n vuile hée?... dà heerskap van de droaibank... hee... op dà teràin...

— F'rrek,... achttien doage?... vroeg ongeloovig Delker.

— Nou wà sou 't... daa's al drie keere... dàt ie 'n prent thuis kraigt... kè se waif an 't beskot hange... veur 'n pronkie...

— Kerel hou je bek nou... wie f'rkoopt?... drong Kees aan.

Piet en Plomp telden niet mee; wilden niets hebben. Piet vloekte. Nog nooit was het hem zoo ellendig naar het hart geslagen, de kou en de beroerdigheid. Was dat jool?... hij rilde van koorts! Liever vijf steek diep, elken dag, dan zoo een grap! Doorzogen was hij tot op zijn huid. De eerste en laatste keer! Jezus, wat begreep hij nou goed dat Kees er de pest aan had. Kapot was hij ervan. Kapot, en de slaap duizelde in zijn kop. Klaas was een kwade, maar Kees!... Kees, geen stom woord had hij temet tegen hem gezegd. Plomp, doodop, vroolijkte bij nu hij geen gevaar meer voelde.

De wind loeide nog maar bij eenzame vlagen zwaar bulderend achter ze aan, uit het duister, al uit het duister. Bij het duinpad waar Kees' krot lag bleven ze even staan.

— Nou g'nacht!... aa's 'k 'n poar uur sloape hep... goan ik mi sprenkel van Joap 't duin in... Seg... Kloas... goan je bai pelier van 't Slangetje... breng murge moar sinte... 't k'nain nie minder aa's vaiftig sint!... 'k si droog...

— Bestig koapetain!... op dà teràin wee'k 'n eenige pelierbeweging... hai merkeert de paás bai 't bruggetje van Woagestroat in Aimuide... ikke konsteteer van dàt ie duisend k'naine p'r dag... f'r...

— Nou nacht manne,... brak Kees af, het zwart-

stille pad ópstappend tegen het donkere krot aan. Stil van hem af, donkerde het stoetje den modderweg naar Wiereland op.

III

Zacht had Kees de deur van den klos gelicht en zachter nog stapte hij binnen. Een benauwing van duffen slaapstank wasemde uit het stikduistere slaapkrot op. Hij rilde; zijn lijf dreef in nattig, drabbig vuil en zijn plunje dampte regenlucht uit naar zijn hoofd. Onder het uittrappen, moeilijk en zwaar hijgend, van zijn kleef-zuigende hooge schoenen, hoorde hij de zwak-weeke stem van zijn vrouw slaperig zang-neuriën:.

Sloap, maideke sloap,
d'r buite lo-oopt 'n skoàp
Hai hep vier wi-tte voetjes
Hai drink se mellikie soe-oetjes.

Een wilde wrevel steeg hem naar het hoofd... f'r-domme, was die maid nou weer an 't skreeuwe... Nou dà hai d'r juus tukke gong... was dà nou nie moedwil van 't waif?...
Een stoot, dof-krakend tegen een kruk, had het kindje weer uit den dommel gescheurd. Krijscherig-scherp jammerde met langen kramphuil in zuigelingen-drift het kindje uit het donkere bed-holletje. Wimpie woelde rond-en-om, zonder wakker te worden.
Dol-driftig liep Kees naar de bedstee en snauwde heesch in stikwoede, die bij vlagen in hem ophitten kwam, door niets te temperen:
— Is 't weer soo waid?...Kà se d'r bek nie houwe... waif!
— D'r bek houwe?... 't Skoàp hep taà'nndjes...
— Rooit noà niks! 'k mò d'r in... taà'nndjes!...
— Wè joa! Hier-op-an! skreeuw Wimpie wakker!... leg je aige moar neer... hee?...

Heviger gistte er razernij in Kees. Hij zou haar een pats tegen haar kop geven als ze nog een woord zei.
— Loà die prop d'r bek houwe...
Hij kon bijna niet meer van drift-moede nijdigheid. Maar heftiger krijschte de zuigeling, in barstende zwelling van een huilkreet er doorheen.
— Je bek dicht, duufel! helhoak!... spoog hij uit, meppend het kind in het donker tegen Ant's lijf aan.
— Hier-op-an!... sloan d'r van mekoar!... nijdigde Ant ertusschen,... wè-joa... f'rmoor d'r moar...
Kees voelde dat hij zijn drift moést temperen. Hij zou Ant en het kind anders tegen elkaar plat slaan. Over de zuigeling heen, was hij met zijn regen-stinkende modderplunje nat en vuil in het slaapholletje gesprongen. Andere bedekking dan wat rotlappen was er niet. En hij trilde te veel om zich uit te kleeden. Ant had zelf driftig het kind op haar haverdoppen-zak gesmakt, was opgestaan om het lampje aan te steken. Maar alléén zich voelend, krijschte héviger het kind op, dat Wimpie schokte in zijn bedje.
— Hou je smoel satansprop!... donderde Kees weer, het onbeschermde kind nu van uit zijn hoek op het kopje patsend in drift-waanzin, dat dof de klappen bonkten en zijn ellebogen stootten tegen het beschot. In een wilde rammeling schudde hij het lijfje heen en weer, dat het kind stuipiger krijschte, heviger in zwelling.
— Godskristis, t'met sou die d'r herses te pletter sloan, teuge de grond... aa's se d'r bek nie hield, ...raasde het in Kees. Ant was toegehold, had het kind opgelicht en in haar armen gesust. Kees kón niet meer, wou stilte, slaap, niets dan slaap, slááp, óp van vermoeienis en aftobbing. Op haar vuile voeten maatgangde Ant, heen en weer wiege-

lend, ril-koud in haar smerig hemd. Laag groezelde het lampje wat licht neer in het killige vertrek. Zachter nu dreinde de zuigeling... zijn eeèè's...eè ...eèè's, afgebroken door sus-schokjes van Ant's been. Ze was neergeslobberd op een stoel. Haar borst hing roodgebeten van het persend-mummelende zuigeling-mondje. Niets meer had ze er in. Zwaar-rood gezwollen kransten er donkere pijnkringen om de tepels. Maar dóór gulzigde het zuigeling-mondje naar het zog, slap-voedselloos, uit de grove borst. Driftig frommelde Ant een vuil doekje naast haar tot een propje, beet het week, met sterke tandhappen, dodderde er speeksel op en duwde het zóó, klefferig doorzogen, het gulzig-kreunende zuigeling-mondje in. Zwaar-rampzalig schraapte haar triest-zwakke stem in huivering door het zwak-gelende kamergrauw, onder het zacht maat-beweeg van één been:

— Sloap... maideke sloap... d'r buite lo...oopt 'n skoap...

Droef en diep-eenzaam bleef zeurig nagalmen haar tob-stem in den nacht, lang, héél lang, ééndeunig. En ingeslonken verschrompeld bibber-kleumde haar afgebeuld lijf, haar beenen gespreid tot schoot, waar de zuigeling met zijn kopje plat in wiegelde. Groezelig-stil kamergrauw omsloop Ant, en zachter, klankloozer, schraapte haar beverig-moede stem haar nacht-ellende en afmatting uit. Lang bleef ze zitten, kreunde het kindje tegen haar neurieïng in, zacht geduwd op het ruggetje door haar magere hand; haar weggezakt bibberkoud lijf slaap-zwaar op den leuningloozen stoel, tot haar oogleden toekapten, ze indommelde, gelijk met het kleintje.

Stil lag de zuigeling eindelijk na uren met het huilsnuitje in Ant's schoot gewarmd, het breed gezichtje met den vuilen doekprop in het slap-be-

kwijld bleek mondje, half weggekuild in moeder's hemd. Zacht lei ze het slaapkindje naast Kees, die grom-zwaar uitsnurkte het geluid van een dronken reus. Even had ze haar hemd uitgespoeld, te drogen gehangen met wat stukkende kousen van de kooters; was ze weer in bed gekropen, verstijfd van de kou en doodop. Vrouw Rams had ze wat gezeid in het gangetje,... dà sai d'r moar effe vroeker uitmos, dà se nog tot 'n uur of nege wou legge, omdà se mi de kleine g'n oog had dichtgedoan!
Vrouw Rams had terug gebromd dat het goed was. Tegen negen uur plóts kwam er een dreigend gebons op de deur, lichtte de klos óp en stapten tusschen de smerige kinders, die aangesjokkerd waren naar den ingang, de veldwachter van Duinkijk, met zijn platte pet diep voor de oogen en een agent van Wiereland, binnen. Vrouw Rams was met den konkelpot in haar hand, in een schoffelgangetje, armgekromd vooruit, naar de deur geschoven, gretig loerend naar den hoek, wie er nu al kon zijn. Deftig-streng klonk de stem van den veldwachter:
— We komme in naam van burgemeester!...
Wimpie, ontzet van schrik zijn bedje uitkijkend, begreep er niets van. Dat had hij nog nooit gezien. Het kinderstoetje, goor, met afgezakte, gat-doorvreten stankplunje, dromde terug in het kamerhoekje, angstig elkaar bestarend. De zilveren knoopen van het agentpak fonkelden even dreigend. Zijn behandschoende hand leunde deftig op den sabelknop. Zwijgend, zéker en trots bleef hij naast den veldwachter staan, wiens stem weer ópklonk, deftig in keelgeschraap:.
— We komme in Naam der wet... vrouw Rams!... d'r is f'nacht gestole... persumsie is d'r gevalle op Hassel... Is t'ie hier?... f'nacht is t'ie d'ruit geweest?...
Vrouw Rams begreep er niet veel van, omdat ze

nog niet wist wie ze voor had. Maar toen ze besefte dat het tegen Kees ging, schokte ze gretig op, smakte ze in een bons den konkelpot neer op den steenen vloer. Nu plots, zoo in den naklank, had ze ook veldwachters stem herkend.

— Groote genoade... bè-jai 't Nooter?... omme Hassel?... hep ie nou weer stole!... stole?... hailige moagd... hep ie?... hep ie?... joa seker is tie d'r uit weust... seker... seker!...

Haar stem melodramatiseerde ontsteld, klonk schril van ingetoomde blijheid en plechtig sloeg ze met haar vette handen een kruis. Nú al wou ze het erger maken, dat Ant weer ereis zou zien wat een schorum ze had aan Kees.

— Schrik maar nie soo, vrouw Hassel, wij kenne 't niet helpe... wij worde hier gestuurd!... van wege de burgemeester... wij motte huiszoeking doen!...

De Wierelandsche agent, wit-dik behandschoend, den arm stil op den sabelknop, kuchte deftig-instemmend. De kinders, door zijn zilverig knoopglimsel gelokt, drongen met hun verschooierde lijfjes om hem heen, wézen wat, en de rood-sproetigen bekibbelden de aschblondigen. Hun morsige gezichtjes strakten in spanning, en bang-ontdaan keken de oogen-paartjes óp naar de politie.

Wimpie begreep iets; hoorde in beving, dat ze op zijn vader loerden, dat die gestolen had. Onrustig-opsjokkerend, met den beender-mageren armenstut onder de lendenen, dat zijn zandzakken zadderden tegen den bedjeskant, grabbelde hij den rozenkrans van zijn hoofdplankje en bibberde met zijn vaalbleeke angstlipjes wat „Weesgegroetjes" af. Schreiend daartusschen angstigde zijn stemmetje óp naar zijn moeder.

— Wà nou?... wà nou?... gaapte Ant uit den zwaren dommel.

— De pelisie... zei strak-dreigend vrouw Rams, woestblij, verwachtend den schrik-angst op Ant's gezicht... je sloerie hep stole... komp eruit... de pelisie!!

Ant, in ontstelling, schokte overeind, sloeg een kruisje, bonkte Kees op, óver het kindje dat tusschen ze insluimerde, met zijn kopje afgezakt op de nat-uitwasemende broek van Hassel. Met de vuile deklappen haar naakte borst bedekkend, stak ze haar magere hoofd halsrekkend het bedsteetje uit, dat de blonde haren van haar wilden, ongekamden ragebos, langs haar bleeke kaken slierden. Nooter, de veldwachter, kwam dichter bij Ant's bedstee staan, brutaal door de rarige verlegenheid.

— 't Is noodig vrouw, d'r benne f'nacht vier koppels kippe gestole!... vaif kippeloope opegesneje!... Vaiftig stuks... en je man was d'ruit!... met se sesse... ieder sel wel wát afgemaakt hebbe!... De heele plaas hep persumsie op sain!... d'r mot onderzocht worde!

— Moar Kristis... daa's puur jokkes!... hai hep geen veertje meebrocht... Kees!... Kees!... d'r is pelisie!... Kéés!... Kéés!... héé!

Zwaar grommend, dommelig in zijn eersten, vastdiepen slaap, schudde en krijschte ze hem wakker. Opgewonden, met stootende, gejaagde woordjes vertelde ze hem haastig, waarom ze er waren, de politie-mannen.

— Wà?... wà?... pelisie?... ikke stole... ikke?... Dat dofte door zijn kop. Diep klonk uit de bedstee-engte zijn stem van het muurtje áf, kalm en luiig van slaap.

— Nee manskappe!... hier is t'met niks!... loà main, loà main!... opmercheerd!... mars!

Nooter wenkte den agent vluchtig om zich ook voor de bedstee te posteeren. Ant lag te bibberen, met

lappen om haar naakte borst en lijf gekronkeld. De veldwachter verwachtte wel dat Kees ontkennen zou, maar de koddebeiers hadden schoten gehoord; dat moest, moest Hassel geweest zijn. Alléén had hij er niet heen gedurfd, maar nu met zijn besabelden makker, Kees zélf slaperig in bed... nú had hij moedje!

— Ja Hassel, dà's puur mooi praáte... maar... maar d'r mot ondersoek weze... de burgemeester wil 't... daar is 't mee uit!

Wat dichter nog voor het bedkrot stonden ze opgedrongen, loerend naar het duistere trage beweeg van Kees' bedonkerd lichaam en naar zijn armgerengel. Eindelijk begon Kees heelemaal uit den dommel, met nog zoete rekkerige matheid in zijn leden, te grommen... Dà was puur 'n karrewei... Nou moste sullie sain hebbe!... Godskristis aa's s'em terge gonge!... dàn gong 't goed!... gong 't goed!... Wacht!... kaike... verduuf'ld... 't is Nooter ...die kwinkkwank!... die faine ploert!... die sain altaid op de hiele sat!...

Nooter en de agent, fluisterend, beraadslaagden wat. De agent meende, dat hij korte metten moest maken in die schooierspan en de veldwachter had weer moedje gevat.

— Ben je f'nacht thuis geweest?... klonk Nooter's stem, waarin hij een dreig-zwaren klank wou leggen van strengelijke ondervraging.

Wimpie kreunde angstig... Moeder... moe...der!... Maar het bedsteedeurtje had vrouw Rams van Ant's krotje uitgehaald, dat ze hem niet hooren zou en tastend liep ze op het ziek kereltje aan, om hem het bange roepen te verbieden.

Kees had weinig lust te antwoorden, voelde kregelig het opgeblazen-brutale van den veldwachter in zijn stem, maar eer hij het zelf goed wist, had hij „neenet" gezegd.

— Soo! moar goed dà je niet ontkent!... En waar ben je geweest?
Te koken begon het in Kees, te gloeien in zachtstijgende drift, die tot razernij in hem gisten ging, zóó, dat hij niets meer zag, niets meer voelde dan heeten haat en rauwen lust in woede-koeling. Eerst had hij in schijn loomig zijn oogen uitgewreven, was toen plots, met een forschen zwenk over vrouw en kind heengesprongen. Zijn half gedroogde, verkreukte broek, plakte aan zijn reuzig lijf, en zijn groenige, beschimmelde jekker luchtte regenstank uit.
In schrik was Nooter achteruit gebeend, mét den agent, die zijn sabelknop sterker beknelde.
— Wà dondert joú dà, hee?!... schreeuwde Kees, in dreigstand hoog boven de mannetjes uit... Joà, ik bin d'r uit weust, moar je mò knap sain, aa's ik seg woàr!
— Moar de burgemeester...
— Stik veur main part jouw burgemeester!... bulderde Kees driftig uit, met een greep naar een kruk die hij in een ruk boven zijn macht hief door het kamergrauw, in een woest gebaar, alsof hij ze de koppen wou plathakken,... en nou kort en goed! ...wil jullie main mi rust loate?... sure kwinkkwankers... denk je dà'k main hande vuil moak an jullie vuile natte kippies?!... bi'k soms 'n dief?...
— Stroopers... sain dieve!... zei de Wierelandsche agent, zenuwachtig moedig, met zijn hand zwaar wiebelend op den sabelknop, lichtelijk kuchend. En Nooter, verbleekt, zei met bevende stem dat Hassel zich kalm houden moest.
Kees had de kruk neergemokerd tegen den grond, in een woest gestommel en zijn handen in de broekzakken gedrongen, woelde hij ze daar tot bulten op zijn dijen, om te smoren nog de drift die ál erger te zieden begon, óp te loopen in zijn oogen

in een roodigen duizel van hitte. Zijn lippen, fijn, persten op elkaar, strakten in een wreed-kouden mondsar en dreigend keek hij stil den agent aan. Hij wist zelf nog niet goed wat er in hem kookte en gistte. Wel voelde hij een driftduizel aanzieden. Er broeide warmte in zijn kop. En toch wou hij sarren, wou hij iets koels, iets wraaktergends doen, nu hij wist hoe leelijk ze zich vergisten. Nooter, ziend zijn weifel, vermande zich weer wat.
— D'r mot 'n ondersoek in 't heele huis gedaan worde!
— Sóó,... zei droog-sarrend nu Kees, met een slaapgaap achterná... Soo?... nou, begin moar! Een lollige hoon zat er in zijn verzoek, dat het de kerels prikkelde en verlegen maakte tegelijk.
— We beginne bai 't bed,... zei plots de agent, die wel gehoord had dat stroopers onder de beddeplanken hun waar verborgen.
— Soo?... mooi!... waif... waif!... d'ruit feur de heere!...
— Ja, vrouw Hassel, je mot d'r effe uit,... drong de veldwachter aan, verlegen-angstig onder de buiige zwenking van Kees' driftige woestheid, naar gulle inschikking.
— D'ruit?... nou?... aa's jullie d'r dan moar effe weggonge!...
— Nee vrouw Hassel... dà mag nie! je mot ons nie beduufele intijds!... we sain d'r in naam d'r wet... en nou gaan d'r uit... anders selle we je anders leere!... allo!!
— D'ruit waif!... spotte scherp Kees mee, die èr pret in kreeg,... daa's nou je broave kattelieke Nooter!... nou wil ie je te kaik stelle!...
— Dà lieg je Hassel... se mot d'r uit!... kort en goed... we late ons eige nie beduufele!...
— Hier moeder, pak d'rais kind an!... hier!... geef main m'n hemd van achterend!...

— Nee vrouw... d'ruit... geen praatjes langer nou! ...sonder hemp slaap d'r niemand,... zei barsch de agent, die nu, naar hij meende scherper juist het wenkspel tusschen Ant en Kees had opgevangen.

— Hailege moagd!... Nou he'k geen hemd an main laif!... kaik sellefers... dà 't te drooge hangt!... hier... bai 't achterend!... moeder!...moe-der!!... geef jai toch!... neenet... doar!...

— Verskain veur de heere!... sarde door Kees, al bleeker en scherper bebijtend zijn lippen.

De agent stapte naar voren, trok Ant bij de lappen, die ze voor haar borst gekneld hield... 'n skandaal, dà tuig! nog soo'n larie... gromde hij. —

— Motte we je d'r uit sleure?!... in naam der wet ...vrouw Hassel?...

— Moar... smeekte Ant, in angst-schaamte... ik bin puur noakend... puur!...

— Allo... dan maar nakend... ben je bedonderd!... en nou d'ruit... in naam der wet... nog één woord tege!... en we trekke je 'r doorheen!... baste de agent, nijdig dat ze hem met zoo een sluw praatje wilden afwijzen.

Ant voelde dat ze niet langer kon. Met een lap voor haar buik strompelde ze moedernaakt het bedsteetje uit, huilerig-ingekrompen, schreeuwend van schrik en schaamte... 'n skandoal... Wimpie!... bid feur je moe...der!... bid... jonge!... main jonge! Beduusder keken de wetmannetjes toe; nou was het toch waar geweest. Spiernaakt holde Ant het achterend in, in een wilden greep op den grond, naar wat gehavenden rok-rommel, waar de bellen bijslonsden. Kees lachte, werd grauwbleek toch. Een oogenblik had hij gedacht dat Ant maar wat gezegd had, als uitpraatje. Nu zag ook híj zijn vrouw, naakt het bedrandje ópstrompelen, ingekrompen van schaamte en woede.

Zacht smonselde de agent met den veldwachter, begonnen zij het vuns-stinkende krotje te doorzoeken, van plank tot plank, de veldwachter verlegen, nu Ant geen uitpraatje had gemaakt.

— Is t'r hier nog wat onder Hassel?... vroeg Nooter.

— Wà!... wà!!!... stootte Kees zoo doorgramd van beefdrift uit, dat Nooter achter den agent omdraaide, zijn vraag niet herhaalde.

Stil stommelden ze het bed door, overal loerend in holletjes en gaatjes, leien den viezen, stank-walmenden dek-boel weer recht, loerden in kamerhoekjes, gangpunten, op het erf, zonder dat ze iets konden vinden. Wimpie lag ontzet te staren naar zijn vader die in de kamer was blijven uitkijken voor het celraam. Ant, morsig en beverig in haar schrik, sjokte met een smerig kort rokje en haar triest rood jakje waar de gaten in oogden, tusschen de kinders in, voelde het halfnatte hemd nog killig geplakt op haar lijf.

Beduusde gezichten trokken de politie-mannen. Niets was er. En toch zoo op heeterdaad betrapt!

— Dat sel 'n verkeerde persumsie weze,... lijzigde deemoediglijk Nooter.

Niets zei Kees. Hij kón niet, kón niet. Er dromde weer een dierwoeste drift in hem óp. Rondkeilen moest hij de kerels. Nog één woord, en Nooter zou hij een veeg op zijn schijnheilig bakkes smeren! Uit den hoek wel, zag hij al lang op zich staren, het doodsbleeke kopje van Wimpie, het zacht-verschrikt gelach van zijn bevend-paarse lipjes als zijn vader hem aankeek... Nee... neenet! ...hij sou... sou kalm blaive... die jonge sou 't besterve!... Moar snof'rjenne!... aa's tie toch effetjes moar!... effetjes moar... 't kereltje liet links legge... effetjes moar... effe s'n aige koele op die snuiter!

De mannen draaiden nog rond. De agent, wijsdeftig, wou wat zeggen.

— Nou, daar kom je goed van áf man!...

't Kropte... 't kropte... hai kon 't t'met nie houwe! ...doodsloan moet ie dà tuig, meppe!... meppe!... meppe!! dà se d'r gebroke bai neerlegge... nou sàin nog sarre!... uit s'n sloap hoàle en sarre! Joa! ...joà, hai sou 't doen!... Wimpie nie... nie sien, Wimpie...

Bloedgesuizel verdofte rood zijn kop; zijn oogenkijk brandde strak tegen de kerels óp, dat Nooter angstig naar de deur liep, haastig, gejaagd, met den agent er achter.

— Voader... kom je effe bai main... Wimpie is soo bang!... soo bang!...

De mannen stapten uit en Kees, in een glorie van woede die hij net hevig voelde opduizelen naar zijn kop, stond in sprong klaar om het agentje neer te smakken en zijn spitsen parmantigen snuit tegen den muur tot bloed te hengsten, te bemokeren zijn kaken, met de hakken hem stuk te trappen. Zoo, in zijn driftduizel zag Kees ze zachtjes wegstappen, zonder dat hij zich verroerde, met het vaag-gehoord smeekstemmetje van Wimpie in de ooren, dat hem terughield, terughield van een razenden aanval. Van alle kanten, in morsige drommetjes met hun havelooze plunje, doorvreten lappen en bellen, stankzwaar, sjokkerden de ontsteld-verstilde kinderen weer de kamer in, zuigend en smakkend op broodbonkjes in de smerige knuistjes.

TWEEDE BOEK

LENTE

ACHTSTE HOOFDSTUK

I

ER was klomp-klossende drenteling, lichtelijk vroolijk geklank van de tuinderskerels op de akkers van Wiereland en Duinkijk, het groentedorp dat rondom het plaatsje dromde met zijn velden. Blauwe en lichtbronzen kielen fladderden om de stoere werklijven in het winderig weer, brekend in couleurfrissche helderheid de nágrauwing van het winterland. De Maart-maand had blond-grillig licht door het tuinbouw-stedeke en Duinkijkdorp gewuifd. Over de aarde-schraalte schoot het zonneblond en droog lag het land, in koelen gloed, onder een wilde vlucht van wolkcentauren en sproke-vogels in lichtenden zwanengang, als booten door het luchtzilver aandrijvend en uitzeilend, statig en geweldig in pracht, van den zeekant naar het polderland. Maartsche wolkenstoeten langs blauwige luchtstranden, zich langzaam vervormend in toovergedaanten van langhalzige graalzwanen, ontzaglijk in hun vluchtwijdte, zóó dreven de wolken-vogels, met vlerken van groen zeelicht doorschenen, de blanke schitterveeren zilver-dauwig bedropen, langzaam sluitend en spreidend de parelende wieken.

Door de bollenvelden liepen de werkers in de buiige, grillige schijnselen van Maart, en de bazen achteraan, heerig nog in hun boordjes en blank overhemd-wit, speurend met angst in het harte naar vorstschade, wijl het gewas den grond al uit kwam

loeren. Zij het eerst, hadden alom in het wijde grauw-brons van nog niet beteelde tuinderij-akkers, hun velden al zachtjesaan zien opkleuren, in licht- en donker groen. Hier en daar droegen ze al het dekriet van krokussen en hyacintenloof weg op rood-begloeide burries, die vroolijk vlam-streepten in den jong-aarzelenden dagglans. Kaal nog wel en vaal, stonden hagen en boomen op paden en wegkanten in jong geknop; bleven nurksch grimmen in hun dor getak tegen den stoeienden, fladderenden Maartwind en den blonden lichthemel in. Maar al drukker ging het beweeg onder de werkers, en het rhythmisch geklos van den óplevenden klompgang, — heel anders dan de wintersche melancholiek-klossende klomploop, — klakte, hamerde en weerhalde op de keien, op den grond, en overal dromden groepjes tuinders rond het land, met zaadzakken en couleurfelle emmertjes, helle zomersche toetsen rood en hardgroen tegen de wild-zilveren wolkenluchten en het veldbrons; was er licht gespit en omgewentel van aardkluiten, gingen teeldrift en groeigang door de nog grimmige akkers.

Ouë Gerrit stond met de lijn in zijn hand bedjes af te steken, langzaampjes en strammig. Piet trok voren met zijn schoffel en achter hem aan, hurkte een helpertje, tuinboontjes in regels regelend. Dirk, met zijn zware gestalte tegen het lichtende veldbrons, stond vroege doppers te planten. Met zijn erwtenplanter in de doorbarsten knoesthanden, waarop nu, witblond in het licht, de haartjes prikkig warden, bukte hij zwaar op de brug van het groote gereedschapsbrok en drukte in zachtkrachtigen zwel, met een trap van zijn beklompte linkerbeen, de ronde tandenrij als een beet van den planter, den grond in .En telkens in een luchtig sliertgebaar rukte hij, in een halven kring, de zware

brug uit de aarde, zette kalm naast de laatst-gestooten erwtengaatjes den planter neer, gaf een trap weer in zwelkracht, één rukduw met het bovenlijf op de brug, rijde zóó door, achteruit stappend rhythmisch, naar Ouë Gerrit toe, die strammig langs zijn lijf slofte. De klompen van den Ouë, te groot, gaapten telkens bij elken slof open aan zijn hiel, dat zijn fel-paarse kousen opkleurden onder zijn loop, bij iederen stap zijn beenen weer verzakten in den pas gespitten grond. Er was al volop werk voor hem. Toch zou hij het langzaampjes-an doen. Haast had hij niet. Wat hij deed was maar een toegifje. Dat wisten de kerels wel. Onder het ophoogen van de bedjes en het aanstrakken van zijn lijn, zeurde er zorg in zijn kop, die er al een poos niet uit wou. Hij had ook in lang niets beet gehad. Dat maakte hem korzelig. Nu dacht hij méér aan zijn tuinderijrommel. Telkens hadden de steelkansen slecht gestaan, was hij zijn toestand benauwder gaan voelen. Dit jaar had hij zich nog voor een prijsje van de koeien afgemaakt. Maar wat een nacht was dat nou gisteren voor hem geweest? Hij, met zijn oude, doorstramde karkas er 's nachts op uit, op de nachtboot, met een koe achter hem aan... Nee, dà gong nie meer!... en dà trekke, sjouwe en afslag op de mart... dà loope, straie en baidroàie... Nou was tie d'r mi sestig gulde f'rlies affêkomme... dà was puur 'n duut...Moar doar had ie s'n mellekie veur... en de mest... de mest... meskien tùg kiet?... f'rleje joar had ie s'n heule mest vrai had. En tùg nog had ie twee koebeeste veurskot skuld... En dan... wà kon 't saìn skele... de boel gong tùg de lorem in... Nou al twee keer had ie handgeldje van de netoaris genoje... vaifhonderd pop... dà was... dà was... van dertig joar rente... En nooit nog 'n sint had ie aflost... Dà liep moar op... moar op...

Hai kreeg s'n rente... Moar hoeveul?... f'rdomd aa's ie 't wist!... ses persint!... En dan nog se hypeteekie... s'n pàcht, s'n hypeteek-termaine, s'n ...hu...hu...hu... jonge...jonge... dà sel main d'r 'n joar worre... al twee keer was ie s'n landpacht achter... en al één keer s'n borge ansproke, die niks meer mit 'm wilde. Dà moalde sain 't ergst!... Aa's ie nou d'rais afgong van die fent... bai 'n aêre gong... soo'n jongere snuuter... die nieuwe doar... mi s'n bank... en... aa's ie... aa's ie die jonge kerel dr' nou erais rejoal see woar d'r op stond mi sain... Want nie één die wist dat ie d'r soo baisat... en aa's ie... aa's ie... die aêre!... die Gouws... d'r nou d'rais see... dan kreeg ie miskien nog wà sinte ...ho...ho...ho... aa's ie die jonge snuuter d'rais alles see!

— Hee Ouë!... trap de greppel nie in!... schreeuwde Dirk, die net zag hoe Gerrit rugkrommig peuterde met zijn lat, waarop de voetenmaat stond ingekerfd en in zeurderige zorggedachte op de greppel was gaan staan. De Ouë schrok... donderjenne!... wà kon 't sàin skele... hai mos de boel moar loate woaje... Had ie nie s'n spulle... s'n goed?... Aa's t'r moar nie soo veul loer-vosserai was op 't veld...

Wijd en ongedurig lichtte de Maartschijn over de akkers rondom. Van alle kanten kreunden en kraakten in schommeling, werkkarren op de nauwe paden naar het land, kruiden kerels mest in kruiwagens, diepknarsend over planken loopertjes; stapelden er bergjes, vettig op den drogen akkergrond gekwakt, als zwartig-blauwe kwallenhoopen. Van een schuur fonkelde een glazen dakpan, als een dagster zilverend neergelensd tusschen de akkersingels. Bedrijvigheid van bukkende en sjouwende kerels, met rood-vlammige burries door de greppels, drukte óp van de bollenvelden en als in den

voorhooi harkten enkelen bij plekken het dekriet dat opstoof in hooierige slierten, van het ál groenender loof bijéén. Dreigend waaierde plots de lucht uit aan één kant, over een wijd brok land. Ouë Gerrit stond er naar te kijken. Nu al dertig jaar had hij hier op de Beek, tusschen de bollenakkers, een half bundertje grond gehuurd, waar hij van alles had gezaaid. En nou, nou moest hij er het volgend jaar af. Onder zijn pooten had die voorschieter, een zwager van dokter Troost, den grond verkocht... Nou kon ie blaive meskien... meskien... aa's ie twee honderd golde meer betoalde p'r joar! ...Moar dà kon nie... kon nie één tuinder... Nou wist ie wel dat 't land weer an de kweekers gong! Die slokte de heule ploas in,... die konne meer betoale... En... wà noodig had ie dà brok, dà mooie brokkie hier mi s'n bestigste àfwoatering nog van de heule ploas!... Hai mit s'n slechte doarie-grond, àchter s'n huis... en kaik d'ris an... wà die plek hier mooi lai... allegoar die hooge boome gunters... en nog meer boome tut an de Beekerweg... En kaik doàr die kant van 't groote bosch... al die iepe doar... en die popels!... En doar midde in... de bolleakkers!...

Ja, nu hij zoo keek, Ouë Gerrit, wijd-om, tot aan de boomdiepte van het bosch, een prachtig wijd brok land over, nu giftte het duivels in hem dat hij hier af moest, het beste stukje. Met een handje mest was het altijd klaar... Aa's ie s'n lappie in 't duin, mit oarepels en errete nou nog moar houwe kon?... Moar kristis... wà had ie f'doàg tug in s'n kop... t'met allegoar sorgseurderai!... Ho... ho... daa's puur doas... héé!... dà gong tug stil s'n gangetje... Dan moar de boel veur de wereld!... Aa's ie de loodpot had van s'n broer, was ie d'r allangerst van deur gonge... kaik die hep nou vlak noast sain hee, s'n bunder... Moar, wel nee-

net... die gong d'r nie of!... die betoalde meerer!... Moar wà kon 't sàin bokkeme... Hai had sain genot... dà wist puur g'n sterveling.

Weer stilletjes strakte en trok hij zijn lijn over den roestigen, kluitigen grond, een steek omgelegd en Dirk bleef zijn zwaren, blauwigen erwtenplanter lichten met elken trap van zijn reuzigen zandklauw, duizend donkere gaatjes in den rullen, bronzenden spitgrond prikkend. Overal lagen hurkende kerels in blauwe en bronzen kielen, op de nog woest-bronzen aarde, tot den schemer graaiend en kervend met hun brons-reuzige handen; de aarde, die stil-ontzaglijk zich liet gleuven en pletten, omhakken en uitdelven door de noestige mensch-werkertjes.

Den volgenden dag was de Ouë thuis gebleven. Hij had kou gevat in den Maartwind. Dirk stak de bedjes af, lei de paadjes glad, groef en wroette in het zand met hartstocht en lust, en harkte in cierlijk-lichten zwaai grondbobbels en kluitjes gelijk over de bedjes, luchtig scherend met de beklonterde harktanden in zweefkringen langs den grond.

II

Hooger en weelde-dieper lenteleven kwam er bloeien en zoet geuren in de Aprilmaand, over de akkers. Fel stond het groen; vonkten narcissen en tulpen in hun grijsblauw loof. Overal uit het duizendlanige Duinkijk om Wiereland, tot aan Zeekijk, vloeide áán, de zoet-duizelende geur van bloeiende hyacinten, lichtelijk ontknopt, de lucht doordroesemend, de aarde bekleurend in teer-brozen gloed. Het dronken luchtwaaisel, warm en eindeloos zoet doorgeurd, woei de longen in en hooger ál stonden de werkers omlijst van hun cierende singelhagen,

op het ochtendland. In het getemperd hemelblauw, nevelig doorwaaid van goudige dampen, stortten de dagen zich uit over de akkers. Een heerlijke jonge vreugd-adem zoelde en koelde door het bollengroen, en licht, in lentevuur, vlamde de zonschijn van ákker naar akker. Het beukengroen van de lanen stond te wierooken in een zacht lentewaas, en elk uur hóóger steeg het licht, doorvlamde het gras tot zacht sappig weeldegroen, fluweel groen, zoet-zijig groen.

Er was vroolijk gestoei onder de werkers. Ieder voelde wat aanvloeien van den bedwelmenden Apriljool in lucht en grond. Op de akkers was drukker beweeg en de blauwkielen, diep-couleurend met de burries, vlammig beschilderd, droegen sneller het dekriet tot hooibergen, hoog dofblond, even door de avondzon in rooden gloed getooverd.

Op den spoordijk, tegen een fel-scherpe lichtwolk brak donker uit, het lichaam van den seinwachter, die draaide aan de paal voor zijn huisje, dat er parmantigjes, klein-hoog stond. Langs den havenwal joeg gewoel en gedrang van tonnenschuiten, tjalken, bokken en pramen. Uit meelsloepen klauterden telkens wat kerels, wit bestoven, met een zakkenvracht, wit-doorpoeierd, op den rug. Zwaarder in paars-duister omdreigde de polderlucht de haven met den spoordijk en plots door het grauwblauw gewolk, rende een lokomotief met wagens aan, doorstormde in een donkere vlucht het hemelzwerk, ijlzilveren stoom uitblazend tegen den dreigenden wolk-achtergrond. Rechts naar het station, eenzaam boven het aansjacherend marktgewoel, hoog uitwiekend door den grijzen luchthoek in statige wenteling van den windgang, keek een reuzige molen over de polderruimte. En rond hem, laag neergebrokkeld, de huiskrotjes met hun roode daken, schuil achter en onder het boomgroen.

Enkele bootjes, vereenzaamd, lagen geankerd op het stille walkantje, vlak bij de polderhoogte, buiten het sjacher-rumoer, waar hun kajuitsoogen net even bóven het water staarden, wijd-open, als gesperd in benauwing, met de vuil-gele en smoezelig-bruine walstrooming ónder hun angstblik. Het mat-couleurig roer-rood en de hardgroene koperen bepuntsels van de schepen, boorden door de grauwige drukte. Tonnen met menie-roode bodempjes werden in druk lawaai en geschreeuw de loopplanken op- en afgerold, weggeschommeld en rechtop-gecirkeld op hun kanten, in voeten- en handen-techniek, als speelgoed lichtelijk versjouwd. En overal tusschen tuinders en venters, dromden kinderen, onder de paardkarretjes en tusschen honden. De havenkroegen liepen vol en gulpten zwoegkerels uit, slokten sjouwers in, kooplui, tuinders en scharrelaars, die afklapten en prijsbedongen. Maar weinig nog was de aanvoer, en slap het groen van spinazie en wat vroege sla.
Rondom stonden de bollenakkers in bloei. Hoog rankten de hyacinten in hun vakkige stijfheid, uitstortend een zoeten, diep-doordringenden geurwalm, en overal rond vlamde, broeide en bruiste het licht in een dollen droesem over de couleur-felle akkers. In een regel-rij schuimden als sneeuw-schittering, de hoogwitte hyacinten, een rein veld van hagelblanke bengelende klokken, uitgalmend geuren. Dwars er tegen, er over en om, paarse stroomen, trillende couleurgolven, in het vochtige daggoud van de Hollandsche atmosfeer. Paars, lichter en dieper, stijgend en dalend in gamma's van gloed. En overal, op de doffe pracht van hun stengelgroen, gouden trompetnarcissen, als in koperen jubel onder het bevend lentelicht uittoeterend een zonnezang over de velden, wijd-alom. Zacht, boven de hoofden der werkers, verliep de

lentedag in late zon, rood-goud door de groene pracht der boomen zevend. De lucht stond wolkloos aan allen kant, teer azuur-blauw, droomerig ver en diep, wonderfijn het licht weerkaatsend in zacht, nimbus-goudig avondrood, vochtig en heilig. De werkers op de landen, zoelden in het zachte groen-goud, en over hun gezichten gleed een roodige weerschijn, een glans van verheiligd licht. Het late zonnevuur brandde op de petkleppen van wat arbeiders in de bollen; vuur, dat weerlichtte zilveren flitsen door het avondgroen, bij het bewegen van hun werkkoppen. Rondom de werkers, overal nog in beestig gezwoeg gebukt, het gezicht naar de aarde, gehurkt tusschen hun bedden van groente en gewas, ging de zonneavond rond, in zacht-heiligen brand. Het fijn getwijg stond te glanzen; een gloed zonder vuur, een goudene damp, wazig tusschen de bladeren, in het roerloos zwijgen van het land. Lang áángehouden stond de hemel stil, in doornevelde goudroode glanzen, plechtig en wijd-uitstralend, al lager, lager. De onderste struiken en boomknoesten vlamden en gloeiden ná in den nimbusbrand van het avondgoud. Bronsrood droomden de boomstammen; laag bij de aarde zonk dieper de zon uit in een violet vuur, onder singels en hagenbosschage, over de akkerruimte, wijd-om pralend.

III

Acht klompen drongen bij het deurgangetje op het erf, stil en schuin, paar-aan-paar bijeen. De jongens tukten nog ná het middageten. Guurt stond op het straatje bij een steenen bank, borden, lepels en pannen-blauwgoed in een werkemmer uit te spoelen. Ouë Gerrit liep ongeduldig langs een rijzenhok. Er moest gegierd worden van-

daag. De mestwagen met het beervuil stond donker-smeurig bedropen, achter de bruinige stuit, stank uitwasemend over de akkers. Niet goed zetten kon de Ouë het, dat de jongens nog tukten; kregelen kon het in hem.
— Guurt, roep jai de manskappe d'rais.
— Nou Ouë... loà hullie nog effe...
— Moar main Jesis!... hullie snurke de honderd uit!
De hond, vast aan de ketting, een uitgemagerd kreupel trekbeest, woelde onrustig in zijn stinkend stroo rond, beet woest in zijn vervuild-harig, jeukend vlooienlijf dat rondgedot zat met straatsmeer en geel riet, likte stiekem de borden van Guurt af, rond haar bank neergezet. Giftig trapte de Ouë tegen zijn ribben-uithoepelenden bast, dat hij jankend in zijn nauw, vunsvuil hok-donker terugkroop.
— Heeoo!... hee doàr, wak-kerr!... schreeuwde Guurt het achterend in, door het gangetje naar haar broers.
In schrik sprongen ze van den grond, met het slaapmom op de beteuterde wezenlooze gezichten.
— Main Jesis... 't is t'met half twee,... gromde Piet, wrevelig en loom zijn rug schurend in felle jeuk-rukken tegen het scherpe muurbint van den stal. Dirk was het erf opgesjokt, de akkers over, onrustig naar de lucht kijkend.
— Tjonge... d'r si puur soo'n klodder rege in de lucht... dik-op hoor!
— Hoho!... hoho!... wà sou 't, hee?... aa's d'r t'met moar is, veur giert hee?... goeiigde de Ouë.
— Je seurt fierkant Ouë... sel wel beure...
Loom en rillig van slaapguurte, nog mat zich voelend in zijn lijf, was Dirk op den gierwagen gesprongen en schepte met zijn emmer het bruine vuil in zijn kruiwagen. Telkens als de kruikar vol-

gegoten was, reed hij op een drafje langs de erwten- en aardbei-paadjes, voet-nauw klemmend bijna, dwars door de rijzen-engte, naar de diepgetrokken voren voor sperzieboonen, die er nog ingeplant moesten worden en apart gier noodig hadden. In een ouden gieter schepte hij uit den kruiwagen het vuil en snel, de beenen wijduit, liep hij langs de voren, in stralen het vocht voor zich uitsliertend dat het kletterschuimde op den pas omwoelden, verschen aardgeur uitdampenden grond.

— Seg, snert d'r nou nie deur heen Ouë,... riep hij driftig naar Gerrit, die van den anderen kant was komen kijken.

— Huhu!... hu... wà hep 't weer vorst weust f'nacht,... zuchtte hij,... main Kristis!... Kaik gunters!... hoe die lamme kroaje in de errete sete hewwe... vier en vaife en nie g'nog... d'r is puur 'n regel d'r uit... hoho!... hoho!... wà onhail tug!

— Nou... bai... ons... is 't nog... hailig,... stootte Dirk er hijgend uit, onder het volscheppen van zijn gieter in diepe onderdompeling door het vuil, dat zijn handen dropen... kaik d'r t'met bai Huuzer... en bai de Spinnekop... enne bai slappe Joàp... doar hep ie puur huishouwe... Nou netuurlik... de spinoàsie ken teuge s'n leed... Moar mòje... kaike... an s'n boompies... s'n oarbaie... geen blommetjes meer...

Weer was hij, afgebroken de woorden uitstootend, met zijn gieter langs een nieuwe rijzenlaan van sperzieboonen gestapt, wijdbeens springend, Ouë Gerrit achter hem aan, om zijn woorden op te vangen.

— Seg Dirk... veur wà hep je de gierskepper nie?

— Goan 't soo nie? in taid van nood skil je oarepels mit 'n bail hee?

— Moar... dà ken soo!...

— Wà?... kê-nie is dood, wille leeft nog!

Dirk was spraakzaam vandaag, lichtelijk opgewonden en vroolijk. Hij had een afspraakje gemaakt met een lieve meid, op wie hij lang geloerd had en die sprekend leek op Geert Grint. Nu zat er iets te gloeien in zijn stom zwoeglijf, iets prikkelheets, dat hem jolig en woord-wild maakte, een beetje.

— Nou,... bromde de Ouë na,... hoho!... ho, moar je hoef je aige... ommers nie... soo te bedruipe...

Dirk had zijn laatsten gierstraal kletterend in de voor geschuimd, schurend langs de klompen van den Ouë die hem op het rijzenpaadje in den weg drentelde. Stank drong er uit de kruikar, die hooiig uitgeurde als in de omwoelde voren het schuimend beer-vocht gretig wegzoog. Weer was Dirk door nauwe paadjes en smal-beplante weg-kronkeltjes heengerend, vlug naar de gierkar, langs Piet weer, dien hij toeschreeuwde:

— Nou kè je, aa's ikke gekrooje hep, de rebarber stukstoote... goàte steke, en mest d'rin douwe... aa's dà nie-en-kan, mò je 't femiddàg doen!

— Kaik, nou he'k dà sénefewerkie!... die f'rjande roadaisbosse... kan 'k nou nie van afsnerte, hee?

Piet hurkte op zijn knieën, snel radijsjes uit den grond trekkend, geplant tusschen lange, jonge regels aardbeien in. Druk wroetten zijn vuile handen in den grond, tastend naar de grootsten, die even de aarde uitkleurden. Dat was zijn laatste dot! Krieuwen kon hij ervan. Telkens knelde hij, in warrelige ordening, tusschen vinger en duim, het korte loof van de radijsjes samen, drukte de witte en roode in elkaar, nijdig wegkeilend knolletjes met te kort blad, en striemde er een fransch teentje overheen. Vérder telkens schoven zijn knieën langs den regel, groeven zijn klompenneuzen recht in den stoffigen zandgrond,

lei hij in een kort gebaar elk afgewerkt bosje, met rukjes moeilijk ingesnoerd, achter zich neer op het pad. Weer rende Dirk met een wagen vol gier hem voorbij, Piet nog iets toeschreeuwend dat deze niet verstond. Giftiger gromde de drift in hem om het peuterwerkje, dat het geen doen was voor kerels.

— Wà bromt die broàsem nou?... vroeg hij grommend zichzelf toen hij Dirk voorbij zag rennen. Met zijn kop ingebukt, zijn neus rakend de aardbeiplanten schoof Piet door, verder, verder, tot hij stuitte op een bed wortelen, waarbij hij den Ouë vreemd en in zichzelf hoorde brommen. Verlangen kreeg Piet naar zijn kommetje koffie, want anders ...verduveld als hij een eind aan den dag zag. Zijn knieën brandden, voelden lammig en zwaar aan van het eeuwige kruipen en zijn vingers pijnden van het aardgegrabbel, heet en als gekneusd.

Ouë Gerrit kruiste rond, met zijn armen op den rug. Zijn uitgewasschen hel-blauwe boezeroen fladderde achter zijn broek uit. Onrustig loenschte hij over de akkers.

— Hai had wà sien... f'rduufeld... hai had wà sien!... 'n prêchtig mandje stong d'r... spierwit vlochte... prêchtig!... al 'n poos alleenig! Tjonge... dà most ie hewwe... hoho!... ho!... kaik wà'n snee!... Wà faine vlocht... hu... hu... aa's ie nou toegreep!... Aa's ie dwars d'r langest gong, langest de greppel... bai Jan-buur... of... aa's ie de dorsch veuròm langest gong... kalmpies... huhu!... hu... fain werk!... Aa's ie... Nee! dà gong nie! Kaik uit Ouë... kaik uit!... Aa's ie Jan-buur teuge kwam... van veure... Jesis... wà lekker voelde ie s'n aige nou... wà lekker... moar nou... fain werk Ouë!... fain werk!... huhu!... hu... Want aa's ie deur liep!... pál langest de greppel... most ie de akker van Spinnekop langest... en die stong te

wieje... en sain soon te skoffele... Enne Dirk doàr gunters... kon puur vlak af sien, op sain poote... ho... ho... en doar an ofersai, 'n gast bai de nàrcisse... wel waid weg... moar die doar blomme snaie stong... die twee woàre nie mis... ho... ho!... kaik de son skaint pal op d'r snuit... die sagge geen snars... moar aa's ie... aa's ie van 't sai langest gong!...

Dirk snelde hem weer met een kruiwagen gier, wiel-bonkerend voorbij.

— Hee Ouë... aa's je d'rais wà veure trok hèe?... gunters bai de boone... ikke bin t'met mi dà hoekie kloar!

— Stik!... giftte het woedend in Ouë Gerrit,... stik!... stik!... f'r wà mò tie 't nou segge... wacht ...nou sel die doen... of ie niks hoorde en kalm verder loope...

— Heeóéé Ouë! hoor je nie?... heeoéé... of je d'r effe veure trekt, bai main hoekie boone gunters!... Achter de rijzenlaantjes schreeuwde Dirk, waar de paadjes volgesprenkeld vonkten van goudspatjes zonlicht. Nu kon Ouë Gerrit zich niet langer doof houden. Hoe zou hij zich daarvan af kunnen maken, zoo midden in zijn genot en berekeningen? Ho... ho... Kwaadaardig liep hij de greppel terug, het rijzenlaantje in, waar telkens, als een windstoot in zoel-wuivenden suizel door het geblader van kantboomen en singel heenwoei, even een sterker zonglans tusschen openingetjes schoot, fijner plengde het licht op de groene hagemuren, rijzentoppen en paadjes, groen-goudig.

Met een angstgevoel in zijn hart, dat straks het mandje wel weer weg zou zijn, was hij voor Dirk komen staan.

— Hoeveul?... die twintig regels?

— Joa Ouë... hier!... neenet!... begin d'r hier moar... Wà sien je d'r pienter uit op hede.

Al meer en meer voelde Dirk zich opvroolijken. Het zwaarste werk ging hem licht van de hand. Den stank van het beervuil rook hij niet. Zijn handen grabbelden gretig in het smeer, of het klaar water was. Een bruindoffe wasem sloeg naar zijn hoofd óp uit het broeiende gier. En toch, heel diep, zat er een liedje in hem te zeuren, wat doffe klankjes die er niet uit konden. Nooit zong hij, nooit. Hij wist niet eens of hij een stem had. Nou bleef het maar kriegelen in zijn keel en zoetjes vaag klanken in hemzelf, een kermisliedje dat hij half kende; nou dacht hij aan zijn meid, voor vanavond, in heete opjoelende pret. Van half vijf in den ochtend stond hij al op het land; Guurt had hem op het achterend zijn eerste kommetje koffie gebracht. Tóen had het al in hem gevroolijkt en gauw, in warme gedachten, waren het brooduurtje en de koffieslurp van half negen voorgedanst... Nooit nog soo'n lekker bakkie weust, aa's toen!... Straken-an skoftuur weust... kostelik eetetje...
Gisteren hadden ze de eerste centen van spinazie gebeurd. Dat was een jool geweest in de kroeg, met Piet. Nou had hij nog een duitje achter gehouden om zijn meid iets te koopen... Kristis!... moet de Ouë wete... enne op de boot had ie 'n pop f'r-lore mì koarte... most 't moar gauw weer bai-hoalt... mì spoarduit veur kermis. — En voort, in een kroppend gevoel van lolligheid en heetigheid, dat stroomen van pret en lustige doenigheid door zijn voeten en armen joeg, werkte hij af, alles achter één, zonder opkijken, van één hoek naar den anderen hollend. Met den zenboom op zijn schonkige schouders geheven, was hij naar een groot brok hoog-uitgegroeide spinazie geklompklost. Daar kon hij nu mooi maaien; zoo lekkergelijk in groenen bladstand stond ze uitgegroeid. En sissend-scherp, in een breed uitwaaierenden

halven kring, sloeg zijn blinkende zeis bogen rond zijn voeten, vlijmde het staal in het sappige, versch-geurende spinaziegroen, dat hij éven lachte van pret, zoo gauw en snedig als het ging.
— Gong tog gauwer aa's snaie... Alleen was hij bang, dat er wat aan zijn zen kwam, want haren kon hij niet. En vóórt, vàn de spinazie, die hij in mandjes overdroeg, bedrijvigde hij weer rond tusschen de wortelen en aardbeien, jonge kool en doppers, plantte hij sla uit, schoffelde en plakte, want alles tegelijk wachtte. Piet was er een beetje zenuwachtig van, al werkte hij als een beest, zonder opzien, omdat de Ouë hem den heelen ochtend maar gejaagd had:... Jullie komp nie kloar, puur nie kloar!...
Piet had honderden bosjes radijs neergekwakt bij de pomp, waar Guurt een tobbe water kwam neerschuiven. Met een vuilharigen borstel raspte hij in ruwe stooten en vegen de knolletjes schoon, spoelde ze na ieder geboen wat uit in het water, dat zanderig zwart modderde tusschen zijn natte vingers, waaraan losgeschoten vochtig loof bleef plakken. Guurt, met haar zwaar lijf gebukt over de tobbe, hielp meeboenen, dat de beklonterde knolletjes glimnattig-rood en gelig-wit, glanzig te kleuren gloeiden in de zon op de schoongemaakte klinkertjes, boven het bedrupte frissche loofgroen.
— Seg Piet, sou je nog nie d'rais wà skoon woater neme...?
— Je laikt puur 'n doàseling!... se glimme aa's 'n hooge saie... van domenie... wou je hullie somwaile poetse?
Guurt lachte, even uitblazend, met de handen plat op haar dijen gedrukt, het armenvleesch hoog ontbloot, bespat met zandkluitjes en watervuil.
Ouë Gerrit was klaar met zijn voren .Den trekker had hij angstig in het paadje gegooid. Zijn hart

bonsde. Hij durfde niet zien of het mandje al uit de greppel weggehaald was. Voorzichtig stapte hij langs de boonenregels, langs de aardbeien aan den greppelkant... Eerst nog erais effetjes de aêre hoek inkaike!... kaik... d'r stoàn g'n sterveling... moar nou sien!... Hee!... nog effe wachte... hoho!... nou langsoam an ommedroaie...of d'r 't prêchtmandje nog stong...kaik!... — F'rek!... weg!... weg!... heulegoar weg!...

Stom een oogenblik, bleef hij staren met een razende drift in zijn borst... Die lamme Dirk, dat ie nie effe hep kenne wachte!... Had ie sullie moar selfers nie soo joagd! soo'n kerel... Jesis meroakel! nou was 't weg! dà prêchtige ding! heulegoar weg! Er zat een woeste huildrift en een wroegende spijt in zijn borst die hem verhitte. Hoe kon hij zoo stom zijn te gelooven dat het bleef staan wachten op hem! Dirk, Piet, Guurt, allen had hij wel kunnen smoren van gift. En als straks hem zijn lamme, suffe wijf in den weg liep, zou hij haar ranselen dat ze kreupel ging. Spuwen, spuwen van drift kon hij, dat hem die kans ontgaan was. Als hij nou maar morgen eens uitkeek bij den fotograaf en bij Bekkema. Nou was het weggekaapt voor zijn neus. Twee uur had hij er op geloerd. Maar morgen, mórgen moest hij wat hebben, grijpen, al moest er voor hém in den tuin, een dág een kerel gesteld. Met geduizel en gloeiing van woede in zijn hoofd, ging hij terug. Zijn kinder-poppig gezicht stond stram. In giftige vegen rukte hij door zijn baard, bisschoppelijk-zilver op het kiel-blauw.

Tot laat in den avond bleven de jongens op het land, als wisten ze van geen ophouden en vermoeienis. Dirk neuriede zachtjes, want nou, temet over een half uurtje zag hij zijn meid. Overal op de akkers van bollen en tuinderij stond nog werkvolk te wroeten in den grond, de koppen gebukt naar de

aarde, de nekken weggediept achter groote zonnehoed-randen. Soms in halsheffing even, keken wat gebronsde koppen óp, staarden lichtende oogen rond in het wijde akkerland. Dán weer vóórt, in gekruip of gehurk, hakkend, kervend, wiedend over den groen-lichtenden grond, altijd de gezichten néér, in strak loeren naar het gewas, de handenparen groot en woest in grabbel, tot het zonnevuur wegzonk en een koelende scheemring over de velden doolde, stil en wijd, den nacht in.

NEGENDE HOOFDSTUK

I

OM den hoek van Wiereland, waar het dorp Duinkijk begon, poortte, recht voor het landgoed van jonkheer van Ouwenaar, een beukenlaan in bloei. Rondom stonden lommerende moestuinen, groenende boomgaarden, innig-zonnige, klooster-stille hofjes en wilde boschplekken, woest opgroeiend hakhout vóór en tusschen weibrokken, in heldergroene, wondere glorie te gouddampen in het licht. In den Meiochtend straalde wonderteer, een goudglanzing door de beukenlaan, schaduwkoel overboogd in gothischen takgroei. En diep, diep aan het laan-eind, naar het voortuinbrok van den jonkheer, schitterde op den lichtrookenden achtergrond van het goud-groen, de zon-doordoopte bladerenpracht.

Teer van gloed straalde de Mei-zon in trillende glorie op het witte pleister van een tuinmanshuis, van de laan uit te zien als een fel-lichtende krijtvlek, blauwig afdampend een waasglans, bijzij uithoekend naast de goudgroene grot, een zonneplas van het vóórbosch. Over het grondje van de beukenlaan, éven zonnig paars-rood beschemerd, sprankelden en flonkerden grillige zonspatten, door bladerengaatjes neergepijld en gleed een gebroken glans, verdampend als fijn paarsblank licht. En tusschen de verdonkerende beukenstammen aan weerszij, zweefde een fijn schaduw-leven, zacht violet-teer; verkoelde de lichtnevel, waar insecten in zoemden en slierten, sóms in glans-strepend ge-

dwarrel, dan drijvend in stilstaande vleugeltrilling op de goud uitpoeierende lucht.
Langs Wiereland en Duinkijk, overal uit de tuinderijen, op den vervlakten duingrond, tusschen bedden groenten en aardbeien in, harpten in wonderteere standen de vruchtboompjes, bebloesemd, sneeuwig en purperend blank, een zoet bruidswit, doorvlekt van scheutjes rose, maagdelijk teer. Overal rond de vruchtboompjes, uit de tuinen, wasemde óp het kruidig kittelend aroma van versche groenten in sappige gistigheid, en zoete seringen verwaaiden in den koelen windwuif, geur-gevloei langs akkers en wegjes. En van overal de kastanjebloesems en jasmijnen zongen méé in den zoeten wellustzang van zacht-rookige geuren uit tulpen- en hyacinten-akkers.
De tulpen stonden er met hun vlamkelken open, te duizelen diep in het licht. Eén felle gloed, een tulpenbrand die het land te schroeien lei in laaiende couleuren. Langs de akkers, op den weg naar Zeekijk, waar de duinen eerst héél aan het eind vaag opgolfden in een violet waas, schoten aan twee kanten telkens vooruit, tulpenvelden en hyacintenakkers. Maar het dichtst om Wiereland, ver van het hoogduin, tusschen de bewerkte, vlakke tuindertijteelt, rijden áán, nuancen van paars kleurleven en een witte, zacht golvende hyacinten-zee. Het licht stond er voor te beven, te sidderen, kroop en boorde driftig in de kelken, als een hommeltong in het honingmerk, bruiste er rond, dronken-zwaar van geuren. Heele zeebrokken fijn paars, op teer groen bladerloof, golfden áán, een zangerige symphonie van licht, naar ál dieper blauwpaars, tot plots in een anderen akker, de vloed terugsprong in een donkere deining van rood, tusschen den schuimenden sneeuwval van witte hyacinten, middenin. En vlak daarnaast, erover, ertusschen,

duizelden couleurgamma's van hoog goudgeel en goudgloeiende honingkelken, die bruisten en vonkten, vlak tegen het roode tulpenvuur, in een rondsidderenden, zengenden gang langs den grond. En verder weer akkers vol donkerend tulpenpurper, als in verdoofden zwijmel uitgedroesemd, met enkele schalen slank er bovenuit, lang-gestengelde, lichtende kelken er nog tusschen, als schitterende roemers, hoog geheven in het laaiende licht, dat er bruisend in vonkte en spatte als schuimende zonnewijn. En rond daarom weer, als een nooit eindigende zee, de aangolving van nog donkerder kelken, rood-doordauwde tulpen, wazig geplooid in den half uitbottenden knop, waar al driftig het zonnegoud tegen opspatte, de beschulpte randjes verterend in gloed. Daarachter weer koraal-rood gevlam, met ertegen opgedrongen, diep-gele en witte lawines van lichtende, luiende kleurklokken. En heel apart, als vreemde, zoetste, tooverende akkercier, in geheim-zachten geur die er boven bleef drijven als een nevel, tulpen van teederst zangerig lila. Kelken, uitgeschulpt in het fijnste rose, blank doorroomd. Kelken, hoog en groot, als omblazen in een waas van venetiaansch glas, met ronddwalende weerschijnen, besluierd teer-blauw en rose-rood hier, wazig en blank-purper daár, fijn gebogen in hun stengelcier. Ver van het helsche daemonenrood, het gillende vuur, waarin het licht gepijnigd bruiste, dié akkers met hun teeren kelkenbouw, tulpen, uitgegroeid als een glanzig veld van venetiaansche roemers, doorwaasd in kleurmist. Koel en toch vonkend, broos, teeder en toch ranksterk, zonder brio-brand, zacht trillend onder den nevel van hun eigen zoetsten honinggeur, als temperend de ijlende lichtkoorts van de rondomme vlammen-akkers.

En vreemd in het lage land, met zijn vochtdamp

en prachtig mistend lichtzilver, gloeide daar overal van de tulpen een roode, gele, paarse brand; een kleuraangolving van narcissen en hyacinten, zónder oplossing in het lichtende, helder-innige weigroen en de goud-doordampte stille achtergronden van het vervlakt duin, zónder rust in het avondnevelige waterland met zijn goudvocht en trillende floersen. Als was een daverende stoet Oosterlingen neergestort en verspreid op de lage landen, als had een titanische vulkaan-ruk één heet, couleur-doordoopt brok zuideraarde uitgeslingerd en verbrokkeld midden in den verbluften Hollandschen Mei, met zijn malsche weigroening en grazige zoetheid, zoo onopgelost bleven daar gloeien de bollenakkers, een helsch opengebarsten brand uit eerst koesterend groen van prachtig cierloof.

In festoenen hing zoo de Meidag te tooveren, was het wintergrauw in Wiereland weggezakt, goudde het licht, schooner soms waar geen bollenakkers geurden; in de tuinen, op stille laantjes en paadjes; lichtgesprenkel van de zon, splinterend rond drommen goudgroene boombladeren. Omjubeld van licht stonden de landwerkers in den Meidag, in een pracht van werkgebaar op de groene akkers, warmrood en blauw bekield, in het opene zonneveld of couleur-schemerend tusschen de rijzenpaadjes. Plots weifelde de Meimaand, dromden regenwolk-dreigers bijeen, ontzaglijk welvend over de polderruimte, waar het stille zilte licht, wijd-neergeplast, nattig glansde over veld en wei. 's Avonds vooral lei Wiereland's polder stil en oneindig, steeg er een dampige watergeur uit de kronkelende plassen, soms éven lichtelijk doortint van avondrood, ging er een koele rietfluister langs de slootjes en kwaakte er een stijgende kikkerzang uit de droomerige, innige oevertjes. Vochtig en

doorzilverd wasemden de dagen daar uit. Soms droef plots in het verguurde weer, eenzaamden boven fort en dijken, vage kerktorentjes als violette puntjes op den horizonrand. En zacht, in het wissellicht, schemerden de avonden weer aan, ruischte en fonteinde het riet, teer en geheimvol, als fluisterend van nog komende zoete Mei-verlangens; doofden droomerig op kleine sloepjes en schuitjes, weggegroend tusschen slootkantjes en pluimriet, de couleuren en tinten stil uit. En áánwieken kwam in breede zeilvlucht en zwier een ooievaar door de eenzame polderlucht.

II

Loom slofte Kees den weg af, met dof klompschuren zandwolken voor zich uit poeierend. Eindelijk dan was hij bij de sekretarie van Duinkijk, doodop van verveling en lanterfanterigheid.
In de zoete lenteavond-schemering van het weibrok achter Van Ouwenaar's landgoed, vaagden vorm-fijn twee stille, peinzende paardjes. De avond was aangefloersd in heilige rust. Overal droomden wazig in duister dampig violet, tonige bosschages, en hoog aan een zij van den weg dromden dennen, donker op zwaar begroeide glooiingen, waarachter ver, de woeste duinstreek mistte rondom den jachtgrond van Van Ouwenaar tot aan zee. Waziger in rust dommelde de andere tuinkant, een vlak-bewerkte moestuinderij, met ver, een teer paars verschiet op de duingolvingen. Uit de pastorie, schuin over Kees' woning, glansde een avondlampje op een kamer, een roodzacht kapje, in goudoranjen lichtkring. Stil zat dominee in mijmering in een rieten tuinstoel aan den weg. Sigaren-rook krulde wolkerig, traag om zijn in schemer verduisterd gezicht. Loome koegestalten in de wei, vlak

vooraan, stapten over het donkerend avondgroen gras, in loggen gang, stap voor stap. Onder hun koppenduister raspte het graasgeluid óp, een ritseling in de avondstilte, zacht als de eerste haperende zeisslag van een maaier.
Kees voelde niets van de weirust. In hem gromde wrok, driftige lust om iets uit te schreeuwen. Hongerdrift was het die hem wrevelde en verveling dat hij nog overal zijn kop stootte, wáár hij vroeg naar werk. Tegen den pluktijd, den hooitijd, zou er misschien wat voor hem zijn. Een koortsige drift jeukte er in hem, om iemand te pakken, te ranselen, als ze hem maar een woord in den weg zouden leggen. Hij voelde, dat hij er gek van zou worden; overal teruggestooten en tóch lachjes en schampere spotgezegden over zijn niets doen.
Op een bulterig brok duinweg, uitgegraven voor een tuinderij, vaagde donker een gestalte op de akkers. Dat moest kweekertje Reeker zijn... Sou sain d'r nog erais veur 't lest vroage.
— G'noafed Reeker!
— G'noafed... Kees nie?... Joa, Kees!... zei Reeker. Zangerig-klaar galmde zijn stem van de akkers in de scheemring.
— Mooi weer hee?...
— Daa's net... fierkant somer... wà doe jai nou?...
— Ikke hep sien noa 't onhail... se hebbe d'r gister hier drie honderd muise pakt... dà tuig... freet wortel en bol op...je sou se kroàke!...
Kees luisterde niet meer, stond even droomerig te turen het veld óver, met een been op het prikkeldraad. Boven een wijden akkerhoek vloeide nog wat geel hemellicht, met roode teere sikkelveeren doorwuifd. De nacht dekte donkerder, al donkerder land en boomen.
Reekertje was opgeloopen, stond stil onder het

gelige luchtbrok in het avonddroeve, verzonken akkergroen, toch in duistering van gestalte. Vol klonk Kees' stem door de avondstilte.

— Hè je t'met geen kerel noodig Reeker?

— Spait main, moar t'met kè'k nog mi main jonges bestig of... In de pluk... op tuin... dan is 't wà aêrs!... Bai de groote hoal... dàn miskien... Moar nou... 't is niks doàn, hoor... f'r wà hep je selfers nie 'n lappie hee?...

Kees stond te turen, in één houding de schemerakkers op, waar de stilte wijd-om staarde... Wà nou... vroeg die kerel noar de bekende weg?... Wist ie nie dà t'r veur sain geen grond was?...

— Wà nou?... je wee tog suiver, dà t'r hoast niks niemedal grond is... en dà'k niks kraig sonder borg... al ses... wà ses?... al tien keer bi'k weest bai netoàris en bai alderlai volk hier... moar vast niks hoor!... vast niks!... d'r is nie één die goed wil stoan... kà jai d'r nie wà op finde?...

Kees had nog wat oude vriendschap met de Reekertjes. Vroeger had hij veel vooral voor hém gedaan bij strooptochten. Nou dacht hij, dat dié vent nog wel eens wat helpen kon. Maar „het speet" Reeker weer duivels. Stil wrokte de tuinder in zichzelve, dat hij ermee begonnen was. Wat had hij te kletsen met zoo een hongerlijder... die skooier!... Nou joa, vroeger... vroeger was vroeger! Toen most hai ook stroope... Hai borg?... dà kon ie denke!... Pas d'r self indroaid... en dan ankomme mit soo'n lid!... Ieder most moar veur s'n aige sorge... sien dat ie 'r bove óp kwam!...

Zoo had het even stil in zijn hoofd geredeneerd.

— Neenet Kees,... aarzelde zijn stem in de starende schemerstilte van akkers en straatweg... dà wee je, aa's 'k je pelsiere ken... mi d'een of den aêr... groag!... duufels groag!... Moar borg stoan... dà ken nie... Main waif sou me van veure d'rin,

van achter d'ruit trappe!... Eenmoal andermoal... ik hep selfers kooters... ikke mò main aige rekenskap geefe!...Eenmoal...andermoal... aa's 'k je pelsiere ken...mi d'een of den aêr...groag!...ik erinner main nog bestig, dà je main vroeger... veul vroeger... te freete hep geefe... dà je main op stroop... wel van de twintig beesies... tien hep loate... eenmoal andermoal... Kees... tjonge... aa's 'k wà hep! ...moar...

Kees tuurde weer in den akkerschemer, die stiller staarde, verder naar het duin. Niets zei hij, maar het wrokte heet, heet van binnen... Dà tuig! niks had d'een voor d'aêr over, of se motte wete dà 't vast goed gong... dan... dan hà je je man... Moar 'n kwinkkwanker aa's hai, hellepe mi 'n lappie... 'n skorem sonder rooie duit... dà gong nie... Veur d'r aige siel en salighaid poere... Verder kon ieder d'r krepeere... wà tuig... nie éen die d'r noàr je omkeek!...

Baloorig was Kees doorgesloft, rhythmisch in klosgang langs de wegstilte. Stiller droomden de verdonkerde boomen in de scheemring; het gele luchtbrok boven den tuinder was verbleekt in groenige vaalheid. Zoele geurtjes wuifden op windefluister aan, door hakhout en gras. Zachter verzonken de akkers in het wijde duister, en overal rondom ruischte het groote avondzwijgen van land en lanen.

Angst en wrevel kwamen in zijn hart op, nu hij Wimpie ging zien. Wrevel om de geloofs-fratsen, al begonnen met de Vasten en de Maria-maand, Mei. Woedend was hij geweest dat het mannetje den Goeden Vrijdag een puur droge broodhomp had geslikkerbikt en niets meer! En dán, dat snikken om zijn kruiske op Asch-Woensdag... van stof moakt... tot stof sel je weerkeêre... Netuurlik!... Skoàp!... Wà 'n Poasche en Hemelvoartsdag 't feur

'’t manneke weust was!... Was de pluktaid d’r moar, ...de oarebaie,... de peule, de vroege groentes!... Wà sou die se smere!... Femorge had ie Wimpie op ’n poar kiste mi s’n bedje in ’t sonnetje set. Veur ’t huisie!... Wà ’n jool dà kereltje had hep!... Enne... wat ie bleek sien hep? godskristis... kon die d’rais selfers ’n lappie grond kraige?... Souwe se sain nou moar feur los wille!... Wà dà kereltje invalle was!... een-en-al been!... die f’rekte vaste... bai ieder feestdag! ’t skoàp! f’morge hep ie lache en songe... mi se ooge knippertje speult teuge de son!... In joàre had ie geen licht soo sien... stakker!... Enne nou Ant weér mi d’r swangert laif... Dat ie nou tog nie van d’r afblaive kenne hep... Had soo duivels s’n aige sait... Had ie moar ’n hoekie... ’n lappie... S’nof’rjenne wà sou die poere!... Tut ie d’r bai neerviel!... Nou niks... veur ieder kon ie krepeere... D’r woàre wel meer aa’s hai... veul, veul meer!... moar die krege d’r nog ’s los werk!... die gonge stiekempies noa kerk... likte pastoor of dominee... of dokter of netoàris... Nee, dà gong sain nie af... dà bleef sain in s’n keel sitte... Nou stroope doàn... ook geen freete... wà nou?... Dà rooit noa niks... noa niks... aa’s ie nou erais poere gong, erges waid hier vandoan!... kon die d’r moar is de wereld in... Moar wie holp sain... wie?... Enne Wimpie?... hai sou ’t vast besterrefe... enne tog... ’r moar van komme most ’t... Was ie nou moar knecht! Se konne ’m veur sain part soo veul bloedsuige aa’s se woue... aa’s ie moar wà had... kaik! doar was ie ’r...

Tegen een duinhoogte, woest naar voren dreigend uit den vlakken grond, diep in het pad, lag zijn huisje, donker, met een geel lichtje, uitprikkend achter de naakte ruit. De avondlucht geheimvol groen-teer, schemerde wijd áán van de duinenzee. Angst duizelde in zijn hart, nu hij instappen

ging met leege handen, eeuwig met leege handen. En woest met een wrevelgevoel, kwam hij zichzelf ópporren:... Wà donder!... wà kon hai 't helpe!... Aa's s'n waif 't 'm suur moake gong, sou die d'r van mekoar splintere... En aa's d'r moer wà sai sou die d'r 'n kruk op d'r test stuksloan... In barsch zwijgen stapte hij in, kwakte zich op bed, zonder een woord, zonder Wimpie zelfs te durven aankijken.

De volgende week stond Kees op de Beek. Zijn vader had hem niet gegroet, niet aangekeken zelfs. Ouë Gerrit wist dat Kees kon aardwroeten in de tuinen als de beste, maar hij had gruwelijk het land aan hem, was bang voor zijn spullen en Kees' geloer; geloofde stellig dat er ongeluk op het huis lag, als hij in zijn nabijheid werkte. Toch, Dirk wou Kees hebben, hield wel van den kerel, zonder vast zich rekenschap te geven, waarom. Blij was hij dat er een paar flinke handen meewerkten, nu de Ouë maar weinig meer hielp. En Guurt had Kees een gehavende broek van Dirk gegeven, met een schoonen kiel.
Kees, aan het wieden, rustiger nu in zijn arbeid, schoof handig zijn peulenschoffel tusschen de boonen. Dirk werkte af, rond de rijzen in, met zijn handen nawiedend waar de schoffel niet bij kon. De zon stond al hoog en hitte dampte er óp van de zweetkoppen der werkers, die gloeiden pal in het zonnegesteek. Dirk's blonde kop stond in glans en de rossige vlekken er in, brandden als schedelvlammetjes achter zijn petje. Kees, reuzig, met een vuil-gelen strooien hoed, schonkigde boven de rijzen uit, die knoesterig en kaal in het kleurlicht tusschen het sappige gewas dorden. De lichtgroene aardbeibedden, akker aan akker omrasterd van prachtkleur-verglinsterende hagenwanden, als in-

gesloten tuinen, dampten uitgestrekt met warrelende witte bloeseming. Overal op de akkers rond de werkers vlekten couleuren in het sappige groen; rood, wit en hoog glansgeel gespikkel van bloemen en bloesems , licht-blij daverend in het zonnegevonk en overal rondom dorden en rotten in den warmen Junidag, de verstorven bladeren op de bollenakkers, geel en fletsig bruingroen, een couleurfijne názang van loof, op den tulpendood. De lucht stond strak-blauw, wijd en licht.

Van den Lemperweg geurde en dromde een zware boomgordel in groene pracht. Laag kromden de takken, met den bladerdos op den bollengrond, een hooge boomendrom in het lichtgoud geheven, stil, met nu en dan een windruisch door het pluimige groengoud, zwaar wiegelend als met moeite, glanzen en licht uitwuivend over de verre stille akkers en werkers. Een boomhoek, teruggedoken als een poort, waar de lichtglans op de bladranden nog éven afzilverde, schaduwde in diep donker groen, leek één bladerdrom zonder zichtbaren stam neergewolkt, groen op den akkergrond. Op het zalig wijd, rustig bollenland, hurkten klein de blauwkielen, ingebogen met den kop naar de aarde, wiedend zoekend tusschen nog lichtend hyacintengroen, naar ziek loof. Om hen ademde in diepe rust de groote trillende stilte, ruischte de ademhaal van het licht over de velden. Orgelende geluidjes, aeoliënd, doorzilverden het hemelblauw, neerregenend over de akkers in snoertjes trillenden zang. Verzwakte straatgeruchten van den weg af woeien éven nog vaag klankend áán. Overal gooiden de blauwkielen de zilver-beflonkerde rooischalen voor zich uit, was er zwaar geploeter van werkers, met bestoven zakken en mandjes bollengoed naar het pad sjouwend op handkarren. Naar alle kanten uit van de zon-

doorstroomde akkers, kropen de wieders in den fellen goudbrand, blondden de groote stroohoeden van enkele ingehurkten uit, bóven het verdord goudbrons loof. Wat witte hoeden stipten blank in het licht. Eén groepje kruipende aardwroeters, net achter de haag van Ouë Gerrit's akkers, werkte met kleine petjes op, dat het zweet ze van het gezicht gutste, kropen tusschen het groen in hun kielkleur als blauwe voortschuivende vlekken, die afdropen in zonnebrand. En prachtig, over nog groenende, puntig-neergekrulde tulpbladen zeilde en moireerde de zilveren forellenglans van het licht, en fijn sidderde en golfde het loof in den áánfluisterenden windsuizel, droom-zacht, ál meer en méér; een week gedruisch, rond den greep en het donker gewroet van de zwart-gebronsde werkhanden; een geruisch om de lijven in lichtgewiegel van glanzen door het loof; een loom gezang van de aarde naar het lichtende, groeiende leven. In hooger groen uitgebladerd, stonden in stille aandacht de akkersingels, met goudstof bevonkt op dwars-uitstekende blaadjes, hier en daar gloeiend als enkel wit vuur. En langs de padkanten van de akkers, waar de karren donker wachtten in geduldstand op de lading, in het naakte licht, fonteinde het ciergras in beverige straaltjes een zilveren glansdruppeling tusschen den roesttint van wilde zuring, sprietend zachtelijk over den fijn-rossigen zandgrond, vochtig in het dampende akkergoud. Boterbloempjes schaterden in glans; paardebloemen, uitsterrend als zonnetjes, wielden goudkringetjes rond, en in wemeling dartelde tusschen bouquetten van akkerhoorn en madelieven uit, een gonzende vurige streep-glans van insecten. Telkens in het wilde grasgroen donsden koekoeksbloemen met hun rose-fijn behaarde knopjes tusschen den zilveren drup van grasbevertjes, vlekten ze opengegroeid, lilarood rond het goud van

de boterbloem en het cierwit van de schitter-blanke waterster.
En veel verder op het akkergroen in het wazende lentelicht, éven schroeiend de aarde, als voorspel van den laaienden zomerbrand en den werkroes die te komen stond, couleurden óp de werkers in hun zaaigebaar, even gebogen het lijf in het rood hemdenbaai, dat warm-donker bloedde tegen den goudglans van den groenen singelendrom.
— Die soàie nog kool en wortele, bai Rommeloar... bromde Gerrit tegen Dirk.
Een paar dagen later kwam Ouë Gerrit op het land achter zijn huis.
— Hai manne! ik hep 'n daik gras kocht... hoho!... ho!... in de polder, achter 't fort... jullie kenne t'met aa's droog blaift op hoope steke... de moaier he'k sproke... 'n poar doàge is 't overend set...
— Dan mag je hier nog wel 'n kerel stelle, Ouë.
— Nog 'n vent? en Kees dan?... d'r blaift t'met niks óf'r... An Peters van de Boanwaik he'k femurge twee hoek oarbaie f'kocht... en drie hoek an De Gauw... veur Duitschlànd!... sloffies, mit en sonder doppies... half raip an de pluk!...
— Nou Ouë!... loà de soete fransies veur Amsterdam!... dà lief ik!... dà wee je!...
— Netuurlik,... gromde de Ouë,... ken ie beterder suipe ...sonder dà'k sien!...
Tegen den middag werd er een kwartiertje geschaft, lagen de werkers wellustig-vadsig uitgerekt op hun buik, met de handen onder de kin ingehaakt, luiig lekker soezend in de schaduw van de haagjes. De felle dagschroeiing was afgekoeld wat, en blond glansde het licht over de velden. Hommels streepten van allen kant fluweelige couleurtjes door de lucht; zoem-zoem zongen de bijen. En bromzwaar gonsden de staal-kleurige schittervliegen gouden glanswieltjes om de nu even stille hoofden

der werkers, neerplakkend op hun zweetgezichten, dat de loome kerels woest met de handen om zich heen sloegen, zonder de zoemers te raken.
Kees had eén dikke broodhomp met roggebrood uit zijn stukkenzak getrokken, en gretig hapte zijn mond in het blanke kruim.
— Geef main 'n bonk uit je koartesak,... riep Piet naar Dirk, die juist een stuk brood dat hij te veel had, weer in zijn vuilen stukkenzak wou wegduwen. Kees, in wijde kakensperring, hapte door, gretig. Ant had weer wat op den reutel gekregen, nu ze zagen dat Kees aan het werk was. Goedig en rustig zat de kerel, lekker zich voelend in de zonkoestering, blij dat hij wat kon meenemen voor Wimpie. Zelf wist hij niet goed waarom, maar hij voelde zich zóó bestig en tevree, nu hij zwaar ploeteren kon en wat verdiende, dat hij den Ouë wel wat wou zeggen, al loerde die nóg zoo stug-angstig naar hem op.
— F'rdroaid aa's t'met 't gewas opskiete wil... d'r was te veul kou tussche... nog geen oarbaie... t'met half Juni!
— Watte?... duwde Piet, met zwaren kauwmond volgepropt met brood, er tusschen door,... kaik die spersies!... die boone he'k 'r veur vaif doàge in de grond douwt... en nou kaike se puur d'r al boofe uit!
— He-je-me van-je-leefe!... riep Dirk verbaasd,... doar 's hoast bai!...
— Murge moar an de Beek,... raise sette bai de boone... kwam Ouë Gerrit door een greppel voortsjokkend weer invallen,... ik mô wà tullepies op stelling droàge, veul te vroeg rooit... sien nog puur wit!... en loà t'r wà tussche de oarebaie anharke... hee?...
Ouë Gerrit, zonder antwoord af te wachten, sjokte de greppel uit, het erf op, in huis.

Vrouw Hassel zat op de punt van een stoel voor het potdicht raampje, met haar neus achter een grooten blompot geranium, die vuurde tegen haar grauwen kop en vochtige aardlucht uitwasemde. Geelgrauw stond haar rimpelig gezicht. Ze had zich weer driemaal bevuild. Nu was het uit. Guurt wou niet langer blijven, als de Ouë er niet dokter Troost bij haalde. Nou, in een half jaar was het zóó verergerd, dat ze den heelen boel bedierf.
...Dà sou ie nou moar erais doen... Nou moar weer es op stap noar dokter. Dat die f'vloekte kerel sain nie in 't siekefons wou neme... kostte sain soo de hoare van s'n hoofd. En noar een aêr loope kon ie ook nie. Want de netoaris was dokters swoager, die sain veurskoote had... En van 't winter most ie miskien weer bai sain ankloppe veur mest!... mi vaif persint,... Neenet!... hai sou moar stiekem morge er op afstappe... 't waif vroage gaf tug niks!...

III

Den volgenden dag vroeg stond Gerrit in het duffe apotheekje van dokter Troost. Vol dromde het er van ziekenfonds-klantjes, armelijke vrouwen met klierhoofdige kinderen, jongetjes en mannen. De apothekersbediende, een dunharig grijs kereltje met grooten bril, stond drentelig langzaam van gebaar achter zijn toonbank wat fijn te stooten. Dof dreunde zijn stamper in den glanzend prachtigen, roodkoperen vijzel. Zijn scherpe neus, ompoeierd van roodige sproetjes, haakte óp, dat de reukgaten wijd open holden in het gezicht en nijdig bitste gespannen zijn mond, kwaadaardig, als hield hij strak een spoelsel tegen kiespijnschokken in. Telkens zei hij wat, achter zijn toonbank uit, tot éen van het ziekenfonds-volkje.
— En jij vrouw, wat jij?

— Nou... sien uwes meheèr!... nou... hà'k groag dokter... d'r saitje... sien uwes... d'r saitje,... d'r heule saitje is t'met één pain!... enne...
— Seg vrouw, ik ken me tijd anders gebruike... draal nie zoo... kort! wat heb je?... bitste hij af, barscher spannend zijn mond, met een driftstoot zijn bril bij de ooren vastdrukkend, in een ongeduld-gebaar weer grijpend naar zijn stamper. Verward en geschrikt, stotterde de tuindersvrouw er nog wat uit, duwde een kindje dat laag aan haar arm hing, naar voren, snauwend in drift-verlegenheid tegen het stumpertje, dat het maar zélf zeggen moest wat het had. Ouë Gerrit, wrevelig dat hem zoo veel volk vóór was, stond ingedrukt achter een paar breede vrouwenruggen te staren naar de bruine kastjes, waarin de witte zalfpotten rijden, blank beglansd in hun wit steen met hun scherpe zwarte titeltjes. Zacht voor zich uit las een vóór hem, de naampjes van de potten af, haperig spellend, wezenloos:
— U...ung... a...a...aci... aci...ci... Bor... Bor... Bori...ci!...
Gerrit hoorde hem brommen, begreep er niets van, niets. En angstiger staarde hij óp tegen de eikenhouten zuiltjes, waar de standflesschen met bruine en roode vochten ingerijd tusschen flonkerden op de mahoniehouten plankjes, netjes en ordelijk. Te jeuken begon het hem. ...Soo'n glad prêchtig fleschje... tjonge... tjonge... huhu!... hu... sou mooie woar weuse... Moar hoe komp je doàr bai?... Godskristis, sou faine woar weuse!...
Eindelijk had de vrouw, voor de toonbank gedrongen, duidelijk gemaakt wat het kind scheelde. Vlug ratelde ze af, kordaat, aan het eind nog in een bijdraai:
— t' Skoàp hep sekers koors... se kwailt puur van d'r pain in d'r saitje...

Het assistentje stond ernstiger van zijn stamper naar het kind te kijken, dat met zijn blond krullekopje net even boven de apotheekbank uitkeek, het klein bang gezichtje sip óploerend naar de glanskopering en het rood vonkwerk van ál kleinere stampertjes, die voor haar neusje uitgestald stonden naast de weegschaal. Wasem van kruiden en de benauwingslucht van warme smerige lijven, zoog door het winkeltje. Een jongetje achter de toonbank, op een trapje, rinkelde tusschen de medicijnfleschjes een licht schoonmaakspel. Zoete valeriaan- en jodiumstank drong benauwend door, uit den kelder. Stil, versuft en beangstigd van eerbied stond het fondsvolkje de glanspotjes, fleschjes en schaaltjes te bestaren, luisterend in ontzag naar de woord-afhakkelende stem van het assistentje.
De vrouw met het kindje was geholpen door den grijzen, grimmigen bediende. Van het geval had hij geen zier begrepen. Zou wel wat larie zijn. Het wijf wist zélf niet goed wat het kind scheelde. Toch voelde het assistentje zich kregel, dat de dokter hem iederen morgen met dat vieze fondsvolkje opscheepte. Nou ja, dat heetten wel gewone gevalletjes. Maar er kwamen zooveel rare zaakjes bij, waar hij geen spier van snapte, en waarvoor hij toch raad moest schaffen.
Weer was een dikke vrouw, kordater dan de eerste, voor de toonbank geschoven, had de bediende zijn stamper neergelegd en zijn bril vaster op de ooren gedrukt.
— Wel... wat had jij moeder?...
— Meneèr... wà'k op hede hep... is skrikkelik!... daa's puur moar duisel op duisel... en aldegoar sterretjes veur m'ooge... ik bin d'r puur doas van!...
Ze had gesproken in vuur, met een grove harde

stem en haar dikke knuisten maakten voor den nijdigen wipneus van het assistentje, beverig snelle gebaartjes, om hem haar sterre-wemeling voor te stellen.
— Soo, soo,... zei strak, wijs en peinzend het assistentje, zich krabbend tusschen zijn grijze dunne haren, van zijn kruin tot in den nek, met zwaar raspend nagelgekras... soo, soo,... ga je goed af?...
— Nou meneèr... mit uwes pirmissie... niet soo aa's 't...
— Soo... soo... onderbrak hij haar, nijdig duwend op zijn brilmontuur. Maar door sprak de vrouw:
— Aa's 't... aa's 't mot... ik hep oàmbaie... sien u...
— Soo... soo!... onderbrak hij norsch, weer stuitend den uitleg,... steek je tong ereis uit!
Wijd lapte de dikke vrouw haar tong uit den mond, waarop wijs-geheimzinnig het grijs assistentje staarde, zich telkens den bril kwaadaardigjes op den neus vaststootend. Zenuwachtig bleef de dikke vrouw haar mond sperren, dat haar wangen rood schminkten van kongestie, een kreungeluid de roode holte uitkermde terwijl haar handen op de toonbank pianoden in vingerdrift.
— Soo... soo!... zei zachter het assistentje... Nou moeder... je bin wat volbloedig... Als je 'n trap opgaat... heb je 'r dan ook wel last van?
Niet goed wist hij wat anders te vragen, dan juist dát wat hij dokter zoo dikwijls had hooren zeggen. De dikke vrouw stond weer klaar met haar gretigen uitleg:
— Seg uwes dà wel!... aa's 'k 'r of mot... enne aa's ik er óp mot... Veur 'n week stong 'k bai de smidse... uwes weut... main man is Storp... de smid...
— Soo... soo!... onderbrak weer het assistentje, dof geluiden stampend in den vijzel, die roodkope-

ren gloedjes afvonkte door de duffe apotheek... Nou... ik zal je 'n poeiertje geve... vier maal daags ...vanmiddag klaar... — En jij?... vroeg hij in-één door, de dikke vrouw negeerend, die nog wat zeggen wou.

— Moar meneèr, kan 'k nie wachte... 'n uurtje... ikke kà gosonmogelik terugkomme... 'n uur waid hier heen!

Ze drong weer naar voren de dikke vrouw, wegduwend met haar vette armen de andere patiënt. Nijdig keek het assistentje haar aan.

— Heb je geen oore... van middag... geen minuut eerder!

— Moar... main kindere... dan kan 'k nie weg... twee legge d'r siek...

— Heb je geen oore?... schreeuwde hij bleek van drift, dat de dikke vrouw bedremmeld wegbukte door de achterstaanders, de deur uitschonkerde.

— En jij, vrouw?

— De klaine hoest s'n aige deur tweeë... hai leg te rille aa's 'n oal... en aile dat-ie doen... aile!!

— Steek je tong eris uit jonge!... bitste hij kortstrak weer.

De roodharige moeder lichtte een bullig-zwaar kind met inspanning een eind boven de toonbank. Als een gaper sperde het de kaken, krijschte er een angsthuil uit zijn vertrokken mondje, bang dat de brilleman hem iets doen zou.

— Nie bang sain me-jonge...Meheèr doen je niks... puur niks!...

— Bà-à-ng... bà-àng!... gilde in angst het kereltje dat zich hangen liet, nauw wringend en trappend met zijn onderlijf naar beneden tegen de bank, in gesmoorde voetstooten, dat moeders gezicht vuurrood stramde van inspanning.

— Hou je bek schreeuwleelik!... ja vrouw, als je

de jonge niet stil krijgt... mò je maar wachte tot 'n andere keer... En jij?...
Weer schoof een patient vóór, de roodhoofdige vrouw met den spartelenden schreeuwjongen, die zich vastgehaakt had aan haar schort, opzij duwend. Een donker behaarde kerel was het, hoog boven het wijs brilgestaar van het assistentje uitkijkend.
— Joa,... klonk dreigend zwaar zijn stem,... ik... ikke kom veur main waif... an 't end van Duinkaik...
— Soo... soo!... en wà...
— Nou ...seg... wacht erais effetjes!... hep jai d'r puur effe geduld mee... loa me rais denke... kaike? ...wà hep se tog weer said... 't waif?... je ken 't moar nie in je kop skraive!... Ojoà! se hep puur al... vaif nachte pain hier... doar... bai d'r buik ...se hep 'n deureloop... saa'k moàr klesseneere hee? en uitskaie ken se nie... vat je?...
— Soo!... soo! dan sal...
— Nou wacht erais effe!... hep nie soo'n hoast smakwammes! hée?... Sien je... nou wou'k dokter sellefers spreke... Hep 't waif said. — Zijn stem intoneerde Wierelandsch spraak-zangerig, boven het assistentjes-hoofd.
— Dà ken nie... Dokter is t'r nie... Of ze mot maar zelf hier komme...
— Dà kà je begraipe! Se ken puur geen kippestap doen... nee ouwe... se haigt in malkoar van swakkighaid... Neenet... ik mo dokter hebbe...
— Soo... soo... nou als je d'r op staat, zal dokter late wete wanneer ie komme kan...
— Daa's net... moar... moar geef jai d'r nou vast 'n drankie mee... hée smakwammes!... daa's aêr krek of 'k nie weust bin... Sai... sai ken kwoalik stappe... enne... sai loopt puur leeg... soo slap aa's 'n tieme is 't waif.

Luidruchtig sloeg zijn stem door het kruiperig fatsoen van het vrouwenvolkje en de drukkende stilte. Achter lachten en kakelden wat vrouwen, waar vrijer nu een kerel vuile grapjes verkocht. En telkens drongen anderen naar de toonbank, liet het grijs, klefferig assistentje ze de tong uitsteken als ze zelf wat hadden, scheepte hij ze af met een medicijn-beloftetje. Een vrouw, nog een beurt vóór Ouë Gerrit, kwam aansukkelen, mank....

— Meheèr... nou kan 'k tòg nie meer... dà wachte!...

— Soo... soo... en wat had je?

— Daa's te segge, nou bin'k al dertien doage, omme de dàg hier heenkomme, mit... main klaine maid... Enne nou kan 't skoap... tog nie en meer... Se lait te haige noa d'r oàsem... D'r keel is aa's 'n krop... soo... meroakel dik! en nou deur al d'r laie!...

— Soo... soo!... steek je tong d'ris uit!

Verstrooid, niet luisterend had het assistentje peinzend zijn vraag gedaan, met den stamper nog in zijn hand, woedend op de meid dat ze hem nog geen thee kwam brengen.

— Neenet moàr! neenet moàr!! dà he'k nooit nie van main leefe an de hand en had!... driftte het vrouwtje verbaasd uit, een sleurigen sleep aan haar been gevend, dat ze laag ingezakt aan één kant met haar woedend vraaggezicht Ouë Gerrit kon aankijken... wà mot ie van maìn tong?!... aa's 't skoap thuis te krepeere lait... soo sout he'k nooit-nie...

— Soo! soo! och! nou ja... ik bedoel je meid... heb je 'r tong gezien? is ie beslage?...

— Nou aa's 'n leerelap... meheèr... 't slaim stoan d'r 'n duim dik op.

— Soo! soo! gaat ze goed af?...

— 't Mogt wà meheèr... t'met de heule dàg an 't

perse... nee... moar 'k sou d'r dokter nog aigessellevers bai hebbe, sien u...
— Soo,... onderbrak het assistentje weer met zijn droge korzelige stem, en met nijdiger toonklank... maar dat gaat nie, dat weet je. Laat t'r nou nog maar wat keere hierheen komme... dat dokter 'r hier in de apteek onderzoekt... Dokter ken nie voor elke kleinigheid klaarstaan.
— Sai hierheen? moar meheèr... ik sweer u... dà 't skoap insakt... se hep 'n hoest van 'n aisbeer... 't is t'met 'n uur loope... op 't end van Duinkaik...
— Soo, soo, ja maar, je mot 't toch maar probeere...
Het mank vrouwtje stond, met nóg triester gezicht, voor de toonbank, half verdrongen nu door Ouë Gerrit, die wrevelig begon te worden van het wachten. Maar nijdig, bang toch, brak ze los:
— Nou meheèr... ik mò dokter hebbe!...
— Soo... soo!... dus je wil nie probeere met 't kind?... Strak drukte hij zijn bril in het neusgleufje, het montuur tegen zijn ooren.
— Daa's gosonmogelik... se lait mi de koors op 'r laif... en 'n hoest... se loop mi de dood an 't touwetje...
— En ik heb 'r jood-ijzerstroop gegeve... Heb je dat?...
— Seker, moar holp niks... was niks doan d'rmee.
— Soo, soo! nou dan sal ik dokter zegge... mot je maar komme hoore, wanneer ie komme kan... maar je weet 't, tachtig cent de visite... was anders voor de Zeekijkers 'n gulde... maar voor jou, omdat je zoo lang in 't fonds bent, tachtig cent...
— Tachtig sint?... zei verbleekend het mank vrouwtje, schuiner afzakkend haar linker schouder naar één zij,... tachtig sint meheèr?... huilde haar stem na... moar daa's godgekloagd!... m'n man lait al acht weeke krom van de rimmetiek...

en wai... wai binne tog in 't fons... en dokter komp nooit-nie bai main. Enne ik betoal tog vaiftig sinte ieder week...
— Soo... soo!
— Enne... veur de klaine twee sinte...
— Soo, nou vrouw, jij bent lang van stof hoor! Maar ik heb je vooruit gewaarschuwd.
Trillend ging de deurbel en een smerig kereltje stapte in, bedremmeld.
— 'n Sint kattedroppies!...
— Wat?... schreeuwde woedend het assistentje, ...donder op! wordt hier niet verkocht!
Bedremmelder en geschrokken, het kereltje áf.
— Moar 't is tog godgekloagd meheèr!... doar stoan me f'rstand van stil... ikke betoal tog in dà fons!... enne ikke vroag tog alleenig dà geene op wà'n mins se rechte hep... en in de feregeleminte stoan tog... veur Wiereland en veur omstreke... Veur wà betoale wai aêrs vaiftig sinte in 't weekie? ...aa's... aa's... aa's wai nie siek binne?... foàder, moeder... drie soons... enne nog twee kinders, en 't skoap is an 't uiterste meheèr... se kan... kan puur nie meer!... mi de dood an 't touwetje...
Haar stem kermde, haar lippen beefden, onrustig joeg haar kijk door de apotheek, van het assistentje naar Gerrit, van Gerrit naar het assistentje. Er lag een klagend geschrei in haar geluid, dat niet hoogeróp durfde. Maar het assistentje begon het gelamenteer danig te vervelen.
— Soo... soo!... maar ik zeg dat 't nou genoeg is,... barstte uit zijn nijdige stem; woede-doorschokt dreigde zijn gezicht... Kort en goed... of 't wel of nie in 't reglement staat... daar heb jij niks mee noodig... Wou je mij hier de wette stelle?... Al die buite Wiereland woont, betaalt... Dat weet je, dat wil dokter zoo. Dan wou jij zeker, dat als jij naar Lemmer ging wone, dat dokter dan ook maar van

omstreke sprak hee?... kort en goed, ik heb 't je gezegd... En nou marsch!

— Joa, moar meheèr,... klaagde weer haar stem.

— Is 't nou uit?!... donderde hij giftig,... als jij nie dokke ken, kom jij met je kind hier... kort en goed!...

— Moar aa's 't nou hailig nie loope...

— Vort wijf! daar is 't gat van de deur! En jij Hassel?

— Nou Weimer, daa's nie best mi 't waif... mi de dàg ergert sai... dà laikt puur toof'rai... hoho!... hoho! wà dà mins skeelt... hoho... hoho ik wou juustemint dokter effe spreke...

— Goed hoor, ga maar effe hier in de wachtkamer. Ik zal dokter daadlijk zegge dat je 'r bent.

Stijfjes en onrustig was Ouë Gerrit met zijn pet in de hand en lacherig-verlegen, het duf, klein wachtkamertje ingestapt. Na vijf minuutjes rinkelde een schelletje langs den wand, kwam het grijze hoofd van het assistentje de deur-opening in, dat hem wenkte te volgen.

Gerrit durfde bij den dokter niet de kamer instappen, bevangen van vrees voor den rijkdom en de geleerdheid, hield zijn adem in, draaide zijn petje snel rond in de grove, vuile handen, kuchte en schraapte alsof hij een graat uit de keel wou stooten.

— Zoo Hassel, ben jij daar?... joviaalde zwaar-gemoedelijk dokter Troost, van zijn stoel opveerend naar Ouë Gerrit toe,... ga zitte man, ga zitte, je wijf weer niet al te best?

Ouë Gerrit voelde zich in een schemer-koelen hoek op een stoel neergedrukt door de joviale groote handen van den jovialen dokter Troost. Neergeboomd in het weelde-vleeschvet stond zijn zwaarlijvig lichaam vóór Hassel. Gerrit's neus raakte bijna het hagelwit zomervest op de span-

buik van dokter Troost, als hij even voor hem uitstapte, heen en weer. Een deftige rijkelui's-geur ademde uit de dokterskleeren. Telkens bleef hij in zijn lichten waggelgang-van-vettigheid, voor Hassel staan. Zakkerig kwalden zijn wangen, kort donker bebakkebaard, in zijn gezicht en zakkerig plooide zijn onderkin dubbel op de laag opengepunte boord. Zijn half dichtgeknepen oogen loerden kleintjes bijziende rond. En joviaal baste zijn stem, diep, welluidend:

— Allons donc! Ouë wat is t'r? Vertel op!

Ouë Gerrit was door den vriendschapstoon van den dokter altijd overstuur. Hij wist nooit goed wat hij met hem voorhad, en hoe hij zijn antwoord moest aanleggen. Was hij vriendelijk terug, dan keek dokter norsch. Bleef hij stijf, dan lachte dokter hem uit. En nou, zoo heelemaal diep in dat prachtige huis! Van verlegenheid trok hij zich aan den baard, haakte hij zijn handen door zijn zilveren lokken.

— Joa... kaik es dokter... 't waif laikt puur doas! se hep... wullie hewwe... vier en vaif en nie...

— Zoo-zoo, zoo-zoo, is 't zoover!... Allons! en verder?... kuchte Troost uit zijn hoogen stand, strak-kippig in zijn loer met zijn lichte oogjes op Hassel neerkijkend.

— Ikke hep soo... bai main aige docht... aa's dà... hoho... aa's dà 't waif miskien bestiger in 'n gesticht sel konne... sai bevuilt d'r aige... Guurt,... Guurt... hoho...

— Wat Guurt?... vroeg gretig de dokter.

— Guurt f'rdroait 't langerst, wil d'r aige bereddere... en niks... heulegoar niks blaift meer in d'r kop!...

— Kom-kom! dat praatje van 't gesticht is 'n bêtise vriendje, 'n stommigheid... Jullie leeke, jullie zégt maár; 't wijf mot hulp hebbe, voila tout!

En jullie kijkt misschien niet heel best naar 'r om.
— Joa,... aa's dokter... aa's dokter...
— Ha... ha... ha!... schaterde vettig de zinlijke dokter,... jullie bent me 'n volkie, jij ouë schooier! Daar net had 'k er nog een hier van de polder. Die had zes kwartier ver geloope... Ze klaagde van koorts... Is me dáár ook 't landje! Allons donc!... ca ira!... Ik vraag of ze pijn heeft!... bliksems!... 'n donders aardige meid... met 'n fraîcheur! prachtig!... Ze zegt: nee dokter... Nou is daar alles... hm! hm!... malarialand! alle duivels wat 'n streek! Ik zeg tot 't meisje... klee je maar uit meid... Ik zal je buik es onderzoeke... „Uitklaie?"... gilt me 't lieve mensch... nee maán! dan is uwes an 't verkeerde ketoor!... En verdomd!... wild staat ze op, rent de deur uit, trappe af... op straat... Ha... haha! wat 'n volkje, ça m'en fiche!... ha! ha-ha!
Ouë Gerrit half maar begrijpend, lachte gemaakt, mee. Hij had ook wel gehoord, dat dokter Troost, al jaren weduwnaar, niet één meid met rust kon laten; dat had hem Guurt nog pas gezeid... Mos s'n aige skoàme... soo'n ouwe rot... Niets voelde hij zich op zijn gemak nog.
— Nou, moar aa's dokter nou erais wil komme?...
— Met alle genoege vader!... ik zal er vanmiddag zijn tegen drie uur,... maar vertel eens... hoe staan je zake?
— Mi 't waif... meent uwes?...
— Ajakkes kerel nee! jou èige zake. Jíj... had laast dat stuk grond motte neme... kuikens zijn jullie... je had al veel eerder van de Beek motte weg zijn... zet je hoeke vol aarbeie, dát is winst...
Gerrit voelde zich altijd stikbenauwd als de dokter over de tuinderij begon en over grond. Wel twintig tuinders uit de streek die hij kende, had de dokter er met alderlei aanraadsels op die manier ondergebracht... En aa's dokter 'm soolang ankeek...was

ie nóg banger... dat ie alles in s'n ooge merke sou van s'n spulle, s'n gannefe... je wist nooit wà soo'n man an je ooge sien ken... puur soo'n geleerdhaid...

— Joa... joa... moar... viere en vaif... en nie genog,... schuchterde hij verlegen,... ikke hep de loodpot nie, dokter?... ikke nie!

— Zoo-zoo, nou, zijn jullie kerels, d'ris nog meer land voor je zoon Dirk... 'n prachtig lapje... van míjn... ik hep 'r mooie huisjes bij gezet... voor jullie... twee kamers gelijkvloers... twee bove... zolder... schuur... ruim... maar mooie... jonge, koopies!... Maar apropos... hoe zit 't met m'n rekening vader? Ik mot nou vange man! Je weet, nog 'n paar dage,... of als de aarbeie 'r zijn?

Ouë Gerrit had gevoeld, angstig, dat het daar op uitdraaien zou. Daar had je het gedonderd al... Wà nou... wà nou!... Angstig in zijn stoel gedrukt keek hij van zijn paarse kousen naar Troost óp, die met het vet van zijn onderkin speelde, in plooienwellust.

— Joà... hoho!... hoho!... kaik uwes d'rais... uwes weut... slecht joar...

— Ha... ha! zeg vader! Kom nou niet met die praatjes... ken ik waarachtig ál te goed... dat is met iedere rekening zoo... nee vadertje... we zulle nog eens 'n hypotheekie klaarmake... van 't lapje achter je huis... bij m'n zwager... dat kost je van akte opmake niet veel, 'n vijfentwintig poppies... jij heb dan vrij spul... en ik hoef niet tot de aarbeie te wachte...

Ouë Gerrit werd groenbleek van schrik.

— Moar dokter!... uwes runiweert main!... ikke sit t'r puur in... de rekening is te hoog hoho!... 'n gulde per siefiete!... en honderdsevetig pop... en nou nog van akte vaif...

— Papperlepap vader! dacht je dat ik je voor

jullie plezier hielp... en de medicijnen die je van me hebt... verkoop jíj je boel voor niks? Ik zou maar wat koest zijn als 'k jou was, he?... Door míj blijf je dit jaar nog op de Beek, anders hadde ze je d'r allang afgesmete... Je weet dat ik kommesaris voor kerkbestuur ben van weiland... je weet dat ik je je grond onder je voete kan wegtrekke, als ik wil... dat weet je, ál je grond! En nou zou je mijn rekening niet wille voldoen? Niet één die jullie volkje zoo netjes behandelt als ík... En stank voor dank... Natuurlijk! Nou, dat aktetje komt morge in orde, ik heb 't m'n zwager al gezegd... anders gaat je boel eran.

— Moar dokter!... had u main... nie effe eerstig kenne vroage... ik sit 'r soo kras in, dà...

— Wát?... ik weet toch, dat je niks hebt... Zoo is 't goed hoor vader... best... Allons donc! Wat zit je daar nou of je geen tien kan telle... Nou... je wijf zie ik vanmiddag, adieu! adieu! 't beste hoor!

TIENDE HOOFDSTUK

I

MET wilden schrik in zijn oogen kwam Ouë Gerrit een paar dagen later op het land, achter zijn huis uit, op Dirk en Piet áf die tusschen de boonen schoffelden. Kees hurkte op het paadje, met zijn groote handen snel tusschen het cierfijn uitgeknipt wortelenloof wiedend.

— Nou maáne,... klonk ontsteld Gerrit's stem,... daa's 'n bakkie! Hoho... hoho!... 't raip in de heule keet oarbaie... op 't Duin bai de oarepels!

Zijn stem beefde. Meer kon hij niet uitbrengen van ontroering; hij keek pal in de verbaasde oogen van Dirk.

— De heule keet?!... tien aggele?... donderejenne ...komp geen duut van t'regt!...

— Wà hoek?... vroeg Piet suffig na, die al broeide in de warme zon en kreukeltjes trok in zijn gezicht, als om beter te verstaan.

— Nou de heule hoek in 't Duin... hoho! heule blad f'rvrete!... aa's kittels stonge de vruchies.

— Main kristis!... riep Dirk, nu pas zich angstig bewust wordend de schade,... daa's 'n bakkie, dà mo'k sien!!... doar mo'k hoàring of kuit van hebbe!...

— Sien?... sien?... huhu! d'r is niks te sien... en waid-óp sitte de slakke hier duimdik in de koole... Root noà niks! noà niks!

— Moar, komp 'r t'met rege,... schreeuwde Piet,... bestig veur 't raip!

Een bezorgde klank zat er in het gepraat. Dát was

oogstverlies! Ouë Gerrit voelde dubbele benauwing. Voor zich uitstarend, suffig, stond hij te berekenen hoeveel hem dat schelen kon... Most 'n meroakel slechte oogst worde. — En midden in zijn gepeins en onrustig gereken, schoot de knaging dat hij zich dat zélf gelapt had... Hai was ommirs 'n dief... 'n gannef!...
Angst, zware angst klauterde weer naar zijn strot. Van heel de vrije lucht om hem, kon hij nog maar zeer kleine teugjes inademen. Rond zijn keel schroefde benauwing; lichter luchthaaltjes gingen er nog net even door, met moeite, alsof hij stikken moest. De manschappen waren langzaam weer aan het werk gegaan. Met groote passen liep Ouë Gerrit tusschen de regels en bedden in. Bij den put op het erf, zag hij vrouw Hassel staan met kousen in haar handen. Haar grauw-suf gezicht maakte hem woedend. Dat wijf was zijn armoe... en dà die f'rvloekte Kees op 't land werkte; ongeluk lai op 't huis!... Dà waif kostte sain geld... En sai... sai... sai hep sien s'n spulle... dà loeder!... dà loeder... nou sou die d'r kop kenne splaite... aa's ie moar mocht!... mi de skoffel op 'r pins hakke... want sai hep loert... sai hep f'rteld...
Een razende drift kwam in hem opduizelen... Tien aggele... honderde guldes kwait, mit de koole... puur kwait!... En niks om te betoàle!... nou most ie poere en teekene veur s'n dokterskuld,... veur 't waif... veur Piet's been... veur drankies!... ho! ho!... daa's Kees op 't huis, doar komp 't al uut!... doar komp 't al uut!
Dirk en Piet keken naar de driftstappen van den Ouë. Nooit hadden ze hem zoo bleek en woest vertrokken van gezicht gezien, bij een oogst-tegenvaller.
— Nou Ouë... wà hep je? Je sien puur 'n laik! hou

je kalm! aa's 't eene teuge loopt, loopt miskien vaif mee,... goeiigde Dirk.
— En de sinte!?... de sinte!... de dokter hep weer 'n hypeteekie nome op main grond... veur skuld van moeder en Piet... en de sinte... aa's d'r strak-en-an de landheer komp!... bai màin hoale sullie de sinte... jullie suip moar... suip moar... hep lol in Amsterdam... ho! ho!... ho! ho! jullie gokt d'r op los... moar ikke... ikke stoan d'r veur... aa's de boel veur de wereld lait!...
Woest staarde zijn vergramd kindergezicht de kerels aan. Nijdig, ingekrampt met grauw-bleeken kop, liep hij het erf op het achterend in, om wat te drinken. Maar hij zou wel bedaren, suste hij zichzelf weer, rillend in kaken-beving. Nooit had hij er toch om gegeven... Veur wà noú wel?... aa's sullie moar niks wiste... aa's ie sullie moar beet had... aa's ie sullie allegoar moar 'n loertje kon droaie... God ook 'n loertje... want gekkighaid... die kon nie overal te g'laik saine... Dà was puur mallighaid om je bang van te moàke... aa's hai 's nachs in de kelder was gonge... had ie puur pal 't luikie veur 't roampie set... hep Onze lieve Heer vast nie sien kenne... moar aa's God... aa's God nou erais sàin die sorge had toebedeeld?... Kon die moar skraive ...en lese!... hoho! kon die moar. Dan sou ie sien... of dà in de baibel stong... enne of d'r vroeger ook sulleke minse weust binne aa's hai!... Nee... tug nie lese... miskien stong dur, dat ie nog meer, nog meer onhail kraige most!... Bai s'n broer stong alles goed... tien voet van sain of... Dà was woarskuw van God... Moar... moar... huhu! aa's ie nou es... bai Grim keek... doar stong alles in 't raip ...sou die... sou die ook soo gannefe aa's hai?... Sou die?... Moar die had wel de duufel in, moar... tug nie bang aa's hai!... Nie bang... sel ie moar segge... en niks niemedal geen angst in s'n strot...soo klam

...soo in doodsweet, aa's hai. Enne bai Reeker... hewwe muise... twee bed bolle affrete!!!... En... kaike?... hoe stong die d'rbai?... Joa... woedend aa's die was... netuurlik... Enne bai de Grouw... oarepelestruike doodvrore... Hoho! Neenet!... hai was 't puur nie alleenig. Nou had ie nie alleen... nie koorakter!... Nou... hai sou moar bedoàre... 't was puur niks! kaik,... nou was ie weer kalm!... Enne nie bleek ook... Nee... moar aa's ie dà gevoel had... doar bai s'n moag...hu! wà benauwd!...aa's ie nou erais dood most... En was d'r nou 'n hel?... Godskristis, dà 'n mins op die deele heulegoar geen vastighaid hep... 's Nachs... 's nachs wist ie 't altaid vàst, dat ie d'r was... Moar op dag, gong 't weg... Kaik doar hà-je se weer... Nou stonge se weer om sain... 'n heule bende swarte kerels!... En nou stonge se weer an s'n strot te trekke... kaik!... soo weer aldegoar sterretjes veur s'n ooge... huhu!... pal d'r veur... Enne... nou... kaik!... wà donker 't word... hoho!... enne enne... tùg dag... was 't strak-en-an!... Sou die in de hel komme?... enne... Spulle woare nooit van sain... nooit had ie wà f'rkocht... nooit sou ie s'n spulle weer anroàke!... Enne... hai sou weggeefe... teruggeefe... alles... alles!... Aa's ie nou moar nie dood hoefte!... Jesis wà warm om s'n hoofd... begon 't weer te gloeie, om s'n kop... Kaik!...nog donkerder...veur s'n ooge...Jesis wà 'n benauwing! — Zitten, doodstil zitten bleef hij een poos, verkneed in hijgenden, naar lucht-snakkenden angst, met zijn handen woest grabbelend aan zijn kiel of hij iets wou loswringen daar. Langzaam eindelijk zakte weer de gloeiing van zijn kop, begon hij weer te peinzen, stil... Nou sat ie nie meer in donker... Moar kaik!... de kerels... die swarte kerels van sain, woare weg! Moar tug most 'r ies skrikkelijks beure mit sain. Dà was vast woar!...

vast woar... hoho!... Net of d'r swoare onweer in de lucht sat... soo bangelik, beverig en angstig, gejoagd en keliekig voelde ie s'n aige!... Hai wou wel loope... loope... Want al die swoare wolke... satte op sàin kop... dà voelde ie puur. En nou kwam 'r weer donkerte veur sain ooge... donker wier 't... heul donker...

Schuifelend was hij in den leegen, koel beschaduwden stal in een duister hoekje op een steen neergezakt, met zijn hoofd tegen het rem. En zijn handen, slap en trillerig, hingen langs zijn lijf... Nou most ie moar bedoàre... stilletjes... sain gangetje goan... dan konne... de wolleke soo op s'n kop drukke... en... aa's d'r bliksem kwam... kon die nie bai saìn... nie sien... want veur sain ooge was 't donker... stikke donker... heulegoar puur nacht... nou most ie bedoare... puur nacht... stikke benauwd... puur nacht!...

II

De hooge zang van werkers galmde uit achter stekjes en rijzen, den Juni-ochtend in. Prachtige zangklanken, die zeilden in sonore trilling door het diep luchtenblauw, uit de overal dichtgegroeide en omzonde groentetuinen. In kleurklatering juichte de aarde en overal uit de gaarden, van singelgroen en hagen ingesloten, dampte het ochtendgoud van den jongen zomer, een nevelvroege dauw die vonken vuur schoot en paarlen spatte tusschen de grashalmen en bladeren. Achter de hagen, als groene cierwanden tusschen de akkers ópgegroeid, schemerden blauwkielen door, werkers die hurkten over het lichtverstuivend prachtgroen van aardbeibedden. Jonge, zoete geuren-hitte trilde uit de aarde en lichtelijk schroeide de zon Wiereland.

Tegen den middag alleen beefde zwaarder hitte

boven het groengoud van de velden, flonkerde diep het licht tusschen de bladeren, stond stil de zanglust van de werkers, wég in hun zwaren zwoeg.
Dirk en Kees werkten in het paarse schaduwlommer, bij Gerrit's aardappelengrond. Aan één zij achteruit lag hun akker begrensd door een woest, reusachtig tuinbrok van een rijken, stillevenden kweeker, Waarmer. Tot vlak achter de meidoornhaag van de beukenlaan naar het duin, liep diens tuin, groot en wild. Een lompe, nijdige heerenboer, stillevend en kwaadaardig, was Waarmer. Zijn huis in het tuinbrok, lag er stil dichtgegroeid en belommerd in groene schemerkoelte, tusschen reuzige olmen, eiken en beuken. Laag in het wilde boomgroen stond, in oud-goudrood baksteen, teer-tonig, verzakt en ingeslonken, het stalhuis achter den cierdans van gouden regen, slanke stammetjes met hun gouden trossen, als lanen waartusschen zonnewebben glanzig ragden in trillend waas. Midden in het tuinbrok kringde open, de schemering van een groen grasvlaktetje, goudzonnig uitduikend onder woeste beuken. Blanke ganzen waggelden er rond, teer het oranje van hun bekken, en om hen dribbelden jonge, blonde, kale kuikentjes, veerloos en druk, wegzakkend in de grashalmen in eeuwig eetgepik, kopjes-golvend door het pluimgras achter elkaar, in een waggelend rijtje. Het oude, bemeniede hekwerk stond in roodfelle schittering, half bezond, in cier van vuurlijnen voor een gedrochtelijk uitgeholden boomknoest, een monster dat gaapte aan den ingang met een nijlpaardenmuil. En heel diep in half bladerduister, blankte zacht óp het witte huisje van Waarmer, beluwd onder koelend groene, uitgeurende kastanjes. Rondom, in het wild, danste een kring van reuzevarens een woeste horlepijp, fijn in ranke spitsen hun krullende toppen als vingeren slank strekkend. En héél naar achter lag

de woeste tuin dichtgegroeid, brak het lentelicht er in tot zilver-koele glanzen, mat-blauwig, dampig licht onder het bladerdonker in ál gamma's van schaduwdiepte.
Groote heesters bogen in ranken wiegel óver naar wilde graspluimen, en fijn ruischte er een koele suizel rond van wind, ruischende eolusharpen, in fluisterende zangespraak met den bloemengroei en het boomleven. Op het koele woningmuurtje, vermarmerd blank, ging in schaduwcier van varens en takjes, een geheimvol leven rond van silhouetten, waartusschen rondgestrooide goudlichtjes en trilvonkjes flitsten, weggepijld door hooge takkronkels. In de stille, omlommerde vensterruitjes droomde koel het licht van den tuin, teruggeglansd in zachte vegen van gelen gloor, dof en heimelijk. En naast het hekwerk brokkelde scheef verzakt een donker bemoste, roestige kringmuur, verweerd en duister, als een ruïne van oud, kreunend leven waarop pauwenpracht uitwaaierde, een bronzen goudscherm van veeren, groenstalen, kijkende schitter-oogen van glans alléén. Zacht hondengeblaf dofte soms óp uit den stillen, binnensten goudschemer van de roerlooze lanen.
In den hoek waar Kees en Dirk werkten, lag achter den hagedoorn een plek leeggehakt, openend het gouden tuinhart. Bleek-schoone lila seringen als jonkvrouwen in biecht-eenzaamheid gevangen, slankten plots óp uit de gloeiende zonneplek, in lange rijen achter elkaar. Fijn, hun geurige kroonselen zoetten reuken door de lucht, en boven de rij van bleeke lila's dromden verdonkerend bronzen beuken, als wolken rood-violet licht, hooger óp doorvlamd van zonnegloed. Telkens zoo éven, schoot uit de groen-gouden koelte van den tuinwoesten groei, een plek open in zon, blankten wat rijtjes narcissen áán of vruchtboomen in nabloei, purperend en

sneeuwend, met zwoelen geuradem. Gloed zong van kastanje-kronen, die ijl geurden in het teerheete Juni-goud.
Kees was wat later opgehouden dan anders. Er waren karren met bakken van de haven teruggehaald. Piet had gevent, goed verkocht en Kees had van Dirk een gulden boven zijn zweetloontje gebeurd. Noodig voor zijn hongerend nest van dertien, waar ook nú nog gevochten werd om broodkruimels. Voor het eerst, met wat geld in zijn zak, stapte hij naar het duinkrot. Stille, laat-lichtende lanen liep hij door, blij met het groen dat hij eerst niet gezien had. Nou was het net, of er iets in zijn ruw leven, zijn driftziel, verzachtte tegen alles. Er woelde een geur om hem heen van zoetheid, een ijle reuk van bloemen, en er was iets blij's in hem als hield hij tóch van het leven. Geluidloos in prachtstralende zinking van licht was de vroege Juniavond om hem aan het sterven. Jonge popels, lichtelijk bebladerd, slankten ver in het avondrood, een zachten gloed die als een reuzig glansschild de aarde kwam overdekken. Rag en éven groen-verdonkerd lijnden de twijgen in het roze-rood en een stille murmeling van zoet landgeklank ruischte van de akkerverten áf, als fluisterde het nachtleven rond zijn beenen. Zalig en zoet geurde bezonken de dagzwijmel na. De aarde groen- en goudglanzend in den rozigen luchtbrand van de zinkende zon, droomde en als een aureool straalde het licht door laantjes en boombladeren. Dennetjes, fijngroen gezoomd aan de donkre takkransen, stonden dwars doorlicht in rooden gloed, als heilige kandelabers in een reuzige kathedraal zacht te branden, met de jonge kaarsjes tot den top in vlam geploft, zacht-glanzend, roereloos kaarsenlicht, aangestoken in het wonder-teere avondgoud. Aan de wegkanten van het weiland en op den glooienden

duingrond, bloedde éven het doorvlamd fijn rood gepunt van eikenhakhout, teer als bladknipsels, looverig rood getintel in arabeske lijntjes door het struikgroen. Fijn-paarse hondsdraf toortste, lichtelijk gekringd in stoetjes, in het avonddroomfijne glanslicht, levende wezentjes, zelf bestarend het zonnezinken. En rond, in verre kransen, kroop bijéén in het lokkende goudzachte gevlam de eereprijs, heel teere blauwe lichtjes, dwaalzwammetjes in het innig-schitterende weigroen. Als weggewaaide kleurvedertjes van zwaluwstalig licht, stipte en trilde het blauw-zilverige avondgebloemte in de glanszonne, maar weeker van wéérgloedjes tusschen de blanke boeketjes van geel-hartige madeliefjes en akkerhoorn, die heel broos, heel blank kusten het licht. Teer wit, in blank gevloei van licht, al teerder en fijner, zilverden de witjesmadelieven óp tusschen het schitterfijne vergelende gras. Van alle kanten staarden uit den wonderen lichtstroom van het goud-doorzeisde grasgroen, de bloemgezichtjes. Overal zongen het late licht en de laat doorgloeide couleuren in den volstijgenden lentetooi, en het diep violet, het purper, het rood, vloeide en deinde tusschen het dauwende avondpaars. En het landschap zong in avond-vergouding, met keeltjes van duizenden harpenaren.

Tusschen wilgenzilver en abeelensneeuw ging een suizeling, die fluisterde dat de lente sterven moest; ging een laatste trilling nog, in zoete koortsigheid van grondgeur. Hoog uit de boomkruinen in dieperen avondglans, zong de jubel plóts van een nachtegaal, een afscheidszang aan de lente. Tusschen de zoete zomergeuren van wei en tuin, onder den lichtval, die tooverde roodgoud rond de struiken, — die goud stof verwasemde over de avondstille wegjes, de roodzandige kronkelpaadjes en over de

nauw door elkaar harpende boomen, — zilverde neer zijn lyrische jubel. Laag op een wilgentak, grauwde het kleine lijfje van den nachtegaal. Zijn oogjes glansden nog van avondrood geluk, en star en stil, luisterde hij naar den triolenden lokzang uit het eigen wondere zilverkeeltje, een lokzang ópgroeiend in de heilige landstilte, tot een zuiltje van parelend gekwinkeleer en zoet getierelier. Teer haperde eerst nog zijn lokkend vleiend fluitkeeltje, zijn kristallen gorgeltje, klonk wat zangerige weemoedsneuriïng. En telkens brak zijn liedje, verstomd stilstaand in de goudene avondrust.
Dan plots borrelde een zilveren tremolo, het kristallen keeltje ópzwellend in een klank-zoet vleiend streelewijsje. De oogjes glansden rooder in den gloed, zijn kop luisterde zoet. Weer zette het dierke in, kwam er smachting in het streelewijsje, spoot een trillende sparteling jubelend hoog, borrelden voller klare zilveren toontjes in het kristallen gorgeltje. Al luider en zoetvloeiender beefden de slagen óp uit zijn keeltje, een kristallen fonkeling; al passiënder zwól de jubel. Een zwijmelende zangwellust van minnaartjesdrift stortte uit, een web van zilveren trillers, en hoog in de lucht sloeg áán een zoet, zacht, rillend, weemoeds-deinend, jubelend, spartelend scherzo, klaar als tingelden en klingelden klokjes van kristal, eindeloos hoog in den hemel rond. Dan plóts stilte; het dierke, wég in eigen jubel, de oogjes rood in den zonnetoover, een takje lager huppelend rond het wilgenzilver. Van verre ruischte hevig-zacht nu, de zangstem van een aeolus uit een serafientje, een ruischend gevloei van lichte aanslagwijsjes, héél roffelendteer, in de diepte van andere keeltjes. En sterker parelde het áán, een geruisch van kristallen golfjes in de gouden zomeravond-stilte. Als druischende regenkristalletjes, stortten tegen elkaar in de jube-

lingen van nachtegaal en merel, zanglijster en leeuwerik. Een sterfhymne aan de lente! Uit hun donkere, grauwe nachtegaalsborstjes bleef klinken de snik van het minnen, het zoete lieven; door hun grauwe kleine borstjes ging één kramp van uitstortend jubelgeluk. En engelenkeeltjes filomeelden in zoeten jubel mee, hoog, vanuit een hemelschen toren. Avondschemer donkerde neer over de zoete murmelende landstilte. In het laatste luchtenrood weefden de kristallen vogelengorgeltjes hun webjes van minnebegeerten. En donkerder rondom zonk uit de schemer. Als zachte fluweelige streken op een violenquint, streelde, weende in het duisterend groen hun zanggekweel ná. En als kinderkoortjes, vér, in een gewijd lied, doorhuiverd van een heiligen klank, tremoleerden terug uit andere avondlijke schemerboschjes, brozer en reiner, de vogelenkeeltjes, weenend van weemoed naar God.

DERDE BOEK

ZOMER

ELFDE HOOFDSTUK

I

SNIKHITTE schroeide door de Wierelandsche polderwei, toen 's middags Dirk, Kees en een helpertje naar hun hooidijk stapten. Oneindig in een wijden kring van wasemend goudlicht, lag de jonge bouwgrond aan een kant van den weg, omfloerst in een vochtnevel naar den horizon, doorbroken van stukken teelgrond. En ver, oneindig aan de andere zij, stil weiland, met den gitglans van een eenzaam koebeest, met hoog halmend gras, in roestige bevlamming van wilde zuring. Strak-blauw, doortrild van zomerbrand, spande de lucht, wijd als het land, overstolpend den polder. Dwars door de landerijen achter de dijkige hoogte, ging de glansfelle kabbeling van kanaalwater, naast een stuifpad dat blank brandde in zonnige, heete zanderigheid.
De polderweg met de heet-zanderige keitjes en klinkers vooráán, lag geblakerd als een reep wit vuur, verzengd in strakke blinking. Hitte dampte uit de steentjes óp. Langzaam stoof het rullige zandstof achter een eenzamen boerenwagen aan, langzaam, in loome zwaarte weer neerpoeierend over grasgroen en riet. Nergens koele schaduw. Hier en daar, in een eng boomkringetje om een boerderij, alleen wat blauwige korte silhouetjes op den heetdampenden grasgrond, weer weggezogen half, midden in den vuurkring van het goudwit hettelicht.
Al verder, wáár de kerels stapten, lagen brokken wei, doorvonkt van boterbloemen, een hoog goudgeel

gespat van lichtjes, tusschen grasgroen en zuring. Hééle hoeken ver, vervloeiden in bronzige zilvering van ciergras, dat wuifde en huifde zacht. Het licht wierookte daar zilverend uit, verderop plots doorvlamd van de zuringzee, bronsgoud, waar een roode glans overheen huiverde als een windestroom verwoei en een suizelende fluistergolving door heel den polder aanvloeien kwam, er droomgeruisch opsteeg uit den groei van de halmen.
Op hooge dijken, achter verre forten die groenend ophoogden in de vlakke stilte, figuurden groepjes maaiers, hoog in de blauwe trillende hittelucht, achter elkaar in één slingering, één rhythmisch-breed uitwaaierenden kring van armen, met even ingebogen lijf, goudoverstroomd van licht. En niets anders van ze te zien, heel in de verte, dan de cadans van hun armenzwaai en den fijnen neig der beenen, als lichtend uitgehouwen in de oneindigheid van het schittergroen en het hemelblauw. Als ze elkaar van ver iets toeriepen, verwaaide lichtelijk hun stemmeklank over de wei, zangerig in het zonnedronkene gouden polderruim. Telkens van ver, één uit de maaiersgroep hief hoog zijn zeis, die stil dan stond te fonkelgloeien als een zilveren vlam en plots, wen strijkers vlijmden langs het staal, trilde en zonbliksemde, weerlichten afketste in flitsen.
Op den zandgrond, snikheet, met kittelsteenen middenin, die gloeiend stipten als kogeltjes wit vuur, knerpte en knarste de zware klompensjok van Dirk, klonk de doffe stap van Kees, die aan den stofkant liep. Achter de fortvuurlijn lag hun dijk, nog niet te zien in de wegkromming.
Eindelijk, na twee uur zwaren, loomen gang, met ingebogen knieën klompklotsend naast elkaar in den verstikkenden zandstuif, hoogde hun dijk in het zicht. Vlak daarvóór wiegelglansden de jonge

korenhalmen in een huivering van leefgenot, groenig grijs, in een toover van lichtdauw beplengd; ging er een vloeiende golving door de halmen, koelend in zachten fluister, suizend rond de verre stilte; de groeizang van de aarde, de stem van de stilte, heiligend het eindelooze vruchtbare werk der boeren.
Vlak naast den dijk waar de Hassels hun hooi op hoop gingen zetten, stonden vijf maaiers, met één kleintje, kniediep gezakt in de hooge, golvend blonde graszee. Gelijkelijk, in gevoelden maatgang neigden hun ingebogen beenen, vlijmde en raspte hun sissende snee-slag door het blondhooge gras. Stap voor stap drongen ze voort, zich zelf zettend in den goudlichtenden kring van hun arbeid, in één rhythmus de zeis scherend langs den grond, naast elkaar, als doorvlijmden en schoren zij de aarde. Vóór hun borsten de sidderende grashalmen, een zee van goudbronzen golving, doorvlamd van zuring, neerknakkend in één vlijmsnee, getroffen plots door den flits en den fonkelslag van de zonnesikkels. Mannetjes, klein naast elkaar, met even de ruimte van den zeisslag tusschen de lichamen, de gezichten doorbronsd, met de schaduw van kleine hoedjes op de blootbronzen nekken. Mannetjes, klein vóór de graszee, met het heete rood van de uitproppende hemdmouw onder de kiel, hun pilowen zwarte broeken, half verzonken in het blonde gras, tusschen zilveren bevertjes en den weeldetooi van den groei; of naakter ten voeten uit staand op het kale, afgeschoren, lichtere weigroen, — zóó ging hun stap, hun rustige gang het borsthooge gegolf tegemoet.
Achter den dijk nu waar de Hassels werken gingen, aan de linker polderzij, ver rondom, rondom, rijde weer maaier naast maaier. Eén groepje, in pracht van dieprooden baaibrand der hemden,

gloeiend, traag-bloedend in het zonnegoud, stond daar, den linkerarm verbogen om de kruk, de rechterhand om den korten dol, éven het rechterbeen gratievol en zachtkens geheven in lichte cadans en meezwenking van de linkerdij, vér de armen tèlkens in achterwaartschen zwaai, en rhythmisch in schommeling naar voren weer, vlammende cirkels van den zeisslag rondblinkend in wijdbeenschen trek. De halmen zwikten voor borst en beenen, vloeiden in een golvend zwad van goud, achter hun brandende hielen aan. Zoo, in een zeilend gebaar van de hoogste pracht, een figuralen gang van zeisen, klonken ook uit dién polderhoek óp de flitsende zens, in cirkelende scherpte, met vonkende booglijnen van het mes trillende bliksems wegslangend van flikkerende zeispunt tot zeispunt, heen en weer; ging er een ritseling en schuifeling als gloeiend gesis door het gras. Ook dáár braken de maaiers de golving, keerden zij de deining, de eeuwige, van ver aanvloeiende graszee, verzwaadden ze de neergemaaide kringen, stapten ze voort, vaster, al verder, al vérder en kleiner in het zengende, heete rood van hun hemdbaai, naar den geweldigen horizon, die doorwaaid nevelde van gouden vochten, dampend violet, omvlamd dan en weer door den witblauwen bliksem van de opgeheven zeis; echode de zoetluidende klankzwier van hun strekels.

Dirk had het eerst zijn kiel losgerukt aan den hals, pafbenauwd en hijgend van hitte. Gretig greep hij naar de drinkkruik die het helpertje op zijn rug droeg. Heet uit het verzengde blik, zoog hij het vocht op. Met genot was Kees een eindje tegen het koeltewindje ingeloopen op den dijk, dat nu en dan over den schroeigrond luwde.

— Nou moste wai moar ophàrke Dirk, en nie beginne woar jai stoan!... riep Kees.

Bestig vond Dirk dat... Die Kees,... wà die kerel tog werke kon. Allegoar knapte ie hullie op. F'rduufeld aa's ie nie twee Piets en twee Dirke veur sain rekening nam. Dà most ie tog eerlik segge!

Onder het neergemaaide hooi haalde Dirk twee steekvorken uit. Kees was langzaam den langen, hoogen dijk, die doorstoofd gloeide van hoogovenhitte en hun voeten blakerde, afgestapt; begon aan den slootkant, vlak bij het soms doodstille, dán plots kopjeswiegelende riet, te harken. Dirk en het helpertje werkten aan den anderen dijkkant in de laagte, naast een teeltbrok velderwten en boonen.

— Wà nat nog in soo'n hitte hee?!... schreeuwde Dirk naar Kees, onder het hoog uiteen-zwaaien en opslingeren van het hooi, met een witblinkenden houten hark de lucht ingraaiend.

— Daa's net, sel f'doàg wel nie waier komme aa's keere...

Laag aan Kees' kant lag niets dan weiland, waarop alleen figuurden donkere en in licht zwemmende maaiers, zwartbrons, in fel kielrood of witte kleeren. Alles beheerschte hun zwierkringen tusschen het gesuis en gehuiver van halmen, het blondgoud geglans van stengels en riet, de diepe oneindigheid van het hemelblauw rondom, de reuzekom met zijn eeuwig stiltegedruisch en lichtgespeel. Den ganschen dag bleven Hassel's harken woelen in het broeiende hooi, in lichte opslingering en uitritseling der afgevlijmde halmen, dat ze in hitteschroei al droger kraakten onder den stap der mannenvoeten. En pal op hun nekken en koppen die dropen en parelden van heet zweet, zengden de gloeiharpoenen van den zonnebol, weerhaken met een giftpunt van kokend licht in hun lichamen priemend, dat er een dolle gloeiing bruischte binnen in hun aderen.

Den volgenden dag om tien uur stonden de Hassel's weer op den dijk. Verspreid op de hoogte, hooide een groep tuinders die den boel haastig moesten binnen hebben. De vroege zomerhitte was afgedreven. De polderhemel, ontzaggelijk in wijdheid, wolkte zwaar betrokken. Weer vreesden de mannen voor onweer en regens, eer één hooi binnen kon zijn. Vandaag moest het op hoop en als het kon, de dorsch ingereden. Een week later zaten ze gesmoord in aardbeien, erwten, kwam de zware ventdrukte. Dan kon er niets meer gehooid. De boeren, kalmer in arbeid, hadden den tijd, werkten rustiger aan hun hooibouw. Kees harkte weer en Dirk met het helpertje zwaaiden uitpluimende hooislierten de lucht in, als blond gewolk. Een zwaar paarsgrauwe zwerklucht dreigde boven hun hoofden in de ontzaggelijke ruimte. Vér, aan den wazigen horizon, nevelend verzonken, droomden torenspitsjes, vaag violet, en donkerroode daken van dorpjes en boerderijtjes. Nu en dan wiegde het zoetlief gefluit óp van een leeuwerik, de lucht inzwierend zijn hoogen jubel, die uit de zilvergrauwe hemelzee neerzegende in zwellenden klankenval, vervlietend over de vlakte-eeuwigheid. Dieper en heiliger, elke minuut méér naar den avond, staarde de stilte boven de vroomheid van hun zwoegkoppen, stiller en in siddering weer, zweefden de handen in geheime kringen van arbeid, schuifelden hun stappen, hieven de zeisen zich en woelden óp de harken hooi, in den onmeetlijken, unisonen stilteruisch van aarde en hemelzee. En telkens op ándere dagen, in ánder licht, stonden de hooiers onder een woest paars wolkenspel. Nachten van paarse angsten, gedrochtelijke wolken trokken voorbij, bóven hun hoofden. Plots daarachter uit, éven weer trillend zomerlicht, blauw-bloeiend en jubelend. Dwars daar doorheen weer, een stille

jacht van aanzilverende wolkdrommen, optrekkend heel van den verren horizonbrand, opjagend in verduisterende dreiging en ronddonkerend de reuzige polderkom. Niets beefde in de stilte dan de raspige, ritselende vlijmsnee van de zeisen der maaiers, plots reuzig bijéén op het dijkengroen, donker en ver, in duister heerschen over het onrustige aardleven.

Dagen aanéén bleef het hooien op de dijken, in zonnedavering of zilvergrauw, tusschen de eeuwige stilte van het eindelooze land en den hemel. Hoog boven hun hoofden stroomden geurselen rond van de zoetste welriekendheid, geuren als van vruchten en rozen, bruisend appelensap en druivenaroom. Hoog boven hun hoofden waasde de honingdauw uit flonker-gouden lichtschalen, dauw, druppend op hun handen, hun oogen, verstroomend tot waar de blinkhelle zeisen vlijmden, ónder het zoete gras. De aardgeuren rookten in het licht als de zichtbare adem van heliotropen. Dáár, in die ontzaglijke groene wereldkom baarde de eeuwige stilte de werkdaad der maaiers, hooiers en planters; stonden rond hen geschaard, álle gestalten der bevende, warme, trillende aardevruchtbaarheid. En midden in hemelpracht en aardewellust, sloeg de daad van hun goddelijken arbeid óver in neermartelende afbeuling; werden woesten weedom en weenende eenzaamheid om hun lichtende gestalten uitgestort. Dáár, in de verste verlatenheid van het jagende leven, ging hun zweetend gezwoeg, hijgden hun borsten, werd de pracht van hun werkgebaar, de zwelling van hun nooit zinkende krachten, tot een martelenden aêmechtigen zwijmel, naast den koortsheeten weelde-opbloei van het rijpend gewas. En 's nachts, verkoeld weer door den wijdom fonkelenden sterrenwemel van den polder, de diep-donkere blauwing van den hemelkring, met

zijn goudlichtenden flonker van nachtglans, onder dán nog oneindiger transen die den arbeid stil beduisterden; onder het stille lichtgepleng van de zilveren sterrenlampjes, die tintelden boven de duistergroene aardewei. Het land dán weggevaagd droomde in wazen van nacht, immens en sidderend van stilte en roerlooze verten.

Doorgeharkt was er, zwijgend, dagen lang. Kees was naast Dirk gaan staan.
— D'r mot nou moar op hoop set hee? wà d'r stoan, stoan d'r dan.
Dirk harkte aan naar de plek waar Kees te wachten stond met de groote steekvork, die fonkelde tusschen het gras als een stil-sidderènde, kromgebogen bliksemstraal. Telkens als Dirk wat stapeltjes aangeharkt had, lanste Kees in een geweldigen priem zijn scherpe steekvork het hooi in, ruischte en kraakte hij met lange slierten het begin van den hoop bijeen. Dirk harkte rondom bijzij den dijk naar zich toe, en hooger in het krakende hooi lanste Kees telkens zijn vork, met zijn knie in het heetgouden gestapel, zijn bovenlijf gebukt, inrukkend tegen de hoopjes, dat dieper de staalpunten priemden en vastboorden het hooi op de tanden. In trage kracht heesch hij zich terug aan den vorksteel, dat óprees de vracht en plots in een forschen zwaai hief hij de vastgepriemde stapeling boven zijn kop, dat zijn kiel onder de armen spande en ritste, wilde hooiharen zijn gezicht inwoeien. Langzaam en waggelend éven met den gouden hooiklomp boven zijn weggezakt hoofd, droeg hij zijn vracht dan naar een hoogeren berg.
— Onder de poàrepluu!... lachte het helpertje, dat in kleine zwakke zwiertjes, Dirk hielp den anderen dijkkant aanharken.
— Poà...re...pluu,... sprak Kees hijgend, die juist

weer een geweldige hooiwolk opgeprikt en vastgeboord had, met heftige knie- en lijfrukken, er mee aansjouwend in gestrekten armhef boven zijn hoofd, dat vuurrood gespannen stond van krachtzwelling. Rondom wilder ruischten en slierten de hooihalmen weg in zijn oogen, haar en mond. Een diepe geur zoette rond. De grond onder hun voeten kraakte en ritselde in trilling. Van alle dijkkanten en op weihoeken wuifden wolkslierten in een blond gestrooi, rond de dansende beweging van de blanke harken, die opstapelden en waar het hooi als watergeruisch goudheet overheen stortte.

— Aa's die hoop doàn is, sal t'met taid sain Kees... zei kalm Dirk, voortharkend rond zijn broer, die even angstig keek of zijn hooge hoop ook helde.

— Nou... dà dotje nog hee?... 'k mô nog sluite!

II

Ouë Gerrit keek grommig toen hij hoorde dat het hooi nog niet heelemáál overeind was gezet. Maar de kerels raasden en vloekten op den Ouë, want hij wist toch, dat ze zich tot het hemd toe in zweet gezwoegd hadden.

'S Avonds stond Ouë Gerrit een pijpje te smoken in den uitgezwoelden zomeravond. Met een woedend gevoel in hem van allerlei opgepropte nederigheidjes en teleurstellingen, bleef hij wat drentelen voor den dorsch van Janbuur, die al aan het ópsteken was. Daar stond hij nou, smokend voor de schimmig verlichte dorsch-ingang, naar de duistere stolp wat afgehakte bitse woorden, met onzekeren stemmeklank tot Jan Brakel opgooiend, die boven op den berg met zijn kop bijna tegen de pannen schoof, verdonkerd tusschen balken en binten. Daaronder groezelde meer in het late weifellicht, een hooiwagen met een kerel erop, die zware vor-

ken naar zijn baas opstak, met forsche rukzwaaien hem begravend in een graf van halmen onder de duistere pannen. In druiping van zweet op zijn mager, uitgebeend gezicht stond de daggelder op den uitgespannen wagen in den schemerenden dorsch te hijgen, telkens met meer rukken en tragere stooten de vork vastpriemend in het hooi. Achter zijn door grillige schaduw schuw-verduisterd hoofd, bonkten donkere doffe stooten en stampen van paardpooten tegen een beschot, walmde uit de zoetige wasem van den strooiigen stalstank.

— Hep je je boel dan nog niet te hoop?... wà luie broàsims die jonges van jou tog-en-binne,... dolde Janbuur uit het bergduister.

Ouë Gerrit voelde zich nijdig worden, hoorde den dolklank maar half.

— Ho!... ho!... wà sa'k segge!... vier en vaife en nie genog... aa's je wà forrekies hooi alleenig neudig hep!... bi je gàuw kloar... huhu!... huhu!... de kerels hewwe nog wà meer aa's hooie hee?

Ouë Gerrit, leeg-wrevelig, niet wetend meer wat te zeggen, zei zacht goeien avond, klompkloste weg, naar huis, loom, vol kregel.

Den volgenden ochtend schommelden bij Ouë Gerrit twee wagens hooi van één dijk in, die de jongens uit angst voor regen maar opgestoken hadden. Op de balkvoeting stond Ouë Gerrit in een erfhoek, achter de bollenschuur klaar. In de open lucht zou daar een berg neergebouwd worden. Regen spatterde en windrukken stootten óp uit de oprijlaan, waar de voerman één wagen ingereden had. Het geurde over hun hoofden. Kalm, als onder een zonnegouden en blauwenden hemel, vorkte de voerman het hooi van zijn wagen. Piet stak óp, naar den Ouë. Met vertrokken rimpels in zijn gezicht, stond die omsparteld van regen en windgeslier, bangelijk ruggekromd en beverig de opgeworpen

stapels naar zich toe te rollen en op te bossen. Diep zonk hij in het broeihooi, dat zijn enkele blauwe kielromp krommig tusschen de matgouden halmen uitbochelde.
— Wà hè jai 'n mooie vork,... joolde Piet... jai lait d'r 'n borrel glad, moar de bulle binne tog in orde.
— Joa jonge,... ironiseerde terug de voerman, afvegend zijn zweetgezicht met het vest-end en neer-harkend het hooihaar langs de wielen en raambalken... joà jonge, dà f'rboast jou hee?... jai hep kwoalek 'n goed stuk gereedskap sien hee?... Lachend en sneller vorkte hij af, dat Piet wegzonk tot de borst in de stapels. Ouë Gerrit, hijgend en puffend op de voeting, doorstriemd van regen, schuw van nattigheid, waggelde hooger, al hooger op den hooiklamp, woelde, struikelde en strompelde tusschen het broeische gehalm, wreef telkens één hand tusschen lokken en baard. In zichzelf gromde hij, waarom hij maar niet ná den pluk, wat hooi gekocht had. Zou hij niks te maken hebben gehad met gemaai en gedroog, net als verleden jaar, al was hij een beetje bedonderd met de kwaliteit.
— Wà hondeweer hee?... f'rduufeld aa's 't droog is... mot tug droog saine aa's 'n hart saa'k moar segge!
— Je ken... die jonges ook niks... loate doen,... komiekte de voerman weer droog van den wagen, lager beenend de karbuik in, onder de al zakkende hooivracht, snel rustig stapels neervorkend rond Piet's lijf. Piet lachte van zenuwachtigheid, voelde wel dat de voerman hem nám, met de al haastiger afwerping van zijn vorken hooi. Geweldig in werkdrift lanste Piet zijn vorktanden trillend vast in de krakende, ruischend-blonde woeling om hem heen, duwde hij dieper en gejaagder den steel in het hart van de nattige stapels, dat hij grootere vrachten

vastpriemde en in een woesten zwaai boven zijn kop sloeg. Heviger zwollen zijn slapen en aderen, en vlug, als kon hij geen tillen meer uithouden patste hij zijn vracht tegen het ingebukt achterlijf van Oue Gerrit, dat die schokte op zijn voeting en voorover strompelde.

— Ho-ho! main kristis... wà'n drift!... is dà hooie!... je laikt puur doas!...

III

Vroeger in den ochtend kropen de werkers op de akkers, láter bleven ze wroeten, donkerend in den schemer. Van alle kanten onder de tuinders joeg de werkkoorts door oogen en handen. Kees was drie avonden in de week, om nog een extraatje te verdienen, bij een ander aan het sla-steken, voor een baasje dat wat akkers kroppen van een grooten kweeker gekocht had. Van Beek, achteraan, waar het werk tegen half negen klaar was, liep hij óver naar den avondpatroon om de sla uit te dragen, te bakken. Baas Booker zelf werkte mee, tusschen de nog helgroene lange kropregels, stak snel de sla met een klein mesje van den grond, ze zuiverend en handig afscheurend het rot zanderig blad. Zoekend loerden zijn oogen tusschen de regels in, wáár de grootste propten; en telkens bukkend, zonder opkijken sneed hij af, keerde snel elke krop om, nekte met het scherp mes het vuil er van, smeet ze gestoken weer néér op den grond. Zoo ging hij voort, in één buk de oneindige groene regels langs, springend dan hier, dan daar tusschen de kroppen, waar nét even plaats bleef voor zijn klompen om te staan. Kees, met drie andere nazwoegers, vulden de bakken, sjouwden drie, vier op elkaar voor hun buik, langs de greppels en loopkanten van de bollenpaden naar de karren, aan het eind van

de lange akkers. Hun lichamen kraakten en persten van den zwaren sjouw, telkens als er vrachtbakken afgedragen moesten worden naar het eindpad. Achter Kees hijgde een aâmborstige kerel, kuchend en vloekend de kisten voor zijn buik tillend, in zwaarmoede armstrekking.
— Wà dà goed nog donders swoar is,... kreunde zwak zijn stem. Bij elken vrachtsjouw hing zijn tonglap een eind zijn zachtkermenden mond uit, als van een bezweeten hond.
— Wà?... die poar bakkies!... blufte een ander, een sterke knoest, toch zwaar hijgend onder het tillen en versjouwen... Jai kàn d'r nie uitdroage... loà 'n aêr die sinte hebbe hee!...
De aâmborstige kerel zweeg. Hij kón niet spreken, zijn stem was wég. Hijgen alleen, hijgen deed hij, met een gevoel alsof er wat brak onder zijn zij en borst. Den heelen dag in de zonhitte geploeterd en nou nog zijn nà-avond verzwoegen... nee, hij zag het nou... hij kon het temet niet meer houden! Vanavond voor het laatst. Zoo bromde hij in zichzelf, zwijgend voorttillend en versjouwend met het zweet op zijn moe lijf gegloeid, kuchend en ploeterend in de greppels.
Avondgoud was in wonderen rooden gloed over hen heengedampt. En laat, ná den zonnedamp en het roodbrons lichtgevloei, bleven ze nog stapelen en steken, laden en afrijen, tot de aarde zwart-donker onder hun klompen wegduizelde in het nachtduister. Van alle kanten bonkten karren van sla-stekers aan, trokken de kerels in de avondkoeling naar de Haven, waar sjacher-rumoer hurriede en davering raasde van wegtrekkende en aanratelende vrachtwagens. Uitgeput en gebroken van hittemarteling en vermoeienis, sjokten de werklijven achter hun karren áán, duwend met armen, buik en beenen de loodzware vrachten; wat kerels bij elke kar vóórop

met het hangtouw striemend gespannen over hun doorgroefde ruggen. Zoo, in rijen achter elkaar, ratelden hun vrachtkarren heen en terug door de zoel-koele lucht, door den heerlijk neerdauwenden zomernacht, met overal het azuurfluweel van de hemeldonkering tusschen erfjes, tuintjes en gevelbrokken; ging hun laat ratelend karregeploeter door de stille, deftige straatjes, waar burgers en notabelen in hun opgepronkte tuintjes thee dronken, lachten en babbelden; groote kinderen nog joolden en sprongen. En nu en dan, tusschen het donker belantaarnd dennetjesgroen van een villa'tje, vlamde een roodbekapt cierlampje óp, vér uit het tuinduister perspektief, tooneelvreemd in rood-diepen gloed, droomrige glanzen rondom verwazend den stillen, duisteren tuinnacht in.

Kees sjokte doodóp van de Haven terug door de achterwijkjes. Enkele kleine raampjes lichtten goudig-mat in lampglans, uitlijstend achter het boomdonker.

Hoog, de overal uitstekende toren van de katholieke kerk donkerde uit den verren boomendrom óp, overheerschend in geheimen, zwarten ernst de armoewijkjes. En voller ruischend, in zachten huiver golfde uit, bóven de ingezonken donkere krotjes, de boomenzang van de kruinen, een zachten suizel zuchtend door de avondstraatjes, volgevloeid van zomergeuren en gekruid meidoornzoet.

Kees' gezicht, even opgelend onder de schamele lantaarn, de éénige in het diepe straatje, schoof voort op zijn donker lijf. Een hurkende kerel had in het voorbijgaan zijn gelaat gezien.

— Nóg op de klompe Kees?!... schreeuwde hij vragend, gehurkt vóór zijn donker huisje.

— Dà sien je... hee? moar nou smeer ik sâin,... zei Kees afgemat,... van half drie in de kous...

daa's t'met twintig uur, an één stuk... kè je je aige voele in die hitte!

— Nou, ikke van drie tut nege,... main waif hep vente weust... moar sai is d'r tut op hede, f'rdorie nóg nie... hep jai d'r nie sien?... hep puur al twee keer an de hoafe weust... lag d'r aêrs al langerst in... ikke si' puur te wachte mi' de sloap in main lampies!

— Tog is 't nou paàs lekker hee?... je sou d'r f'rtoeterd soo sitte blaive aa's je 't kón lappe, mi je kin op je knieë, hee?... zei met zwaarvolle stem èen van de overzij uit het duister, ingehurkt met zijn rug tegen zijn huisje opjeukend.

— Kè je nou nog effe mi f'soen doene, moar wacht erais, maàn, aa's de groote hoal d'r is, hê je om half elf nog nie doan... Lap jai 't dan erais?... aa's je om half elf kloar bin!... enne... je mo, je mò... om half drie weer persint! je sloap dan krek vier uur... en dan... aa's te weerlich d'r uit!

— Nou vroeger he'k sloape aa's 'n os... schorde een ander,... moar noú... ikke bin d'r al van de sestig, tog geen hufter hee?... Moar f'rdomd... aa's 'k sain in soo'n hitte pakke-en-weut!... ikke ká nie en sloape!... main poote brande op 't bed hee?... se gloeie puur!... doar kook je nie goar van hee?... Krik-f'rdorie... ikke kàn d'r nie inkomme...ik droai t'met aa's 'n knain in de sprenkel... en main ooge brande aa's vuur hee... En main kop... tjonge! daa's doar 'n roar soakie... doar kloppe sullie of se d'r spaikertjes in main test sloàne... Neenet, 't heule soakie is mis mi main!

Kees hoorde stom áán, bleef rondturen op de hurkende kerels, mompelde plots zacht „genoàved" en sjokte weer voort in sleepgang, met een vracht moeheid aan zijn beenen, als rukte hij bij elken stap reuzige gewichten voort. Nog drie kwartier gaans eer hij thuis was! In geweld-rateling bonk-

ten groentekarren hem voorbij, de Beekerstraat op, terug van de Haven weer naar de akkers. Achter hem áán klonk een zachte meisjesstem, een zwak huilerig geroep:

— Foàder!... foàder!...

Kees bleef staan, keek om. Dientje was het, zijn dochtertje van negen, met een groote mand poonen voor haar lijfje. Sleeperig en vermoeid stapte ze uit het duister op hem áf, bleef kleintjes-stil naast hem staan.

— Nou pas van de hoàfe!...

— Joà, foader, ikke hep... hep veur vaif en sestig sinte f'rkocht,... enne... enne ikke hep... hullie selle...sellefers van Kerkfoart hoàlt,... mi' Jans... heen en weer foàder!...

— Moar wà duufel! je hep veul vroeger thuis kenne sain... D'r is nou niks meer van doene op de hoafe!...

— Joa... moar... moar moeder hep... sait... hep sait... dà'k al de herreberge... in mos... toe heppe ...heppe... enne sien u... toen heppe manne... main woar opfrete... enne... enne... se binne dronke weust... enne... se heppe d'r vaif opfrete mi-sonder betoale... toe hep de kastelain sait... enne... hier...

Haar stemmetje snikte en hijgde .Ze had zoo bar gehuild van angst, dat de kastelein haar de vijf poonen vergoeden kwam, verzekerend goedig dat hij het wel een keer met haar vinden zou. En nou kon ze haar verhaal niet eens eindigen, zoo ontroerd en vermoeid was ze nog. Kees voelde de uitputting in haar snikstemmetje, kreeg meelij met het kind, hield zijn groote stappen in, dat ze hem beter bij kon houden. Want zóó liep ze zich uit haar adem. Maar vertrouwen toch deed hij haar geen zier. Dat kreng van negen was al zoo valsch vroom als haar moeder.

— Geef main je mand moar hier!... Nog negotie in?...
— Nog vaiftien poone... enne... enne... agt bos skarre... moar moeder mo'k de sinte geefe...
Angstig gesmoord klonk haar stemmetje. Ze dacht dat Kees haar wat wou afnemen, in haar schuwheid niet begrijpend dat hij haar ging ontlasten van de vracht.
— Hou je bek!... snauwde woest-driftig Kees,... ik vroag je sinte nie... Hep je moer seker-en-sait... dà je noa je foader mot-en-soeke in de kroeg... hee?
— Neenet! vast nie!... vast nie!... stotterde Dientje bangelijk onzeker. Maar Kees voelde uit haar ontdaan stemgebeef dat ze loog. Hij zou maar niet verder vragen.
— En hoe hep Wimpie 't doàn f'doag?...
Dientje, bangelijk, gejaagd, slecht ziend op den duisteren weg, voelde hartkloppingen en duizelingen van onrust. Haar vader antwoordde ze niet eens.
— Nou!... schreeuwde Kees barsch, dat ze óp-schrok uit haar angstmijmer. Niets voelde hij meer van meelij voor haar kindergezwoeg.
— Ikke... wà?... ikke... wà?...
— Wà... wà,... bauwde hij na, grimmig... Hoe hep Wimpie 't doan?
— Ikke... bin tog nie... tuis-en-weust... F'morge... vroeg bi'k mi Jansie noa Kerkfoart-en-goan... enne... enne... soo wee'k nies.
Kees zweeg. —

TWAALFDE HOOFDSTUK

DE aardbeipluk was ophanden. Nog wel niet inéén de groote haal, maar toch, als het ochtendgloorde, het land nog in grauwen dauw dampte en langzaam een brandroode nevel boven de verre, vaal aangroenende akkers uitkleurde, de morgengloed door de doodstille luchten sintelde, dan hurkten de tuinders al tusschen de nauwe paadjes, omkringd van kinders, jongens en meisjes; was er al druk gesjok en gesjouw van den éénen naar den anderen hoek, om den arbeid te verdeelen tusschen den eigen zwerm en de vreemde plukkersknechten.
De eerste haal zette in met een zware, zonnedaverende hitte. Graanhalm-hoog moireerden, als in een hérbloei van hyacinten en tulpen, d'akkers weer in een golving van stengels; een wondere zee nu van hooggele en paarsblauwe irissen, goudrandig geschubd. Achter en tusschen de hevig-paarse zee, bloeiden helgouden pronkbekers van licht; welde een glans, een hooge brand als van graanvelden, duizelend, spartelend, kokend-hoog goud met brokken er tusschen moireerend naar goudgeel, tegen de diepe golfzee van het paarsblauw, in het groene akkerland.
Een werkroes koortste door Duinkijk en Wiereland. Elke minuut van langen ademhaal, van rusten, was verlies. Koopers joegen, bemiddelaars joegen, bazen joegen hun kinderen, los volk en vaste plukkers joegen elkaar. Oom Hassel schreeuwde naar een troepje meisjes, dat inhurkte tusschen de nauwe aardbeipaadjes, in de felle gloei-zon:
— Denk d'ran, jullie niks aa's soete fransies!...

en Emmetjes... mi sonder doppies... en f'noàfed éers de halfe raipe in sloffies!
De kinders joelden met drukke stemmetjes uitgelaten terug, dat het goed was, nog vroolijk in het vroeg-landelijke ochtenduur, blij niet op de schoolbanken te zitten, den heelen pluktijd door. Vóór hun ingehurkte lijfjes uit, grabbelden hun handjes tusschen de groen-zilveren lichthuivering van de bladeren, zoekend en tastend naar de rijpe vruchtjes die bloedden in vochtig fonkelrood, puntig doorspikkeld van gouden spatjes.
— Hè je nog mandjes doar?... schreeuwde een plukker.
Een kleine meid, in een rood verflodderd en gescheurd kort rokje, losgehaakt op den rug, dat haar wit ondergoed en de baleintjes er doorheen schemerden, smeet de mandjes door paadjes áchter de plukkersklompen in een joligen zwiep van haar kinderarmpjes. Ze speelde er mee, gooide maar óp, te veel, dat de broers om haar heen vloekten. Krom gehurkt schoven de plukkers voort, op de knelnauwe paadjes, die zandig-heet lilapaars schemerden tusschen het groen, elk klaargeplukt mandje opgestapeld met een „kóp" achter hun hielden neerbouwend. Tusschen al de paadjes van de verre akkers slangden de donker- en lichtroode vruchtjes in lage mandzuiltjes, zoetelijk geurend en vochtend in de grove plukkershanden, die doortastten maar onder het loof, telkens ópdiepten met de vuile vingers de vuurvonkende kogeltjes. Door héél Duinkijk en Wiereland spatte en purperde het rood van de aardbeien, tusschen de groen flonkerende, omhaagde hoeken; spartelden de handjes gezwollen van greep en pluk, ging één zoetzalige stroom van rooden geurdamp zwoel over de akkers.
Guurt en Dirk plukten gelijk op, aan één bed, Kees,

de Ouë en Piet een anderen hoek uit. Ouë Gerrit had al heel vroeg gedaan bij de nieuwe familie op het plaatsje. Nou zat hij gretig mee te plukken. Zijn rug brak hem wel, pijnde en stak als werden er naalden ingeboord, maar daar gaf hij niets om. Het moest, moést nou! Een daggeldersloon viel er zoo wel uit te winnen. De kerels zouden hem ook anders te lijf gaan. Zijn knieën tot op de borst ingehurkt, bij de kin wegknellend zijn baard, grabbelde hij met twee handen tegelijk, trillerig in zijn beenen, het loof omwoelend, de vruchtjes vlug neerkogelend in zijn mandje, zonder ze te kneuzen toch. Hij gromde stil, dat er van zijn vervreten hoek rijp geen eetbaar vruchtje terecht was gekomen. Schade van honderden!... Dà stopte ie soo nooit... hoho!... hoho!... Woedend was hij ook dat zijn roode kool zoo slecht stond... Nou had ie op 'n lekker sonnig hoekie soaid, van s'n swoarste grond, bestig bemest, en nou stonge se krek aa's stokkies, deurvrete van oardevlooi... En nog meer!... s'n uitjes... stonge slecht... te dicht op malkoar soaid ...weer skuld van Piet... hep 't soo wille... enne... van de somerandaifie... kwam ook nie veul... most nou al 'n beetje gele kop hewwe!... skuld van die f'rekt slechte woàteràfvoer!...
— Hee Ouë, denk 'r an, dà jai strak-en-an die hoek overneemp! Ik mò nog bosse veur f'noàfed... hai hep de mande, veur áftetarre an de hoàfe...
Ouë Gerrit had zich naar Dirk gedraaid, die hem uit het erwtenpad toeschreeuwde. Schroeiend begloeide de zon het akkerruim, dat hette uitdampte. Elken dag kwam het licht heeter neerdaveren over de akkers, die droog stoffig smachtten naar lafenis, en vroéger in den morgen wroetten de tuinders op de zengende vlakte onder het neerkokende licht, in opjagender gegrabbel tusschen hun aardbeien.

Eindelijk was de groote haal ingevallen. Ouë Gerrit had van zijn berijpte akkers niets gehaald. De vrucht was niet gezet, stond er wormstekig en puisterig flauwrood. Tóch zou hij ze beetnemen. Maar zijn andere jonge hoeken, het vorige jaar pas ingerankt, stonden mooi vol, maakten dat hij niet ál te zwaar gromde. En gelijk-áán werkte hij met de jongens op het land, gelijk ging hij met ze heen. De hitte deed hem zich plezierig, lekker voelen en het geld dat inkwam gulzigde naar méér. Zijn steelzucht begon wat te koelen in de hitte van den werkroes, en zijn gebroken karkas voelde hij alleen 's avonds verschroeid op bed, als zijn vrouw naast hem lag te puffen en te snorken met haar lippengeblaas. Even, nu en dan, bromde er wel een wilde lust tot gannefen in hem, maar de akkers stonden vol werkvol, overal had je oogen nou. Zoo temperde zijn begeerte van zelf in de plukjacht, in de zekere opstapeling van de centen, dán in dien, dán in een anderen kasthoek, dat de jongens niet wisten wáár. Alleen Guurt mocht het zien.

— Manskappe, f'doag alleenig ònraipe!... in de sloffies... Geen raipe hoho!... die neem tie puur nie... had de Ouë, om half vier uit huis in den ochtend het land opstappend, gezeid tegen de jongens. Vroeg al zengde de zon, dat het zand onder hun heete, van den strakken zit gekneusde knieëen brandde. Guurt, met haar zwaar lijf tusschen de bedjes geperst, in een oud-blauw jak en dof rooden onderrok, smeet de goudlichte slofjes vóór haar de paadjes in, achter de hielen van de knielende plukkers. Oom Hassel plukte in mandjes, met zijn kinderzwerm rondom kruipend en hurkend tusschen de bedjes. Eén kerel liep tusschen de paadjes in, gaarde de mandjes bijéén, stapelde ze in groote houten bakken op een kar aan den wegkant. Eerst nog moesten ze naar huis gereden en in den avond naar

de haven gebracht. Bak aan bak dáár op de kar, hijgde een rooden adem uit, een zoeten wierook. Drie kleintjes van oom Hassel, tengere meisjes, lagen ingeknield met blond-strooien hoedjes verbogen als Leger-des-Heils-kiepjes, met witte bandjes om de blanke kinnetjes gesnoerd, stil te plukken, het kokende zongesteek en lichtgegolf op hun couleurige bradende ruggetjes. Ze hurkten, knielden van knie op knie en kreunden soms van pijn.

— Ik kâ nie meer van main stuut,... kermde één, pijnvertrokken rechtóp spannend het lijfje in haar rood jakje, dat de borstjes zwollen, het kleine gezichtje even uitdook onder de hoeddiepte. Suffig bleef ze uitkijken, één knuistje in de rugstuit gedrukt.

— Nou seg, mò je main knieë voele... die binne heuldegoar deur t'met.

— Seur jullie tog nie!... de son is 'n kwoaje veur ons... en d'r is nog 'n heule dàg,... zei wrevelig de oudste, een ruk naar beneden gevend aàn den rand van haar zonnehoed, de twee klagenden met gebaren opporrend te werken. Zachter wrevelde haar stem ná:

— Kaik! Willem loert al... aa's ie jullie in de goàte kraigt... bin jullie d'r bai... bai foàder!...

De kleine die het eerst geklaagd had over rugpijn, bleef droomerig het bedje afstaren, haar knietjes verhit en pijnzwaar onder het tengere lijfje, speelsch de vuurlijn van de purperende mandjes vóór haar padje, met haar knuistje voor de oogen, brekend. Gedachteloos at ze wat aardbeien uit de hand óp, plukkend onderwijl door, zonder er naar te zien, nog speelscher in kinder-luimigheid ópkaatsend snel achteréén wat vruchtjes boven haar hoofd.

De groote plukkers, mannen en meiden, knielden

en hurkten, telkens wisselend van knie en houding, in gloeipijn niet meer wetend hoe te graaien; schoven voort, zwijgend in koortsigen arbeid, in stomme worsteling tegen de kookzon, die dóór zengde, brandend op hun koppen, nekken en rug, dat hun goed heet schuurde op het naakte zweetlijf. Vér óver hun dampende gemartelde koppen, bleef blauwen het zalig azuur, tot achter den zwoeg van de verste plukkers. En tusschen hen in joelden geuren en couleuren, in de klare zuiverte van het eindeloos hooger en hooger tintelend blauw. Tusschen het groen ging een paars-korte schaduw op den grond van de werklijven, die bewogen of sjouwden, bak áán bak áf; gingen een lichtwiegel en gouden heete trillingen van losse groenteranken, pal in het zonnevuur verterend, smeltend weer in zilveren afkaatsing, vergloeiend op kantblaadjes van hagen. En telkens ánders weer lag het land geblakerd en schroeiend gezoend aan de kanten, als een spel van windkringen door de boomkruinen heenwuifde, een verblindende warreling van waterval-goudgespat tusschen de bladeren-bogen neerstortte óver de paarsdampende hitte-aarde. Telkens uit andere hoeken, vervluchtigde de kwinkeleerende jubel van vogels, tierelierende zangers, met cierlijnen donker scherend het hemeldiepe, roerlooze blauw in. En soms, beefde zachtjes en fijn, als een enkel cierkronkelig lijntje van geluid, een klaar kinderstemmetje óp in zang, achter het hagengroen, ontroerend en dartel tegelijk.

Achter Kees en Piet kronkelden de slofjes áán als blank gevlochten goud, het vruchtenvuur brekend in gloed, tusschen het groen. Gaterig en bleek vlekten de onrijpe aardbeiën ertusschen. Voorbij de vuur-omzooming van de groenglanzende bedjes, tusschen het gevlam en geknetter van het door-

zonde karmijn, liepen de kerels drukker met bakken áán en áf.

— Snôf'rjenne Guurt, jai plukt te raip!... schreeuwde Dirk onthutst... sullie neeme f'rdomme soo nie... motte onderweg puur-en-raipe... 't is veur Duitsland... hep de Ouë nog sóó said...

— Dà te raip?!... Wel neenet! Hullie binne...

— Debies! seg moar heé? Kaik dan sellefers... kaik die!... kaik die!

Dirk met rood zweetgezicht óvergebukt naar Guurt, wroette met zijn vuile grove handen in haar mand, perste driftig wat aardbeiën fijn tusschen zijn vingers, dat het sap hem langs de polsen droop.

— Nou... daa's ook alles... moar kaik... die!... die!... sain puur groene buikies...

— Daa's net... f'rjenne, je knaipt hoarlie t'met tut moes! paa's tog op maid... blaif d'r òf... ikke lief dà nie...

— Wà 'n huploa's die hep!... sou je nie!... sou je nie...

— Seur tog nie Dirk! loàt 'r dur gangetje!... gromde de Ouë van zijn bed af, bang dat Guurt er den boel bij zou neersmijten. Elk jaar had ze verdraaid te plukken. En nou, in een gril, gewillig deed ze mee, om wat extra centen voor de kermis te beuren...F'rduufeld, nou gonge de kerels 'r koejeneere, ...bromde Ouë Gerrit.

Dirk had naar hem omgekeken, zonder te antwoorden, zijn rood bevochte vuile handen loom op zijn knieën afhangend. Voort maar schoof hij weer, zwijgend, niets begrijpend meer van den Ouë, waar die pas ze toegeschreeuwd had, voorál geen rijpe te plukken. En stiller den werkmiddag rond, schoof hij verder, voelde hij het woestijn-gloeiende zand onder zijn knieën schroeien en branden, verwisselde hij telkens van knie, als er één, gekneusd

en gloeiend, zijn zware paffe lijf niet meer dragen kon.
— Godf'rdorie!... geeuwde Piet,... daa's 'n kwoàje... die son f'doàg!... main nek stoan puur in brand!
— Dà sou'k denke, je weê puur nie meer hoe je kruipe mot...
— Debies! main knieë sain deurmidde... aa's 'k katteliek was lie'k main stempele!... galgenhumorde een plukker half schuin naar een makker, die meezong Zondagsavonds in de kongregatie.
Dirk, in den winter nooit sprekend van den zwaarsten zwoeg, morde, giftte nou, in verhitte worsteling tegen de zon die hem roosterde en martelde, waartegen hij een woesten haat voelde. Zijn rug stond den heelen dag in brand, zijn nek stramde verlamd in steekpijnen van het voortdurend bukken en zijn branderige schonken schuurden jeukerig tegen zijn vuil, heet afgesjokkerd baai goed.
Guurt schreeuwde... dat ie moar s'n laif d'rais most boene, mi wà woater...
— Dà doe'k f'noafed t'met bai de put! dà selle wai hebbe.
— F'noafed is d'r geen taid... hee!... Janse,... zei Piet scherp weer tegen den katholieken plukker,... nou bi jai stempelt, hee?... moar hè je nou puur geen pain in je donderemintje of peseer je 't kerrikie... mi je skietgebedje... G'loofd sai Jesis Kristis... en de hailige sekreminte des altoàrs?...
— Leeleke duufels-toejoager,...bromde die terug,... hoor je main kloàge?...
— Nou ikke stoan t'met dertien uur te plukke... ik bin d'r hard-stikke-dood van... main stuut is deurmidde... hà je nou moar je maid hier Janse... veur 'n f'rsnoàp'rinkie!
Janse zweeg, giftig op Piet dat hij met zijn geloof begonnen was en zijn dochter. Dat kreng had

schande over zijn huis gebracht. Had een tweeling van een los werkman die zich dood dronk. En zij werkte nou op de Wierelandsche fabriek van ingelegde groenten, tusschen een hoop van dat meideschorum. Vier maanden geleden had hij haar de deur uitgetrapt, met haar dikke buik, en nou begon die kerel er weer van te klesseneere...

— Wà 'n gesoànik!... schreeuwde Ouë Gerrit naar Piet, al kon hij bijna zélf niet meer van de pijn, toch voortploeterend in heete werkjacht,... wai doene 't allegoar... jai mi je stuut en jai mi je knieë.

— Nou? watte?... allegoar kè je hoore skreewe!... die is f'rduufeld 'n meroakel... mò je main of main jassie?... dolde Piet geraakt toch.

— Hoho!...hoho...woar sou dà t'met heen? vier en vaife en nie genog aa's...

— Heen?... Welneenet... aa's 'k moar wà neusiesverf had, sou 'k main vast... 'n kwassie smere!

— F'rdomd! sel nie beure! sel nie beure!... krijschte de Ouë, grauwbleek van schrik en hitte... op 't land komp geen druppel, hoho! hoho!!

In langzame optrekking van zijn linkerknie, met zijn handen steunend in het gloeiende zand, had hij zich uit zijn strammen hurk opgericht. Zijn rug voelde hij vlijmend pijnen en zijn beenen stonden heet te trillen onder zijn lijf, als zou hij instorten. Piet gromde kwaadaardig:

— Skreeuw moar nie... set 't nie op je heupe... maàn! moak goàr geen relletjes... aa's 'k 'n urretje likke wil saa'k jou nie vroage!...

— En jai Kees?... vroeg Dirk,... hep jai 't lekker?

— Kees, Kees,... bromde Piet weer,... die hep geen rug, geen stuut, geen kop, die hep niks!... goar niks!

Stil zwoegde Kees door, een eindje van hún bed af, zonder omkijken, in strak geloer op de aard-

beiën, met een uitgolvenden slag zijn manden vullend, tweemaal sneller dan zij. En telkens áchter zijn hielen, draaide hij een gouden slof neer met trillend vuur. Op ál de paden, achter de akkerhagen, stonden groote bruine, rauw-groene en rood-beméniede handkarren, zwaar beladen met goudglanzende sloffen en bronzen mandjes. Van alle kanten tegen den middag, kwamen de plukkers aansjokken met bakken, sloffen; geurde en smolt het vruchtenrood en sap inéén met gras- en groente-aroom, als wierook door de lucht uitvloeiend en verwaaiend. De hemel wiegde een zwijmeladem en bruiste zonnedronkenschap door het stedeke.

Dirk had van het doorlooppad af, op den akker een groote kar met verlengboomen volgestapeld met sloffen en manden. Wat bakken daarbovenop, versjouwde hij mee naar de haven, de manden naar het spoor. Op het station aan den achterkant van het zijpad, zat een man vóór een gewichtstoestel, zweetend en gejaagd in het ratellawaai om hem heen, tusschen treindrukte, geloop van passagiers, kruiers en den zwellenden aanvoer van waar, met zijn bonboekje in de handen, afrekenend wat ieder leveren kwam. Telkens achter het hek, als een tuinder klaar was, zwenkte een ander uit de al sterker aangedromde, woelerige karmassa, schuin tusschen de latten-omheining, op het grof-bonkerig gekei, ratelde de leegte achter hem dicht; stond ook dié weer met een berg nieuwe manden en vruchten voor den controleur. Voorzichtig zette iedere tuinder zijn roodvochtige manden met aardbei op de éven boven den grond zwevende schaal, netjes ze op elkaar inschuivend en voegend al meer en meer, tot de heele vracht van hun kar afgeladen was.

— Naam! vroeg de controleur kort, met moede stem.

— De Kaiser!
— Wie?... Willem of Piet?
— Willem!
— Achterweg?
— Welneenet!... Slangetje!
— Slan-ge-tje,... herhaalde hij brommerig, zichzelf dicteerend onder snel geschrijf, afscheurend in rakettige karteltjes het geperforeerde reçu.
— Hier, anpakke!

Hij schuurde zijn zakdoek langs zijn zweetnek en hals, veegde met nijdige rukken het vette nat onder zijn hemd weg. Dirk en neef Hassel, tegelijk aangekomen, konden met hun karren het zijhek nog niet in. Achter hen áán, dromden ál meer paardwagens en karren met de hijgend sjokkende en duwende kerels er vóór, in een ál sterker aanstroom van aardbeiën, purperende, neergestorte wolken van rood licht, fijnprikkelend doorgeurend het weibrok, de paden, het stationsplein. Gevloek en geharrewar van rauwe vermoeide stemmen, krijschte óp uit het woest gesjouw en gedrang. Doffe blaffen basten tusschen hoognijdige keffen en kermende hondestemmen óp, dwars door menschengeschreeuw en ratelgeraas, dat hooren en zien verging. Kisten en manden, leeg en uitgehaald, keilden rond achter het hek, waar een geholpen groep afzakte, en overal dromde gegrom en driftig geworstel der zwoegers, tusschen hun geurende stille vruchten in, hun roode bergen van geur en vonkende pracht. Op elkaar hitsend, afgunstig en nijdig, wou de één den ander voordringen,

Plots kwam er lucht in de worstelende, ploeterende bende, konden een paar wachtenden inzwenken met hun wagens en verlengde zwiepboomen, ratelden er karren wég dwars tegen de aandrommende massa in.

— Nou debies! Ik kè nie langerst wachte!... krijschte één uit den karrenstoet vóór het hek, met grauw zweetgezicht, een vette kerel, paf van de hitte, uitblazend van vermoeienis, gekneld zijn dikke lijf tusschen andere wagens in.
— Hulp d'r sain effe eers!... schreeuwde één achter het hek tegen den controleur, die nu op een oude mand zat met zijn bonboek op de knieën gedrukt, rondloerend overal heen, of ze hem niets bestalen, alles goed gestapeld werd in de donkere wagons. Een blauw potlood stipte hij telkens nat tegen zijn mond aan, dat zijn lippen paars couleurden als zou hij plots een beroerte krijgen.
Van het toegeschreeuw, de rumoerige hurrie en het onrustgejacht achter het hek, maakte hij zich niets hooren. Vóór hem stonden de tuinders, hun waar ladend op het breede, lage, met stofvuil overwaaide weegtoestel.
— Acht honderd kilo van?...
— Joapeke!
— Jaapeke uit?...
— Lemperweg!...
Snel kraste zijn potlood. De tuinders stonden voor hem ingebogen te loeren naar de koortsige krabbeling van het blauwe puntje op het blanke schitterpapier, waar het licht op beefde.
Eindelijk was het Dirk's beurt om te lossen, zwenkte hij vóór met zijn zware kar, wrong en schuurde hij door de enge hekingang, in giftduwen tegen de kruk, dat zijn kop te barsten stond, zwellend van spierinspanning. Zweet droop van zijn wangen in de sloffen, toen hij mand voor mand van zijn kar op het weegtoestel schoof, berekenend, nauw passend en insluitend de manden onder het opstapelen.
— Van?... vroeg de controleur, al klaarstaand met

het potlood op de lippen, de tongpunt er tegenaan gedrukt.

— Hassel!...

— Welke Hassel?...

— Gerrit!...

— De Blommepot,... gromde hij voor zich uit, veerend op zijn mand, blauwe krulletjes op zijn papier krassend. Dirk, zweetend, pàl in de zon, stapelde rustig dóór van zijn kar op het toestel.

— Hee,...hield plots de controleur zijn arm in, met een ruwen stoot, schreeuwend van zijn veerende mand opspringend,... wâ is dàt?... die mand dáár... en die?... daa's drek!... ke'k niet gebruike!...

Dirk hield op, keek verstomd met zijn koeienblik den kerel aan, die weer was gaan zitten.

— Wà nou?... wà bruike?...

Hij wist eigenlijk wel dat hij twaalf slofjes met vuil goed had meegekregen. Ouë Gerrit wou, woú nou eenmaal van den berijpten, vervreten hoek wat pluksel verstoppen ónder de beteren, om zoo nog wat te beuren van zijn teelt, denkend dat in de drukte geen sterveling er op letten zou. Drie tuinders hadden het er op die manier al door gekregen, waarom kon het hém ook niet lukken?

— Droal nou nie soo Hassel!... donderden achter het hek wat kwaadaardige stemmen van van ongeduld barstende tuinders,... wai hebbe ook 'n kilo'tje!

— Stik doar!... schreeuwde Dirk terug. Woest nijdig begonnen plots zijn koeienoogen te werken en kwaadaardig te schamperen van een wreed licht.

— Daa's d'Ouë s'n skuld,... bromde hij zacht voor zich uit,... die hep main d'r loate inloope... dà kreng... en nou opelik betrapt... 't farke sou je kefuus moake.

— Nou?!... nijdigde de controleur uit de hoogte... Stapel die rommel nou maar weer weg, want neme doen ik 't nie...

— Moar maàn! je laikt puur doas, se benne bestig... loog Dirk om zich te redden... alleenig 'n beetje steenderig miskien!...

Kwaadaardiger vertrok de controleur zijn zweetmond. Hij was weer opgesprongen van zijn mand, die knarste en kraakte onder zijn lijf.

— Als jij hullie nie van de schaal neemt, donder ik se fierkant tege de wage an, jou drek!...

— Stik! doar ben 'k tog sellefers bai, hee? Daa's f'rdomme twee dàg kromplukke weust... twee doàge!... dà je je donder deurmidde barstte... en nou veur niks werkt!

— Al had je 'r 'n beroerte an gekarweit, ik neem se soo nie... en fort nou, gauw ook! d'r blijve nou alleenig die veertig mande, daa's... kijk!...zes... honderd... kilo... kijk! kijk!

De gewichten langzaam natellend, ingebukt en waggelend op zijn veerende mand, krabbelde hij de vracht op zijn boek af. In dralende weerspannigheid had Dirk weer zijn twaalf manden van de straat op de kar geladen. Achter zich zag hij neef Hassel staan, klaar met zijn waar, met een schamperen spotlach op zijn sarsnuit dat Dirk zijn rot boeltje terug gekregen had. Prachtig glansden neef Hassel's manden, rond en hoog op de handkar. Zijn bruine, eikenhoutige wagen met lichtblauw beschilderde wielen, als azuren raderen, waarin flitsten de spaakjes in zongespat, couleurfel ópkringend tegen de daverend oranje-beméniede assen, gloeide in den zomerbrand met zijn helroode aardbeistapels, rondbroeiende, geurende warmte van glansen. Op elken mandrand, goud vlechtsel in zonnegloed, had hij groene bladerkransen geslingerd, tusschen het zingende warmhooge rood en half beschaduwd

vruchtenvuur, dat het frisch jubelde bóven de karcouleuren.
— Daa's siek veur niks,... lachte de controleur,... se gaan toch de kist in,... wees hij spottend op de wagens.
Dirk stond nog achter zijn neef woedend neer te kijken op den controleur. Die vervloekte Ouë...: Most...ie sain dà lappe?... hai sou sain t'met de mande veur s'n skainhailige tronie sloan... Sóó hep hai nog said dà 't goàr nie gong... nie gong... f'rdomme!
Maar de controleur, begraven onder een nieuwen werkdrom, zag niet meer naar hem om, loerde alleen rond naar vervoer, gewicht, het wachten op recu's. Onrustig keek hij telkens achter zich, of alles wel vlotte en niets gegapt werd; of de kontrabons klopten, de wagens zuinig genoeg bestapeld werden. Te zweeten, te zuchten zat hij van het aandrommende werk, rondom zijn overal kijkend lijf, in het geraas van treinen en dreungesmak, getier van het landvolk, dat van ongeduld sterker schold en trampelde voor hun karren. Nu en dan, heerig en afgemeten kwam de patroon van den controleur even kijken of de boel liep, stond hij dwars in den weg dat de tuinders hem omver boften met hun karren en manden. Gauw had de heerebaas hem gezegd, dat de controleur zich niet moest laten beetnemen door het goochelend sluwe volkje; dat alle vergissingen en terugzendingen voor zijn rekening kwamen. Dat wist hij wel, en gejaagder loerde, zweette hij, vertilde hij de zware gewichten.
Dirk had zich áchteruit door den drom wachtenden met zijn kar heengewerkt. Achter hem laaide een roode gloed van purper en karmijn, waartusschen het landvolk woelde met zijn sjofele stinkende plunje, brons-pilow broeken, zwart-fluweelen

truien, vuilblauwe en lakroode kielen, grijsbruine en goorgele hemden.
— Wà 'n janboel,... bromde Dirk, die met zijn stiersterke boffende schoften door het gedrang en gewurm der half vechtende en razende kerels heen gestooten was, magere zwakkelingen op zij duwend. In de woeling en hitte van het gegrijp, gedrang en geroep werden als verschoppelingen de zwakkeren vóór- en achteruit gemept.
Bóven de koppen en kromruggen van een troep tuinders, die áandrongen op één plek, graaiend naar de slofjes met de armen vooruit in woeste hebzucht, deed Dirk zijn greep, met zijn granieten krachtarm naar één kant waar hij een lossen stapel in de gaten had gekregen.
— Daa's jou beurt niet... terug!... schreeuwde een wagonknecht, luisterend naar den afroep van den patroon.
Maar terwijl die bij een wagon-end aansjouwde en afweerde, ganneften ze aan den anderen kant de sloffen wég, in tierend kabaal en geworstel.
— Ikke hep ses pakke, skraif moar roàk!... beet Dirk af, de rist manden over zijn schouders gooiend na het bindtouw eerst stevig om zijn hand gekneld te hebben, dat hem niemand wat afnemen kon. Luchtig was hij den wagon uitgesprongen, lollig zich voelend dat hij weer voor een pluk geborgen was met sloffen. Honderden, teleurgesteld en woest, gromden nijdig en raasden tegen de controleurs en bazen, waarom er niet meer manden waren. Eén wachtte al drie, een ander al vier volle dagen.
— Ke'k niks an doen, laike puur roofers!... schreeuwde een controleur,... morge ochend om vier uur... stoan d'r weer twee woages, mò jullie moar 'n vroegertje moake!
Veel later, in den avond nog, dromden méér karren en wagens áán, koortste het aardbeipurper en

karmijn in het avondgoud, kwam er een nieuwe vloed aanspoelen, aangolven op de ratelhotsende karren, dampend nu in bovenaardsche zonglansingen. En van allen kant keken de zwoeggezichten strakker, vermoeider. Op het stationsplein vóór en achter het hek, werd het nu een oproer, drongen en worstelden in beangstigend stillen drom, stóm van werkaandacht, de late plukkers. Wagens stonden in een vreemd goudrooden gloed, in schijnsels van kathedraligen lichtdamp, overwazend de ploeterkoppen. Voor hun oogen droomde in nevelige pracht het groene, eindelooze polderland, heel vér in het zinkende licht. De aarde dáár scheen louter dauw, drenkend de verschroeide vruchten, en in zomermist zoelden zoete grasgeuren en bloemenrook van de weiden en akkers óver naar den spoordijk.

DERTIENDE HOOFDSTUK

IN stil-sidderende Julihitte, stapte Kees om drie uur al zijn erf op. Wimpie had er om gesmeekt buiten te zitten, elken dag nu. In een krakend, gebarsten wagentje, dat Ant van een Wierelandsch notabele gekregen had, zat Wim lang buiten de dampige kamerbenauwing. Heel voorzichtig, terwijl Ant wat hompen brood sneed en de kinders, ontbloot en vervuild, nog snurkten in de stikkend broeiende bedsteetjes, droeg Kees Wimpie naar het erfje, schoof hij het kapotte kinderwagentje met zijn lamme kap tegen het goudokeren muurtje van zijn huis. Groenig grauw dorde Wim's doodskopje tegen de goudpaarse weerschijnen van het couleurig vochtspel op den wand; lag ook zijn lijfje pal in de zon, schuin onder het hooge raam, waarvan de vuilbruine postrand den heelen dag kookte en omzoemd wierd van groote, dikke, razende vliegen, kringend op de heete ruit die gloeide als een smidse.

Fijn, boven zijn steenbleeke ooren, rankte lichtgroen, cierlijk gebogen de wilde wingerd. Den heelen dag maar staarde het ventje voor zich uit op den zandigen zeeweg, naar het verre prachtgroene duister van de diepe kastanjelaan, in den tuin van Jonkheer van Ouwenaar, of bijzij, naar sparreboschjes en een paar angstig kromgewrongen knotwilgen vóór aan den weg, groeiend hoog in de lucht, met de wortelklauwen bloot, in een krampgreep tusschen het duinzand uitvingerend.

Nou lachte hij, het zachtzinnige vrome kereltje, met zijn groote droomrige, groenblauwe oogen

wijd open; nog altijd in allerlei variatietjes bepeinzend den uitroep van den pastoor, dat hij gauw maar den geluksstaat moest ingaan. En vredig in zijn eigen zieltjesrust, zat hij in de zon te blakeren, lekker, en te kijken maar, roerloos, soms de vracht van zijn uitgemagerd lijfje onder zijn zweetende handjes voelend als hij stil krampte van dijpijn. Hij lachte tegen Kees, den zachten, vreemd ontroerenden glimlach van een smartmenschje, heel zacht en vroeg wijs.
Vóór hem had Kees een bak met melk gezet, op een krukje waar hij goed bij kon met zijn stokmagere armpjes.
Stiller iederen ochtend, een zoen drukkend op zijn kopje, ging Kees weg, voelend diep, dat het gedaan was met zijn Wimpie, zijn zoon, dat hij er élken dag grauwer, zwakker en beroerder ging uitzien. Wild kwam er weer verzet tegen álles in hem stormen, een woest-blinde gift, een heete wrok zonder dat hij zich uitte. En Wimpie gilmlachte maar. Als hij niet te vermoeid was neuriede zijn stemmetje uit het wagentje voor den zonnigen okergouden muur; kringden boven zijn steenbleeke ooren glansen en vochten op het prachtgeveltje, oud roodgoud, in groenpaarsen weerschijn, een gesmoorde jubel van kleurtonen, en ingestreeld door de wondere, ragge stift van den teedersten penseeler.
Tegen vijf uur elken ochtend, ging Ant weg ná Kees, een uur den zeekant op naar verre akkers, waar een tuinder haar gehuurd had voor den erwtenpluk. Vóór ze vertrok knuffelde ze Wimpie nog wat, bad ze koortsig in haast, vloekte en schold ze in driftige geprikkeldheid onder het wakkerschudden en opstooten, tegen de andere kooters. Al de kleintjes, van één tot vijf, bleven ongewasschen den heelen dag schooierig rondluieren op het erf of in de laantjes. Hun gezichtjes, kors-

terig, pukkelden klierig, en een paar, van drie en vier, met vuurrood haar, waren zóó bestrooid met groote sproeten onder oogen en neus, dat ze bruin leken. Bedilzuchtig Grietje van zes jaar, een kinderlijk miniatuur-moedertje, en vrouw Rams pasten op de kooters. Maar vuiler daardoor dwaalden ze rond, met bloote lijfjes en voetjes, in gescheurde vodderokjes, die hevig stonken naar vuil zand, scharlucht en poonen. Morsig met een zwartmodderig grientronietje, zat het notendopje, pás van de flesch, in een gebroken mestkar op het erf, naast Wimpie, uren achtereen te krijschen in stuipende zuigelingsdrift, als spoog het zijn longetjes uit, meestal niet gehoord en verwaarloosd door de half-blinde grootmoeder. Ouë Rams bleef den ganschen dag roerloos achter het, bij plekken fel doorzonde cellige raam neergeblokt, in den kamerhoek waar zomers de poonen en scharrebosjes tegen den vuilen muur vastgehaakt, hun schrikkelijk rotten stank uithijgden. Bedorven vischlucht zoog door het lage, groenduistere vertrek. Rams rook niets, zag niets, vlijmde hoestscheuren uit, slikte rochelslijm in, bleef na elke vlaag die zijn bovenlijf overeind kromde, in een siddering even grauw-rood, nakrampen met armen en beenen. Uitgerocheld, zakte hij weer wat lager terug in zijn stoel, schoven zijn oogen nét onder de raamrichel dat hij niets meer van het tuinbuiten zien kon; de koperen knoopen van zijn vuil rood jekkerkraagje alleen bleven zon-fonkelen als twee gloeiende gouden oogen.

Zoo, in hitte en kou, couleurden of stroomden de dagen in regen vóór hem wég zonder dat er iets anders aan hem bewoog dan de zuigende pruim in zijn mond, met de smakkende tongpunt van den éénen naar den anderen hoek gewerkt. Stil staarde hij, verloren in den loomen leefgang van een koe,

half bewust, versuft zijn tanigen kop na elke hoestbui dichter tegen het venstermuurtje drukkend; muurtje dat ziedde in zonnegloed; zoo vermummiede zijn neergeblokt krommig lijf in het groenachtig kamerduister, doorschept reflexlicht van de boomen; walmde de rotvuile vischstank van verterende scharren in de zomerhitte rond hem heen, als lag in de schuwe donkere balkkamer een lijk te ontbinden. Zóó, elken dag bleef Wimpie moederziel alleen, huilde hij soms als hij het zonnetje zag wegduisteren en de groene sparreboschjes vóór hem versomberden. Bij iedere regenbui kwam tastend en stootend, vrouw Rams hem wegrollen op zijn wagentje het achterend in, waar hij bleef tot de regen had uitgeruischt. Door zijn gesmeek en gehuil verteederd, reed ze hem dan weer ruw en brommerig, onzeker en waggelend terug tegen het muurtje buiten. Maar niets, op zulke dagen, zei hij 's avonds van zijn leed tegen Ant of Kees. Het kereltje giste wel, begreep goed, maar hield het stil-in-zichzelf, dat moeder weg moést om wat bij te verdienen, misschien een paar centen óver te leggen voor de eerste wintermaanden, als vader niets om handen had.
's Avonds tegen half negen kwam Ant thuis. Nog morsiger dan in den ochtend, kringden de kinderen om haar heen, doken ze allemaal één voor één op van allen kant, uit laantjes of van het erfje, alsof ze roken dat er wat te bikken viel. Maar Ant, half vermoord en doodelijk uitgeput van hette, het zwangere lijf als een zware vracht, zakte op een stoel neer naast Wimpie. Ze keek niet om naar de kooters, had alleen oog voor Wimpie dien ze stil toeknikte soms. Vrouw Rams, nijdig en duwerig in haar kwaadaardige halfblindheid, kippigde om haar dochter heen, nu en dan een donker kindergestaltetje van Ant afstootend als

ze het zag schaduwen of honger-stemmetjes hoorde drenzen. Telkens stopte ze eén een bonk brood in de hand, tastend met haar vingers langs het gezichtje en lijfje of ze soms al hadden gekregen. Voor haar man zette ze op den raamrand een bord waterige pap neer, zonder een woord te zeggen. Jans had ze gepakt en toegeschreeuwd, dat ze op de kleintjes moest loeren met bidden. Eindelijk in armkrommig tasten, pasjes-schuifelend kamer in kamer uit, bracht ze ook haar dochter een bord eten, een warm groentekliekje van het middagmaal. Maar geen hap kon Ant doen van uitputting. Eerst een uurtje rustig bleef ze zitten, kwam ze vanzelf een handje bij, keek ze vrindelijker naar Wimpie, streelde ze hem een paar maal over zijn doodskopje, dat hij weer neuriede, wég uit de vereenzaming; vroeg ze hem, moe en kort, of hij erge pijn had gevoeld vandaag, of alles goed gegaan was. Soms plots in een woeste driftprikkeling, gaf ze een woedenden snauw naar een wurm dat haar bezanikte, of barstte ze uit tegen een krijschend dreumesje.

Om negen uur, soms tien, kwam Dientje thuis van de Haven, met haar ventgeld warm geknust in het zweethandje; bracht ze terug de overgebleven poonen en scharren. Een walgelijke lucht, als van vuile bokkingen en rottend, zoet bloedstankig vleesch, wasemde van haar lijfje de kamer in. Maar niet één van de Hassel's die het rook; alleen werd Kees er nu en dan misselijk van. Soms als een lekkernij, mocht Wimpie een poontje zuigen, waar hij meestal geen trek in had. Maar át hij eén, dan hongerden de kleine zusjes, met sluwe Jansje mee, in een stil rijtje voor zijn bedje; loerden alle oogjes gretig naar de langzame eetbewegingen óp, als van vuile hondjes die te wachten zitten, geduldig roerloos op afval. Tot ze plots ruw weggeranseld

werden door Ant of vrouw Rams. Dan langzaam na den eersten schok, rijden ze weer áán, stonden ze met kleine schuine hoofdgebaartjes loenschig en gulzig voor het zieke broertje, stiller nog dan éérst; smakkerend op de lipjes, vechtend en trappend in worsteling op den steengrond, als Wimpie dan hier, dan daar, speelsch een stukje visch of vel tusschen hen ingooide. Zacht schaterde het ventje dan van pret om hun driftige grimassen, grijpwoedetjes, zoekstooten en wilde hebzucht.
Dientje alleen bleef zitten bij het raam, doodop, achter ouë Rams met haar mand half open op den vloer, tot moeder haar roepen zou om af te rekenen. Maar versuft bleef Ant zitten, als lamgeranseld in den stoel, niet op kúnnend met haar zacht zwabberende hangbuik.
Schemering duisterde de kamer in, waar een duffe benauwing van versmoorde zomerlucht rondrookte. De kindertjes rondom in de bedsteeën lagen al te snorken, hun lijfjes tegen elkaar broeiend. Doodop nog knielde Dientje met haar bleeke, uitgeputte gezichtje voor den schoorsteen, ópstarend naar het crucifix. Dof-mummelend klonk haar gebedje, teemige gewoontewoordjes, in haar hevigen slaap half wegsullend van de heete dorstige lipjes. Dommelig slingerde ze haar handjes het wijwaterbakje in, boven Wimpie's ledikantje, stapte naar het bedsteetje waar ze een plaatsje opendrong tusschen drie naaktgewoelde, stinkende kleintjes. Ouë Rams en grootmoeder waren naar bed gegaan, in hun vuns gangetje. Daar broeide de hitte nog ná, verduft als dampte er een warme bron open. Tegen half elf kwam Kees van de Haven. Zijn gezicht stond grauw van vermoeienis en ingedroogd zweet. Hij beet zich op zijn dunne lippen, uit stillen wrevel. Geen woord dan werd gesproken. Alleen Wimpie, uit zijn donker hoekje staarde levendig-angstig van

vader naar moeder, stil, met het schraperig neusgeluidje van zijn zwakke korte ademhaaltjes. Op tafel lag een half tarwetje met roggebrood voor Kees. Loom greep hij er naar, en loomer nog hapte hij er in, met breede sperring van zijn stille kaken. lijzig kauwend, te vermoeid om te malen. Ingeslonken, zijn lijf gebroken van hitte en uitputting, bleef hij zitten, zonder klacht, stóm. Geen woord klonk tusschen man en vrouw óp. Zijn broodslikken en kauwgeluid alleen zuchtten door het krot. Ant bleef hijgend ademen, met haar handen aêmechtig op haar gezwollen buik gekruist in zacht duimgeschuif. Dientje lag in het bedje wakker, als was met haar instappen de slaap plots verdwenen. Ze voelde zich naar in haar hoofdje, maar durfde niets zeggen, blij toch dat ze eindelijk lag. De heete handjes van een zusje, in blind gewoel op haar neergezakt, brandden op haar lijfje. Maar stil liet ze de pootjes liggen, te óp en te stikwarm om zich te bewegen. Stom rekte Kees zich van zijn stoel overeind, in armrengelend gegaap, gooide hij zijn jekker en kiel in een hoek, dat zijn schouders in de kale zeemanstrui uitschonkten, drukte hij zijn handrug nog éven zacht op het klamme kopje van Wim. In één sprong óver het kleintje heen, dat tusschen hen in sliep, lag hij in zijn smoorheet slaapholletje, te beroerd, te gekookt en gestriemd van pijn, om zijn broek uit te trekken.
Langzaam met paffe gebaren wrong Ant zich hijgend, zuchtend van haar stoel. Zacht bij elken pas wiegde haar buik mee, holden haar lendenen en telkens met haar handen veegde ze tranen van het goor-mager gezicht. Altijd in haar zwangerschap, voelde ze zich weeker en ángstiger, zag ze het visioen van een ongeluk boven haar hoofd hangen. Zacht zoende ze Wimpie, nog eens en nog eens, lei ze het kleintje dat tegen Kees' stinkende pilow-

broek was afgezakt met zijn snuitje wat recht, en stapte na haar gebed voor het crucifix en in verplechtiging van het wijwater-kruisje, geradbraakt van pijn in haar doorstoofd slaapkrotje. Ze had de trui van Kees nog moeten uitspoelen, zijn en haar hemd, en van Wimpie nog wat goed, maar ze voelde dat het niet ging, dat ze er achter bezwijmen zou. Uitstellen maar en nou slapen, als het kind dat doorbrand was van het zuur, haar tenminste niet de ooren kwam volkrijschen van nacht.

Van verre tuinen, de gouden vlierboomen vlamden als hooggele boeketten laaiend goud, hoog tegen het hemelblauw geheven. Magere popels, wilgen in lichte zilvergrauwe ritseling naar den duinkant, rankten star in de strakke hitte. Rietbergen op de bollenakkers, grauwden aschblondig. Naar den zeewegkant, achteruit op Duinkijk, groenden zware boomen, dichtgegroeide laantjes met eiken, beuken en wilgen dooréén.
Hooger weer ná de schaft, steeg de werkroes, ging er een sneller schalenfonkeling over de akkers. Zwaar stonden de uitgebuilde karikatuur-zakken met de bollenvracht, op den paarsen grond, sterker rookten de voren van hitte, jachtiger sjouwden de kerels op en af de greppels naar de karren op het pad, in stom gezwoeg met ál geweldiger lasten op rug en hoofd. Nergens meer ging één lang uitgehaalde ademhaal. Rooiers en plukkers bronsden in het late licht van den avond. En breed, in kringen, trokken de kleurgloeiingen en glansen over de akkers, rond de werkers die zwoegden tot in den nacht, in ál andere pracht en zwenking van het lichtspel, onder de zwervende, oneindige fantasmagorie van het ontzaglijke, stille wolkenleven.

VEERTIENDE HOOFDSTUK

I

HET was Vrijdagmarkt, tegen half vijf. Van enkele zijwegen en uit smalle, inzon-blakerende steegjes kwam áánrateling van karren; tuinders die hun waar vroeg opgeladen hadden. De havengrond, bij brokken bekeid, lag vol koolstronken, aardbeirotte plasjes en groentenvuil. Eén brok weg, zwart, gruizig besinteld, rond rood-wit bemeniede lantaarns, frisch zomersch ópgekwast, lag bezaaid met kisten. De huizenkant van de haven, met zijn trapgeveltjes-woningen van dominee, dokter en wat winkeliers, tot meer naar achter, waar een woelige oppropping van kroegen en pakhuizen samendrong, — koelde donker in zwaar uitgegroeid lommer van hooge kastanjeboomen, een wondergroene laan, ingeplant tusschen wal en stoepen. Het ruitenlicht van de oud-gegevelde huizen in wazig-groene glansingen, schemerde in een geheimzinnig bestaan.

In één uur tijd was de geweldige marktdrukte komen áándonderen in furiënd gescharrel en gesjouw, geraas, getier en roezemoezende stemmenbotsing. Paarden met karren, ál meer, al méér, klakkerden en bonkerden onder de belommerde kastanjelaan, schurend langs de huisstoepen, zwenkend tegen elkaar op. Vrachtrijders krijschten: ...ho!... ho!... hai-doar!-geroep, tusschen kerels, vrouwen en kinderen; tusschen ladende en lossende werkers, of dwars door rumoerende groepen, opgepropt óm de groote groente-uitstalling van den

afslag, waar koopgierige, schobbejakkige venters rond-kankaneerden in schor opbied-geschreeuw, als dronken duivels.
Tegen half zeven daagde van allen kant het landvolk op, voortstuwend pyramiden van couleurdruipende groenten, als was aan de akkerzij van Wiereland een overstrooming losgebroken, de zee over de duinen heengegolfd.
Aardbeigloed, rood-fel en purperdiep, brandde weer in den zonnelaai. Honderden en duizenden bakken met roode vruchtjes gingen van hand tot hand op de booten, van de karren naar de dekplaatsen, en van alle kanten losten de wagens uit, stortten een groentezee neer, in branding van couleuren aanklotsend tegen de zonnegolven; tegen broklijven van schuiten, kerels, karren, paarden en honden, één woeste ópziedende uitgolving van groen, groén, van zengend rood vuur, donkerend purper en prachtig-hel wortelen-oranje.
De hemel was blauw-diep weer uitgetinteld tusschen zilverende wolktochten en in de koelender zilverglansen van de gloedroode, stillere zon, lag de kastanjelaan doorzeefd in een wonderen glansnevel. Dampig geweef van goudschemer vloeide over de bronzen en roode kielen der woelende kerels, werkersstoeten in een sfeer van gouden lichtdamp en roode toortsentooverij bewegend.
Midden in den zonnetoover daverde het haventje van bonkerende rumoering. Uit weggetjes en spleetstraatjes, van rechts, van links, dwars, opzij, uit nog fel-bezonde achteraffe gaatjes en steegjes, flonkerend en dampend in verblindend schel lichtgegloei, bonkerden en schokkerden áán al meer paardwagens en handkarren, aardbeien- en groentevrachten, rood en groen; felle uitbarstende gamma's van purper naar papaver-vuur, en al soorten smaragd, tusschen gelige, goudgloeiende

koolen, al méér, al méér, als moest het haventje begraven, verzwolgen onder de bakken, manden, vrachten en vaten. Later nog, de kastanjeboomen zeefden in zonnemist en de kruinen stonden weer uitgegloeid als was het goud er tusschen vervloeid. Hier en daar nog van boven schampte een flits, een gloeiende kronkel, een trillende spiraalglans; was het lichtweb uitgescheurd en blijven hangen, wat bevend spinsel van goudgloed.

Links van de karren zwenkten de tuinders hun paardwagens áchter paaltjes áán, op een stiller gedeelte, een eind van hun boot af. Stil, tusschen de rumoering, suften de paardkoppen, de voorste vastgetouwd aan paaltjes. Maar ook dáár, heel gauw, dromde het stikvol, schoven al meer karren in, stonden de beesten met de lijven op elkaar ingedrongen, de koppen droef melancholiek naar beneden, in zorgelijke bepeinzing over het oorlogend havenrumoer, geraas en gekrijsch. Op alle booten tegelijk, bleef de laatste stapeling aardbeibakken langs heel den havenwal neergewolkt in vuur, en de gemeen-beschilderde kisten in ruig koloriet, dansten een kankan van helsche couleuren in het doorzonde, heete havenrumoer.

Langs de havenvaart, achter de kastanjelaan, lag de kei- en sintelweg hooger met leege kisten bestapeld, de teruggestrooide vracht van een boot, die al twee maal aardbei naar de groote stad had vervoerd. Nu ook van den polderkant donderden en bonkerden paardkarren en ezelwagentjes áán, met een geraas of er mijlen in het rond muren van glaswerk instortten, telkens de één op den ander als gletschers verschuivend. Tusschen het lawaai van lossers en laders, gilden en joelden kinderen aan karkrukken, klauterend in stemmenschatering over wagens, kisten, manden; hingen en wipten ze aan

karhoeken, elkaar bejoedelend, óprukkend of terugsmakkend.
Als wegratelde met kar en hond, één tuindersgroepje, stortten nieuwe wagens rumoer uit, was er in enkele minuten weer kargedrang en gestoot op-elkaar-in. Achter het boomgroen, waar goudrooden gloed dampte, en scheemrig de laan lommerglansde, keken vreemd de geheimstille ruiten, nú onder het half bladerduister in het havenzonnerood vertooverd; bij brokken weerkaatsend het belichte gewoel, den worstelzwoeg van de tuinders, die er vóór sprongen en holden, tierden en hotsten als gestrafte misdadigers, kankaneerend op heete platen, met hun verweerde tronies tusschen eigen walmende reukwaar in. Geen sterveling in het stroomrumoer, die stáán kon blijven.
— Kaik veur je!... paa's d'r-op-bout!... hee doar je kop!... màin snuit ook nie!... kruiste en spatte het tegen elkaar op in rauwe ironie en spot. Bij minuten nu, zwol áán de razernij, het gewoel, gedrom, gekrioel op de havenengte, en wilder ging de werkjacht onder de menschen-oppropping, de saamgeknelde worstelende zwoegers, teelders van Wiereland, Duinkijk, Kerkervaart, Lemperweg, Lemper en van al de dorpjes rondom.
Van de kroegen uit tierde, raasde, ziedde rumoer. In dampige holen, volgerookt met blauwigen nevel, donkerde daar het geroezemoes van zuipende kerels, uitspattende drinkers en pijprookers, spuwend op den zandgrond. Flikkering en lichtflitsjes speelden ijl over karaffen en glaasjes bij het buffet, onderschepte vonkjes en glansjes van verdwaald rood en groengoud licht. Van alle herbergen stonden de deuren wagenwijd open en achter de boomenlommering uit, verdrongen de werkers elkaar rumoerend, om eerder in een haastigen

slok het brandvocht de droge, moede keelen in te gieten.

Plots braakten twee hoekkroegen een stoet uit van krijschend-jolende kerels, in malle sprongen, den hals bloot, met slappe handjes naar elkaar toe kankaneerend. Met dronken gezwollen koppen, roode stropdoeken, losgescheurd op de bloote borst, joolden ze eng ópgestooten onder de paardkoppen door, waggelend tusschen karhonden die nijdig aanbasten en in dol geterg, met hun woeste kwijlende schuimbekken dreigden te happen. Voor de zuur- en vischstalletjes bleven de kerels staan, gretig grabbelend in de zon-bebronsde poonen, waarvan de vellen glansden als gloeiend ceramiek. En schor joegen de vensters-stemmen de kerels óp:

— Fersche poòne... mooie poòne! faine skarre!... fersche skarre!

In een verhitten relletjeskring zongen arme tuindersventers die onder elkaar wat bakken groenten hadden verkocht, niet op de bootveiling en den afslag hoefden te wachten, rauw, in dronken gejoel:

— Oooaàuw... waa't 'n skà-ànde!...

Hun vervuilde kleeren stonken en drankasem walmden ze elkaar in de roode bakkessen. Van rechts golfde een nieuwe zwoegstroom aan, die den lallenden kring terugdrong weer, in de smokige donkere kroegen, waar zweetwasem broeide als zure vleeschstank, tusschen scherpe prikkellucht van tabak en jenever. Oorverdoovender buiten, brulde, loeide, raasde en kermde de hondenbent onder de karren; woedende en schreiende dieren tusschen het menschgekrioel in. Tusschen het geraas en furiënd geblaf klonk als een demonisch-hooge stemmenspot, plots de bel van den afslag, uitrammelend haar schellen schater boven de couleurig-opgepropte menschenmassa. Venters die Wiereland doorsjacherden met wat groentenafval, in hun rottige

verschrompeling van kleeren, beloerden elkaar woest-nijdig, vooruit al bang, dat één den ander zou ópjagen. Onstuimiger drong de stoet bijeen, een scharrelkring van schorre kerels, in naakten drang elkaar met oogentaal vermoordend van afgunst. Snel, in één woordratel van zijn kisthoogen stapel áf, had d'afslager de waren geprijsd.

— Veur tachtig de duuzend,... veur dertig... die... veur vaiftig, die...

— Main!... gilde één uit den kring, angstig-ontzet als zouden ze hem slaan.

Daar weerklankte de helsche stemmestrot van de bel: tingelinge-linge! lingg!... tin...gelinge...lingg-ling! ling!... schel neerziedend in verdoovende vaart in het rondomme geraas van karren, honden en menschen. Achter den afslager en den kijk-kring was weer een ontzaglijke, aanééngekettingde rij aardbeikarren aangerateld, helrood tusschen de losgestapelde peenbossen. Van alle kanten in de avondzon, duwden ze óp de kerels, prachtig gespannen de spieren, al méér groenten, heele steden overrompelend met hun monumentale warenmassa. Inééngedrongen dáár, op karren bij elkaar, geplukt en gerooid, sjouwden ze den éérst mijlen verspreiden oogst van hun land, om straks te zien verdwijnen hun waar, hun voedsel en zoete spijs, als offerden ze in angstige, stomme biecht van arbeid, aan den donkeren grommuil van de groote, geweldige stad, de verslindende metropool, die maar slikte, slikte, elken dag méér van wat er brandend en zweetend uit hún gloeihanden zich opstapelen kwam.

Midden in het oorsuizend, donderdof gesmak van bakken, in jagender tempo, stond plots een Jood, moorsch-zwart, op een kruk voor een hoog standaardtafeltje, waarop wat vuile tangen met

kromme snavels doormâlkander lagen; grimmig roodroestig gereedschap als martelwerktuigen uit een middeleeuwschen kerker.

De Moorsch-zwarte Jood, met vonkend-donkere oogen, stond hoog en rustig eindelijk op de smalle kruk, boven het tafeltje uit. Onder zijn tasch, tusschen de tangen, greep hij naar een trompet, en drukte haar tamboerig gebarend voor den mond. Valsch geschal toeterde en stootte hij uit, ééntonig als de bazuindreun op grooten verzoendag in synagogen, kreten van vermoeienis en uitputting jammerend. Telkens bonkten in ruw gedaver kisten en manden tegen zijn kruk op, dat hij waggelde, zich vastgreep aan zijn vastgesnoerd tafeltje. Maar onvermoeid toeterde hij door, een energisch fel klankgescheur, dat de karhonden rondom nog ellendiger uitraasden, grienden en blaftten, en telkens stortte hij een heet stjing! stjing! van bekkenslagen er tusschen in.

Achter den Jood op de kruk, koepelde het geweldig polderluchtruim, doorgloeid van glansen, waartegen donker-hoog zijn gestalte oproer herautte in het rondomme gebarrikadeer van manden, kisten en karren. Hem voorbij, in nijdige onverschilligheid, donderde het gewoel en gedraaf, gebroei en geschroei der zweetende, zwoegende kerels. De jongens schaterden om den mallen Jood, maar de kerels nu bleven lijzerig staan kijken, bot den mond van loome verbazing opengegaapt.

Dirk was uit de kroeg toegesprongen in den kring, verbluft ópstarend naar den kwakzalver, als zag hij een wonder uit den hemel tusschen het havengewoel neergestort. Onder de kastanjelaan woelde het marktgescharrel het drukst nu, rond de kleine tentjes en groente-uitstallingen. De groote huisramen gloeiden rood in het zonnezinken, vreemd flonkerend, fel in een gouden

mist onder den zwoel-duisteren bladerenschemer uit, een roode gloed, die diep, diép het marktkrioelen in bloedende gamma's óverleefde achter de trillende boomschaduwen. In den geheimvol wazenden ruitenbrand, het mysterieuse staren der vensters onder het scheemrige perspectief van de havenlaan, stak de zon telkens andere ruiten aan, die vlamden in lichter en donkerder gloed tusschen het lommerig-duistere groen dóór. Dwars door den brandschijn van de ruiten, groeiden ze óp naar den Jood, met zijn macaber trompetgekrijsch. Onder een oppropping van goudgele, bronzen en bruine tentwagens, vóór kroegen en huizen uitgespannen, wiel- en rug-beflitst, holde het landvolk naar den trompetter, in gejaagder tempo. Nieuwsgierig, verhit en afgebeuld, trok énger en meer rijend achter elkaar een kijkkring om den Jood. Telkens kwam een karrendrom dwars door de achterste loerders heendringen, in gesnauw, gevloek, geraas, verbrokkelend den stoet, maar aldoor vulden de gaten zich, propte voller de kijkkring. De Jood had goed rondgekeken, sluwigjes zich neergezet op de plek waar de booten het hoogst murend al volgestapeld stonden, de sjouw aan het afloopen was. Een tuinder had hem gezeid, dat hij doodgegooid zou worden met bakken en manden, als hij eerder begon. En stil, taai-rustig had hij gewacht, rondloerend met den heeten gitglans van zijn oogen, berekenend wanneer hij zijn slag moest slaan. Nu en dan galmde hij wat woorden uit, die wégkreunden in het hellegeraas.

Eindelijk had de Jood genoeg van zijn toetering, lei hij zijn trompet neer, verschoof hij zijn papier, rammelend tusschen zijn trektangen en groote, zwart-verlakte tasch. Stildonker stond zijn lijf, hóóg op de kruk tegen het late zonlicht in, de rug

begloeid, de schouders éven geveegd van goudrooden glans.
Stildonker, verduisterde zijn gezicht ál meer. Zijn zwarte flambard, breed model, dofte op zijn zwárten kop, even boven zijn zwárt-moorsche brauwen, als met koolstift in zijn rimpelhard voorhoofd geetst. En zijn oògen, diep gegroefd in zwarte wallen, gloeiden vonkig-fosforig tegen het licht, als van een hond. Zijn snor, zwárt en breed uitgekruld, en zijn baard, koolzwárt verdonkerd, vraten weg zijn smal geelbleek gezicht, dat alléén oog en haar leek. Sultanachtig, éven ingebogen met rug en schouders, draaide hij in hoofsche gebaren, gratieus overdreven, met potsierlijk eigenwaarde-gevoel van hoffelijk marktkunstenaar. Zwaar kuchte hij, éven beleefdelijk de hand voor den mond, zette eindelijk in:
— Als hèt... hooggewaardèèrdèn... pùbliek... eens èènèn... oogènblik... nààr mij... luistèrèn wil... zou ik mij... bèkend willèn... makèn...
Elk woord stootte hij uit in breede sperring van den mond, in optrekking van wang en lip, dat zijn prachttanden hagelwit ópblankten tusschen zijn donkeren snorbaard.
Boertjes, tuinders en meiden stonden te dringen, te zweeten, te blazen in de hitte, maar al meer landvolk propte zich dichter, vaster om zijn tafeltje, gevangen door zijn schijn-gratie, zijn zegvuur en opgewektheid. Van alle kanten begluurden ze den Jood, klaar om hem te steenigen als hij hen bedroog. Een paar jochies zwierden, óver den koppenkring heen, palraak hem vuile groentestronken in het gezicht, en kinders gilden plots bóven het marktgeroes uit: smaus! dief!... rotte Joód!
Even keek hij naar de kereltjes, gooide de koolstronken die smoezelig op zijn tafel neervlekten, achter zijn kruk, lachte stil, ironisch-droevig. Plots

lichtte hij zijn grooten donkeren hoed beleefd van den zwartkrulligen kop, groette in een tooneelbreed gebaar, schreeuwde uit, zijn woorden afstootend in zangerigen dreun:

— Hooggè... wààrdeerd pùbliek... Ik heb... den bijzonderèn èèren mij-zelffers ààn Uw... voor tè stellèn... Ik ben... tandhéélkundigèn... mijn naam is... Jaack Ròzel... woonàchtig... sedert... drie-en-veertig jàren... te Rottèrdam... nùumméèro zès-en-zèstig... alwaàr ik... prakkiseer... sedert veertig ...jarèn... Ik ben... dèn zoon van dèn... èx-èx-professor... te Montabilie, gènaamd... Jaack Rozèl, seni-or... waarvàn ik... den eer heb... den èchten, den eenigèn afstammèlingg... tè-zijn...... Ik reprasènteer... zijnen... nagedàchtenis... en verkondig den volken... zijn sàluut!

Even rustte zijn stem, doodop, als stervend in zijn schorre keel. Toen zacht sloot hij de oogen, mijmerend in zichzelf. Plots sperde zijn mond weer, ging de uitgekrulde zwarte knevel in lippendans heen en weer op den burlesken donkeren kop; stootte hij zijn woorden weer uit in een zangdreun, met de angstig-schorre moede beefstem:

— Mijn bèroep, geàcht pùbliek is te zijn tandheelkùndigèn... Ik... genees... àllen tant-, àllen mond-, àllen kies-, àllen keel-, àllen verhemelten-, àllen reumatieken pijnen... Ik gènees... àllen zinkes... àllen kòortsèn, àllen aandoèningèn... en... stòringèn... gèlijk gij dat... ondèrvindt... van profèssèuren,... gèlijk gij màar... wilt... luistèrèn!

Ineens daalde zijn stem tot zacht vibreerend gespreek, doordringend, duidelijk te verstaan toch in den doodstillen kring, waarachter de markt raasde, tierde, smakte en donderde, ál verder, met het heet geluid van duizende mokerslagen op aambeeldstaal.

— Noemt mìj... éénen... leugènààr... noemt mìj...

éénen... bedrièger... éénen galèiboef... indien ik... ù niet... den geëèrden argumènten... toon... Maaààrrrr!... stootte inéén úit den zacht vibreerenden spreektoon zijn stem plots hevig óp,... àllen profèssèuren... àllen doktòren... àllen tandheelkundigen, àllen verlòs-, àllen heèl-, àllen gèneeskùndigen... kènnen... Jaack Rozèl, Jaack Rozèl, den éénigen... en èchten afstammèlingg vàn... Profèssèur... Jaack Rozèl... Senì-or... zijnèn vàder... te Montabilie... begràven... mèt mùziek... en militairen eèren... Allen kènnen... Jaack Rozèl... Juni-or!... wien ik... dèn eèren heb ...hièr tè zijn... Voor wièn ik... hedèn... mijn beproèvingen... zal amploijèèren!...

In den kring van luisteraars en loenschige kijkers, bot en verbaasd ópstarend naar den kwakzalver, was groote stiltespanning gezakt. En achter de aangroeiende menschenprop, in den kring vastzuigend de een aan den ander, zwol het hondengeraas als hellegekerm; ratelden en hotsten de karren, rauwden in gekrijsch en hurrie de kroeggangers en sjouwers. Vreemd in bleeker goud, stonden de huisruiten achter het boomlommer uitgebrand.

De Jood sprak met een stem, gemarteld van vermoeidheid, door:

— Ik... Jaack Rozèl, woonàchtig te Rottèrdam, gènees U... van àllen pijnèn, àllen wervèl-, àllen gezichtspijnèn, van kràmpèn... zoòwèl àls van koliëkèn... van klièrèn... zoowèl... als... vàn verzweèringèn... van spierpìjnen, van pèèspijnen, van likdoòrnpijnen...van gezwelpijnen...zòòwel als van abcespijnèn... En ziet toe!... Hooggèwààrdeerd... pùbliek... ziėt toe!... Ik gènees allès met hèt... kostbàren vocht vàn... Valura... in dezèn fleschjès... saamgèperst.

In groote omzichtigheid tastte hij met één hand in zijn tasch, haalde er flakons in vloeipapier uit. Hof-

felijk buigend weer voor zijn gehoor, een ironietrek verborgen om zijn breeden donkeren mond, nam hij gracielijk zijn hoed af, stootte schor-rauw uit:

— Mijn gè-acht... en hoog-gè... wààrdeerd... pùbliek... met dit vocht... van Valura... geneès ik... wondèren!... Met dit vocht... heb ik reeds... genèzen... dèn kòning van Itali-èn... dèn koningin van Spanje... dèn oud-kroonprins van Groenland... den princes van Montàbilie... den èrfgraaf van Havana... dèn rèsident van Djòkjo... kàrta... dèn dekens... èn dèn... bisschoppen van Ròmana... Mèt dit... duurzàmen... vocht... mijnèn... geëerden hoordèrs... verricht ik... geneezingen... dièn gèèn ...doktèr... gèèn tàndheelkùndigen, gèèn chirùrgijn ...gèèn àrts... gèèn profèsseur, gèèn spiritist, geen hypnotiseur, gèèn fàkir, gèèn Bedouien, gèèn Aràbier, gèèn Israelièt... gèèn Christèn... gèèn Moor, gèèn Zweed, gèèn Spànjool, gèèn Fransch-, gèèn Duitsch-, gèèn Engelschmàn mijn kunnèn... náverrichten!... Maaààrrr!... mijnèn vrienden... Eenigèn... drùppèls van dit... duurzamèn vòcht... in dèn mond... eenigen roersèlen in dè gehemèlten gehoudèn... daarnà hèt vocht... uitgespògen... dèn mond... nagèspoeld met koud water... èn wèg... èènsklaps zijn àllen pijnen, àllen koortsen, àllen zinkèns...

Maaààrrr! aanstonds mijnen heèren!... en mijnèn damès... aanstònds... zàl ik... onder... uwèn... geëerden... aanwezigheid... dien er... màâr wil... den proef laten nèmen... Ik bèn... Jaack Rozèl... Junior...woonàchtig te Rottèr-dam...Reeds sedert veertig jàren...trek ik...zònder pìjnen...en zonder geldèn!... graties!... voor-niets-niemèndal!... Alleen vóór dit flèschje... betaalt gij... Dat-wil-zeggen... Ik ben... hier niet... gekomèn... om wat... te verdiènen... maar... òm dèn... menschèn... te bewij-

zen... een weldààd... Maarrr!... al zoudt... gij mij ...vijfèn... twintig guldèn... willen gevèn... ik zou dezèn... niet accepteeren... Ik bèn hier... òm ù... van dienst tè zijn... Alleenig daarom!... Dit vocht ...van Valura... spéciaal... bèreid van gè...heime sappèn... òntdekt... ten tijdèn vàn het middernachtelijk uur... door mijnèn... vader... profèsseur te Montabilie... door zijnèn... handèn... den handèn... van Jaack Rozèl... Seni-or... dit vocht... met zijn... geheimen sàppen... kùnt gij... krijgèn... Maaààrrrr! nièt voor dèn prijs... van vijf-en... twintig guldèn... Voor geen twintig... geen vijftien ...geen tien... geen negen... geen acht... gèèn zèven, gèèn zes... gèèn vijf... gèèn vier... gèèn drie... gèèn twee... gèèn één gulden... Maaààrrrr! dit vocht... waarmeè ik... genees... àllen zinkèns... àllen koòrtsen... àllen keèl-, àllen tant-... àllen maàg-, àllen ingèwandspijnen, dit vocht... kost slèchts... dèn prijs vàn... vijf-en-twintig *centen*... En al... woudt gij... mij nu gèven... na te hebben ...gèzien... den wondèren van mijn wèrken... op hèt lijf en den ledèn... den pezèn en den spierèn van iederèn persoonaadjen... al woudt gìj... mij betalèn den blootèn sommà van vijf-èn-twintig... guldèn... *ik* zou... hèt... niet...aanvaardèn... omdat ik... een weldààd... voor den armen bèdoel...

Even hijgde hij uit. Het ronddaverend geratel was achter zijn kring heengedonderd, dat hij sterker zijn stem moest uitzetten. Zijn gezicht glom van zweet, stond grauw van vermoeienis. Toch probeerde hij door te spreken met cier, hoogdravend in zinswending, langzaam, als uitrustend bij elk woord, overdreven in hoffelijke geaffekteerdheid, alle woorden uitstootend met een zwaren „n”. Weer had hij deftig zijn hoed van het hoofd gelicht, sprak hij het landvolk toe, de meiden gapend van verbazing, de kerels loenschend en heet op proeven.

Hier en daar, middenin en vooraan in den kring stonden jongens en kerels met de hand aan den mond gedrukt, zacht kermend van pijn, gloeiend in de hoop nu, van hun smart verlost te worden. Er begon wat bangelijk geloof en verschrikte suggestie in de menschenklont rond te gaan. Dat voelde de Jood, zacht triomfeerend met ingehouden ironielach.
De zon, ál lager, verfde goudglansen nu op de luisterkoppen en télkens drong nauwer óp de groep, om den tandentrekker. En sterker stootte hij zijn woorden weer óp, met afgetobde stem, toch, schor en bevend.:
— Maaààrrrr! nu... Hooggè-eerd... pùbliek... Is er ...eén ònder u... die soùffreert... aan pijnèn... 't zij zinkens, 't zij koòrtsen,'t zij rheumà-tiek in dèn mond... het strottenhoofd... hij komèn... tot mij... opdat... ik hèm... op slàg gènees... onmiddèllijk... Ik ben... Jaack Rozèl... Juni-or... heeren en dames! ...zoon vàn... pròfesseur... Rozèl... woonàchtig tè... Montàbilie... Maaààrrr!... ieder... dien... nù... lijdendèn is ààn pijnèn... 't zij òorpijn, 't zij... wàng- 't zij keèlpijn... hij komèn... tot mij!... mijnèn... vriendèn... en ik... zal hèm... dadèlijk genè-zen... zonder smàrten... mit dit... geheimen... wondèrvocht... van Valura!... Laàt u... hèden... niet terughoùden door... àngsten of... valschèn... schaamtèn's... Want ìk trek... zònder pijnèn... en zònder àngsten...
Twee opgeschoten slungels en een knecht-tuinder wrongen zich uit de knellende prop los, gingen bleuerig en gemaakt lachend voor de tafel staan. Een blondharige jongen had onder elken arm een dik kaasje gekneld. Uit zijn jekkerzakken bochelden goudglansende punten van komkommers. Met suggestieve kracht keek de Jood van zijn kruk op hen neer, door oreerend toch tot het publiek, zon-

der de patiënten iets te zeggen, manoeuvreerend den kring rond met zijn fleschjes. En donkerder figuurde zijn mager lang lijf tegen het late luchtruim, hoog eenzaam op zijn kruk in de afzakkende havenherrie, in den zwoeg van karren naar booten.

— Hei Jansse, hai hep 't op sain ruyker!... t'met stol ie... je koàsies... kaik de fint se klietere onder sain àrreme!... schreeuwde Dirk, telkens naar zijn wang tastend of hij ook temet geen kiespijn voelde... Dan kon 't nou toch beure feur niks... Maar de Jood dreunde zangerig voort.

— Nièmand... mijnèn vriendèn... behoeft dit... te koopèn... àls hij... niet dèn... proevèn... heeft gèzien... gelukkèn... Komt ééns hier... gij vriend... ja!... lég u... kaasjès... mààr neder!

— Komp nou op de koffie hee!... die bi je t'met kwait!... schreeuwde één heesch, uit de menschenprop.

— Leg... uw... kaasjès... maar hier... nèder!... mijn vriend... Hun zal... gèèn leed u geschiedèn... Neen! kom niet... àllen drie!... tegèlijk... Gij àlleen ...ja... laat ùw kazèn... mààr los!... Weès niet... zoo bèvreesd... Gij... àlzoo!... juist... hier maar... op dèn straat... jongèn vriend... Wat schèèlt u? ...en waar mààkt gij... u bezòrgd ovèr? Zeg hèt mij gerust.

— Nou?... joa kaik... doàr... achteràn... in main bek hee?... aarzelde bleekig van angst en verlegenheid de slungel, die bangelijk zijn kazen op de straat had gezet, er telkens naar glunderend of iemand in den kring ze ook vergoochelde.

— Hoe is ùw... naam... jongèn... vriend?... èn waar... woònt gij?...

Van zijn stoelhoogte had de tandentrekker zich voorover gebukt naar den beschroomden slungel, die met open mond, wijd gesperd, wat terug stamelde op zijn vragen, terwijl de Jood, ingezakt,

de beenen gekromd, een vies tangetje tegen de rottig-groene tanden van den jongen aantikkerde.

— Hier zit hij... niet waar vriènd?... juist... dèzen ...juist dèzen... dien doet u... pijn? niet jongèling? Harder tikte hij tegen een bovenkies áán, en de jongen, beverig van pijn en benauwing, met zijn kop in den nek gedrukt, zijn schonkige schouders van angstigheid hoogscheef opgetrokken, de oogen duizelig het hemelruim instarend, schokkerde, kwijlde op Jood's hand, stotterde wat woorden achter het gerommel van het vuilroestige tangetje, dat zijn mond inwoelde.

— Hier hèbt gij... pijn nièt?...

— Nou... nou... auw!... ik f'rek puur fà pain!...

— Zekèr... vriend!... stil maàr! Houd ùw hoofd... wat hoogèr!...

De twee andere patiënten bleven gejaagd kijken van den Jood naar den slungel. Spannende angststilte hijgde door heel de menschenprop.

— Geef dit... tangètje ééns aan, gij vriend!

— Hoekke motte 't weuse?... stamelde de gevraagde verlegen.

— Dutte! dutte!... krijschte een andere er zenuwachtig doorheen. Maar de Jood had zich, ongeduldig, zelf teruggebukt achter de tasch, zijn halve vuist in den gaapmond van den slungel stekend. Handig, uit zijn vuilen rommel greep hij een kortdikke tang, met roestige snavelkromming.

— Kaik... daa's weer 'n aêre!... schreeuwde bang eén uit den kring.

— Wà he'k main slinger!... dà kost 'm sain heule stal!... dolde zenuwachtig een ander.

— F'rskeur nou je pampiere moar... Joap Jansse! ...gilde een meid.

— Kom bai maìn op de koffie Joàp!...

Maar de Jood bleef kalm, hield zijn tang op de tong van zijn patient gedrukt, keerde zich deftig

naar het publiek, dopte weer hoofsch, met cierlijk groetgebaar, liet den slungel gapend, den kop diep den nek ingekrampt en sprak:

— Hooggè-waàrdeerd publiek... gèachten... vriendèn... Ziet toè! gètroost uwèn... geëerden oogèn... den kòst... te gevèn... ziet toè... hoe mijn... vocht vàn... Valura wondèren... uitrichten... zal... Dezen jongen vriend... ùwen vriend, heeft... hevigèn kièspijn... koortsèn... en zinkès... van wegèn... den verròtting... èèns kies... nièt waàr vriend?... Gij lijdt... gij hebt... duldeloòzèn... smarten... in dèn ochtend... wanneer gij... u ten rùsten bègeeft, op ùwen... legerstedèn...

— Nou furt dan... furt!... furt!!... ik f'rek fà pain... stamelde woedend de slungel, het hoofd nog achterover gebukt, klein gesuggereerd in houding, roerloos, als zou hem de Jood bij de geringste beweging begoochelen. Maar kalm weer, boorde de blik van den kwakzalver op zijn angst-slachtoffer neer, en dóór stootten zijn afgebroken woorden:

— Gij hoort hèt... gèacht publiek... ùw vriend lijdt ...pijnèn... smàrten... ziet toe... hoe ik... dezen... jonggèling... éénigen... dròppels... van dìt... gèheimèn... vocht toèdien... zièdaar!... mijn jeugdigèn vriend! neemt ééns, een slòkje en spoelt u op dèn plek... ùws pijns... Maar houdt hèt... geheimèn sap over... uwen gànschen... tòng vèrspreid. Zoò juist! En nu... ter exploiteering der kràchten... vàn mijn ...geheimen Valurásavochten... blijkt dit... koelen vocht saamgèsteld... uit bestanddeèlen van wònderen... dien *ik* niet... zeggèn mag!... Maaàrrrr! waarmeden... ik allen... pijnen... gènees... bij koningen en princen... gravèn... en baronnen... tot bij den vòlken... van dèn... laagsten ràng... Ik zeg nù... tòt u... gij jòngen vriend! neemt dit... koelen vòcht van Valura... en laat hèt één oogenblik liggèn... in den hoekèn uws gebeentens, op dèn

plek... ùws pijns... en gij zult nièts meer... voelen. Dèn pijn... zàl zijn... verdwènen... en nooit wèder ...kèèren... Alzóó... spuw nù uit... mijn jeugdigèn ...vriend... het speeksel... ùws monds... Schaamt ù niet... voor... ùws... gelijkèn... èn uwèn mindèren ...Zòò juist... Drink nù eens... één slok... vàn dit... ijskoud heràldisch wàter... dat is heraldischen spijzèn... van òòrsprong Egyptisch... zòò juist!... spoel daarmèden uit... den ònreinhèden... uws lichaams ...spoelt dàt... àlles, dat meèleed aan uwen... spieren... en pezen... gewrichten... en gebeènten... laat uwèn... mond verkoelen... èn wèg... wèg... èènsklaps... zijn àllen pijnèn! *Spreekt* vriend... *spreekt*... hoe... voelt gij... u? Waar is ùw... pijn? ...Waar?... zoo éénsklaps verdwènèn?... Spréék!... spréék!

De slungel, met uitgespoelden smakkenden mond, stond beteuterd, keek sip rond, als zocht hij naar de pijn, verbluft. Angstig het eerst, greep hij naar de kaasjes op de straat, voelde in zijn zak naar zijn komkommers.

— Welnu... jeugdigèn vriend... sprèèkt... bid ik u... spreekt tòt u... gèlijken... tòt uw naasten... vriendèn en maagdèn... en zèg hèn... dat Jaack Rozèl Juni-òr... woonachtig... te Rottèrdam... Wagestraat zes en zestìg... uw eensklàps... heeft genezèn... van àllen pijnen... àllen smarten... àllen zinkens... àllen rheumatismen... waarmedèn... uw aangèzicht... bezwangèrd wàs... Sprèèkt! Hebt gij pijn? nù nog?

— Nou f'rvloekt... nou hè'k puur main droai... dut is d'r tùg 'n meroàkel!... ikke voel puur niks meer... niks!

Verbaasd drukte hij de hand op zijn kies, om te voelen of ze er nog zat. Triomf vonkte er in het oogendonker van den zwarten Jood. Deftig zijn hoed lichtend van den kop, met ciergebaar, vér

groetend en buigend lichtelijk voor den kring, krijschte plots zijn stem, heftig:
— Maaààrrrr!!... nu zièt gij... dat hèt wònder... heeft plaats... gègrepèn... Dezèn jeugdigèn vriend ...door mij àànschouwd...begeeft zich tòt mij... zoekend... naar genèzing... van dèn martelingèn... des kiespijns... Hij komt tòt mij... uw allèr vriend... met dèn hand... aan dèn mond... een gèzicht....vertròkken vàn smart... En ik... naar gij zaagt... geeft hèm... eenigèn druppèllèn... van mijn vocht ...En éénen... minuut... staat hij hier... hij drinkt vàn dit... ijskoud heraldisch wàter... en spoelt zich ...ònder... mijn toezicht... En eensklaps... weg... is àllen... pijnen... àllen koortsen... Onthoudt nù ...geëerden menschen... dàt hij èènen... mìnuut... voor hij... hier kwaamt... voòr mijnèn tafel... nog hinkten... nog jammerden en weènden... van smàrten... En spreekt nù weer jonggèlingg!... En zeg... niets... dàn dèn... waàrheid... àlleen en uitsluitend den wààrheid!...
De Moor-Jood keek doordringend den slungel aan, die maar knikte van ja, ja, verlegen, sip, met zijn kaasjes weer stevig onder de armen gekneld. Uit zijn twee logge jekkerzakken, onder zijn ellebogen, drongen hooger zijn geelglansende komkommerpunten. Komisch verbluft, draaide hij om de kruk rond, staarde hij óp naar den Jood, knikte en stamelde tegen de menschen, dat hij heelemaal niets meer voelde.
— Debies, dutte is d'r puur 'n meroakel!... riep Dirk Hassel extatisch, spijtig dat hij geen pijn had, om ook ereis te probeeren of het echt was.
— Nou... die hep 'r ook 'n knikker,... wees eén, met een ontzaggebaar naar het hoofd van den Jood.
— Aa's 't geen mesièk is!...
— Mesiek! mesiek!... onderbrak eén giftig... en

je sien 't puur veur je aige lampies... die vent hep rekloàme neùdig! mò joù hebbe.

— Tu tu tu... sou d'rais kaike... mi de aêre hee!

Verblufte aanhangers had de Jood al en woest werd de twijfelaar naar achter geduwd, met voettrappen en elleboogstooten. Er ging gestommel en geschreeuw; kerels en meiden bliezen van de hitte, krijschten ruig en pafmoe: ...daa's puur 'n stookie hier!... wà hitte!... Maar de Jood lachte stil, deftig doorgebarend, den hoed in de hand. Verbluft verstierven de stemmen uit den kring, rumoerloos in luistering. Al dichter trok de menschenprop om den kwakzalver saâm en verder af daverde het kargebonk, gehots en geratel.

— En nu gij... mijn vriend... wat dèèrt u?...

Een woeste kerel, ruw uit verlegenheid, strompelde vóór met zijn pet in de hand, de zweetharen plat over het voorhoofd gekruld, nattig glanzend. Wijd sperde hij den mond open, spoog een pruim voor de kruk in clownig gebaar, dat ze schaterden in den kring. Zijn lippen, nog bruin van pruimsap, smeerde hij woest af met den handrug. Wild zijn hoofd achteruit strammend den nek in, gaapte hij als een nijlpaard, zonder een woord te zeggen, zijn handen mèt de pet nú in zijn broekzakken saâmgevuist.

De Jood keek streng, donker, met één hand nog lager het achterhoofd van den kerel den nek indrukkend.

— Hoe heet gij... vriend? wat deert u?... waar woònt gij?

— Dà flop niks!... wà'k hiet hee?... aa's jai main d'r moàr vèn furt holp, hee?... barstte de vent woestlachend uit,... main heulé bek is t'met rot... de heule femielje sit dur in te kniese hee?... en nou ke'k dur nie eens main flees an toàfel vèn baite... hee?

Schatergelach uit den kring barstte los om den brutalen schooier, van wien ieder wist dat hij nóóit vleesch zag. De kerel, aangestooten door het lachen, gekte zenuwachtig-schel door, om zich van zijn eigen verlegenheid en benauwing af te helpen. Door de menschenprop joeg weer drift. Nauwer drongen de kerels en meiden naar het tafeltje óp. Brallend gekrijsch gierde uit den troep:

— Loà jai je nie neme Piet!... aa's t'r pain is mò je... f'rdomd,... mò je 't uitskreewe... aa's 'n kerel!

— Nou... doar kà j' op toetere!... riep hij driftig, op en neer wippend zijn kaken, terwijl de tandentrekker telkens een tangsnavel zijn mond induwde, scherp loerend den beweeglijken donkeren gaapmond in.

— Ja vriend... indièn gij... ù niet rustig houdèn kùnt, gedurèndèn een kortèn poosèn zal ik u... moetèn opgèvèn.

— Nou seg... hep geen loàrie... ik stoan t'met aa's 'n poal!... furt! furt nou... debies!

Wijder sperde de tuindersknecht zijn mond en strenger, in tanggerammel, keek de kwakzalver er in. Cierlijker en geaffecteerder wellustte zijn schorre stem hoogdravend gepraat uit.

— Ja vriènd... in dit gèval, bij dèn staat ùws monds... zal één kies... verwijdèrd moetèn worden. Wil èvèn... uw geëerden nek achtèruit dringen... Zòò... juist zòò!... Ik zal u... trekkèn geheel zondèr pijnèn... zoòals... Jaack Ròzel altijd trekt... zondèr... schokkèn... zonder stòòten... zonder smartèn... zondèr soufrànsèn...

Doodstil loerde de kijkkring op zijn handen. De achterstaanders rekten zich op de teenen, om beter te kunnen zien. Kalm draaide de Jood van zijn verroest grimmig stelletje, beplast met water uit een glas, een grooter snaveltang los, rood van roest. Even boog hij in zijn lichaam, sperde met

één hand den mond, drukte plots haastig de tang in het donker gaapgat vóór hem, verplaatste de andere hand in bliksemsnel beweeg achter den nek van den kerel, die ópstaarde de hemelwijdte in, met gespannen kop, woest verwrongen, donkerharig. In één draairuk trok de Jood de kies eruit, terwijl de kerel nog zijn kop naar achter hield gekrampt, niet beseffend dat hij al geholpen was. Zonder den patient tijd te gunnen tot spreken, zei de Jood kort en suggereerend: :

— En nu... drink! dit ijskoud heràldisch wàter... vèrmengd... met vocht... van Valura... En wèg is ...àllen pijn... èènsklàps! En nu... spréékt ook gij vriend!... Hèbt gij wat gèvoeld?... bij hèt trekken? Spréék?... zeg slechts... den vollèn wààrheid! De woestharige kop ook van dézen patient stond gebluft naar den Jood óp te staren. Niets, niets had hij gevoeld, geen sikkepit. Toen hij dacht dat het nog beginnen moest, was hij al klaar. En nu stond de trekker daar voor hem, met zijn eigen bebloede kies in de tang.

— Gô sà main kroàke!... daa's puur 'n meroàkel! ...viel hij uit, in kringetjes bloed spuwend rond zijn beenen... f'rduufeld... hep jai saìn doàr te pakke hee?... Heerekristis wà'n kanjer hee?... dut is dur puur 'n meroàkel!

— Spuug slèchts... in dezèn bèkèr... èn drink... nog één slok... van Valura... àlles gratiés... Dit vocht... dit ijskoud water... het trekkèn!... Houdt dit vocht... éénen minuut in ùws mond... op dèn plek ùws pijns... zonder... te sprekèn... zonder... ù te... bewègen... laat koelen... ùwes mond... uws zenùwen... uwen verhemèlten, uwèn spieren, uwèn pezèn,... en wèg is uwèn smart... weg uwèn lijdèn!...

Twee minuten lang oreerde de kwakzalver weer door, al deftiger, hoogdravender, voelend zijn stij-

genden invloed op het bokkige, eerst scheldende publiek. De woeste kerel stond onder hem, met opgeblazen wangen, het vocht speelsch rond te spoelen in zijn mond, doodstil in één houding, bestaard met ontzag door heel den kijkkring.

— Spuug nù uit, vriend, èn spreek!... tot ùw maagden... en makkèrs... spreekt... en zèg... niets dàn den wààrheid... Spréékt. Drink nog éénen keer ...vàn dit ijskoùd wàter... En zeg dàn... of gij pijn hèbt... aan uwèn meerderèn... en mindèren... spreekt... hebt gij pijn?...

— Geen spier! f'rdomd... of 'k mot 't liege hee? Jeesekrim! meroàkel... daa's óplucht!

— Hep jai geen spier pain Piet?...schreeuwde eén.

— Geen spier!

— En hep ie je nie van mekoàr hoald?

— Saa'k f'rbrande... aa's 'k wà voelt hep hee? snòf'rjenne moat... daa's de weg noà de hemel hoor!... Jemikremi!

Maar de Jood bleef stil even van zijn hoogte loeren met zijn gitpupillen star op Piet gericht, en toen juichend den kring rond, den hoed in de hand, schorde en stootte zijn stem weer:

— Gij àllen... ziet hèt... hooggè...eerd pùbliek... Ik ben gèèn...leugènaar...ik ben gèèn...bedrièger...ik ben... gèèn... galeiboef... gèèn Chamberlain... gèèn Rhodes!... Hier vòòr u... staat dèn... èchtèn, den èenigèn... afstammèling van Profèsseur... Jaack Rozèl... seni-òr... wòònachtig te Montabilie... in zijn leven... en strevèn... op het rotsgebergte van Zuid-Amerika, alwààr hij... de Sioux's... de Paniеews!... de Irokeèzèn, gràties hielp... gèlijk ik... dat ù doe... Hier staat hij dan, in dèn... levendèn lijven ...Gij ziet hèt... gij hoort... hèt... gij ruìkt het... gij vernèèmt het... gij beproèft het... Hij gèneest ...ùwen maagden... uwen vrièndèn... uwèn kindèrèn... Hij is... den èènigèn... Jaack Ròzel òp den

ganschen wèèreld... die hier komt om u... te bewijzèn... een weldààd... Hij is... tèr naam en tèr faam... bèkend en spèciaal bèvriend met àllen doktòren... professeùren, met àllen genèès-, hèèl-, verloskundigèn des heelen ààrdkloot... En hij rèist den wèreld door mèt hèt vocht... van Valura... en den ...professòren àchter hèm áán! En hij trekt... gansch zondèr pijnen... Hebt gij niet... gèzien... dat ik... hier stàànden... voor drie màànden... twee lammen, van wien ik den krukken... over dèn... knieën stuk bràk... ter aarden... wièrp,... hen bèstreek... met hèt vocht... van Valura... èn zij... van mijn tafèl, weer loopènden vertrokken,... rècht op! ...slank en elègant... gelijk giraffen... En hebt gij niet gèzien... dàt ik... ùw vriend... hiernèvens... trok zònder... dàt één... spier vàn zijn... gèlaat vèrtrok... en dàt hij... nu zelf... bèweert en bèvestigt gèèn pijn te hebbèn... gèvoeld? Zoo genees ik lammèn... blindèn... doovèn... rheumatieken... met mijnèn wonderdruppels... mijn vocht... van Valura... Nu zal ik nog dezen... vriend helpèn... en dan zal ik vertrekkèn... uit hoofden en onherroepelijk... zonder àanziens des persònen, na te hebben ...aangebodèn... laatsten voòrraad...

Weer bedremmeld stond een derde kerel voor hem, den mond wijd open. Zacht beduidde hij den jongen, dat hij niet noodig had getrokken te worden. Ook hém liet hij spoelen met zijn Valura, en onderhands haalde hij flakons uit zijn tasch in vloeipapiertjes verpakt. Weer aarzelde er verbluffing rond in de verhitte kijkprop van tuinderskerels en meiden, sjouwers en vrouwen, want weer stamelde de kerel, na twee minuten het vocht in zijn kies te hebben gezogen, dat hij geen pijn meer voelde. Naar alle kanten werd hij getrokken en verbluft knikte hij, stamelde hij uit, nergens pijn meer te voelen.

— Dat wondèr voor dèn prijs... van vijf èn twintig cènt!

Geen woord kon de Moor-Jood meer uitbrengen van vermoeienis. Het zweet drupte als stijfselkorrels vettig op zijn donker hoofd. Van drie kanten uit den kring drongen lijven óp, grijparmen vooruit, hoog naar het tafeltje. Meer niet. Het gezicht van den Moor-Jood betrok zenuwachtig, spijtig, alsof er een huil draaide rond zijn mond. Maar toch beheerschte hij zich, sprak hij weer met afgetobder, heescher geluid. Eindelijk, de geholpen kerels waren weer den kring ingesjokkerd; schouderbonkend, getrokken en gesleurd, babbelden en schreeuwden ze met de ondervragers mee. Het wantrouwig landvolkje kwam in beweging. Weer had de Jood getoeterd, schel en hoog den hemel inspattend zijn klanken, schuimend tegen het opsteigerend gewoel, en plots zwaaide hij brandende papier-toortsen tegen het al donkerder luchtgoud. Er kwam meer beweging, woeling in de menschprop, een uit elkaar brokkeling van broeierige kluiten. Telkens, slechts twee, drie tegelijk, drongen naar de kruk, met het kwartje klaar in de hoog gerekte hand. En drukker stalde hij zijn flakons uit, zalig wachtend op de uitwerking van zijn wondere woorden en proeven. Sneller drongen de lijven en armen óp, dat hij een nieuwen voorraad uit zijn tasch moest halen. Rapper graaiden zijn handen in den taschmuil, zijn donkere kop lachte tegen het licht in, burlesk, ironisch, onmerkbaar bijna. Nu zòng zijn stem met een klank van zalvende zekerheid:

— Een iedèr... dièn lijdt... 't zij aan zinkèns... 't zij aan koortsèn... 't zij aan wondèn, blindheid... doòfheid... làmheid... ik help hem... ook zondèr gèl-den...

Trager trok de kring om hem los. Meer en méér

handen grepen naar zijn hooge tafel, dat een stapel kwartjes tusschen zijn tangen ophoopte. Zijn oogen gitglansden, lachten, vonkten. Eindelijk stopte hij. Een zwaar gedaver en laatst gewoel dromde langs zijn tafel, achter zijn kruk. Nu wou hij ook eens een glas bier gaan drinken. Zijn keel brandde pijnlijk van het rauwe krijschen. Eerbiedig weken de kerels voor den lang-mageren Moor-Jood met zijn angstig donkeren kop, zijn streng borenden blik, zijn kalmte. Even zijn schouders in een krommige lijn opgehaald, ging zijn lang lichaam tusschen de sjofele sjouwers en tuinders, zijn zwartbleeke kop prachtig beglansd in het lichtwaas. Geheimzinnig in donker staren, schoof hij voort tusschen de botte kerels, zichzelf voelend als een Cagliostro in zuidelijke gracie en suggestie.

II

Zwaar hijgend, zijn mandjes dobberend op zijn rug, kwam Dirk snel de haven opbeenen. Maar „Tuinders Geluk”, de boot waar hij mee voer, lag er nog rustig, met vier andere schuiten achter haar áán, hoog gestapeld met schel-groene kroppen, beflonkerd aardbeirood en wortelenoranje, tegen den blauwen luchthemel in, die diep en wijd lichtte, in strakke, fel-heete zonnigheid al.
Op àchter- en voordek stonden de groenboeren saamgedrongen in hun sjofele plunje, tusschen de dreigstille, punthoekende hurrie van hoog opgestapelde kisten en mandwallen, waaruit zwavelzoete geuren ópwasemden. De baszang van de pijpen bleef seinen, als een stemmegroet van de tuinders naar de verre makkers op het land, dat de reis naar de stad beginnen zou. Een dekknecht van „Tuinders Geluk” had het plankier gelicht en ingeschoven, de reeling saamgehaakt en de kaptein was op

zijn stuurstoel geklommen. Statig liet hij draaien, het kanaal in. Uit het boothart schokkerde machinegedreun óp. Achter hem aan zongen pijpen van andere tuindersbooten, stemzwaar en hevig vibreerend, dat de stille starende ochtendlucht sidderde onder het dreungeluid. Plots klonk jagend geroep onder de zwaar lommerende kastanjelaan uit, van twee groenboeren die zich verlaat hadden en meemoesten nog met „Tuinders Geluk”. In vlieggang holden ze langs de stille huizen het kei- en sintelpad over.

— Piet Groome en Anseeler!... riepen een paar van de boot, over de reeling gebukt,... hee keptain! t'rug!... twee van Lemmer!

Hij had het al gezien, toeterde wat zangerige woordjes door zijn spreekbuis naar de machinekamer, waarop het boothart heviger bonkte, de voorboeg achteruit bijdraaide, dat de kerels in hollende vaart, rood bezweet, nog net tusschen kisten en manden over de verschansing heenklauteren konden. Achter „Tuinders Geluk” lagen nog drie booten. „De Dageraad”, „Ons Welvaren” en „Weltevreden” met tuindersvolk van heinde en ver saamgestroomd, ongeduldig wachtend op het vertrek van de vóórliggende schuit. Ook daar stond het landvolk achter en tusschen aardbei- en groentebakken opgepropt en ingekneld.

Dirk stond ingehurkt naast Klaas Grint, die weer aanleunde half tegen twee vrouwen, een lange met een gore steekmuts op, de andere met een donker roodwollig kapertje over haar hoofd gefrommeld. Vóór de vrouwenbuiken, spannend gestrakt onder den boezelaar, hoekten kistenstapels waarachter een stoet kerels gekneld stond.

— Tjonge... tjonge... d'r is nog puur wà wind op de ruimte hée?... zei met vertrokken gezicht Klaas Grint, naar de lucht kijkend.

— Daa's net,... bromde Dirk terug,... hep jai 'n pruim Kloas? nou he'k f'rdroaid main sak legge... loate!...

— Bi-jai-'t Hain!... dolde Grint,... dà sel woar weuse... roep jai sàin d'r bai op Sint Jan hee?... hier!... pak-àn... moar mondjes-moat... ouë!

„Tuinders Geluk" was het groote kanaal ingestoomd. Zacht kabbelden watergeruisch en schuimzilverende vloedgolfjes langs de kanten. Zweefluchtig zoefde het schip voort tusschen het eindelooze poldergroen, fonkelend bedauwd met vuurdroppels van trillend leven, robijnen weerlichtjes en vurig smaragd. Uren ver niets dan goudgroen, glanzend en uitwebbend couleurige hette. Een heerlijke frissche windbries stoeide luchtzuiverend om de boot, de voosduffe geuren wegflapperend het koele waterruim in. Een troep tuinders was achter de pijp geklommen, op den zwarten kop van het machinescherm, waar ze luiïg neerhurkten in den zonnegloei, of schuin opstonden achter den rooker, de koppen fel omlijnd tegen het luchtjubelblauw. Er was drukke stemmenhurrie onder het landvolk, gesnater en gelach tegen vrouwen, en overal brandende lust om van landgescharrel, marktwaar en prijzen te spreken. Een paar tuinders met fluweelige, pilow-zwarte vesten en dofzijden pofpetten, trommelden met hun gecouleurde pantoffels op het verhitte plaatdek van de machinekamer, een orgeldeun meelallend. Plots de bootbode, een kerel met roodgezwollen snuit, acteurig kaal, en voor-den-gek-houderig, met paarsen drinkebroersneus, werkte zich los uit het stemmengeroezemoes en gescharrel van de opgepropte tuinderstroep. Zijn blauwig-gladgeschoren komiekenkop grinnikte leukjes tegen zijn volkje en grimassig sprong hij op het veilbankje hoog boven de woelmassa uit, grabbelend in guitig steelgebaar met zijn hand in een

grauwen zak. Tegenover hem, op het zon-doorhit koel-scherm, zat luiïg ingedoken tegen de pijp, een kerel met een notitieboekje klaar om te schrijven. De bootbode, die onder de reis van Wiereland naar de groote stad, te veel waar van de tuinders-zélf in veiling moest brengen, bleef rammelen in zijn zak, grappigde wat tegen de kerels onder hem, dat zijn roodfrissche wangen bol schaterden, sterker zwollen, zijn blanke tanden uitwitten onder zijn bietenneus en tusschen de plaatjes-mooie helroode lippen, hagelrein. Hard en stalig klonk zijn stem, toch vol, met een galm er in als de nadreun van klokgelui. Telkens uit den zak, vischte hij een blikken nummertje op, afroepend wie er het eerst veilen zou. Zoo regelde hij de beurten, schreef zijn maat, tegen de pijp in de kookzon luiïg weggedoken, de namen van de veilers op.

— Wie mot 'r 'n nommer?... Gais Janse! Kaike?... daa's vaiftien,... klonk hard-galmend zijn stem door het gestoei van den koelen bries, klankzangerig Wierelandsch.

— Bekermaàn... achttien?... Grint... drie en veertig! Hassel... ses-en-dertig!...

— Main d'rook een!... riep een tuinder uit een achtergroepje, die nog wat kwijt wou wezen, hopend op een begin-nummer, om het eerst te kunnen veilen.

— Vaif-en-veertig!... Nelis Roskam... hee! „netòaris"... Roskam!... lachte de Bode lolligjes met een oolijken oogenknik naar den „schrijvernotaris", die luiïger weggedoken lag achter de pijp.

— Logge megoggie! nou kà je wachte,... gromde de pachter, woest dat hij zoo een laat nummer beet had. Nou was hij zoo heet geweest op een beginblikje.

De stem van den Bode bleef afgalmen de nummers met veilnamen, en telkens lacherig, uitblankend

zijn tanden, den bloedrooden lippenmond wijd open, kraaide hij schooierige grapjes uit, strooide hij schalksheidjes en hekelwoordjes boven hun hoofden rond, omgierd van terugkonkelende stemmen en gichelende pretkreetjes. Telkens klauterden andere kerels op en af het machinescherm, naast en tegen de pijp lawaaiend rond den „notaris", die overal spottend om zijn eeretitel beschaterd werd.

— Veertig! vrouw Plenk,... dreunde de Bodestem... vaif... vrouw Boterblom... neegtien... mamselle Kiester... sestien... vrouw Zeune!...

Eindelijk had ieder zijn nummer, kon de veiling beginnen. De Bode op zijn bank, hoog boven de opgepropte tuinders uit, al dichter op één punt van de boot bijeengedrongen, klankte met zijn jolige, rauw-heldere spotstem in:

— Wai selle d'r beginne met seve-en-twintig pond raspers van...

— Neelis Skorpioen,... las de „notaris" haperig af van zijn lijstje.

— Van Skorpioen,... uit Slangetje... wie sait dur 'n gulde!... daa's vier sint 't pond!...

Inmiddels had een tuinder een zwaren zak doppers losgesjord uit den kistenrommel, zich door het lijfgedrang heengewurmd, zijn waar áchter koppen, vatenstapels en manden-torens met krampigen arm, hijgend op de veilbank vóór den Bode neergesmakt. Dadelijk grabbelde die met één hand tusschen de groene vruchtjes, liet ze speelsch rond zijn vingers glijden en riep weer opjagend:

— Prechtig jong goed!... ruikt puur aa's... oo-dekolonnie!... wie sait dur?...

— Tachtig!... krijschte een stem uit de menschenkluw op de koelkast.

— Tachtig, vaif en tachtig!... draafde de Bode door.

— Neegtig!... piepte zenuwachtig scherp een vrouwenstem onder de pijp uit.
— Neegtig,... zangdreunde hard-klaar Bode's geluid ná, tusschen het briesgestoei en het koele kabbelgolfjesruischen in... Neegtig... vaif en neegtig... dà goan... eenmoal... veur de derde moàl... Rietvink!
Pachtertje Rietvink had het laatst geboden, kreeg den erwtenzak over den koppendrom naar zich toegesleept en warm wroetten en graaiden zijn armen tusschen het heete gedrang en getast van lijven. Dwars achter de pijp, waar een groep kerels zich spitste op het veilgoed, en uit alle hoekjes gretig gekijk rondging, klonk dof gestommel en geschuur van voeten op een stalen plaat en een kijverige stemmenroes, warrelend en schreeuwerig als gesmoorde ruzie.
— Halt doar Kempees!... krijschte de Bode naar de pijp,... t'met d'r al heet! nog geen hallef ses... je hep dur puur nog 'n vaiftien uur om malkoar an rieme te snaie hee?... Kaik hier!... is dur twintig pond mooie kapcainders... wie set...
— Tachtig!... schreeuwde dadelijk een venter, stemschor, rauw.
— Tachtig, van fier kant gelaik!
Vrouw Banke, met haar zwartig-rood kapertje over het hoofd, haar korte, spekvette, trillende armen boven haar tonnige buik, grabbelde in den kapucijnerszak dien de Bode op de veilbank sleepen liet. Lacherig schalkte hij, hoog boven de venters uitkijkend:
— 't Benne geen kuite... vrouw Banke... je ken dur sain nie knaipe!
Gegier stortte in en heet aangevlamd in hartstocht, tapten wat kerels schunnige moppen, die vrouw Banke met minachtend lipgepuf afweerde. De Bode had toegeslagen, en telkens weer een an-

dere venter kwam op den áfroep van het zangnummer van achter, bijzij, uit de kajuit, door den opgeknelden menschenkronkel heenduiken, met zware zakken of bakken boven het hoofd en onder den arm, alles neersmakkend in een vloek en een sjouwzucht op de veilbank vóór den Bode.

— Nou he'k vaiftig pond piek-faine groentjes!

— 'n Gulde:...

— Een-tien... een-tien... mi je drieë... een vaiftien!... een twintig... mi je viere... een vaif... een dertig!...

Overal keek zijn roodfrissche kop rond, lachte zijn lichtpaarse wipneus, drinkebroer-komisch, couleurden zijn wangen alsof de wind een blosgloed op zijn kaken geschminkt had. En hagelwit blankten zijn tanden tusschen zijn helroode lippen, bij elk opbod. Hoog pagaaiden zijn armgebaren door de lucht, fel hitste zijn stem de venters óp. Achter en om het koelscherm bleef geroezemoes gonzen van kakelwijven en schorrige kerels, rond het zwarte stoompijp-gevaarte.

— Nou he'k nog twintig pond prêchtige loage woaltjes hee?... eerste prime-kwoaletait!... hep jai doàr!... kalf-mi-je-natte neus! hoeke motte 't weuse?

Op het plaatdek van de machinekamer, dat gloeide van stoom en zon, trampelden de kerels een deuntje, brak weer herrie en gestrij los, tot de Bode er met zijn staalharde stem weer tusschenin vloekte. Een knappe donkere vrouw was uit het gedrang opgesjokt, met een zwaren zak voor haar buik, dien ze met knieduwetjes opsjorde en in een blaaszucht smakken liet op de veilbank. Haar kop droop van zweet en gloeide rood.

— Dominie hiet! paa's d'rop en bran je bekkie niet!... schaterde de Bode,... seg vrouw Reep... soo

is dur puur geen vatte àn... hee doàr... help jullie 't goeie mins 'n handje sjorre... hooger óp... soo ...soo is 't broaf!

Plots gulpte de zwartmastige pijp rook uit, verwaaiend in roetgolvende mistkransen over de tuinderskoppen, hun rompen wegdonkerend in roetbruinen damp. Ze kuchten en vloekten, de werkers, achter den bronszwarten mist en stil éven bleef de Bodestem weg. Maar dadelijk uit de wegroeting van den rook kwam het afgeroepen nummer opzetten, naast de donkervette vrouw opdringend met blauw-beschilderde manden.

— 'n Uytvinding,... lachte de Bode,... blauwkokkie in 'n beskilderde skulpmand... hi-hi!... nou minse... wà segge jullie veur veertig pond blauwkokke!... prechtige kapcainders!...

Snel en stem-knetterend joeg de opbodjacht tegen elkaar in.

— Kè jài die nie hebbe Dirk, jai hep tug geen blauwkokke teelt?

— Es kaike hoeke se goàn.

— Sestig... tachtig!... tachtig... allegoàr!... Bijai-'t Hain!

— Neegtig!... viel Dirk kalm uit... Hij kon sullie d'r bestig bruike... bai s'n aige doppers... had ie vroag veur bai s'n klante!...

Meer en meer doppers werden opgesjord naar de veilbank, en haastiger wisselden de venters hun waar uit. Zak op zak bonkte neer voor den Bode, en woester grabbelden zijn vingers in het groen. Vóór de veilbank gedrongen uit de achterste rij, stond een oude, beverige pachter, een knorrige kop met ingegroeide, zwarte vlekken op zijn neus en mottig voorhoofd. Aan zijn bepukkelde kleine oortjes, glimmerden koperig-gouden ringetjes, waar hij telkens met beverige handen naar greep, aan trok en in kneep, dat zijn lelletjes bloedrood gloei-

den bóven zijn bontvervigen halsdoek, die morsig om zijn vest kreukelde.
— Veùr 'n f'randring... vaif bosse duifeke! wie set dur in!
Laag, de armen uitgestrekt, hield de Bode de bossen wortelen in zijn hand, wortelen, breedpuntig als priktollen.
— Die mo'k main hiete!
— Alràit!... moàr se sitte vast an twee mandjes postelain... wie sait dur wà?... Harder, staliger klonk zijn stem, uitdagend, verwaaiend in de brieskoelte. Onder het koelscherm uit, kwam de roetige negerkop van het stokersmaatje koekeloeren. Langzaam groeide zijn lijf hooger óp uit de hittesfeer rondschroeiende machinekamer, waar het heet stootte en bonkte in treinrhythmus.
Maar het roetgezicht van het maatje, waarin de oogen nikkerig met het vreemd-wild wit hadden ópgelicht, verdween weer snel achter de kerels, in de stoomheete, blakerende machinekamer.
Weer acht bossen tolronde wortelen bracht de Bode in veiling. Drie tegelijk dongen gretig, heet.
— Ksj... ksj!... katjes! joag d'r malkoàr moar óp... schaterde de Bode... dertig sint!... veertig... mooi soo...ksj!...kaik!...doàr hep je Antje Meele... kom Teun!... geef toe!... geef toe... 't is tug 'n maissie...
Teun lachte, was blij dat hij van het bod af was, begreep den vriendenwenk.
— Vaiftig... veur de derde moal... Antje Meele... hep-je-en-hoord netoàris?... nou doar dan... anpakke maid! g'luk d'r mee... aa's sullie dur nie veur aige bik benne!...
Over de koppen zeilde de Bode de bossen naar Ant Meele heen, een roodbehaarde, slank-mooie meid die opgedrongen stond tusschen de rumoerige

kerels. In vaart nog greep ze de penen tegen haar borst op.

— Nou he'k drie bakke mooie sloà... nie te sien... mo-je-en-gloofe... op éere-wachtwoord... stoan... onder kistestoapel... bai án wal te kraige, drie fersche bakke!...

— Sestig!... plots zonder voorbod schreeuwde een mottige venter op een kist, weggeduwd achter twee vrouwruggen, éven in een wippertje uitrekkend zijn hals, dat de Bode nét nog zijn pukkelneus zien kon, voor hij weer snel in de diepte verzonk.

— Sestig... sevetig... vaif en sevetig!... riep de Bode, zijn hoofd draaiend naar allen kant, om te kijken of er opbod gewenkt werd in verre hoekjes.

— Tachtig!... schreeuwde nerveus de laagzittend weggeduwde weer, even opwippend, nú met zijn heelen mottigen kop boven de vrouwruggen uit.

— Neegtig!... van een andere zij klonk het sarrend.

— Roggemegoggel! f'rek jai!... die flop is main de heule uchtend t'met in de wiele... ikke ken d'r niks praise... of hai is d'r bai... nou ikke dankie... ikke mò nie meer... wà jou Dirk?

— Mò jai wete, binne d'r main soake nie!

— Nou seg... dà binne d'r drie bakke... die je nie sien kenne... drie bakke... kroppies!... kenne wel floddermusse weuse... die sloà hee?... heuldegoar slap!... ikke mò nie... wà?... wà?... nóg hooger... hoeveul sait ie doàr?

— Eén vaif!... schreeuwde Dirk,... éen vaif... je mag je wel hoaste leeleke brompot!

— Roggemegoggel! ikke mò nie... kenne wel puur floddermusse weuse hee?... mijmerde hij voor zich uit, tegen de donkere wollig-beshawlde wijfruggen op, met zijn weggezakten kop in de diepte.

Van allen kant gonsde gesnater en een rauwe klan-

kenwarrel van stemmen. De zon gloeide fel, barnend, stoofde de stanken, de broeilijven, en al paffend zweetten de kerels, in jolige rumoering van veil-hartstocht.
— Nou stoàn 'k tog puur van drie uur... f'rdomd aa's je hier sitte kenne,... klaagde een tuindersvrouw met morrend, moe-nijdig gezicht, een zwart breikous-stompje telkens van haar borst onder haar kippige oogjes trekkend. Snel, in naaldflitsend beweeg breide ze mopperend voort aan het van haar vingers dansend draadgeweb, aldoor ópstarend naar den Bode en de groenten. Geen gaatje plaats was er meer op de boot. Al de tuinders, lomp en hebzuchtig, hadden zich neergesmakt op manden en kisten of stónden op het koelscherm. De Bode had uit de kajuit een borrel gekregen, gelijk met den „notaris," die in vadsige houding bleef luieren in de gloeizon, tegen de pijp aangeleund, den borrel in één achterwaartschen smak van zijn hoofd, zijn keel ingoot.
— Netoaris hep 'm glad laid s'n happie!... spotte een groenboer met afgunst, hunkerend naar eigen zuip.
De roode kop van den Bode lachte, mond-wijd. Zijn tong klapte klakjes van genot tegen zijn gehemelte óp en prachtig glinsterden zijn tanden blank tusschen zijn vuurroode lippen uit. Lustig hadden de venters den zoet-inglijdenden borreldronk beloerd, want allen snakten naar het brandvocht, die zalige lafenis in de venthitte.
— Nog een borrel veur aige bik, veur de Bode,... ironiseerde Klaas Grint... enne een veur de „neerstige netoàris"... daa's veur sain droge keel van 't skràive... hei smakkert!?...
Dirk veegde zijn mond af, watertandde, voeldè flauw speeksel op zijn lippen klefferen, en van allen kant, rumoerden de zwoegers heete grappen

rond, nou er zoo vroeg al door de „heeren” geheschen werd.

— Strak-en-an jullie beurt hee?... beet de Bode terug... En nou!... manne broeders!... luistert!... tien bosse rebarber... segge tien... wie sait dur? Van alle kanten tegelijk krakeelde het bieden tegen elkaar óp. Een vurigste, schreeuwde den hoogsten prijs, bleef winner.

— Veur Vink... ses bos... Nou he'k nog vaiftien... wie sait dur?

Weer daverden stemmen in een golfstoot tegen elkaar in. Geraas kraterde los. Ze scholden, keven, nijdigden, nu de láter-geveilde rhabarbers veel goedkooper gingen dan de eerste.

— Dà binne dur gemoedereerde liefhebbers,... grinnikte de Bode... nog ses bosse.

— In een woesten slinger zeilde hij de verkochte stelen naar den groenteboer die ze gekregen had.

— Gooi jai hullie moar in 't bakkes hee, jai kailt moar roak t'met!

— Nog vaiftien bosse vàn... „netoaris”?... vroeg de Bode, doend of hij niet merkte dat hij een kerel pal tegen zijn pijnlijken neus gemept had.

— Houweke!... schreeuwde achter de pijp uit de notaris, even oprekkend zijn hoofd uit den luien armenleun.

Dirk bood het hoogst, kreeg ook in joligen zwier, de heele vracht van den Bode toegesmakt, pal in zijn armen. Maar nergens kon hij zich roeren, wist hij zijn bossen te bergen. Schuin achter hem hing al een rij manden, los tusschen vaten en kisten. Met de vracht zijn armen ingekneld, paf van zweet en hitte, bleef hij staan tusschen de zittenden, hurkenden en woelenden; probeerde hij zich langzaam los te werken met zijn zakken erwten en manden, uit het wasemende, broeiende menschenkluw.

— Nou nog sestig pond witte kapcainders... wà

segge jullie nou... de loatste ressies... Veur d'n dag manne... dappere vrouwe of te wel kenàu-hà?... neenet... kenau... boèseloars!...

Zwaar sjorde éen een zakje uit een bres, geboord in een hoek op de veilbank. Half afgezakt van den zinken rand sleepte een pachter zijn waar bij een touw, hijgend van hitte. Maar niemand bood meer, dat woedend de kerel zijn vracht van de veilbank terug rukte, opbonkerde tegen beenen en hoofden, met een vloek achteruitstoof, rood van gift. Zijn waar schoot de bres door, die achter hem weer sloot, knellend, walmend-benauwd. Tusschen den muur van koppen en ruggen, gromde hij nijdig nog:

— Wà suinige Job... die leeleke takkebos kaikt je an of je 't d'r stole hep!

— Nou wà dan... pluk jai veere van 'n kikker hee? aa's d'r geen sinte binne,... moedereerde een oudje, zijn neus hard snuitend met een vuilrooden zakdoek, dien hij als een geronnen bloedlap tusschen zijn beverige gele vuist kreukelde.

— Nou he'k nog vaif bosse wortele,... schoof hij weer nijdig af bij een ander.

— Dank hee?... ken jou wortele nie hebbe... binne main veuls te groot.

— Loop jai rond, duufelstoejoager... sain f'rassereerd goed.

— Disketeere komp hier nie van paa's foàder!... lachte de Bode... wà hà je nog meer?... komt dur dan mee veur 't licht hee?... O? wà? niks meer? niks?... dus je bin dur uit! Mooi!... dan he'k hier nog 'n prechtig kistje ongetelde tuinboone... Wie sait dur veertig sint...veur die heule sak... soo waid aa's de broek van vrouw Zeune!

— Vaiftig,... dofte een stem.

— Sestig!... er bovenuit gilde eén heeter, trillender.

— Neegtig!... ikke mot se hebbe!... snauwde een ander driftig.

Weer zag de kerel op de lage kist, weggezonken achter de stom-breede vrouwenruggen, een koop afgetroefd door zijn veiling-vijand. Even had hij weer een wipper van zijn bak genomen, den mottigen kop uitgerekt en gezien, met woede, dat het zijn oude tegenstander was. Nijdig trampelde hij met ingeknelde zenuwbeving zijn beenen naar allen kant, dat de makkers voor en achter hem vloekten en duwden, om de bemorsing van hun plunje.

— Bè jai doàs snurkert! hak je beene d'raf, aa's je hullie d'r nie stil houë ken.

Weggezakt diep achter den ruggenmuur, zijn plukkelkop gebukt, kookte het weer in hem van drift, probeerde hij zichzelf wijs te maken, dat het toch veel te duur ging, hij blij moest zijn dat hij er zoo goed afgekomen was.

— Hà'k strak-en-an meskien die floddermusse had... en nou... potdoorie... die heereboone!... ongeteld!... sitte d'r vast geen duusend in... magge veur main bestig hebbe... haha, wat 'n dolle smak... Nou... ikke mò nie!... wà?... wà?... hoeveul sait ie?... kaik... prechtig! prechtig, joàge hullie sain d'rais ook op!... kaik! nóg hooger... hoor main-dàt'rais-an!... kaik... goan die nog hooger! hoor! daa's d'r puur doas... Wà brenge die op?... vast geen duusend in... ongeteld! Geen duut!

— Een vaif en twintig... staalhard, hortend klonk de Bodestem... mi je tweeë... één dertig... mi je drieë... één vaif en dertig... één vaif en dertig... één vaif en dertig... éenmoàl... andermoàl... veur de derde moàl... Ritsema!

Stomp keek hij, de halsrekkende venter, stomp op de donkere vrouwruggen. Zacht, in zenuwnijd trampelden zijn beenen tusschen de engte van lijven, schijnheilig overgaand in een deuntje op het doffe

hout, en brommerig raspte zijn ventersstem, dat hij er niets van hebben moest, van floddermutsen en ongetelde boonen.
— Nou nog veertig pond peule, bestige, malsige, soetige!... schreeuwde de Bode,... nog de loàtste ressies en dan is 't puur doan!
Weer stortte een veiler rhabarber neer op de heetzonnige zinken veilbank, die dampte van geuren als een wierookaltaar. Weer sjorden zakken doppers óp en voort joeg onder proestlachen en juichender gekrijsch, gedol en nijd, de roezemoezende koop; kwam er begeeren naar de eerste schoft in de schorre, droge, heete kelen. Drukkender hitte gloeide en zwamde néér op de menschenprop en de koppen. Warmer stanken in het zonnevuur, ontbroeiden op hun morsig vel, en de kajuit ademde weezoete luchten uit van bakmuilen en grijnzende mondmanden, walmzwaar en duf bezwangerd, naar het dek. Aardbeien geurden wee-zwoel rond in een damp van benauwde zoetigheid, en telkens, in verschuiven en versjouwen van groenten, brandden de kisten hun rood uit, in zengende blakering; kogelende vruchtjes vuur tusschen hel groen en zacht bleek, donker-droef groen.
Dirk stond door geuren en bries bekoeld het polderland te overstaren. Van den luchthelm naast hem sprong plots een roode kerel af met een zwaren zak lage waalen. De rooië venter, kuchend en keelschrapend, sleepte zijn zak, van boven nauw dichtgesnoerd met een dikken, vuil-witten band, op de veilbank.
— Wà binne 't veur snoàke?... vroeg ongeduldig van zijn bank de Bode, droog komisch op den rooië neerkijkend.
— Sestig pond loage woale... de leste!
— Sestig pond... prèchtige loage woale!... schreeuwde de Bode dadelijk, zonder te zien...

fersche, malsche woale... wie sait dur honderd gulde...
— Eerst kaike hee?... se kenne d'r puur te dik weuse,... zei norsch een vrouw.
— Sièn je woàr,... duwde Klaas Grint er tusschen door.
Gejaagder morrelde de rooië aan den zak, driftig rukkend aan het wit stuk band dat er niet afkronkelen wou. De Bode, ophitsender, bonkte al met zijn handen op de schouders van den venter, grimassig doend of hij hem hielp trekken. Ongeduldiger, geprikkeld, verhit, dolden en schaterden de kerels op hem aan.
— Die boel ken d'r nie los, vast nie... dà binne d'r geen woàle,... dà seg ikke jullie!... smak die geep op s'n almenak... dà s'n ribbe kroake!
— Aa's je main! je bent d'r nie lekker op... aa's 'n kikker op 'n kluitje hee?... snauwde verontwaardigd, knorrig en sputterend van vermoeienis, de rooie groenboer terug, zijn zak even loslatend van verlamd moeheidsgevoel in zijn armen.
— Furt d'r mee, los die rommel!... joeg de Bode weer óp, dien het nou begon te vervelen,... furt! of ikke sèl 't doen... f'rdomme, 't kroàkt hier op de bank of Sinterkloas er reeë heb!
Van zijn stoel, de beenen uitgekromd, rukte hij aan den zak, nijdig met driftige handmeppen, maar de knoop bleef in een kronkel gesnoerd. Giftiger rukte de rooie dat het vette glimzweet van zijn blanken kop waterde. Niets hielp. Allen in de voorste rij beukten en rukten den zak, die als een levende romp gepijnigd op een folterbank, in zijn grauw brons en plooierige vadsigheid méékronkelde en stuipte onder de driftige meppen der kerels. Jool hadden ze ervan, gierende jool om de zweetende, vloekende onmacht van den rooien groenteboer.

— Dà goan nie,... dolde Klaas Grint,... hai hep sain d'r vàstbakt...

— Nou, ikke seg, daa's 't kouseband van sain tante!

— An-main-huploà!... van sain skoonmoeder t'met ...die hep dur koabels om d'r kuite!

— Niks gedoan! 't kouseband van sain maid! kaik d'r stoan 'n merrekie op!

Woedender voelde de kerel hittedrift in zich opfuriën onder het heete geschater en de stekelige lolletjes van de groenboeren rondom. Maar het dolst maakten hem de nijdige grapjes boven zijn hoofd van den Bode, dien hij niet zág, maar hóórde grimassen. Eindelijk viel hij nijdig op den zwikkenden en krampenden zak áán, beet er zijn tanden woedend op in, rukte den knoop heen en weer met zijn van drift gloeienden mond als een hond een beenkluif, knaagde, scheurde en knarste. Even kwam er een stompje loswarrelen. Grabbelend trok hij zijn mes, sneed plots den band door dat de zak, gerammeid, ingehurkt en vernederd, van boven lossprong uit zijn worgende klem als met een snikkende zucht naar lucht.

Weer nieuw goed werd aangesjouwd, nú losse slabakken.

— Mò je nog twee bakke, soo uit 't knuisje van Knelis Tijsse?

— Hee, hep je d'r veur main ook nog twee?

— Ikke hep er nog één veur je,... krijschte een ander er dwars doorheen,... veur de hàlft van sain prais.

— Daa's liederlik, jai natte kip! hou je bek, jai ben d'r nie in vailing.

Met een grooten bak sla wou de dwarsdrijverige onderduiker zich door het kluw venters heenwerken, maar van allen kant bonkten ze hem terug, moest hij strompelend en struikelend maken dat

hij weg kwam, het stillere boot-achtereind op.

— Loà dà varke nie deur... eerst de bakke van Tientjes wèg... hee Tientjes! wà hep je dur nog meer?... rebarber he'k had, pene, sloà, postelain ook... boonekruid... loate „spanneezie"...

— Ben d'r uit!... schreeuwde Tientjes opgeruimd terug.

— D'ruit! mooi, dan he'k nog tien bosse faine pene!

Een sjofele, monsterleelijke tuindersvrouw, een rimpelig begijntje, met dik-apige lippen en stom naarvoren geduwd kakement, had zich in haar hardgeel manteltje vooruit gedrongen, bij kleine stootjes en duwetjes. Nou alles op het eind liep, er verslapping kwam, en een wrevelige hunkering naar de schaft, drong zij vooróp, listigjes speculeerend op de vermoeiing der andere groenboeren. Met een schuchter-zwakke stem zette ze een bodje in, en plots dromde woest gesnauw van alle kanten tegelijk op haar af.

— Saa'k leefe! doar hep je 't kallef mi-de-natte neus!

— Loàt de boere moar dorste! ken hoàr 't skele,... minachtte een andere vrouw met venijnigen, puntig-bitsen kop, bejeukend haar scherpen neus die uitpriemde als een boor onder haar gore steekmuts. De eeuwig breiende ventster, met haar knorrige moppertronie, moe, snauwde mee, schril. Niemand gunde het rimpelige begijntje haar sjofele koopjes.

— Roggemegoggel! de gele medam hep 't puur op d'r heupies.

— Se hep o-de-kelonnie van d'r gelant op d'r jakkie!... hoonschaterde vrouw Zeune, en de breivrouw rolde weer een vloek naar haar verschrikt snuit.

— Veertig... sint... veertig,... hakte de Bode door

het stemmengesnauw en gekef heen,... veertig eenmoal!

— Vaif-en-veertig,... nijdigde een andere vrouw, alleen maar om óp te bieden, wrevelig wetend dat ze de waar toch niet noodig had, volgepropt als de mannen en wijven al zaten bij den laatsten rondgang.

— Vaif en vaiftig!... dolde een kerel er tegenin, die de gele madam niet luchten kon, met genot haar uitgebuilde kaken zag verangstigen. Zweetrood glom de gele madam, stotterend in verlegen angst, bekrabbend haar apigen, gelen mond en kin. Benauwd glunderden haar oogjes, vol glinsterend sluwbang licht, óp naar den Bode. Want op het eind van elke veiling was zij taai, dat wist de kerel.

— Sssjesjjtig,... siste ze even uit met een wenk van haar magere knokels, sluw, schuchter toch. Nijdige snauwhoera's gierden haar hoonscherp tegemoet.

— Je man kaikt mi sain skele lampies noar je heen! ...sarde een tuinder achter haar rug, haar telkens porrend tegen de schouders, dat ze schokte.

— Nouw sssjjoà... nouw sssjjoà... aa's... aa's... tongsleepte ze, in wanhoop opgejaagd om hooger te bieden. Haar stom, geel kakement sidderde van zenuwschokjes, haar apige lippen trilden en haar ingedrukten neus, wijd opgewipt bij de reukgaten, bewreef ze onder het lispen... nouw... sssjjoà... jullie gunt d'r main geen sssjjpòg woàter!

— Wà mò je tug mi die pene veur sestig uitvoere waif?... je koop hullie patteklier veur vaiftig bai ònster,... sarde eén weer in hoontoon.

— Nouw sssjjoà... nouw sssjjoà... brabbelde ze verlegener terug, ópstarend in oogenangst naar den Bode, met zenuwsnel wimpergetril, als hing een slingerend mes boven haar hoofd. De vrouwen

grolden, konkelden en schaterden vinnig jaloersch, in woeste pret dat ze haar zoo hoog opgedreven hadden in hun gejaagd bieden.

— Nou mag sai d'r biertje loàte werrike?... bi-jai-'t Hain?!...

— Sestig, eenmoal, veur de derde moal!... hakte de Bode droog door,... vrouw Joapeke!

Ze beefde als een riet, vrouw Jaapeke. Ze voelde in haar zenuwangst, dat ze toch te hoog was gegaan. Bang graaiden haar gele, breed-bemouwde slobberige armen naar de penen die de Bode tegen haar platte borst smakte. Geel-rood gevlekt dampte haar tronie, die monsterlijker rimpelde als een oud-wijverig apenbakkes in glimmend zweetvet. Niemand durfde ze aankijken, als had ze een gemeene streek uitgehaald. Tegen haar hardgeel, kaal kort manteltje, knelde ze zenuwachtig de penen, en banger loerde haar monsterlijk verdroogde begijntjes-kop úit, tusschen de felle davering van het wortelen-oranje en het fijn-kartelig uitgeknipt, donkergroen loof.

— Nog twee koopies, dan is de skaft dur,... lachte de Bode, een bittertje weer met zijn smaktong wegklakkend en opzuigend zijn adem.

— Nou he'k nog 'n sak mit leefende woar... geen f'rklikker in de buurt?... niks nergens peliesie?... wel-nou-dan!... dan he'k hier springlefende woar ...twee prêchtige kenaintjes!... kaik hullie tippele! ...kaik hullie tippele!... loà main in gosnoam niet langerst proate... beste minse!

Den grauwen zak had hij opengefrommeld en er met één hand, bij de ooren, een donzig blond konijntje uitgegrabbeld dat angstig spartelde en de voorpootjes kramperig tegen het witbevlekt borstje óptrok. Geschater barstte óp naar het hangende diertje, kerels gierden, vrouwen gilden.

— Sou 't d'r 'n broertje... of 'n sussie van sain,

moar dur sit dur nog een percies-eender in de sak ...wie blief der hullie?

In rauwen humor, de twee ooren in één hand saamknoopt, keerde hij het konijntje naar zich toe, het ruggetje naar de koopers, vroeg, het venijnig tikkend met den vingertop op het beweeglijk, zenuwtrillend neusje:

— Hoe vint ùfus de f'rgoadering... die ùfus broàde sel? ouë jonge?...

Heet gegier raasde uit den troep en het konijntje draaide hij rond aan zijn ooren, dat het dierke als een spiraalwrong weer duizelsnel terug schroefde. Krampiger spartelden de opgetrokken voorpootjes; suf bleef staren het stomme kopje tusschen de enge oorenknel; sneller trilde angstiger het blanke neusje.

Vrouw Jaapeke was er weer het eerst bij met haar bod.

— F'rvloekt, die komp nou altaid op 't lest! stiekum uit 't hoekie... snauwde de breivrouw weer, giftig doorwriemelend haar steken bij de webbende vingertoppen.

— Is juffer luiwoàge weer an 't woord?... spotte een groenboer naast haar.

— Nouw sssjjoà... nouw sssjjoà... kauwden haar dikke lippen weer, en zweeterig, met roode vlekken rondgetrokken als doffe bloedvinnen, glom haar gele begijnentronie. Angstig loerden haar oogen óp naar het zacht nog náschommelende konijntje, dat de Bode telkens kleine draai-duwètjes gaf. Droevig-gebluft staarde het kopje, de oogjes trilden, keken wijs als voelde het deernis, dat ze hem zoo plots uit zijn stikdonkeren, duffen aardappelenzak in het felle zonlicht daar te kijk hingen. Zijn spichtige steilgrijze snorhaartjes beefden en zijn weeke angstbekje mummelde wat, als verkauwde het zijn eigen angst.

— Veertig éenmoal......
— Sestig!... klonk de rauwe stem van een tuinder achteruit.
— Ksjt! ksjt! katjes... siste een kerel,... sloan jullie de gele medam veur de sokke...
Weer trok weduwe Jaapeke beverig aan een grooten knoop van haar hardgeel manteltje; sterker trilden haar oogwimpers.
— An joù juffer luiwoàge!... veur aige bik!...
— Wà mot dur medam mi knaine van doen? sai freet d'r puur kalkoene!
— Nouw sssjjoà... nouw sssjjoà... sleeptongde en lispte ze angstig terug, afwerend duwen en grapstooten in rug en zij,... jullie gunt dur... gunt dur... 'n minssjch nikssjch.
Angstiger loerde ze naar den Bode óp, of een hooger bod inviel.
— Sestig één... sestig anderr...
— Vaif en sestig!...
— Mooi soo!... gooit de boel óp waive!... aa's alles brandt brandt woater ook... loà jullie je aige nie troefe... van die gele sloerie-ekster!... stootte een venter uit, grinnikend tegen een buurman.
Weer had vrouw Jaapeke den Bode stiekem gewenkt, vlak op zijn schoenen schuwtjes-snel een knauw met haar beverige handen áfdrukkend.
— Aaj! vrouw Joapeke! main eksterooge!... krijschte de Bode, een arm en been lawaaiigkomiek de lucht insliertend, het konijntje meeslingerend bij zijn ooren.
Joelend hoongegier schaterde los. Vrouw Jaapeke stond bedremmeld, nu de Bode haar in zijn gedol verraden ging, dat zíj aan het bod was; dat zíj op zijn schoenen gedrukt had. Weer hooger ging het tegenbod, angstiger rilde de gedachte door haar heen, dat ze de beestjes niet kreeg.
— Sien jullie, de gele medam was 't weer!...

— An-me huploa!... nou kraig sai twee fraiers thuis!...

— Tachtig!... hakte weer door de Bode, en weer voelde hij een half verborgen druk van vrouw Jaapeke's beverige knokels op zijn schoen.

— Vaif en tachtig eenmoal... andermoal... veur de dèrde moal!... vrouw Joapeke!

Weer barstte een rauw hoera los rond de gele madam. Ribbestootend bonkten ze haar, gilden en hoonden de jaloerschen om haar heen. Want ze wisten wel dat zij dingen plaatste, die anderen nooit gebruiken konden, bij wijven in de Nes. Daarom durfden ze niet nóg hooger tegen haar opbieden, bang dat ze er misschien aan hangen bleven. De Bode had het konijntje weer in den zak gesmakt en rolde de levende waar vrouw Jaapeke tegen haar platte borst, boven den wortelen-stapel, waarmee ze nog onder de armen tusschen de menschenkluw ingepropt knelde.

— Saa'k f'rbrande aa's 'k snap wà 't waif d'r mee uithoale mot... verleje... mi Juni hep sai ook... die vaif prêchtige leeuwerikkies kocht... die hassebas... woar hoalt 't murmel de sinte van wég!...

— Van beroep is d'r man tug stroat-oàrm,... hoonde een ander... hee! gele medam, koop jai d'rais 'n nuwt stelletje kiese hee?...

— Trek jai d'r veere van 'n kikker!... schaterde valsch mee de vrouw met de roode kap en woelige cierseltjes boven haar voorhoofd... se is t'r moager aa's 'n tang! en 't laikt dà se koopt veur aige bik!

— Nou,... grinnikte de breivrouw,... in de stad... loopt 't mins... soo ver aa's de hemel blauw is... en roakt t'met nooit niks kwait van d'r kar.

— De leste koop!... luistert wél, goê-lien,...schalde hoogklaar de Bode weer,... om te beginne en an te

vange mit 't begin, he'k hier 'n prêchtige tak rooie maidoorn... wie blieft... wie sait!?...

Van vier kanten raasde áán een dooreengolvend stemgekletter.

— Tien! vaiftien!... achttien!...

— Mit je álle achttien,... lachte de Bode,... mit je álle twintig... wie mot!...

Dat was blomgoed waar de hééle stoet op loerde.

— F'rvloekt... die fint snait d'r ieder dag 'n takkie van sain boom... aa's tie dit joar... geen tachtig pop veur s'n boom moak, hiet ik puur geen Teun Stainders meer!

De eerste bloemenkoop was weggerùkt. Langzaam achter een stapel aardbeikisten uit, wrong een groenboer nog twee kleinere takjes. Maar nóg schreeuweriger, voor hooger prijs kochten ze die in. Ze wachtten er op en hurrieden allen tegelijk er om.

— Op is de boel!... gelukkig, kwam d'r aêrs nog muiterai an boord... Moandag weer 'n handje!... lachte de Bode,... en nou he'k hier nog prêchtige lelies... wie mot dur... wie?...

Nauwelijks had hij de vormfijne, lang-stengelige bloemen in de handen of ze smakten op hem neer. Twee vrouwen rukten een heel bosje uit zijn warmen knuist.

— Ikke ook, ikke mot d'r óók...

— Hier... doar hep je vast màin... vrachie sinte!... ikke hep d'r tien!...

— Màin... màin!... daa's geméen!... gilde een ander... ikke hep d'r eerst said!...

— Krikf'rdorie... die blomme luchte lékker,... snoof Dirk verbaasd-loom óp,... die mo'k hebbe veur main klante!...

De vrouw met de stuipige breikousstomp was plots óver de hurriënde en dringende kerels heengebukt, haar vat-breed achterwerk een groenboer langs het

gezicht schurend. In een woesten ruk had ze vrouw Jaapeke de lelies uit de hand gescheurd, de bloemen haastig in haar schort beschermend. Vier andere vrouwen, met verkoop van de veiling zwaarlijvig bijeengeklonterd, sprongen bijzij op de gele madam af, om te zien of ze nog meer blommen bergde. Maar in één ruk had de breivrouw haar leeggeplukt. Grienerige woede-trekken groefden om den schreimond van de gele madam, en sputterend vloekte ze naar de woest-sterke vrouwen. Een eindje van vrouw Jaapeke af waren nu wat groenboeren op de breivrouw losgesprongen, om die den blommenboel te ontfutselen, haar bonkend en krijschend dat ze niet had laten uitveilen. Maar de breivrouw weerde zich heftig, trapte naar achter, beukte opzij in den knellenden warrel van graaiende en rukkende handen, stampen van beenen en lijven. De Bodestem schalde plóts bóven het warme stoeigewoel uit, in een lach van zijn frisschen kop.
Als een laag-bezolderde ark, spitsig toeloopend en hellend bij den boeg, dampte de kajuit, volgesmookt van pijp- en sigarenrook, snikheet. Grooter en ruwer dan in het fel deklicht, onder halfschaduw nú, loom neergesmakt op de rooiige ruw-bekwaste banken, leken de vrouwen- en manskoppen in de kajuitdiepte. Achter enkele halfverduisterde hoofden, wangbrokken en couleurig haar, stroomde zonnelicht-spuiing door de hooge ronde kijkgaten, beómtrekkend even wat tronies in een zoom van goud, een fijn vloeiende lijn die gloeide soms als een electrische lichtdraad. Schuwere glansen schoten door morsig-beruite kijkgaten, hoog ingeboord boven den boeg, scheemrig vervloeiend in de halfdonkere kajuit-sombering. Langs de wanden en middenin, plankten de ruw-roode banken, breed, waarop neergesmakt dromden in een stom-

me hurrie van punten en brokkelige kanten, kisten, pakken en manden.
Een lange kerel met heel kleine oogjes, zijn hoofd de zoldering rakend, waaronder zijn gebaren reuzigden, holde heen en weer om te bedienen, stapte telkens op een vrouw af, die op een bankpunt koffie schonk uit een bruin-beschilderden koffie-stoomketel.
— Koffie main!
— 'n Bakkie g'laik!
De heele bende, donker en reuzig onder de lage balken-zoldering, slurpte koffie. Overal ingebukte nekken en gezichten, de warme lippen op de groote kopranden platgeperst, vuile handen rond de kom gekneld.
Dirk lag met zijn arm op een stapel manden, en achter zijn hoofd, op een tusschenplank van de middenbank, tweekants bezet, stapelden bossen groenten en bloemen, zoetzwoele lelies tusschen voos-luchtende aardappels en kool. Naast Dirk hurkten, met de beenen onder de kin opgehaakt, Klaas Grint en Rink van den polder, happend en smakkerend in scharren en poonen, ronkend van vreetgenot. Dirk had zijn derden kop koffie al heet ingeslurpt, luisterde nu, dwars door het leuter-geratel en handen-geklakker van nasjacherende vrouwen en kerels om hem, naar Grint, moeilijk verstaand, zijn oor geheven als een luistertrechter tégen het heet herriegeraas der stemmen in.
— Màin 'n segoàr... moàr hardstikke swoàr!... schreeuwde Dirk.
— Enne main nog 'n kats, veur sain sinte,... grinnikte Grint op Rink wijzend.
— Dà was d'r main 'n sjouw Dirk!... schreeuwde Klaas Grint met beverige stem, doorschokt van gedreun,... nou he'k tug puur neegtig bakke oarbai

op de boot — hee anneme! — main nog 'n bakkie leut!...
— Daa's f'rduufeld achtste bak,... lachte de bediende.
— Nou wà sel 't?... betoàl 'k hullie nie? houw tot soo langest je snoàter,... nou hoor je Dirk? Daa's tug puur neegtig bakke, alleen van main rechterhoek!
— F'rek jai!... viel Dirk met vollen mond in, zich verslikkend aan de koffie dat zijn kop bloedrood te barsten dreigde.
— Kaik nou, die wil d'r babbele aa's tie te slikkebikke sit!
Van rechts schreeuwde een vrouw midden uit een kakelgroep, naar den rookboeg tegen een kerel, het meest voorop in den damp:
— Nee!... dà was 't snuitwerk van Henk... hai kwam 'n kiekie loere onder de trap hee?... moar 't was vast Henk de koalbuik!
— Henk de koalbuik?... lachte de kerel,... Henk?... Heé joa, twee brandwaintjes mi suiker veur de doames... en nóg twee veur main aige hail hee?... Nou Oàf!... ik seg je dàn... dà die Henk d'r sain aige beeste loà f'rhongere!
— Nou, daa's main 'n merk! de fint is d'r tuureluurs... in de eeuwighaid in de loorem...
— Daa's klesseneere, daa's klesseneere!... bulderde de vent uit den rookhoek naar het vrouwengroepje,... hai lait s'n borrel glad... hai likt s'n urretje op sàin menier... moar de fint... ken d'r puur sain honde nie te vreete geefe... s'n aigeste beeste... dà benne d'r vaif!... hee... hee!... Dirk... hè jai hoort dà die trekhonde... van... vàn...Henk... de koàlbuik...dà die d'r twee skoape van Jaanse van de Lemperwai hebbe afmoakt... se hebbe de beeste puur van malkoar skeurt!
— Nou... wà nou?... schreeuwde Rink terug...

daa's tug krek eender... al die honger-meroakels... die tuinders doar... die Lemperhoek uit... se hebbe d'r vast selfers niks te freete... Is d'r netuurlik, dà sullie d'r honde snachs skiete loate! kenne sullie d'r aige potje soeke... en woest aa's die krenge binne... se f'rskeure je... van malkoar... Bi-jai-'t Hain?!
— Nou, 't is d'r 'n klussie!... blerde de breivrouw knorrig, dwars door het roezemoezige gekakel van andere schelle stemmen uit het vrouwentroepje,... 't is main 'n klussie... main beeste legge d'r vast... en freete d'r aige vetje.
— Wà sà je màin d'ran jokke... laikt t'met of sullie 'n botertonnetje inslikt hebbe, soo kè je hullie ribbe aa's hoepels deur d'r pins siene heensteke...
— Nou,... zeurde een venter met geknepen schor geluid,... wai binne aldegoàr noakend!... die beeste motte f'r aige kossie skarrele... se hebbe d'r geen freete veur... voed jai d'r noàr hullie g'noege! vaif keere t'met... Se benne d'r soo ellendig sterk... en bloeddorstig... enne uithongerd!...
Uit den boeghoek waggelden de kerels óp van den donkeren achtergrond, en dwars door de groen-violette wolksfeer in het oogenvuur der kijkgaten, sloegen de lijven en handen van opstaande en gaande kerels een storm van lichtschokken, groot-donker in de rooksfeer die zacht-gloeiend kwijnde in dampige flakkering bóven de banken.

III

Tusschen het gewar van melkbooten aan het Westerdok, stuurde de kaptein de stadshaven in. Tegenover „Tuinders Geluk" waren al de drie andere booten binnengeankerd. Over den dwars dooreengestapelden rommel van kisten en manden sprongen de venters en vrouwen heen en weer, in een woe-

ligen stroom, overgolfd door snikheete stanken. Van den „netoàres” kreeg elke veiler een papiertje in de handen gestopt waarop stond, hoeveel en van wie hij te vorderen had bij den teruggang naar Wiereland. In gistend gewarrel, als een opgejaagde horde begon de uiteenkluwing van kisten en manden, weggesjouwd, verdragen op nekken en koppen.
Aan den walkant, in het zomerochtend-gloeien, wemelde het van lichtbruine handkarren, waar de verhuurder in zijn zonnig-wit overhemd bedrijvig doorheen manoeuvreerde, met elken venter wat snaterend en dollend. Vischvrouwen in kort-blauwe of rood-baaien rokken en wit-flodderige jakjes, kanaljeus-aanhalig gekapt met de stijf-bereepte haarkrullen, drongen, woelden in gillerig gekakel en geratel tusschen de enge karrengangetjes, opgejaagd, verhit snuffelend en schetterend, vastgrijpend de groenboeren om aardbeienwaar. Halsbloote Zeedijksters en stadsventsters, met lawaaierige blouses, opgedirkt in heet-lokkend gestreel van roode strikjes om blank naakt, verdrongen de losse kijkers, paften vooruit met hun borstzware zwelling van lijf, pronkend onder het vroolijke getinkel en gerammel van hun koralen snoertjes met gouden slootjes, in glans begoten. Op één hoek drongen samen jodenmannetjes en jodenvrouwtjes, schuchter-brutaal, bang-overmoedig tegelijk. Van de boot áf, dromden, bonkten en zwoegden de venters, botsend tegen elkaar óp, ieder naar zijn huurkar.
— Hassel... hier... Has...selll!... jou bakke!
— Bierbrouwèr!... pak d'r an!
— Bier...broùwèrr!... schreeuwde eén naast den eersten krijscher, die ook een bak van dien venter had losgewoeld,... pak-àn! jou bakke!
Tusschen de aangolvende massa, waar gloeiender het tempo van koortsige jacht en verkoophartstocht

doorheen zwol, ging woelender angst van niet-gauw-genoeg bij hun markt te zijn.

— Joap Kerredaik!... hier heen!... donderde rauw in drift een stem.

— Vrouw Zeune!... jai doar!!... is d'r op kommende wège!

— Vrouw Engels... daa's jou goed! mò jai dà nie tut je steke?

Rauw er doorheen brulde een venter, barstend van drift, met verzenuwden zweetmond, zijn kop doortrokken van bietroode vlekken in zwoeghitte:

— Gais Kerredaik kòm! of ik donder je bakke teuge de grond... ikke kèn hullie nie langerst hewwe! se benne d'r swoàr aa's 'n lokemetief!...

— Gaa-ais! Kerre... daìk... bazuinde een andere tuinder in rauw, woest gekrijsch, ingekneld tusschen groenboeren en meiden. Vastgebeukt met een loodzware bakvracht, zat hij tusschen drie karren in, en doller krijschte hij om verlossing naar Kerredijk, die zèlf praatjes verjoligde met een Zeedijkster. Wilder en ziedender stroomde een krioelbende langs en óm hem zonder dat hij zijn eigen waar kon raken. Te dansen van moordende drift stond hij, vloekend de bakken tegen buik en keel aangedrukt, zijn zweetkop zóó heet en rood gezwollen, dat het leek of hij met zijn tronie in een meniepot gesmakt was.

Bij hoeken en brokken was de handel aan den walkant al begonnen. Dirk had een bak of tien, niet te gebruiken voor zijn klanten, verkocht aan een dikke meid, die op zijn karkruk wiegeldijend en breeduit haar zwiepende beenen, met mandjes zat te spelen.

— Nou seg erijs blondje... vleide ze zoetig-Amsterdamsch, dat Dirk een huiver van wellust voelde kruipen door zijn korpus,... feur die daar as je d'r nou 's drie sint seit!... drie pop de honderd! ...hep je dèn je b'komst?...

— Bi je bedwaild geep! hep joú neudig! die vaif veur vier pop!... geen duut minder!... je ken d'r bai main nie figeleere!...
De dikke-dij-meid zat onrustiger op de karkruk te wiebelen.
— Nou blondje!... toe noù!...
Vlak achter de meid opgedrongen, ademhaalde in snurkerig gerucht een vuilneuzig zusje, dat toekeek, bleekgoor en stil. En rond de karren schreeuwden jochies en meisjes, liederlijk en vuil, als dolle duiveltjes in schel getier, tusschen elk engtetje en doorgangetje kruipend en gierend.

IV

In den middag tegen vier uur stond Dirk weer met zijn kar aan „Tuinders Geluk". Loom en doodop sjouwden de venters aan, ieder uit een andere wijk. Om drie uur had Dirk zijn kruier afgedankt, een daalder betaald, was hij met al zijn klanten klaar; duizelig en vermoeid, zuchtend naar drank, in wat kroegen hier en daar neergesmakt, en eindelijk een uur later op de boot aangeland. Nou had hij zijn duiten in den zak, wel zeventig pop, die hij zwaar en warm voelde proppen in zijn broek. Hij wou, moést er wat kwijt van. Het was een heete stroom van geldgegrabbel, die hem bedroesemde. Er moést wat gezopen, gezópen. Nou kreeg hij straks nog de laatste zending aardbei uit Wiereland.
— Tjonge! Tjonge!... dà most d'r moar gauw van deur... en dan hep je... 't end tug!... de soàlige soaterdag-middag... enne de sondag!... Bi-jai-'t Hain?
Hij was de kajuit ingestapt, sukkelig, met de handen in de zakken het trapje af, vragend den kaptein hoe laat hij de aardbeisloep verwachtte.
— Die ken d'r t'met in 'n ketiertje sain... kaik op dek!... de lui stoan d'r weer an de kant te dringe! ...kaik die maide!...

— Wà sou 't... in 't harretje van de groote hoal hee?

Grimmig en nijdig op alles, had Dirk zich in den hellenden boeghoek neergesmakt, languit zijn been op een bank, den kop en de schouders ingediept tegen een richel, die hem pijnlijk priemde in den rug. Even moest hij toch adem scheppen. Hij zweette als een paard.

Meer kerels dromden in en zwaar nevelde de kajuit in vaalgroenen rook, grijnziger, nu de kisten en manden nog niet van de karren ingesmakt, hurrieden op den vloer.

— Is d'r dà 'n hette... main goed... brant d'r puur op 't laif,... zuchtte vrouw Zeune.

— Daa's net! ikke sweet d'r aa's 'n os hee?... ik ken d'r geen stap meer! vast nie!

— Pak 'n happie!... Beemstroà geeft 'n rondje!

— Bestig,... gretigde verhit, met uitgedroogde stem de breivrouw.

— En jai gele medààm? hep ie de klantjes beet had hee?... hep je d'r op gefigeleerd... mò jai 'n happie?

De gele madam bedankte, zat verschrompeld in een hoekje te blazen, met haar lange wollige mantelmouwen over haar vingers verzakt. Haar mond stuipte in zenuwtrekken. Ze kon geen syllabe uitbrengen meer, óp van smoorhitte en vermoeiing.

— En jai vrouw Zeune?

— Nou, wel twee!... schraapte ze mannerig uit,... enne... geef d'r de gele medam 'n affekoatje... an 'n boere jònge hep sai 'n sussie dood!

Klaas Grint bonkerde hakzwaar de kajuitstrap af, met Rink áchter zich aan. Rink scheerde de zoldering met zijn pofpet, al liep hij ingebukt met zijn kop.

— Krikemejenne!... daa's 'n afferekoànsche smoorte hee?... god hep de sege! moar nou bi'k

tug t'met deurmidde loope hee?... zuchtte de reus, paf en onmachtig neersmakkend op een bank. Met twee handen tegelijk schuurde hij het zweet van zijn gezicht met een grauwlinnen zakbrok.

— Moei!... moei!... 't sel wà,... bromde Dirk, zijn pijp nijdig uitblazend, dat donkergroene damp zijn kop omstóómde.

— F'rek... bloas jai 't sielemint van je paip d'r nie uit!... ik sit hier veur main pelsier,... gekte Grint naar Dirk.

— Moe,... bromde Dirk doorblazend, bolwangig, dat het vuur weer uit den gouwenaar spatte in pijlfijne dansjes,... moei, nou bi'k van drie uur t'met in de kous... jai... jai?...

— Ikke... ikke... aarzelde de stem van Rink,... nou eerlijk said... ikke d'r dan van vier hee!...

In woesten smak laadden de kerels hun bakken weer de boot óp, en dadelijk, ná den droeven seinzang van de pijp in den blakerheeten middag, draaide de kaptein het havengewoel van de groote stad uit, onder het dampige, oversmookte, violetgrauw van den hemel en stevende het gloeiende couleuren verspoelende IJwater in.

V

Bij Grint zaten de meisjes in het halfdonker, paf van de hitte, doodop van den aardbeipluk, lusteloos en morsig nog op het achterend. Toen de mannen instapten bonkerde er rumoer in het stikheete hokje, dribbelde het vrouwenkliekje onder zachte gicheltjes en lachkreetjes naar de voorkamer, waar de kleintjes sliepen in bedsteeën en ledikantje, en het duf stonk naar verstoofde menschenlucht, zweet en adem. Zenuwachtig door het lawaai van de zware stapkerels en de schorre dronken stemmen, draaide moeder Grint het lampje óp vlak voor het raam, dat half in hoog-ópgebloeide gera-

niumbladen en dennetjesgroen gezakt stond. Het vuur van de helroode blommetjes vlamde ertusschen en tonglekte, felrood. Acht potjes in een rij, opgekneld en saamgeknust achter het dichte venstertje, dat nog inniger scheen in zijn kleinen ruitjesbouw, de blommen hoog uitgetakt tusschen een pot-dennetje. Vlak er boven het gordijn, geelblank doorgoud van den lichtstroom, met zijn wollige bolletjes zachtglanzend neergekroesd in het groen. Een klein scheepje hing tusschen het ruitje en de blompotranden te pronk, met zijn teer mastwerk, ragge kruisdraadjes en koperen boegplaatjes, glanzend tusschen de warme roodaarde. Zóó, intiem en stil, het raampje met zijn uitgeteerd groen horretje in het puffe zomeravond-kamerke, leefde een eigen bestaan achter zijn stille, glansgouden gordijntje.
Vader Grint, opgewonden, schreeuwde dat hij weer een likeurtje voor het nest had meegebracht. Geert keek glunderig-schuw naar Dirk en de neven, die mee instapten. Haar diep-donkere oogen zochten te begrijpen waarom de mannen zóó laat waren meegekomen. Dirk bleef bokkig, zei geen stom woord, zoende Geert alleen met zijn heeten oogenkijk, pal in haar wulpsch-blanken halskuil... Nooit nog had ie soo'n lekkere maid sien... doar was Guurt ook niks bai... Willem loerde van den anderen kant op Geert en Jan dolde met Trijn en Cor. Uit het achterend in klomprumoer was plots Piet Hassel ingestapt, in schijn zoekend naar Dirk. Woest was hij op den kerel, dat hij daar zoo páf en stomp naar Geert zat te gluren, hij, die toch ook wist, dat ze al lang met hém aan het scharrelen geweest was. Bokkiger nog keek hij op Geert neér. Op zijn kousen, stil, was hij het kamertje ingeslopen, morrend in zichzelf dat dat speelsche meidetuig een elk vrijgezel lokte.

Jan Grint, in het gangetje zijn klompen uitklakkend, stapte ná Piet in. De meiden gierden, bufferden hun kopjes bijeen onder den lampgloed. Vrouw Grint gichelde mee, schel, met snerpende schreeuwerigheidjes, dat het broeihok volschetterde van stemmenrumoer. In jolig opgewonden gebaar zette Klaas een flesch jenever op tafel.

— Moeder!... nou skenk jai d'r aa's 'n klebak de kring rondheene... hee?

Piet was dichter op de meisjes aangeschoven en Jan Grint gaapte, gáápte. Willem vloekte in zichzelf van nijd dat zijn neef Piet nuchter en koel, zoo middenin was komen opdagen. Maar Jan Hassel kon het niets schelen. Half al zat hij op Trijn haar schoot, kinstreelde Cor, het blondje, onder woede van de vurige Trijn, die geen jongen kon zien of ze moest hem hebben. Gauw, met een por, liet hij Cor los, keek Trijntje pal in de appels, streelde haar week-kittelend en sluiperig in haar hals, staarde lodderig verliefd en dronkensentimenteel haar brandende, begeerende kiekers in. Dirk bleef stom op zijn stoel als een blok, deed niets anders dan Geert in haar donkere oogen staren en haar het gezicht zwart rooken. Willem schoof ál dichter bij aan den anderen kant en Jan Hassel, met zijn log lijf, glisserde zich nou heelemaal op den schoot van vurige Trijn, waar hij telkens, met een in schijn ontstelden opkieper van afgebonsd werd. Dan gilde Trijn in dollen lach, stootte Willem tegen zijn buik, maar Cor en Annie hielpen Jan weer ópsjorren langs heur beenen. De meiden tusschen de stoomende stoeikerels kregen het warmer, lachten, gierden en bliezen van hitte en klefferige vurigheid. Piet bestoeide Cor, uit wraak tegen Geert en zoende Annie dat het klapte. Alleen als de kerels in brutalen

grabbel hun te lijf wilden, trapten en beukten de meiden op hun schonken, die toch roerloos bleven, als van graniet, onder de weeke bons van hun meisjesknuisten. Vader Grint keek loensch, woedend dat het wijf de kelkjes nog niet had neergekringd.

Langzaam had vrouw Grint eindelijk kelkjes uit de kast gehaald en neergezet. In fijn zilverende glinster-kringetjes klokkerden klaar de glaasjes vol en zoetig liet ze in elk kelkje een klontje zakken.

— Enne de lepeltjes moeder... dà sullie d'r van deur-roere kenne! hee?... schreeuwde Klaas, spog sputterend uit zijn verschroeiden mond.

— En nou... doar goàn jullie... wàif... kèrels!... maide... santjes!

Vader Grint slokte gretig, stond zacht waggelend voor de tafel, zakte in een zwaai weer neér op zijn stoel.

De mannen en vrouwen klonken beverig áán in driftig rinkelen en tinkelen van de kelkjes. De meiden proestten om alles en dronken tegelijk. Geert schoot in een kittellach, dat de jenever haar tegelijk uit neus en mond spoot, ze in een krampende hoestbui, rooddoorschokt dreigde te stikken, inéén kronkelend haar beenen en hoofd, en spuwend met betraand-dolle oogen. Dirk was verschrikt opgesprongen, waggelde weer terug, voelde zijn arm verdrongen door Willem die Geert hard op haar rug klopte onder haar stikhoestend krampgelach. Eindelijk bedaarde de meid, nog nakuchend telkens van den jeneverjeuk in haar brandende keel, gloeiend als had zij een peperbus geleegd. Jan Hassel had haar glaasje weer deftigjes tot aan den rand volgeklokkerd, dat het fonkelvocht weer zilverend kringlichtte in de kristallige kelkjes, en stotterend hoestte Geert uit:

— Joa... joa!... ongelu!!... ukke!!... binne!! d'r kwoaje kan...se!

— Aa's nou d'r Guurt d'r is hier was!... lachte de wulpsche Annie, de jongste meid met haar mopssnuit. Geloenscht had ze naar Dirk en haar broer Jan toen ze het gezegd had.

— Guurt...Guurt!... stotterde Dirk, voelend dat hij wat zeggen moest,...die f'rskoont d'r aige nou... d'r bast!... die stoan d'r... nog feur... 'n kattebakkie. Geert dreigde op het botte, stom-uitgeaarzelde antwoord van Dirk weer te stikproesten in een jeneverslok, maar haar broer Jan keek zóó sneu en zuur dat ze haar lach inperste en de neven Hassel ook voor zich uit-sipten alsof Dirk heelemaal niets gezegd had.

Lichte zilvering wiegelde in glansjes om de kelkjes en fijn kristalde het vocht.

— Aa's je main nou!... jai... jai ken d'r tug soo ellèndig goed liege hee?... dà... dà de lekkere Guurt ...d'r... d'r aige nou... f'rskoont... hee!... daa's sneu!...

— Niks gedoan foàder, hou je bek d'r buite!... snauwde bleek van drift Jan, die niet hebben kon dat Guurt door het dronken stelletje begekt werd, allerminst het duldde van zijn vader.

— Nou... kaik!... daa's... eerst... 'n be...leefd... befèl...van... van hooger hand... hee!... Goan jai... d'r noàr je snoeptoàfel... foader! wil dà segge!... nou!... daa's befèl van main nikker, de swarte Jàn ...eenmoal... andermoàl... nou hou je sain heul fesoenelik... en figeleer je nie... en nou goan wai d'r nog rais 't kringetje rondheene hee?... Moeder! geef de kooters nog rais 'n hallefie... enne main!... enne... de kerels... de volle moat! hee manskappe? dà laikt hoarlie hee?

— Altaid lekkerder aa's op 't land te f'rbrande, mit 't hiete spog in je droge bek!... sloeg Piet er

door, stoeiend met de lange blonde Cor, tegen Trijn aán, die stil zat en smakkerend met zoete teugjes haar jenevertje inzoog, dronkje waar ze dol op was, iedere week. Vader Grint lachte luidruchtig om Piet, met oogen nat van glanzen en stil uitwerkende dronkenschap. De kerels roerden, smakkerden, en de meiden lachten en likten. De mannen joolden met Dirk mee, die plots van stommetje, in een vlaag het drukst wierd van allen. Hij stoethaspelde en raaskalde, stoeide en sprong als een clown, strooide gepeperde moppen stotterend rond, flapte en stapte dat de meiden, verhitter, schik in den kerel kregen. Zijn kop gloeide rood, zijn koeienoogen glansden en zijn chineesch-kakig snuit keek sentimenteel. Piet zong schor, schold ieder uit, zoende vlak voor Willem Hassel's tronie de mooie Geert op haar gloeiend-wulpschen mond en blank open halskuil, dat er vloeken en bedreigingen hurrieden tusschen de dronken knapen. Maar de meiden konkelden het weer goed. Klaas Grint lachte er overheen en vuriger stoeiden de mannen dan weer, in haat en wrok, toch voor het moment met elkaar verzoend.

Duffer broeide de avondkamer in voozen stofstank van gesloten vensters. Het raampje met zijn geraniumvuur, bladergroen en fijne roodaarde, achter het vergroezelende licht en het vroom-groen horretje, waasde stil goudig tegen het avonddiep duister van buiten en elk ruitvakje verpeinsde eigen glansjes, diep en teer. Het scheepje stond roerloos met het ragge touwgeweef en heel het venstertje, goudig aangegloeid, vereenzaamde inniger achter het geproest en schor stemgebrul, ver van het burleske geschater en schurend gegrinnik der dronken, dierlijke boerenkerels.

Grint joeg de kerels óp, tegen elkaar in om zijn meiden te zoenen, te pakken, te frommelen. Schor-

ironisch, met scheef getrokken mond, bezwijmelde oogen die waterig glansden van beschonkenheid, riep hij hikkend en ópwaggelend van zijn stoel:
— Alletaid... in... 't fesoenelike... Soene... iiii... iii... 'n 't fesoenelikke... enne... pakke... innn... 't fesoenelikke... enne!...
Ze zoenden dat het klapperde, en de meiden, verhit en vol verzet toch, opgehitst en nijdig-beschaamd tegelijk, trapten en sloegen. Annie en Cor vooral, duwden met vuiststompen en kleine mokerslagjes de rook- en drinkmonden griezelig van zich af. Toch voelden ze niet te kunnen weghollen, om de lekkerige duizeligheid en soezerige, zinnelijke hitte. Maar vrouw Grint waakte, hield áán. De kleintjes konden zoo niet slapen, zij moest er ook in,... kortom, het was er een schandaal zóó laat naar het nest te trekken. Dat was nooit nog in haar leven gebeurd.
Schoorvoetend, met brandende monden, scheefgewrongen van heete, verterende begeerten, met gloeioogen, in vlam geloerd op de guitige donkerlonkende kijkers van Geert en vurige Trijn, op het slanke lijf van Cor en de warme molligheid van Annie, trokken ze af.
Klaas Grint waggelde ze nog achterop naar het pad. Zijn dronken haperende hikstem krijschte hun wat ná, onzeker verglijdend in klankschorre lalwoorden. In ruzie-smorende innigheid en vriendschappelijke woede stapten de neven waggelend over het maanbleeke, duistere pad heen, de armen ingehaakt, elkaar vervloekend. Ze zongen en raasden zich naar huis, straatliedjes en dreunende scheldwoorden uitrauwend in den stil-droomenden zomernacht, doordauwd van zoete geuren. En vóórt ging hun beestige passie, die de zwoegers als steigerende, duistere furiën rondtrampelen liet in het nachtelijke, stil-donkere Duinkijk.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK

I

TEGEN half negen, op de boerenkar, hortten Kees, Dirk en Ouë Gerrit hun hooidijk óp. Dirk mende, wou alleen hebben dat de Ouë meeging om rond te harken in den windstoei. Te vroeg was het nog om op te steken. De boel klamde nat. Ouë Gerrit omtastte de hoopjes, bromde wat in den wind, keek angstig naar den heet-blauwen hemel.
— Hoho!... op die smalle daik... daik hier... kè... je... kè,... jè vast nie teuge wind inkeere, hier!... daa's niks gedoàn... hee!... aa's jullie d'r nou eerst ...rais... huhu!... die mikmak anharke... hee!... schreeuwde Ouë Gerrit naar Dirk en Kees, die de boomen boven de wielen van de boerenkar met handen en voeten in de binten stampten. Zijn stem verwaaide in een windvlaag, zwabberde klankloos naar de kerels die aan het dijk-end stonden.
— Sel wel op poote sette, Ouë!... schreeuwde Dirk norsch,... wai beginne d'r van hier... eerest die hoopies op de woàge... in vaif keere is 't doan...
— Allejesis! dà wordt dur 'n karwai tut an de oafed! hee... riep Kees gebluft.
— Daa's net, en teuge àcht... mi die vuile oafeddamp... is 't suinege Job!... je neemt d'r de boel nat in, moar 't mot!... die duufelsche oàrebaie... en errete skreeuwe om onster hee? Hèp je nie... dan mò je nie!... ik wil d'r hier morge nie weer stoàn! De Julizon blakerde en de wind joedelde in zwoele gloeiing. Fel-goud omschoten, trilden de hooischelven in het bazuinende vlammenlicht en er onder

wasemde het doorgloeide gras smeulende hette uit. Ouë Gerrit scharrelde rond tusschen het hooi, los neergemaaid op den dijk, dat droog veerde onder zijn klompen. Den wagen had Kees een eindje hooger den smalleren dijk opgereden. Dirk, die het hooi opbouwen ging, was de karbuik ingeklauterd, liet zijn klompen neerklakkerend afsullen van zijn paarse kousen op het grintpad. De zon gloeide, maar telkens stootte onrustiger óp het zoel-zoete windgeflapper en rilde zwierig-ruischend leven onder halmen en riet. De hemelkoepel stolpte eindeloos blauw nu, een hoog vuur van lucht en van alle polderhoeken stapten loom de laatste hooiers op.

— F'rek... stong 'k t'met moàr ook in de wai... mi die vuile wind... Sel je strak-en-an wà beleefe,... verzuchtte Dirk naar Kees,... sullie kenne d'r beest t'met mi sain kop... in de wind sette... moar hier... op dà smalle kreng f'roer je vast geen vin! Moar 't mot hee?...

— Daa's net, 't mot,... kauwde Kees gemoedelijk na, tusschen zijn dunne lippen met een sisstraal zijn pruimpje het hooi inspuitend. Het rood onderspul van de boerenkar, de veeren en wielen, vlamden hél onder het krat en het buik-end. De dissel gloeide rood als een kromgebogen bazuin en zijn koperen punt stond zon-beketst, goud-fel te fonkelen. Op het land vér onder hun dijk, kwam drukker beweeg van hooiers. Witte zonnehoeden en blank-strooien, bewogen op de brons-bezonde koppen onder het opsteken. Karren met hardgroene zijwanden, rood krat en wielspul, knetterden heetrood van ver tegen het glinstergras in den laaienden zonneblink, warm omvocht van hette, zwoele, dampige, smorende polderhette, ópnevelend uit den fluweel-malsch gemaaiden grond.

Dirk kon het maar niet verkroppen dat hij nou

niet op het land een hooihoek had, schold tegen den Ouë waarom hij juist toch dát vervloekt dijkend nemen moest.

— Hoho... main Kristis jonge!... dà ke'k tug nie helpe hee?... dà d'r toefallig wind op de ruimte stoan... hee? Hu! hu! sullie hewwe main dà daikend tug nie f'rkocht, mi-sonder wind hee?

— Nou... furt moar Kees, gooi op!... zei norsch Dirk,... die leeleke kwinkkwankers, f'rkoope je alles mi wind hee?... Hee Ouë!?... aa's 'k boòfe 't roam bin, kaik jai d'r dan wà de wind wil... hee?... Diepe hooigeuren, honingzoet, zwijmelden om den wagen heen, en warmer gebroei van licht en aarde wasemde óp van de polders, koortsig en zengend. Het rondom gemaaide gras op de weiden, warmgroen, fluweelig doorgloeid, zong hoog in het schitterlicht zijn wonder lied van innigheid en de blankhouten harken gristen en ritselden door het hooi, met het gerucht van grazende koeientongen.

— Loà poard effe loope hee?... riep Ouë Gerrit naar Dirk onder het opharken.

— Dà mò je moar meene, hai blaift d'r vast woar ie stoan!... is 't main knol?

Kees stak óp. Met zijn scherpe tandvork boorde hij diep in de schelven en in kreunende rukken smeet hij de karbuik vol. Dirk met branderigen zweetkop, sloeg óm zijn rollen en bouwde breed uit, naar één hoek. De eerste opsteek smakte makkelijk op Dirk neer, gloeiend in zijn handen.

— Nou, ikke seg je, dà de wind dwars veur de woàge blaift Kees!... kermde Dirk, hijgend het opgestoken hooi zwaar omknellend tusschen zijn armen.

— Daa's main dunk ook!... zei Kees ademloos,... wà hitte! ik sweet d'r nou al aa's de pest, 't is soo duufels broeis, 't hooi! je brandt d'r t'met je almenak an.

Dirk bromde hoog van zijn kar wat terug in den wind, met zijn bevenden zweetmond geperst tegen het hooi dat Kees ópgesmakt had. Eerst rechts, dan links, waggelend en woelend zijn paars-wollig bekouste voeten in het heete goud, rolde hij de stapels óp, vast inéén-persend met zijn heele lijf, uitbouwend bij de hoeken. Ouë Gerrit liep onrustig rond de kar; loerde dán naar de lucht met verschroeide knipperoogen, dán tegen het woelige lijf van Dirk óp, dat in zijn kielblauw een helle plek zoog in den vuurblauwen hemel. Dirk kroop ál hooger den wagen óp, stond in het gouden gevaarte gezakt, bezweet te wroeten, te broeien en verbranden.

— Nou Dirk, mò je hebbe?... schreeuwde Kees tégen den wind in.

— Hier, an de kop!... krijschte Dirk terug,... van veure óp!... f'rdomd... aa's je... aa's je loàie ken! in soo'n wind!... je wee nie... wà je doèn... hee!... Ouë kaik d'r uit! goàn 't wèl?... of set 'k te waid uit?...

Kees schuurde hooger óp zijn vork langs het voorkrat, rekte zich op zijn teenen. Rond zijn kop en borst dartelde de wind weer fluitzangerig, afzwiepend blonde hooifladders. Hooger óp, blies hij Dirk in de klefferige, heetroode zweettronie waar angstige kommer op spande en jammerde. Woelig waggelend hurkte zijn romp al hooger op het veerende, krakende hooiblond. Zijn kiel, violet-blauw uitgewasschen en verdropen van couleur, flapperde wijd en bolderig, en zijn geelharige zweetkop stramde rimpelig als een beschminkt chineesch masker.

Ouë Gerrit was weggegaan, harkte weer op het dijk-end waar het grint gloeide en knerpend piepte onder zijn sjokkerend-tragen klompklos. Zijn helwitte klompen, blank geschuurd, dribbelden tus-

schen de schelven op den zonnigen grond, soms bij hiel en neus achter de hoopjes uit, alleen te zien. In martelende worsteling tegen de windrukken woelde Dirk op den al hoogeren hooiwagen, angstig breed uitgebouwd. Van één hoek ploeterde hij, knie-waggelend, zijn vingers vastgehaakt in de schroeiende rollen, naar den ander. Kreunend en hijgend rolde hij de opgesmakte gouden golven heet uitéén met het gloeiend beuken van zijn bronzen knuisten en naarstig verdeelde, perste en bouwde hij uit aan één kant, trapte en duwde weer terug naar de andere zij. Sneller achter elkaar in den smoorheeten, zwoelen zonnebrand stootten windrukken óp als een zengende adem uit het strakblauwe luchtwelfsel, het gloeiende hooi sliertend tegen Dirk's angstigen, kommervollen kop, kwaadaardig zijn oogen blind stuivend, zijn ooren, zijn bevenden, kermenden mond met goud-heet gefladder van pijltjes en zaadjes, strootjes en halmen, slingerend óm zijn strooiblonden hoed, opplakkend tegen zijn hals, zijn nek in een heeten krans van goud windend. Rondomme den wagen zweefden en zeefden zandwolken van den polderweg óp, doorzond stofgepoeier, hoog in kolkende slierten en spiraligen gloeidans. Telkens zakten terug rollen hooi rechts, uitgebouwd naar links. Dan grepen zijn dikke driftige armen in den gouden hooibrand, woelden en trampelden zijn beenen en onderlijf, dwars verzakt in het gloeiende blond, de rollen onder hem in; schoof hij in woester gegrabbel bijéén wat óm hem fladderde, tot hij plots weer zijn oogen in duizeling dichtkneep als een nieuwe zengende windstuif, heet schroeiend, hoog boven zijn kop uitvlaagde in dollen jool. Kees, nog zwaarder dan Dirk in worsteling tegen het windruk-gesar, boorde morloos in helsche werkdrift zijn vork in het hooi. Rond hem, nu bij snel-

lere vlagen, ruischten warrelend, bossen van zijn vork.
— Hep je sain t'met?
Maar van een heel anderen kant op den geweldig-uitheupenden gevaarte-wagen, die te zengen stond in het zonnevuur, kwam Dirk aanwaggelen en óp-woelen uit het hooi, schreeuwend onder het in-trampelen van rollen en de verbouwing van hoeken:
— Ik ken d'r nie bai, hooger mò je... daa't is d'r 'n kattebakkie!
In een krachtruk strekte Kees hooger zijn arm, dat Dirk boven makkelijker vastgrijpen kon. Hijgend staarde hij óp tegen het blauw en een zonnevlam schoot hem de oogen vol. Duizelig en half verlamd van het armstrekken, sloot hij zijn kijkers, rekte en spande zijn lijf in zwelling van de spieren, wachtend angstig-gehaast op zijn broer's roep dat hij de vork beet had. Dirk waggelde en kroop naar voren, dobberde óp uit de hooigolven, zakte zwabberend neer, scharrelde weer overeind met zijn bronzen handen gebeukt op het gloeiend-kruipende goud. Plots hield hij halt, worstelend tegen een rukwind die hem zijn tronie besmakte met priemende hooipijltjes, zijn oogen blindsloeg in een zwirrel van brandend stof. Onmachtig tastten zijn handen vóóruit naar de vork, kermde zijn stem:
— Ken d'r f'rdomd... nog nie bai!... goan d'r puur ... soo nie! ikke ken d'r geen stap verder!... Die pestwind stuift... kom d'r moàr an 't veurkrat an! dan snai 'k sain achter deur!
Dirk's stem huilde van onmacht en drift, maar Kees verstond niet.
— Wà-te?... wà...te?!... krijschte die, in strek-stand van heel zijn lijf tegen den zijwand ópge-schuurd. Heet-koortsige vloeiingen van vermoeiing

voelde hij door zijn armen trillen. Hij kón niet meer; toch hield hij nog in radelooze spanning vast, hoog zijn vork. Dirk schreeuwde weer. Maar vaag hoorde Kees den stemmeklank in het windgestoei, zonder woorden. Nou ging het niet langer. Dan moest de vracht maar smakken. Zijn borst blaasbalgde, zijn beenen gloeiden en trilden méé en in heeten schater woei de wind hem hooifladders in de zweetdampende tronie.

— Veúr op... veúr op!... krijschte Dirk, doldriftig en zweetrood woelend met zijn armen in den gouden hooibrand, woest-nijdig dat Kees hem niet verstond.

In een spanning die hem dreigde te doen flauw vallen hield Kees nog óp de vracht en vaag nu hoorde hij de woorden van Dirk achter het windgerucht, begreep hij op het voorkrat te moeten aanzwenken. Het was alsof hij bij het begrijpen een nieuwen krachtstroom in zich voelde gloeien. Zacht weer schuurde hij zijn vork langs den berg. De wind joedel-doedelde weer, dat er slierten als klapwiekende, goudvleugelige vogels hem omzwermden. Zijn oogen brandden en piekten, morsten vol heet zand. Maar voort ging Kees tot hij Dirk éven zag bij het voorkrat, weggedoken in het hooi, die eindelijk met wijdopen armen zijn vork leegrukte.

In geurenzwijmel, dronken, volgesapt van zoeten honing, slingerden de hommels door het luchtblauw, en de klavervelden in den rose-witten en rooden bloemengloed, knapperden van licht. Op dwarspaadjes en dijken, in een wild gewriemel van madelieven en boterbloemen, die dropen van glans, rookte het walstroo rond, gelige trosjes, uitademend een zaligen zomergeur, diep bedwelmend; een zoeten geur van den zonnegrond, gelijk vijgenreuk rondrookend heel den polder door als een zachte jubeling van geluk en levenslust. Het heete gras gloeide,

hoog pracht-groen, rag goud-groen in helle glinstering lichtend in het weidevuur.

II

In den middag stonden de hooiwagens weer leeg op den dijk. De wind was uitgevlaagd, brieste nu koeler in den zwijmenden polder, en zilver wolkspel, veerig blank, doorpluimde in een ontzaglijke zwierlijn het hemelruim. Achter, bij den horizon, stapelden wolktronen, paars en violet in dampig en vochtig goudlicht. Van alle kanten, achter dammen, dijken en paden uit, waggelden de hooiwagens weg als werden onder zwaar zwoegen duinen versleept. Gelijk een blinkende witte baan lag de zanderige klinkerweg naakt te blakeren tusschen het groen. Een adem van zeezoelte koelde soms over het land en in mistig violet slankten de dorpstorentjes op de paarse kim. Wijde middagrust loomde en suizelde over klavervelden en bouwgrond. Meer bijeengedromd in de middaghitte groepten de droomrige trage koetjes in hun vachtpracht en smijdige huidplooiing. Wat watermolentjes wiekerden, wiékerden en bestoven van luwe dampen schitterden de slooten of effenden met kroos in dof prachtgroen, pasteltintig omstreeld van innig licht. Om zeven uur nog stonden Dirk en Kees den laatsten wagen op te laden, nu vlugger en rustiger werkend in den koelenden luchtstroom en de stille aangloeiing van het zonnerood, tusschen den avondlijken val van ritselige zuchten en zoet-zoemende polderstilte.

Een geluidlooze groei van schaduwleven was over het land getrokken. Een gebroken couleurval dampte óp in wazig zonnerood. Graasgeluid van koeien raspte zacht door de weiden en blaatgekerm klaagde éven over de dijken áán, als ver kindergeween.

In pastoralen zang klonken van heel vér soms even menschenstemmen, vaaglijk en hoog, van hooiwagens door den avondrooden polder. En roerloos de weiden verklankten de werkersstemmen als een zang in den avondval. Kweelig vogelgekwinkel, zacht als in den ochtend, jubelde rond en lichte musschenpiepjes stipten ongedurig nog blanke daggeruchtjes tusschen de oneindige lucht en de vlakte.

In het westen zwierden blank-beschuimde wolkjes, als een vlucht zilvermeeuwen en blanke tortels, een verdwaalde zwerm in den zonnedaal.

Goudgeel en rood omvloeid lag het stedeke Giereland in zomeravond-brand, met zijn havengewoel en schepen, zijn couleurig lichtspel, purperglanzig achter den verren boomendrom en den molen. Wasem van tinten dampte al lager uit óver het stedeke en bleekgoud verstierf het havengewoel in de eindelooze stilte van den avondval. De polder ving den laatsten gloed, in den blonden aar-glans van rogge. De halmen glimmerden en een dauwig lichtwaas dampte over het stervende, verstillende land. De hooischelven stonden uitgegloeid in paarse dofte en het gras weifelde teer-geel onder een zwijmel van hooilucht en bloemzoet. Vesperklokjes luidden lichtelijk in eindelooze teederheid, als een zilveren koorgalm van angelus-stemmen. En héél ver af, aan den schemerenden cirkelrand van de polderkom, vereenzaamden de dorpjes, verschuchterd in bleek grijs. Het vee, loom plassend in de nevelzee, verzonk in overgrauwende dampigheid, al dieper. Wat hooiwagens, vér op den dijk, schommelden dof in den avondlijk-paarsen landdamp. Zoete geuren uit de koelende aarde zwijmden op. Al donkerder vereenzaamde de polder in nachtduister. Krekel-dreunzang melodieerde overal en nergens, afgebroken avondklanken. Winde-suizel

ruischte rond, fluisterde wat ontroerd van den nachtgloor, en uit het stedeke woeien áán zwakke geruchten, brekend op de deining van de polderrust, avondstilte op het rhythmus van de eeuwigheid gedragen.
Zachter verstierf het ruischende gebed van het riet in de plassen, de weeke, heimelijk-teere ritseling van aren en halmen. En dichter op de aarde daalde de hemel, al lager, lager, grijsnevelig vervloeiend met het duisterende weidegroen, paars-teer, doorsidderd van avondheilige stilte. Ver rijk van wijde gods-stilte, éven doorweend van koeiengeloei, heel vér uit de donkere wei aanklankend, omruischt weer van rietzang en halmengefluister.
En stil, ontzettend in stilte, ging aan de kim de opstand van stomme silhouetten, schaduwen van werkers, donkere nabeelden van den zwoeg, duister gesluip van menschen, stemmeloos verdwijnend in het avondpaars van den onmeetlijken poldernacht.

ZESTIENDE HOOFDSTUK

I

ER was weer overstrooming van werk bij Ouë Gerrit en Kees had het bij Dirk gedaan gekregen, dat Ant mee plukken mocht. Eerst had zijn vrouw gevloekt en geraasd, dat ze bij die ketters geen stap zou doen. Maar met haar zwanger lijf wou niemand haar meer hebben in den haal. En het moest, moést voor wat duiten, nou Wimpie ál zwakker, meer versterkende middelen noodig had, veel meer dan anders. Ouë Gerrit had gegromd, voelde mét dat roomsche tuig, zwaarder kruis en bijgeloof-ongeluk op zijn dak. Guurt, al verafschuwde zij Ant, kon het niets schelen en de jongens keken nauw naar schoonzus óm. Zoo kwam er wat meer verdienste bij Kees. Toch zat Ant met haat en wrok in haar lijf, dichtgebeten den mond van sprakeloozen nijd, bessen en aardbeien te plukken. Dientje en Jansje, haar twee meisjes die ze anders nooit een stap liet zetten in huis bij Kees' vaâr, mochten in den ochtend helpen voor een prikje bij den Ouë, omdat hij hield van klein goed dat niets vroeg en véél werkte, vooral meisjes. 's Middags hurkten ze bij een anderen tuinder in Duinkijk voor het wieden van dahlia's, heel jong nog en voor den pluk.
Ant met haar zwaar zwanger lijf kroop tusschen de bedjes, zuchtte en kermde gesmoord, keek stroef en wrang als Guurt of Piet haar wat vroegen van den pluk. Met gift en haat in zich werkte ze bij dat tuig, dat nooit naar haar Wim-

pie vroeg, nooit nog wat voor het schaap had meegegeven, en voor de kinders, Dientje en Jansie, geen bakje koffie over had. In woede en stomheid kroop ze akkerbed ná akkerbed af.
Tegen acht uur in den avond vergoudde de stille aardbeihoek in paradijselijken glans. Fijne, geurige zomerdampen nevelden óp van den eindeloozen akker-kring rondom, floersig en vochtig van glansen met het onderbroken zicht op de verte van ál groen gehaag en zonnige elzensingeltjes.
Ouë Gerrit joeg óp, omdat ze hém joegen. Kees werkte op een doodstil punt, tegen een weibrok aan met Dirk, tusschen de kruisbessen. Achter hem stonden wat bedden uitgeschoten asperge in brand, een goudroode donzige wonderwolk, waar het heilige, zacht-vurige licht doorheen webde de ragste glansen. De lage wolk gloeide al rooder, dwars door de schaduw-lengte der bewegende kerels die er omheen sjouwden met verduisterende gebaren. Gehurkt voor de doornige kruisbessenstruiken, ritste Kees de goudgele vruchtjes naar zich toe. Een klein, mager, stakkerig meisje van tien hielp plukken en de mandjes opkoppen.
— Hoeveul stoan d'r in de bak?... vroeg Kees, diep-stemmig in de avondstilte.
— Tien... twintig... dertig... acht-en-dertig mandjes... telde het kindje.
— Nog vaiftien, dan is 't doan,... goan jai d'r nou moar an de besse... pluk d'r mooie... veertig mandjes... of wacht! help d'r nog rais twee hier.
Het kind, een goudkrullig kopje met smoezige wangetjes, morsig als van een vuil elastiek popje, luisterde naar Kees, stond in gewilligen stand klaar om dadelijk te doen wat er gezegd werd.
Van den bessenhoek kwam Piet aanstappen.
— Bin je 'r t'met hier?... kè jai de klaine misse? ...f'rdomd aa's je d'r nie vast veul ferder mee

komp aa's mit 'n knoap! Die loàte je t'met ieder keer in de steek! Dà loàt d'r aige omkoope... feur 'n kwartje... 'n dubbeltje per dag meer.

— En geen drommel dà hullie beskiete,... wrokte Dirk mee,... aa's luie meroakels in de son... die loope d'r puur de heule dag op de kantjes... Nou ... moar de maid ken d'r Kees nog nie misse... se mot t'r nog veertig besse-mande plukke t'met.

— Aauuw!... schreeuwde het kindje plots, haar hand in den mond besabbelend.

— Wà nou?... hep je je aige weer prikt? paa's d'r dan óp! jai ken vast geen bloed misse,... zei Kees norsch.

Het goud krullekopje bleef met een van pijn verwrongen gezichtje haar vingers bezuigen, terwijl Kees tegenover haar, aan een anderen struik in ritsige scheuren de goudene vruchtjes met kromhakende toppen naar zich toetrok. Zijn groote handen woelden tusschen de dicht-saamgegroeide naaldscherpe doornen, of hij geen pijn voelde. Soms angelden vijf dorens tegelijk zijn knuist en pols in, dat het bloed langs zijn handen sijpelde. Maar dóór werkte hij, zonder klacht, zonder zijn grijpklauw zelfs af te vegen. Het meisje huilde van pijn. Aan drie kanten tusschen haar vingertjes had ze wonden in haar handje gescheurd, en telkens wou ze, angstig voor het rood, haar bloed stelpen en inzuigen. Heviger brandden de vleesch-scheurtjes en bangelijk ritste zij er nieuwe kruisbessen af, schurend weer langs de doornhaken, bevend dat ze de wondjes verder zou inscheuren.

— Nou maid! nou moar àn de oalbesse, dan hep je geen stekels hee!... moar denk 'r an... nie van de loàge f'rdieping, die binne d'r nou fuilsandig van de rege, die teuge de grond spat hep!

Het helpstertje was uit haar gehurk opgestaan. Haar gezichtje krampte nóg smartelijk van pijn en haar bloedende vingertjes beplukte en zoog ze af onder het luisteren. Langs de struikbosjes kruisbessen, die flonkergoud gloeiden in den avondschijn, prachtig en vochtig als lichtbolletjes, overal tusschen het groen, wrong ze haar mager karkasje, schoof ze, telkens haar vastgehaakt rokje lospeuterend, in ongeduld vóórt naar de roode bessen, die zwaar betrost glansden in een glazuur lachje van rood. Den bak sjouwde Kees haar na, volgeplukt met slanke mandjes kruisbessen en ertusschen een nieuw soort groènpaarsige, als groote glazen stuiters, spiralig gekleurd van binnen. En de goudfelle, zonnige knikkertjes er naast, in kleinere slofjes.

Zachte zomeravonddamp waasde over de tuinderij. Elke hoek goudde óp in roodneveligen zonneglans. De omgewerkte grond vol gras, onkruid en gewas, schemerde zacht in toovervuur onder de vruchtboompjes.

Overal voelde de Ouë zich vastgehaakt, tusschen brandende twijgen en takkronkels. Maar overal wou hij bij zijn in het late uur, om te weten of er wel gewerkt wierd. Aan de Beek was hij al voor een uur geweest en daar had hij een vent weggestuurd, die een kwartier na de schoft nog had staan smoken. Nijdiger nog werkte hij zich tusschen de struiken en vruchttakken door, en telkens sterker gloeiden áán zijn zilveren kop en het rompblauw in den rooden gloed van de dalende zon, die daar wonderen bleef onder het laag takgekronkel, tusschen fijne stammetjes en avondlijk-beglansd gras.

— Hee, hoho! sain jullie doar bai de bèsse?... schreeuwde hij de landstilte in, zelf nog gekneld tusschen de enge paadjes van struiken en

boompjes, één hand vast aan een rood-begloeiden stronk. Geen antwoord klonk terug. Harder schreeuwde hij, zijn lijf meer opgeheven.

— Joà!... klonk zangerig en wijd uit de verte Kees' stem, vol en diep.

Kleine Dientje, Kees' dochtertje zat aan de bessen, met het goud-bekrulde huilebalkje naast haar geknield, toen haar grootvader voorbij klompte.

— Hoho! Bai de korrels afknaipe maide en pèrs jullie nie!

Het kind, gehurkt in den gouden avondschijn vóór de zacht betoortste boompjes, keek óp, half geschrikt van Ouë Gerrit's stem, omdat grootvader haar bijna nooit zelf aansprak.

— Je sussie... is d'r an de oarebaie!... en aa's je murrege bai de fint van Duinwaik mot, hoef je hiér nie meér te komme... éen boas... of geen boas! hoho!... en aa's je kloar bin... viere en vaife en nie genog... dan vroag je oome Dirk... of d'r feur f'noàvend nog wà sain mot... huhu! nie an je foader, denk 'r an! aêrs kè je wel ophoepele... veur joú... tien aêre!... hoho! En murrege mi de son pirsint! en dan doalik an de swàrte besse... de swarte ...dè swàrte, f'rstoan?...

Het kindje knikte met angstiglijk ópstarend kopje. De blauwe oogjes, goudlichtend, bleven kijken naar grootvader's mooien zilverbaard; ze hoorde zijn stemgebrom maar half en haar naarstige handjes plukten dóór, de glansende bessentrosjes in haar mandje volschietend, vlug en plezierig.

Kees reuzigde voorbij op een nauw graspaadje bij een greppel, vlak langs jonge koolen. Weer versjouwde hij drie bakken met kruis- en roode bessen naar den dorsch. Zijn klompen klotsten zacht, dwars door de aardbeibedden. Aan de achterin-

gang zat zijn vrouw nog te plukken, met drie meisjes en Piet, ieder aan een regel, krommig ingebukt of gehurkt tusschen de nauwe paadjes. Ant kón niet meer. Haar zwangere zwelbuik hamerde en trilde van leven. In de laatste maand, nog twintig dagen en het kind wás er. Haar rug brandde van heete pijn. Heel stil was ze naar het eind van haar aardbeiregel gekropen, vlak bij een brok haag waar een appelboom lag-takkig kromde. Daar moest ze heen om zich op de been te zetten. Want schamen deed ze zich voor de jolige nestjes van meisjes om hulp te roepen, te vragen om steun, om haar óp te trekken van den grond. Het was een lange, zware dag arbeid geweest, veel te lang, voelde ze zelf heel goed en ze verlangde dól naar Wimpie, hevig en gejaagd. Ze had hem gezegd dat de drukte van den haal niet meer zoo heel lang zou duren, en dat ze met vader samen thuis zou zijn. Hij had zwakjes in zijn handen geklapt, gejuicht en met zijn zandzakken tegen het achterend van zijn ledikantje gestommeld, zoo koortsig vroolijk voelde hij zich in zijn beenen. En als ze een half uurtje vroéger thuis kwam, juichte hij sterker, overrompelde hij haar met zoenen.
Nu wou ze ópstaan, maar ze kon niet. Op het eind van het aardbeibed greep ze in stumperige onbeholpenheid naar het kromgegroeide dikke appelstammetje, probeerde zich zuchtend en hijgend op haar beenen te hijschen. Maar het ging niet. Even van den grond opgesjord, voelde ze haar armen slap en kramptrekkerig in de pols. En met een smak, in klam uitgloeien van zweet op haar hoofd, viel ze weer terug op de aarde tusschen de bedjes, duizelig en aêmechtig. Kermend was ze ingezakt, dat de kinders áchter en vóór haar kruipend, omkeken, opschrikten en dwars over de bedjes naar Ant toeschoten.

— Is d'r 'n ongeluk, vrouw Hassel?... vroeg één bezorgd.
— Sel d'r man hoale!... riep een ander ontsteld.
— Is boas Piet d'r nie? o nee... die is d'r bai de kruisbesse...
— Niks gedoan!... maissies ikke bin... d'r... tug soo el...lèndig moe... hee? hijgde Ant's stem uit het gras... kaik!... wees jullie d'rais... tuikige koo...ters... enne... trek... vrouw Hassel... d'rais op been... hee?... dà... se t'met stoan!
De drie helpstertjes met hun roodbevlekte aardbeihandjes sprongen ieder aan een kant en heschen in sterke spanning van hun lijfjes, hijgend en blazend de zwaarlijvige Ant weer overeind, die zacht zuchtte en van haar voorhoofd al meer benauwingszweet afgutste. Eerst nog waggelde ze, voelde ze een verdoovende matheid en prikkelende pijn smeulen in haar verstramde beenen en een gloeifelle hitte priemen in haar stuit. Haar knieën knakkerden en haar kuiten beefden. Vanaf drie uur in den gloeimiddag had ze aan één stuk geplukt, gehurkt gezeten. Nou voelde ze haar beenen en dijen tot heete brij gebrand, verkneusd tegen haar rokken opschuren. De helpstertjes keken haar aan met angstoogjes en meelijmondjes. Ze zagen Ant's gezicht vertrokken in één smoring van pijn; en de buik geweldig in zwelling vooruit, ademde en leefde zwaar als een apart wezen, aan haar vastgekneld. Nou moest ze nog wel een uur op stap. Ja, ze wist wel dat ze te veel gewerkt had, maar het moest, moést voor haar Wimpie. Waar anders kwam het versterkende voedsel vandaan, en hoe konden ze wat krijgen voor den werkeloozen winter, als nu, nú niet wat van het achterstallige betaald wierd? Nu weer een uur op stap, naar huis. Kees had ze zien voorbij draven. Hij had haar toegeschreeuwd dat hij nog naar de Haven moest los-

sen en opladen, dat het wel elf uur zou worden eer hij klaar was. Dientje en Jansje moesten nog helpen in den dorsch, de mandjes aangeven.
Moederziel alleen, half dood, stapte Ant den avondweg op langs het stille, uitgloeiende duin naar haar huis, waar Wimpie op háár en Kees smachtendstom wachtte, wachtte en vroom staarde op zijn Jezusbeeldje en palmtakje, van zijn beddeplankje afgehaald en vóór hem gezet; wachtte, bang tusschen de half-blinde, loerende vrouw Rams en den stommen, pruimpjes uitspuitenden grootvader.

II

Gewroet en laat-zomersche drukte woelden rond in Wiereland en Duinkijk. Het Haventje, op marktdagen, daverde en mokerde van gewoel en geklank. In alle hoeken schreeuwden en sjacherden de koopers weer met duizenden kilo's roode bessen, zwarte, gouden en paarse; frambozen en aardbei in zoetrookige geuren wasemend door de groenten. De Haven lag volgestort van nieuwen couleurbrand en vruchten. De groentekarren in hun frisschen uitbouw van sla en wortelen, bakken en manden, ratelden áán, hortten weg als steeg weer de razernij van den mid-zomerschen uitvoer en pluk. De vóórklank van den boonentijd weerschalde er, de boonentijd die in den helleroes van de kermis had moeten vallen. Maar van allen kant werd er geraasd op de Haven, dat het leelijke weer van half Juli den boel had bedorven, dat het gek-laat zou worden nou met den boonenpluk.
Wiereland koortste weer in fellen zomerbrand en zonnelaaiing. Zeegasten stormden áán, iederen dag meer, en een woelige kinderbende, meisjes prachtig becouleurd met roode en blanke japonnetjes en

strohoeden, stoeiden rond. Moedertjes, jong, met bloei-bloemige mousselientjes, teêre crèpe'tjes en blank neteldoek, in dartelen cier, kuierden met parasols statig tusschen de schooierige plukkertjes van Wiereland; stedeke-kinders, die stil afgunstig het vakantie-jolende stadsvolkje van rijkaards begluurden.

Langs hun akkers strooide de tingelingende bellezang van tramkoetsiers vroolijke jubelklanken rond, vergalmend over de zwoegkoppen als een trillend, zomersch vreugdgeluid door de zonnige lucht en het landgroen. Rijtuigen stoften áán en wèg in een zandorkaan; fietsen snorden voorbij in spakenfonkelingen. En héél de brandende ploeterstreek drukte en raasde van zomergenot, omtooverde met hittekleur en licht de gasten en het joelend vakantiebezoek. Dwars door den zwoeg van het land joeg de zeetram de menschen en kinders met couleurig speelgoed, spaden en emmertjes, scheepjes en harken. Wiereland's notabelen zwierden mee in den zomerpronk. En langs heel den weg van Duin- naar Zeekijk gloeide en zandkoekte het heete gruis, brandde en zengde het zomerleven, omschroeiend in stuifselwolken boerenkarren, rijtuigen en trams, dat de landwerkers achter de hagen, vlak aan de straat, onder zuilen van stofwarrel verstikten. Loom passeerden de tuinders het zomergewoel. In hún geploeter voelden ze het dwáás, een gang naar zee, voor hún zelf. De zee, waarvan ze vaagjes, in teisterenden winterstorm, alleen het gerucht hoorden aandruischen achter de veréénzaamde duinen. Ze verroerden geen stap voor het pronkende, schreeuwerige stadsvolkje, dat brutaal zich nestelde in hún streek; de verhuurkamertjes van verdiengrage luitjes bejoelde; de wegen stikkend bestofte. Ze wisten van geen zeelucht, de zwoegers; van geen zilten, zouten ademhaal, geen frisch

stoeien van den strandstorm. En Zondags als ze vrij hadden, rookten ze liever hun pijp, wandelden ze met de meiden naar den Lemperweg of bleven hokvast broeien binnen de mikken, in zalig luieren.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK

I

IN het hartje van het Haventje en op de Baanwijk-boulevard, was plots tusschen laat zonnelicht en gewoel van groentekarren, in de kastanjelaan en onder het boomlommer, vreemd gedruisch van kermiswagens komen óplawaaien; brokken van tenten, ingangen, poortig-circusachtig beschilderde deuren; gewarrel van paarden tusschen schonkige kerels en meiden; zigeunerstoeten, overwaaid van vreemden gloed. Langs Haven en Baanwijk hotsten de gloeierige kermiskarren áán, met de schooierige kerels voorop, paardjes of ezeltjes vast aan den toom, zwenkend en kronkelend door het havenrumoer en het sjachergedrang van venters.

Onder het jonggezellen-landvolk van Wiereland furiede de uitgelatenheid los, kerels lichtelijk flirtend met woelig-wellustige meiden, brutaal en fel van passie. Troepjes werkers sprongen in klepperenden klompendans en boerenkankan, met beenenguitigheid en komieke handgebaren op de meiden áán, midden op straat, onder een erotisch bombardement van zoenen. Het volkje van Wiereland, het drinkende, verhitte, uitbarstende, hoorde van áf de akkers de meiden gillen en heet schateren, hoorde het gewoel van kermisgangers en daverend belalden ze elkaar, in het voorbijgaan. Ze hoorden geklop, getimmer op de Haven, uit tenten en kramen, die in luttele uurtjes geraamte-ribbig en naakt opgegroeid stonden. Ze hoorden het lawaai van de kermisrazernij, de vreemde stemmen en

spraken. Het zien aandrijven van schuiten met het couleurige spul van brokken schiettenten, draaimolens, het bont gestraal van zwaar beverfde schommelbakken, goot scheuten gierende pret over de popelende kijkers. Vreemd getrappel van hitjes uit het paardenspel hoefklakkerde over de Haven en de kindertjes omkringden, wild en in verbijstering, de beesten. Gemompel en gekonkel tusschen de Wierelanders klonk overal door, al maar over de kermisjool; wat er zijn zoú, wat er wás, wat er kómen ging. Schetterenden voorklank en rauwen jubel brachten de straatorgels, twee dagen vóór het openen van de kermis, — dertig levende, klank-orkanende wezens, elken ochtend vóór het stadhuis bijeenwaggelend in een rij, om van die gewijd-officieele plek uit, heel Wiereland van alle kanten vol te roffelen, te betrompetten, te bepauken in schellen schater, te omgolven met heet getjink, geraas en gedreun. Soms rammelden drie orgels naast elkaar in de deftige Bikkerstraat, in een heeten donder van trombones, de stedeke-stilte onder klankrazernij verpletterend. Aan de huisjes tingelde het den ganschen dag; gingen schuwe armoekinders, in doorvreten plunje, naaktbeenig met het bakje rond, liepen moeders achter de draaiorgels áán, in de gore ellende van stoelenmatters-scharrelaars. De wreedsnuitige kerels, het straatorgel verrollend van deur naar deur, bleven doordraaien onder het voortwielen en in woeste gluiperigheid knorden hun harige, dierwoeste tronies, snauwden ze naar wijf en bedelkinders. Daartusschen in forschten óp donker-bronzen kerels met koperig ringwerk in de ooren gedraaid, met zwart glanzend haar, couleurige doeken om den hals, melodramatiekerig-romantisch in hun zuidelijk armoe-coloriet; het doffe bonken hunner tamboerijnen op de knuisten, het

gerinkel en den bellenzang met een beverig-weemoedig tenorslied begeleidend.
Op de Haven was de voorwoeling het hevigst. Daar zeilden en dobberden de schuiten áán, voor den wal. Woeste, hunkerende jochies, doortrild van kermisrazernij, smakten zich als wroetmiertjes op de spulbrokken, van de schuitdekken afgevoerd naar de standplaats. En al luider, door den nog drukken sjouw en markthandel der groenboeren, dwars door vruchten-aanvoer en karren ging de gistende kermiswoel. Werkelooze sjouwjochies en schoolkinders, hijgden onder de vrachten die ze te verdragen kregen, planken en fundamenten van draaimolens, vuil-koperen stangen, paarden en ringwerken, staven, wilde dieren en couleurige lompen. Ze hijgden met kramperige pret van aandoening en dolle oogen. Ze gierden dat ze zoo vlakbij in handtastelijke aanraking leefden met de heilige kermisbrokken. Ze verbluften elkaar met het tillen van al zwaarder vrachten en dwars door den groenboerzwoeg en het kroeggesjacher hielpen ze de vreemde, norsche kermiskerels, die gretig de ventjes lieten sloven en sjouwen, zich vertillen en half verrekken. Want dié merkten den pretduizel in hun helle oogen, den groei van hun genot bij elk grooter stuk dat uit de schuiten opgedragen werd. En angstvoller van ontroerende blijheid, verbreedde de echtheid van hun kermis-visie, als ze plots te dragen kregen groote brokken decoratie, bont schilderwerk, naar verf-riekende doeken waarop moordtafreelen bloedden, waarop bulderzeeën schuimden met lijkpaarse schipbreukelingen, uitgeteerde weggezonken juffers en meneeren in nood; waarop kruitdampende veldslagen van Transvaal, Boeren in bont rumoer onder angstige hemelen; decors, stinkend naar bakolie en gemeene, uitgedroogde verf. Met bevend ontzag staarden ze

op de halve lijven van moordenaars, op het zeegebruis en het rottende, zwalpende vlot neer, op hakkende Boeren en doorgevlijmde Engelschen. Eén groepje droeg een griezelig moordtafreel op den kop en gestreden werd er hevig, met heerlijken angst voor de werkelijkheid der beelden, dat Jan de beenen had van de moordenaars en Gijs de bovendeelen van de schipbreukelingen, Piet de geweren van de Boeren en Toon den grond. En ál meer kermisdingen sjokten ze áán. Komieke harlekijnen, met couleurige streepbroeken voor een schiettent, wapenschilden, kachelpijpen en hoededoozen. Dan schoot geschater los, ontspande hun angst voor de front-dramatiek der groote kijktent. Al komischer mengeling van grappige en angstige voorwerpen droegen ze uit en zóó voelden de jochies de kermis in hún gretige pootjes, nu zij hielpen opzetten en bijeen-groepen. De kermisklanten beukten en vervloekten de kinders, als ze in hun verbijstering verkeerd den rommel uitdroegen. Dan joegen ze de kereltjes plots wég met een woest lippengebrul, om angst te wekken.

Eén breed en hoog lattengeraamte stond er al boven alles uit, een schouwburg waar kerels tot in den nok hurkend, hamerden en klopten. Het schouwburggeraamte was zoo vlug verrezen, dat de tuinders het bijna niet hadden zien bouwen. Aan den stillen kant van het Haventje, ónder den polderdijk, schooierden bijéén op het helgroene grasveldje de bonte kermiswagens. Als een melaatsch menschgroepje hurkten daar saâm de verluisde kinders, meisjes en vrouwen met hangende haren en vervuilde ragebollen. Hun morsige bloote voeten ploeterden in het warmzonnige gras. De wijven daar met rottende lompen aan het slobberig lijf, zwijnden rond hun kermiskar en boevige kerels,

rossige en donkere, luierden op de balustradetrapjes, de pijpen den mondhoek ingebeten, rookten vadsig in de broeiende zon.
Vrouwen met bloote borsten sleurden kinderen mee bij de haren in de krotnauwe karren. Andere peuters, spiernaakt, werden weer de holletjes uitgestooten, schreeuwden en grienden, vluchtend naar den versten hoek van het grasveld. Telkens monsterden nieuwe harige koppen óp uit de lage wagendeurtjes, plots wégduikend in het vuildiepe kamertjes-binnen van de kar; verschenen dan weer, kiekeboeënd in schreeuw-gesprek met de buitenhurkenden. Ontkleed boenden anderen zich op het gras tusschen en vóór de wagens, dierlijk naast elkaar krijscherig doorscheldend. Van de woelige Haven af klonterden de karren en menschen in gewriemel van couleuren onder de drijvende stilte van polderlucht en land, eindeloos wijdom. Dichterbij ronkte de hurrie uiteen, walmden kachelstank en rook rond stoetjes en rommelige wagenboedels. Onder de karwielen kropen al meer klierige kinders uit, met zwarte modder-tronietjes, als vervuilde duiveltjes zich opgravend uit de aard-ingewanden. Tusschen de paardjes en trekhonden vochten ze en één morsig groepje ranselde een vuilzinlijk aapje, dat grijnsde en wild flikkerde met het oogenwit, bij elken mep en ruk aan zijn staart zijn hekserig rimpelkopje nijdig plooide, doorjeukend met zijn harige handen zijn luizige lijfje, bedacht tóch op iederen kinder-aanval.
Geen sterveling van fatsoenlijk Wiereland durfde over de spoorbrug het grasveld opgaan om te kijken naar den luizentroep, die van verre stil in eigen sfeer zijn brandend brio en traag geschooier bleef uitzwijmelen. Van den woeligen havenwal áf, tegenover het polderstille, wéggeschuwde grasveld, stroomde het zonnelicht in couleurig klotsen néér

op het bruingroene watertje. In troebele golfjes kabbelden daar in zonnegewiegel de kleurzengende kermiskarren, onderste boven. Ze gloeiden en plasten daar in het hel-bezonde haven-walletje, als met vurige zwam bestreken; de wijven ómgekeerd met hun roode, paarse en groen fluweelen rokken, hun vleeschtintige, gore maillots; de blonde en roode kinderragebollen, de naakte morsige lijfjes, omgekeerd. De wagens met hun rauwen gloed, schel vernist, stonden onder het zengen der Augustuszon in de strakke trillende polderhitte en den warmte-nevel, verscherpt van ommetrekken tegen den blauwenden polderhemel aan.

II

Eindelijk dan stond de heele lange Baanwijk-boulevard vol kramen, tenten en spullen. Ze leek een diepe allée van flonkerende couleuren, schijnsels en lichtvegen; vonkende poffertjeskraam-ruiten en gebrand glas; flik-flak-zoetige toetsjes van rose en goudrandige ornamentiek. Overal glommen koperen bakken en meelpotten, een geschemer en gegloei van goud en hel licht tusschen de hooge, lage, dwarse en hoekige tenten en spullen, aan weerszij, dol van schitterig-bonte fleurigheid.
’s Middags opende de kermis met klein gejoel pas van kinders, jochies en meisjes, feestelijk opgesmukt in hun Zondagsplunje. Op den havenkant was schorriemorriënder spullenlawaai saamgedromd; de schelle klingeling en het heete, galmende belgeraas van draaimolens, het gebons van karren tusschen het eerste gemoker en gedreun van vaste ständplaatsorgels, vóór of in de spellen. Dienstmeisjes koekeloerden, jongens schaterden en kinders gilden en sprongen als razende konijntjes overal rond.

Tegen den middag was de zon weggebleekt, na de kermis met gefonkel en gouden glans te hebben ingehaald. Maar zwoel en broeierig bleef de Augustus-hitte zwangeren uit een druilige lucht boven het woelende stedeke, grauwpaars boven den orgelenden havenwoel en de Baanwijk-boulevard.
Dirk, Piet en Rink van den polder hadden zich voor de kermis samen-gevrindschapt, loerend op de meiden van Grint. Jan Grint, uit eigenbelang om Guurt meer te ontmoeten, school bij hén; Geert en Trijn, Corrie en Annie weer bij Ján, om vrijer overal in te draaien en mee te dollen. Klaas Koome, de Hazewind, was bij de neven Hassel getrokken, half gelokt met ruim geld, als spot-, kracht- en durfkerel en om stérker dan zij het durfden, de meiden van Grint naar hén toe te tronen. De meisjes voelden den aandrang van twee kanten, hurkten bangelijk in de knel. Maar Trijn wou niet dat Geert haar hoofd zou breken om die narigheidjes. Wat kon hun het schelen hoe het gaan zou met die vijandelijke kerels, nou ze zelf overborrelden van heerlijken kermiswellust. Zou wel lósloopen!
's Avonds stapten Dirk, Piet en Rink op het pad, gingen ze Jan Grint halen. Het speet de meiden dat Jan niet bij de néven hoste, de neven met den loodpot. Maar Jan was zéker bij Dirk minstens een paar keer Guurt te treffen. Nou moesten de meisjes mee met hém. Ze stonden klaar aan de deur, liepen naar voor, naar achter, popelend zenuwdruk, gejaagd. Toen ze de mannen hoorden aanstappen en de vooruit-schallende schreeuw van hun zangkelen het pad ópklaroende, stapten ze hun huisjes uit, zoenden moeder Grint, vader en de kleuters, en volgden vlug de lustige, bazuin-juichende knapen. Dwars door den hobbeligen duinweg op den polderkant aan, ging het los. Piet, Rink en Dirk joedelden in dolle dwarssprongen, Piet nog op zijn klompen,

om lekkerder straks te klakkeren en klosmeppen op de tentplanken. In een slingerrij, de drie meisjes omarmd ingehaakt, zongen ze den duisteren avondweg áf, die zomerstil lag te suizelen in geheimvol ruischen onder het donker, bleek sterrenglanzend azuur. Rauw krijschten de kerelsstemmen door den gillerigen vrouwenzang in opgewonden passie het kermislied uit:

Arreme frouw en kin....d're
Stuurt men noàr de moordenoarskampe heene....
Aooaauw! waa't 'n skànde
Loage wroak van En-gè-land!

En telkens met iets bloeddorstig-hysterisch in den nationalen zangkrijsch scheurden door het avondstille, week-golvende duinpad, in een zwenk van alle stemmen plots, de rauwe geluiden bijéén, in een sleur van gloeiende passie naar het refrein:

Aooaauw? waa't 'n ska-ànde!

heel een leven van wraakbloedige dierlijkheid en woede er in uitbrallend.
Midden op den dwarsweg trad plots een donker stoetje, ook brullend bijeengehaakt in een slingerrij, woest tegen de Hassels en Grintjes insliertend.

Ikke sel d'r bai stoan op wè-el en wee!
Deesie.... Deesie!

kalden daar krollige mannenstemmen. En vlak voor de meisjes hielden stand de zangers, donkergroot in het avondduister van het duinpad.
— Saa'k stikke! doàr hep je de maide van Grint!... spoog Willem Hassel er uit, met een spatstraal van zijn pruim tusschen de tanden.
— Kaik!... klonk het verrast van de andere zij... dà binne dur Willem... Jàn... Henk... en Kloas Koome!... telde Piet vagelijk in het duister.
— Kaike?... Hoasewind! f'rek... en... enne... wà's

dà veur ’n snaiboon... wà? Bolk, Platneus jai? jài! ...gierde Dirk die eerst nijdig had willen worden, maar door verglijing van zijn bui in een woesten schater schoot.

— Is je waif dur t’met prottekollig ouë?... spotte Piet,... kèn d’r dà ouë bier nog werreke?

De neven Hassel hadden met Klaas Grint afgesproken, dat zij de meiden zouden halen en nou had de vent ze toch met die vervloekte klus meegegeven.

— Saa’k f’rbrande!... brulde Willem,... daa’s ’n judàsstreek, t’met hep ie vaif moal d’r aige said dà wai... wài de maide hebbe... daa’s kapsies soeke...

— Die vint hep dur puur geen kooraktor...

— Nou,... hoonde Dirk terug, de meisjes naar zich toesleurend met twee armen tegelijk,... wà motte de kooters mit sukke kaole jasse van doen? — Bevend van woede klonk zijn stem in het duister.

— Daa’s net, jai hep ’t op je ruiker,... ironiseerde Rink, de reuzige polderkerel, een kittelstreekje onder Geert’s kin smerend, dat ze schrok.

— Hande thuis!... snauwde Geert gemaakt, zich erg in de knel voelend nu de andere knapen op het donkere pad daar dreigden.

— De deftighaid komp! moak ruimte!... hoonde Dirk weer.

— Die heere binne d’r soo ellendig pienter,... trampelde Piet.

Klaas Koome, nú vriend van de guldens-zware Hassel’s, hoonde stekelig en driftig terug, schold op Kees den „dief”, den moordenaar en strooper; Willem gierde wat gemaakt mee bij elken gemeenen uitflap van Hazewind; dikbullige Jan vloekte pruttelend en Bolk dwergde onrustig achter de dreigkerels. Willem drong weer óp.

— Hè maide... wà motte jullie mit ’n vint van wit

hoar... d'r uitfoere? bai sain in de luure? daa's niks gedoan! prottekollig veur vaif en 'n broer die d'r vaif joar sete hep!... s'n aige waif half doodklopt, en s'n aige kooters loat f'rhongere!... en s'n skoonfoar mit 't mis kittelt! daa's de femillie!
Rink reuzigde vóór, dreigend, valsche schaterlachen uitproestend. Maar de meisjes wilden geen ruzie, voelden zich veel te lekker in de aanzwellende pret en het zanggerucht van de kermis. Ze snakten ernaar. De koppen bij elkaar gedonkerd fluisterden ze een besluit.
— Hoor rais manne... zei plots kloek Geert,... wai hebbe d'r vast niks àn... aa's jullie d'r aige skelde en kriefele... Wai... wille d'r vast mi de heere meegoan... aa's 't in frindskap lait! jullie mot d'r malkoar f'rstoan. —
— Daa's net!
— Juustig...
— Vast woar,... snapten en pieperden de anderen er doorheen.
Er klonk wat dof gemor in het donker. Rink, de reuzige lobbes wou wel. Willem ook en Jan het gulst. Maar Dirk en Piet mokten koppig. Piet wou eerst nog bakkeleien. Dirk jeukten de handen. Ze gromden, de twee broers, als buldoggen. Plots in een ruk drong Rink ze bij elkaar, de stugge, haatdragende, wraakgierige neven. En in pret áángekitteld door den schellen lach der meisjes sloeg hun haat in een dronkemanszwaai óver naar gezang, werd hun gesmoorde jaloerschheid in een verteederden gevoelszwenk, afgunstige vriendschap. Willem greep Dirk vast, Piet Jan, Rink, de reuzige lobbes omarmde het heele stel en Henk, een takknoest in de hand, smakte zich brutaal met zijn donkeren kop tusschen de meiden, slobberde in een ommezientje ze de vroolijke wangen vol met klinkend-zoete zoenen. Jan Grint die stommetje had

gespeeld, strompelde op zij en met zijn afgeknakten boomtak slingerde hij vóór den stoet uit, tamboer-majorig manoeuvreerend. In slinger en sliert eindelijk joolden ze den weg af op den stillen havenkant aan. De meiden vonden dat de knapen zich kranig gehouden hadden. In joligend mekaaraangekijk, met de vroolijke oogen vol lach- en rumoerlust, bonsden en hosten ze den krommigen keiweg af, schreeuwden ze het uit toen ze plóts vóór zich den rooden schemer, nóg dichterbij den brandgloed van al het gas, toortsen-gewalm en de kraamlampen zagen opvlammen. In een genotssidder hoorden ze den klankenorkaan van de orgels loeien en dreunen tusschen het kermend en scheurend gezang van de kermisgangers, die dromden rond het gekook van het avondlicht, den roffel der trommels, den gillenden schater van den stoomdraaimolen. Van den polderweg áf, waar de geluidlooze weiden in angstige luistering trilden, en de stilte stáárde naar het hellekrochtige kermisgerucht en fakkelgevlam, gierde de stoet, hossend uit het zomerlijke duister ál dichter op de lichtrazernij áán. De meiden joolden, sprongen, de kerels brulden:

Oooauuw! waa't 'n ska-ànde
Loage wroak van En-gè-land!

Van de Haven klonk terug, zwak vergalmend tot een stilstaand gerucht naar het polderland: Ooaauw... waa't 'n skànde. —

— Binne dur nou puur luchtskommels?... gulzigde Geert, smorend haar dolle blijheid nu het kermisgetier al dichter op haar aandruischen kwam, oorscheurend fel.

Ze voelden zich dronken de meiden, nu al, van koortsig verlangend genot. Een huiverende wellust schroeide ze het lijf; genot kittelde ze in de kaken

en al dichter naderden ze het vulkanisch getoorts van gas- en flonkerlampen, flambouwen en couleurig-schichtig elektriek. Sterker bulderden áán de orgeldreunen en een woeste warrel van heet stemmengezang; gekrijsch en fluitgegil spoog en hoosde ze in de begeerende tronies.
— Dur is dur t'met van alles Geert... daa's d'r puur 'n prêcht!... schreeuwde Willem opgewonden, en lievig tegen zijn neef... nie Dirk? dà hep jullie d'r vast nooit sien... dur is dur... 'n reusin... sevehonderd pondjes... en 'n ieder mog dur betaste en befoele... of dà sai dur écht is.
— Jai weut d'r geen snars van,... stampte Jan Grint ertusschen,... je hep d'r 'n stoomdroaimole... soo groot krek aa's 'n poardespul... en je hep d'r 'n kie-me-tè-mès-koop... of hoe dà loeder hiete mag... je hep d'r 'n poarde-kirsis... 'n skouburg en vaif kèfée-setans... en 'n klodder goocheloars... en woaresegsters... en skiettente... enne gruufelkoamers... enne...
— Hohee!... gilde in schellen lach Rink er doorheen,... woar blaife de lekkere maide dan? wà kan main die spullemikmak hoàmere... De màide... de màide!... daa's de klus! de fles!... dáa's 't faine werk... aêrs f'rfeel je je aige stierlik!

— Ooaauuw! waa't 'n ska-ànde....

brulde Dirk midden in, met Willem die een maat achterna strompelde; en hoog joolden de meiden mee.
— Hou d'r je snoater, nie veur je taid... hakkekruk... op dà terain wee'k de sangbeweging te motte... ikke konsteteer van dà ikke alleenig de paàs sel merkeere op dà terain... hee Platneus... hiere langst!... hiere langst!... Bolkie! En nou valle jullie d'r in...
Met een basdiep gebrom zette Klaas Koome in:

't Is de kerremis die je vreugde biet....
Van wà wai d'r nou rais lekker geniet!
Wel sait d'r 'n droo-ooge — soo'n soàje.... held'
Skaft d'r moar òf.... kost mooi je liefe geld.
Daa't is d'r 'n la-àmstroal van de ofskàffersbond
'n Blaufe knoop in se jaàs, gloasje mellik an sain mond.

In stijgend krijschen stond hij voor het eind en heel de stoet sliertte het refrein de roodbegloeide lucht in:

Men singt, men host, men lacht, men moakt pelsier....
Je loa je wege of drink 'n gloasie bier!
Je soekt 'n maideke, dà je spoedig vind!
In sukke doage binne sai goed gesind!
Nou goan je skiete in 'n linne tint.
En roak ie waà't, kraig je 'n mooi pirsint.

— Si-iint!... galmden ze uit, de meiden en kerels, vlak bij het haveneind waar een kankaneerende stoet uit het flambouwenbrons weghoste, hen kruiste bij het duister pakhuisgedrang en rauw Klaas' lied overschreeuwde met het helsche refrein

— Oooaauw! waa't 'n skande....
Loage wroak van En-gè-land.

Loslatend hun eigen lied galmden de Grint's en Hassel's mee met den rauwen stemmenzwenk der o-wat-'n-schande-krijschers. Zoo, dansend en wulpsch schaterend hosten ze áán in duivelsch gebaar onder den eersten rossen gloed van de flambouwenrij voor de groote tent-facade. Vlak voor de luchtschommels, dicht aaneengehaakt in armenknel, bleven ze eindelijk staan. Een rij flakkerfelle gasflambouwen op een koperen schitterstang gloeiden voor de schommeltent, in roodgoud licht verzwommen. Er naast, vóór de kinematograaf boogden drie electrische lampen, het boomlommer van de kastanjelaan ingeheschen, tusschen twijgen en zwaar geblader tooverig-decoratief rondlichtend óver den kermiswoel. Al lichtsoorten vochten en

worstelden tegen elkaar in. Aan één kant gloeiden de elektriekbollen als paarse manen, een helklaren prachtnevel uit over boomen, menschkoppen en tenten; aan den anderen kant, vlak er naast, dromden en gierden tronies, rossig aangegloeid in den beefwalm van de gasflambouwen en petroleumlampetten; hellemaskers, gekerfd en duivelsch geschminkt door het licht en de angst-zware schaduwen; een satanische storting van gloed op monden en oogen, kaken en wangbrokken.

Uit de nauwe steegjes worstelden lós gistende proppen bijeengeknelde kerels, meiden, jochies en wijven. Achter de steegspleten met hun duister gewoel, gloeide de brandroode lucht van de Baanwijk, waar het vóórbrok van de kermis joelde in helle lichtschatering. Telkens nieuwe donkere drommen uit de kronkelige duistere gangetjes, stortten zich in den dampigen avondschijn van de vlam-spelige tenten en spullen. Aan den ingang van wat kronkelgangetjes bloedde hier en daar rood en groengeel gevlek, de weerschijn van couleurig tentglas op verweerde muurbrokken rondgekranst. Maar de meesten donkerden als grotten, waar telkens de kankaneerende massa uit het hellelicht van de Baanwijk in verzwolgen werd,daar voortwoelde een poos in den grottennacht, terug bonkerde en weer voortgolfde; gloeierig ópdook plots weer in den fellen havenbrand, den woest oranje-rooden en paarsgroenen gloed van de flonkerlampen, toortsen en elektriekbollen bij de kinematograaf, waarvoor het volk woelde, klaar beschenen als onder plóts opengebarsten daglicht.
Een klankschallende orgie raasde rond in de hellesfeer op de Haven, een kretenzee en brallende geruchten, ópgejaagd in de gloeiheete tjink-tjinks van bekkenslag en pauken, lawaaiend tot áchter

den spoordijk, waar het polderland eenzaam droomde in den eindeloozen weischemer.

Vóór de luchtschommels propten de meiden en kerels zich óp, kanaljeus en doorschroeid van zinnepassie, wachtend tot de klingelende bel de ronde van elken luchtgang afrinkelde, de roffelende trommel van het matroosje vóór het orgel plots dòfte en de kas-juffer áfluien liet tusschen het geknars van de snel geremde schommels, het gepiep van de stangen en den rumoerig-beenschuifelenden terugsmak der stilstaande lijven uit den geweldigen slingergang.
In een overrompelenden drom sprongen Dirk, Piet, Willem en Rink met de meiden naar voren, fel loerend op plaats. Dirk had zich woest op Geert's slank lijf gesmakt. Piet schommelde met de schalks-vurige Trijn, de aanhalige Trijn, en Willem, woedend dat hij Geert niet handig genoeg mee had gesleurd, toch zich goedhoudend, bonkerde er maar op los met de snibbige Annie. — Jan Grint had rondgekoekeloerd of hij Guurt ook zag, al voelde hij vooruit dat ze wel te trotsch zou zijn om met den stoet mee te hossen. Rink had nog bijtijds een schommel gegrepen waarin hij blonde, zenuwachtige Cor droeg. Meer plaats was er voor hun stoetje niet. Woedend, vol spijt holden de overblijvenden terug van de trap. Klaas Koome raasde wat tegen de luchtschippers, die de sloepen ópschoten zonder den nijdas te woord te staan. Jan Grint, Henk Hassel en de anderen dwarrelden tusschen de aanhossende groepjes, toch niet te vér van hun club, tukkig loerend op alleenstaande meiden die meegesleurd wilden worden. Bolk was verschrompeld en bleuïg, met zijn platten polypneus rossig en groen belicht, zijn grillig bevlamde tronie de hoogte inkijkend, tusschen een troep meiden weg-

geschuchterd; voelde zich niet meer thuis in het lawaai. Dat hadden de kerels wel begrepen en daarom hem half aan zijn lot overgelaten. Op weg naar de Grint's hadden ze hem ontmoet. Hij moest mee, of hij wou of niet. In een hosstorm was hij toen voortgesleurd, omdat ze nog wat jool met den ouden rakker wilden hebben. Maar onder den wandel naar de meiden en de kermis wilden ze hem al weer kwijt. Nou stond hij daar nog voor den luchtschommel, bang opkijkend naar den sloepjes-zwier hoog in de lucht, — in zijn tijd nooit bestaan — zijn ouden kop omkolkt van geraas, bemokerd met dreungeluiden. Telkens schrok hij óp, dacht hij dat een sloepje, rakelings langs hem scherend, tegen zijn harsens zou aanbonsen. En telkens weer verschool hij zijn klein, krom lijf schuchterder achter een woest-gillenden meidenstoet, bijzij de tent woelend, rossig aangegloeid in de flakkering der flambouwenvlammen.
Dirk met Geert, het mooie zwartje, slingerde het hoogst boven tien sloepen uit. Rink rukte als een bezetene aan de stangen, dat hij plots in een ontzettenden zwierzwaai met Cor boven het tentdak uitzweefde. In luchtzuigende vaart schoten de schommels óp en néér, scheerden den vloer, zwierden weer óp, plonsden weer neer uit den bangduizelenden slingergang. En hooger, in woesten naijver op elkaar, schreeuwend en lallend, zetten de kerels óp, zwaar zich schurend op de meidenlijven bij elken terugzwaai en smak naar áchter, de tent in.
— Set d'r op Dirk! set d'r op!... barstte Geert uit in heet geschater om haar hoogdolle vaart, met rillige gloeiingen in haar lijf van schommel-genot, haar wellust-woeste oogen strak op Hassel's koeienkop gebrand. Dirk voelde het warme lichaam op zich aanzwellen bij elken nieuwen opzet. En rukken nu deed hij als een bezetene, dat de stangen kerm-

den in de scharnieren. Een woeste zweefpret, een dolle zwierlust, niet voelend meer waar hij was, golfde door Dirk's beenen en handen; het bloed spoot hem naar den kop. En Geert genoot mee in schommelzwijmel, bang-heerlijk, hoog-wég in den heeten, suizenden duizel, dán in de lucht, dán beneden, scherend den planken vloer. Al de meiden in de bootjes hitsten de kerels óp, hijgend, hooger zwiepend de ranke sloepjes, tot plots midden in den luchtzwijmel de bel rinkelde, de rem-matroos vastgreep en in smakkend gerucht de luchtvaart gestuit stond tot zachte wiegeling.

— Wai blaife d'r... blaife d'r! nog één ronde... lekkere metroosie, 't is d'r soo ellendig lekker!... krijschte een lange meid, oranjegeel begloeid in valsch flambouwlicht, smakkend met de tongpunt paljassig haar heeten mond uit.

— Nog éénmaal dames,... guitigde een mooie matroos-helper, met glurende oogen lachend tegen de knappe meiden, zoo maar voor het uitzoeken. Snel, de breed-bekraagde matroosjes sprongen weer achter de bootjes, beduwden de meiden die gierden en raasden van opwinding en kriebelige pret. Dansend bijéén op de estrade stampten de Grint's, Hassel's en Rink de tenttrap af. Henk, Klaas Koome en nog een paar makkers stormden áán, ieder met een meid, die telkens wisselde van vrijers. Mooie Marie Pijler, een blonde furie, kankaneerde vóór den stoet een woesten dans, met één been de hoogte in kapriolend, haar rokken kniehoog opgerukt. De Grintjes en de verblufte kerels om haar, op de tenttrap, klapperstampten en joolden mee van de pret. Maar Hazewind alleen sprong in sluipende lenigheid vlak voor de furie, danste een horlepijp met slappe kuiten en slappe polsen, als een Engelsche komiek dof klapperend met zijn zolen op het hout. De meid Pijler draaide

langzaam, één been al hooger uitgerekt, om hem heen in verwilderde oogen-extase. Haar blonde haartooi vlamde óp in gouden rossigheid, volgedrupt van flambouwenrood en haar zwijmeltronie, in wondre omstraling van harenglans, begon plots te proesten in helsch geschater. Het woelde om het stoetje, de luidruchtigst-lachende zangers van heel de luchtschommeltent.
De Grint'jes en Hassel's, nu mét Marie Pijler bijééngegroept, juichten plots toen ze, een eindje van de estrade, in het helle elektriek Guurt Hassel oppikten; Guurt, die alleen had staan koekeloeren naar haar sekretarie-heertje. Jan Grint pakte haar vast. Aan één rij in slingergang, dwars door aanstormende en weghotsende stoeten, kankaneerden ze de Haven af. Plots kwam een golvende massa opdeinen uit steegjes, die meesleurde het stoetje en al de kerels en meiden weer terugdrong en neerwierp vóór de luchtsloepen, de plek waarvan ze in zwier en zang afgehost waren. Dat maakte Dirk en Rink nijdig, en woester stortten ze zich in den kermiswoel, sleurden de meiden in armknelling en dolle vaart mee, werkten en trampelden rond met slag en duw, waar ze wezen wilden. Maar de kerels hadden geen jool genoeg op straat. Het was nog te stil overal. Er zat nog geen steigerende furie in. Hazewind schold... op dà terain... van dà tie konsteteerde van dà d'r geen duusend minse nog enterd woare... dà de heule kermisbeweging in 't honderd liep...
De meiden gilden, lalden dat ze dan maar de kroeg of de danshuizen moesten bestormen. De neven Hassel, warm, opgeblazen, hijgend van hitte en verdoofd van de orgeldreun-razernij, konden het best vinden, zeiden lievig tot malkaar dat het toch beter zóó was dan je met gladden smoel voorbij te loopen, zonder woord. Ze zeiden het maar wijl ze voelden,

dat anders Geert er vandoor zou schieten met een ander; Geert, die beefde voor ruzie. Dán zeilde Jan Hassel bij Pijler, dán Piet bij Cor, dan Henk bij Annie, in stoeiende wisseling van lijven en zoenwangen. De blonde furie Marie duivelde en sprong vooruit, schreeuwde in opvlammende dolheid als een bezetene met hysterisch stemgekrijsch kanaljeuze liedjes uit; holde en klauterde tusschen de tenten en spullen, met den dikken takstronk van den alles-zoenenden Henk den stoet betamboereerend. Telkens schakelde hun slingerrij stuk door alleen zwalkende dronken zwervers, die aanslierten en rond-rumoerden met stuipige gebaren.
Tegen twaalf uur, bij de losbreking van schouwburg en café-chantants van Baanwijk en Bikkerstraat, kwam in hellerumoer een zangstoet rauw galmend de Haven overhossen, dat heel het Hassel-Grint-groepje en de aanhangsels overgolfd stikten in de machtige uitbarsting van de elkaar kruisende menschenkluts, aanstoetend ál dreunender uit den duisteren pakhuis-havenhoek bij den polderweg. Drie uur had die uitgolvende bende opgesloten gezeten als muizen in een val en nu plots roerde er een stuip van loswoelend herleven, voortschokkend en in branding de heele kermisjool omklotsend.
Na een half uur waren Dirk en Willem, Henk en Rink, de meiden kwijt; vonden ze elkaar eindelijk weer tusschen de zwirreling van hossers en zangers. En heel den nacht zwierden ze van danskroeg naar danskroeg, van herberg naar herberg, tot de Grint's en Hassel's stomdronken tegen elkaar aanvielen. De neven begònnen te krauwelen, de meiden gierden. Marie Pijler drensde om een jongenspak, sleurde zich de rokken van haar lijf. Eindelijk kwam de politie, die het lavelooze stelletje achter andere troepjes áán, van het kermisterrein wegduwde.

Zoo strompelden de meiden en dronken knapen in heesch-schreiend gezang de stikduistere laantjes in om Wiereland en Duinkijk.

III

Ouë Gerrit had stierlijk het land, vloekte tegen Guurt en zijn wijf dat de kerels geradbraakt het huis inzwalkten. Het landwerk lag braak. Tegen den ochtend waren de jongens weer op de beenen gescharreld, stond Dirk met dikke oogen en slappe beef-knieën tusschen de sperzieboonen, loeiend te gapen, wat vruchten zoekend in zoet-lui gerengel. Zijn oogen vol tranen gewaterd, branderig en katterig door het heele lijf, loomde en sleurde hij zich voort. Telkens op het pad geknield, onder het hoog boven zijn hoofd dichtgegroeide rankengroen van de boonen, zakte hij lenden-lam in, zonder weerstand en met zoete matheid in de knuisten. De zon vlamde door het groen, het zand dampte hette uit. Eén soezerigheid was over Dirk's kop geduizeld. De lucht had hem eindelijk heelemaal te pakken en eer hij het goed wist lag zijn heele korpus, in slaap gebogen en verzonken, dwars tegen het rijzenhout. Hij ronkte en snoffelde als een varken. Een laan achter hem lag een plukker, die ook den heelen ochtend al had tegen geworsteld, maar door de snikhitte overmand was. Het gebukt zoeken naar jonge schepseltjes had zijn afgetobd lijf heelemaal tolduizelig gemaakt en de stille, invretende Augustusbrand schroeide nu rondom de slaapkoppen op de blakerende, droge akkers.
Ouë Gerrit, nuchter en bits, de kermisweek vervloekend bij elken stap, botste op den ronkenden Dirk in het boonengroen.
— Moar god-liefe-Heer! hep je 't ooit sòo sout geete!... hoho!... Dir-rik! Hai hoo! Dir-rik!...

schreeuwde hij woest, bonzend tegen zijn gelen kop. Dirk schrok, kéék op, zijn slaperige tronie onbewust heffend in de brandende zonnesteken, dat hij plots bukte, blindgegooid met licht. Zijn makker, door het krijschen van den Ouë ook opgeschrikt, greep lukraak naar de ranken, angstig gissend of hij wél of niét gesnapt was. Wat gauw kwam toch die zoete luiheid door de polsen en handen gestroomd. Nou had Dirk een suizend gevoel in zich, of hij uren op één stuk van zijn been had gezeten ...f'rdomd... aa's ie nie oppaste... gong ie wéér ...zijn oogen loken àl en de Ouë, stom in woede, keek maar.

— Wà is d'r an 't handje Ouë?... lijmerde hij eindelijk kregel uit,... wà nou?

— Moar main Kristis! dà goan tug te waid... Hep jai d'r dan heuldegoar geen koorakter!... Piet lait d'r half-dood veur de andaifie...huhu! en de moffeboone legge te wachte... Main Jesis,... de hellepers sakke d'r glad wèg! hoho! ikke mot d'r tug leefere! Enne... ikke... mit main ouë bast... lapt 't vast nie alleenig! eénmoal...andermoal...woar mot dà heene! dà heene! die moffeboone stoan d'r puur te rotte op de grond hee?

— Nou seur d'r soo nie! komp bai de huur t'regt! wà jou Ouë? Murge is d'r Sondag... enne Moandag doene wai d'r vast van sellefers niks... vàst niks! dà weut je... is d'r kerremismoandag... Mò jai d'r ook moar rais heen trekke... omdà niet-en-kan? Och! loat 't ouë bier moar werreke!

Brommend en vloekend ging Ouë Gerrit weg, radeloos, toch stom van angst. Wel had hij fellen lust in zich om te gaan kijken, maar hij was doodelijk bang voor zijn eigen natuur daar. Voor vier jaar had hem zoo'n tentbaas juist betrapt op een klein gapperijtje. Hij had den kerel het vijfdubbel betaald en die had zich toen stom gehouden. Maar

uit schaamte en angst voor dien vent, had hij in vier jaar tijd nooit meer een stap op de kermis gedaan. En het was zoo glad van de hand gegaan dat hij er eigenlijk nooit meer om dacht en het ook nimmer meetelde als een snappertje. Want het jeukte, kriebelde hem in de handen. Wat hij daar al niet gezien had?... Hij zou zich niet weten te houden... Hoho... al die spulle... die kleure... die glommige dingsies. Sou die 't tug-en-doen? Sou die 't t'met woage? Dur was vast niemand die 't wist! Most dus puur tug 'n toeval weuse... aa's ie die vint dur nog antròf. Hoho... hai was dur soo malgroag... soo malgroag! En 't was dur de heule eerste keer van s'n leefe dà tie op 'n klainighaidje betrapt wier! . . . Aa's dur nou tùg nies van 't land t'regt kwam, most hai s'n aige dan hier alleenig mit 't waif doodkniese? arm, doodarm was ie tug! S'n aige brokkie grond was dur tug lang nie meer van sain. Hai poerde moar veur 'n aêr! Enne had ie dan nie s'n spulle? Wà kèn d'r sain de heule mikmak skeele? Mos tie d'rof van sain grond, wel nou! dan d'rof! hoho! F'rduufeld... hai sou d'r nog rais fleurig heengoan kenne... En dan figeleere op de klaintjes... Hai sou d'r nou heen! Most d'r moar van komme wà 't wou! Nou de kerels tùg de boel verloope liete . . . moar dan sou hài Sondag op stap goan . . . hoho! . . . Sondagòafed. . . aa's 't drokst was... 't dolst t'met... dat ie nie in de lampies liep!
Brommerig en toch half voldaan dat hij het met zichzelf was eens geworden, klomperde hij het land af, voor zijn leegen rommel staan blijvend. Piet hurkte bij de koolen.
— Dà koolgoedje geef je tug moar smerige sintjes Ouë! mos je moar nie meer sette! ikke sien d'r vast nies in!
— Hoho! . . . vier-en-vaif en nie genog! d'r valt

t'met niks meer te sette, ... stotterde Gerrit verlegen, verbaasd Piet weer zoo frisch en flink te zien poeren, hurkend doorzwoegen of er niets met hem gebeurd was. De knaap had stiekem zijn heelen kop onder de pomp geduwd, dat het water langs zijn wangen droop, zijn haren plakten en sluikten langs de slapen. Nou voelde hij zich weer doorrild van frischheid, galmde hij zijn kermislied uit met schorren klank in de doorzonde ruimte rondom. De Ouë, wegklomperend, hoorde nog lang achter zijn rug Piet's stem:

— Oooaauw waa't 'n ska-ànde,
Loage wroak van En-ge-land!

De kermis woedde door en krateriger van gloed stond in den avond het stedeke in brand, laaide ruischend de flambouwenhel ópen, waar demonisch-donkere stoeten uit het tentduister inhosten, met woeste sprongen en gebaren van kannibalen om nacht-vuren.

Tóch, met den Zondag kwam pas het échte kermislawaai van alle plaatsen tegelijk. In den middag — uit treinen, uit tentwagens, uit bakkige, bolderende Jan-Pleziers, lodderig als melancholieke tufs-tufs, — drongen de stoeten áán van Lemper, Kerkervaart, Duinkijk, Zeekijk, Overschie, van overal. Heel het omliggende platteland was leeggeloopen en ópgestoet naar de Wierelandsche kermis. Vee- en kaasboeren met schommelige vette buiken, tuinders, kweekers en zeelui van Dijkland, en al het landvolk dromden dooréén. Prachtig omsjaalde, bevlagde boerinnetjes met couleurgrillige mantels, bontvervige lijfjes en rokken, vonkende gouden kappen, verdrongen elkaar, hortend, stoeiend en woelend in zwirreling van bloote armen en lachende tronies. Zoo duizenden en duizenden op den middag al, woelden in het

enge ruim van Haven en Baanwijk. Een couleurig-zwirrelende menschenzee golfdeinde en klotste, bruiste en spatte schuimend rondom, tusschen de pronkspullen en tenten, kramen en draaimolens.
Tegen den avond pas bulderde áán het groot-geweldige, donkere rumoer, omklinkend het stedeke in daverend hellegerucht; gloeiden en flitsten de hosstoeten. De lucht boven de Baanwijk-breede boulevard hing laag en starreloos-duister. In het diepe midden, den poortigen allée-weg achter de wafelkraam-ruggen, hing een rosgouden damp als van een uitbrekenden brand, angstig moordrood van revolutienachten, heel den hemel daar in gloed zengend, verborgen nog lekkend in kraterig gesmeul en windgeflakker.
Van het stationsplein áf gezien, gloeide daar in een mysterieus toovervuur de hééle Baanwijk als een verre, diepe laan, waar doorheen wemelden donkere menschenstoeten, telkens éven en anders weer aangegloeid in fakkelbrand en toortsenlicht, gloedrooden, helgelen en oranjen damp, vurig dooréénvloeiend voor tenten en facades. En tusschen de zwart-ademende lampetten uit van stalletjes en kraampjes, doken óp van allen kant, vergroot en verwilderd, donkere woelmenschen in een sidderenden nevel; vergroeiend daarin tot titanische wezens met den geweldszwaai van hun belichte armen, den allegorischen gloed van hun vurige oranjekoppen en de geelbronzen flakkering van de kermis-hellesfeer die ze omzoog, omtrilde. Plots verdwenen de stoeten tusschen duistere mooten en inhammen van tentruggen, een eind dieper de boulevard op weer aanrossigend onder het krijschend-wilde alarm van hun kermiszang. Zoo, de stoeten steigerden tusschen de verlichte gevaarten; schuifelende troepen, wadend door een vál van elektrisch geflakker; een blauwpaarsige

siddersfeer dampend van boom tot boom, tent tot tent. En daar achter weer, in duisterig diep, overstroomd plots van avondcouleuren, de woeste ommegangen van toortsdragers, waggelende processies met hun hel-gloeienden afschijn, goudbrons en gloeirood spuiend over schouders, koppen, ruggen ; beschroeiend halve tronies van de razende wezens, groeiend, ál groeiend als rood-moordende reuzen in het helle-rumoer ; plots soms van dansenden vlammenschijn rond hun beenen en dreunende voeten overgoten, door aanstormende hossers van den anderen kant, in worsteling hun flambouwen scherend langs de straatkeien, eindelijk optrekkend tezaam tegen den duisteren poldernacht.
De koppen van Jut met het telegraafhooge, couleurige paalwerk, stampten en hamerdreunden een heeten geluidsstroom boven den demonischen, gloedrood geschroeiden menschenwoel uit. Het siste, knalde en kruitplofte er, en een dreungeraas ging rond van neerbonkerende houweelen op rotsblokken. En hoog in de starrelooze lucht, boven de rosgouden brandsfeer, die omwolkte tenten en spullen, walmden zwart de Jutsflambouwen, een roetigen adem loozend in den angstig-rooden helledamp. Feller aldoor dreunden de mokerslagen van de Jutskoppen langs al de palen tegelijk. Klappergerucht, kruitvonking en knetterig vuurwerkgespat oorloogden in snerpende jacht van ópschrikkende knallen, onrust en slagveldrumoer over de vurige kermisrazernij. De medaille-borden van de Jutskoppen flonkerden op het roode doek, fel begloeid door de ros-gouden walmpitten. Insignes zilversterden en vonkten er óp in pronkige pracht tegen de avondzwarte lucht en de bloedroode doeken flapperden als satansvaandels.
Plots kwam aanstormen een breede menschengolf achter de tenten, in wild gehos bij de Jut's strem-

mend en als in schuim rondspattend, beukend op elkaar in en tégen kermisgangers van den anderen kant loswoelend uit duistere stegen en donker-grommende tunneltjes; aanworstelend op het felle, tooneelachtige voetlicht van een paar moorsch-couleurige, groote kramen. Vrouwen en mannen in het licht en duister, renden omver wat ze in den weg trad, holden voort in de strakke waanzinvaart van amok, een lallenden jammer uithuilend tusschen de kraterende bende, door walmenden hartstocht in brand gelaaid, uitzinnig van schuimenden wellust. Mirlitons neusklankten uit alle hoeken in bibberige stootzangen, het schelst uit den voortrennenden reuzenstoet die alles opzij smakte in verpletterende driftvaart. Krijschende meiden-kelen stortten uit een martelend gegil, een hysterischen wellustzang, wild en rauw als van ontvluchte dollen. Door al trillender rosgoud en vuurgloed van reuzel-uitzweetende bakovens, zwierden en zwaaiden de wijven en gorillige kerels hun stokken, vlaggen en serpentiens, wapperend rond de áán- en weggloeiende koppen. Soms, bij een verren stillen hoek, strompelde de heele stoet in het duister, klankte alleen uit het donker geblèr en gelal boven den zwarten drom uit, die plots weer, bij een zwenk ópdook langs bevlamde boomen, langs tenten en kramen. In roode dolheid trampelde de reuzenstoet de Baanwijk af in al sneller tempo, verder, vérder, dat een vuurkronkel van hooggeheven wiegelende lampions als een enkele bloedstreep achter het boomendiep het peillooze luchtduister insneed. In verzwakkend rumoergerucht galmde gesmoord nog hun krijschzang uit de verte, zacht omroffeld van warrig lawaai, en al verder de stoet dompelde den eindeloozen kermisnacht in.

Uit zijgangen en kronkelpaadjes, duister en eng, stortte van verbrokkelde stoeten gezang neer en

raasden de straatorgels. Duizenden mirlitonsmonden scheurden nasaal-trillerige deuntjes door de lucht, harmonika's drensden om zuurstalletjes, en armzalig-droef en mager-klankend roffelden pianoorgels als zingende vischwijven, liederlijk-rap en kanaljeus hun liedjes af. Klankhoos op klankhoos zwirrelde rond. De huizen kaatsten gekrijsch en gegalm terug; deuren en vensters sidderden en de geruchten zélf horlepijpten nog ná, hoog in de lucht in den brallenden Augustusavond.

IV

In eèn geweldige lijn, van paal tot paal, tent tot tent, stond de Haven-kermishoek in gloei. De boomen in den elektrischen lichtmist, met de avondgroene hel-bleeke lommering, staarden in waanzinschrik naar het dronken gewaggel. Kerels met bruine kruiken en flesschen, strompelend, klokten vuurheet jenever in, op straat, waggelden na hun slurpen in genotsrochel weer verder. Schonkige boeven in lompen-ellende, schooierden bijeen, stoelenmatters en scharenslijpers, bedelaars-smurrie en jeukerige landloopers, morsige ketellappers, hinkenden en schijn-verminkten op krukken, met smeekende stemmen, strompelend voor tenten en bakvuren van poffertjeskramen, gretig loerend op een gulle fooi van beschonkenen of op het zakkenrollen van neergeronkte bewusteloozen. In geiige oliejassen en groenige pijjekkers schurften hun lijven, de morsige, rottende plunje bedropen met vuil en modder. Hun mariniers-kleppetten schooierden scheef, vlak boven de brauwen en pruimspuwend stootten ze zich telkens als in vuistgevecht, de knuisten in de petten dat de gebarsten kleppen deukten en rafelden in slonzige boevigheid. En zóó,

op krukken hinkend of jammerend smeekten ze bedelend de gierende hossers en slenteraars tegemoet, gromvloekend en plots dreigend als er niets afviel.

Tusschen de spullen, draaimolens, luchtschommels, Jutskoppen en worp-bakken, in achteruit-donkerende hoeken, van de kraterende kermishel afgetrapt, droefden duister de stalletjes met poonen, scharren en vroege vruchten. Stille jammerlijven, — met de tronies geel-rood begloeid, achter de karstalletjes neergedonkerd op lage krukjes, half verstikt in den roetcouleurigen walm van stank-zweetende petroleumpitten, die flakkerend vlamlekten, roodgeel en bronzig in misere-belichting wégspokend; — stille jammerlijven riepen monotoon hun waar. Kar aan kar droefde omdampt van roodgouden nevel, de half-donkere lijven verschrompelend; de roepende lippen rood-grillig áángloeiend, de open groote monden verrossigend, de zorgelijke tronies belichtend in vale gloeiing. En schemerend kleurweifelden omslagdoekjes van de stalletjesvrouwen achter den bangen schroei van den rooddampigen pitten-walm.

Tusschen de stoomdraaimolens, heel naar achter tegen den donkeren planken muur, zat Dientje, Kees' kind, opgepookt door Ant nù ereis een slag te slaan met de kermis. Ant zelf, pas heel naar bevallen van een dood kind, tien dagen kraamsch, durfde nog niet mee venten om haar zwakke lijf en om Wimpie. Maar nu zou Dientje het moeten doen. — Beverig sloeg haar schel krijscherig, overspannen stemmetje stùk op het zanggeloei. Vlak voor haar laag karretje zat ze, het zenuw-vervreten karkasje trillend, het rimpelig kopje vaal geelrood schemerend in den waaienden flakker van

haar stinkende walmflambouwen. Ze schreeuwde, schreeuwde maar. Telkens sprong ze óp van haar krukje om dronken kerels en meiden te helpen, angstig haar bevonkte oogjes naar een joodschen buurman gericht, rekenend op zijn kracht als beschonken herrieschoppers haar niet betalen wilden. Soms gluurde ze naar de prachtdraaimolens, een eind van haar af in het licht, bel-klingelend en dreunend van orgelgeschal en soms zag ze nog net even de roode boegen van de luchtsloepjes ópzweven uit de tent het boomlommer in. Als zij nou ereis ook mocht! Moeder had gezeid dat als ze een „goeie" haalde, ze Maandag en Dinsdag, al was het maar drie cent, kon verdraaien. Ze was dan juist jarig, tien jaar. En Wimpie had dat met smeekjes bij haar moeder voor haar klaar gespeeld. Zalig in voorpret dat ze misschien ook nog draaien ging, schreeuwde haar kinderkeeltje met opwinding door het lawaai:

— Ferse poone! mooie skarre! ferse pietèrs!... aldegoar nuut goed!

Ze genoot stil van het lichtende hellegewoel om háar heen, en de brandgloed, dien ze overal boven zich hangen zag, den stedekant uit boven tenten, huizen en spullen, maakte haar blij, angstig blij. Telkens neuriede ze achter haar eenzaam walmstalletje méé met de straatorgeldeunen, die om haar heen razende geruchten verkolkten. Heet snoof ze den gesmolten-reuzel- en oliestank in, heerlijk prikkelend op de tong. Ze rook en snoffelde in den sissenden poffertjes-bak; ze proefde den botergeur, ze watertandde en snoof, snóóf maar héél den kermisstank in. En haar neusje joolde en schaterde in de warme, prikkelende reuken. Heel het bonte couleuren-wonder, de gloeiing van spiegels en lijstenpraal, brandende ruiten en goud-vergulde tenten, bestaard van heel uit de verte, sloegen haar lam van ver-

bazing, bijwijlen van overrompelende verrukking. En nou, zoo ver van haar áf, in den couleurigen nacht, vond ze het allemaal nog veel mooier en begeerlijker dan overdag. —

Later op den avond kreeg Dientje het heel rillig van het stille zitten, keek ze onrustig rond of Jansje, haar zusje, haar niet het geleende omslagdoekje kwam brengen, met een kopje-van-dit-of-van-dat, als iederen dag. Ze wist wel dat Wimpie in den kermistijd niet alleen blijven wou, maar Jansje kon toch wel effetjes om haar denken. Jansje had van 'smiddags één uur tot zeven, op háár plaats gezeten, tot zij haar was komen aflossen. Ze had wel gehoord, Dientje, dat haar vader schrikkelijke ruzie maakte met haar moeder, omdat ze háár tot twee uur iederen nacht dwong achter het stalletje te blijven; maar ook wist ze hoe moeder terugsnauwde dat er weer geen eten was, nou vader weer niet werkte, het nest te hongeren lag. Toen was Kees in een uitspuwende drift aan het bombardeeren geraakt met zijn vuist op den rommel, Wimpie vergetend, dat het heele bendetje stond te trillen van angst om zijn uitstortende razernij. En toch had moeder haar zin doorgezet, had ze haar stiekem iederen avond de Haven opgeduwd. — En ze peinsde nu Dientje, met haar zorgkopje vól ellende van thuis. Ze zag haar zusje maar niet opdagen. Vlak achter haar rugje, bij het donkere havenwater, dreef de polderwijde nachtstilte, eindeloos. Ze rilde, en half verdoofd door het helle-rumoer, dat vóór haar droeve kijkertjes uitraasde, riep haar stemmetje smartelijk zwak en moe:

— Mooie poone, aldegoar nuut goed!

Ze huiverde in haar kale vodjes. Slaperige loomte kroop over haar oogleden, die brandden. Bang werd ze plots in de stormende herrie, bang en een-

zaam, als ze even achter haar stalletje uitkeek den stikduisteren poldernacht in. —

Van de polderbrug af bij den Spoordijk kwam de vuurkronkel van de lampions weer opslangen, een rood-gloeienden adem uithijgend tegen het zwart azuur en de ronddonkerende hemelwijdte. De stoet kwam nader. In een storm van kreten, nasaalden trillend de mirlitons, stootten de piccolo's, en doffe bange trommels roffelden demonische somberte door het schelle orgellawaai. Als een gedrocht waarvan het lijf nog woelde in het duister, den adem rood vooruitblazend tegen het luchtzwart, zoo rumoerde de lampionsstoet in het donker áán, tot schoenen, beenen, lijven, armen en koppen langzaam ópgloeiden in den eersten fakkelbrand van het alleen-staand paardenspul, opdoemden met reuzig geweld in den schrik van het rossig-oranje walmlicht, in het flambouwende toortsgeel. Stel bij stel, rij bij rij, ingekluwd en omkettingd, drong voort in het schroeiende licht, dat geelrossiger ál verder overgolfde de koppen en lijven. Mutsen in couleurige woestheid gloeiden áán, beschminkte en bemombakkeste tronies, burlesk en infernaal in den vlammigen gloed vergroeiend. De voorste slingerrij, fel wadend in een oranje-gelen mist, hief hoog boven den koppendrom de lampions, die weer in een kronkel streepten van vuur, vreemd verwilderd rood nu in het helsche toortsenlicht. Achter den weer wijkenden stoet wierd gevochten, geraasd, gescholden. Maar vóórt rende de inééngekettingde massa, een drom van stapelgekke hossers in vaart voorbij de tenten, ópdoemend in een wemel van bevlamde couleuren, wegdonkerend in nachtduistere hoeken waar geen kramen lichtten. En weer, in helschen ommegang, renden ze den kermisbrand uit, het stikduistere laandiep in van den Lemper-

weg. En rood, rood bleef geheven bóven het woelend, wegtrampelend massagedrocht in het duister, de vuurslang, haar rooden adem den diep-donkeren hemel inhijgend.

V

Vóór de paarddraaimolens stonden de neven Hassel. Achter hen golfde het van kijkers en gillers. De havenhuizen, rompig, rossigden gevelnaakt in den schrik van het licht en de lage ruiten gloorden in bloedrood, groengeel en goud schijnsel, weerkaatsing van bakovens, lampions en couleurige hosstoeten.

In heel éigen, geelgouden sfeer wentelde de paarddraaimolen. Uit den binnensten kring van het lamplicht dreunde een orgel, ééndeunig, en het donkere paard, den draaimolen in gang trekkend, alleen éven belicht aan zijn kop, liep in een eeuwigen cirkel onder den lichtjool. De binnenste lampenkring brandde in geelrood afgebeuld licht, bleek neergroezelend over zwart fluweel onder de couleur-wemelende kap, meer naar voren een moorschen brand van glansjes en flitsjes uitfonkelend tusschen zilverig ornamentwerk, gitcouleurig kralenspel en doorgloeide franje. Een duizel van kringlichtjes spetterde er rond. Tusschen het belgeklingel, in gang zettend en afbrekend elke ronde, wiegelden de hobbelpaarden en schommelschuitjes, vettig befluweeld, donkerrood en groenig. En ál ouderwetscher, naast den stoomdraaimolen met zijn hel elektriek, wentelde de carroussel in een stille klatering van couleurtjes en lichtjes; vlamde en bruiste óp uit een tooverballettig gegloei van den voorsten lampenkring, de praal van zilverkralen en goudstiksels. —

Dán wegwaggeling van pluche, dán opschomme-

ling van fluweel, in één gedraai en geduizel van avondcouleuren. De koperen stangen, — tusschen de kromklauwige leeuwen en tijgers met hun druipende, grimmige bloedmuilen, — schichtigden rond als glanzende goudstaven. Warrel en tegenwarrel álom van rood en paars, rose en zilver, borduursels en fluweel, spiegelglans en bontstralend gekraal, draaiend, al draaiend in een damp van doftonig, mat-schitterend goud, soms plots overgloeid in een duizel van glans-kronige prisma's, als vonkend, vliegend raderwerk. En troosteloos van jammergeluid kermde het orgel binnenin, één deun, één deun. —

Bij een nieuwen rondgang waren Piet en Willem, Dirk en Grint en al de meiden in den carroussel gesprongen op beestruggen en draaiende baldakijnen. Dirk was pardoes op den schoot van Geert gesmakt, zoende en begrabbelde haar dat ze ingesmoord en onmachtig weggezonken tegen het lijf van een andere meid zuchtte en kermde naar lucht, onder zijn brandenden aanval. Schatergillen en gezang duizelden mee in den dollen molendraai en van allen kant nu strompelden de kerels op de meiden, zoenden en kletterden ze nat met hun kokenden adem. Geert Grint's zwart-mooie kop stond flets en roodvlekkig van de wilde zoenen, het haar afgezakt, verfladderd langs de ooren. Guurt Hassel zat met natte wangen, half versuft, haar rokkenboel opgesjord, de knuisten op de knie, het korpulente lijf weggekrampt achter woest-losgebarsten Jan Grint. Ze had hem gebeten in zijn oor en handen van woede. Als dát nou eens haar sekretarie-heertje gezien had, was ze hem temet kwijt voor goed. Ze vervloekte Jan met bevende driftkaken, dat de vent na zijn eersten overmoed verbluft zwijgend rondkeek. —

De carroussel was voor den tweeden keer in gang

geluid en weer bleven ze zitten, dubbel betalend. Dirk, Hazewind en Rink waren met hun drieën in een klein mallemolentje gesprongen, dat tolsnel draaide om eigen spil, binnenin den grooten wentelkring. Ze hadden een jochie gehuurd dat hen draaide, al maar draaide. Met hun handen de stangen omklauwend, tolden ze door, al sterker rondgekeild in wilder furie door het schaterend jochie, dat pret had in den dollen dans. Met hun duizelende hoofden naar elkaar toegebogen, leken ze in het razende tollen één log, donker lijf, monsterkoppig, met drie tronies. De meiden en jongens rondom de carroussel gierden het uit, toen ze de kerels zoo suf met de ineénloopende gezichten bij elkaar gebukt, zagen zitten. En vuriger wentelde het jochie den mallemolen, verblindend in den koperen stangenflakker, tot de bel klingelde en stoppen seinde. Met een sprong renden Willen, Jan en Henk van hun baldakijns, hielpen de verwaaide, bestormde meiden uit de plooikronkels van hun kleeren.
Dirk, Hazewind en Rink wilden opstaan, maar bonsden scheef tegen elkaar óp. Eindelijk in drift, plofte Dirk uit het mallemolentje, zwaaide woest nog in náduizeling tegen een schaterenden meidenstoet op, schoot in een dronken zwier van armen en bovenlijf midden in de Hassel's en Grintje's. De lange Rink, waggelend en braakziek van het tollen, smakte plat op de straat, met zijn kop tegen de pooten van een vooruit-staand stalletje, dat hij bloedde bij de slapen. Maar niets wou hij er van weten. Bemodderd met stoffig vuil scharrelde hij weer op, lacherig nazwaaiend en schreeuwend:
— Maide!... nou in de stoomdroaimole... dà hier is d'r debies! dubbel debies! je breekt d'r hier je allemenak!... inne de stoommole... doar kà je 'n stuk van de toart happe... daa's puur veul fainer... de rais!

— Ikke rais d'r alletaid eerste klas, moar 't mot d'r drie moal opstoan vat je!... kreet Piet.
— Neenet pinkebul!... drong Dirk lallend op, en Willem méé,... eerest hier, wà freete... poone, aiêrs!... hee maid! stal uit! wà hep je d'r veur lekkers!?
Dientje schrok. Ze hoorde de dronken stemmen van oom Dirk en Piet en de andere Hassel's. Maar Dirk herkende het dochtertje van Kees niet, zag alleen eetwaar, vettig en glimmig. Bij stapels rukten Dirk en Willem de poonen en scharren uit het kinderknuistje, en de reuzige klauw van Rink stopte het kind een rijksdaalder in de hand. Gerekend werd er niet.
— Dà mot moar net an weuse,... bi jai besuikerd, ... bromde Rink. En het was goéd, dat voelde Dientje ook wel.

Vóór het stalletje brokkelden de kerels en meiden de poonen open en hapten in het blanke vet en vleesch. Zoetig broeide de bakolie rond in walmstanken.
— Hee Dirk! waa's dà! freet jai d'r puur op 'n droogie! jai kakkerlak! woar is 't kind? wie wiegt d'r 't klaintje? jai Hoasewind?
Piet uit een hoek, kwam aanzwaaien met de jeneverkruik, dwars door een warreltroep die langs hen hoste. En in koeterwaalsche uitstottering van vleinaampjes tegen den drank, sputterde hij naar de meiden:
— Enne liefe moakreele ... lekkere pokhoagels ... dottesnolle... wà sel 't weuse op hede veur de doames?
— Nou! wai suipe d'r vast nie op de kaie!... bitste Guurt.
— Daa's jou meenes, moar maines nie, want ikke leg d'r 'n urretje! ... schaterde Marie Pijler, de

kasteleinsdochter, die net weer bij het troepje aangeland was.

— Daa's toàl mestvarke! jai bint d'r geen snaiboon, sien maide! sloan jullie d'r 'n gat in de kruik!... hitste Rink.

— Jai bint d'r vast geen kalf mi 't natte neus... lodderde Riet na.

— Joà! ... proestte de furiënde blonde ... op dà terain bin 'k deurpokt en deurmoaseld... wà jou Hoasefind? Moar wà selle wai doen mi sonders woafels en oliebolle ... main aiêrs motte sakke ... ikke hep d'r al drie en dertig bikkelharde in main pins.

— Alloo maàne! hoale... hoale!... schaterde Trijn.

— Doar mo'k niks van heefte! ... bazuinde Rink, ... jullie mot d'r nog soo veul, langsoampies maid ... dan breekt 't laintje nie!

— Kaik daa's sneu! set jai nou us de kat bai 't spek! hee wà?

— Wà sneu! .... bulderde Rink weer, ... jou kakkerlak! sing mee ... sing mee:

> Heb jai sommes trek in 'n oliebol
> Je kop roakt d'r vast nie van op hol!
> Je loà je wege of drinkt je bier
> Je host, je la.....icht, je heeft pelsier.....

En heel de stoet bralde mee voor een tentje in walmig bleek oranjeschijnsel:

> — Je host, je la — icht, je heeft pelsier
> Je loà je wege, je drinkt je bier!

Voor den stoomdraaimolen gierde een juichende menschendrom. De Zondagavondsche kermisjoel was verpletterend aangestormd. Van alle kermishoeken uit brandden lampions; rood-oranje, geelgroene gloor, tusschen flambouwengoud en brandstapelig vonkgevlam van poffertjeskraam-ovens

waarop het vuur knapperde en tonglikte, rood ommistend de couleurige tenten. Het zigzagde in de brandroode lucht van lampions-kronkels en vlammige boogpoorten boven de oranjige walmkoppen. De stoomdraaimolen raasde in wenteling en roffelde vernielende geruchten rond, onder den helpaarsen brand van het elektriek. Van binnen uit, achter den barokstijl van zuilen en tempelbogen, kringden òm in rutschbaangolving, venetiaansche gondels, vurig beboegd, met gondeliers in tomaatroode gewaden; sloepen en baldakijnen, hermelijnblank oversneeuwd in het helle licht, tusschen den flakkerenden duizel van spiegels en ruiten. Moorsche kioskjes, fel in vlam van heete couleuren, zwalkten op baren van schitterende glansen, een zonnige avondsfeer van elektriek. En telkens andere sloepen en gondels draaiden vóór in roffelend gerucht; gondels die de grofkoppige gondeliers als Graal-karikaturen op zwaanhalzige bootjes, met hun zilverende schubbenkleedij, in hellen gloed gevangen hielden. Als een zondvloedstorm zwalpte de infernale roffel van den stoommolen tusschen de saamgestampte, van licht overschroeide kijkmassa. Gekraak en gekreun kermde er neer uit de sloepjes, brallend geschater uit heesche strotten. En als een Satanssignaal schalde de stoomfluit van den molen, als angst-gegil van een misthoorn door de brandende woeling heen, een spiraal van demonisch gerucht over de daverende en jammerende drommen snerpend, verstervend in klagelijk geloei langs de duisterende polderzee.

De broeisfeer der kermis smeulde rooder en goudmistiger óp in den zomer-zwoelen avond. Om en achter de tenten en spellen in het duister, stoetten kerels áán met meiden, in rauwen genotskreun, zat en lijflog van uitgedierlijkten zwijmel. De politie

deed een schuchteren rondgang daartusschen, waagde zich nauw onder de mes-klare vechters. Uit de bont-gloeiende poffertjeskramen langs het duisterend plankwerk, plofte plots een rij korte, lallende boertjes, vetbuikige, ingedrongen gestaltetjes, goud beschemerd van ovengloed. Hun koppen grijnsden dronken, bietig-purper; hun beschonken oogen fonkelden en hun glansende pofpetten reepten een zwarte lijn boven hun tronies. In hun midden dreigde een paallange reus, een slungel met smallen zeehondenkop, wreed loerend uit loensche oogen. Donker bonkten zijn schonken boven de lage rij pofpetten uit. De boerbuikjes spanden, de armpjes wrongen, de beentjes, breed gezakt in klepbroekplooien, zwommen en trampelden rond in den oranjen lichtmis en vóórt slierte de met de armen ingehaakte slingerrij, van den vuurschijn uit het duister in.

Vlak voor de kleine boertjes uit, met den reuzigen slungel in het midden, die meedonkerde als een gemoerde lantaarnpaal waarop een pofpet piekte, cancaneerden vier woest-dronken Kerkervaartsche meiden, in flappering van rokken en kanaljeuze lijfontblooting, zwierig zwirrelend omschuimd van witte onderplunje, kolkend tusschen hun duiveligdansende kuiten. Ze draaiden en raasden in hun eigen rokkenschuim als dolle kollen. Met opene zangmonden, in keelbrand rood geslagen door het licht, de koppen hemelwaarts, gilden ze rond, tamboerijnend met de woeste knuisten op kindertrommeltjes, kannibalige geruchten uitroffelend. Ze spuwden in den kermiswoel, horlepijpten de beenen in een wilde harlekinade.

Een donkere kerelsstoet zeilde schuin af op de kleine-boertjesrij, haakte zich vast aan de armstompjes en snel in een kringloop cirkelden ze zich wijd om de dronken gillende meiden, die

schaterend-woest zich plots ingesloten voelden. De boerenkoppen glunderden zinlijk en wreed van passie in het gloedwalmend roodgeel schijnsel van de ovens en lampetten. De boerenbeentjes, klein en zwaar van krachtspanning, trampelden weer stuipend. De groote slungel, schonkig en donker boven de pofpetten uitreuzend, gierde en pagaaide zijn beenen in dronken gespartel voor zich uit. Zijn zeehondenkop met puntige kinnespits, was beschuimd van uitgebrald spog en zijn karikatuurhanden knepen krampig van pret in de schouders van twee boertjes waar hij tusschen gekneld waggelde.

De politie had het duivelende meidenstel in hun jool van rokkenlawaai, in hun stem-bezetenheid en hysterischen waanzinroes zien steigeren en met schrik de boertjes zich zien storten op de dronken furies, die heftig terugbonkten. Eén van de vier beschonkene vrijsters, lang en schraal, stond waggelend te stoethaspelen, drukte haar hoofd in den nek na wat wezenloos woordgestamel, zoog de flesch aan den mond en klokkerde een drankje in. Aan haar arm ingehaakt, al de rokken opgesjord, gilde een klein blondje, krijscherig als een zuigeling:

— Aooaau-uw! waa't 'n ska-ànde!

De twee andere meiden slingerden mee met de dansschokken van de hysterische blonde, die lacherig hinnikend in polderkerelkracht haar dronken vriendinnen dàn naar zich toesleurde, dàn weer van zich afstootte. En rond hen de kring van tronie-wreede boertjes, buikzwaar en kortbeenig, met den paljaslach van den schonkigen, donkeren herkuul er bovenuit rochelend.

Besefloos en óp hijgden twee meiden uit, met bloederig gevlek van karmijnvalen schijn op de kaken.

De politie-mannetjes, onrustiger, rukten áán, sloegen zich nu gemaakt-driftig door den boerenkring heen, botsten de dronken kerels wèg, kneuzend hun papieren ruikerpracht op borst, hoofd, rug en dijen. Maar de kerels waggelden in nijdige haast bijéén met hun afgezakte kleeren, losgerukte broeken en jassen, in dronken gegier harlekineerend met couleurig geflapper van linten en mutsen. Al dichter schuifelden ze naar den bakovenbrand van de grootste wafelkraam, zwaar gebarend in protest om het weggeduw der politie; daar groeiend in den rossigen, vulkanischen lichtschroei als waggelende titanen. Vermanend, schuchter, drongen de wetsmannen áán, de dolgierende meiden praaiend naar kalmte. Maar de furiën, overmoediger, raasden óp, stotterden van dronken drift, spogen, vloekten en scholden op de agenten, mokerden plots als op bevel met woeste beukvuisten op de koperende gloedhelmen in.
De lange schrale meid met het „hapje” in haar hand zwierde toen plots de flesch op de keien, dat er schervengedruisch kletterde rond de helmmannen. Dan greep ze met twee handen bijéén haar roodhellen rok, knoopte de punten hoog op de heupen vast en stormde, de vuisten tot mokers geknelde, in dronken draf op een klein agentje àf.
— Lies!... krijschte de magere... jai stoan d'r op de valreep... kom kerlineke... kom ker...lineke ...kom!... ikke seg... dà d'r 'n hap is!...
En een nieuwe flesch zwierde ze in hoonenden jool boven hun couleurig-woeste koppen, heete beetachtige schaters uitproestend voor de verblufte agenten en kijkers. De boertjes sprongen weer brutaler bij, aangelokt door de stoute furiën, trappelden en ranselden klappen en boffen rond in snauwende vloeken.
— Toe!... hitste Lies in hysterisch gekrijsch, met

de stem van een straatorgelbas,... toe! geef jai d'r die klebak 'n handskoen dà s'n bofedeurtje deur de muur heenskiet!

— Geen grasje! geen grasje, dood an die swaine, trek jullie... d'r 'n poar kiese!... rochelde de schrale weer, kwijlspuwend en trappend, de rokken tot haar borsten opgesjord.

— Geen proatjes op d'r laif! sloan hullie... achter 't tessie!.... hinnikte het sterke blondje, dat worstelde in zenuwwroetende en stuipende kracht met een agentje, van wien ze de sabel had losgerukt. Toen hadden de helmmannen er genoeg van. Ze vreesden de razernij der kerels rondom niet meer. Een signaal snerpte door het rochelend gebral van de stemmen en in draf stormden helpers aan. Met vijf zwaaien van de blinkhelle sabels schoot de boertjeskring uitéén, waggelde de ontdane kerelsstoet wèg in krolsch gekrijsch, stonden de meiden alleen tusschen den helmendrom, die hoog koperde en lichtflitste in den roodgelen walmgloed. Half dood van zeuwuitputtende worsteling zonken de dronken furies op elkaar wèg, de havelooze plunje morsig vertrapt, de beenen dooréén gewarreld. Ze hijgden en de lange schrale onderaan, die in den struikel haar drie vriendinnen boven zich kreeg gesmakt, lag plat op haar buik, grabbelde nog naar haar flesch die onder de kreunende borst van het blondje den hals uitrekte. Raak stootten de agenten ze als gestruikelde paarden op de beenen, en hoshos-in-boei, sleepten ze de furies naar het stadhuis. De schrale Lies liet zich sleuren langs de keien, half op haar buik, waar de geboeide handen onder krampten als korte vinnen. In de modder sleepte ze mee, tot eindelijk twee helmmannen haar bij de beenen en den losharigen kop oplichtten en voortsjokkerden onder woest gegier, schel gefluit en geschater van den meeschuifelenden menschendrom.

— D'r goan d'r vier Kerkfoarters de bak in!... krijschten jochies, kerels en meiden dooreen, met den angstklank voor het politie-verzet in de ontstelde, toch oproerige stemmen, vechtlustig doortrild van haat tegen het helmstoetje.
Dwars door de kermishitte rukten ze voort de ordemannen en plots zwenkten ze een steegje door op het Stadhuis áán. Toen met een sleur rukten ze de meiden de stoep óp en stootten ze waggelend de gang in. Dof gekrijsch uit de meidenkelen heeschte ná, verward rochelend als uit gewurgde kelen, en met een slag van hun báás-zijn smakten de agenten de deuren voor de neuzen van de kijkers en meeloopers dicht, dat een rauw gejoel uit den menschendrom ópraasde in een woeste alliteratie van wraak, al was het maar in hoongeluid alleen.
Stom en strompelend waren de geboeide furiën den bak ingeduwd. Even verbluft maar, braste en bruiste de stoet weer voort.

VI

Op de Baanwijk brandde het avondgoud gas door den rossigen nevel van de smeltende reuzel. De bont-stralende kramen stonden er als gigantisch speelgoed in een ravijn van toortsgloed. Ze flonkerden in gondelierachtige à-giornopraal en spiraligen couleurenbrand. Door boterige oliestanken, zoetig, ranzig en prikkelend uitwalmend, nevelde de lichtval, en de glanzige kraamruitjes in hun doorvlamd rood en kobalt, verschoten in couleurwisselende spiegeling, weerkaatst geel en amberdiep schijnsel, glissend en spelend in een brekende klatering van prismabrand en avond-vonkenden luister. En tegen overal wijkende achtergronden van roodrossigen damp, vlamden de bakovens van verre

als een smidsestad in smokerige, oranjehelle omgloeiing; in wègdonkerende verwaaiing en óplichting van likkend vuur en zwarten walm; dán weer als altaren waarop takkenbosjes knetterden en uitrookten. Achter den begloeiden mist, de koperen, warm-vlammende meelpotten, tempelig in een glorie van amber en goudgeel uitlaaiend, een glimmerende brand van hel-gepoetst koper. En achter en tusschen de vlammende altaren en gouden meelpotten, in flakkerenden damp, de blank-beservette wafelentafeltjes, omflonkerd van vuurglans-uitschietende karafjes en glazen, alles in een blankzilverende sfeer in rijtjes tusschen de rood-donkere overgordijnen, stoeltjes en knusse salonnetjespracht. Rij aan rij achter de ovens, troonden de dikke baksters op de hooge zetels, als vervette mythe-godinnen in de blonde wreedheid van hun geblankette tronies, scheppend uit de meelpotten, den druipenden lepel uitstortend over de poffertjesplaten, waarop het knetterde, siste en babbelde. Er bovenuit snuffelde lokkende lekkerheid van boterig zoet. En heller in den avondgouden lampenbrand de kramen en oliebol-tentjes, met hun couleurige dekzeilen en kakelenden lichtwarrel, vlamden als speelgoed van reuzen.

Drom na drom schoot er langs, en de boomen voor de tenten, tusschen de dolle hossers als levende, van schrik verstarde wezens, knokelden en knoestten in hun gekerfde schors, half belicht, de donkere kruinen angstiglijk ruischend hoog in het nachtzwart. Op de Baanwijk stonden armelijk verlicht tusschen sjofele oliekoektentjes, roetig omwalmd van lampetten, de palingstalletjes in geel schichtig lichtwaaisel, omhuifd van nachtzwart; de zuur- en eierkraampjes in nog valeren pittengloei. Achter de zuurtonnetjes in walmig geelrood, bangden wonderlijk-bronzig de tronies van kerels die schreeuw-

den tegen het beverig getoorts en gewaai van het licht, dat een rosgeel schemerleven op de zondige zorgmommen rookte. — Telkens wat schooierige stelletjes, waggelend en brallend, bleven strompelen voor de kraampjes, en vraatzuchtige monden hapten lever en zuur; gretige handen pelden stinkende eieren en ontvleesde paling. Broeierige vischstank zoog door de bakolielucht.

Achter de armelijke kar-kraampjes in hun droeve prachtsfeer van geelrood en bronsros lichtgetril, half omdampt in het nachtduister, lichtten de hooge, roodbehangen speelgoedtenten, minachtend de donkere ruggen naar de wrakke stalletjes gekeerd. Ze schitterden in hun fel-couleurigen ballonnetjesgloei illuminatieachtig-hel, geguirlandeerd langs de lijnen van vensters en gevels, doorvonkt van lichtjes. Het roodgouden, roodgele en dampigbronzige licht stortte neér op de verblindende flonkering van poppetjes, gegarneerd in prachtbonte kleeren, omstrooid van couleurtjes, geflikker en geschitter; omgloeide, woelige snuisterijen, paardjes, schaapjes met vurige keelbanden; karretjes, tooverbekertjes, ringspellen, alles pronkend in den lokkenden geur van nieuw speelgoed. En overal in de tenten, de wondre fonkeling en tinteling van koperen belletjes en kralen, als indische gordijnen neerhangend, doorvlamd van licht. Overal couleurige doozen, speelgoedgeurig, vol zilveren kettinkjes, goudbronzen, melkwitte en aluminium-blanke snoertjes. Overal in den lichtroes, een tooverig geslinger van brandend malakiet en wijnrood geparel onder den fellen stangboog-glans ópflitsend tusschen geurig zaagsel, als sprookjesschatten rondgestrooid op goud- en zilverpapier; fonkelende parels, en snoeren paars en geel, vurig groen, karmijn en glanzend blauw, als een vlammend waereldje van zonnig kindergeluk.

Tusschen de Jutskoppen schreeuwden wat spullebazen „bezienswaardigheden” uit; een rauwe kermisspeech, met angstigen suggestieklank in hun melodramatische moordstemmen afgedreund.

— Hier is te sie-èn 't gruufelijke seemonster... met drie-dubbele rij tande... geschote deur een Inlans metroos, tèrwijl dit gruufelijke monster, besig was een lèfendig mins te verslinde!...

Hol beefde de stem en vlak ernaast klonk een andere zang:

— Hier staat te kijk... 'n meisje uit de binnelande van Suid-Aùstralië... dewelleke lèfendige konijne eet, alsmede... tabak en gras... Uw liede zult haar hoore in haar gebed aan de maan!... En hoe sij de bleekgesichte bloedig skalpeert... Tien cents slechts per persoon en per lid!

Angstig en zwaar klonk de schorre stem van den spullebaas van de estrade áf, en in valen schemer geelde zijn gezicht even óp in den flakkerschijn van een kleine flambouw boven de tenttrap. Bij elken aandrommenden hosstoet herhaalde hij de bange woordenvracht... dat ze de lèfendige konijne... verslindt met d'r slagtande, glas kauwt en brandende sigare freet. De hossers, uithijgend, bleven staan en luisterden. Naar rechts werd zijn stem overschreeuwd door een buurman die ópriep de massa om te kijken naar de Zuid-Afrikaansche Boerenworsteling,... lèfendig voorgesteld in beelde... Met 'n écht slagveld waar de lijke, bloedend en onthoofd op neerlegge...

Rond het gekrijsch der spullebazen, pafknalden, knetterden en mokerdreunden de Jutskoppen. Stel voor stel stoette vóór de reclameplaat van het wilde meisje en suggestiever dreunde dóór de stem van den omroeper:

— Verslindt lèfendige konijne... veur de ooge van

't publiek, eet glas en brandende sigare... skalpeert de bloedige menscheschedels... over twee minute sal de nieuwe voorstelling een aanfang neme... Bereids zijn er duizende en duizende mensche reeds ingetrede... Volgt hen en offert uw dubbeltje voor 't sien van een natuurgedrocht, het grootste monster der wereld!

— Wà 'n smoel,... zei lachend Hazewind, wijzend met een clownig gebaar naar de kannibalen-tronie van de beverfde wilde-vrouw-reclame,... en wà 'n skort hep se om d'r heupies... op dà terain binne de Wierelànse neutedoppies tug veul fesoeneliker... ikke konsteteer van dà main maid 'n heule rokkebeweging om d'r meroakel hange hep!

Woest flodderde hij een brandenden zoen op een wang van blonde Cor, die ontsteld, met gaperigen mond en waanzinnige oogen, naar het reclamebord met het wilde meisje er op stond te kijken.

— Stik!... bitste ze in schrik.

Achter Hazewind joelden Dirk en Willem, Henk Hassel en Rink met hun meiden, omsloten in een drom van kijkers. Geert en Trijn luisterden angstig gespannen naar den impressario, die voor de tent, met zijn rosgeel beschemerde tronie en zijn moordstem, hun de keel snoerde van angst. Dirk en Willem dansten eng omkringd van armen en schouders. Piet en Annie zoenden elkaar dat het klakkerde en woest trombonde Rink, bóven allen uitreuzigend:

— 't Maiske freet d'r puur lèfendige kenaine... bi-jai-'t-Hain!... Daa's d'r nog us 'n skepsel... dà set d'r sooie an de daik! dà mo'k sien... en jai Hoasewind! daa's 'n bestige kukkerint veur Kees de Strooper hee?

— Enne glas freet s'ook! enne brandende segoare... wà 'n kooraktêr hee? wà 'n maid hee!... extazieerde huilerig Trijn, de vurige Trijn.

— Over twee minute... sal de voorstelling 'n aan-

fang neme... heere! dames! voorsiet u van een plaats!... suggereerde de stem van de estrade.
Stoet op stoet nu, drong voor het loketje, schoof weg achter een coulisseachtig schot.
— Doar saine wai van g'diend!... juichte Dirk,... dà mo'k sien!... slàchte mit de tande... daa's puur main werk!
— Nee... neenet! neenet! ik goan nie, goar nie!... schreeuwde griezelend Annie.
— Wà'n maid!...hitste Trijn vurig weer óp,...daa's prêchtig!... Ze rilde vooruit al van bang-griezelig genot. Stille Guurt Hassel, schuchter bewaakt door Jan Grint, die haar ná den draaimolen-aanval nog maar geen zoen had durven geven, wou ook wel kijken.
— Dà was d'r puur aa's 'n kemédie mi bloed,... vond ze. Ze hield zoo dol veel van vechtpartijen met messen, en dát zou niet minder zijn. Ze zou gaan griezelen en rillen zooveel ze wou.
Met hun allen, de weerbarstige Annie meegesleept, drongen ze de tenttrap op. Dirk nam plaatsen aan het loketje en wég hosten ze op den trillenden plankengrond achter het beschot. Ze waren warempel al wat te laat.
Vóór hen, op een tooneelig hokje in schuw-geel, zwavelig licht, grijnsde en gilde een soort bezetene negerin met krakerige stem, een rauwe falset, elk woord als een wreeden vloek uit haar zwellenden keelkrop scheurend. Op haar kapsel wuifden woeste veeren, een donkere haartooi in een schitterenden koperen ring saamgekranst. Haar kangoeroekop grijnsde met de maskerige wreedheid van een hellemonster. Haar harde gele oogen waanzinden wild rond. Woest verkoeterwaalde ze schorre klanken met den impressario die laag vóór haar stond op den plankengrond, bij het publiek. Met een krom zwart zwaard hakte het „meiske"

in driftstuip op den kerel áán, die haar ophitste met stootende, tongverdraaide woorden en elken kletterslag op zijn blooten kop, met zijn zwaard in snelle zekerheid afweerde. Allen staarden in ontzag naar den grijnzenden, duiveligen vrouwenkop op het tooneeltje, waarover een zwavelige lichtschemer flakkerde, die haar gele oogen nog geheimzinniger verwoestte.

— Daa's geen maid, f'rvloekt!... schreeuwde plots een matroos,... nou hep ik toğ twintig joar gefoàre, moar nooit-nie he'k soo'n loeder sien... dà wee'k tog ellendig-bést... dà is... god-alle-jesis! 'n geferfde Amsterdammur!

Het ontzet publiekje liet grommen den kerel, staarde, stáárde in bange suggestie. Bij het levendkonijntje-verorberen werd het Annie te benauwd. Ze rilde en griende toen ze het bloed over de zwartbronzen handen zag stroomen; de tong hoorde raspen tegen de haarhuid op, den kinnebak zag lekken in het warme bloed en de apig-lenige vingers de ingewandjes ingraven.

— Kaik! kaik!...dà stuipt d'r in hemmes klauwe!... gierde Dirk woest,... die ken d'r puur 'n beertje slachte!

Meisjes en vrouwen gilden kreten van afschuw uit. Maar doorschokt van brandende passie, bloeddronken, drongen Dirk en Rink nog meer naar voren, de meiden heeter omknellend en meesleurend. De furie Marie Pijler schaterde. Geschok en getier raasden door het tentje. De roode, bang-begloeide tooneeldoeken, waartusschen het kangoeroesche grijnswijf sprong als een hellemonster in Vitusdans, schroeiden telkens áán in den lichtflakker. Onder het vreten rimpelde haar kop als een oudwijvenmasker; groefde en grijnsde de wellustmond. Bloed lekte ze van haar vuilgrauwe lippen en brok voor brok van het uiteengescheurde konijn-

tje verdween in den stinkenden rooden bloedmuil, geweldig elastisch gesperd.
Guurt griezelde, genoot in schokken van huiverenden wellust. Ze zou zich zoo, in die bloederige beestigheid best op Rink hebben kunnen smakken, op den gierenden reus, dien ze in het spokerig flakkerlicht verliefd lokte met haar prachtoogen. Annie had de kijkers gesloten, stond in donker nástaren te sidderen. De blonde furie kalde tegen vurige Trijn en Dirk hijgde van genot. Allemaal in het hok, griezelden, staaroogden in heete ontroering, wat er nóg gruwelijkers volgen zou. Alleen de matroos, Wierelander van geboorte, bleef onwillig turen naar den bloederigen vraatmond.
— Dà was d'r 'n k'nain van spek! daa's geen waif... daa's 'n kerel, 'n geferfde hassebas... geef d'r 'n lel dà se duiselt!...
— Sou jai meene... Nou... daa's glad-en-al mis!... bazuinde Rink's stem uit een vaal-lichtenden hoek, ...'t is d'r 'n ègt ekserploar... 'n heul ègt swart meroakel!...
— Kaik d'r gele smoel!... juichte Dirk hoonend,... en d'r lampies... 't gal is d'r deur d'r bloed heensloàge! daa's main weut!
— Wà'n kakkerlak! kom d'r hier... sloan 'k je tronie deur viere! wou jai main segge van hoe 't mot weuse? ikke hep d'r twintig joar in Oostinje foàre... enne nou... in de woestain! Sou ikke nie van de toart had hebbe?
— Oostinje... jai mi je dronke gleuf!... en die maid is d'r tug heuldegoar van Estroàlie!
— Nou wàt,...sputterde verbluft de dronken, drenzerige matroos... daa's... god-aldegoar-één-potnat!... Estroalie is d'r Oostinje... enne Oostinje... Estroalie...
— Hou tug je bek... sak d'r mi je test... sak d'r mi je test... wai siene d'r nie!...

— Sien... sien... geef d'r 'n lel... dà se... dà se duiselt!
— Als de heere nu nog brandende sigare te misse hebbe... zal 't vraatsuchtigste monster der waireld se alle opete!
Van alle kanten gloeiden uit het halfduister punten áán. Dirk had eerst zijn sigaar vuurhel aangeblazen, stopte een einde het monster zelf in haar lenige bronzen klauwen.
— Hier swart meroakel, doar hè je 'n happie, eet d'r f'rsmoakelik...
Blaasbalgend laaide haar muil in het vuur, dat de vonken in haar duivelende grinniktronie spatten, lippen en kin telkens even gloedrood opvlamden. Haar naakte lijf in een schaamlap omplooid, danste nerveus met klapperende sprongen op de kreunende en trillende tooneelplanken. Haar armen pagaaiden en doller krijschte haar keelkrop. En telkens als de vuurpunt van een nieuw brok sigaar het hevigst ópgloeide, sperde ze de kaken, haar grauwe lippen er in een botten streel overheen aaiend, beet ze toe, kauwde en spoog ze vuur, achtereen verslindend sigaar op sigaar.
Hazewind braakte van pret. De meiden gilden van schrik, maar Cor en Annie hadden er genoeg van. Ze wilden niet langer blijven. Guurt was woedend dat ze weggingen. Geert Grint holde ook mee, de jongens drongen óp, Willem naast Geert, Dirk er dadelijk hanig-haastig bij. Jan Grint drong zacht mee, maar Guurt snauwde, volgde in wrevel. Ze was weer nuchter, verwenschte de gloeierigheid van den zwartkrulligen Jan, die zijn oogen wégschroeide.
Vlak voor hen stormde uit een kijktent er naast, een schaterende drom die daar een reuzin van zevenhonderd pond had bekeken.
— Alle jesis wà'n hurk! hep jullie sien? dà binne

d'r fierkant tien van main maid!... lalde een vent, slap lachend en in bochelige verwringing de tent uitzwaaiend.
Meiden, dierlijk verhit in smerigen taalwellust van kerels bij het reuzenwijf, barstten eenmaal op straat, mee uit; lebberden zich vast op de zuigmonden der hysterische drinkebroers, krijschten na elken zoen hun vuile liedjes. Stoet bij stoet holde achter de Hassel's en Grint's áán, en telkens strompelden dronken zwaaiende paren uit het duister in den brandschijn van de kramen en spellen. Van zangmond tot zangmond ging de flesch rond, en heele rijen, lam gedronken en verflodderd, braakten langs de boomen, strompelden tusschen het schaduwduister van de tentruggen, smakten daar spuwend neer in rauw geronk, in gezucht en gebral, wezenloos uitrochelend het ellendegeschrei van dronkaards.
Van allen kant op de Baanwijk gruizelden en smakten flesschen en kruiken, in stortend geraas van glas rinkelend tegen de keien.

Van den polder af lag het havengewoel open, kraterend, goudspuwend en roodsmokend overdampt als een vuur-regenende heksenbrand. Daaràchter, de eindelooze poldernacht, ruischend, stil en starend geheimzinnig. Telkens uit andere hoeken van de Haven schoten vlammen óp, doofden weer wég in het nachtzwart, en soms, uit het stikkeduister joelden in moordende geruchten stoeten áán in een bengaalsche lichtgolf. Menschentronies in bijtende helheid grijnsden naakt onder dien vuurgloed. En telkens verstierf de gloed in een trillende duistering. Dan vér, in oranje pracht om het zwart van den nacht, vlamden ná de lampions en flambouwen, walmend en zigzaggend door het duister als in een oproer van hellebardiers. En wreed over de won-

dere avondhel van couleuren en tinten, over afgronden van duister-diep en gedempt gloeisel, stormden de orgelklanken, raasden de mannenstrotten, heeschten de vrouwenkreten, ontembaar doorschroeid van passie. Geslagen in razernij renden de stoeten weer her en der, van den starenden angstnacht in het vlammenlicht, Baanwijk áf, Haven óp, Haven áf, Baanwijk óp, in daverende hiha's en ho's, hijgend in barstende opwinding. Voor de schiettent lawaaide een spullebaas, overschreeuwd door één van het panorama-mechaniek, en die vent weér in stemmenworsteling met somnambule-wijven en kinematografen-eigenaars.
De Hassel's en Grintje's, nu weer achter het trampelende boerenstoetje uit vóór de Jutskoppen dringend, wilden wel slaan, maar dat beviel Guurt en Geert niet.
Dirk en Rink slurpten limonade voor een gebakkraampje, waar een bleekgeel mopssnuitig juffertje, goud-bekapt en fleurig besjaald, bediende. In vroolijken fonkel rijden daar de glaasjes limonade, wijnrood. De meiden moesten toch ook wat likken, en wankelig keek Dirk in zijn portemonnaie onder het gele licht, of hij den bodem al kon zien.
— Dat is vijf te min meneer,... sprak koel het verkleede juffertje.
— Vaif? vaif? wà helhoak ...vaif... daa's glad-en-al-mis,... spotte hij er lachend uit.
— Daa's net! Sai hep d'r drie laid... enne... de maide tien... enne ikke twee... en Rink... enne M'rie... daa's kaike!... daa's... rekende verward Willem mee.
— Drie... drie!... gierde in dronken-heet gebulder Rink,... nou mins... dà sel d'r salderemosterd g'nog sain hee? jai smoort... smoort geen wolf an je borst hee?
— Wà t'r nie is betoal jai sellefers moar medam,...

lachte Dirk weer tegen de nijdige mopssnuitige juffrouw,... of aêrs komp 't vast bai 't huurtje t'regt!
— Daa's net... debies! roggemegochel!... juichte huillachend Rink, een vuist hamerend op de toonbank, dat een rilling door de vonkroode limonade ging en gerinkel door de glazen.
Met een woesten krijsch plots was Rink tusschen een aanzwierenden hostroep ingesprongen, sleurde dwars door de haakarmen van meiden en vloekend-onthutste kerels zijn Grintje's en Hassel's heen, en met de stem van een sprekende fagot, dreunde hij uit:
— Nou gaste! aa's één man bai de Jutskoppe! maìde stoan d'r halt! Die de prais hoalt hep d'r uit jullie te kiese!
In een dronken storm zwaaiden de waggelende kerels mee naar een alleenstaanden Jut, waar niet veel volk omheen joelde. Twee stoere kanalje-meiden, madonnig gekapt en blootshoofds, de slanke lijven omstrakt in zwartzijden, glanzende boezelaartjes, schreeuwden de kerels toe:
— Allo manne! prebeer je g'luk! laat sien je kracht! laat d'r vlak-af kijke wà je ken! Slaan d'r op! Chjemberleen! schop 'm op s'n pet!
Rink het eerst, was in woeste woeling van zijn reuzig lijf op de schreeuwmeiden toegesprongen, gaf één wijf een breeden streel onder de mollige kin en rukte den moker uit haar hand. De meiden en kerels waren in een kring achter hem opgeschemerd in den flakkerigen, ros-oranjen gloed.
— Op sij heere en dames!... beval de andere Jutsmeid in het zwart,... meneer mot ruimte hebbe... om te rake! Sla d'r vrij op meneer... dat 'm 't gal uit s'n strot spat! hij sel d'r tog nie van bloeje!
— Ruimbaan!... schreeuwde nog een Jutskerel met

geelrossigen muizensnuit, pal onder den fakkelwalm van zijn paal bij den klapperhaak.
Geert, Guurt en heel het meidenstelletje week achteruit. De kerels scharrelden naar de Jutsvrouwen. Piet Hassel liet Cor los, wou zoetjes de zwart beboezelaarde, mooie kanaljes besluipen, die in het flambouwenrood wonderlijk oplichtten met de slanke lijven en aanhalige gezichten, de goudfelle oogen omwaasd in den damp van hun paal.
De muizentronie stond aan den knalhaak om den klapper recht te schuiven na elken slag. En Rink, reuzig, half bevlamd zijn schriklijken landloraperskop, in kangoeroesche rugkromming, zijn herkulische schonken donker omschaduwd, hijgde voor hij begon. Cyclopisch, even waggelend, hief hij den moker met één zwaai hoog door de lucht, dat er een suizel koelde rondom. Donker en dof plofte zijn hamer uit het duister dreunend op het Jutsblok. Knettering spatte lós boven de omstanders en in den fakkelgloed hitsten de meiden hem óp:
— Dat is raak meneer Simson... dat is d'r 'n mannetjes-vint!
— Mooi, mooi!... porde de andere mee op met kanaljeuzen lach en zinnestreeling uit haar goudbevlamde oogen hem begenadigend.
Rink hief weér den moker. Zijn half-duistere lijf groeide in den oranjen nevel. Zijn beschemerde armen, geweldig, spanden, daalden en rezen als hefboomen, en weer in doffen dreun mokerde hij néér zijn hamer op het Jutsblok.
De meiden rondom juichten. Opgehitst in satanische drift bleef hij doormokeren, slag op slag, dat zijn borst blaasbalgde, zijn beenen beefden en zijn groene oogen sperden in bevlamde razernij.
— Veur Chjemberleen! Veur Kitsener! Veur Roodes!... gilden de Jutsmeiden mee met elken slag, in rauwe opwinding. Ze hadden schik in den

reus. Elke knetter was raak! In cyclopische mokering dreunden de schokken door zijn krampende klauwen, ging er een sidder door zijn gekromd lijf, kittelde genot door zijn knarsende kaken. En bóven zijn woesten kop spatte het kruidgeknetter tot den paaltop, wuifden de flambouwen hoog in de lucht walmende vlammen, sidderden de vlaggetjes in gekronkel om het ijzer. Héftiger joegen de zwart-beboezelaarde meiden hem óp en feller mokerde de dolle reus neer, in heete razernij van dreunen, dat het blok waggelde en vanéén dreigde te barsten. De Grintje's gierden van pret en de blonde, slanke furie Marie Pijler, wou hem te lijf, schreeuwde schor-dronken dat ze hem doodzoenen zou.

— Daa's 'n mannetjesputter! Jou Rink, joù mo'k hewwe... wà mo'k mi die snotter van 'n Henk! Joù! Joù!... gilde ze door het gedreun heen, als een bezetene. Ze sprong naar voren, naar achter en sidderende wellust trilde door haar wiegende heupen, waarop ze zich bofte van genot.

Rink mokerde door in een blinde, woeste razernij, dat de Jutsmeiden verbleekten van angst. Zijn hamer suizelde lucht rond, uit het duister in het licht. Marie Pijler in het toortsige goudrossige rood, duivelde van hysterie. Haar lippen schuimden en haar handen jeukten langs haar borsten. Ze gilde door tusschen zijn mokerdreun, en wilder, opgewondener gierden de Grintje's.

Stoeten bleven kijken naar den half-donkeren reus, die onvermoèibaar doorbeukte, maar hijgde en trilde, als zou hij iedere minuut daar dood ter aarde storten. Toen werd het de andere verblufte kerels te benauwd.

— Hee Rink! jai hep d'r Joë t'met an brai sloage hee? s'n harses meroakele d'r van malkoar! Nou motte wai de kerel nog 'n arrempie uitdroaie hee?

— Nóg veur vaif sint,... hijgde Rink met waanzinblik, en weer zwaaide hij in krampige lijfschokken en razenden dreun, slag op slag neer. Eindelijk óp, hijgend, gebroken, smakte hij den hamer tegen den grond, zoende in felle hartstochtstuip de beboezelaarde Jutsmeiden met heet lippengeslurp en strompelde bek-àf, zweet-dampend achter een palingstalletje neer, snakkend naar adem. —
Dichter dromde het gestoet om de Jutskoppen. De mooie kanaljes hitsten óp, streken hun handen lokkend langs hun zijïg-gespannen glanzende dijen, lachten en lonkten.
Willem, Dirk, Hazewind, Piet en Jan Grint, Henk, de heele stoet sloeg raak. De Jutskop lag half aan brij. De paal met zijn geknal en geknetter, leek het ontvleesde karkas van een levend-gemartelde, die dood gemokerd werd door een lynchende bende, en bij elken dreun op het veerende blok, een stuipende rilling door zijn beschilderd geraamte liet schokken.
Heeter hitsten de Jutsmeiden óp en telkens zwaaide de reuzige moker de lucht in, houweelde duisterend een rossige glimpstreep door den flambouwenflakker, dat banger de oranjige sfeer, kerels, mokeraars en meiden ombeefde. Al meer tronies áchter elkaar opgestoet, schemerden áán in den kring, de heete oogen gericht op de waggelende cyclopen, die doordreunden in de brandende lucht.
— Slaat 'm dood! Chjemberleen! Kitsener!... krijschten de Jutsmeiden weer achter den wijkenden stoet Hassel's en Grint's áán. De kerel bij den kruithaak onder de fakkelende walming, liet loenschen zijn muizentronie, zijn begloeide oogen gretig naar het dronken volkje, dat de kanaljeus-lokkende boezelaarsmeiden vingen met haar zinnenstreel en hitsenden roep.

VII

Uit de kroegen en danszalen op Baanwijk en Haven stormde in en uit, een heete woelzee van hurrie, getier van uitzinnige meiden en kerels. Het was zacht gaan regenen en vóór de wilde-vrouw-tent en de panorama's er naast, droefde een treuzelige leegte. Als broeibakken, omgloeid van kermiskoorts, rookten de kroegen en kanaljeuze dansholletjes vol, mistig-geel doorvlamd van hel petroleum-licht. Moffen en blazers tierden. Piano's roffelden er; pauken-tsjings en gekrijsch raasden verdoovend rond in de walmende krotten.

Willem en Dirk hadden de meiden meegesleurd naar een danshuis, waar ze een uur in vagevuurhitte verschroeiden. Rink had een Lempenaar halfdood geranseld, omdat die zijn blonde Marie aan de rokken had gegrepen in woeste passie, zonder haar los te laten. Met bebloeden kop had Rink hem achter het buffetje gesmakt. De vent lag er te krimpen van pijn, met een uitgescheurd oor en een bloedneus. Rink hoste vóórop, de blonde Marie méé, met haar roodgezwollen tronie aan zijn lijf vastgezogen. Op straat gierde de kasteleinsmeid Pijler, dat ze het café-chantant in moesten. Dat werd in schallenden schater beklonken.

Krijschend hun kom-kerlinekens, zeilde door de regenende duisternis het stoetje van twintig een zijweggetje af, dat stil donkerde buiten den kermiswoel. Plots, over de Baanwijkbaan ging een angstige vluchtjacht van duistere menschenstoeten, naar één plek. Brandklokken alarmden in opschrikkend gebimbam, klankgalmen van stijgenden nood slierend dwárs door den daemonischen jubelnacht. Achter de fakkel-flikkering, hoog tegen het paardenspel, sloegen rookige vlammen óp uit het duister.

— Brand! brand!... schreeuwden ontzet de stemmen, rauw en moe, schor en angstig.
D'avondklokken beierden door in dreigenden galm, en de roode damp boven de kermis gloeide áán, banger, in rook en vlammen. Rink, Marie en het heele stoetje waren in opwinding gekeerd, en ieder zijn meid vastgekneld onder den arm, sloegen ze op hol in den schrik, juichend van duivelige emotie dat er eindelijk iets benauwends gebeuren ging.
Boven het paardenspel stonden twee groote, gebogen, grillige haken in gloedschijn als roode valken. Klaas Koome holde voort, zijn buldoggenkop gezwollen van pret en zijn bijtbek nijdig naar voren gewrongen. Annie en Cor sleurde hij mee aan zijn armen. Hij gierde:
— Kaik! doar loopt 'n klodder maide, hullie aige d'r steendood... ikke konsteteer van dà je op dà terain mit die brandbeweging d'r nie deurhakt! wai binne te loat! merkeer de paás. Hee Dirk! Hee Rink, je mag d'r toekaike!
Het stoetje stond gestremd te blazen en te zuchten in de zomeravond-benauwing. Duizenden kijkers dromden vóór hen in hellen vuurschijn, macaberen, roodoranjigen gloed, neerduivelend op al soorten koppen. Stemmen-alliteratie woelde rond na den eersten schrik, en helscher orkaande de jankende jubel van orgels, roffels, toeters en pauken, luguber door het stille schuifelen der vuur-beschenen massa.
— 'n Rot pakhùys mi-sonder 'n koàntje woarde!... schreeuwde Limmer,... nou, die doen stiekem s'n skietgebedje, kaik! vlak-an de afslag!
— Daa's d'r mit 'n half uur doàn,... hoonde een meid, belust op emotie.
— 'n Rooie hoan van lik-main-fessie! een mi-sonder kam!... spotte een vent, met grilligen gloed op zijn gelige apentronie en woest-vurig geflakker van zijn wilde, bevlamde oogen.

De burgervader, omschermd van een agentenkring, glimmerige helmen in het vuur en hellebardierig geschaard om de brandkar met haar kleine slurfspuitjes, deftigde gewichtig tegen den plaatsvervangenden kommandant.

— De kommedant is d'r nie!... woar sit die pikbroek?... schorde weer een vent.

— Lait in 't gangetje... s'n tante is d'r joarig!... gierde een ander.

— Kaik de heule brandweer is d'r 'n keet! Se kenne nie op d'r poote stoan!

— Gooi de jonker mi s'n test in de vlamme,... is die uit s'n laie, kabbeloebeloap! Hee mermot! Bunsum! hee! 'n rot pakhuìjs!

— Hai weut d'r sellefers van!

— Sel 't nooit-nie weer doene!

Ze krijschten in hoon en nijd rondom, de spottende menschenstemmen.

— Nou ikke seg, 't is en sonde veur de taid,... lachte Dirk, die Geert had opgebeurd bij haar dijen, dat ze beter boven den drom kon uitkijken. Maar Willem Hassel, jaloersch, dat Dirk haar zoo steyig vast had, trok haar weer neer bij de beenen.

— Daa's net, dà kreng ken d'r bestig s'n aige redde,... 't is 'n rot soakie van die hassebas Beemster... 't ding is d'r vast geen spuit woater woard!

— Moar hoe dà nou ankomt hee?... bleef zeuren een oude kerel met een scheel, gedrochtelijk oog, waaromheen in weerkaatsing van den vuurgloed, groene schemer trilde.

— Ze hewwe d'r danst mit de fakkels! dà loat 't ansien hee?

De Grintje's en Marie verveelden zich met het opgedrongen staan. De menschenzee vóór hen, al valer beschenen, deinde langzaam van de Baanwijk naar de Haven terug, langs de spullen. Telkens klonk gegier om het peuterig gewurm van

de waggelende brandweergasten, die elkaar de slangetjes uit de handen stootten en flauwe waterstraaltjes rondspoten; op de ringen trapten en verkeerd koppelden. Het brandkarretje kreunde als een verroest modderbaggertje bij elken schuif en stoot naar voren en naar achter. De schrik-emotie sloeg óver in hoon van de woeste kermisgasten, en daverend holden heele stoeten weg in trappeling. Dirk, Marie en Geert hielden hun plan vast voor het café-chantant.

— Nou wai goan d'r nog wà bai Dies.

— Juistig, bai Dies... prêchtige tingeltangel... doar hep je dà waif in 't rood! die sangster... doarheen gaste! in de „Son" is 't doàn noa twoalf!

— Hee kaik d'r Rink, je bloed d'r an je snuifert! Rink veegde zijn neus met zijn naakte handen.

— Daa's d'r nog... nog van die smak uit de droaimole,... stamelde hij wezenloos.

Als een duistere horde stormde de stoet voort. De brand was rookerig en smoezelig aan het versmeulen. Niemand keek er meer naar om.

— Eerst de klaine tingel-tangel in, kè je ook lol hebbe! enne dan Moandag erais noa de Skouwburg mit de deftighaid!... Zoo zeurde Willem tegen Geert. Heete Trijn en de andere meiden stemden in, slobberden maar mee, doorschroeid van drankpassie. Frank en licht stapten ze voort op de orgeldeunen die hen beheksten.

— De kerels moste moar doene wà se woueë... d'r was tug moar krek één keer kermis in 't joar,... hinnikte schaterend Marie Pijler, tegen Rink aangeplakt. Mooie Geert met haar lichtende oogen, vurige Trijn en blonde Cor met haar poppensnuit, begekten elkaar en de twee meiden Spaandermast, die zich bij het stoetje hadden aangesloten, gierden mee. Alleen hinderde het de Grintjes dat ze Guurt in het hossen naar den brand waren kwijt-

geraakt. Stekelig mopperden ze wat tegen Piet en Dirk. Piet die straal was, waggelde, vatte niet goed wie Geert eigenlijk bedoelde.

— Jesis, je meroakelse sus maán! dà trosse kreng! mit d'r vraier van de sèkret'rie! kaik m'erais in main fieselemie!

— Die is d'r van deur!... giftte Trijn mee.

— Die muurpeek!... riep jaloersch Geert weer en Dirk werd nijdig toen hij zag, dat ze uit wraakgierigheid den arm van Willem vaster greep, zich uit zíjn knel kregelig loswoelde.

— Guurt? Guurt? Wie wou je meene... gof'rdikkie ...Oàpram Prik... Prikkie! die hep d'r aige te snurreke laid! in de sekreterie?

— Doar hep se 't koeltjes hee!... aa's hier... in de reege hee?

— En Jan Grint dan... dà is d'r 'n vraier van spikkeloas! Skuiere mò-je-moar!... zong schor Rink met Piet mee, die in kallende idioterigheid kankaneerde voor hen uit, dat de meiden weer in lach schoten.

— Kok-kok-kok! kok-kok-kok... moeder se lait 'n ai! weut je 't nou... hoeke 't weuse mot! Gùùrt! Gùùrt, snaiboon!... krijschte Geert in Piet's oor. Piet waggelde op zij, jeukte zijn oor uit waar de meid in geschreeuwd had.

— Soo! soo! snurkert, snaiboon!... lummelde Willem mee, die in dronken geronk als wezenloos wegzonk en alleen ópleefde in een vlaag van heftige jaloesie op Dirk.

De meiden gierden en toeterden met hun allen Piet den naam van zijn zus scheepsroeperig de oorholte in, dat hij zijn dronken kop machteloos hangen liet op de borst en als een pas loopende drenkeling slap meewaggelde tusschen de vrijsters in. Toch, ónder die jool zat haat tegen Guurt, gekrenkt gevoel om haar sluw wegsluipen van hun stoet.

De regen bleef zacht spatteren uit den heeten nachthemel, besmoezelde ze nattig de tronies en handen. Bij het hoek-omslaan van den Beekerweg kregen ze, in gloeienden lampschijn, het café-chantant van Dies in de gaten, waar hun rauw gezang uit tegemoet waaide. In woeste passie, hossend en tamboereerend met de knuisten op elkaars lijf, slierten ze de laag-doorsmookte kroeg in, dampig als een brouwketel. Plebspubliek krijschte ze een welkom toe. Over zwarte banken vol vuil, smeer en dranknattigheid, sprongen ze naar plaatsen, waggelden, wie niet meer op de banken kon, op stoel en kruk, uit een hok achter het buffetje aangesleept. De meiden smakten zich neer naast elkaar op de banken. Geert plakte óp tegen een stomdronken onderofficier, die een fletse, witharige meid zat te zoenen zonder dat een spier van haar gezicht vertrok. Na iedere slobberige zoenbui, veegde ze strak, vlakhandig haar wang schoon, koelde haar steenharde blik voor zich uit. Vóór Geert drong een oude kerel óp, die schorrig wat stoethaspelde en al maar wees op een man in den hoek, voor wien de onderofficier zich moest wachten. Tartend teemde het uit zijn dronken mond:

— Sien ie! sien ie! daa's... daa't is... nou main soon!... die... die knakt... jou... en... en... en... en... en... de heule wai...aireld aa's worst! hee?... aa's die d'r goàr... wil! en... en... en... de heule mikmak hee?

— Hou jou... snoater ouwe sloddervos! blùf!... blùf!... zei driftig de sergeant, zijn paarsrooden gezwollen kop woest-nijdig naar den ouden temer toedraaiend, klaar om zijn bierglas hem op de hersens tot scherven te stampen. Maar de oude dronkenlap bleef doorzeuren. Half ingebogen waggelde hij bij Geert, zijn stinkenden mond vlak voor de meidentronies, zijn handen en armen in suk-

kelend onvast gebaar uitzwaaiend door den rookmist. Vlak vóór Geert bleef hij strompelen, zijn smerige klauwen onder haar scherpsnibbig neusje, dat trilde van angst. Bang zochten haar oogen Dirk, Dirk nog méér dan Willem. Dirk sleurde een meid van Spaandermast uit de bank, en plakte zich naast Geert. Hij lachte om den blufferigen ouden schooier.

— Gut maid!... main soon doar! doar... in de hoek... is tog soo'n poal... poal... hee? hardstikke sterk! ellendig... tuikig! dà... aa's tie... de de... de de... serregeant... 'n lel geeft!... lait... heul...Wiere ...re...lànd veur... veur de waireld hee? die... hep d'r puur... klaufe!... vàn... vàn 'n olieërsfant hee?

Dirk zoende Geert, lebberde haar wangen vol. Willem had zich door een rij stoelen heengewerkt met een dierlijk instinct, in de richting van Geert. Nou zat hij ingekneld tusschen een paar meidendijen, half op haar schoot, kneep haar zinnelijk in de beenen, met opgeblazen rooden kop in ronkend stillen wellust. De onderofficier zoende zijn steendoode fletse meid niet meer, maar keek met begeerheete glinsteroogen guitig naar Geert en Trijn, lekte zijn baard en aaide zichzelf zacht over de gezwollen paarse wangen.

Henk en Hazewind joolden en Rink zat met de blonde furie Marie op zijn schoot. In hun handen beefden jeneverglaasjes, die bij elken woest-brullenden krijsch van Rink, weer gevuld in de vingers teruggekneld werden. Met haar beenen zat de blonde furie tegen een bankrand geduwd, het onderlijf naakt gewoeld. Koortsig-wellustig opgehitst in het ziedend stemmengekook en den rookstank om haar heen, schuurde ze zich tegen Rink's borst, haar kop op zijn mond vastgezogen, haar gouden haardos losgekarteld in zijn gulzige knelarmen. Half tusschen zijn beenen uitgezakt, in

kanaljeuzen zit, drukte hij Marie achterover, zoende haar woest in den blanken wellustkuil van haar dàmpenden hals, omfonkeld van pralende kraaltjes. Haar halskraag had Rink losgescheurd en bevend vampyrig zijn gulzig-smakkende lippen in boersche passie op haar boezem vastgezogen. Ze snikte naar adem en haar heete borst hijgde of ze sterven ging.

Hazewind had bij het losrukken van stoelen uit een hok, een chocolade-automaatneger zien liggen, leeg en ongebruikt. Een krulharige grinniker was het; alleen een kop en romp, in roodbelakt wambuis, waarboven een wandrochtelijke tronie grijnsde. In één ruk had hij den automaat bij zijn rooden romp opgevischt, stormde hij ermee in den meidenstoet van de Grintjes en vreempjes. Als een wijf had hij den halven neger zinnelijk-potserig in den arm gekneld. Zijn eigen neus had hij met een bonk biljartkrijt piassig gewit en woest danste hij een clownige negerwals, klapperend met zijn zolen op den houten vloer, stampend en patsend dat het grauwzandig wolkte om hem heen. De meiden, kuchend in den stofdamp, gierden van pret om den grappigen Hazewind met zijn witbepoeierden neus, zijn schokkende vrijage met het negergedrocht.

— Skuiere mot je moar! skuiere mot je moar!... gierden ze rondom. Eindelijk onderbrak hij zijn zwierige wals. Dwaas en menschelijk liet hij den zwarten grinniker buigen, wierp hij áchter zijn gedrochtelijken kroeskop gemeenheidjes naar de meiden, met een vermaakte tenorige hikstem, alsof het uit den rooden romp kwam. Soms trok Hazewind kittelend aan de kruk bij de chocoladegleuf, deed dan in dolle grimassen en dronken opwinding of de rood-bebuisde nikker in een woest geproest het uitgierde onder zijn jeukende kriebelarijtjes. Rochelend, stikkend geschater

en gehoest barstten uit om de piaskuren van Hazewind, die in boerigen humor sentimenteel-nagemaakt, teederlijk den dóór-grinnikenden kroeskop tegen zijn boezem bleef koesteren en streelen.

— Die kerel, hep d'r geen broek an!... gilde plots Marie Pijler uit, schaterend haar beenen de lucht insmakkend, dat ze bijna achterover viel van Rink's schoot.

— Nou, op dà terain... doen jai d'r 'n broek àn aa's je geen beene hep!... dolde Hazewind, fijn walsend en streelend zijn nikker,... ikke konste... teer... van dàtie sain beenbeweging inskote hep... in de Transvoal... enne... op... op sain aigeste romp sain smeert hep!

Met een smak plots in een woesten schater zwaaide hij den nikkerromp tegen den vloer, die beefde van het trampelgerucht. Stom en klaagloos bonsde de nikker vóórover, met het zwarte gedrochtensnuit in een pot bier van den sergeant, die zijn glas vóór zich op den grond had gezet. De onderofficier proestte van pret dat de nikker met zijn neus erin was gesmakt.

— Nee nikker... eerst mot voader drinke, dan 't juffertje hee?... schaterde hij, den neger bij zijn rooden romp opsleurend en zijn minachtend-helschen snuit beschuimend met bier. Ze stikten, de meiden, van al ópwindender plezier. De kerels krampschokten ervan, tapten liederlijke moppen; trokken aan zijn buik; wrongen hun handen in de chocoladegleuf, hoonden den nikker, spogen hem in zijn wandrochtelijke grinniktronie, kwakten hem bierslokken tegen de witte tanden; mepten in op de vuurroode menielippen, op de stuitersoogen, op de bronzen buik en rug, dat hij rammelde, kreunde en rochelde, en er ijzeren pijnsnikken klonken. Het was of bij elken bof van de kerels en furiënde

meiden zijn grinnikende kroeskop in een sarlach schoot; dat, al hád hij pijn, zijn lach nooit kón worden weggeranseld. Heen en weer gesleurd, kwam dán zijn grinniktronie boven, dan zijn roode rug. Lag hij op zijn buik, dan was het soms of hij stil met zijn zwarten muil tegen den modderigen vloer snikte, of zijn eeuwig grijnzen en grinniken dáár saâmkrampte tot een woest, toch ingehouden gehuil. Maar telkens verder in den kring getrapt van razende, beukende meiden, láchte de kop weer in een grinnikend gesar.

Ze voelden den nikker als een lévend wezen, een beenloozen stakker, dien ze haatten om zijn verachtelijk grijnzen, zijn vuurroode, droge lippen, zijn zwarten kroeskop en beweginglooze, starlachende stuiteroogen. De streelende vrijage van Hazewind sloeg óver bij de meiden in ranseling en drift. Marie Pijler was van Rink's schoot gesprongen, holde over banken, ruggen en koppen heen, tilde haar rokken óp en kwakte zich met gespreide beenen over de grinniktronie. Ze vloekte, ranselde, beet hem, schuurde het lijf in waanzinhaat over zijn rooden romp, met verachting hem mokerend op neus, borst en oogen. Drifthaat vlamde in haar dronken kijkers. Ze schold hem al erger uit, dat hij geen kerel was, en met een laatsten hakkentrap vol venijnige verachting, smakte ze hem onder haar wég. Toen ze zag dat hij van verre, met misvormden kop, tóch bleef grinniken, barstte ze in grienen uit en viel razend van drift terug op den schoot van Rink. In rondgierenden waanzin, haat en verminkzucht, wilde nu iedere meid den nikker beuken. Met strakke wreedheid stortten ze zich op de tronie. Trijn Grint wou Marie Pijler nadoen, stootte zich met de vuist de rokken tusschen de beenen en sprong op hem af. Maar Piet hield haar tegen en de sergeant, in woelige woede opgehitst, begrabbelde

meid voor meid. Plóts holde de kroeghouder midden in den furiënden stoet, greep in een woesten sleur den nikker bij den romp en smakte hem in hoogen worp achter het buffet, waar de gemartelde kroeskop met de geknauwde tronie, half gewurgd, met diepe wondscheuren in de grinnikwangen en gehavend de roode plunje, op een vatenstapel neerkreunde. Zijn bemokerde tronie lag weer bóven en sarrend, gedrochtelijk grijnslachte de kop, door de wangscheuren en oogwonden heen, zijn laatsten triomf uit.

Een zangeres was achter een gala-chanteur naar voren gekropen. Een leelijke zwarte meid, in kanaljeus decolleté, in kortrokkig, vuurrood satijn. Sneuïg snibde en koketteerde ze met haar dikke pruillippen; aanhalig lonkten de donkere oogen. Haar roetig aangeverfde brauwen boogden harigvergroeid inéén, en haar magere naakte armen pagaaiden voor de verblufte boerenkoppen. Ze krijschte zorgelijk, vermoeid, en haar verflenst gezicht lachte, lachte mee met haar vuile liedjes, lachte zuur, vuns. Goor sloegen rookstank, warmte en zweetlucht op haar bloote borst en kokettig wou ze cirkelen haar vuurrood satijn rokje om haar slappe kuiten, in gracieuse plooiing. Haar zwarte lokken kroesden om de smalle, platte, beenderige schouders, vlamden donker tegen het satijnvuur, en vergapen deden de kerels zich aan de zangeres met den oude-wijvenkop. Ze werkte met opera-trillers en heesche coloratuur, en haar lijkgroen, vermoeid, gezicht lachte door, de oogen knipten al gemeener en sluw-zinlijker tegen de nederige drinkebroers. Zoetelijk streelde ze haar eigen besatijnd lijf, met het naievelijk gebaar van een onnoozel maagdelijn en met bruids-achtige preutschheid. Maar heet-getemperd sneed in haar groengele

bedampte tronie een schriklijke lach, een voloptueuze hoon, lonkend en lokkend, ophitsend de kerels in den schroei van hun brandende zinnen.

In het roodgelig en gouddampig doorsmookte hol benauwden al meer menschen bijéén. De lucht van een slachterij, waar bloedstank en warme-vleeschreuk doorheen zogen, wolkte met de zweetige zoetheid der uitwasemende paren langs de stinkende wanden. Geert wou wég. De lonkende, leelijke zangeres hinderde haar. Gruwelijk gemeen vond ze telkens dat optillen van haar satijnen rokje, dat vrijen met haar eigen lijf. Het maakte haar valsch, jaloersch. Met lawaai stonden de Grintjes op en Marie tumultte mee. In gehos en hiha's kannibaalden ze dronkener en verhitter de Baanwijk op. Bij een akrobatentroep bleven ze even uithijgend staan. Heet geloer was daar op de nek-knauwende toeren van straatkunstemakers, meiden in tricots, ruggestrengloos achterover buigend in zwelling van dijen en buik. Maar de Grintjes wilden verder. Dan hier, dan daar moesten ze heen, in hurriënde hitte, dwars door slingerrijen, meesleurend vechtenden en vloekenden.

Willem en Dirk waren sámen bij een waarzegster, die ze gelokt had met de vleistem van haar mooie dochter. Samen waren ze ingestrompeld, omdat de één den ánder niet alleen vertrouwde bij Geert. Tooneelig-geheimzinnig pronkte het tentje der somnambule. De weeke mysterie-stem van een wondermooi meisje lokte. Maar Trijn had den dood voor de waarzegsterswijven. Ze durfde niet en de andere meiden ook niet.

— Puur nie! daa's tug soo ellendig an 't uitkomme hee? wà soo'n meroakel je sait! die hep d'r puur je leefe in d'r hand!

— Poeh! tog aldegoar... poppe... poppe... kast!...

blufte Piet,... nou dan koop ikke je fratte veur drie sint... bi je hullie t'met kwait!
Marie gaf Trijn gelijk. Geert begon te weifelen, Cor en Annie twijfelden mee, en de Spaandermastjes gierden van zenuwachtigheid. Ze drentelden en draaiden, tot Dirk en Willem er uit wankelden.
— Doar mot jai heen, Geert!... schreeuwde Dirk van achter het gordijntje,... ikke kraig 'n swartje!
— Dà lieg je geep! ikke!
— Roggemegochel, se hep 't main said! ikke trouw d'r 'n swartje...
— Daa's puur 'n klodder leuge... ikke, ikke!... gilde Willem. Toen barstte Dirk woest uit in een scheldwoorden-mokering en meteen drong hij er op aan, dat Willem nou maar eens over moest doen, dan zou hij met Geert in „De Duif" wachten. Willem schrok ervan. Liever zijn pink er af, dan Dirk alleen met Geert.
Hij stamelde wat, maar Dirk woú ruzie. Het brandde en gistte al lang in hem. Hij wou vechten, bloedneuzen slaan, met het mes aan riemen snijden. Piet snuffelde naar bloed, Rink óók. Het moest er maar van komen. Versmoorde haat giftte weer áán, tegen Hazewind, tegen Willem, Henk en Jan Hassel. Dirk bleef dronken stotterend razen en vloeken, spoog een pruim tegen Willem's broekspijpen aan, in minachtend krakeel. Maar Geert, dronkenweek, schoof angstig weer bij, zei huilerig, dat ze met den eersten den besten kerel er vandoor zou stappen als de gasten bakkeleien gingen. Dat hielp. Dirk schrok, ontnuchterde. Willem greep het zwartje weer bij den linker- en Dirk bij haar rechterarm en voort ging het in brallend gehos. Hazewind kneep zijn meid telkens zoo hevig in de dijen, dat ze gilde, trapte en schold van pijn.
— Jou kreng, jou f'nainbeest!... huilde ze half.

Zijn buldoggenkop grinnikte van genot in even fijntjes oogen-gesluit. Heimelijk zinneziek, loerde hij op een nieuw plekje van haar lijf, dat hij nog niet venijnigjes tusschen zijn tangvingers geknepen had.

Plots met hun allen hosten ze een donkeren zijweg óp, bij de Spoorbaan naar den polderweg. Naar het uitgestorven polderduister, weilandennacht in rustigen adem, verwaaiden vage zangkreten en verzwakte hurrie van afgedwaalde kermisgangers. Dronken kerels, lamgebeukt en uitgebraakt, lagen bij bruggetjes, dammen en aan slootkanten, dwars in het duister te ronken of te grommen, te spartelen of eenzaam in de eindeloosheid te razen. Enkelen hingen half ingezakt over schering en prikkeldraad, kallend tegen den nacht, godlasterend en vloekend, de beenen gewond en de handen gescheurd in het piekende ijzer; duistere, geradbraakte verschoppelingen, in delirium-angst of stomme onmacht.

Van den stil starenden, donkeren polder áf leek de laat-nachtelijke kermis een in vlammen neergestort brok hel op aarde, hellekrochten en mijngangen, fantastisch-woest doorzwaaid van goudgele en roodoranjen, walmende flambouwen. Heel het carnaval lag daar als vuurbrakende holen, waarin zwart-roode, paars-rossige en groen-gele schimmen op trillende, vooruit-dansende en weer terug-kruipende achtergronden van vlammen en vuur kaprioolden, in gerén en kannibalig-woest gehos. Doodstil lag de polderwei éven maar buiten de kermishaven. Laat in den nacht rookte de roode walm-adem van duizenden lampetten op zuurkarren, paling- en oliekoek-tentjes. De regen had de keien beglimmerd en in prachtige schijnsels, sloegen de fakkels en pitten hun gloed tegen de straat óp. Onder de hossende beenen

nu vloeiden goudgeel vuur en paarse zeeën, fel en golvend uitspoelend, wijd om. Als droop van facaden, lijstwerk en spiegels, van daken en spullen, ruiten en palen, een couleurengloed áf, zoo vlamde en vloeide hel het licht plots op de natte keien. Aquarellige gloed glimmerde rond in vurige plassen paars en goud. Plots boorde het felle gedoof van rossige stalletjes donkere gaten in het kermisland. Heele straatbrokken duisterden, en het keienvuur verdween. Van alle kanten zwaaiden stemmen-stoeten weg in het donker, de laantjes om de tuinderijen in en den polderweg op. Onder de stalletjeslui ging snel gepak; gekraak van beoliede doeken om duistere karbrokken. Soms, met een glans van voorbijhossende toortsendragers nog óverschroeid, rossigden de zwoegkoppen tusschen de geraamte-wrakjes en zeilen óp in den nacht. Klagelijker en kermender steunden de orgelstrotten, verzwakkend in het gerucht. Heele stellen reden weg het grasveld op, waar de kermiskarren eindeloos triest donkerden in de polderstilte.
Half drie, en nóg zat Dientje Hassel te bibberen achter haar oliedoek, met gloeislaap in de oogen. Ant kwam haar halen, al kon ze van ellende en zwakte nauwelijks op haar beenen staan. Ze snauwde, dat Dien maar een gulden meer had gehaald dan Zaterdagavond. Dat had ze heelemaal niet verwacht, gromde ze.
Rillend stotterde Dientje wat tegen, met slaapduizel in de oogen, de ooren vol geschetter en gedreun nog, het kopje gerammeid van de voorbij-duivelende herrie. Zelf had ze maar één oliekoek gehapt, omdat ze niet meer durfde nemen voor Ant. En wee, doorrild, stapte ze achter de stomme moeder de Baanwijk over, naar het Duin.
Plots zwegen al de orgels, doofden de voetstanglichten van kramen en spellen. Overal duisterde

dieper de nacht. Het dronken gerucht van een verren enkeling viel nog ontzet tusschen de nachtstilte. Het dreungeklank was verzwolgen en het kermisgegloei weggedonkerd tot een valen opstand van tentduisteringen en grillige, opstaande nachtdingen.

Van de stille Wierelandsche straatjes rauwden soms nog óp, kreten van vechtenden in het donker, moordachtige angstgillen van vrouwen uit de laantjes om Duinwijk. En heel van vér, onder de geschondene meiden in de woest-offerende vrijage, galmde weer:

— Aau-uw.... waa't 'n ska-ànde!

Ontzet, veráf, reutelde het dronken gekrijsch van kerels, als een wee geschrei door den rood-geschroeiden nacht.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK

I

Ouë Gerrit had angstige worsteling met de kerels om hen op den dag aan het werk te houden. Geradbraakt stonden ze op het land, landerig en slaperig, met roode doorwaterde oogen, te gapen, te vloeken en te schelden. Telkens dreigden ze den boel er bij neer te smakken als de Ouë en Guurt er niet nog handig tusschenin drongen. Toch voelde Ouë Gerrit niet zooveel wrevel meer als eerst. Nog twee dagen bleef de kermis; dat wist hij. Laát ze hossen, laát ze drinken. Hij had nou toch volop zijn genot. Het was immers op de akkers overal hetzelfde gehang en geklieter. De meiden konden nergens, puur niet op hun beenen staan van danslust en joligheid. En niet één kerel die er frisch bij stond. Alleen de droogpruimers plukten, tuinders die hun hachje niet op de kermis gewaagd hadden. In het jonge goed zat pret, pit. — Maar hij had toch ook zalig genoten.

Zondag van 's avonds acht, tot twaalf, had hij rondgekuierd. Dertien dingen meegepikt... hoho!... dà was d'r puur 'n soalighaid weust... koorts in s'n bloed had ie voeld... Zijn oogen hadden gegulzigd en zijn handen gegrepen naar al het moois. Vijfmaal onder gerén en gehós en oppropping van stoeten kon hij zijn slag slaan, en nóg achtmaal was het gelukt, telkens op andere manier. Twee prachtige dompertjes van zilver het eerst. Zoo glánzend had hij ze gegapt, vlak voor den neus van de spullejuffer. Even van hem áf zag hij een wilden

stoet en met zijn rug bleef hij gekeerd naar de kraam. Bons! daar stootten en bonkerden ze hem omver! Hij, oude kerel, met zijn angstig gebluft lachje op zijn kinderkop, doend nét of hij zich waggelend vastgreep, verschrikt... Toen, heel stiekem, vlúg de greep, de zoet-zalige verrukkings-greep mét bangzwaar, toch heerlijk besef dat hij plots gevat kon worden. Maar dan daarná, altijd het gelukken! Godskristus! vlak voor haar neus bijna, toen hij het beet had! Dan al dat avondlicht om hem heen, die schelle pracht, die bonte gloeiing van alles maakte hem razend, gek, duizelig van grijpwoede, heb-woede. En rondom zijn vol-zalig hoofd, rondom zijn eigen gejuich binnenin,... de flambouwen, het zanggeraas, de orgels, die hem deden trippelen van plezier alsof hij nog een snuiter was. Hij had danslust in zijn beenen gevoeld, en zachte, stijgende dronkenschap van zoetheet steelgenot. Dat hij daar nou maar grijpen ging, wát hij wou. Eerst loeren of het kon, veilig, véilig. En als het dan zoo veilig mogelijk leek, dán beet! Dat genot, daar te loopen tusschen het vuur en nooit niet gepakt! De kerel die hem eens gesnapt had leek nergens te zien, en luchtiger was hij door de ontzettende woeling van al vreemde boeren en buitenlui heengestapt. Een bekende groette hij vriendelijk, met een lachje. Wat jonge meiden en kerels, die hem ontmoetten, dolden met hem, wat zoo een oude rot op de kermis doen moest. Weer anderen beklaagden hem, dat hij geen wijf had, een gek mormel, dat niet praten, niet staan kon. En in het besef dat hij beklaagd werd, voelde hij zich nóg lekkerder, veiliger, rustiger in gap en greep. Dan dacht hij dat hij met zijn genot, met zijn brand-van-héél-ander-begeeren van binnen, toch ook heel anders tusschen de speelgoed-kramen, tenten en spullen liep dan al die andere kermisgangers. Dat

voelde hij diep, maakte hem razend van angstige blijheid, dat hij, van ál dat prachtige… prachtige… dat hij daarvan stukken en brokken hebben moést, moést! Hij had niet geweten waar te beginnen, zoo veel, in duizeling en gretigheid zag hij tegelijk.
Een paar tuinders spraken hem aan; maar hij had zich met een snauw van hen afgemaakt. Hij wou alléén zijn, heelemaal alléén. Daarom had hij vrouw Hassel ook thuisgelaten. Voor hij gegaan was had hij Guurt gezegd, dat zij nu maar eens een paar uur bij moeder moest blijven, maar Guurt wou niet, had hem kunnen slaan van nijd.
— Ik sien joú ànkomme! Neenet foader! daa's glad-en-al mis, blaif jai d'r bai je waif! denk ie dà'k main jonge leefe soo slaite wil?… niks gedoan!… En ze was weggerend, voor hij nog iets terug had kunnen zeggen. Maar hij wou, woú toch ook.
— Nou waif, nou goan ikke d'r tug effe uit!… had hij gezegd tot vrouw Hassel. Vrouw Hassel, op haar stoel ingezonken, bang, vol van het kermisgewoel om haar heen, waarvan ze niets begreep, had hem aangestaard. Pal voor hun avondraampje bleef een orgel staan, beschetterde het huisje in een dreuning van klanken… „Behutt' dich Gott"… met bombarie van trillerige fluit en hoorn, in sentimenteelen beefgalm van een trombone. En plots, zoo dwárs door het orgelgezanik, was vrouw Hassel in haar donker raamhoekje, in snikken uitgebarsten.
— Hoho! loopt de woaterlaiding nie?… had hij geschreeuwd,… of jai d'r wel of d'r nie grient… roàkt main kouwe paipe nie… ik goan… ik goàn d'r! van dit en van dà… ikke mot de kerremis nog 'rais kaike veur ikke de fier plankies kraig!
— Ker-re-mis? ker-re-mis?… stotterde zot-suf vrouw Hassel.

— Joà kèr-rè-mis! kèr-rè-mis!... bauwde de Ouë haar woedend na,... kaik mins! Nou blaif jai d'r pal in je hoekie hee?... Allejesis... waif... je stink weer aa's 'n mesthoop!... Nou dan!... jai f'roert d'r vast geen vin... enne je hep d'r 't hart nie om vuur an te roake! Nou is d'r puur geen godleefedige siel in huis! En... jai blaift hier... huhu! in 't donker... f'rstoan? want jai bint d'r vast nie te f'rtrouwe mi licht!...
— Jai blaift... jai blaift... stotterde ze na uit haar hoekje, in zachten snikhuil, één woord nog vasthoudend, zonder het zelf te beseffen. Een rimpeltje van blijheid was op haar oudwijven-masker gegroefd, toen ze het orgel nog maar heel zwak van ver hoorde janken.
— Jai blaift en komp d'r nie van je ploats... hoho! ...'n meststuut!... wà stank!...
— Nie...! nie!... van
— Van je ploáts!... had hij nagebulderd.
— Ploas... ploas,... teemde ze na, dadelijk, dádelijk weer vergetend. Woedend werd Ouë Gerrit altijd om dat nabauwen den laatsten tijd, omdat hij er weer wantrouwelijk een slechtigheidje, een schijn-onnoozelheid achter zocht. Want heelemaál vertrouwen, wat zijn spullen in den kelder aanging, deed hij haar toch niet. En eindelijk, na nog haar toegesnauwd te hebben onder het uitmaken van de lamp, dat ze zich niet verroeren zou, en maffen kón, zooveel ze wou, was hij heengegaan.
Tegen twaalf uur, bij zijn thuiskomst, zat zijn wijf nog roerloos in den hoek, ingeslonken op haar stoel voor het raampje, suf te staren, opschrikkend éven toen ze Ouë Gerrit's scherpe stem hoorde. Toch had ze geen vraag gedaan, of hij wegging of terugkwam. Ze kón ook niet, omdat ze niets begreep. Ze had er gezeten in het stikkeduister, vier uur moederziel alleen, zonder die alleenheid te

beseffen. In doffe mijmering om niets, het hoofd volgegloeid van gillende oorsuizingen, had ze gehuild, schokkerig, snikkend; dan plots weer stil, bang, haar bangheid niet beseffend, alleen voelend als een onbestemden angst in haar lichaam. Ze had het pikzwart om haar gezien, pikzwart, en plots was er soms een lampion-gloeiing achter haar raampje, onder lawaai en gekrijsch voorbij geschoten. Dan schrok ze hevig, beefde ze, niet begrijpend wat er gebeuren ging. Zoo was ze vier uur alleen gebleven, in het stikwarme avondkrotje met een stoof onder haar beenen. Tót de Ouë inkwam, opgewonden, met de razernij van den voldanen hartstocht in zijn oogen.

Hij had het wel gedacht dat ze niet aan de lamp zou raken, omdat ze die niet wist te vinden. En toch, nóg vertrouwde hij haar niet. Maar dien avond bleef hij in gloeiende razernij. Vlak voor haar neus stalde hij zijn gestolen rommel uit, en als een bezetene lachte, huilde, vloekte hij van genot. Zijn spullen zoende, zoénde hij, vóór haar oogen. Vrouw Hassel zat weer te kijk-suffen, vergroezeld in het schuwe licht. Haar vervuild bruin japonnetje reepte op de borst open, en een smoezelig brok hemd slobberde er uit. Haar rimpelkop, vergroefd, stond groengrauw en het fletse haar flodderde uit haar morsige, scheef gezakte steekmuts. Het geteisterde voorhoofd bewoog nerveus en haar brauwen zenuwden in trilangst. De Ouë, in het verstilde kamertje, jubelde vóór haar uit zijn helsche vreugde, zonder dat ze besefte wat er gebeurde. — Twee prachtige nikkelen dompers, een heel stel koperen vruchtenvorkjes, op rood satijn; twee couleurige kandelabers, een nikkelen wekkertje, een roode doos met spullen er in, zonder dat hij wist waar ze toe dienden; maar het had er prachtig staan glimmen, met aldegaar gouden slootjes. Het

roode satijn streelde hij duizend, duizend maal. De snoezige vorkjes prikte hij in de lucht, als een dol speelsch kind. Die had hij met één overweldigenden greep, ná aarzelenden angst bemeesterd, bij een bloedig vechtpartijtje. Een dronken kerel had zijn mes getrokken en met genadelooze armzwaaien woest om zich heen gehakt, al maar krijschend dat Jaap de klapbessen-dief was, en niet hij; niét hij! Drie lui had hij al gewond. Het was een dol geschreeuw geweest, gegil van ontstelde meiden, toen plots een artillerist den vent een mep op zijn pooten verkocht, dat het mes uit zijn klauwen viel. Maar er bleef dolle, opstuivende amok-angst onder de kermisgangers, een grillige paniek, gedrom in opstandjes van al soorten menschen, rillend voor het staal; menschen, die elkaar in egoïstische angststuip knellend verdrongen. Vlak bij een groote verkoopkraam hadden ze den dronken woesteling neergekieperd, met zijn rochelkop tegen de keien. De agenten mét den artillerist, zélf half-dronken, boeiden hem, toen de woesteling was begonnen te trappen en te razen voor tien dollen tegelijk.
Op dát oogenblik was de Ouë de groote kraam ingehold, van achter met een klinkdeurtje haar openend. En pál op de vorkjes met hun rood satijn had hij áángegrepen. Het was een dolle waag, dat wist hij; het maakte hem zwaar-lam van bang-hevig genot. Op het moment, dat hij instapte, voelde hij zich stikken. Zijn adem bleef wég; hij keek naar niets. En in ziedenden waanzin toch, stár, deed hij wat hij móest doen. Hij wist wel, klaar, dat ieder hem kon zien gappen; de juffer, de helpstertjes, allemaal. Maar het kon hem niet schelen. Eenmaal bij de glimvorkjes, koortsgloeiden zijn handen, jeukte een brand in zijn polsen, en snel, half stikkend, lam van aandoening en goddelijk bang genot, pulkten zijn vingers al tusschen doozen en pakken,

rukte hij de vorkjes naar zich toe. Het was gedaan vóór hij het wist. Even, heel even wachtte hij op een greep in zijn nek, een bons op zijn kop, een trap in zijn zij, een slag, een schreeuw van: houd 'm! houd 'm! Maar niets kwam er op hem af! — De juffer in ontstelden angst bleef kijken naar de bloedige worsteling van den dronken woestaard, de helpstertjes ook, de menschen er omheen óók. En niemand zag hem het achterdeurtje uitwaggelen, geslagen van emotie en geluk, het étui zalig tegen zijn bonzende keel gedrukt.
Zoo had hij gemoerd, dertien keer, al voorzichtiger en listiger na den eersten duizelenden, gevaar-zwaren uitval. Maar één ding, — een rond spiegeltje met blommetjes beschilderd, bengelend aan een vuurrood lint, en dat van de kraam áf zoo prachtig geschitterd had, — viel hem tegen, vond hij noú niet zoo mooi meer. Het was beslagen, dofgroenig en leelijk tusschen al het andere prachtige in. Maar de flaconnetjes met reukwerk, hun geslepen randjes en zilveren spuitdopjes, vond hij fíjn, snoezig, kón hij niet genoeg beglunderen. Op zijn tafel had hij den heelen boel uitgestald. Zijn wijf en zijn duif keek hij om beurten aan. Hij besmakte zijn lippen in stikkend-stille pret.
Vrouw Hassel kwijlde, beklodderde haar angstmond vol speeksel, dat klefferig afdroop bij de hoeken op haar kin. Ze likte het weg, traag de slappe tong draaiend om haar grauwe lippen. Ouë Gerrit keek haar telkens aan, voelde zich dol opgewonden en in dronken genotspassie zong hij valsch-dof mee den kermisdeun:

— Oaaùw waa't 'n ska-ànde....

geniepig lachend, dan plots uitschaterend in een wilden stroom van woeste verrukking. Hij voelde wel dat hij een beetje gek deed. Ze

moest er uit, zijn pret, zijn heerlijke joelende pret. Hij kon er van grienen. Plots ging hij dansen als een bezetene, de glimmende en fonkelende spullen in zijn knuisten gekneld, tot hij hijgend van inspanning ophield, neersmakte op een stoel. Toch weer dádelijk veerde hij weg.
Vrouw Hassel, omzuurd in een walgelijken stank van bevuiling, die door het avondkamertje rotte als lag er een beerput opengegraven, schrok en trilde bij elke beweging van den Ouë, háár kant uit. Maar hij rook en zag niets; zoende zijn spullen met de oogen, grinnikte om wat hij zoo pienter weer had klaargespeeld. En bij elk stuk dat hij opnam, kreeg hij weer precies voor zich hoé hij het bemeesterd had, wáár en tusschen welk geknel. Een groote duitsche pijp had hij al honderd maal in zijn mond gestopt en honderd maal het mondstuk met zijn vingers weer zacht en voorzichtig afgedroogd. Doller woelde de jubel in hem óp, juist nu alles uitgemoord leek van stilheid in zijn huis. Guurt bleef wég, de kerels bleven wég, den heelen nacht. In zijn danspret had hij het niét overdekt duifje wakker getrild in zijn korfje. Even soms, loerden de rood-omschubde oogjes rond in het verlichte nachtkamertje. Heel zacht klonk gekoer uit het kropje, als geschrei onder den vloer uitstijgend. Het kamerke lag in stomme rust. Het pronk-schoorsteentje flonkerde in het late lamplicht, en het rood lapje ervóor bloedde donker éven aangeglansd. Het pookstel stond dof te koperen en de staartklok tikte, heel breed en heel loom, onder de lage balken. De Ouë, zoo zoet onbeloerd in den nachtsuizel, vrij en ruim, zonder angst voor gekijk en gestommel uit de slaapholletjes, voelde zich al zaliger. Straks nog had hij het tafeltje met al de portretjes omver geloopen. Eerst schrok hij; toen inéén wist hij dat er niemand in huis was, geen sterveling die hem

begluurde... En doàr hà je nou s'n waif... dà stinkende mesthoop... hoho! die heulegoar kon sain d'r niks skeele meer! Wà 'n morremel!...
In en uit zijn kelder liep hij, draaiend om zijn spullen, ze tellend en overtellend zooveel keer hij wou; gerucht makend dan hier, dan daar, het luik wijd open en zijn nachtlampje hoog. Een gegloei van stikkend, bijna wurgend genot stootte schokkend door zijn keel en zijn mokerend hoofd, waar het bloed door koortste. Zijn vrouw wou hij wel slaan uit overtollige kracht en uitzinnige wreedheid. Hij wou haar ranselen op haar dooden kop, haar suffen snoet, zoo maar, in jubel. Pal op haar smerigen snuit, haar walmend lijf, dat ze er eindelijk ook eens wat van zeggen zou, hoe lekker hij hier stiekem zijn kermis hield. Zijn lippen smakten, zijn handen jeukten, jeukten. Zijn oogen brandden gaten in de lucht. Hij keek niet, want hij was vlak óp de dingen, hij was de dingen zélf. Hij betastte ze met zijn oogen, zoo sterk als met zijn vingers. Hij voelde ze met zijn spraak en hij koesterde ze met zijn reuk. Van alle kanten in zijn daemonische zinsbegoocheling proefde, rook en vatte hij zijn spullen. — Woester kwam een wulpsch begeeren in hem opschroeien om het stomme, suffe wijf te ranselen, te knijpen, nou juist, nou in de stilte, haar murw te beuken, dat haar grauwe muil ging spreken en zeggen hoe ze ze vond, zijn spullen.
Plóts hoonde zijn stem valsch naar haar toe:
— Hoe vindt je 't waif... hoho!?
Zijn stem klonk wild en scherp in het nachtkamertje, en zijn vrouw, half ingezakt, lippuffend op haar stoel, antwoordde niet, ronkte blazend. Even daarna schrok ze rechtóp, met doffe staaroogen die knipperden tegen het groezelende lamplicht. De grauwe lippen mummelden wat en haar gedrochtelijke angstmond kwijlde. Ze stámel-

de met een stem, doorhuiverd van prangenden angst:
— Ikke goan nie mee... neenet!...
Nu, inéén, werd hij bang, Ouë Gerrit, voor haar gestamel en gestaar; voor haar grauwen kop die in zenuw-benauwing rimpelde en groefde als een ijlend mombakkes. Eerst had hij heel even gedacht dat ze óp zou springen en hem bestelen, als hij haar daar al die prachtstukken uit zijn kelder zoo sarrend-gul liet zien. Hij had zijn overmoedigen, satanischen hoon tegen haar opgesmakt met een scherpe vraag: hoé ze zijn spullen vond. En ze was heel vreemd opgeschrikt. En ze had gekeken uit haar hoek, in het licht, zoo wild en verschrikkelijk als ze nooit deed. Was het inbeelding van hem? Nee, neenet! Hij had het gevoeld als een slag uit het duister op zijn snuit, zonder dat hij de hand zag die hem teisterde. Inééns voelde hij zich weer laf, kruiperig laf, klam in doodsnood. Felle angst beklauterde weer zijn strot, knelde zich vast om zijn krop, kneep en kneep, en zijn handen gloeiden als hield hij ze boven een komfoor. Gauw droeg hij zijn spullen weer naar den kelder terug, met het nachtlampje in zijn bevende hand. Wurgender omklauwde hem de angst in de starende stilte van het huisje.
Van de straat klonk nu en dan kermisgekrijsch en vaag gezang, dat hem sidderen deed. Door zijn gedachten drong het dat ze hem zouden komen halen. Alsof ze alles nageteld hadden op de kermis en gezien dat ze dertien stuks misten, en dat God hem, hém had aangewezen. Laf, kleintjes en kruiperig schokte hij óp van elk geruchtje en het duifje had hij kunnen doodslaan om zijn lam gehuil, zijn dof gekoer. De stilte drukte op zijn keel. Telkens in het stalduister, heel uit de groenzwarte diepte, dacht hij de tronies te zien van de lui die hij be-

stolen had. Het was gekkigheid, het kón niet, praatte hij zichzelf in, maar hij was er toch puur van stuur door. En telkens weer keek hij om, zag hij de schimmige gezichten loeren en grijnzen, hoorde hij zacht onderdrukt schateren uit de staldiepte en brándde hun kijken op zijn bibberende angsthanden.

Kleiner, al kleiner in zijn hoon voelde hij zich worden. Eerst had hij in overmoed zijn wijf willen ranselen. Nu, nu was hij blij dat ze niet meer naar hem keek. Langzamerhand durfde hij nergens meer heen zien, om de klamme stilte in huis; stilte die hem deed rillen en huiveren van al stijgender angst. Soms trapte hij in doodsnood zélf tegen de tafelpooten, om het vale, drukkende zwijgen te breken. Maar dan beefde hij weer van het trillende gerucht en gluurde naar zijn wijf of zij ook hém bekeek. Hij zweette, klam, bibberend, bevangen in een tergenden nood die hem stikken deed. Met één sprong holde hij naar zijn bedsteê. Het moest uit zijn! Maar het duisterde weer zoo naar voor zijn oogen... Allemaal zwarte dingen zag hij op zich afspringen; slangetjes en kriebelige wormpjes! In dollen angst holde hij naar zijn wijf. Nou moest zij hém beschermen. Zacht stootte hij haar óp, wrong de walmende rokken los en strompelde haar naar de bedsteê. Hij hield het zoo niet langer uit. Stikken zou hij van angst, gillend krijschen door de heele buurt, dat hij de dief was, híj de dief, van de bollen, van ál de spullen, híj en niemand anders. — Maar als zijn wijf nou maar in bed lag zou hij achter haar rug zich kunnen verschuilen, zoo heelemaal gedekt door haar. En sidderen kon hij van zichzelf als hij er aan dacht dat hij haar straks nog had willen ranselen, ranselen van jubel, dat suffe stomme wijf, dat hij nu noodig had.

Vrouw Hassel was in haar afgezakten rokkenrommel voor het bed gestrompeld, starend, suf, met de lippen puffend. En Ouë Gerrit kwam vlák achter haar donkeren rug aansjokken in zijn onderbroek, dicht zijn oogen, zijn ooren met de beefhanden gedekt. Angst verstómde zijn spraak. Eindelijk, na uren van marteling, viel hij in een nachtmerriesluimer. Bang van zijn eigen eerste felheid en latere lafheid tegelijk, stond hij den volgenden morgen gebroken op. Dat satanische uurtje doorspookte zijn brein nog lang. Lamgeslagen, overal pijnlijk, doolde hij rond op het land, stom hier en daar wat plukkend van zijn boonen.

II

Den dag vóórdat de kermis uit Wiereland verzonk in een hurrie van afbraak, nevelend in nastank van baksel, kwam Ouë Gerrit bleekgrauw van woede op de akkers, recht af op Dirk en Piet, tusschen de moffenboonen.

— Wie,... beefde in toornige stikking zijn stem... wie hew d'r van jullie... van main geld gapt?... wie?... hòho!!

Hij stikte bijna van drift. Dirk keek óp naar den Ouë, uit zijn knielhouding. Zijn kop en witblond haar lichtten in zonnigheid en zijn koe-oogen lodderden verbaasd.

— Mò je main?

— Wie hep d'r vaiftig pop stole! vaiftig pop! hoho! vaiftig pop! ikke bin d'r doàs van!... ik sink! ...ik sink! geef t'rug! t'rug! main gèld! t'rug, of ikke bin d'r in 'n moand kepot! diefetuig! — Zijn gezicht stond nu gipsbleek; zijn kaken sidderden en zijn krommige rug bochelde smartelijk gewrongen, verouwelijkt, gebroken. Er lag driftig geween in zijn schreeuwstem en zijn oogen huilden.

Ze hadden het samen gedaan, Dirk en Piet, om het wat ruimer te hebben, tot het laatst toe, voor de meiden, en om niet kleiner te zijn dan de gullere maar rijkere neefs. Ze voelden hun schuld wel, maar toch verwachtten ze niet veel praatjes van den Ouë.

— Wà mot dà skreeuwe! lief je je bek te houwe? of dà pakt aêr skeef uit!... dreigde Dirk,... wai moste je loodpot anspreke... omdà je nooit meer aa's twee kwartjes sakduut geeft!...

— Twee kwartjes?... hoho! en wà jullie main d'r bestele van de markt... en je suip... en je koartspul!

— Is dà skreeuwe!... raasde Piet... is d'r puur of d'r moord lait op de ruimte! nog ééne segsel... enne wai smakke de boel veur de waireld! Hep jai nooit nie 'n duitje ganneft aa's knoap hee?

Stom, afgebluft bleef hij voor zich uitstaren, Ouë Gerrit, stom over zulke gewetens. Dat waren nou zijn eigen jongens. Hij huilde, snikte stil van woede en benauwing. En vloeken, vloeken wou hij de kermis, die de kerels zoo liederlijk achteróp zette in het werk. Want ze hurkten voor dood tusschen de paadjes. En nou, met hartbonzenden schrik had hij hun diefstal bemerkt. Hoe moest hij dát bijleggen? Zijn land, zijn pacht, zijn hypotheek, zijn oude schuld? Dat was nou net zijn geld voor een gedeelte hooi, waar hij al een maand te laat mee was. Al dringender en brutaler had de notaris hem gemaand en gezegd, dat hij niet langer wachten kón op zijn geld, omdat hij al zooveel achter was. En nou weer dat hypotheekje van dokter Troost, en de rente van zijn eigen land, dat toch allang niet meer van hém was, omdat hij zijn tweede hypotheek al met de jaren opgevreten had. Hij zou er vast dol worden op die manier. De kerels begapten hem; de boonen stonden laat, de

boonen, die hem alles moesten goed maken over dit jaar. En de kerels geradbraakt. Nou had hij er nog bij gehoord, dat de kerels iederen avond met de Grintjes hadden gescharreld. Als Dirk bij Geert of Trijn nou eens een kind had verwekt! Dan lag hij voor de wereld! Dan ging Dirk trouwen, bleef hij alleen met Piet, die ook zijn meid fatsoeneerde. En van Guurt hoorde hij ook gekke dingen; dat ze zwanger zat van zoo een bleek sekretariemannetje. Het moest maar gaan hoe het wou!
Want nou barstte zijn heele rommel uit mêkaar. Zijn baas-zijn; een stuk rechts van den grond voor die, een stuk links voor die, áls hij zijn lap houden mocht, — en dan hij, met het stankwijf in een hoek van het huis getrapt. — Banger begon het weer in hem te woelen. Kon hij hen uitschelden over gappen, als hij zélf gapte? Zijn taaie energie, om zelf baas te blijven zoolang hij leefde, al was het maar alleen voor de wereld, begon weer te zakken, te verslappen. Hij moest maar den heelen boel laten waaien zooals het gaan wou. Hij zou tóch zijn spullen wel houden; een arme donder was hij altijd geweest, al schatten ze hem voor vol. Zijn genot, zijn zaligheid kon niemand hem bestelen. En als het dan November op betalen kwam, en de boonen gingen goed, zou hij zich misschien nog wel redden uit zijn anderen mikmak. ...Ho-ho, sou die vast nie meer s'n kop van breke... hai had d'r s'n aige pelsier... sain aige kooraktér... hoho... vier en vaif en nie g'nog! en doar was g'n duufel die 't saìn f'rtuike kon.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK

EIND Augustus stond het snijboon- en sperziegewas prachtig hoog in bloei. Ze hadden al berekend de tuinders, dat er duurte in de boonen schoot, met de schrale zon en gurigheid. Dat was er eerst met de snijboon, negentig cent de duizend voor de fabriek; de sperzie, vijfentwintig, en nu zou het temet twee pop voor snij-, en negentig cent voor het sperziegoed worden.

— Daa's suinige Job!... schreeuwden ze elkaar toe van de paden.

Uit alle hoeken werd spannend-angstig de pluk gewacht als de laatste uitstuiping van den zomerzwoeg. Ze plukten nog wat vruchten, her en der, maar het was spelen.

Ouë Gerrit zat iederen dag zelf in zijn boonenlaantjes geknield, op de onderste ranken te zoeken, dat hij ervan trilde in zijn knieën en de kerels spottend schreeuwden:

— Ouë, je blaift aa's 'n kikker op 'n kluitje ...loà stoan dà werrekie!

Hoog in groen-goud, poortig diep, zonnesprankelend beflonkerd en vurig beketst, stonden de boonenlaantjes koepelig dichtgegroeid op de latten en hooge rijzen. Honderd schepsels had hij geplukt, Ouë Gerrit.

— Suinigies, suinigies,... bromde hij,... most tùg gauwerst gonge in dà weer!... Stram van het bukken kromde hij overeind, kreunend van voetpijn. Zoo hurkend, kerfde hem zijn klomprand vlak in de wreef, een scherpe roode gleuf snijdend in het heete vleesch. Hij gromde maar Ouë Gerrit, onrus-

tig dat alles zoo laat kwam... Aa's de bofeste boel nou moar vrucht sette,... die gaf tug 't meest. Dan gong alles nog wèl... bromde hij.
Dirk was aan het sla-steken, nateelt bij een hoekje vruchtboomen, en Piet droeg de manden uit. Met zijn honderd schepseltjes sjokte de Ouë op zijn jongens áán.
— Tug goed hoho! dà d'r wàt in ankomst is hee? hoho! Kaik main rais mit natte beene stoan? Eenmoal andermoal... dà hep je nou van die leeleke spruitkool... huhu! nou is 't weer t'met droog aa's 'n hart! en sullie binne d'r saiknat!... woàr dà 't gewas tug an sain woater komp hee?... en 'n proes dà je d'r hep!... je ken d'r vast nie tussche harreke!
— Daa's nou sóó said,... norschte Piet,... wà mô je mi die spruitkool tussche je boone?
— Reuk jai dà feuruit... vier en vaif...
— Reuke? wà reuke? blaif tog ál je woater opstoan? dà weut jai krek aa's wai, moar je wou d'r weer suinigies anlegge hee?
— Daa's weer wà aêrs!... knorde de Ouë, wel voelend dat hij niet had moeten klagen... Veur wà had ie soo stom weust... was doar nou ruimte?... de snaiboone op vier, en de sperzies op vaif voet! kon op 't pad ommers niks tussche!

Tegen het allerlaatst van de maand was het weer plots gedraaid. Wind gierde over de akkers. Zware zilveren wolksteden dreven áán als lichtende vestingen en grillige bastions. Angstig gekijk naar de luchten was overal in de greppels, naar de roetige wolkduisteringen, die vaal-somber over de velden spreidden, opgejaagd door windhoozen.
Ouë Gerrit was niet meer te houden. Laan in, laan uit zijn boonen langs, liep hij al zijn akkers af, van vijf uur in den morgen. In siddering zag hij

de zon wegblijven, den wind opsteken en bliksem dag en avond over de velden flitsen. Hij at en dronk niet, stáárde maar met bleekbang gezicht naar de lucht, benauwende woordjes mummelend. De jongens kropten zomerandijvie open, sloegen ze als pauken op elkaar schoon, slobberden ze in het water, de geel-weeke, omkranste harten. Maar Ouë Gerrit zag niets dan de grauwe bastions, de geel-roetige lucht; hoorde den donder om hem heenratelen, liep doorzógen van regen en hagel, in dolle, oproerige spanning, vloekend wat dat worden moest met zijn boonen.

Op den laatsten dag van Augustus, tegen den middag, in zwoele stormigheid stond Ouë Gerrit vaalbleek, baard-trekkend en kromgerugd van angst op zijn akkers, in brommerige oproerigheid tegen állen, wat dat nou worden moest met zijn oogst. Langzaam was een droge, dorre zomerstorm komen opgieren, zooals hij dien wel meer had gezien; hoozen die hem stil maakten van hevige vrees. Rondom de groote lanen loeiden en druischten de boomen als werd de aarde zwarthoog overgolfd van aanbruisende branding. Het geraas van den orkaan gierde al stérker over de akkers, en de lucht stond plots laag, vol bange onweer-dreiging. En telkens vuiler geel doorzwamde den hemel, als vitriool die kookte en ziedend schuimde in het ruim. De boomen en het gewas groenden válsch-hel onder de eindelooze, roetgele lucht en een vreemde grondsidder van aanrollend onweer beefde door het land. Plots, in zondvloedsch geraas stortte regen neer; overstroomende regen, gierend gedruisch. Een wilde razernij van stormrukken bulderde mee over het land. Ouë Gerrit stond middenin. De kerels, Dirk en Piet, en een paar losse werkers, waren in het schuilhok gevlucht. Maar hij liep als een dolle op

de akkers, omstormd door hagelende vlaagbuien die hem striemden, half vernielden, zijn oogen dichtkeilden, zijn gezicht bombardeerden en zijn plunje doorweekten en fladderig havenden. Maar vóórt wou hij, in doodsnood geslagen, geteisterd, tússchen de laantjes, waar de storm in razernij alles stukmokerde, knakte en versplinterde in vlaag op vlaag. Ze schreeuwden hem tóe van het hok, uit het erf, dat hij zich bergen zou. Van allen kant op de akkers rondom, zag hij de mannen vluchten in dollen loop. De bliksem zeiste blauw-roode vlammen om hem heen. Donder doorroffelde den hemel, helsch ratelend als botsten met daverend tuimelgerucht, neerstortende treinen op elkander in, onder de welvende hemelkap. Boven de akkers, in de lucht, rumoerde de zwarte worsteling van titanen uit, achter de zwirrelende regenvaalte en sneeuwende hageling. Dun schrik-geschrei van énkele stemmen uit de lanen klonk ná, en vluchtende donkere gestalten holden over den weg, in bange haast, als éven de windhoos neerlag.
In rauwe razernij waggelde Ouë Gerrit op zijn land, al sterker omkolkt van windhoozen. Telkens werd hij teruggezogen door windrukken, die zijn kiel van het lijf fladderden in scheurende ritsen; stond hij blind geslagen, schreiend, vloekend te tasten in den natten walm van hagelwit en regenstorm. Lager, lager, in geel-roetig schuim gromde wijd de lucht, en over heel het laat-zomergroen wemelde een woest-sneeuwige warrel van blanken hagel, een raasbui tusschen valen regen zigzaggend, dwars stroomend over het land. In de lucht, onder de boomen, zeiste de bliksem. Een bang-bijbelsch-rumoer sloeg als een stede-vernieling in godstoorn over het land. Bazuinig geschal en geloei klonk dóór den hevig-ratelenden onweerdreun heen. Sidderende gongs zongen een donkere

melodie achter den roffel der slagen, en paukend hellegeraas overbruiste de akkers bij elken nieuwen slag van het zeisend blauw-rood gebliksem. En door de luchten vluchtten, in zwaaienden gang, de vuilgele roetwolken, als donkere karossen elkaar vernielend. —

Ouë Gerrit huilde, snikte, rochelde van angst, ontzetting en drift. Den bliksem zág hij, het onweer hóórde hij niet meer. Alleen bestaarde hij zijn boonen, zijn bóónen, daar nou in de paden neergehamerd, in gekraak en geruk, kriskras voor de wereld, zóó dat hij er zelf geen voet meer tusschen kon dringen. In geweldige uitstorting van woede en angst, mokerde hij zijn vuisten naar den hemel, vervloekte God, den Heere Jezus, dat ze zijn oogst vernielen lieten; hoonde in dol gekrijsch, zijn wanhopige stem verloren en verwaaiend in regengekletter en stormrukken. Geen pad was meer te zien tusschen de boonen. In één uur had de storm met zoo hevige verwoesting rondgemokerd, dat de akkers onkenbaar verwoest droefden. De knoestige rijzen en latten lagen geveld, gebroken, doorgeknakt, de hooge boonen in bloeipracht afgerukt en dóórscheurd, de ranken vol jonge vrucht, steunloos doorstrengeld, het sap sieperend uit de wonden. Gekraakt, afgenageld en geschonden in hun stronkige stevigheid, splinterden de rijzen op de paden, als een slagveldwarrel, waar de regen dampend overheen grauwde. Al het gewas rondom lag vernield.
Ouë Gerrit, als een druipende schooier, zijn baard en lokken doorzogen, vastgeplakt op zijn grauwbleeken kop, was ná krankzinnig uitrazen en vloeken tegen God, sidderend stil en bochelend gekromd onder stormhoozen zijn huis ingestapt. Zijn oogen keken niet meer. Er strakte het sta-

ren in zijn blik van een gek, die rondliep met wraak en manie, koeling zoekend overal waar het op kón. — Twee uur had de verwoesting aangehouden. Toen was d'orkaan uitgeraasd, en een stille ruischende regen alleen zong nog ná uit de grauwe lucht, laag over de akkers, in een paarsen streepnevel eindeloos ver. De weggerukte hagen en struiken openden het land met vreemde vergezichten, onkenbaar geschonden. Angstige ontsteltenis ging er door de Wierelandsche werkgroepen. Niemand van de tuinders die durfde zien, zién de volle schade van het dolle weer. Na dágen pas kropen ze bijéén de kerels. Op hun koppen vrat vloekrazernij in, grimmige verbittering. Jammerend vroegen ze elkaar wat bij die, en bij dié, de „boonenstorm" had uitgewerkt. Eén, in een beschutten hoek, leek er wat beter afgekomen dan de ander, maar bij de meesten was er verlies van millioenen boonen, een oogstvernieling die de naakte, zorgzware pachtertjes inééns tot bedelaars maakte.
Want niets werd vergoed, niets was verzekerd van hun waar. Als een rouw, ging er stomme ontzetting en stil geween over het land. Honderden arme kerels, met alleen pacht van een brok grond, wisten niet meer wát ze waren: bedelaars of baasjes, pachters of wanbetalers. Ze zagen zich al in November van het land gewezen, omdat ze geen geld genoeg voor den landheer hadden. —
Na dagen nog, versomberd in grauw-triesten regenafdruip, lagen de akkers onder de slagveldvernieling van het gewas. Over elkaar heen, één strubbeling en splintering van hout, afgerukt verminkt groen, half al aan het verrotten in de nattige brij en spoeling. De boonkoppen slierden als uitgescheurd vlechtwerk, leeggevreten door kraaien, tusschen de splinters van de rottende knubbels. De late kapucijners hurkten plat en dwarsgetrapt

voor den grond, in vollen bloei geradbraakt. Onafzienbare rijen snijboonen en sperzie lagen gestreken als een vieze, groenzwarte modderzooi. Rondom in het morsige gras splinterden de gebroken frambozenstruiken en besseboompjes, in klonterig gewarrel geknakt, met bang-krampigen weerstand van de gekneusde takken.

Na den eersten ontzettenden aanval van angst en drift, terwijl de bui boven zijn hoofd uitraasde, en hij als een gekke mandril holde, griende, vuistbalde tegen God, vuistmokerde tegen alles, inéénkromp van waanzinnig, schreiend-onmachtig verzet, voelend de vernieling van zijn boonen als een uitrukking zijner ledematen, als scheuren en hakken in zijn eigen levend vleesch, — was de Ouë, na nog ééne opbruising, teruggevallen in nerveuze spraakloosheid. Binnenshuis had hij eerst zijn vrouw dwars in het gezicht gemept, Guurt gevloekt en gescholden dat ze zwanger was van een vuilen vent, en woest-schreiend op de kerels neergesmakt, dat zij de schuld waren van alles. Zij hadden hem bestolen, en zij hadden dien luizigen Kees en Ant, twee kruisen, twee ongelukken, in zijn midden gehaald.

Maar de kerels lieten zich niet lang verbluffen.

Met een paar hevige opstoppers tegen zijn maag en zijn neus, strompelde Ouë Gerrit achteruit, bleef hij stom, starend-stom, neergekwakt in den leegen stal. Niets zei hij meer, niets, dagen achtereen geen woord. Alleen bromde hij wat, zijn groen-grauw kindergezicht zenuwdoorschokt van rare wilde trekken, geleek hij een op zelfmoord peinzenden gek, mummelend en baardtrekkend.

— Rooit noà niks, rooit noà niks! moàkt màin niks... hep d'r main aige!... gromde hij.

De jongens werkten weer op het land, poogden de neergestorte, weggebroken ranken overeind te bin-

den. Ouë Gerrit keek er naar, in mijmer-kalmte, mummelend wat woorden zonder zin. Dirk rukte de geknakte latten en rijzen uit den grond, trapte rondom den modderboel weg, stootte nieuwe stronken in de aarde, bond het gewonde goed dat nog éven leefde met touw en teenen óp. Piet hielp mee, vloekend over de vernieling, driftig rondloopend in lust tot drinken, baldadigheid en bakkeleien.
De zon was ná storm en regen weer schaterend doorgestraald. De hemel blauwde en glansde klaar, en in den lichtenden, fijn geurenden Septemberdag jubelden de glanzen, stroomde weer zomerhitte langs de akkers, als proestte de zon om den daemonen-humor en de verwoesting van den wind.
In Wiereland was alleen gesprek over den „boonenstorm”. Elk jaar was er gevaar voor den oogst; elk jaar bracht angsten voor het weer; maar nooit nog was een zóó felle teistering, zoo vernielend, over den prachtbloei der boonen heengegierd. Ze schreiden de kerels, schreiden bij het zien van hun gehavende rommelzooi, ze konden er niet van slapen, niet van eten. En ze praatten maar door, over zóó nooit geziene vernieling, alsof ze dat verlichtte. Ouë Gerrit werd beklaagd zonder dat hij zelf een stom woord zei. Hij leefde nog in een innerlijke, zijn eigen rust wegvretende woede-crisis, in stille inwendige bloeding van wraak. Ze hadden gedacht dat hij stapelgek zou worden; tót Dirk en Piet op den derden dag, bij hun overeind zetten van den gebroken rommel, den Ouë zagen uitbarsten in grienen. Vier millioen boonen had hij móeten leveren, voor de fabriek. Nou kon hij, met groote moeite, er misschien een paard honderd-duizend halen. Er schoot schriklijke duurte in het gewas, maar het gaf niets, redde weinig. Dubbele hulpkrachten waren weer noodig bij het overeindscharrelen, zoodat Kees geroepen werd door de

kerels, zonder dat Ouë Gerrit een woord verzet had en zijn bijgeloof niet eens meer ópleefde.

In Ouë Gerrit lag angst te ontbinden. Hij wist zélf niet meer goed wát te denken, wát te doen. Natuurlijk begreep hij dat hij nou voor goed geknakt was, dat hij naar den notaris moest, vragen om uitstel voor alles. Hij voelde iets heel bangs op hem drukken, iets ergs dat gebeuren moést. Natuurlijk begreep hij ook dat hij van zijn land afgekieperd werd, zijn zoons als knechten bij een baasje een heenkomen zoeken gingen, hij een krotje moest opsnorren voor zijn wijf en Guurt. Dat hij dan te rekenen had op steun van de jongens, en hij dóódarm, bij de Bekkema's, — zooals hij de nieuwe lui óók bleef noemen, — zijn paar centen als tuinman per maand bijverdiende. Nou was er een tekort, dat hij in geen tien, geen twintig jaar meer kón bijspijkeren. Van zijn boonen zoogoed als niets meer. Zijn appelen en peren afgewaaid, leeggestormd; geen cent. Zijn moffengoed, zijn andijvie, zijn koolen, alles vernield, vernield. Kon hij maar weer wat huilen, zou hij wel bedaren. Het was alles weer zoo donker, zoo zwart voor zijn oogen. Maar het propte vast in hem, smoorvast in zijn strot en heet zat die onbestemde angst daar als een zweer te gloeien. Dat geklieter en geklaag om hem heen, gaf hem geen luis. Hij had het wel gevoeld. Dat moést komen! Dat moést komen! En als ze hem nou bij den notaris nog gingen donderen, zou hij er geen hand meer uitsteken... Most 'r moar van droaie wà 't wou. Moar 't most komme!... sat 'm de heule somer al in s'n buik, die angst en skrikkelijke benauwing!
Dagen later had hij gehuild, gesnikt, was er daarna gemoedelijke rust in hem gezakt. Met heete blijdschap dacht hij aan zijn spullen. Nou alles

toch zoo geloopen was, voelde hij een fatale kalmte, een zalig geluk, dat hij die spullen had, buiten storm en onweer en boonen en notaris, en buiten het geklieter van menschen. Achter zijn telkens weer opschokken van hoop en smart prentte hij zich in, voelde hij diep, dat hij toch alléén leefde voor dát genot, het eenige zalige in zijn leven. Wat konden hem de boonen schelen, en de centen en de notaris! Hij zou er heengaan. Goed! En als het te bar wierd, zou hij opbreken. Als hij zijn prachtspullen maar had en houden kon. En als hij er eenmaal afgekieperd was, zijn hypotheekrente tóch niet betalen kon, en niets anders ook, had hij ook geen gemier meer aan zijn kop. En nou de kerels als knechten!... Hoho... dà sal d'r hullie 't land injoàge! Moar dà kon d'r sain ook nie skele... Hij had het dan stilletjes en rustig, kon gappen wat hij wou. Al meer zalig genot, geen zorg langer voor pacht, hooi, koeien, hypotheek, en de heele santekraam niet. Laat ze nou maar zeggen dat hij straatarm was. — Zoo draaiden en drentelden de gedachten in Ouë Gerrit rond, voor hij op stap ging naar notaris Beemstra. Maar het moést, en den dag daarop stond hij al voor het kantoor. Even beefde angst in hem op, over het goud potlood dat hij destijds zoo netjes van hem gepikt had. Maar dat gevoel zakte weer. De kerel had nooit iets gemerkt. De klerken hadden hem achter het hekje geroepen en bij den notaris aangediend. De grijze familiare man, die dolgraag voor aristocraat doorging, begon, toen de klerk wegstapte, heel joviaal.

— Wél Hassel, wat had je?

De vraag onthutste Ouë Gerrit zoó, dat hij sip voor zich bleef kijken... Wà nou?... Zou die vent niet snappen waarvoor hij kwam, waar de heele plaats vol was van zijn ongeluk met den boonenstorm? Hij stamelde:

— Joà meneer de netoaris... 't is... sien u... van dit en van dà! hoho! de boonestorm!

— Héb ik 't niet gedacht!... schaterde ironisch notaris Beemstra plots, dat Ouë Gerrit de woorden op de lippen terugbeefden,... heb ik 't niet gedacht! de boónestorm, de bóónestorm! Ik hoor van niets anders. Verduiveld 't wordt 'n nachtmerrie! Boonestorm hier, boonestorm dáár! 't Is om gek te worden! Intusschen wordt daar nu alles opgesmeten. Maar ik láat me niet bedotten.

Ouë Gerrit voelde zich nijdig worden en bang tegelijk. Op zoo een ontvangst had hij toch heelemaal niet gerekend. Níjdig, omdat de notaris niet scheen te begrijpen, hoe een vreeselijke ernst het hier was; en báng, omdat hij, bij het begin al, zoo weinig inschikkelijkheid toonde. Hoe nou den rommel uit te leggen? Hoe nou? Maar de notaris stond driftig op, stapte heen en weer, en dreigde luid met zijn zware aristocratenstem:

— Hoor eens Hassel,... ik wéét wat je zeggen wilt, alles!... Dat je geen geld hebt om je pacht te betalen, voor de Beek, voor...

— Enne... veur de hypetheek... nie,... enne 't losgeld nie!

— Wat?... schreeuwde de notaris,... wat? dan is 't spele met vuur, vader!... Ik krijg nu al vier termijnen, dat mag, mág ik niet langer zoo laten, dat kán, kán ik niet langer voorschieten. Hassel! nog tot November héb je, en vervloekt! is 't 'r dán niet, dan gaat je boel onherroepelijk an de paal, onherroepelijk!

De deur kraakte open achter den notaris en een bediende kwam vragen of de notaris wel wist dat er vergadering was, en dat de burgemeester al wachtte. En driftig barstte Beemstra uit:

— Dat heb je nou met ál die kommissies... wacht! Is de burgemeester in de salon?... Ja... donders...

wacht!... laat de burgemeester maar hier... Ja Hassel, dat gáát niet... ik moét hier vergaderen... je moet maar doen of er niemand van de heere is... bovendien... zijn 't allemaal crediteuren van je... En ik heb... werkelijk... weinig tijd...
Notaris draaide zich naar de deur.
— Hazoo, komt u in, burgemeester! ik heb hier weer 'n slachtoffer van de bóonestorm bij mij... ze schieten uit de grond als paddestoelen. Haha!... grinnikte ironisch notaris Beemstra, in een glimlach den burgervader de hand reikend en hem op een grooten stoel neerdrukkend.
— Hm! de heeren zijn er nog niet?... vroeg strak-zelfbewust de burgervader.
Vluchtig gestap in de gang klonk. Een deur zwaaide joviaal open en recht op den notaris aan, stapten dokter Troost, zwager Stramme en Dr. Beemstra, zoon van den notaris. Hij vond het wel leuk, de notaris, dat de heeren er bij waren, voelde zich ook sterker tegen den pummel, die wel eens brutaal uit den hoek kon schieten.
— Heeren, neem plaats, hee zeg Henri! 'n bizonder geval, waar ook jullie min of meer bij geïnteresseerd bent. Hassel hier, slachtoffer van de boonestorm natuurlijk, kan zijn hypotheek wéér niet betalen.
De heeren lachten kiespijnzurig. Stramme monsterde Ouë Gerrit, die nog krom-onderdanig vóór zijn stoel stond. De kassier wou wel een grap zeggen op mooie Guurt, maar Ouë Gerrit had zóó een bleek, bedrukt gezicht, dat hij niet durfde.
— Ga zitten Hassel,... noodigde joviaal de notaris weer.
Gerrit schoof op het puntje van den stoel, zacht bedeesd alsof hij eieren op de zitting kneuzen zou.
— Aa's de heere,... aa's de heere... stotterde Ouë Gerrit.

— De heere wille, dat je November met je duiten komt, vader Hassel, anders niet!... viel Stramme de kassier in, lachend alsof hij een snedigheid gezegd had... Ik geloof dat de notaris al bij veel te veel zaken is bijgesprongen,... maar niet waar? dan moet 'r ook maar gehandeld worden.

Dr. Troost schudde gewichtig zijn hoofd. Zijn wit vest blankte hel onder zijn zwart jacket uit. Loenschig kippigden zijn oogen op Hassel, en zwaar donderde zijn stem:

— Heb ik 't je niet gezegd, dat je je worp op de aardbei moest gooie, haha! nou zit je an de grond, knap gedaan! C'est de la blague! mon cher! nou zit je in je gat geknepen. C'est de la plesenterie! En kom je nou clementie smeeken? Als ik notaris was...

Plots zei Beemstra hem iets in het oor en... Troost lispte het over aan Stramme. Dokter Beemstra praatte gemoedelijk met den burgervader. Gegrinnik hinnikte er tusschen de heeren, ingesmoordleukjes, en toen, met wat vertoon van deemoed op zijn gezicht, zich krabbend in het grijze haar, begon met deftigheidsstem Beemstra weer:

— Hoor eens Hassel! je bent nu ruim dertig jaar lang rente schuldig van los geld, dat ik je welwillend geleend heb... bent al je grondbelasting achteruit... waarvan ik je voorschot gaf; je bent vier termijnen hypotheekrente achter. Drie keer heb je onder groote pressie aangezuiverd, anders was 't zeven geweest! Dan ben je van vier jaar rijzen en hooi achter... Je hypotheekrente gaat mij in zooverre an, dat de voorschieter mijn zwager Stramme is, en die draagt 't op mij. Je bent achter, 'n verschil van twee koebeesten, zelfs nog een postje van voor vier jaar! Dan heb je nog vier bunders pacht te betalen... 'n bunder van aardappelen bij de Beek van voor vier jaar! en 'n tien aggelen bij 't Duin! En dit jaar, dit jaar! kom je

misschien met de helft anzetten! Nee, werkelijk... Zie, alles staat hier geboekt!... dat gaat niet langer... Alleen maar met los geld en rente krijg ik al 'n heele som! je zult...

— Moàr... moàr,... stotterde Hassel middenin, met bangbleek gezicht achteruit schuivend op zijn stoel en in drift kreukelend zijn petje.

—Nee, wacht even, aanstonds kun je 'r tegen in brengen wat je wilt,... zei deftig de notaris, vóór Ouë Gerrit staand, rechtop in requisitoire houding... ik zeg maar, dat ik geduld met je gehad heb, en nòg... nòg... de heeren zullen straks... Maar wacht, wat heb je tégen mijn opsomming?

— Nee moar?...

— Wat nou? huspot,... schaterde Troost,... als 't toch zoo is, mille de tonnerree! jullie werkvolk bent te beroerd om gekraakt te worden... Mijn zoon heeft gelijk! haha! dat zwakke goed! dat geen rede van bestaan heeft moet weg! dat zwakke gebroed dient tot niets! Had mijn raad opgevolgd, en mijn grond gekocht, destijds, en nou stik je in schuld...

— Ja kijk, Troost! ik wou eerst met hém afhandelen.

— Dus je stemt in,... spotte Stramme,... niet waar?

— Hoe zou 't ook anders, 't boek spreekt beter dan wij,... en zeg mij nu eens, hier onder de heeren kan je vrij uit spreken, zonder dat je je hoeft te geneeeren, zeg eens, hoeveel denk je dit jaar te kort te hebben?

— Joa... moàr... de... de boonestorm!

— Haha!... schaterde Troost,... drie dakpannen zijn van mijn huis gewaaid... ben óók 'n slachtoffer!... en twee ruiten krák door midden, haha!

— Laat die boonestorm nou rusten... ik heb 'n honderd lui al zoowat bijgesprongen... ze uitstel

verleend... maar dat raakt de zaak niet, is zóó erg niet althans... Voet-bij-stuk, dùs?...
— Joa... moar, de boonestorm, hep main... hep main d'r puur stroatarm moakt!... schreeuwde driftig nu, vuurrood van woede, Ouë Gerrit uit... Ik had 'r dit joar t'met net komme kenne! en nou he'k 'n poar duusend gulde skoade... hoho! daa's geen snoepduut hee?... dà skol d'r geen slok op 'n borrel hee?
Giftig-snel broddelde hij zijn tegenspraak af, op een hatelijken toon, die den notaris kregelde.
— Best, best... maar...
— Nèe nié bèstig! nié bèstig! 't Is puur om te griene! aa's je je heule leefe tug fesoenlik weust bin! en dà niemand nie dà op je weut te f'rhoale... en aa's je poert... en poert! van de ochted tut de oàfed... en je tolt in je aige van de sorrege... en je valt dan tog in de lus!... dà set d'r vast geen sooie an de daik hee?... daa's om te griene... daa's geen vetje! eenmoal andermoal, dan weê je nie woar je heen mot! daa's feertig joar ploeter!...Nou soek d'r 't weer kapsies... en kwait bi-je! kwait!
Ouë Gerrits stem huilde van zelfontroering. En toch was hij woest op de grinnikende heeren, die hem maar in een kringetje beloeren bleven. En die stomme burgemeester zei maar niets, keek maar minachtend op hem neer. Nou keken de heeren allemaal even sip om zijn uitval. Alleen de notaris was er beu van en Dr. Troost bulderde:
— Die er meelij met jullie volk heeft is zelf voor de haaie... ç'est de la blague! je hebt je waar gehad, dus je moét betalen... dat is de wet, en wet is recht! Mijn zoon zegt terecht... dat jullie 'n slavenmoraal hebt... en...
— Kijk eens Hassel,... goeiigde weer de notaris,... ik heb waarachtig geen plezier om voor joú te betalen. Ik sta voor mijn principalen verantwoorde-

lijk. Er is een grens! Jij... jij begrijpt dat verward... Jij niét betalen, en ik wél betalen. Waar zou dat heen? Er is een prachtig aardbeijaar geweest!

— En de boonestorm, de bóónestorm,... giftte Ouë Gerrit knorrig,... doar swaigt meneer de netoaris moar van... en heul Wiereland is d'r doas deur!

— Er zijn heele moestuinen omgelegd, vervloekt!... schoot hatelijk bulderend Dr. Troost er tusschen ...geen kracht meer in de boonen, je zoudt ze...

— Gelukkig, dat je nog 'n appeltje in je broeikas hebt, voor de dorst,... lachte Stramme en mee lachte fijntjes Dr. Beemstra.

— Kijk Hassel,... goeiigde de notaris weer,... 't is mij heusch niet om je val te doen, maar ik moet verantwoord zijn. Als ik nog meer van die klanten had, zou ik zelf op de valreep staan... kijk nu...

— Moar main fesoen! main fesoèn!... huilde de Ouë in zelfopwinding.

— Je fatsoen, dat weten we allen, is onaantastbaar! je hebt je altijd als 'n brave kerel gedragen. Ieder heeft met je te doen. Maar jij bent niet meer wat je was. Je kunt geen toezicht meer houên op je zoons, en die zou ik voor al 't geld van de wereld niet willen hebben, hoe zuinig ik ook op mijn klantjes ben... en de armsten onder jullie steun!... Maar dat zijn hassebassen, geen land mee te bezeilen. Als jij niet altijd zoo fatsoenlijk was gebleven, zou ik je ook nooit zóó lang gecrediteerd hebben, maar je was netjes, geen drinker, beleefd, stil... maar nou wor je oud...

— Moar main fesoèn... main fesoèn,... bibberde met vertrokken zenuwmond en ópschokkende huilstem Ouë Gerrit,... ikke sit hier al feertig joar t'met.

— Best man, maar je moet kunnen betalen... ik heb je destijds 'n drieduizend vijfhonderd hypo-

theek gegeven op je brokje grond... Dat is nou 'n heelen tijd geleden... je grond is er niet slechter op geworden, dat zal ik niet zeggen... je hebt je rente, altoos moeilijk, maar toch betaald,... en jij had je grond vrij. Toen heb je bij meneer Stramme 'n tweede hypotheek genomen, nog eens van duizend pop... 'n slecht jaar, leelijke oogst... tegenvallers hier,... tegenvallers daar... twee koeien dood, nou... nou... zat je... zat je an de grond... en...

— Maar ieders tuinder weut tug wà sain boel woardig is hee? hoho! uwes wist wél wà je deê hee?... stotterde woedend Ouë Gerrit, bleek van drift,... main grond is d'r nou miskien 't dubbele woardig!

— Zoo,... nijdigde nu Beemstra stroef,... weet iedere tuinder dat, maar weet iedereen dan wát ik bovendien van joú nog... te vórderen heb?... Nou kerel maak je me boos!... Nog brutaal op de koop toe! Als jouw rommel bij elkaar door de heeren taxateurs op zeven à acht duizend gulden geschat is,... mag 't veel zijn. En tel eens óp wat ik van jou... te... vorderen heb... met alle onkosten daaraan vast? Wat drommel wou jij nog spreken!

— Moar main fesóén!... gilde Hassel in zenuwopwinding, en stotterend, zonder dat hij zich met woorden vérder door zijn angstdrift heen kon slaan.

— Wát jou fatsoén!... bulderde Troost,... betálen, dát is fatsoen! ben jij bedonderd kerel!

— Je fatsoen, je fatsoén,... lachte ironisch Beemstra,... wél, dat is 'n mooi ding, maar betalen is móóier! Je bent altijd 'n knappe kerel geweest, daar zal ik niets van zeggen, en ik heb je altijd geholpen, maar nou loopt 't de spuigaten uit. Dan zie ik je met die... dan met dié scharrelen... je loopt te veel naar notarissen man!

— Hoho! daa's jokkes!... barstte Ouë Gerrit uit, plots driftig van zijn stoel opveerend,... ik hep je nieuwe kukkerint heeldergoar nie sien... hai was d'r selfers main komme opsoeke! Noú, nou dà je 't weute wil... ik seg moar ...daa's 'n kerel... die help je nie van de wal in de sloot!... die geef je nie los geld mee sonder dà... dà je ooit vroagt wort... hoe of wà van rinte... moar aa's je je effe buite meneer de netoaris wà doen wil... kraig je de rekening thuis... juustemint! juustemint aa's tie weut dà... je... dà je niks, niks hep!... Neenet meneer,... soo hew... hew je d'r al veul van onster slag, stroatarm moàkt... jai geeft d'r losse... duutjes... mit vaif persint... Moar soolang... oploope... tut je weut... dà't kan hee? Hoho! soo hew je d'r veul van onster slag f'rmoord... moàr... die kukkerint... daa's 'n fint! die hellept d'r nou... bai de boonestorm... aa's 'n engel! Enne wai... wai kenne d'r van joú nie los... wai sitte an jou vast aa's pek! weut jai?... jai hoalt d'r 't vel oof'r onster oore... hoho! jai freet d'r de noagels van onster flees... jullie bint bloedsuigers doar, daa's main weut!

De kring stond strak; alle gezichten in wreeden kijk op Ouë Gerrit, die plots voelde dat hij te ver was gegaan.

Notaris Beemstra keek, kéék; zijn neus trilde en zijn mond schokte van drift.

— Jij bent krankzinnig man!... Ik zal je maar niet an de letter van je woorden houên, anders zou je ...met getuigen hier,... nog leelijk te vinden zijn. Maar 't is nou genoég ook! Eén November géld... anders je boel an de paal! Ik had je eerst nog wille helpen, met 't zoeken naar borgen... omdat jij altijd 'n fatsoenlijke vent bent geweest... maar nou ben je door 't dolle heen! Eén November géld ...of de boel an de paal... nou weet je 't. Als betaal-

termijn van ál de anderen daar is, sta jij er ook, of 't is met je gedaan!
De notarisstem klonk hard, streng en sterk. Ouë Gerrit had hem woest gemaakt daareven, door den concurrent erbij te halen, die altijd tegen hem werd uitgespeeld als „zoo goed", zoo „bereidwillig" en „hulpvaardig". Wat drommel, hij kon een beroerte krijgen van nijd, als ze er over begonnen. En nou die lammeling van een ouë vent, die het hem daar pal in zijn gezicht smeet, waar de heeren bijzaten. Nee, dat was te érg. Eerst had hij niet zoo straf willen optreden, nu moést het.
Ouë Gerrit, zelf geschrikt van zijn heftigen uitval, stond te beven van ontdaanheid, plukte zich in den baard, trok zich aan de lokken in bange, verlegen nerveusheid.
— Hoho! netoaris most in main ploas stoane... Zacht brak hij af,... denke... nou denke... om 't goed te plooie, nie te hoastig... en sachies àn... Nie te gauw baidroaie. — Voort sprak hij weer:
— Nou he'k... he'k puur feertig joàr... dag àn dag main aige stukkie grond had... poert! poert!... hoho! vier en vaif en nie g'nog... daa's geen pap ete!... Enne, nou... nou he'k alletaid main rinte betoald enne nou...komp de boonestorm! enne doar goan je de boel veur de waireld! doàr hew je je aige op sweet, op ploeterd... dag en nacht! Daa's je molle mi de klomp hee?... En nou kraig je g'n duut veur ál je deurpoere... Nou mo'k main stukkie grond of... d'r of joagd aa's 'n hond! die d'r skurft hewt! Is dà nie om te griene?... Netoaris weut dà'k alletaid main fesoén houë hew! dà'k nooit nie suipe hew! da'k persint was woar ikke most weuse! Enne nou bi'k soo achter op! Nou... miskien mit twee goeie oogste he'k de boel inhoald!... En nou... mo'k op main ouë dag... de bedel op. Daa's hard netoaris?... daa's hardstikke

ellèndig!... Netoaris ik smeek ie... kaik wà je doent! mit 'n ouë fint van bai de seefetig die s'n heul leefe s'n fesoén houë hew!... uwes weut dà'k 'n ongelukkig waif hew... de dokter ook, dà main t'met arm moakt hep! Ikke smeek ie hep d'r meelai! Aa's ikke strak-en-an wà nie bestig said hew ...f'rgeef 't main... main kop is d'r doas... 't enrammelt-hier... hew d'r meelai... 'n kerel... die d'r poert hew... s'n heule leefe langest!...

Ouë Gerrit had uitgesproken. Zijn gezichtskreukels jammerden; op zijn tronie groefde hartzeer. En zijn stem had gekreund, half gesnikt. Er was deemoed in zijn bocheligen rugstand, en zijn handen scheurden en rafelden franje van zijn petje los. Het heele gezelschap had bedrukt-ernstig en stil geluisterd, maar Beemstra wou er een eind aan zien.

— Nou Hassel, ik vergeef je graag je brutale woorden, die ook niet van jou zijn. Je bent opgeruid! Maar daar schiet de zaak toch niet mee op. Ik kan, heusch, ik mag niet langer... consideratie gebruiken... wil ik niet zelf de grond ingeboord worden. Heb je borgen voor 't tekort?

— Borge, borge?... snikte Ouë Gerrits stem,... vast nie, vast nie... daa's doan!... ik hep d'r lest twee had veur de koebeeste... Moar nou is 't doan! nou sullie d'r main arremoe-en-kenne... mit de boonestorm...

— Dan is 't blok gevalle Hassel, je begrijpt zelf dat...

— Ik smeek ie netoaris main fesoen!... onderbrak beverig huilend Ouë Gerrit,... woar mo'k heen?! op main ouë dag... aa's de boel onder... main beene wordt weghoald!... Woar mo'k heen? Ikke kén d'r vast geen werk meer finde! he'k geen kracht veur! Nou si'k doar mit 'n doas waif... en kooters!...Woar mo'k heen? Ik smeek ie netoaris

sien d'r wà je doent? kaik 't nog erais 'n joartje an! Main heule leefe is d'r in uwes hand! Aa's d'r nog 'n goed joar-en-komp...

— Nee... néé Hassel, 't gaat niet, 't gaat niet! Dat zijn dezelfde praatjes van 't vorige jaar. Ik kán, ik mag niet langer! Dat is overrompelen! Dat gaat 'r elk jaar dieper in! Je hebt kinderen, je hebt al met anderen over grond onderhandeld voor hun. Nou, die moeten dan maar voor jou werken en je hebt nog 'n duitje bij de Bekkema's.

— En 'n meid waarvan ze heel wat leelijks zeggen!... bulderde dokter Troost hardvochtig en wreed-gulzig, woest dat hij Guurt niet te pakken kon krijgen.

— Leeliks... leeliks segge... bitste Ouë Gerrit weer,... dà segge hullie t'met van de heule waireld ...van uwès ook! dokter! van uwès ook!

Hij sputterde weer driftig, vergetend zijn smeektoon van daareven.

— Kom Beemstra, maak 'r nou maar 'n eind an, hé?... zei Stramme van uit de hoogte, bang dat Ouë Gerrit er nog iets tegen hém uitbraakte waar de burgemeester bij zat... Er is vergadering en 't heeft geen nut langer...

— Zoo is 't... ik heb er niets meer bij te voegen. Tot één November Hassel en gaat 't dan niet, dan is de boel aan de paal! onherroepelijk! adieu hoor! zie je te helpen.

Ouë Gerrit was gebluft en nijdig naar de deur gestrompeld, op zijn kousen, zacht, en de bulderstem van Dr. Troost hoorde hij achter zich schaterend hoonen, iets van:... stroopersras...gemeen vollekie ...blijft gemeen vollekie! Zijn klompen schoot hij aan op de mat, en de vuisten in zijn jekkerzakken bijeengekrampt van drift, sjokte hij klossend de deur uit. Nou voelde hij pas, heel klaar, dat hij verloren was voor goed, hij en zijn boel. Het schrijn-

de, ziedde in hem van huilende, stikkende woede. Dat tuig, had hij zich nou maar niet zoo vernederd en was hij de waarheid blijven zeggen. Want hij wist wel hoe ze allemaal knoeiden met taxeeren en veilingen, en grond en verbouwing. Hoe ze duizenden en duizenden wonnen met hun speculatie op de pachtertjes; met hun los geld, en voorschot en afrekening en rente. En éven helder in zijn woede voelde hij, dat de heele streek door hen vermoord werd, door de slokops van grond en geld. Zij waren gedekt, ook bij hém. Wat zoo lief helpen leek, werd dubbel en dwars door henzélf betaald. En al armer werden zij, al meer konden zich ophangen. Dat reed dwars door hún land, meneer de notaris in eigen span, mét zijn kinderen,... aldegoar geleerde... En raik, raik, stinkraik hoho! en noakend in de ploas komme! Nou,... al kon die dan nie leese en nie skraive... dà vatte ie tug... dà 't stele was! Nou was hai d'r uut, veur goed, omdat ie de fint beleedigd had! Tug stom van sain... En... veur wà gong die nou nie in hande van de aêre netoaris? Hoho! was aldegoar te loat! veuls te loat!...
Nooit had hij gedacht zóó moeilijk van zijn boel te kunnen scheiden. — En de heele rommel, nou zoomaar, onder zijn klompen weg! weg! voor goed!

VIERDE BOEK

HERFST

TWINTIGSTE HOOFDSTUK

WIL Wimpie d'r nog effetjes af?... goeiigde Ant naar het trieste bedje van het kereltje.

— Joa moe... heul groag... effetjes moar!

— Och frouw Seune, wou je main effetjes 'n handje hellepe? kaik!... Nou pak ikke d'r sain an 't hoofie hee?... enne nou jai d'r an 't linkerbeentje, sien je?... Kees neemt sain alletaid in één setje... Moar dà durrif ikke nie! vast nie... Soo!... joa, juustig...hep je sain nou vast frouw Seune?... soo!... mooi! joa fintje! kaik d'r moar nie soo bang... Nou ikke... onder... sain... nekje! Soo liefeling?

Zachtjes droegen ze Wimpie bij het hooge raam in het goud-fijne, zevende licht van den laat-Septemberdag. Zijn oortjes trechterden steenbleek, wijd van zijn hoofd, en het weggevreten beenig, ontvleesd kopje, beefde grauwgroen in den zonnigen buitenglans.

— Mò je nou nog rais loope, main mannetje?

— Joa moe... heul groag!... aa's 't kàn,... klonk zacht-bedeesd en hijgend zijn doodziek stemmetje... kaik!...nou glai...ikke... d'rof!... paa's d'r op! Soo goed! Frouw Seune paa's d'r op! main dai! soo! 'n endje op sai! Nou... mot u main... ef...effe... teuge de... toafel... rand... loate anleune?

Zwaarder hijgde zijn borstje van vermoeienis. Stervend verklonk zijn stemmetje en heel zoetjes was hij van Ant's schoot gezakt.

— Arrem skoap! t'met 'n doodskop! 't is sonde!... verzuchtte onbarmhartig vrouw Zeune ontsteld.

Wimpie lachte, fijntjes, wijs-smartelijk, in stille ontroering over den plompen uitroep van de buurvrouw. Sterker trilden zijn beentjes, en achter hem de krampende, mager-uitvingerende handen van zijn moeder.

— Hou je je aige nog liefeling?

— Ka...aik moe!...sprak hij met hijgend borstje,... nou... wou... ik... ikke... van dà... noà... dà...at!... hoekie!... dan...kèn'k...teu...ge...foa...der...segge... dà 'k... fe...doàg... weer... lo...oope... he...ep!... dan... is... tie... blai!

Vrouw Zeune rilde. Maar Ant keek norsch. Want ze haatte Kees erger dan ooit, nou hij, na haar miskraam, gejuicht had over het doode kind dat gekomen was. Dat leek zoo zondig, zoo gemeen! Zij wist wel dat het van haar val was, dien avond op het land, toen ze stil, zonder hulp, zich aan het boompje had willen ophalen en terugsmakte. Nou kon ze hem vloeken, ook omdat ze zag hoe hij Wimpie behekste, en hem al maar dingen liet zeggen die het schaap niet eens wilde zeggen.

Wimpie hield zich krampig-stijf vast aan den tafelrand, de vingertopjes bloedloos bleek uitgedrukt van het angstige persen. En vreemd nu schoof hij voort langs den tafelrand, telkens in een strompelig half-draaitje van zijn vermolmd karkasje, één hieltje dwars tegen de wreef ingehaakt. Vrouw Zeune keek bang, maar Wimpies vrome oogen straalden van pret, dat hij het met de strompelende halve draaitjes van zijn bevende hieltjes, zoovér nog gebracht had. Aan het eind van zijn hoekje, klamde noodzweet op zijn aderig-gezwollen doodskopje, zwijmden plots zijn oogappels wég in het geel-zieke wit, dat Ant ervan schrok en hem oppakte. Vrouw Zeune schoot ook toe in schrik, raakte zijn rechterdijtje. Een scheurende gil, hevig smartelijk martelde uit zijn mager kropje en

zijn bleeke mond kermde in het cellige raamlicht.
— Hailige moagd! je hep sain stootte!... schreide Ant ontzet, lei hem zachtjes tegen haar borst aan. Vrouw Zeune bleef sprakeloos. En uit het diepe halfduister van de lage, van valeriaan doorzogen kamer, tastte armkrommig uit het kleine erfdeurtje vooruit, vrouw Rams, en scherp snerpte haar doordringende stem naar Ant wat er gaande was.
— Niks moeder... hai stoan d'r alleweer bai!
Vrouw Rams, schuifelend, schoot uit de donkerte voor het vallicht van het raam, dat haar paarse rok eerst in verborgen couleur, duisterend nu ópgroeide in de kamer. Bij de donkere schouw, in goudzachten schemerglans van den raam-lichtafschijn, zat grootvader Rams te pruimen en te spuwen, alsof hij nooit nog was opgestaan. —
Van den boonenstorm had Wimpie gehoord. Zijn vader was er werkeloos door gemaakt. Want na het overeind zetten een paar dagen, bij die en bij die, bleek de pluk voor los werk te klein. En uit den stommen, angstigen kijk van zijn vader, naar zíjn gezicht, had Wimpie heel diep gevoeld dat het wel gauw met hèm gedaan moest zijn. Hij moest dóód! Wat dat sterven nou eigenlijk was, daar begreep hij niet veel van. Lezen had hij nooit geleerd. Zijn moeder was er een paar maal mee begonnen, heel in het begin van zijn ziekte, aan zijn bedje. Maar het lukte niet. Gebeden had ze hem ingestampt, een brok hier-en-daar uit den catechismus, en dat zei hij maar altijd in zichzelf op. Ze hadden hem gezeid, moeder en de kapelaan, op zijn vraag waar hij heen ging als hij dood was, dat hij in den geluksstaat zou komen. Op dát idee bedacht hij allerlei vreemde dingen, heerlijke kinder-zaligheidjes. Maar toch had hij soms hevigen angst voor het sterven, omdat hij niet altijd zeker voelde, of hij daarna zijn vader en moeder en zusjes, al zijn zus-

jes, die hij zoo stil liefhad, wel dadelijk zou zien. Den laatsten tijd zelfs schreide hij veel meer in zijn ledikantje dan vroeger, omdat hij zich zoo uitgeput voelde, niet meer in staat was nu en dan overeind te zitten. En dát juist wou hij zoo graag, want hij had gezien hoe dol veel plezier het zijn vader deed; en hoe ruwer, angstiger Kees raasde, als hij weer achteruit gegaan was. — Dagen en nachten vooral, zoo turend in het donker, slapeloos en klaar peinzend, liet hij zich omstreelen van zijn teedere, diepe kinderverbeelding over den geluksstaat. Tusschen gebedjes door, prevelde zijn fantasie: dat hij zitten zou in een krans van gouden engeltjes, allemaal mooie menschjes, met stille, zacht-trillende vleugeltjes, waarop heel zacht licht neerzilverde; dat hij met hen zou bidden voor zijn vader, moeder en zusjes. Dat zijn vader niet meer zoo gruwelijk driftig zou worden, niet meer zulke roode oogen zou krijgen, die hem beangstigden; en dat hij niet meer zijn moeder zou slaan. — Maar als ze hem dan later weer in een onbezonnen ontsteltenis, vlak in zijn gezicht zeiden, hoe vreeselijk mager en slecht hij er uitzag, dan grepen zijn ontvleesde vingertjes naar het rozenkransje op zijn borst, bad hij snikkend nog wat te kunnen blijven leven, aan God en Jezus en alle heiligen, om zijn vader te zien, zijn moeder, zijn zusjes, zijn grootvader.

Dieper ingedoken in zijn bedje bekeek hij stilletjes zijn pralende plaatjes; zag hij den Heer op een hoogen troon, aan éen kant Gods Zoon, aan den anderen kant Moeder Maria, omstraald van blauw en goud, in jubeling van zilver en licht. Dan zong er door zijn doodskopje een woordlooze melodie van zielsverrukking en rustig stervensgeluk. Nou zag hij zich al opstijgen midden in die waereld van gouden fonkelstarren en blauw, eeuwig blauw, mid-

den in die couleurwemelende pracht, heel hoog in den Hemel, waar alles jubelde ter eere Gods.
Een poos later, uit zijn eenzame extase en hallucinaties gestooten, door krijschende hurrie en gekijf van grootmoeder en Ant om Kees, overrompelde zijn gewoon kindernatuurtje zijn eigen droomselen; brak hij met een smak van onthutsing door zijn illusietjes heen. — Nou lag hij weer door Ant in zijn hoekje gedragen, vér nu van het herfstraam, waar een roode zon dampig tooverde. Kees had een hoogtetje gemaakt van planken onder zijn bed, dat hij bóven den postrand uit kon zien als hij voor het raam lag, net in de goudbruine kastanjelaan van Jonkheer van Ouwenaar's landgoed. Maar Ant wou het niet hebben, had den dood voor tocht, duwde hem liever in zijn duister hoekje terug. En daar bepeinsde Wimpie wáárom zijn vader zoo woedend werd als hij hun zag bidden en wat hij dan wel dacht. Maar hij durfde niet goed vragen. Telkens in stilte bad hij dan voor zijn vader aan den Heere, dat Hij hem geen kwaad zou doen. En vromer doopte hij zijn vingers in het wijwaterbakje dat ze hem voorhielden, prevelde hij zijn: In noam des Voaders, des Soons, en des Hailīge Geestes... Oàme. —

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK

I

LAAT September glanslichtte over de akkers van Wiereland. De pluk van snijboonen ging nog rond. Wat er opgehaald kon worden na den verwoestenden boonenstorm, was in den nazomerenden herfst mooi in vrucht gezet.

Ouë Gerrit treuzelde door zijn akkers op de Beek, waar de kerels nog aan het plukken waren. Het kon hem niets meer schelen. Nog één maand, en hij was er voor goéd hier weg en op zijn eigen land ook gebonjourd. Daar kon hij nou kalmpjes over praten, in zichzelf, omdat hij ermee verzoend was. De heeren zou hij óók niet meer nijdig maken, want dan zouden ze hem misschien bij de Bekkema's nog laten ophoepelen; had hij die paar centjes ook niet meer. Tóch kon hij chagrijnen, Ouë Gerrit, want dat lapje dahlia's achter hem, was van zijn gelukkigen broer, dien rijken schurk, veeboer en tuinder, paardenhandelaar en mestverkooper, die maar heel weinig schade had ondervonden met den boonenstorm, voor hém zoo genadeloos. Naast hem schreeuwde Willem Hassel, tusschen de dahlia's inhurkend, naar Klaas Koome op het pad:

— Net aa's 'k je f'rkondig... nou stong ikke tog gister bai main koole... in 't duin... en f'rek! komp d'r p'rdoes 'n skot deur main veurhoag heene!

— Haha!... gierde Hazewind wreed-uitgrinnikend,... op dà terain... mò je uitkaike met de jachtbeweging hee?

— Nou... wach d'r is... kà je merke wà hullie

krankjorum binne! ikke skreeuw d'r heene... jullie sel d'r tog wel waiser weuse!... main op main aigeste grond 'n bom in de hiele te skiete hee? mit die f'rvloekte jacht skiete de heere moar roak! enne aa's sullie de boel loate opdraife is d'r vast g'n houwe àn!

— Op dà terain mò je de paàs merkeere hee? Ikke had gister wel in de snuifer... 't Stonk dur bai jou in de buurt... ikke docht wel... kaik dà ouwe bier werreke... en 'n reukbeweging... nou ikke konsteteer van dà 't eksteroà noar enais-olie lucht hep! Die oliebeweging... mi oostewind... daa's 'n ouwe kennis hee?... dà luchie is dur soo blikskoaters sterk; dà goan nie op de reutel! Vroàg Kees de Strooper... die hep d'r 'n snuif van op dà terain!... enne je kraigt d'r soo prêchtig de langoore op àf... dà likke de heere aa's koek!... Enne...

— Nou joa,... onderbrak Willem, woelend in de couleurbrandende dahlia's,...ik lief dà nie... snof'rjenne... selle je mit hullie jacht de beene onder je laif f'rskiete... Enne aa's hun op tuine van wà skorum wille joage... loà hullie dan uit d'r lampies kaike... je hoort dur overal van dà hun moar roak skiete!

Iederen dag dichter naar zijn openlijken val, voelde Ouë Gerrit zich gejaagder. Elken dag liep hij rusteloozer rond, nadat hij 's morgens van zijn „plaatsje" afkwam, waar zijn tuinwerk weer druk begon. Het prettigst nog voelde hij zich als hij wat dééd; als hij de bakboompjes wegreed in de winterkassen, de gevallen bladeren opkruide, zijn gewas snoeide en intusschen zijn kopje leut weer dronk bij den fotograaf, die, meende hij, den laatsten tijd weer veel vriendelijker tegen hem geworden was. Geen wonder ook! Alle Wierelanders hadden gehoord, van zijn vreeselijke boonen-ver-

woesting, en dat hij, met nog een zestig sjofele pachters, den hevigsten knauw had gekregen. Plots had Hassel het gemerkt. Hij kreeg weer zijn vertrouwen. Dat vond hij heel prettig, omdat het een rijke vent leek. En het juichte weer in hem, dat de fotograaf zijn rommel open liet staan, en hij nou zijn slag moést slaan, met die prachtige groote lens, die er tegen de groote kast stond, waarin al die glibberige komieke plaatjes en omgekeerde poppetjes,... neefgetiefers... geloofde hij, zwommen. Hoho,... die lens,... die hai sain d'r es had sien loate... en die hai wel vaif moal langerst moakte... uitdroaie... nog rais uitdroaie en weer uitdroaie hew... dat ie dur in 'n skòater van was skote! Hoho... prêchtig aa's dà weust was... mit al die koop're skroefies! 'n fain stuk werk! fain werk! 't was dur puur om doas te worre aa's ie dà stuk, dà prêchtwerk nie nog vatte sou... Soo lang op loerd... En dan nog... aa's 't donkere hokkie opestong, t'met de loodpot! de loodpot! die was d'r nou van pàs, mit sain arremoe op hede! 't Stong in 't donkere koamertje, sel die moar segge ...bofe op 'n plankie... had ie alletaid sain kissie sien... most sain 'n vrachie weuse alevel!... allejesis! Veur die eene keer mòs 't d'r moar bai... Nou was die tug 'n dief hee? Nou joa! dà geld... die eene keer! moakt niks! kan sain tug soo veul nieen-skele aa's die lens! dà prêchtige stuk!... Had ie nie said dat ie driehonderd pop kost had? Snof'rjenne! dà was d'r 'n brok eete!... aa's ie dà moar pikte... dà moar... 'n kolfie noàr s'n hand!... S'n boel was ie tug kwait... Nou had ie alleenig sain genot, veur sain... heuldegoar veur sain!...
's Middags stond hij weer op de Beek. Dirk plukte snijboonen, hurkte bevend in armen en beenen van inspanning, en Piet achter, op den grond, zat te sorteeren.

Ouë Gerrit had er weer beet gehad... 'n prêchtrai bolletjes, 'n nieuwe skoffel, 'n nieuwe spoà, 'n plantroam, roodgeverfd, en 'n prêchtig rooiertje... Het juichte weer in hem dat alles zoo gemakkelijk gegaan was. Met een paar grepen! Nou lag het rustigjes bij zijn spullen. Hij was er weer pas geweest, een halven nacht. Wél vloekte hij op de muizen, die er aan knabbelden. En het schimmelde zoo erg! Dan had hij zich weer in het zweet te poetsen. Maar wat hem het gejaagdst maakte was het overbrengen van zijn boel. Daar had hij nog geen gat voor gevonden. Dat moest alles heel stiekem, heel stiekem. Op den Duilweg had hij een klein huisje gehuurd. Guurt was wel woedend geweest, om zijn val, maar ze zweeg toch, omdat haar kansen van trouwen met haar heertje toch heel goed stonden. Ze was zoo mooi en zoo fatsoenlijk! Nou dacht ze heel gauw uit het nest te springen. Zij had het heertje alles gezegd van Gerrit's achteruitgang, maar hij deed of het hem niet deerde. Dat voelde Ouë Gerrit ook, en nou kreeg hij geen buien, geen uitbarstingen van Guurt meer. En al maar draaide zijn denken terug op zijn spullen; op het krotje daar op den Duinweg, één kamer met een achterend; donker, klein; maar er was een brok kelder, waar hij voor zorgen zou. Guurt, ál smeriger in het huishouden, zou er vast nooit heenzeilen en zijn wijf vanzelf niet. Nou was zíjn plaatsje al verzekerd; maar het overbrengen!

II

Tegen elf uur klompkloste Ouë Gerrit uit den voortuin van Bekkema, naar de overzij bij den fotograaf. Op zijn kousen, poeszacht, sloop hij in. Er was niemand in het tooneelige, hel-lichtende ateliertje. Maar de deur kraakte achter Ouë Gerrit en uit

de diepte van het donker kamertje baste de stem van den fotograaf:

— Bi jij 't Hassel?

— Om uwes te diene meheer!

— Mooi, je bakkie staat al klaar, bij de deur... ik ben 'r met 'n paar minute klaar, nog twee plaatjes ontwikkele...

— Goan d'r uwes gangetje! en hoàs je nie!... teemde Ouë Gerrit, met zijn gezicht naar het donkere kamertje gedraaid, waar de stem uitbaste.

Plots kreeg hij een bloedrooden kop... Sag ie goed? keek ie suiver? Stong doàr nie die groote prêchtlens op 't toestel?... niè meer in de hoek? achter alderlai?... Joà, f'rduufeld... snof'rjenne joà!

Hij beefde, beefde van hevige ontroering. Langs den beschilderden grijzen achtergrond liep hij, tastte met de hand achteruit, om zich vast te houden. Een gejuich, een gil had hij willen uitkrijschen. Als een bons was het op zijn hart gestooten, de schrik... Want hai stong d'r... vast woar! vast woar! Aa's de kerel d'r nou weggong, noàr s'n sus als alletaid... effetjes... had hai sain d'r vast in s'n sak... hoho!...

In het kamertje hoorde hij drukker gerammel en gespoel, en dof gekuch van den fotograaf. Gauw liep hij weer naar voren. Hij hoorde aan het gekuch, dat Van Gooyen bijna klaar was met zijn platen. Heel onverschillig keek hij het raam uit, op een brok bollenland... Nou sou ie de fent hewwe ...en nou d'r kalmpies je gangetje Ouë,... fain werk... domenie hiet... brand je bekkie niet!... fain ...werk... fain werk!

Zijn wangen gloeiden, zijn hart mokerde! Er zat een beving door zijn heele lijf en een gloeikoorts brandde in zijn polsen. Hij voelde, dat hij haar vandaag nog zou hebben! vandaàg nog!! Dat maakte

hem halfgek van genot... Tug kalm, kalm an! hoho! fain werk Ouë... fain werk!...
De fotograaf, met veel gerommel, stapte eindelijk uit zijn hokje, keek met half genepen oogen duizelig het licht in, een paar druipende platen in zijn handen. Hij bromde wat, de dikke fotograaf in zijn grof-geruit grijs pak, een biertonnig Duitscher met Engelsche reis-allure.
Hassel had zich omgekeerd. Hij voelde dat zijn stem beven zou, als hij wat zeggen ging, van náontroering nog. Daarom zweeg hij, zei hij alleen heel zacht: „gemurge buurmaàn". — Hij keek in spanning, of de vent even een wippertje zou maken. De fotograaf liep in-en-uit zijn donker hokje, druk, nerveus. Ouë Gerrit, met gloeiroode wangetjes en schitter-kleine oogjes, loerde, loérde, waggelde zacht van aandoening, wát de fotograaf doen zou... weggaan of blijven. Telkens gluurde hij naar het toestel of de lens er nog wel blonk, en hevig bonkte zijn hart van bang-zalig genot. Weer kwam de fotograaf er uit. Zijn ronde, pappig-weeke kop stond triest en nerveus. De grootste plaat was mislukt.
— Hassel, schenk je nog 'n bakkie he? ik zal effe wat andere specie hale; ik ben in 'n kwartier terug... Wil je effe oppasse... Als 'r iemand komt, laat ze dan maar wachte of terugkomme!
— Bestig meheer! bestig! ikke hep d'r meer aa's 'n kwetiertje taid... goan uwes gangetje,... zei Ouë Gerrit met bevende stem, klankloos van hevige ontroering, dat alles nou ging zooals hij het wou. De fotograaf had hem niet aangekeken, greep zijn hoed van het hangertje en liep vlug-nerveus het atelier uit. Ouë Gerrit kon het eerst niet goed gelooven. Zijn beenen trilden, zonder dat hij ze kon tegenhouden. Zijn hart mokerde ál erger, het bloed suisde naar zijn hoofd en hij duizelde, want nou stond er de groote lens zóó maar op! Hij duizelde, schui-

felde voort, in de soezerige grauwte van het licht, dat inééns voor zijn oogen golvend trilde. Niets kon hij zien, wijl alles beverig en verzwartend achteruit-deinde en weer ópschommelde. Maar toch, hij moést, moést! Over een kwartier had je den vent terug! Alles was open! Het donkere kamertje wijd open! Nou maar eerst het gemakkelijkste,... 't geldkissie... en 't bakkie... dan... dàn... de lens!... Hij liep al, erg zenuwachtig, toch heet genietend, maar veel wilder en onrustiger dan anders. Bij het kamertje schrikte hij óp in het donker, toen hij door het rood-bloedende raampje zag. Maar hij zou, zoú! Met zijn beenen hoog opstappend, strompelde hij voort, trapte in bakken met nattigheid. Hij beefde verschrikkelijk. En hij begreep niet waarom. Zóó bang was hij nooit geweest. Er zat tóch heerlijke angst in zijn keel, als vuur te schroeien. En zijn kop vlamde; zijn knieën trilden hevig. Heel kleintjes ademde hij, want zijn luchtpijp leek zachtjes toegekneld. Zijn hand tastte langs klefferige fleschjes, klamme bakken, trechters, op de bovenste plank in het donker, waar hij den fotograaf altijd zijn geldbakje had zien neerzetten. Wacht?! Wat greep hij daar vast?... 't kisje?... Nee!... Wà nou?... dan most ie hooger op sain!... Een schok van heet geluk bonsde door hem heen. Nou had hij het kistje vast, dat voelde hij. Hij tilde het voorzichtig van de duistere plank, heel voorzichtig. Om hem rinkelden fleschjes, en het geld rammelde... Nou was 't van sain... sain!... Hoho!... dà was d'r t'met!... Moar noú de lens... Niets ziend, niets hoorend, liep hij in koortsgloed naar het toestel. Eerst wou hij kijken hoeveel centen in het kistje waren, maar dat hield tijd op. Eerst de lens... de lens!... joeg het in hem. En gejaagd méé de gedachte dat hij stommiteiten deed, want dat de vent dadelijk zou zien dat hij gegapt

had. Maar het joeg in hem: tóch doen... tóch doen! Hij trapte zijn eigen waarschuwing dood; hij kastijdde zichzelf in zijn bangheid. Met één hand het kistje omklemmend, rukte hij met de andere aan de lens, die er niet af kon. Hij schrikte, beefde van ontroering weer. Want de lens moést hij hebben, al kwam de onderste steen boven! Liever het geld gelaten dan de lens! Met één hand ging het niet! Dan zou hij eerst maar het kistje neerleggen. Eerst leegen, en op zijn plaats schuiven. Dán, met twee handen aan het werk! ... Weer schoot hem in de kwellende gedachte, dat de kerel wel moést zien later, dat hij gestolen had, want geld en lens wáren er toen hij wegging. Nou aarzelde hij, zette het kistje leeg op de plank, rammelde heel zacht rijksdaalders en guldens in zijn klepzak, die vol en zwaar, tegen zijn beenen schuurde.

— Hoho! daa's 'n leeleke preek! Moar aa's ie 't nou veul loater mòrk! dan... aa's hai d'r wég was! Nou... de heule dag keek ie d'r nie noàr sain toestel... dà wist ie... alleenig Sondag woare d'r minse. Aa's t'r skoonmoak wier... en minse kwamme!... aa's hai d'r allangst weg was... Konne die d'r tug ook gapt hewwe... Was d'r niks te beskuldige van sain!... Enne kaik! neenet!... dà prêchtding kaik!... dà móst ie hewwe... Enne... nou gauw an de gang!... 't Was aêrs te loat! Het kistje weer weggeduwd in het donker, en nou vlug naar het toestel sloop hij. Met twee handen rukte, perste, trok, schoof hij, maar de lens wou niet los... Hoho! most ie nie erges 'n dwarspennetje lossnaie?... Maar hij wist niet waar dat zat! Weer schroefde hij, dan rechts, dan links, de handen in glibberig zweet, onvast, en plots draaide de lens mee. Hij juichte even gesmoord van bang genot. Los... los! nou sou die d'r sain... Maar weer onder het losschroeven bleef de lens vastzitten. Nou gloei-

de toch het koper glad in zijn zweethanden en sulde hij glibberig over den cylinder. Muurvast zat ze weer. Hij vloekte, trampelde... Wà nóu weer?... Hij keek, maar kon niets vinden. Alleen zat het ding met een vreemd zijstangetje van onder in een driehoek, nog maar een heel klein eindje vast op den schroefdraad. Zijn kop stond klam in noodzweet. Telkens rukte hij zijn baard naar achter, die hem hinderde. Nou zat er toch angstjacht in zijn morsige, knellende, rukkende vingers. Elk oogenblik kon de kerel er zijn, was hij er bij. Dan maar met èen ruk. En voor hij het zelf goed wist had hij de lens verbogen en afgeknapt van den schroefdraad en een heel eind, in een woeste kras over den vloer de voorpooten van het zware toestel mee ópgelicht. Hij schrok ervan, toen hij daar zoo maar met het groote prachtbrok in zijn bezweete, verwrongen morsige beefhanden stond. Hij duizelde weer. Het woog loodzwaar in zijn hand. Juichen wou hij, juichen, maar toen hij opkeek, en achter het toestel wou uitwijken, zag hij plots in het krijtbleeke, sidderende papgezicht van den fotograaf, die hem al een paar tellen op de handen had gezien. Achter Van Gooyen stonden twee mannen, wit-bestoven metselaars van een huis-in-aanbouw, naast zijn atelier. Er zat plóts dolle, stomme, staroogende schrik in Ouë Gerrit's kop, en de hand waarin zijn lens knelde beefde, als zou hij in een beroerte neersmakken. Als een bezetene sprong de fotograaf op hem af, stootte hem in den nek en donderde:

— Zoo! ouwe schurk, heb 'k je dan eindelijk gepakt! Nou eens mét getuige...'k wist wel dat jij me telkens bestal, maar ik had nog maar geen vastigheid... geen durf... Maar nou, ouwe schurk... bi-je d'r bij! Ik heb er met niemand nooit over gesproke... maar nou zulle ze in Wiereland eens wete

wat voor boef jij bint... Want durf ereis ontkenne dat jij mijn goudtientje van lest gestole hebt, en mijn groote plateboek met ansichte... en mijn sigarekoker, m'n stok, m'n overschoene, m'n zilver pijpie, m'n zije doek... en... en... durf es! durf es ontkenne schelm... schurk! ouwe dief!... Maar vandaag heb ik er op geloerd... Nou heb ik mijn getuige... jullie hebt 't gezien manne... onder eede, daar bij de burgemeester, zal jullie met mijn getuige, dat de Ouë Gerrit Hassel 'n gemeene smerige dief is. —

De fotograaf ratelde. Zijn hoofd kleurde van wit naar grauw en rood. Ouë Gerrit kon geen woord vinden. Zijn keel leek heelemaal dichtgeknepen en telkens dacht hij te stikken van benauwing. Voor het eerst van zijn leven gesnapt, gesnapt... Dat ging maar door hem heen... „Gesnapt, en openbaar tentoongesteld". — Zijn wangen gloeiden nog dof, zijn oogen sperden dol-vergroot, zijn knieën knikten en zenuwbang graaide één hand door zijn baard.

— En de deur van mijn kastje is ook ope gelate... Was je daar ook hè? schurk! zeg 't maar.

— Ikke... ikke... stotterde de Ouë al banger in doodsnood, met een duizel van dollen, rooden angst voor zijn oogen... Maar de fotograaf was al naar zijn kamertje gehold, haalde op den tast zijn kistje er uit, voelde het leeg en schreeuwde uitzinnig:

— Ook leeg! dat heeft ie dus ook gestole! zes en tachtig gulde! Hier schelm! waar heb je die duite!... dief! schurk! schooier! waar heb je 't geld? schurk! schurk! schooier!

De fotograaf gilde in dolle opwinding.

— Hier... hie... ier!... stamelde bevend de Ouë, wijzend op zijn klepzak.

— Haal eruit! smerige snurkert, heb je dat ook geleegd, hè.... manne... dat is nou de fatsoenlijke

Ouë Gerrit Hassel! Wat 'n boef! dat gaat vriendschappelijk met je om, drinkt je koffie, iedere dag, en besteelt je op de koop toe!
Bij stukken en brokken haalde Ouë Gerrit guldens, rijksdaalders en klein geld uit zijn zak, tusschen vuilnis en zand. En met verachting rukte de fotograaf het geld uit zijn morsigen, bevenden klauw. De metselaars, witbestoven, met steenrood-bepoeierde petten en vale kielen, vloekten van verbazing en ontzetting. Dat hadden de kerels nooit gedacht, nooit durven denken.
— De sorrige... de sorrige die d'r 'n mins doas moàke,... jammerde Ouë Gerrit, bang-listig voelend dat hij daarin een sterk ding vóór zich had, nou heel Wiereland meelij met hem voelde.
— Dat lieg je gemeene dief!... barstte de fotograaf uit, rondziend overal wat hij nog meer gestolen kon hebben,... je heb gestole... al vóór dat je 't ongeluk met je oogst had... Jij vroeg mijn 'n bakkie hier te magge drinke... en ikke gék... hep je altijd even vrindelijk behandeld... en jij bint blijve sluipe en stele... tot ik met mijn persumsie kwam... Allerlei dinge heb ik gemist... Ná en vóór de kermis... en altijd als jíj geweest was... En nou heb ik je op heeterdaad betrapt... nou zijn er de bewijze! de bewijze! En nou heb ik je! En wat heb je nog méér? geef op!... dief, schurk, schelm!... boéf... boe-oéf!! boe-oéf!!!
Beverig grabbelde Ouë Gerrit in zijn jekker, en haalde er een koperen grooten knijper uit, legde hem schuwtjes neer op den rand van het toestel.
— Al maar meer!... Nog wat?... hoonde de fotograaf, en verblufter keken de metselaars... Ja manne! dat verzuim van jullie zal ik vergoede, 't is hier om 'n schurk te doen hè? Nóg méér!?... schreeuwde hij met dreigenden pafkop, bleekrood, en zijn stem gilde heesch van uitzinnigheid.

Ouë Gerrit keek al banger en huileriger. Er was inééns een huiver van angst op zijn gezicht gegrauwd, zoo érg, dat de nerveuze, opgewonden fotograaf schrok en vreesde dat hij dood zou vallen vóór het toestel. En akelig kermend, met in tranen verstikte stem, viel hij dwars op een stoel neer, lam, met weggezonken schouders, verwezen het hoofd in de handen, en schreide.

— Ikke bin d'r dol van de sorg, hoho! ikke heb d'r nooit stole... nooit nie... ankeke wà main nie was! ikke bin d'r mi fesoen hier feertig joare... an de poer weust! Moar de sorrige hewwe d'r 'n mins doas moakt! F'rgefing! f'rgefing! Seg d'r de waireld niks van!... God sel je honderd keer loone!... ikke sel de koste betoàle!... ikke sel d'r alles t'ruggefe... Ikke hew d'r veur de boonestorm ...d'r veur... óók al stikt van de sorrige! ikke sel...

Zijn stem brak af in kermende snikken achter de morsige handen, uit het heete huilende hoofd; een mannenhuil, erbarmelijk kreunend van ellende. Maar de fotograaf Van Gooyen liet zich niet verteederen.

— Nee f'rdomme! nee, ik laat mijn niet op de kar zette!

— F'rgefing,...... smeekte Gerrit jammerend er doorheen,... seg d'r niks an de waireld!... op main leeftaid in de gefangenis! Moak main... en main gesin nie ongelukkig! De boonestorm hew d'r alles... alles f'rnield! main boel komp an de poal! Sullie hewwe main uitsoge... de netoaris, de dokter! main waif! main jonges! mo'k nou... op main ouwe dag nog in 't hok? hoho! hoho!...

Hij smeekte, beefde, huilde, kermde, en zijn kop uit zijn handen opgelicht, lag grauw-bleek onder tranen. In angstige huivering van trekjes keek hij óp naar den fotograaf, maar die bleef onverbiddelijk.

— Nee vent; jij bent 'n gevaarlijke rakker! Jij mot in hande van de politie!... Ik geloof niet dat je nooit gestole hebt... jij deed 't met gemeen overleg... nee... nee, hoe meer ik er an denk, hoe woedender ik word. Jij gaat naar huis, ik ga met mijn getuige naar de politie. De rechter zal uitmake wat jij bent voor 'n nummer... Manne, wij gaan!... en jij Hassel, nou er uit!... we zien jou nog wel!...
Ouë Gerrit, met een woest gesuis in zijn ooren, een zwarte wolk van angst voor zijn oogen, dol-bang, in schuwe loensching naar de keien, sjokte voort, klos-klos, met gebogen knieën, krommig, mummelend in één toon voor zich uit:
— Je bint snapt! snapt! je bint snapt! snapt! je bint snapt!... als een gek het zich herhalend zonder het zelf meer te hooren. —

III

Op het brokje straat, achter het erf, stond Guurt vaten te spoelen. Ouë Gerrit strompelde in.
— Wà's d'r noú an 't handje, Ouë, hee Ouë?... Dunnetjes klonk haar stem,... hee foader? wà mot dà?... Nou zag ze dat hij geen beroerte had, maar met het gezicht van een gehangene, in wurgbenauwing naar haar ópkeek, zijn oogballen half weg, griezelig in het wit. En klankloos mompelde hij:
— Snapt, snapt! je bint snapt! snapt... hoho... je bint snapt!
— Wàt Ouë? wà leuter je klesserig, wà nou? wà snapt, wie snapt?... je hep d'r 'n snuit van 'n doodsbidder... mo'k de jongens van d'akkers skreeuwe? doar he'k nie van t'rug!
Ze voelde dat er iets heel ergs gebeurd was en metéén holde haar zwaar lijf den stal in, het erf op naar het land.

— Hee Piet... Dirk! de Ouë is d'r kwoàig... hee? komp d'rais doàlik kaike!
Vaag waaiden de stemmen van Dirk en Piet naar haar toe, uit den vruchtenhoek. Ze zouden er temet zijn! De jongens scharrelden op, klos-klos, log, traag, landerig, Dirk met koeige verbazing in zijn kijk.
— Wà nou? de Ouë kwoàig?... vroeg hij.
Hij ontstelde even, toen hij het verbleekte bange gezicht van Guurt zag, die met haar handen in de zij, ongeduldig op de beenen trampelend, voor het erfdeurtje stond te wachten.
— Komp d'r gauw maàne, dà's vast nie pluis mit den Ouë! d'r is geen stom woord uit te kraige, en hai sit d'r tuureluurs!
Piet en Dirk waren het gangetje en den stal ingestapt, liepen op hun kousen stil op den Ouë aan. Dirk sloeg zijn groote, vuile handen vol zand en groensel, in elkaar van schrik. Zoo wezenloos had hij den Ouë nog nooit zien zitten.
— Wà nou? hee Ouë? wà nou?
Zware, bange dofheid daalde in zijn stem, ontzetting en schrik. Zijn groote, groenzwarte knuist schudde den schouder van Gerrit, dat diens kop waggelde. Maar klankloos zijn lippen bleven murmelen.
— Seg, seg!? 'n mikmak? seg!
Weer een smeekende angstblik doolde naar zijn zoons, en dof bromde hij, kortademig:
— Snapt... snapt... ik wor dur hoald van pelisie... strak-en-an,... ik hep stole! hoho!
— Stole? stole! jai... jai... jaì Ouë!?... stamelde Dirk, grauw van schrik.
— Stole?... lispte met bevende stem Piet, in gekke, bange verbazing.
Guurt van geweldige ontdaanheid kon geen woord uitbrengen. Vrouw Hassel aan het raam,

leek soms in luistering óp te leven. Er rilden zachte gloeiingen van besef in haar starre oogen. Ze hoorde, hóórde, bromde en mummelde wat nu en dan. En strak bleef haar idioot, als door opium vergeeld gezicht, doorgroefd van smartelijke verbazing naar haar man gekeerd.
Met driftige luidruchtigheid, nerveus, stapte plots de fotograaf in, de witte metselaars achter hem aan, door Piet snel half teruggestooten. Maar opgewonden barstte fotograaf Van Gooyen uit:
— Brand je hande niet Piet, ik raad je an ons in te late,... je vader is op heeterdaad betrapt op diefstal! De getuige zijn gehoord... onder angifte, gehoord door de hulp-officier van justitie, de burgemeester... we komme... jullie... jullie voorbereide... 't is verschrikkelijk, verschrikkelijk!
Dirk stond half gebogen, zijn kop stevig vooruit gebukt, zijn groote knuisten driftig woelend in zijn zak. Hij begreep nog maar niet; de kerels niet, den Ouë niet, den fotograaf niet. Hij dazelde in zichzelf... den Ouë stole? den Ouë? den eerlike Ouë?... de fesoenlikste van Wiereland?... nooit suipe... den Ouë... Hij dacht dat de fotograaf, het heele stelletje, stapel was. Het draaide voor zijn oogen. En strak bleef hij maar kijken naar den grauwen mummelmond van Ouë Gerrit, die angstig stotterde:
— Snapt...snapt! nou goan je hoald Ouë!... snapt! ...snapt!
Ontzette stilte viel in. Niemand sprak. De fotograaf voelde zich bang in die nare dreigende stilte. De woeste houding van Piet leek hem niet, en de stierige verzet-stand van Dirk maakte hem gejaagd. En nou keek waarachtig dat half doode wijf óók, dat anders niet wist waar haar neus hing. Hij zou maar weer wat zeggen, om hun vijandige, zwijgende nijdigheid van zich af te dringen. Wat lam dat

hij zonder agenten gegaan was. Zou hij wachten, en den schrik laten uitwerken? Toch werd het den fotograaf te bang.

— Nou jonges... ik moet weg, mét de getuige. Wij worde straks nog eens gehoord, op 't stadhuis, in tegenwoordigheid van je vader... Wij magge niet langer hier blijve... 't is goeiigheid dat ik hier kwam om jullie nog eens in te lichte; de burgemeester is strák; die zegt niet veel,... nou... ik zal gaan hoore! kom manne... wij gaan! ...

Fotograaf Van Gooyen, zijn nerveuze, kleffe handen onrustig langs zijn grof-geruit pak smerend, niet wetend hoe hij het had met de starende, zwijgende, stronkige knapen, die maar traag knikten, schoof naar het voordeurtje op straat, was blij dat hij er met zijn getuigen ongeschonden uitstapte. Aan het begin van het weggetje zag hij den burgervader al met twee agenten. Even later hield de burgemeester met de twee helmmannen stil voor het deurtje van Ouë Gerrit's woning. Ze belden. Piet maakte open.

Burgervader, uit de hoogte, met strak gebaar, zei wat meedoogenlooze woorden van inlichting tot Piet, die bleek, verbouwereerd, op zijn paarse kousen hun vóórschuifelde in het vunzige gangetje, naar de verstilde woonkamer.

Alles ging zwaar-deftig, zwaar-gewichtig en officieel, met strakke gezichten. Burgemeester draaide zich naar Ouë Gerrit om en vroeg of hij, Gerrit Hassel, bekende te hebben gestolen op den ochtend van...

— Joà... joà!... stotterde angstig de Ouë...

Maar de magistraatspersoon sprak deftig voort en ook ter verklaring voor het gezin, niet wetend dat de fotograaf en de getuigen, vóór hem er al geweest waren, begon hij gewichtig en zwaar van ernst het relaas voor te lezen, door de getuigen en Van

Gooyen bijééngesmonzeld en onderteekend als aangifte.
Ouë Gerrit luisterde met bange, verdonkerde oogen, en sterker overstormde hem de angst, dat ze metéén, op al die aanklachten, huiszoeking zouden doen; dat ze al zijn spullen zouden vinden, dat ze zouden zien, de dure bollen, en aan alles bemerken dat hij al heel lang gestolen had, als een sluwe gemeene dief. Hij zat verzonken achter den hoekigen magistraats-burgemeester. Nu en dan sluikten zijn oogen angstig naar hem óp, bibberden zijn handen erger op zijn meewarig bijeengetrokken knieën. Ouë Gerrit dacht, dat heel Wiereland toch vertellen ging, als ze hem straks tusschen de agenten zouden zien hangen, dat hij het om de zorgen gedaan had; alléén om de dolle zorgen.
Dirk keek hem aan, zijn wijf keek hem áán, strak, Guurt schreide en sidderde, en Piet liep heen en weer, in drift... Er most 'n end an komme... Hij zou het maar uitschreeuwen wie hij was! Zijn angst steeg. Hij rilde, rilde voor de wachtende helmmannen, klaar om hem op te sleuren. Hij voelde zich als in een vlam staan, zoo heet, dan inéén weer met water oversmakt, zoo rillend, kil en huiverig. En het ergste was, dat hij vreesde zich niet meer te kunnen tegenhouden met spreken, dat hij zichzelf moést aanklagen. Hij vervloekte zich nou, dat hij niet zwijgen kón, maar hij moést vertellen. Het was of een treiterig ik, in hem, nou eens sarrend wou laten zien met heet wraak-verlangen, wat voor een schurk hij was; waar zijn spullen hokten en wat hij uitvoerde. Maar telkens, nog sluikig opziend naar den burgervader, star luisterend, voelde hij zich weer verzwakken in eigen aanklacht; kreeg hij weer zijn eerste bangheid, den sterken prikkel tot zelfbehoud, praatte hij zich weer in dat de zorgen hem gek gemaakt, geteisterd

hadden zijn heel leven lang. Nee, hij zou niks zeggen... Hij was nooit een dief, een dief geweest! Hij zou geen sterveling wat zeggen. Als het nou Guurt, Dirk, Piet niet zei, en het wijf niet, en Gods stem zou niet inéén middenin dreunen, dan was dat een bewijs dat hij ook niet hóefde te spreken. En nou maar zélf vasthouden zijn gevoel, dat hij uit angstzorgen gestolen had. En al kermde het nou ook in zijn keel; al smeekte het half in hem om het uit te gillen, te bekennen, eindelijk eens uit te storten zijn martelende geheime zonde, hij voelde er in klamme worsteling tegenin, dat hij tuureluurs was, overprikkeld; dat hij op zijn eigen strot, zijn eigen bek moest gaan zitten; dat hij zijn sarrende stem in hem had wég te drukken, zichzelf te smoren had; dat hij zich als een stuk uitvaagsel uitschelden moest, als hij noú aan den praat ging. Wel wou hij even weg, net doen of hij naar een zekere plaats moest, dán den kelder in, om zijn spullen te verbranden. Maar dat ging niet. Was pure malligheid. Ze zouden hem elken stap nagaan. Dat had hij eerder moeten doen, toen hij alleen thuis was gekomen. Maar toen was hij ook halfdood van schrik en angst geweest. En nu zou hij maar afwachten wat gebeuren ging. Voor de helmkerels sidderde hij en de stem van burgemeester maakte hem puur akelig van angstige, jagende ellende.

Piet was afgezakt. Zijn jonge stoutmoedige kop, met den dunnen neus en de grauwe oogen, stond verbluft in stille gramschap op den Oué. Uit zijn stierig-ingebukten stand, den kop vooruit, was Dirk plots op zijn vader afgesprongen, wild, pakte zijn kiel vóór den strot bijéén en rammelde Gerrit op zijn stoel heen en weer als een stroopop, dat zijn baard schommelde, zijn lokken zwierden onder zijn groenig petje uit. Rauw bulderend met onmen-

schelijke, wreed-woeste stem, verstikt in doffe driftklanken, krijschte hij:

— Spreek ouwe hengst!...Wà hep je doàn?... hep je onster feur 'n wail loate hongerlaie!... spreek ouwe hengst! smakkert! smeerlap! hep jai onster uitskolde veur dief... mi de vaiftig pop van Kerremis! jai skurk! dief! Op wà hep je gefigeleerd!?...

Hij rammelde en bofte Ouë Gerrit op zijn stoel, dat diens gezicht blauw opzwol in Dirks woeste knuistklem, zijn oogen dol angstigden, als van een gepijnigden dwaas die niet weet wat gebeurt.

Hassel krabde met zijn vingers om lucht te krijgen in den knuist van Dirk, die op hem gedrongen stond met zijn blond-wreeden kop pal vóór Gerrit's gewurgde tronie.

Burgemeester mocht dat niet langer aanzien. Hij gaf den helmmannen een wenk, die dadelijk Dirk terug sleurden.

De knaap, met vergrauwden woedekop, liet niet los, rukte Gerrit bij den strop óp van den stoel, als wou hij zijn vader wurgend vermoorden. De burgemeester sprong deftig bij, en met hun drieën rukten ze den half gestikten Ouë uit Dirk's schrikkelijken klauw, die nog nábeefde en vingerkrampte van hevige moorddrift. Piet had staan kijken, in aarzeling wie hij helpen zou. Dirk, met sidderende lippen, in Hasselsche razernij, grijnsde, grinnikte, spoog den Ouë al doller van drift in het gezicht. Gerrit, achter de agenten neergesmakt weer op den stoel, kromde in, half verborgen zijn bespuwden angstkop, de armen naar boven gekneld in de boeipooten der helmmannen. Piet staarde het raampje uit, grauwbleek, en Guurt snikte, snikte zacht tegen den muur. Er stond voor het raam al wat popelend volkje, knapen en kerels, die de agenten met burgemeester hadden zien instappen, en gehoord, dat Ouë Hassel als dief op heeterdaad

betrapt was. Guurt smeekte den burgemeester dat ze den Ouë tegen den avond zouden weghalen, maar dat wees hij af, streng, koel-stroef, hoog-officieel.

— Dat zal niets geven meisje. Iedereen weet het reeds in Wiereland; dat gaat als een vuurtje! Bovendien... met 't oog... op de driftbuien van uwe broeders... wordt mijn verantwoordelijkheid grooter... Ze zouden 'm kunnen dooden in driftuitbarstingen... neen... mannen! In naam der wet... arresteert en... boeit hem.

De langste helmman, een barre snorrebaard, rammelde zijn paternoster uit den achterzak, draaide in een striemenden kronkel de zware ketting om Hassel's polsen vast.

Ouë Gerrit sidderde, waggelde neer van den stoel, half wezenloos. Hij kermde nu, zijn gelaat afzichtelijk verwrongen van schrik. De boeien om!... dat sloeg hem voor goéd neer...

Guurt gilde van angst en ellende, voelde dat haar heele leven inéén vermoord was... de Ouë zóó op straat! Ze wist niet meer wat ze deed van benauwing, woede, schaamte, beroerdigheid. Nou had ze mét Dirk, den Ouë liever doodgetrapt, voor hij wegging. Wat zou haar galant van de sekretarie zeggen!

De twee agenten trokken den machteloozen, ineengeschrompelden Ouë Gerrit óp van den stoel, die als een half-verlamde, wien de krukken onder de oksels zijn weggeslagen, tusschen hen bleef inhangen. Zijn oogen schuin naar den grond, bang voor een nieuwe ranseling van Dirk of Piet, in martelenden angst, strompelde hij mee, de morsige, bevende, steelzieke handen krom opeengewrongen in de boei. Piet keek het raam uit en Guurt schreide weer. Alleen Dirk, met wraak in zijn kop, keek naar den Ouë, minachtend, woest, alsof hij hem met één vuistslag wou neerdollen. Plots van het raam,

in zenuw-snellen tred, sprong vrouw Hassel wég, stortte zich op Ouë Gerrit in een snikkenden kreet en in een crisis-stijging van éven oplevend bewustzijn, gilde ze, razend:
— Main Gerrit! main Gerrit, je goan nie van je waif!
Ze schrokken allen. In maanden had vrouw Hassel geen beweging gemaakt, en in een jaar bijna, niet wat uit-zichzelf gezegd. En nou, in een stuipige crisis, stónd ze, in toevloeiing van laatste zenuwkracht, rechtop, smakte ze zich op Ouë Gerrit met een vastzuigende hevigheid, dat de agenten haar niet konden losrukken.
— Helpt toch kerels!... donderde de burgervader, die het dwarse hinderde van die familie.
Piet schoot toe en rukte zijn kermende moeder met haar lévend smartmasker, nú bewust, waarin de zenuwdolle oogen licht vráten, van den Ouë af, geholpen door de agenten.
Ouë Gerrit wist niet wat hij zag. —

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK

ALS een fel vuurtje, voortgeblazen en vonkend rechts en links, door laster en konkelenden schrik, was de betrapping van Ouë Gerrit door Wiereland heengegaan. De tuinders keken elkaar aan in halzige ontdaanheid. Dirk sprak in het donkere huis, — waarin, buiten het keldervuil, nu alles opgebroken stond en te kijk, tot zelfs een gekneusde mestwagen, — geen stom woord. Hij loerde alleen grimmig op Willem Hassel en Geert. In zijn kop suisde en kookte het van onuitgestorte woede, bruiste een passie van haat en vernielzucht tegen alles wat hem hinderde, den voet dwars zette. Hij had lust te trappen, te ranselen, omdat hij zich nu slachtoffer voelde van den Ouë. Hij vloekte hem nóg in zijn hok. Had hij niet gestolen, dan zouden ze zeker nog wel een lapje grond gekregen hebben, zeker in pacht, al was de boel ook aan den paal. Maar nou was zijn vader een dief, een echte, gemeene dief, zoo maar in de gevangenis gesmakt. Krengejochies gooiden ook hém met steenen, scholden en sarden... „je foàder is 'n dief, je broertje 'n strooper"!

Gouden schijn brandde herfstig over Wiereland. De laatste Octoberdag gloeide zacht, in wonderlijk legendarisch rood. Ver en wijd, in teere pracht, overwemelden de herfstbloemen de velden. Op de bollenlanden, in den frisschen omwoel van de akkers, hurkten de rooiers en planters, in zwaar gebaar tegen het lage luchtblauw, met de felle blinking van hun schalen, den worp van hun bollen.

Achter de verdofte hagen, vér, heel vér, strekten de omgespitte akkers, paarsig-brons en warm terracotta in het weeke, fijne, glans-uitspinnende herfstlicht; zonnige aarde-glanzing, wisselend met de goudbruine stapeling van gevulde manden, omspeeld van het vlammige burrie-rood en den flitsenden schalen-fonkel. Regenbuien zongen, en alsof zilver licht door de luchten heengespuid werd, zoo, grijsfijn, in zilte pracht, dropen de dagen de hemelen uit. De wolken zeilden en in trillend vocht glansde het land tusschen den regen, of strekten de akkers in zonnige borreling van licht weer volgestort. En de paadjes overal kronkelend, weer rood- en geel-bladerig doorwaaid, de laantjes goud, in wonderen glans.
Als de zon, na zilverende regenspuiing kwam uitstralen, ging er één flonkering rond van goud-groen, nadruiping van regen-zilver; stonden er op d'aarde gestold in teederen herfstbrand, kristallen schalen, waarin couleurige zonnedroppels lekten tot een hoog bruisend spel van herfst-vuur; een flonkerende, nat-bloemige pracht.
Rondom de bosschen, heel in het rond, gloeiden in gouden kastanje-brand, meloengeel, besidderd van licht, als gouden sneeuw over de groene nerven gesmolten en op de bladeren weer gestold in gouden schitter-rijp. En het beukengeel, en het purperig, bisschoppig mysterie-rood, zongen dwars door de goddelijke gouden sneeuw.

Voor de tuindershoeven, hoog, tot de lei-glanzende of rood-overmoste bedakingen, stengelden de zonnebloemen, zonnen met donkere bronzen harten in den vlammenkrans van hun goud. Overal in Wiereland schoten ze óp, in den forschen trots van hun stengels en gouden praal, volgend het licht en het inzuigend in de donkere harten. De abeelen op duin-

brokken en in bosschages, in hun sneeuwing en zilveren ritselgeblaâr, kwijnden verbleekt tusschen den roodgoud-koperen gloed van de lanen. Als een ondergraven, overstormde stad, plóts opgerezen uit het aardediep, uit incrustatie van oudheid, goudpurperde en brons-roodde de herfstbrand laaiend door de bosschen, legenden verwevend van boom tot boom; zóó goudvuurden de paadjes en laantjes in de vrome stilte van hun licht; de tinten rond de boomen er ópgestoven, er tegen áángeademd. — En nóg later, bij zonnedaling, de herfstdraden in dwarse fonkeling van licht, electriseerden als trillend spinrag, goudroode webben, doordanst van zwevende zonnestof. Door de herfstzonnige, dalende luchten, vluchtten pluimige flamingo's, wolkvogels in draf, met vurige vleugels, rood klapwiekend door het ruim in waaierigen dans, al bleeker verpurperend in de schemervaalte, als daar zonk de fijne herfst-avond, met nagloed van den rooden windhemel. Dan rankten de slanke ruischpopels wondergroot tegen de duisterend-roode herfstlucht.

Overal op de akkers, klauterden in de geschonden ooftuinen en goud-dampende hofjes, de tuindersjochies in de vruchtboomen, hun kieltjes heetblauw tusschen het appelenpurper en perenbrons. Wonderstil tegen den avond, wonderstil en roerloos, couleurden de vruchtenhofjes in den gouden lichtdoop.

Plots was November in storm en hagelslag aangestormd.

Dirk en Piet hadden met moeite werk gekregen op het bollenland bij een grooten kweeker, die de kerels alleen nam om hun pootigheid, hun stierige werkkracht, en zich niet stoorde aan de stelerij van Ouë Gerrit.

Te spitten, diep in zijn hei, stond Dirk weer, en Bolk, de kromme dwergkerel, een eindje verder,

schoot óver. Piet rooide, achter hem geknield, den scheef-grimmigen kop overhageld van neerstroomende buien. Dirk zakte al dieper in zijn heikuil, de oogen éven boven den zandrand. Telkens uithijgend, keek hij de vaalgrauwe akkers over, die eindeloos droefden onder de lage lucht.
Tegen donker werd er gestopt; stapte Piet naar Dirk, liepen ze stom naast elkaar een havenkroeg in.
Een week ná den dood van Wimpie hadden ze daar plóts Kees ontmoet, met van magerte verminkte tronie, slapwangig, met fletse, moedelooze oogen, verbleekt en beenig-verzwakt zijn scherpen kop. Zijn reuzig lijf ging krommig als van Ouë Gerrit, en hij zóóp, zóóp op den reutel, achteréén, zonder ooit een woord te spreken. Wat óm en in hem gebeurd was, begreep hij zelf niet goed. Hij wist alleen dat hij, op een avond thuis strompelend van een dag werk, in zijn donker krot biddende wijven had zien staan toen hij instapte. En daarna Ant, in snikkende huilkramp voor het lijkje van Wimpie; om haar heen, het doodstille staren en de angstige ontdaanheid van den kinderkring.
In dollen schrik, die hem deed waggelen, was hij dwars door de opschrikkende, huilende wijven en wat kerels, naar de plek gesprongen, midden in de kamer, waar Wimpie op de tafel te kijk strekte, omschemerd van kaarslicht, naast het crucifix. Op zijn doodsbed lag hij daar, het paarse kopje in den waskaarsschemer, op wat kussens, strak, onkenbaar ingezonken, met smartlijntjes om mond en neus.
Inééns was er een angst, een stilte in Kees' ziel gegroeid, die hem deed huiveren. Hij voelde vrees, vrees voor alles. Hij had wél gevoeld, dat kómen ging wat nu gebeurde. Drie nachten vóór zijn dood was Wimpie al heel benauwd geweest. Voor niets

ter waereld was Kees van zijn bedje geweken. Op den dag niet en 's nachts niet, juist nou hij tóch werkeloos bleef. Toen, op een Dinsdagochtend, na een onrustigen nacht, was Wimpie tegen den morgen ingeslapen en fluisterde Kees, roerloos aan het bedje, tegen Ant, dat zij de kinderen koest had te houden. Zacht-vredig sliep het vrome kindeke. Tegen elf uur was er een boodschap van Breugel, dat Kees kon spitten vandaag, als hij wou. Bang keek hij zijn vrouw aan. Dat was een dagloon. Zou hij? Ze knikte stom, nijdig, en hij ging, wetend met donker toch weer thuis te zijn van het avondland.

Dien middag het huis weer instappend, zijn hoofd vol van de praatjes die hij had moeten aanhooren over Ouë Gerrit, — toen nét gesnapt, — zag hij de wijvengestalten, donker in zijn duister krot, kreeg hij een ontzettenden angstschok... kaarslicht aan het hoofd van Wimpie... Zijn ventje dóód!... zonder dat hij hem nog ééns wakker gezien, gesproken had.

Hij had het besef niet te vragen, waarom Ant hem niet even had laten roepen, want er was plots huiverende angst in hem voor alles. Wát zouden ze het kind van zijn vader gezegd hebben vóór hij gestorven was? Hij voelde een sombere inzinking van al zijn energie, een val van al zijn driften, een tuimel van zijn haat tegen priesters, zijn wijf, zijn schoonmoeder. Hij was geslagen, gebroken, en zijn getrapt leven leek hem een walg, een ontzettende ellende. Zijn vrouw keek hij niet áán, hóórde haar niet meer. Zijn schoonmoeder knoeide en klieterde om hem heen, met haar blind geschuifel van voeten en de tasting van haar vooruit-gestoken armen, maar Kees zág en hóórde niet. De ouwe Rams bleef rochelen en vlijmend hoesten; hij hóórde niet...

Wimpie was begraven, van hém weg. Hij zag zijn

bleek kopje niet, en zijn oogen uit het donker hoekje hielden hem niet meer in bedwang. Wimpies neuriënd stemmetje klonk niet meer, noú zelfs niet in zijn gebedjes, zacht en vroom.

Einde November, op een grauwen ochtend dat de regen neerstriemde, liep Kees voorbij de uitgestorven herfstvelden. Als een verschoppeling sjokte hij een pad af, zijn huis voorbij met een smartelijk-knagend wee, eindeloos van angstige gejaagdheid, in ontzette vereenzaming van leven, niet wetend waarheen. Zijn rotte, natte plunje walmde regenstank om zijn lijf. Hij voelde zich bang voor de nachten, die komen gingen, in diepe, aanstarende donkering. Hij voelde zich bang; verlangde in schreiénd heimwee naar den dood, of naar den heeten dronk die zijn brein verbrandde, zijn hartzeer verdoofde, zijn denken aan zijn jongen gloeiend verwarmde. Twee kerels, slungelend langs den weg, wilden hem vroeg al in den morgen meetronen naar de kroeg. Wat deed hij daar suf te mummelen, alsof hij een tik op zijn hersens had gekregen, te luilakken in den regen? Hij weigerde; straks zou hij er zijn. En de kerels begrepen maar niet waarom de strooper eerst nooit gedronken had, en nu zijn neus verfde, erger dan éen van hen allen.

Om Wiereland leien de akkers weer grauw en stil in de late herfstsombering. Op het grondblok van Ouë Gerrit stond Bolk bij een nieuwen baas te spitten, twee-steek, en heel tegen den mistigen horizon van het bollenland, schimden de silhouetten van Dirk en Piet.

En wijd-rondomme, de eindelooze herfstweedom van het land zonk uit, dempend geruchten, in duistere verstilling van leven. —

EINDE

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.
To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

OCT 31 1984

L161—O-1096